

[संस्कृत विभाग]

गंगाप्रकाश

प श्री धुरधरविजयजी गणेश
मुनिपर्य श्री जगन्निजयजी म
मुनिपर्य श्री तत्त्वानुविजयजी म

मुनिपर्य श्री तत्त्वानुविजयजी म

प्रयोग

श्री अमृतलाल कालिदास लोदी बी ए.

प्रयोग

नेन साहित्य विभाग मण्डल नम्बर ५६ (A S)

प्रकाशक :

प. अमृतलाल ताराचन्द्र डोगी, व्याकरणतीर्थ
मन्त्री, जैन साहित्य विकास मण्डल
११२, घोडबंदर रोड, हरला ब्रीज
विलेपारले, मुंबई—५६ (A S)

प्रथम आवृत्ति

१०००

ईस्वीसन् १९६२

विक्रमसंवत् २०१९

मूल्य रु. १५

मुद्रक :

वि. पु. भागवत

मौज प्रिंटिंग व्यूरो, खटाववाडी

गिरगांव, मुंबई ४

अनुक्रमणिका

- १ मङ्गलपञ्चकम्
- २ निवेदन
- ३ यन्त्रचित्रसूचि
- ४ यन्त्रचित्रपरिचय
- ५ अमारा प्रकाशनो
- ६ नमस्कार
- ७ चत्वारि मङ्गलम्
- ८ पञ्च परमेष्ठि नमस्कार ग्रथित रम्य सूत्रपटी

विषयानुक्रम

क्रमांक	विषय	पृष्ठ
[४६-१]	नमस्कारमन्त्रस्तोत्रम्	१
[४७-२]	'ॐ' कारविद्यास्तवनम्	५
[४८-३]	श्रीजिनप्रभसूरिविरचित मायाजीज (ह्रींकार) कल्प परिशिष्ट १ 'ह्रीं' कारविद्यास्तवनम् परिशिष्ट २ मायाजी तत्तुति	८ १३ १७
[४९-४]	श्रीजयर्यसिंहसूरिविरचित 'धर्मोपदेशमाला' न्तगत 'अहं' अक्षरतत्त्वस्तोत्र	२१
[५०-५]	अहं श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितश्रीमिद्वहमचन्द्रशालुदासनस्य मङ्गलाचरणसूत्रम् स्वोपज्ञतत्त्वप्रकाशिकाश्रीकाशान्महाणन्याससंग्रहितम्	२५
[५१-६]	अहं श्रीहेमचन्द्राचार्यविरचित-संस्कृतद्वयाधयमहाकाव्यस्य प्रथमश्लोक श्रीअमयतिलकगणिविरचितपाप्यासमेव	३८
[५२-७]	श्रीसिंहतिलकसूरिविरचित ऋषिमण्डलस्तवयन्त्रालेखनम्	४१
[५३-८]	कलि कालसर्वज्ञश्रीहेमचन्द्राचार्यविरचितत्रिपष्टिशालाका पुरुषचरितगतसन्दर्भ [पञ्चनमस्कारस्तोत्रम्]	४८
[५४-९]	कलि कालसर्वज्ञ श्रीमद्द्वहेमचन्द्राचार्यविरचित श्रीगीतरागस्तोत्रमङ्गलाचरणम् श्री मोमोन्वगणिकृतावचूर्णि श्री प्रमानन्दसूरिकृतविरणम्	५० ७१ ७२

नोध — प्रत्येक स्तोत्रनो अनुगत तथा तेनो दूक परिचय साथ आप्यो छे । तेनो अनुवाद नथी आप्यो तेनी भागळ
० नाथु चिद्द मूख्य छे ।

[५५-१०]	भट्टारकश्रीसकलकीर्तिरचित 'तत्त्वार्थसारदीपक' महाग्रन्थस्य संदर्भः	७५
[५६-११]	श्रीसिंहतिलकसूरिविरचितश्रीमन्त्रराजरहस्यान्तर्गत- अर्हदादिपञ्चपरमेष्ठिस्वरूपसन्दर्भः	९५
[५७-१२]	श्रीसिंहतिलकसूरिसंद्वयः परमेष्ठिविधायन्त्रकल्पः	१११
[५८-१३]	श्रीसिंहतिलकसूरिविरचितं लघुनमस्कारचक्रस्तोत्रम्	१२७
[५९-१४]	श्रीसिद्धसेनसूरिप्रणीतं श्रीनमस्कारमाहात्म्यम्	१४२
[६०-१५]	श्रीजिनप्रभसूरिविरचिता पञ्चनमस्कृतिस्तुतिः	१७६
[६१-१६]	श्रीजिनप्रभसूरिविरचितः पञ्चपरमेष्ठिनमस्कारस्तवः	१८३
[६२-१७]	श्रीकमलप्रभसूरिविरचितं जिनपञ्जरस्तोत्रम्	१८४
[६३-१८]	महामहोपाध्याय श्रीयशोविजयगणिविरचिता परमात्मपञ्चविंशतिका	१८९
[६४-१९]	श्रीसिंहनन्दिभट्टारकविरचितः पञ्चनमस्कृतिदीपकसन्दर्भः	१९३
[६५-२०]	श्रीसिंहनन्दिभट्टारकविरचित-पञ्चनमस्कृतिदीपकान्तर्गत-नमस्कारमन्त्राः	१९९
[६६-२१]	आत्मरक्षानमस्कारस्तोत्रम्	२१६
[६७-२२]	पञ्चपरमेष्ठिस्तवनम्	२१८
[६८-२३]	नमस्कारस्तवनम्	२२०
[६९-२४]	लक्ष्मणनमस्कारगुणनविधिः	२२१
[७०-२५]	श्रीनागसेनाचार्यविरचिततत्त्वानुशासनसन्दर्भः	२२३
[७१-२६ क]	श्रीचन्द्रतिलकोपाध्यायविरचितश्रीअभयकुमारचरितसन्दर्भः	२३७
[„ ख]	श्रीरत्नमण्डनगणिविरचितसुकृतसागरसन्दर्भः	२३९
[„ ग]	श्रीवर्धमानसूरिविरचितआचारदिनकरसन्दर्भः	२४१
[„ घ]	श्रीरत्नमंदिरगणिविरचितउपदेशतरङ्गिणीसन्दर्भः	२४३
[७१-२६ च*]	श्रीविजयवर्णिविरचित 'मन्त्रसारसमुच्चयापरनाम-ब्रह्मविद्याविधि'-ग्रन्थान्तर्गता- हर्दादिबीजस्वरूपसन्दर्भः	२४६
[„ छ]	श्रीरत्नचन्द्रगणिविरचितमातृकाप्रकरणसन्दर्भः	२४८
[७२-२७*]	श्रीहेमचन्द्राचार्यविरचितः अर्हन्नामसहस्रसमुच्चयः	२५१
[७३-२८]	महामहोपाध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचितश्रीजिनसहस्रनामस्तोत्रम्	२५८
[७४-२९*]	पं. आशाधरविरचितश्रीजिनसहस्रनामस्तवनम्	२८४
[७५-३०]	याकिनीमहत्तरासूनु-भवविरहाङ्क-भगवत्-श्रीहरिभद्रसूरिकृत-'षोडशकप्रकरण'- संदर्भः	२९३
[७६-३१(अ)]	श्रीजयतिलकसूरिविरचित श्रीहरिविक्रमचरितान्तर्गतसंदर्भः	२९९
[७६-३१(ब)]	श्रीनवतत्त्वसंवेदनान्तर्गतसंदर्भः	३००
[७७-३२*]	श्रीसिद्धसेनदिवाकरविरचितः शक्रस्तवः	३०१
[७८-३३]	श्रीपूज्यपादविरचितः सिद्धभक्त्यादिसंग्रहः	३०५
[७९-३४]	श्रीरत्नशेखरसूरिविरचित 'श्राद्धविधि' प्रकरणान्तर्गतसन्दर्भः	३१५
[८०-३५]	उपा. श्रीयशोविजयजीकृत 'द्वात्रिंशद् द्वात्रिंशिका' सन्दर्भः	३२७
[८१-३६]	प्रकीर्णश्लोकाः	३२८
[८२-३७]	अज्ञातकर्तृकः श्रीपञ्चपरमेष्ठिस्तवः	३३०
	शुद्धिपत्रक	३३२

पद्मावता देवी (नालन्दा स्थापयना आधार)

महाकविगुणपालविरचित 'जवुचरिय' सस्थित

॥ मङ्गलपञ्चकम् ॥

जम्मजरमरणभयजलहिउत्तारए,
सिद्धिपुरगमणसुहसंषयागारए ।
असुरसुरमणुपपरिवंदिए जे जिणे,
मगल पढमय हुतु ते उह्यणे ॥ ८१४ ॥

सयलसंसारपरिमुक्सनासए,
भत्रियलोयाण सदिन्नसुहवासए ।
कम्मणगहणय सोसिउ सिद्धए,
मगल धीयय हुतु तह सिद्धए ॥ ८१५ ॥

कुमयनाईकुरगाण पचाणणे,
ससमयपरसमयसब्भानपचाणणे ।
पचहायारपडिपुन्नसंधारए,
मगल तडयय हुतु तह सुहयरे ॥ ८१६ ॥

सव्वसाहण उअएमसपढायए,
उभयसुत्तत्ययपरसज्झायए ।
धम्मसुक्काण ज्ञाणाण सज्झायए,
मगल चोत्तयय हुतुसज्झायए ॥ ८१७ ॥

नाणतअचरणसम्मत्तगुणपुत्तए,
कोहमयमाणभयलोहमचुत्तए ।
सयलसानज्जनानारकयसरे,
मगल पचम हुतु तह मुणिसरे ॥ ८१८ ॥

નિવેદન

નમસ્કાર-સ્વાધ્યાયના પ્રાકૃત વિભાગ (પ્રથમ ભાગ)નો દલદાર ગ્રંથ આજથી એક વર્ષ પહેલાં ગ્રહાર પાડવામા આવ્યો હતો । એને સમાજે અત્યંત આદરથી વધાવી લીધો હતો । સારા સારા વિદ્વાનોએ એ ગ્રંથની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી હતી । તેની વધી નફાએ તરત જ ઉપડી ગઈ હતી અને હજુ તેની માગ ચાલુ છે । વિદેશમાથી પણ માગણીઓ આવી રહી છે ।

હવે એજ ગ્રંથના વીજા (સંસ્કૃત) વિભાગને પ્રગટ કરતા અમને અત્યંત આનંદ થાય છે । આ વીજા વિભાગમા નવકાર સર્વંધી કુલ ૪૩ મહત્ત્વપૂર્ણ સદર્મો લેવામા આવ્યા છે । પ્રથમ ભાગની માફક જ આ સંસ્કૃત વિભાગમા પણ નવકાર સર્વંધી જુદો જુદો દૃષ્ટિએ વિશેષતા ધરાવતા પ્રકાશિત તેમજ અપ્રકાશિત સ્તોત્રો ચૂંટવામા આવ્યા છે ।

ઐકારવિદ્યાસ્તવન, હ્રીંકારવિદ્યાસ્તવન, માયાવીજસ્તુતિ, માયાવીજહ્રીંકારકલ્પ, ઋપિમણ્ડલ-સ્તવચન્દ્રાલેખન, આ સ્તોત્રો ઐકાર અને હ્રીંકારનું સ્વતંત્ર મહત્ત્વ વ્રતાવનાગ સ્તોત્રો છે । ઋપિમણ્ડલસ્તવચન્દ્રાલેખનને અમે જુદા પુસ્તકરૂપે પણ ગ્રહાર પાડ્યું છે ।

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય વિરચિત શ્રીસિદ્ધહેમશઙ્ક્રાનુશાસનના શબ્દમહાર્ણવન્યાસમાંથી અમે અર્હેના વિસ્તૃત ન્યાસને અહીં રજુ કરેલ છે । એનો અનુવાદ અહીં પ્રથમ જ વાર પ્રકાશિત થાય છે । એમા અર્હેનો સ્વરૂપ, અભિધેય, તાત્પર્ય, ક્ષેમ, યોગ, પ્રણિધાન અને તાત્ત્વિક નમસ્કાર, એ સાત દ્વારો વડે સુંદર વિચાર કરવામા આવ્યો છે । તે પછીના સદર્મમાં કલિકાલસર્વજ્ઞકૃત સંસ્કૃત દ્વયાશ્રય મહાકાવ્યના પ્રથમ શ્લોકની ટીકામાં શ્રીઅમરતિલકગણિનું અર્હે ઉપરનું વિવેચન છે ।

તે પછીના સદર્મમા કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય કૃત શ્રીવીતરાગસ્તોત્રના પ્રથમ છ શ્લોકો ઉપર શ્રીપ્રભાનંદસૂરિએ કરેલ સુંદર વિવરણ છે । તેમા પ્રત્યેક પદ ઉપર સુંદર પ્રકાશ નાખવામાં આવ્યો છે ।

તે પછી તત્ત્વાર્થસારદીપક ગ્રંથનો સદર્મ આવે છે । તેમા પદસ્ય વ્યાનની સુંદર ભાવના છે । તેમાં નવકારમાથી ઉત્પન્ન થયેલા અનેક મત્રો, તે મત્રોની આરાધનાના પ્રકારો તથા ફલશ્રુતિ છે ।

તે પછી શ્રીસિંહતિલકસૂરિએ રચેલ મન્ત્રરાજરહસ્ય નામના હસ્તલિખિત ગ્રંથમાથી પંચપરમેષ્ઠિસ્વરૂપ સંદર્ભ લેવામા આવ્યો છે । મન્ત્રરાજરહસ્યના વિષયમા ભવિષ્યમા વધુ સાહિત્ય પ્રકાશિત કરવાની અમારો ઉત્કટ ભાવના છે । મન્ત્રજગતમા આ ગ્રંથનું સ્થાન અનેક છે । એ ગ્રંથને વાંચતા શ્રીસિંહતિલકસૂરિની અગાધ વિદ્વત્તા સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે । પ્રસ્તુત સદર્મમા ઐ, હ્રીં, અર્હે વગેરે મત્રવીજોના અ અ આ ઊ ઋ વગેરે અગોના રહસ્યનું સુંદર વર્ણન છે ।

તે પછી મન્ત્રરાજરહસ્યમાથી ‘પરમેષ્ઠિવિદ્યાચન્દ્રકલ્પ’ લેવામા આવ્યો છે । એમા પણ પરમેષ્ઠિઓના વ્યાનાદિના જુદા જુદા પ્રકારો વર્ણવવામા આવ્યા છે । એમા સરસ્વતીના મન્ત્રધ્યાનનું વર્ણન સૌથી વધુ મહત્ત્વનું છે । સરસ્વતીના મન્ત્રનું વ્યાન મૂળધારાદિ ચક્રોમાં કેવી રીતે કરવું, તેની વિગિઠ પ્રક્રિયા, કુણ્ડલિની શક્તિ, વગેરેનું અહીં રહસ્યમય વર્ણન છે । એ વર્ણન પરથી એ સ્પષ્ટ દેખાય છે કે શ્રીસિંહતિલકસૂરિનો ધ્યાનવિષયક અનુભવ વધુ જ ઉચ્ચ ભૂમિકાનો હતો । પ્રસ્તુત સદર્મ પછીના લઘુનમસ્કારચક્રસ્તોત્રસંદર્ભમા શાન્ત્યાદિકર્મોને સાધવાની પ્રક્રિયા છે ।

ત્યારપછી શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિપ્રણીત શ્રીનમસ્કાર માહાત્મ્ય અનુવાદ સહિત આપવામાં આવ્યું છે; એમા નવકાર અને તેના પ્રત્યેક વર્ણનું સુંદર વિવેચન છે તથા નવકારના સ્મરણથી થતા લાભો, નવકારનો પ્રભાવ વગેરે ઘર્ગાવવામા આવ્યા છે । એમા સત્તમ પ્રકાશથી જે ચતુઃશરણનું વર્ણન શરૂ થાય છે, તે તો અજોડ છે ।

તે પછીના સદર્મોમા પણ નવકારવિષયક વિવિધ સામગ્રી છે ।

તે પછી પરમાત્મપંચવિંશતિ સદર્મ છે । એમા ઉપા૦ શ્રીચશોવિજયજીએ પરમાત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનું સક્ષેપમા સુંદર વર્ણન કરેલ છે ।

તે પછી પચ્ચનમસ્કૃતિદીપકમાથી જે સદર્શો તારવવામા આયા છે। એમાથી પ્રથમ સત્ત્વમા સાધનામા ઉપયોગી એવા દિપ્તિ, આસન, મુદ્રા, કાલ, ક્ષેત્ર, દ્રવ્ય, માવ, પદ્મવ, કર્મ, ગુણ, સામાન્ય, વિશેષ વગેરેનુ વર્ણન છે। પચ્ચનમસ્કૃતિદીપકમા ચીના સત્ત્વમા નવકારના પનોમાથી નીકળેલા અનેક મનો આપવામા આવ્યા છે। એમા કેટલાક મનાના ધ્યાનની વિશિષ્ટ પ્રક્રિયાઓ પણ જ્ઞાતવામા આવી છે।

તે પછી લક્ષ નમસ્કાર ગુણનવિધિ નામક સદર્શમા લાસ નવકારના જપનો સુત્ર વિધિ છે। એમા જ્ઞાતવામા આવ્યું છે કે જે વિધિપૂર્વક માવથી લાસ નવકાર ગણે છે તેની જો એકાગ્રતા વધી જાય તો તે શ્રીતીર્થંકર નામકર્મ ઉપાજે છે।

તે પછી તત્ત્વાનુશાસન સત્ત્વ છે। એ ગ્રંથ અમારી સરથા તરફથી પૂર્વે પ્રકાશિત થયેલ છે। એ સપૂર્ણ ગ્રંથના અનુવાદક પૂ. મુ. શ્રી તત્ત્વાનંદવિજયજી મ છે। એ અનુવાદમાથી પ્રસુત સદર્શ અહીં લેવામા આવ્યો છે। આ સદર્શમા નામ-સ્થાપના-દ્રવ્ય-માવ પ્વયનુ સુત્ર વર્ણન છે। એમા વ્યવહારધ્યાન તથા નિશ્ચયધ્યાન પણ દર્શાવેલ છે। એ જ સત્ત્વમા અર્હંતા ધ્યાનની વિશિષ્ટ પ્રતિયા તથા અર્હંતના અભેદ ધ્યાનાતિનુ સુત્ર વર્ણન છે। આત્મસંવેદનનુ વર્ણન પણ એ ગ્રંથમા અદ્વિત છે। ગ્રંથને રચનાર દિગમ્બર સમ્પ્રદાયના ક્ષ્યાતનામ આચાર્ય શ્રીમાન નામસેન છે। એમની અદ્વિત પ્રતિમા આ ગ્રંથમા તરી આવે છે। ‘યાનના પ્રત્યેક અભ્યાસી માટે એ સપૂર્ણ ગ્રંથ મનનીય છે કારણ કે એ સ્વામીની ઉચ્ચ ભૂમિકા ઉપરથી લખાણ છે।

તે પછી માતૃકા પ્રકરણ સદર્શમા પ્રગવાદિ મત્રવીજોના પ્રત્યેક અગનુ વાચ્ય (અભિવેચ) દર્શાવવામા આવ્યું છે।

તે પછીના અર્હંતનામસહસ્રસમુચય સદર્શ અને જિનસહસ્રનામસ્તવન સદર્શમા શ્રીચરિત્ત પરમાત્માના એક હજાર આઠ નામોની અનુદ્ધૃષ્ટ સદર્શમા ગુણી છે।

તે પછી શ્રીજિનસહસ્રનામસ્તોત્ર સત્ત્વ આવે છે, જે ગાનામા આહાદ દાયક છે। એમા અરિહત પરમાત્માના વ્યાપક સ્વરૂપનુ વર્ણન છે તથા તેમની જન્મથી માઢીને નિવાળ સુધીની અનેક અવસ્થાઓને નમસ્કાર કરવામા આવેલ છે। એમા અતીત-અનાગત-વર્તમાન બોલીશીના તીર્થંકરો, આ ભૂમિના વર્તમાન તીર્થો, શાસન, સઘ પાત્રારમત્ર, નિદ્ધાન્ત, દશનાતિશુદ્ધિ, ક્રિયા, સાધુધમ, શ્રાવકધર્મ, શુભદેવતા વગેરેને પણ નમસ્કાર કરવામા આવ્યો છે। એ સત્ત્વમાના જગજ્જુજીયાતુજન્મ (શ્લો ૪), અતીર્ણાય ત્રિગોપકૃત્ય (શ્લો ૧૫), પ્રજ્ઞા જગદ્વત્સલાય (શ્લો ૧૬), ત્રિશ્વદારિદ્ર્યનિસ્તેર્જનાય (શ્લો ૫૦), પુનાતાય કાલત્રયેડન્માર્ (શ્લો ૧૧૭) વગેરે વિશેષનો વાચનારનુ લાસ ધ્યાન લેવે છે।

તે પછીના પોઢશક પ્રકરણ સદર્શમા સાલ્બન તથા નિરાલ્બન યોગનુ સુત્ર વર્ણન છે।

તે પછીના શન્તસ્તવ સત્ત્વમા પણ પરમાત્માના સ્વરૂપની માવવાહી રત્નિ છે। એ મત્રપદોથી ગર્મિત છે। એના પઢનાતિના પઢોનુ વર્ણન પણ એ સદર્શમા પ્રાત્ ભાગમા છે, જે લાસ ધ્યાન આપવા લાયક છે। આચાર્યશિરોમણિ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર એના રચયિતા છે।

તે પછી સિદ્ધમન્ત્યાદિ સપ્રહમા આત્મા અને મુક્તિ વિષયક અચર્યાનીઓની માન્યતાનુ સળ્ગન કરી જૈન જ્ઞાનસમ્મત આત્મા અને મુક્તિની સિદ્ધિનુ પ્રતિપાત્ર કર્યું છે તથા પચપમેહિના ગુણોનુ સુત્ર વર્ણન છે।

તે પછી શાદ્ધવિધિસદર્શમા શ્રાવકનુ પ્રામાતિકદૃષ્ટ્ય, સ્વરોત્પસનથી સુદર વર્ણન તથા નવકારના ઉપના મસરોનુ વર્ણન છે।

ઉપર કહેલ પદ્ય સદર્શોનો પરિચય અહીં મહુ જ સંક્ષેપમા કરાયેલ છે। વિશેષ પરિચય તે તે સત્ત્વમા અતમા આપવામા આવેલ છે।

આમ સપૂર્ણ ગ્રંથ નવકારની વિવિધ વિશેષતાઓને જ્ઞાતવાનારો અને નવકારસનથી નિપુલ છાદિત્ય દ્યક જ સ્પષ્ટે પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવો થયો છે। તેથી નવકારના અભ્યાસીઓને તે મહુજ ઉપયોગી નીવડશે।

જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળે છેલ્લા દસ વર્ષમા પ્રતિક્રમણ, યોગ, ધ્યાન વગેરે વિષયોનુ મહત્વપૂર્ણ સાહિત્ય પ્રકટ કર્યું છે ।

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યવિરચિત 'યોગશાસ્ત્ર'ના આઠમા પ્રકાશ ઉપર શ્રી જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળના સચાલક શ્રેષ્ઠ શ્રી અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશી વિસ્તારથી વિવેચન લખી રહ્યા છે । તેમા શ્રી શાસ્ત્રકાર ભગવતે ધ્યાનની વિવિધ પ્રણાલિકાઓ અને ધ્યાનની એક આછી સમ્પૂર્ણ પદ્ધતિ કેવી નિગૂઢ કરેલી છે, તેનું સમન્વયપૂર્વક નિર્દર્શન છે । એ કૃતિ અમે આ ગ્રંથમા લેવાના હતા, પરંતુ તેનુ વિવેચન હજુ સંપૂર્ણ થયું ન હોવાથી અમે અહીં પ્રકાશિત કરી શક્યા નથી ।

પ્રથમ ભાગની માફક જ આ ગ્રંથને સર્વાંગ સુંદર બનાવવાનુ ભગીરથ કાર્ય તો પ. પૂ. મુનિરાજ શ્રીતત્ત્વાનંદવિજયજી મહારાજે કરેલ છે । અમારી વિનંતિને માન આપીને જેઓએ આ ગ્રંથનું કાર્ય પ. પૂ. મુનિવર્ય શ્રીતત્ત્વાનંદવિજયજી મહારાજને સોંપ્યુ તે સિદ્ધાન્તમહોદધિ પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવંત શ્રીવિજય-પ્રેમસૂરીશ્વરજી મ. સા., પ. પૂ. પં. શ્રીમદ્રંકરવિજયજી ગણિવર્ય અને પ. પૂ. પં. શ્રીમાનુવિજયજી ગણિવર્યના અમે અત્યંત ઋણી છીએ ।

પ્રસ્તુત ગ્રંથના અનુવાદનાદિમા વિદ્વદ્વર્ય પ. પૂ. પં. શ્રી ધુરંધરવિજયજી ગણિવર્ય, ન્યાયાદિ શાસ્ત્રોમા નિપ્ણાત પ. પૂ. મુ. શ્રી જંબૂવિજયજી મ. અને પ. પૂ. શ્રી તત્ત્વાનંદવિજયજી એ અમને વળી જ સારી સહાય કરેલ છે ।

આ ઉપરાંત આગમપ્રમાકર પ. પૂ. મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી મહારાજ તથા પૂ. મુનિશ્રી યશો વિજયજી મહારાજ વગેરેનો હસ્તપ્રતો તથા યત્રસામગ્રી વગેરે આપવા વઢલ યાસ આભાર માનીએ છીએ ।

પ્રથમ ભાગની માફક આ વીજા ભાગમા પણ અનેક ચિત્રો તથા યંત્રો આપવામા આવ્યા છે । અને એ વધુ કાર્ય ડમોઈના સુપ્રસિદ્ધ ચિત્રકાર શ્રીરમણલાલે સ્વૂં પરિશ્રમપૂર્વક કર્યું છે । તે વઢલ સસ્થા તરફથી તેમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ ।

સંશોધન અને સગ્રહના આ કાર્યમા યાસ કરીને હસ્તપ્રતો પૂરી પાડવામા અનેક સસ્થાઓ, જ્ઞાનમંડારો, અનેક પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ તેમ જ વિદ્વાનો તરફથી અમને સારો સહકાર મળ્યો છે । તેમા નીચે જણાવેલ જ્ઞાનમંડારો તથા સંસ્થાઓના અમે અત્યંત ઋણી છીએ ।

(૧) જૈન સિદ્ધાન્ત ભવન હસ્તલિખિત ગ્રંથસગ્રહ	આરા
(૨) રૉયલ એશિયાટિક સોસાયટી	કલ્કત્તા
(૩) શ્રીવિજયમોહનસૂરીશ્વરજી હસ્તલિખિત શાસ્ત્રસગ્રહ	પાલીતાણા
(૪) માળ્ડારકર રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ	.	..	પૂના
(૫) શ્રી કેસરચાઈ જ્ઞાન મંદિર	પાટણ
(૬) શ્રી જીવરાજ જૈન ગ્રંથાલય	સોલાપુર
(૭) શ્રી મુક્તિકમલ જ્ઞાનમંદિર	વડોદરા
(૮) પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ મોજકનો સગ્રહ	.	..	પાટણ
(૯) શ્રી અમરવિજયજી જ્ઞાનમંડાર	ડમોઈ
(૧૦) શ્રી તપગચ્છ જૈન મંડાર	જયપુર
(૧૧) શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસ બ્રવેરીનો સગ્રહ	મુંબઈ
(૧૨) શ્રી હંસવિજયજી શાસ્ત્રસગ્રહ જૈન જ્ઞાનમંદિર	.	.	વડોદરા
(૧૩) શ્રી જ્ઞાન્તિનાથજી જૈન મંદિર હસ્તલિખિત સગ્રહ	..	.	મુંબઈ
(૧૪) શ્રેષ્ઠ શ્રીઆણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી હસ્તક			
શ્રી જૈન શ્રે. જ્ઞાનમંડાર	લીવડી

(૧૫) શ્રી વર્ધમાન જૈન આગમમંદિર	પાલીતાણા
(૧૬) શ્રી મુક્તાબાદ જૈન જ્ઞાનમંદિર	હમોઈ
(૧૭) શ્રી પન્નાલાલ દિગંધર જૈન સરસ્વતી મંચન, મુલેશ્વર	મુચ્દ
(૧૮) શ્રી જૈનધર્મપ્રચારક સમા	માવનગર
(૧૯) શ્રી આત્માનંદ જૈન સમા	”
(૨૦) શ્રી ભારતીય જ્ઞાનગીઠ	કાશી
(૨૧) શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિશામંદિર	અમદાવાદ

આના પછી અમે નમસ્કાર-સ્વાધ્યાયનો ત્રીજો વિંમાગ પણ પ્રકટ કરવાના છીએ । જેમા સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત સિવાયની માળાઓમા રચાયેલા પ્રકાશિત તથા અપ્રકાશિત મહત્ત્વપૂર્ણ સદર્શનો, સમાવેશ થશે ।

આ પ્રકારે આ ત્રણેય ભાગો પચમગલમહાશ્રુતસ્કંધસૂત્રના સ્વાધ્યાયમા મહાત્મ્ય, અપૂર્વાત્મ્ય, પરમાર્થ ગમાર્થસંદ્ભાવ, સમાસાર્થ, વિસ્તાર્થ, સારાથ વગેરેના અવધારણ માટે, એક વિજ્ઞાનચક્રની (એનસાઈક્લોપીડિયાની) ગરજ સારસે એવી અમે આપ્યા સેવીએ છીએ અને પ્રસ્તુત ગ્રંથમા ડહાસ્યતા, અનુપયોગ, પ્રેસનેષ આદિ કારણોથી જે ફાઈ શાસ્ત્રવિષદ્ધ રૂપાયુ હોય, તેનો અમે ‘મિચ્છામિ દુક્કહ’ દર્શાવે છીએ ।

આ ગ્રંથનુ નિમિત્ત પામીને મલ્લ આત્માઓમા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર્યની નિમલ્લતા સદા વૃદ્ધિને પામતી રહે, એ અમલ કામના ।

માદ્રપદ વદ, ૧૩ વિ સં ૨૦૧૮
વિલેપારલે, મુચ્દ, ૫૬ (A S)
તા ૨૬-૧-૬૬

નિવેદક
પ અમૃતલાલ તારાચંદ દોશી
મંત્રી, શ્રી જૈન સાહિત્ય નિકાસ મંડળ

यन्त्र-चित्र-सूचि

ग्रंथनी शरुआतमां आपेल प्रथम छ चित्रोनो अनुक्रमः—

- (१) पुरुषादनीय (पुरिसादाणीय) श्रीपार्श्वनाथप्रभुः (नीलवर्णीय) .
- (२) पद्मावती देवी (नालन्दास्थापत्यना आधारे)
- (३) मथुरास्तूपद्वारसुशोभनविभूषितपञ्चमङ्गलमहाश्रुतस्कन्धसूत्रम्
- (४) श्रीश्रेयासनाथ भगवान् (गृहमदिर, 'ज्योत' विलेपालें)
- (५) मथुरायागपटमव्यस्थापितमङ्गलपाठ
- (६) पञ्चपरमेष्ठिनमस्कारग्रथितरम्यसूत्रपटी

ग्रंथमांथी सूचित यता तथा अन्य यंत्र-चित्रोनो अनुक्रमः—

	पृष्ठ
(१) ॐकारः परमेष्ठिपञ्चकवाचककलापञ्चकस्वरूपः	४
(२) सरस्वतीदेवी (ब्रिटिशम्युझियमाना चित्रपरथी)	१२
(३) ॐ ह्रीं वाच्यार्थस्वरूपदर्शकचित्रम् (ॐ ह्रीं अहं नी पाटली)	१६
(४) कलामय 'अहं' मङ्गलपाठः	२४
(५) सभेदप्रणिधानदर्शको अहंकारः	३४
(६) श्रीऋषिमण्डलयन्त्रम् (श्रीसिंहतिलकसूरिकृतस्तवना आधारे)	४०
(७) समवसरणरचनास्थित ॐ ह्रीं अहं स्वरूपम्	७४
(८) उपासनादर्शकपञ्चपरमेष्ठिचित्रम्	९४
(९) श्रीपरमेष्ठिविद्यायन्त्रम् (श्रीसिंहतिलकसूरिकृतविद्यायन्त्रकल्पना आधारे)	११०
(१०) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम्	१२६
(सिद्धान्तमहोदधि प. पू. आ. श्रीविजयप्रेमसूरीश्वरजी म. हस्तलिखितपाठ)	
(११) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम्	१८२
(पू. मुनि श्रीपुण्यविजयजीमहाराज हस्तलिखितपाठ)	
(१२) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम्	१८८
(पू. पं. श्रीदुरधरविजयगणिवर्य हस्तलिखितपाठ)	
(१३) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम्	१९२
(मुनि श्रीजम्बूविजयजीमहाराज हस्तलिखितपाठ)	
(१४) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम्	१९८
(पू. पं. श्रीभानुविजयजीगणिवर्यहस्तलिखितपाठ तथा पू. मुनि श्रीतत्त्वानंदविजयजीमहाराज हस्तलिखितपाठ)	
(१५) श्रीसिद्धचक्रम् (दिगम्बरीयनवदेवताचित्रना आधारे)	२२०
(१६) नंदीश्वरद्वीपपटः	२४०
(१७) श्रीमहावीरप्रभुः (कायोत्सर्गमुद्रामा)	२५०
(१८) श्रीगोमटेश्वरबाहुवलिः (, ,)	२९२
(१९) श्रीचतुर्विंशतिजिनरम्यपटः	२९८

ચન્દ્ર-ચિત્ર પરિચય

પ્રથમી શરૂઆતમા આપેલ પ્રથમ છ ચિત્રોનો ક્રમાનુસાર પરિચય—

(૧) પુરુષાદાનીય પ્રમુ શ્રીપાશ્વનાથ [નીલગર્ણીય]

આ કલામય અને મનોહર ચિત્ર ચિત્રનાર શ્રીરમણલાલે અહીં સરથા (જેન સાહિત્ય વિકાસ મંડળ મુકદ) મા પોતાની કળનાથી ઘેરેલ છે । ચિત્રની મુપાકૃતિ અત્યંત પ્રાવસાદી અને આકર્ષક હોવાથી અને રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૨) શ્રી વષાવતી દેવી

નાલ્કંદા (વિહાર) ના એક દેવીના ચિત્ર ઉપરથી ચિત્રનાર પામે યોગ્ય ફેરફાર કરાવી અહીં વષાવતી દેવીરૂપ રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૩) પરિતોમયુગસ્તૂપદ્વારસુદોભનચિમૂર્તિપદ્મમંડલમહાશ્વત્કન્ધસૂત્રમ્

વિન્સેટ ઇ. રિમ્પર રચિત ' The Jaina Stupa and other Antiquities of Mathura (Archaeological Survey of India New Imperial Series Volume XX published in 1901) નામના પરિચયાત્મક ગ્રંથની પ્લેટ ન XII પરથી આ ચિત્ર તૈયાર કરવામા આવ્યું છે । જેનું છે ઇસુ ૩ પ્રવેશદ્વાર ઘેરવામા આવ્યું છે, ક્રમ નીચે તેની વે ચાતુર જ્ઞાવેલ રક્ષિતઓ આ પ્લેટમા નથી । સૂત્રના આ પ્રવેશદ્વારની ઉપર તોરણ છે અને તેની ઉપર વજ્રે ચાતુ 'તિલકરત્ન' છે, જે 'અદ્યમલ' પૈવી એક મળ છે । આનું 'તિલકરત્ન' આ સિવાય વીજી ધર્મી પ્લેટોમા (ડા ત VI, VII X XI) જોના મળે છે । વે 'તિલકરત્ન'ની વચ્ચે 'શ્રીરત્ન' મૂકવામા આવેલું છે । પ્રવેશદ્વારની વચ્ચે નમસ્કારનો મૂલ પાઞ મુદોભિત રીતે સ્થાપિત કર્યો છે । આ ચિત્રની પ્લેટને મળાણે નીચે પ્રમાણે લેલું છે —

"Āyāgapata or 'Tablet of Homage' The gift of Śivayasa the wife of the Dancer Phaguṃśa"

(૪) શ્રી શ્રેયાસનાથ ભગવાન્

સરથાના માનનીય પ્રમુદ દોડ શ્રીઅમૃતલાલ ફાલિદાસ ઢોડીના નિલેપાલેના શુદ્ધમરિમા શ્રી શ્રેયાસનાથ ભગવાનની ૧૩ ઇન્ચ પ્રમાણ પન્ન ધાતુની મુગોભિત અને મય પ્રતિમા મૂલ્યાંકન તરારે નિરાચમાન છે । તેનો પરિકર અત્યંત મનોહર અને કલાપૂર્ણ છે । તેનું સમગ્ર ચિત્ર અને રજૂ કરવામા આવેલ છે । તે પ્રતિમાની પાછળનો લેલ નીચે પ્રમાણે મળે છે —

સન્ ૧૮૭૦ વર્ષ વૈશાખ સુદિ ૬ સોમે શ્રીવત્તનવાલ્તય શ્રીશ્રીમાર્લીશર્તાય શ ઠાકરસી માયા રામાન્ મુલ નાથાકેન શ્રીશ્રેયાસનાથ વિમ્બ કારાવિત । પ્રતિષ્ઠિત શ્રીશ્રીરમિ ॥ શ્રી ૦ ॥

● નંટ—પરિચરના લપટના માગનો પાછળ (૧) ૯૩ અને નીચેના માગનો પાછળ (૨) લેખ નીચે પ્રમાણે છે —

(૧) સન્ ૧૮૭૦ વર્ષ વૈશાખ સુદિ ૬ સોમે શ્રીવત્તનવાલ્તય શ્રીશ્રીમાર્લીશર્તાય શ્રે સ્થા શ સંગા શ્રે મુલમો । શ્રે 'પાળ' વપનમો નમોભિત મુગ્ધમુગ્ધરોપસારાન્ ૬૩ શ્રે ઠાકરસી માયા રીમાર્ શ્રે મુગ્ધે નાથાકેનામાન્દ્રાન્ શ્રે મિદા શ્રે મેરા પ્રાન્ય શ્રે મુનવદ શ્રે નાકલુમા મુલ શ્રે શ્રીરત્ની ઘોરા પ્રમુગ મુદુરવુનેન શ્રીશ્રેયાસનાથવિમ્બ કારાવિત શ્રેશ્રેયમે । પ્રતિષ્ઠિત શ્રીશ્રીરમિ ॥ શ્રી ॥

(૨) સન્ ૧૮૭૯ વર્ષ વૈશાખ સુદિ ૬ સોમે શ્રીવત્તનવાલ્તય શ્રીશ્રીમાર્લીશર્તાય શ્રે ઠાકરસી માયા રીમાર્ શ્રે મુલ નાથાકેન શ્રીશ્રેયાસનાથ શ્રીરત્ની ઘોરા પ્રમુગ મુદુરવુનેન શ્રે શ્રેયાસનાથવિમ્બ કારાવિત નિમ્બમલ્લિત્રેણ પ્રતિષ્ઠિત શ્રીશ્રીરમિ ॥ ગુપ મન્ ॥ શ્રી ॥

(૫) મયુરાયાગપટમધ્યસ્થાપિતમઙ્ગલમુખપાઠ:

આ ચિત્ર પળ ઉપર્યુક્ત વિન્સેન્ટ એ. સ્મિથના ગ્રંથમાની પ્લેટ VII પરથી તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ આયાગપટ છે, જેમાં વચ્ચેની જગ્યાએ શ્રી અરિહત ભગવન્ત પદ્માસને સ્થિત છે. તેઓ ધ્યાનમુદ્રામાં લીન છે અને શિરપર છત્ર શોભી રહ્યું છે. તેમની આજુબાજુ ચાર તિલકરત્ન હતા તે ન લેતા તેની જગ્યાએ અહીં ‘ચત્તારિ મંગલ’ આદિનો મૂલ પાઠ મૂકેલ છે.

આ આયાગપટની ઉપરની વાજુએ ચાર અને નીચેની વાજુએ ચાર—એમ મઠી કુલ આઠ મંગલ આપેલાં છે. સ્તૂત્ર જ પ્રચલિત એવા આ ‘અષ્ટમંગલ’ જૈન રીતિના અતિ પ્રાચીન પ્રતીકો છે. આનાથી પ્રાચીન અને આવી સારો રીતે એક સાથે જઠવાયેલ ‘અષ્ટમંગલ’ હજુ સુધી બીજે કયાય મળ્યા નથી. ડૉ. ડમાકાન્ત પી. શાહે પોતાના ‘Studies in Jaina Art’ નામક કન્ઝાગ્રન્થમાં આ મંગલોનું નીચે પ્રમાણે નામકરણ કર્યું છે :—

ઉપરની હરોઠ (જમણી વાજુએથી)—

(૧) A pair of Fish (મત્સ્યયુગલ-મત્સ્યયુગ્મ)

(૨) A heavenly Car (પવનપાવડી)

(૩) A Srivatsa Mark (શ્રીવત્સ)

(૪) A Powder Box (શરાવસપુટ)

નીચેની હરોઠ (જમણી વાજુએથી)—

(૫) A Tilakaratna (તિલકરત્ન)

(૬) A Full Blown Lotus (પુષ્પચંગેરિકા-પુષ્પગુન્ઠ)

(૭) An Indrayasti or Vajrayanti (દ્વિયષ્ટિ વ વૈજયંતી)

(૮) A Mangal-Kalasha (Auspicious Vase) (મંગલ-કલશ)

મૂલપાઠની બે વાજુ આપેલ સ્તંભો “Persian Achaemenian” રીતિના છે અને પ્રત્યેક સ્તંભની ઉપર તથા નીચે ભિન્ન ભિન્ન પ્રતીકો આપેલ છે. જમણી વાજુના સ્તંભની સૌથી ઉપર ‘ધર્મચક્ર’ છે અને ડાબી વાજુના સ્તંભની ઉપર ‘કુંજર’ (હાથી) કંઢારેલ છે. ત્રણે સ્તંભોની નીચે પણ જુદાં જુદાં બે પ્રતીકો છે. આ ચારે પ્રતીકોની ભિન્નતા શિલ્પની દૃષ્ટિએ વિચારણીય લાગે છે.

જે પરથી આ ચિત્ર તૈયાર કર્યું છે તે પ્લેટ નં. VII ને મથાલે નીચે પ્રમાણે લખેલું છે:—

“Ayagapata or ‘Tablet of Homage or of Worship’, Set up by Sihanāndika for the Worship of the Arhats.”

(૬) પશ્ચપરમેષ્ઠિનમસ્કારગ્રંથિતરમ્યસૂત્રપટ્ટી

શ્રીનમસ્કારમંત્રનાં પાંચ પદોના પઢિમાત્રાનો પાઠ ગૂંથીમાં આવે તેવી રીતે ઋષિ મનોહરે રગીન પાટી ગૂંથી છે, એનું આ ચિત્ર છે. તે સંવત ૧૭૩૯ ના માદરવા વદિ પાંચમના દિવસે ગૂંથી છે એવું તેમાં દર્શાવ્યું છે. આ પાટી ચાર ફૂટ લાંબી અને પોળો ઇંચ પહોળી છે અને તેમાં અક્ષરો સિવાય આગઠ પાછલ સુશોભનો છે. તે સુશોભનો શાના સંકેત છે એ સમજાતું નથી.

ગ્રંથમાંથી સ્પષ્ટિત થતા તથા અન્ય ઓગણીસ યંત્ર-ચિત્રોનો પરિચય:—

(૭) ઐકાર:વાચકકલાપરમેષ્ઠિપશ્ચકસ્વરૂપ: (પૃ. ૪ A)

સેઠ શ્રી અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશીના જામનગરના સગ્રહમાની એક પાટલીના ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે આ ચિત્ર ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

(૮) સરસ્વતીદેવી (૫ ૧૨ A)

'Epics Mythes and Legends of India' by P Thomas નામક પુસ્તકના પૃ ૧૦૨ પર આવેલ સરસ્વતી દેવી (Plate No LXII) ના આધારે સત્યામા યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

ચિત્રની નીચે British Museum એમ લખેલ છે ।

(૯) ઓં હ્રીં વાચ્યાર્યસ્વરૂપદર્શકચિત્રમ્ [ઓં હ્રીં અહ્નેની પાટલી] (૫ ૧૬ A)

આ પળ ઉપર્યુક્ત જામનગરી પાટલીના ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૧૦) ફલામય 'અહ્' મહાલપાઠ (૫ ૨૪ A)

આ ચિત્રદ્વારની પોતાની કલ્પનાનુસાર ચિતરાવી ને અહીં રજૂ કરેલ છે ।

(૧૧) સમેદપ્રણિધાનદર્શકો અહ્નૈકાર (૫ ૩૪ A)

કલિકાલસર્વશ્રી શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યવૃત સિદ્ધહેમશ્વદાનુશાસનના મંગલચરણમા અહ્નૈ ઉપરના સ્વોપશ્વશ્વદાર્ણવન્યાસમાં નિર્દિષ્ટ સમેદ પ્રણિધાનની વાચ્યાનુસાર આ ચિત્ર સંસ્થામા ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે । જુઓ પ્રસ્તુત ગ્રંથ પૃ ૩૫ નો છેલ્લો પેરગ્રાફ ।

(૧૨) ઋષિમણ્ડલયન્ત્રમ્ (૫ ૪૦ A)

શ્રીસિંહતિલકસૂરિ નિર્દિષ્ટ કરેલ આમાયાનુસાર તેમજ બીજા અનેક યત્રો સામે રાક્ષી જે ફેરફાર પૂ પ શ્રી ધુરધરનિજયજી ગણિવરને આવશ્યક જણાયો તે અનુસાર સત્યામા ચિતરાવી આ ચાર રંગવાળું ચિત્ર પ્રેસ પ્રોસેસ સ્ટુડીઓમા તૈયાર કરાવી અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે । આ મધ્ય ચિત્ર અતીવ મનોહર બની શક્યુ છે ।

(૧૩) સમગ્રસરણરચનાસ્થિત ઓં હ્રીં અહ્નૈ સ્વરૂપમ્ (૫ ૭૪ A)

શેઠ શ્રી અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશીના અગત સંગ્રહમાના એક યન્ત્ર ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૧૪) ઉપાસનાદશકપચ્ચપરમેષ્ઠિચિત્રમ્ (૫ ૯૪A)

શ્રી પચ્ચપરમેષ્ઠિ મગવતોની વિવિધ ઉપાસના તથા આરાધનાના ચિત્રો તથા શ્વમગલના ચિત્રો સહિત શ્રી નમસ્કારનો મૂળપાઠ સત્યામા ચિત્રકાર પાસે જે રંગમાં ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૧૫) પરમેષ્ઠિ વિદ્યાયન્ત્રમ્ (૫ ૧૧૦ A)

શ્રીસિંહતિલકસૂરિવિરચિત 'પરમેષ્ઠિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પ' માં નિર્દિષ્ટ આમાયાનુસાર સંસ્થામા ચિતરાવીને અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે । જુઓ પ્રસ્તુત ગ્રંથ પૃ ૧૧૧ થી ૧૨૬ સુધી ।

આલેખન પંચક

સમયજ્ઞતા, દૃઢચારિત્ર્ય વગેરે ગુણસપદાવાળા ગુરુઓના સ્વહસ્તાક્ષરરૂપે પંચમંગલ મહાશ્રુતસ્કન્ધ સૂત્ર અને તેની સાથે તેઓશ્રીની પ્રતિકૃતિ—આ ત્રણે એક સુંદર કલામય પટ્ટિકા કે જેમા અરિહંતદેવની પ્રતિકૃતિ ચિત્રિત હોય તેમા જો રજૂ કરવામા આવે તો ગ્રંથની શોભામા ઘણી જ અભિવૃદ્ધિ થાય અને ગ્રંથ વિશેષ આદરણીય બને તથા એ પ્રકારે ચિત્રમા દેવ, ગુરુ અને ધર્મનો સુમેલ સધાય—એવો વિચાર આ ગ્રંથના પ્રયોજક શ્રી અમૃતલાલભાઈના મનમા સ્ફુર્તો અને તે વિચારને અમલમા મૂકવાને શેઠ શ્રી સ્વયં પૂજ્ય ગુરુવર્યોને મળ્યા અને વિનંતિ કરી । જે ઉપરથી આલેખન પંચક રજૂ કરવામા આવેલ છે । તેનો સામાન્ય પરિચય નીચે મુજબ છે :—

(૧૬) સિદ્ધાન્તમહોદધિ પૂજ્યપાદ આચાર્ય ભગવંત શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘પંચમંગલ મહાસુયક્ષંધ સુત્ત’ (પૃ. ૧૨૬ A)

સકલાગમરહસ્યવેદી, કર્મસાહિત્યના પરમ અભ્યાસી, પરમગાન્તવિભૂતિ વાત્સલ્યમૂર્તિ, કરુણાસિંધુ, સ્વયં પચાચારતુ સર્વોગસુદર પરિપાલન કરનારા અને અનેક ભવ્ય આત્માઓને તેમા જોડવાની અદ્ભુત સિદ્ધિને વરેલા, શ્રીજિનશાસનગગનદિવાકર, સુગૃહીતનામધેય, પ્રાતઃસ્મરણીય પરમારાધ્યપાદ આચાર્ય-શિરોમણિ શ્રીવિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘પંચમંગલમહાશ્રુતસ્કન્ધ’ સૂત્રનો તે જ સ્વરૂપે પાઠ । એ આચાર્ય ભગવંતની સત્થા ઉપરની મહાન્ કૃપાના કારણે પ્રસ્તુત ગ્રંથને વર્તમાનરૂપમા લાવવામા પૂ. મુનિવર્ય શ્રી તત્વાનંદવિજયજીની અમને ઘણી જ સારી સહાય મળી છે ।

(૧૬) આગમપ્રભાકર પૂ. મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી મહારાજ અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘પંચમંગલમહાસુયક્ષંધ સુત્ત’ (પૃ. ૧૮૨ A)

પ્રાચીન જ્ઞાનમળ્હારોના મહાન્ ઉદ્ધારક, સરથક અને સગોધક, જૈનાગમનિષ્ઠાત, સમયજ્ઞ મહાપુરુષ મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘પંચમંગલમહાસુયક્ષંધસુત્ત’ નો તે જ સ્વરૂપે પાઠ ।

(૧૮) ચિદ્વદ્ય પૂ. પન્ન્યાસપ્રવર શ્રીધુરંધરવિજયજી ગણિવર અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘શ્રીનવકાર મહામંત્રઃ’ નો પાઠ (પૃ. ૧૮૮ A)

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રીવિજયામૃતસૂરીશ્વરજી મહારાજના પ્રશિષ્ય સસ્કૃત-પ્રાકૃતના પ્રૌઢ વિદ્વાન્ તથા અનુશ્ઠાનકુશલ પૂ. પન્ન્યાસપ્રવર શ્રીધુરંધરવિજયજી ગણિવર્યની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘શ્રીનવકાર મહામંત્ર’નો તે જ સ્વરૂપે પાઠ ।

(૧૯) પટ્દર્શનનિષ્ઠાત પૂ. મુનિરાજ શ્રીજંબૂવિજયજી મહારાજ અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘શ્રીપદ્મપરમેષ્ઠિનમસ્કારમહામંત્રઃ’ (પૃ. ૧૯૨ A)

પ. પૂ. મુનિરાજ શ્રીભુવનવિજયાન્તેવાસી, ભારતીય દર્શનોના પ્રખર અભ્યાસી, મોટ માપાના મર્મજ્ઞ, પ્રખર મેઘાવી મુનિરાજ શ્રીજંબૂવિજયજી મહારાજની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘શ્રીપદ્મપરમેષ્ઠિનમસ્કાર-મહામંત્ર’નો તે જ સ્વરૂપે પાઠ ।

(૨૦) પ. પૂ. પન્ન્યાસપ્રવર શ્રીમાનુવિજયજી ગણિવર્યના હસ્તાક્ષરમા ‘સિરિપંચમંગલમહાસુય-ક્ષંધસુત્ત’ તથા પૂ. મુનિરાજ શ્રીતત્વાનંદવિજયજી મહારાજના હસ્તાક્ષરમા ‘અરિહંત’ મંત્રનો લેખિત જાપ (પૃ. ૧૯૮ A)

પ. પૂ. પન્ન્યાસજી મહારાજ શ્રી માનુવિજયજી ગણિવર્યે કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘સિરિપંચમંગલમહાસુય-ક્ષંધ સુત્ત’ નો તેજ સ્વરૂપે પાઠ અને તેઓશ્રીના અન્તેવાસી સસ્કૃત અને પ્રાકૃતના પરમ ઉપાસક, ધ્યાન વિષયના અભ્યાસી મુનિરાજ શ્રી તત્વાનંદવિજયજી મહારાજે કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘અરિહંત’ મંત્રનો લેખિત જાપ ।

(૨૧) સિદ્ધચક્રમ્ (દિગમ્યરીય નવદેવતાની ધાતુ પ્રતિમા) (૫ ૨૨૦ A)

આ એક પ્રાચીન દિગમ્યરીય ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિત્રાવી અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૨૨) નદીશ્વરદીપપટ

(૫ ૨૪૦ A)

રાણપુરાના ધરણવિહાર પ્રાચીનમા રહેલા નદીશ્વરપટના એકચિત્ર ઉપરથી સ્થાપના ચિત્રકર પાસે યોગ્ય ફેરફાર કરાવી ચિત્રાવીને અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૨૩) શ્રીમદ્દાવીર સ્વામી (કાઠસ્તમ્ભાધ્યાનમા) (૫ ૨૫૦ A)

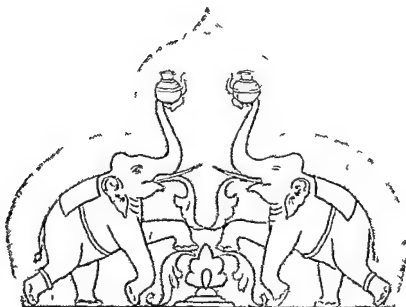
તાલધ્વજ (તલ્લાજા-સૌરાષ્ટ્ર) ગિરિ ઉપર મુરત્ય દેરાસરની યાત્રુ એક ડમી કાઠસ્તમ્ભીયા મગવાનની મૂર્તિ છે । પગની નીચે જમણી યાત્રુ એક યજ્ઞ તથા ઢાંચી યાત્રુ અલિંગ દેવી છે । પ્રમુખી મૂર્તિ નીચે લાછન નથી પરંતુ બંને યાત્રુ સિંહની આકૃતિ હોવાથી ચિત્રકારે વચમા સિંહની આકૃતિ લાછન તરીકે મૂર્તિ મદ્દાવીર સ્વામીની મૂર્તિ કલ્પીને તે પ્રમાણે ચિત્રી છે । જે અહીં રજૂ કરવામા આવેલ છે ।

(૨૪) શ્રીમદ્દાલીજી (કાઠસ્તમ્ભાધ્યાનમા) (૫ ૨૯૨ A)

શ્રીમોમટેશ્વર યાત્રુલિના ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિત્રકાર પાસે ચિત્રાવીને અહીં રજૂ કરેલ છે ।

(૨૫) શ્રીચતુર્વિંશતિજિનરમ્યપટ (૫ ૨૯૮ A)

પ્રમાસપાળના ચિત્રામણિ પાર્શ્વનાથના દેરાસરમા ઢાંચી યાત્રુના એક પોલીસીના ચિત્ર ઉપરથી ચિત્રકારની કલ્પનાનુસાર ચિત્રાવીને અહીં રજૂ કરેલ છે ।

अमारां प्रकाशनो

(प्रयोजक : अमृतलाल कालिदास दोशी, बी. ए.)

१ श्रीप्रतिक्रमण-सूत्र प्रबोधटीका, भाग पहिलो (बीजी आवृत्ति)	रु. ५=००
२ श्रीप्रतिक्रमण-सूत्र प्रबोधटीका भाग बीजो	रु. ५=००
३ श्रीप्रतिक्रमण-सूत्र प्रबोधटीका भाग त्रीजो	रु. ५=००
४ श्रीप्रतिक्रमणनी पवित्रता (बीजी आवृत्ति-अप्राप्य)	रु. ०=३७
५ श्रीपंचप्रतिक्रमण-सूत्र (प्रबोधटीकानुसारी) शब्दार्थ, अर्थसकलना, तथा सूत्र-परिचय साथे (अप्राप्य)	रु. २=००
६ सचित्र सार्थ सामायिक-चैत्यवन्दन (प्रबोधटीकानुसारी—अप्राप्य)	रु. ०=५०
७ योगप्रदीप (प्राचीन गुजराती बालावबोध अने अर्वाचीन गुजराती अनुवादसहित)	रु. १=५०
८ तत्त्वानुशासन (गुजराती अनुवादसहित)	रु. १=००
९ ध्यानविचार (गुजराती अनुवादसहित)	रु.
१० नमस्कार स्वाध्याय (प्राकृत विभाग) (अप्राप्य)	रु. २०=००
११ नमस्कार स्वाध्याय (संस्कृत विभाग)	रु. १५=००
१२ A Comparative Study of the Jaina Theories of Reality and Knowledge	रु. १०=००

—: छपाय छे:—

- १३ मातृका प्रकरण
१४ नमस्कार-स्वाध्याय (अपभ्रंश-हिंदी-गुजराती विभाग)
१५ योगसार
१६ मन्त्रराज रहस्य

जैन साहित्य विकास मंडळ

इरला ग्रीज, ११२ बोडबंदर रोड
विलेपारले, मुंबई-५६ (A.S.)

श्री प्रद्योतनाथ भगवान् (गृहमन्त्र उद्योत विष्णोर्दे)

4

11

12

13

14

15

16

चत्तारि मगल - अरिहता मगल,
सिद्धा मगल, साहू मगल
केवलपन्नतो धम्मो मगल ॥

चत्तारि लोगुत्तमा -

अरिहता लोगुत्तमा
सिद्धा लोगुत्तमा,
साहू लोगुत्तमा,
केवलपन्नतो धम्मो लोगुत्तमो।

चत्तारि सरण पवज्जामि -
अरिहते सरण पवज्जामि,
सिद्धे सरण पवज्जामि, साहू सरण पवज्जामि
केवलपन्नत धम्म सरण पवज्जामि ॥

f

▼

-

पञ्चपत्कनमारम्रविलस्यदुःखदी
(देव कान्तिलाह ईश्वरालना सोन्यपी)

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

ઉત્તિષ્ઠન્ નિપતન્ ચલન્નપિ ધરાપીઠે લુઠન્ વા સ્મરે-
 જાગ્રદ્ વા પ્રહસન્ સ્વપન્નપિ વને વિભ્યન્નિપીદન્નપિ ।
 ગચ્છન્ વર્ત્મનિ વેશ્મનિ પ્રતિપદં કર્મ પ્રકુર્વન્ત્મું
 5 યઃ પંચપ્રમુમન્ત્રમેકમનિશં કિં તસ્ય નો વાચ્છિતમ્ ॥ ૪ ॥

(વસન્તતિલકાવૃત્તમ્)

10 સહગ્રામ-સાગર-કરીન્દ્ર-ભુજઙ્ગ-સિંહ-
 દુર્વ્યાધિ-વહ્નિ-રિપુ-વન્ધનસમ્ભવાનિ ।
 ચૌર-ગ્રહ-ભ્રમ-નિશાચર-શાકિનીનાં
 નશ્યન્તિ પંચપરમેષ્ઠિપદૈર્ભયાનિ ॥ ૫ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

15 યો લક્ષં જિનવદ્વલક્ષ્યૈહૃદયઃ સુવ્યક્તવર્ણક્રમઃ
 શ્રદ્ધાવાન્ વિજિતેન્દ્રિયો ભવહરં મન્ત્રં જપેચ્છ્રાવકઃ ।
 પુષ્પૈઃ^૧ શ્વેતસુગન્ધિભિઃ સુવિધિના લક્ષપ્રમાણૈરમું
 યઃ સમ્પૂજયતે સ વિશ્વમહિતસ્તીર્થાધિનાથો ભવેત્ ॥ ૬ ॥

ઊઠતાં, પડતાં, ચાલતાં, ભૂમિ પર આલોટતા, જાગતાં, હસતાં, સૂતાં, વનમાં ભય પામતાં, વેસતાં, માર્ગમાં કે ઘરમાં જતાં પ્રત્યેક ડગલે અને પ્રત્યેક કામ કરતા જે આ પંચપરમેષ્ઠિમંત્રનું નિરંતર સ્મરણ કરે, તેના કયા મનોરથની સિદ્ધિ ન થાય ? ॥ ૪ ॥

પંચપરમેષ્ઠિના પદો વડે રણ-સંગ્રામ, સાગર, ગજેન્દ્ર, સર્પ, સિંહ, દુષ્ટવ્યાધિ, અગ્નિ, શત્રુ અને 20 વંધનથી ઉત્પન્ન થતા ભયો તથા ચોર, ગ્રહ, ભ્રમ, રાક્ષસ અને શાકિનીના ભયો દૂર ભાગી જાય છે ॥ ૫ ॥

શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતને વિષે વદ્વલક્ષ્ય છે હૃદય જેનું (અર્થાત્ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતરૂપ ધ્યેયમાં એકાગ્ર મનવાળો), સુસ્પષ્ટ વર્ણક્રમવાળો (અર્થાત્ જેનો નમસ્કાર મહામંત્રના વર્ણોના ઉચ્ચારાદિનો ક્રમ સૂત્રોચ્ચારણના ગુણોથી યુક્ત છે એવો), શ્રદ્ધાવાન અને જિતેન્દ્રિય એવો જે શ્રાવક ભવનાશક એવા આ મંત્રનો એક લાખ શ્વેત સુગંધી પુષ્પોવડે સુંદર વિધિપૂર્વક જાપ કરે અને પૂજા કરે, તે વિશ્વપૂજ્ય તીર્થંકર થાય । 25 (શ્રીપાર્શ્વનાથ અથવા શ્રી શાતિનાથ ભગવંતની પ્રતિમાની એક લાખ શ્વેત સુગંધી પુષ્પોવડે પૂજા કરે; એક એક પુષ્પ પ્રમુ પર ચઢાવતી વખતે એક એક નવકારનો જાપ કરે, એવું વિધાન છે । આ વિધાનનું વર્ણન પ્રસ્તુત ગ્રંથના ત્રીજા ભાગમાં આવશે) ॥ ૬ ॥

नमस्कार स्वाध्याय

(संस्कृत विभाग)

[४६-१]*

नमस्कारमन्त्रस्तोत्रम्

5

(शार्दूलनिमीटितवृत्तम्)

विश्लिष्यन् घनकर्मराशिमशनिं ससारभूमिभृतः
स्वनिर्माणपुरप्रवेशगमने निष्प्रत्यवायः सताम् ।
मोहान्धावटसङ्कटे निपतता हस्तानलम्बोऽर्हता,
पायाद् वै सचराचरस्य जगतः सञ्जीवन मन्त्रराट् ॥ १ ॥

10

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

एकत्र पञ्चगुरुमन्त्रपदाक्षराणि, विश्वत्रय पुनरनन्तगुण परत्र ।
यो धारयेत् किल तुलानुगत तथापि, वन्दे महागुरुवैर परमेष्ठिमन्त्रम् ॥ २ ॥
ये केचनापि सुपमाधरका अनन्ता, उत्सर्पिणीप्रभृतयः प्रययुर्विवर्त्ताः ।
तेष्वप्यय परतरं प्रथितप्रभावो, लब्ध्वाऽमुमेव हि गता शिवमत्र लोका ॥ ३ ॥

15

अनुवाद

घनघाति कर्मना समूहने विखेरी नाखनार, भयरूपी पर्वतने (भेदना) माटे वज्र समान,
सत्पुरुषोने स्वर्ग अने मोक्षपुरीमा प्रवेश कराना मार्गमा रहेला विघ्नोने दूर करनार, मोहरूप अधकारमय
कूनाना सफ़्टमा पडेलोअने माटे हायना टेकारूप अने सचराचर जगतने माटे सजीवनरूप अर्हंतोने
मन्त्रराज (नमस्कार महामन्त्र) तमारु कन्याण करो ॥ १ ॥

20

एक पङ्कामा 'पञ्चगुरुमन्त्र' (नमस्कार मन्त्र)ना पदना अक्षरो अने बीजा पङ्कामा अनन्तगुण
करेला एवा त्रणे लोक, एम मनेने जो राजगामा धारण कराना आवे, तो पण जेनो भार घणो वधारे थाय
एवा परमेष्ठिमन्त्रने हु नमस्कार कर छु ॥ २ ॥

जे कोई पण सुपमादि अनन्त आराओ अने उत्सर्पिणी (अनसर्पिणी) वगेरे कालचक्रो व्यतीत
थया, ते वधामा पण आ मन्त्रराज सर्वोत्तम अने निस्तृत—प्रस्थात प्रभावगळो हतो। आ मन्त्रने प्राप्त करीने 25
ज भय लोको मोक्षमा गया छे ॥ ३ ॥

१ पायाज । २ धारयेदिव । ३ महागुरुतर ।

* आ पहला प्रश्न थयेल "नमस्कार स्वाध्याय—प्राकृत विभाग"मा तुल ४५ स्तोत्रो आपवामा आल्या इता
अने सळग क्रम आळरी राप्पनानी दृष्टि तेना अनुसंधानमा आ "नमस्कार स्वाध्याय—संस्कृत विभाग"मा न ४६ थी
थरगात करवामा आनी छे ।

(शिखरिणीवृत्तम्)

अयं धर्मः श्रेयानयमपि च देवो जिनपति-
 व्रतं चैतत् श्रीमानयमपि च यः सर्वफलदः ।
 किमन्यैर्वाग्जालैर्बहुभिरपि संसारजलधौ
 नमस्कारात्तत् किं यदिह शुभरूपं न भवति ॥ १० ॥
 स्वपञ्च जाग्रन् तिष्ठन्नपि पथि चलन् वेश्मनि सरन्,
 भ्रमन् क्लिश्यन् माद्यन् वन-गिरि-समुद्रेष्ववतरन् ।
 नमस्कारान् पञ्च स्मृतिरवनिखातानि सदा
 प्रशस्तैर्विज्ञप्तानि वहति यः सोऽत्र सुकृती ॥ ११ ॥

10 आ नमस्कार कल्याणकारी धर्म छे, जिनेश्वरदेव पण ए छे, व्रत पण ए छे अने जे सर्व फळोने
 आपे छे ते श्रीमान पण ए छे । वीजा घणा वाक्प्रपंचोथी शुं? आ संसारसमुद्रमां एवुं शु छे के जे
 आ नमस्कारमंत्रथी* शुभरूप न थतुं होय? ॥ १० ॥

जे सूता, जागता, ऊभा रहेतां, रस्तामां चालता, घरमा पेसतां, (खलना पामतां) फरतां, दुःखी
 थता, प्रमाद आवी जतां, अथवा जगल, पर्वत के समुद्रोने पार करता, पूज्य पुरुषोए उपदेशेला पांच
 15 नमस्कारोने जाणे स्मृतिना आंतरिक नादवडे मनमां कोराई गया होय (?) तेम धारण करे छे ते अहीं
 भाग्यशाली छे ॥ ११ ॥

परिचय

आ स्तोत्रनी वे प्रतिओ अमने मळी छे । एक आरा जैन सिद्धांत भवनना हस्तलिखित ग्रंथसंग्रहना
 त० २५/१ मांथी मळी हती; ज्यारे वीजी रॉयल एशियाटिक सोसायटी कलकत्ताना संग्रहमांथी 'पंचनम-
 20 स्मृतिदीपक' नामना ग्रंथमांथी संग्रहरूपे मळेली हती; ते वे प्रतिओ उपरथी मूळपाठ अने पाठभेदो लईने
 अनुवाद साथे आ कृतिने अहीं प्रगट करी छे ।

'पंचनमस्मृतिदीपक'मां आ स्तोत्रना कर्ता तरीके वाचकवर्य श्री उमास्वातिनो उल्लेख कर्यो छे ।
 संभव छे के आ कृति तेमनी होय, छातां वीजो पुरावो न मळे त्यां सुधी आ स्तोत्रना कर्ता विशेष निश्चितपणे
 कही न शकाय ।

25 आ स्तोत्र प्रस्तुत ग्रंथना केटलाक स्तोत्रना सारसमुच्चयरूप जणाय छे । खास करीने आ स्तोत्रनु
 आठमुं पद्य आपणु ध्यान खेचे छे के, "आ नमस्कार मंत्र, ते जगतना उद्धार माटे श्री अरिहंत भगवंतनो
 मन्त्रात्मक शाश्वत देह छे ।" श्री नमस्कार महामंत्रनी महान शक्तिनुं वर्णन करतां आ स्तोत्रमां कहेवामा
 आव्युं छे के, "ए मंत्रनी सहायथी चद्रने सूर्य, सूर्यने चद्र के पृथ्वीने देवलोक बगैरे बनावी शकाय ।"
 साराश के नमस्कारमंत्रना प्रभावादिने आ स्तोत्रमा सुंदर रीते रज्जू करवामां आवेल छे ।

30 १ नमस्कारस्तत्तत् यदिह शुभरूपञ्च भवति । २. सृपन् । ३. खलन् ।

* आ संसारमा जे जे शुभरूप छे, ते ते वहुं नमस्कार(ना प्रभावे) ज छे ।

(યસન્તતિલકાવૃત્તમ્)

इन्दुर्दिवाकरतया रशिरिन्दुरूप*
 पातालमम्बरमिला सुरलोक एव ।
 किं जल्पितेन नहुना भुवनत्रयेऽपि
 यन्नाम तन्न विषम च समं च न स्यात् ॥ ७ ॥

5

जग्मुर्जिनास्तदपवर्गपद तर्दर्व
 विश्व वराकमिदमत्र कथ विनाऽस्मात् ।
 तत् सर्गलोकभुवनोद्वरणाय धीरै-
 र्मन्त्रात्मक निजप्रपुर्निहित तदत्र ॥ ८ ॥

(શાર્દૂલવિત્રીકિતવૃત્તમ્)

10

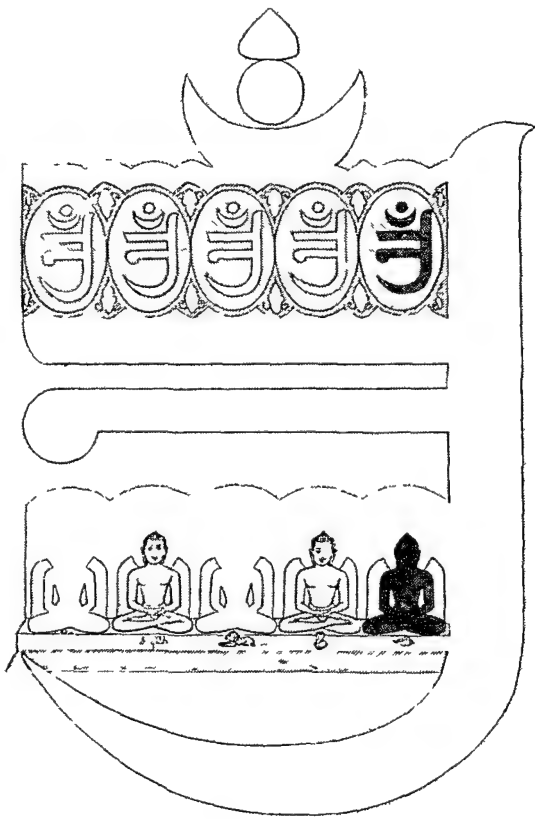
हिंसानानृतप्रिय* परधनाऽऽहर्ता परस्त्रीरत
 किञ्चान्येष्वपि लोकराहितमति. पापेषु गाढोद्यतः ।
 मन्त्रेश यदि सस्मरेच्च सतत प्राणात्यये सर्पदा
 दुष्कर्माहितदुर्गतिक्षतचयः स्वर्गभिरेन्मानव* ॥ ९ ॥

આ મહામત્રના પ્રભાવથી ચંદ્ર સૂર્યરૂપે અને સૂર્ય ચંદ્રરૂપે, પાતાલ આકાશરૂપે (અને આકાશ 15 પાતાલરૂપે) અને પૃથ્વી દેવલોકરૂપે (અને દેવલોક પૃથ્વીરૂપે) થઈ શકે। વધારે કહેનાથી શુ ? ત્રણ જગતના એવી કદ રસુ છે કે જે ૪ મત્રથી વિષમની સમ કે સમની વિષમ ન થઈ શકે ? (અર્થાત્ આ પંચપરમેષ્ઠિ-મત્રના પ્રભાવથી વસ્તુને જે રૂપે બદલાવવી હોય તે રૂપે પ્રદલાવી શકાય) ॥ ૭ ॥

આપે શ્રી વિનેશ્વર મગ્નનો મોક્ષમા ગયા હ્યારે, “અમારા વિના અહીં વિચારા આ જગતનુ શુ થશે ?”, (૪મી કઠણાથી) ધીર દયા તેઓ મર્મ જગતના જીવોના ઉદ્ધાર માટે પોતાના મત્રામક શરીરને અહીં 20 મૂલ્તા ગયા છે ॥ ૮ ॥

હિંમા કરનાર, અસત્યપ્રિય, પારતુ ધન હરણ કરનાર, પરસ્ત્રીના આસક્ત તથા પીજા પણ પાપોત્ત અયન તપર અને ભોરોષ વેત્રા બુદ્ધિની નિંદા કરી છે ૪મો પુન્ય પણ જો મળ્ય નહોતો આ મત્રનુ મશ્ન મનન મ્મણ કરે તો તે દુષ્ટર્મથી પ્રાપ્ત કરેલ દુર્ગતિના મંત્રવ્યનો (દુર્ગતિ પ્રાયોગ્ય કર્મ સૂત્રનો) ક્ષય કરીન દય પાપ છે ॥ ૯ ॥

25

ॐकार परमेश्वरचरित्राचरकलापचरित्ररूप

॥ इति उँकारविद्यास्तवनम् ॥

૨. અહીં છંદોભંગ દોષ લાગે છે.

‘હું’કારવિદ્યાસ્તવનમ્

પ્રણવસ્ત્વ ! પરમ્ભ્રમ્ ! લોકનાથ ! જિનેશ્વર !
 કામદસ્ત્વ મોક્ષદસ્ત્વ ‘હું’કારાય નમો નમઃ ॥ ૧ ॥
 પીતવર્ણઃ શ્વેતવર્ણો રક્તવર્ણો હરિદ્વરઃ ।
 કૃષ્ણવર્ણો મતો દેવ ‘હું’કારાય નમો નમઃ ॥ ૨ ॥
 નમસ્ત્રિભુવનેશાય રજોડપોહાય ભાગ્યતઃ ।
 પશ્ચદેવાય શુદ્ધાય ‘હું’કારાય નમો નમઃ ॥ ૩ ॥
 માયાદયે નમોઽન્તાય પ્રણવન્તર્મયાય ચ ।
 ઋજરાજાય હે દેવ ! ‘હું’કારાય નમો નમઃ ॥ ૪ ॥
 ઘનાન્ધકારનાશાય ચરતે ગગનેઽપિ ચ ।
 તાલુરન્નસમાયાતે સપ્રાન્તાય નમો નમઃ ॥ ૫ ॥
 ગર્જન્ત મુણ્ડરન્ધ્રેણ લલાટાન્તરમસ્થિતમ્ ।
 પિધાન કર્ણરન્ધ્રેણ પ્રણવ ત વય નુમઃ ॥ ૬ ॥

5

10

અનુવાદ

15

હે પરમ્ભ્રમ, લોકનાથ, જિનેશ્વર ! તમે પ્રણવ (‘હું’કાર) સ્વરૂપ છો । હે ‘હું’કાર ! તુ સર્વ શુભ ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરનાર છે અને મોક્ષ આપનાર પણ તુ જ છે, તેથી હું તને પુન પુન નમસ્કાર કરુ છું ॥ ૧ ॥

જે (દ્રષ્ટ)-દેવ (‘હું’કાર)નું ધ્યાન પીતવર્ણમાં, શ્વેતવર્ણમાં, રક્તવર્ણમાં, હરિતવર્ણમાં અથવા કૃષ્ણવર્ણમાં કરાય છે, તે ‘હું’કારને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨ ॥

20

જે વ્રણે મુગ્ધનનો સ્વામી છે, જેનું માનવ્યૂર્વક ધ્યાન કરતા રજ કર્મનો નાશ થાય છે, જે પચદેવ (પચપમેષ્ઠિ) મય છે અને જે શુદ્ધ છે એવા ‘હું’કારને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩ ॥

હે દેવ ! જે માયા દટલે ‘હું’કારની આત્મિયા છે, જેના અતમા નમ છે, જે સર્વ વીનોમાં અનગત છે—વ્યાપ્ત છે અને જે ઋજરાજ છે એવા પ્રણવસ્વરૂપ ‘હું’કારને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪ ॥

મત્ર—‘હું હૈં નમ’

25

(અજ્ઞાનરૂપ) ગાદ અધનારનો નાશ કરવા માટે ગગનમાં સચરતા અને ત્યાપી તાલુધ્રમાં આવતા ‘સ’ની નજીમ્મા રહેલા ‘દ’કારને (૧) (‘હું’કારને) વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫ ॥

ઘટ્ટી મુલ્કધ્રમાં ગર્જતા, લલાટના મધ્યમાં સ્થિત થતા અને કર્ણધ્રમાં ઢરાતા (૧) એવા તે પ્રણવ-‘હું’કારને એ વારંવાર નમસ્કાર કરીશ ૦૧ ॥ ૬ ॥

શ્રીજિનપ્રમસૂરિવિરચિતઃ

માયાવીજ(‘હી’કાર)કલ્પઃ

માયાવીજવૃહત્કલ્પાત્, શ્રીજિનપ્રમસૂરિભિઃ ।
 5 લોકાનામુપકારાય, પૂર્વવિદ્યા પ્રચક્ષ્યતે ॥ ૧ ॥
 સુપ્રકાશે તામ્રમયે, પટ્ટે માયાક્ષરં ગુરુ ।
 કારિતં પરમાત્મત્વમમલં લભતે સ્ફુટમ્ ॥ ૨ ॥
 ધ્યાનાશ્રયો યથાસ્નાયં, શુભાશુભફલોદયઃ ।
 10 તથાઽયં વર્ણભેદેન, કાર્યકાલે પ્રજાયતે ॥ ૩ ॥
 પૂર્ણાયાં સત્તિથૌ શુક્લપક્ષે ચન્દ્રવલે તથા ।
 કારયેત્ સર્વનૈવેદ્યં, પશ્ચામૃતસમન્વિતમ્ ॥ ૪ ॥
 પક્વાન્નાન્ વિવિધાન્ ચાન્યાનાનયેત્ સુમનાંસિ ચ ।
 સર્વેઃ કળૈઃ ફલૈઃ સર્વેઃ, સર્વૈર્વસ્ત્રૈઃ ક્રયાણકૈઃ ॥ ૫ ॥
 સુવર્ણ-રત્ન-રૂપ્યૈશ્ચ, કર્પૂરાદિસુગન્ધિભિઃ ।
 15 પ્રતિષ્ઠાદિવસે પૂજ્યો, મન્ત્રરાજઃ શુભાશયૈઃ ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

આચાર્ય ભગવાન શ્રીજિનપ્રમસૂરિવડે ‘માયાવીજવૃહત્કલ્પ’માથી લોકોના ઉપકાર માટે પૂર્વવિદ્યા કહેવાય છે ॥ ૧ ॥

20 જે સુપ્રકાશિત તાંબાના પટ ઉપર મોટો ‘હી’કાર કરાવે તે નિર્મલ એવા પરમાત્મપણાને નિશ્ચયથી પામે છે (૧) ॥ ૨ ॥

કાર્યકાલે આસ્નાયને અનુસારે (વિધિપૂર્વક) જુદા જુદા વર્ણોથી ધ્યાન કરાતો આ (મન્ત્રરાજ) શુભાશુભ ફલના (૨) ઉદયને કરનારો થાય છે ॥ ૩ ॥

શુક્લપક્ષની શુભ એવી પૂર્ણા (૫, ૧૦, ૧૫) તિથિઓમાં તેમજ ઉત્તમ પ્રકારના ચંદ્રવલમા પંચામૃતથી સહિત સર્વ પ્રકારનું નૈવેદ્ય, વિવિધ પ્રકારના પક્વાન્નો કરાવવાં તથા સુંદર પુષ્પો મગાવવાં તે સર્વ 25 વડે, અને સર્વ ધાન્યો વડે, સર્વફલો વડે, સર્વવસ્ત્રો વડે, સર્વક્રયાણકો વડે (૧), સોનુ, રત્ન અને ચાંદી વડે, કપૂર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યો વડે પ્રતિષ્ઠાના દિવસે શુભ આશયોસહિત મન્ત્રરાજ ‘હી’કારની પૂજા કરવી ॥ ૪-૬ ॥

૧ દૂધ, દહીં, ઘી, સાકર (ફક્કર) અને ગંધોદક (કેસર, કપૂર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી મિશ્રિત જલ) ને પંચામૃત કહેવાય છે.

પરિચય

આ સ્તોત્ર ‘પચનમસ્તુતિદીપકા’ નામક પ્રથમા સપ્રહીત છે અને તેમા તેનો દિગ્બર જેનાચાર્ય ‘પૂચપાદ’ (અપરનામ શ્રી સમતભદ્રસૂરિ) ની શૃતિરૂપે ઉલ્લેખ થયો છે । એ સ્તોત્રને અહીં અનુવાદ સાથે પ્રગટ કર્યું છે ।

શ્રીપચપરમેષ્ઠિઓનો વાચક આ ‘હ્રીં’કાર ‘અ+અ+આ+ઉ+મ્’ એ વર્ણોના યોગથી બનેલો છે । તેનું વર્ણન આ સ્તોત્રમા કરેલું છે ।

‘હ્રીં’કારના ધ્યાન વિશે અને તેના ફલ વિશેની માહિતી આ સ્તોત્રમા આપેલ છે । આ સ્તોત્ર ‘હ્રીં’કારની વ્યાપકતાનો સુદર રીતે જ્ઞાલ કરાવે છે । હ્રીંકાર પરમેષ્ઠિભગવતોનો એકાક્ષરી મત્ર હોવાથી આ ‘હ્રીં’કાર સ્તવનને અહીં પ્રકટ કર્યું છે ।

એક જેન ‘વીજકોશ’કારે ‘હ્રીં’કારને આત્મચાક્ર મૂળભૂત વીજ વતાશ્યુ છે । એને10 તેજોવીજ, કામગ્રીજ પળ માનગામા આવ્યુ છે । પચપરમેષ્ઠિનો વાચક હોવાથી ‘હ્રીં’કારને સમસ્ત મત્રોનું સારતત્ત્વ કહેવામા આવે છે । માત્ર ‘હ્રીં’નો જપ અથવા ચિંતન કરવાથી આત્મા નિર્મલ બને છે અને સ્વાનુભવ થવા લાગે છે । આ સ્તોત્રનો પાઠ અનેક રીતે ફલદાયક છે ।

કિં વહૃત્તૈર્નિરાલમ્બં સિતધ્યાનં કરોત્યદઃ ।

સર્વપાપક્ષયં પુંસાં નાત્ર કાર્યા વિચારણા ॥ ૧૪ ॥

મોહાકૃષ્ટિવશાક્ષોભમિત્યં રક્તઃ કરોત્યયમ્ ।

પીતઃ સ્તમ્ભં રિપોર્વક્ત્રવન્ધં સમ્યક્ કરોત્યયમ્ ॥ ૧૫ ॥

નીલો વિદ્વેપણં ચૈવોચ્ચાટનં તુ પ્રયોગતઃ ।

કૃષ્ણવર્ણો ગુરોર્વામ્યાદેરેર્મૃત્યુવિધાયકઃ ॥ ૧૬ ॥

ભ્રુવોર્મધ્યે તુ સાધ્યસ્ય ચિન્તનીયો ગુરુઃ ક્રમાત્ ।

ગૃહીતસ્ય ચ ચન્દ્રસ્યાકૃષ્ટ્યા પ્રાણપ્રયોગતઃ ॥ ૧૭ ॥

સાલમ્વાચ્ચ નિરાલમ્બં નિરાલમ્વાત્ પરાશ્રયમ્ ।

ધ્યાનં ધ્યાયન્ વિલોમાચ્ચ સાધકઃ સિદ્ધિમાન્ ભવેત્ ॥ ૧૮ ॥

ક્ષીરપૂર્ણાં મहीं પश्यેત્ સિતકલ્લોલમાલિનીમ્ ।

અવૃક્ષપર્વતામેકામર્ણવાત્માદિતીયકામ્ ॥ ૧૯ ॥

વાધ-સંવાધરહિતાં, શાન્તામાનન્દદાયિનીમ્

ચિન્તયેદેકમેવાત્રામલં કુસુમમુત્તમમ્ ॥ ૨૦ ॥

15 વહુ કહેવાથી શુ ? આ 'હી'કારનું વાહ્ય આલંબન રહિત એવું નિરાલંબન શ્વેત (શુક્લ ?) ધ્યાન મનુષ્યના સર્વ પાપનો ક્ષય કરે છે, વલ્લી વિશિષ્ટ ધ્યાનના પ્રયોગથી રક્તવર્ણવાળો (આ મંત્રરાજ) સમ્મોહન, આકર્ષણ, વશીકરણ અને આક્ષોભ કરે છે, પીતવર્ણવાળો સ્તમ્ભન અને શત્રુનું મુખ (વચન) વંધ કરે છે, નીલવર્ણવાળો વિદ્વેપણ અને ઉચ્ચાટન કરે છે અને કૃષ્ણવર્ણવાળો શત્રુનું મારણ કરે છે । એ નિઃસંદેહ છે, એમાં વિચાર (વિકલ્પ) કરવો નહીં । ॥ ૧૪-૧૬ ॥

20 ચંદ્રનાડીદ્વારા પ્રાણાયમના પ્રયોગપૂર્વક ગ્રહણ કરાયેલ શ્વાસનો કુભક કરીને (સાધકે) સાધ્યના ભ્રૂમધ્યમાં 'હી'કાર ક્રમે ક્રમે મોટો ચિંતવવો (૧) ॥ ૧૭ ॥

સાલંબન ધ્યાનમાંથી નિરાલંબન ધ્યાન કરવું, નિરાલંબન ધ્યાનમાંથી પરાશ્રિત ધ્યાન કરવું । તે પછી વિલોમથી—ઉલટા ક્રમથી (પરાશ્રિતમાંથી નિરાલંબન અને નિરાલંબનમાંથી સાલંબન) ધ્યાન કરવું । એ રીતે ધ્યાન કરનાર સાધક સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે । ॥ ૧૮ ॥

25 (સાધક) વૃક્ષો અને પર્વતો વિનાની, વાધા અને સંવાધાથી રહિત (નિરુપદ્રવ), શાંત, આનંદ આપનાર, અદ્વિતીય, ક્ષીરથી પરિપૂર્ણ, ક્ષીરના શ્વેતકલ્લોલના સમૂહથી શોભતી અને જાણે કેવલ એક ક્ષીરનો

૧. સાલંબન—વાહ્યપટ આદિ આલંબનસહિત ધ્યાન. નિરાલંબન—વાહ્ય આલંબન વિના કેવલ મનદ્વારા 'હી'કારની આકૃતિનું ધ્યાન. પરાશ્રિત—'હી'કારથી વાચ્ય એવા પરમાત્માના ગુણાદિનું ધ્યાન.

આન્નાયદાયક નત્વા, દાનૈઃ સત્કૃત્ય ત ગુરુમ્ ।
 પ્રતિષ્ઠાપ્ય. પરો મન્ત્રેણાનેનૈવ વિપથિતા ॥ ૭ ॥
 સર્વમન્ત્રમયત્વાદ્ય, સર્વદેવમયત્વતઃ ।
 નાન્યમન્ત્રસ્ય સન્યાસમયમર્હતિ તીર્થરાટ્ ॥ ૮ ॥
 કૃતસ્નાનેન સદ્ધર્મ(બ્રહ્મ)ચારિણા ચૈરુભોજિના ।
 સાધકેન સદા ભાવ્ય, વિજને ભૂમિશાપિના ॥ ૯ ॥
 પટ્કર્મણા વિધાનાર્થ, જાગતિ યસ્ય માનમમ્ ।
 પ્રત્યેક પૂર્વસેવાયા, લક્ષસ્તેન વિધીયતે ॥ ૧૦ ॥
 સિતશ્રીણ્ડલુલિત*, મિતવસ્ત્ર* સિતાશનઃ ।
 સિતસદ્ધયાનજાપસ્રુ, સિતજાપાક્લસયુત. ॥ ૧૧ ॥
 સિતપદ્મે મુધાશ્વેતે, ગૃહે ફલમય(મિદ) ભવેત્ ।
 નિપદ્-રોગહર્તિ શાન્તિ, લક્ષ્મીં સૌભાગ્યમેવ ચ ॥ ૧૨ ॥
 મન્ધમોક્ષ ચ કાન્તિ ચ, ક્રમાત્ કાવ્ય નમ તથા ।
 પુરસ્કોમ સમાક્ષોમમાઙ્ગૈશ્વર્યમમહાગુરુમ્ ॥ ૧૩ ॥

5

10

આન્નાય આપનાર ગુરુને નમસ્કાર કરીને અને યોગ્ય દાનથી તેમનો સત્કાર કરીને વિદ્વાન પુરુષે 15
 આ જ (‘હી’કાર) મન્ત્રથી શ્રેષ્ઠ એના ‘હી’કારની પ્રતિષ્ઠા કરાવવી ॥ ૭ ॥

આ ‘હી’કાર સ્વપ તીર્થરાજ, સર્વમન્ત્રમય અને સર્વદેવમય હોવાથી પ્રતિષ્ઠા માટે કોઈ પણ
 ધીજા મન્ત્રોના ન્યાસની એને અપેક્ષા નથી ॥ ૮ ॥

સાત્રક સદા (યોગ્ય રીતે) સ્નાન કરનાર, સદ્ધર્મને આચરનાર, એક વખત ભોજન કરનાર અને
 ભૂમિપર શયન કરનાર હોય જોઈએ । તેણે ત્રિજન (એકાન્ત) પ્રદેશમાં સાધના કરવી જોઈએ ॥ ૯ ॥ 20

પટ્કર્મના વિધાન માટે જેનું મન ઉત્સાહિત છે તેણે પૂર્વસેવામાં પ્રત્યેક કર્મ માટે (‘હૈ’ હૌ
 નમ ’ એ મન્ત્રો) એક લાખ વાર જાપ કરવો જોઈએ ॥ ૧૦ ॥

સાત્રકે શ્વેત ચન્દ્રનથી દેહનું વિલેપન કરવું । શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત (ધાન્યનું) ભોજન, શ્વેત (વર્ણમાં)
 ધ્યાન અને જાપ માટે શ્વેત માલા એમ જાપનું પ્રત્યેક અંગ પણ શ્વેત હોવું જોઈએ ॥ ૧૧ ॥

શુક્લપક્ષમાં વળીચૂનાથી રોલ શ્વેત ઘરમાં જાપ કરવાથી ત્રિપતિ અને રોગોનો નાશ, લક્ષ્મી 25
 અને સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ, વધનથી મુક્તિ, નવીન કાવ્ય, પુરસ્કોમ અને સમાક્ષોમ કરવાની શક્તિ અને આજ્ઞાનું
 ચિરસાલીન ઈશ્વર્ય વગેરે ફળોની પ્રાપ્તિ પામ્ય છે ॥ ૧૨-૧૩ ॥

ચન્દ્રસૂર્યાદિગ્રહયુગ્ દશદિક્પાલપાલિતઃ ।

ગૃહે તુ પૂજ્યતે યસ્ય તસ્ય સ્યુઃ સર્વસિદ્ધયઃ ॥ ૨૮ ॥

इयं कला सिद्धिकला बिन्दुरूपमिदं मतम् ।

स्वरूपं सर्वसिद्धानां निराबाधपदात्मकम् ॥ ૨૯ ॥

करजापं लक्षमितं होमं च तद्दशांशतः ।

कुर्याद् यः साधको मुख्यः स सर्वं वाञ्छितं लभेत् ॥ ૩૦ ॥

5

અધિષ્ઠિત છે। એ ચંદ્ર, સૂર્ય વગેરે નવે ગ્રહોથી યુક્ત અને દશ દિક્પાલોથી સુરક્ષિત છે। એવા આ ‘હ્રી’કાર-
વીજનું જેના ઘરમાં પૂજન થાય છે તેને વધી સિદ્ધિઓ મળે છે ॥ ૨૬-૨૮ ॥

‘હ્રી’કાર ઉપર આ કલા છે તે સિદ્ધિની કલા (સિદ્ધશીલા) છે અને આ વિંદુ તે સર્વ સિદ્ધોનું
10 નિરાવાધપદાત્મક સ્વરૂપ છે, એમ કહેવાય છે ॥ ૨૯ ॥

જે સાધક વિધિપૂર્વક એક લાખ પ્રમાણ કરજાપ અને દશમા ભાગનો (દશ હજારનો) હોમ
કરે છે તે સર્વદા સર્વ વાંછિતોને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૩૦ ॥

પરિચય

શ્રી જિનપ્રભસૂરિની આ કૃતિની નકલ આ શ્રીવિજયવ્રતાપસૂરિજી પાસેથી મળી હતી ।
15 તેને ભાષાની દૃષ્ટિએ સુધારી અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ કરી છે ।

શ્રી જિનપ્રભસૂરિ આ ‘હ્રી’કારકલ્પ’નો ‘માયાવીજ-વૃહત્કલ્પ’માંથી ઉદ્ધાર કર્યો હોવાનું
પ્રથમ પદ્યમાં જણાવ્યું છે, એટલે એ ‘વૃહત્કલ્પ’ની કૃતિ પ્રાપ્ત થાય તો હ્રીકાર વિશેની કેટલીયે અદ્ભુત
હકીકતો પ્રકાશમાં આવે । શ્રી જિનપ્રભસૂરિ ચૌદમા સૈકાના સમર્થ વિદ્વાન હતા ।

ત્રીશ અનુષ્ટુપ્ શ્લોકોમાં આ કલ્પની રચના છે, તેમાં હ્રીકારયત્ર, તેની સાધનાની વાહ્ય સામગ્રી,
20 સાધકનું લક્ષણ, જાપના પ્રકારો અને તેની સાધનાનું ફળ જણાવીને ધ્યાનવિધિની સમજણ આપી છે ।

આ સ્તોત્રમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે ‘હ્રી’કાર સર્વમંત્રમય, સર્વદેવમય, જિનચતુર્વિંશતિમય,
પુરમેષ્ઠિમય, સિદ્ધચક્રમય, રત્નત્રયમય અને સર્વતીર્થમય છે; એ રીતે એનું માહાત્મ્ય સારું ગવાયું છે । આ સ્તોત્રમાં
હ્રીકારના શ્રેતધ્યાનનું વર્ણન સુદર રીતે કરવામાં આવ્યું છે । શ્રીજિનપ્રભસૂરિની આ રચના સ્વાનુભવપૂર્વકની
હોવાથી હ્રીકારના વિષયમાં સુદર પ્રકાશ પાડે છે ।

25 ‘હ્રી’કારને સમજવામાં વિશેષ ઉપયોગી થાય એવી વીજી બે કૃતિઓ અમને પ્રાપ્ત થઈ છે ।
આ કૃતિઓના કર્તા વિશે કંઈ માહિતી મળી નથી; પરંતુ તેની ભાષાશૈલી અને આમ્નાયની રીતિને
લક્ષમાં લેતાં તે “જૈનેતર” કૃતિઓ હોય એમ લાગે છે । તેથી એ વસ્તુ કૃતિઓ હવે પછી પરિશિષ્ટરૂપે
આપી છે ।

પત્રાદૈક્ષુ હ્રીકાર સ્ફાટિક વર્ણકોપરિ (કણિકોપરિ) ।
 સ્મરેદાત્માનમૈવોપનિષ્ઠ ઘનલત્વિપમ્ ॥ ૨૧ ॥
 ચતુર્મુખ ચતુર્ભેદગતિવિચ્છેદકારકમ્ ।
 સર્વકર્મધિનિર્મુક્ત સર્વસત્ચામયાગ્રહમ્ ॥ ૨૨ ॥
 નિરંજન નિરામાય સર્વવ્યાપારવર્જિતમ્ ।
 પદ્માસનસમાસીન શ્વેતવસ્ત્રનિરાજિતમ્ ॥ ૨૩ ॥
 'હ્રી'કારેણ શિરઃસ્થેન સ્ફાટિકેનોપશોભિતમ્ ।
 શ્વરદ્વિરમૃતૈર્માયા(?) માયાત્રીજાશ્વરાદ્ભક્તૈઃ(જૈ.) ॥ ૨૪ ॥
 ઇતિ ધ્યાનમયો ધ્યાતા સમ્યક્સસારભેદક' ।
 મૈત્રિભિશ્ચતુર્ભિર્મા મોક્ષમાર્ગ(?) ચ ગચ્છતિ ॥ ૨૫ ॥
 ચતુર્વિંશતિતીર્થેશૈર્જૈનશક્ત્યા વિભૂષિતઃ ।
 પરમેષ્ઠિમયથૈવ સિદ્ધચક્રમયો હાયમ્ ॥ ૨૬ ॥
 ત્રયીમયો ગુણમય. સર્વતીર્થમયો હાયમ્ ।
 પદ્મભૂતાત્મકો હોપ લોકપાલૈરધિષ્ઠિતઃ ॥ ૨૭ ॥

5

10

મહાસાગર હોય તેવી પૃથ્વીને જુદા. તેમા વચ્ચે અષ્ટદલ કમલ છે, દરેક દલ ઉપર 'હ્રી' કાર છે અને 15
 વચ્ચે કર્ણિકામા ઉજ્જ્વલ જ્ઞાતિચાલો પોતે પદ્માસને બેઠેલ છે, એમ ચિત્તવે । ત્યા તે પોતાને (સમનસરણમા
 બેઠેલા થી તીર્થજાતી જેમ) ચતુર્મુખ, ચારે ગતિનો વિચ્છેદ કરનાર, સર્વ કર્મોથી રહિત, પદ્માસને બેઠેલ અને
 શ્વેતવસ્ત્રોથી શોભતો જુદા. તે પછી શ્રદ્ધાધમા સ્થાપન કરેલા સ્ફાટિક વર્ણના 'હ્રી' કારની વચ્ચે નિરાજ-
 માન પોતાના આત્માને જુદા. તે પછી 'હ્રી' કારના દરેક અગમાથી શરતા અમૃતથી સિંચાતો પોતાના
 આત્માને ચિત્તવે ॥ ૧૯-૨૪ ॥

20

આ પ્રકારે 'હ્રી'કારના ધ્યાનમા પરિણમેલો ધ્યાતા સસારનો સારી રીતે વિચ્છેદ કરનાર પાય
 છે । તે ત્રીજા અગર ચોથા ભવે મોક્ષને અન્યથ પામે છે ॥ ૨૫ ॥

'હ્રી'કારને ચોનીશ તીર્થજાતો જૈનશક્તિથી (?) વિભૂષિત કરેલ છે । ૧ પરમેષ્ઠિમય, ત્રીસિદ્ધચક્ર-
 સ્વરૂપ, ત્રયી (દેવ-ગુરુ-ધર્મ)મય, જ્ઞાનદર્શનચારિત્રગુણાત્મક, સર્વતીર્થમય, પદ્મભૂતાત્મક અને લોકપાલોથી

भारतनीश्वरी (मिदिन मुनिपममाना चित्रपरि)

ત્વાં ચિન્તયન્ શ્વેતકરાનુકારં, જ્યોત્સ્નામયીં પश्यति यखिलोकी(म्) ।
 श्रयन्ति तं तत्क्षणतोऽनवद्यविद्याकलाशान्तिकपौष्टिकानि ॥ ४ ॥
 ત્વામેવ ચાલારુણમણ્ડલામ્, સ્મૃત્વા જગત્ ત્વત્કરજાલદીપ્રમ્ ।
 विलोकते यः किल तस्य विश्वं, विश्वं भवेद् वश्यमवश्यमेव ॥ ५ ॥
 5 યસ્તત્તચાસીકરચારુદીપ્રં, પિઙ્ગપ્રમ્ ત્વાં કલયેત્ સમન્તાત્ ।
 सदा मुदा तस्य गृहे संहेलिं, करोति केलिं कमला चलाऽपि ॥ ६ ॥
 યઃ શ્યામલં કજ્જલમેચકામ્ ત્વાં વીક્ષતે વા તુપધૂમધૂમ્રમ્ ।
 विपक्षपक्षः खलु तस्य वाताहताऽभ्रवद् यात्यचिरेण नाशम् ॥ ७ ॥
 આધારકન્દોદ્રતતન્તુસૂક્ષ્મલક્ષ્યોદ્ભવં બ્રહ્મસરોજવાસમ્ ।
 10 यो ध्यायति त्वां स्रवदिन्दुविम्बामृतं स च स्यात् कविसार्वभौमः ॥ ८ ॥
 પડ્દર્શની સ્વસ્વમતાવલેપૈઃ સ્વે દૈવતે ત(ત્વ)નમયવીજમેવ ।
 ध्यात्वा तदाराधनवैभवेन भवेदजेयः परवादिवृन्दैः ॥ ९ ॥

શ્વેતવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

15 ચંદ્રસમાન ઉજ્જ્વલ વર્ણથી તારું ધ્યાન કરતો જે ત્રણે લોકને પ્રકાશમય જુદા છે તેને નિર્દોષ
 एवी विद्याओ, कलाओ तथा शांतिक अने पौष्टिक कर्मों तत्क्षण सिद्ध थाय છે. ॥ ૪ ॥

રક્તવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

ऊगता सूर्यना मंडल जेवी कांतिवाळा तने स्मरीने जे तारा किरणोना समूहथी देदीप्यमान
 જગતને જુદા છે તેને યેરેયર સમગ્ર વિશ્વ અવશ્યમેવ વશ થાય છે. ॥ ૫ ॥

પીતવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

20 જે પીઠી કાતિવાળા તને તત્સુવર્ણની જેમ સુદર રીતે સર્વતઃ પ્રકાશમાન જુદા તેના ઘરમાં ચલ
 एवी लक्ष्मी पण आनंद अने लीलासहित क्रीडा करे છે ॥ ૬ ॥

શ્યામવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

25 જે (સાધક) કાજલ કે મેચકમણિસદૃશ શ્યામવર્ણરૂપે અથવા ફોતરાના ધૂમાડા જેવા ધૂમ્રવર્ણ રૂપે
 नाश पामे છે. ॥ ૭ ॥

કુંડલિનીસ્વરૂપે ધ્યાનનું ફલ—

જે મૂલાધાર કંદ (ચક્ર)માંથી નીકળતી તન્તુસમાન સૂક્ષ્મ સુષુપ્તનાનાડીમાં રહેલાં લક્ષ્યો
 (ચક્રો)ને મેદીને ઉપર જતા અને અતે સહસ્રારકમલમાં રહીને (સ્થિર થઈને) ત્યાં ચંદ્રના વિંવસમાન
 અમૃત ઝરાવતા તારું ધ્યાન કરે છે તે કવિઓમાં ચક્રવર્તી (શ્રેષ્ઠ) થાય છે ॥ ૮ ॥

30 ફલશ્રુતિ—

ષટ્દર્શનનો જાણકાર પોતાના ઇષ્ટદેવતામાં 'હ્રીં'કાર વીજનું ધ્યાન કરીને તે આરાધનાના
 વૈભવથી, પોતપોતાના મતમા ગર્વિષ્ટ એવા વાદીઓના સમૂહોથી અજેય બને છે ॥ ૯ ॥

પરિગિટ ૧

‘હ્રી’ કારનિઘાસ્તવનમ્

સત્ગુણપાર્શ્વ લયમધ્યસિદ્ધમધીશ્વ(સ્વ)ર માસ્ટરરૂપમાસમ્ ।
 સખ્તે દુર્વિ દુસ્ફુટનાદશોમ, ત્વા શક્તિવીજ(જ !) પ્રમતા પ્રણૌમિ ॥ ૧ ॥

૨ ‘હ્રી’ કારમેકાક્ષરમાદિરૂપ, માયાક્ષર કામદમાદિમત્રમ્ ।
 ત્રૈલોક્યવર્ણ પરમેષ્ઠિવીજ, વિજ્ઞા સ્તુવન્તીશ મન્તમિત્યમ્ ॥ ૨ ॥

શિષ્ય સુશિષ્યા સુગુરોરવાપ્ય, શુચિર્મંત્રી ધીરમનાશ્ચ મૌની ।
 તદાત્મવીજસ્ય તનોતુ જાપમ(મુ)પાશુ નિત્ય વિચિન્તા ચિચિન્ત ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

‘હ્રી’ કારતુ સ્વરૂપ—

જેની પાર્શ્વમા ‘સ’વર્ણ છે (એનો ‘હ’), જે ‘લ’ અને ‘ય’ ના મધ્યમા સિદ્ધ (નિષ્ઠિત) છે (એનો ર), જેની વચ્ચે ‘ઙ’ સ્વર છે, જેની ક્રાંતિ દેદીપ્યમાન સૂર્યના જેવી છે અને જે અર્ધચન્દ્ર (ચંદ્ર), પિન્દુ અને સ્પષ્ટ નાદથી ગોખી રહેલ છે, એવા હે શક્તિવીજ ! હુ તને પ્રોત્સાહન મનથી (ભાવપૂર્વક) સ્તુતુ છું ॥ ૧ ॥

હે હ્રી ! આપને વિદ્વાન પુરુષો ‘હ્રી’ કાર, એકાક્ષર, આદિરૂપ, માયાક્ષર, કામદ, આદિમત્ર, 15
 ત્રૈલોક્યવર્ણ અને પરમેષ્ઠિવીજ—એના વિશેષગોચરી સ્તવે છે ॥ ૨ ॥

‘હ્રી’ કારના સાધકનુ કર્તવ્ય—

સત્ગુરુ પાસેથી સમુચિત શિક્ષા પ્રાપ્ત કરીને વિખિના જાળકાર શિષ્યે પવિત્ર યજ્ઞને, ઇન્દ્રિયોને વશમા રાખીને, મનમા અટગ ધર્મ ધારણ કરીને અને મૌન રાખીને તે ‘આમવીજ—હ્રી’ કારનો વિધિયુક્ત ઉપાશુ જાપ હમેશા કરવો જોઈએ ॥ ૩ ॥

૧ માત્વરમાતુરૂપમ્ N ।

૨ ત્રૈલોક્યવર્ણ પરમેષ્ઠિવીજ, માયાક્ષર કામદમાદિમત્રમ્ ।

હ્રીકારમેકાક્ષરમાદિરૂપ, તજ્ઞા સ્તુવન્તીશ મન્તમિત્યમ્ ॥ ૨ ॥ N ।

૩ શૈશ N ।

૪ ઇસ્તલિગિત ‘બ્રહ્મવિગ્ધિવિધિ’ નામક ગ્રંથમા હ્રીકારના પ્રવરણમા આ રીતે વર્ણ છે—

“છાન્તાન્ત રેકમાન્ત, ચતુષ્ત્વર્યોગિતમ્ ।

નાન્ વિદુઃકલોપત, ઘનનામાપસાધનમ્ ॥

નાગે ત્રિશ્વાત્મક મોક્ષા, વિદુઃ સ્યાદુત્તમ વત્ ॥

ઘ્નાર્પણપુનિ પ્યદીત્યાદુરેવ શિનોત્તમા ॥

નાન્ વિદુઃકલપુત્ર, પૂણચન્દ્રકલાધરમ્ ।

સ્વનુદ્ધાર મત્રેદ્ વિદુસ્ત્વર્થમાન વિદોપત ॥

હ્રીં શ્રા, લોચના, જગદિય, લોકપતિ, મુખનેશ્વરી, માયા, ત્રિદેહ, તત્ત્વ, શક્તિ, ગતિપ્રણવિત્ત્વાદિ ॥ ‘હ્રી’ ॥”

૫ “શ્વરકર્મોત્તેય સ્યાદુપાંતુ ય જ્ઞ સ્મૃત ॥”—૬૦ પિં “બ્રહ્મવિગ્ધિવિધિ”

માલામિમાં સ્તુતિમયીં સુગુણાં ત્રિલોકી-
વીજસ્ય યઃ સ્વહૃદયે નિધયેત્ ક્રમાત્ સઃ ।
અહ્લેઽપ્રસિદ્ધિરવશા લુઠતીહ તસ્ય,
નિત્યં મહોત્સવપદં લભતે ક્રમાત્ સઃ ॥ ૧૬ ॥

5

॥ ઇતિ 'હ્રીં'કારવિદ્યાસ્તવનમ્ ॥

જે મનુષ્ય ત્રૈલોક્યવીજની સારા ગુણવાળી સ્તુતિરૂપી આ માલાને ત્રણે સંધ્યાએ પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરે છે તેના યોગમાં આઠે સિદ્ધિઓ અવશ વનીને નિત્ય આઠોટે છે અને તે ક્રમે કરીને મોક્ષપદને પામે છે ॥ ૧૬ ॥

પરિચય

10

આ સ્તોત્ર 'પદ્મનમસ્કૃતિદીપક' નામક ગ્રંથમાં સંગ્રહીત છે । 'હ્રીંકારવિદ્યાસ્તવ'ની જેમ 'પૂજ્ય-પાદ'ની કૃતિ તરીકે તેનો કર્તાએ સંગ્રહ કર્યો છે, છતાં સ્તોત્રના કર્તા વિશે વીજા પુરાવાની અપેક્ષા રહે જ છે ।

આ સ્તોત્રમાં ૧૬ પદ્યો છે, તે પૈકી ૧૫ પદ્યો ઉપજાતિવૃત્તમાં છે અને છેલ્લું ૧૬ મુ પદ્ય વસંતિલકાવૃત્તમાં છે ।

હ્રીંકારવિદ્યાને અન્ય તંત્રોએ પણ સ્વ મહત્ત્વ આપ્યું છે । તંત્રનો કોઈ પણ ગ્રંથ પ્રાયઃ એના ઉલ્લેખ 15 વિનાનો નહીં હોય । આ સ્તોત્રની રચના ઉપરથી એમ લાગે છે કે આ સ્તોત્ર કોઈ જૈનેતર સંપ્રદાયનું હોવું જોઈએ । તેથી અમે એને પરિશિષ્ટ તરીકે પ્રગટ કર્યું છે । અભ્યાસીઓને એ ઉપયોગી થશે ।

જુદા જુદા વર્ગોમાં તેમ જ આધારાદિ ચક્રોમાં હ્રીંકારના ધ્યાનનો નિર્દેશ પણ આ સ્તોત્રમાં છે ।

કિ મન્ત્રયન્ત્રૈર્વિવિધાગમૈકૈ દુ સાધ્યસશીતિફલાલ્પભૈ ।
 સુંસેય સઘ (સય સુંસેય) ફલચિન્તિતાર્થાધિકપ્રદથ્વેદ(ત)સિ ચેત્સ્વમેક ॥ ૧૦ ॥
 ચૌરારિ મારિ પ્રહ-રોગ-હ્રતા મૂતાદિદોષાનલ બ-ધનોત્યા ।
 મિય પ્રભાવાત્ ત્વ દૂરમેઝ નદ્યન્તિ પારીન્દ્રસ્વાદિવેભા ॥ ૧૧ ॥
 પ્રાપ્નોત્યપુત્ર સુતમર્થહીન, શ્રીદાયતે પત્તિરપીશતીહ ।
 દુ હી સુખી ચાઽથ ભવેન કિ કિ ત(ત્વ)દ્રૂપચિન્તામણિચિન્તનેન ॥ ૧૨ ॥
 પુષ્પાદિજાપામૃતહોમપૂજાક્રિયાધિકાર સકલોઽસ્તુ દૂરે ।
 ય કેવલ ધ્યાયતિ વીજમેઝ, સૌભાગ્યલક્ષ્મીર્વૃણુતે સ્વય તમ્ ॥ ૧૩ ॥
 ત્વત્તોઽપિ લોકા સુકૃતાર્થકામ, મોક્ષાન્ પુમર્થાશ્ચતુરો^૧ લભન્તે ।
 યાસ્યન્તિ યાતા અથ યાન્તિ યે તે^૨ શ્રેય પદ ત્વમહિમાલય સ ॥ ૧૪ ॥
 વિધાય ય પ્રાક્ પ્રણય નમોઽન્તે, મધ્યૈર્કવીજ નનુ જહ્નવીતિ ।
 તસ્યૈરુર્ણા ધિતનોત્યવ-ધ્યા, કામાર્જુની કામિતમેવ વિદ્યા ॥ ૧૫ ॥

5

10

15

સુલે સેવી શકાય ઇનો અને ચિંતવ્યા કરતા પળ મિશેષ તેમજ શીઘ્ર ફલ્લ દેનારો તુ ઇક જો
 ચિત્તમા વિદ્યમાન છે તો પછી મિત્ર મિત્ર આગમોર્ નિર્દેશેલા દુ સાધ્ય તેમજ સદિગ્ધફલપાલા અને અલ્પ
 લાભવાલા અન્ય મનો અને યનોથી શુ^૧ ॥ ૧૦ ॥

સિંહની ગર્જનાથી હાથીઓ જેમ દૂરથી જ નાસી જાય છે તેમ તારા પ્રભાવથી ચોર, શત્રુ, મરકી,
 પ્રહો, રોગ, હ્રતા રોગ, તથા મૂત વગેરેના દોષ, તથા અગ્નિ અને વધનથી ઉત્પન્ન થતા મયો દૂર ચાલ્યા
 જાય છે ॥ ૧૧ ॥

ચિંતામણિ સમાન તારા રૂપનુ ચિંતન કરનાથી શુ શુ પ્રાપ્ત થતુ નથી ? જેને પુત્ર નથી તેને
 પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, જેની પાસે પેસો નથી તે કુલેર સમાન બને છે, સેનક પળ સ્વામી બને છે અને દુ હી 20
 સુખી થઈ જાય છે ॥ ૧૨ ॥

પુષ્પો વગેરેથી જાપ, ધીનો હોમ, પૂજા વગેરે ક્રિયાનો સમગ્ર અધિકાર દૂર રહો, પળ કેવલ તારા
 નીજનુ ધ્યાન કરનારને સૌભાગ્યલક્ષ્મી સ્વય વરે છે ॥ ૧૩ ॥

મહિમા—

તારા પ્રભાવથી લોકો, ઈર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ ચાર પુરુષાર્થોને પ્રાપ્ત કરે છે । જેઓ શ્રેયનુ 25
 સ્થાન (મોક્ષ) પ્રાપ્ત કરશે, પ્રાપ્ત કરી ગયા અને પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે તે તારા મહિમાનો અશ માત્ર છે ॥ ૧૪ ॥

જે મનુષ્ય પહેલા પ્રણય ‘હ્રી’ અને અતે ‘નમ’ તેમજ મધ્યમા અનુપમવીજ ‘હ્રી’કાર (નહે બનેલ
 મત્ર) નો પુન પુન જાપ કરે છે, તેના વાહિતોને ઇરુર્ણપાલી, અગ્ન્ય અને કામધેનુ સમાન ‘હ્રી’કારવિદ્યા
 વિસ્તારે છે ॥ ૧૫ ॥

મત્ર — ‘હ્રીં હ્રીં નમ’

30

૧ મુગાધ્ય સઘ ફલચિન્તિતાર્થાધિકપ્રદથ્વેદતિ ચેત્ સ્વમેક N ।

૨ શ્વ નરા લ° N । ૩ યા N । ૪ મધ્યે ચ N ।

ॐ ह्रीं वाच्यायस्वरूपाय नमः (ॐ ह्रीं अहंती पावली)

નિર્મલં સલિલં સ્વચ્છં, ગાલિતં જન્તુવર્જિતમ્ ।
પૂર્વસ્યાં દિગ્વિભાગે તુ, મન્ત્રયુક્ત સ્તપનં સ્મૃતમ્ ॥ ૯ ॥

સ્નાનમન્ત્રઃ—“ૐ પ્રો પ્રી પ્રૂ પ્રઃ અમલે વિમલે અશુચિઃ શુચિર્ભવામિ સ્વાહા” ॥

- 5 પશ્ચાદ્ ભૂમિં શુચિં કૃત્વા, પૃથ્વીવીજેન સર્વદા ।
ૐ ભૂરસિ ભૂતધાત્રીયં (ભૂતધાત્રિ), વિશ્વાધારે નમસ્તથા ॥ ૧૦ ॥
કૌસુમ્ભં રક્તવર્ણં વા, પદ્મકૂલં સહાશ્ચલમ્ ।
પરિધાય શ્વેતવર્ણં, તતઃ પૂજનમારમેત્ ॥ ૧૧ ॥
વિશાલચતુરસ્રે ચ, પદ્મે શૈવનિ(લિ)કે શુચૌ ।
ઝર્ણામયે પવિત્રે વા, આસનં ક્રિયતે વૃદ્ધેઃ ॥ ૧૨ ॥
10 કર્પૂરાગરુકસ્તૂરીચન્દનૈર્યક્ષકર્દમઃ ।
કેસરૈર્મિશ્રિતૈઃ સમ્યગ્ લેપનં યુજ્યતેઽન્વહમ્ ॥ ૧૩ ॥
શતપત્રૈશ્ચમ્પકૈઃ પુષ્પૈર્જાતિપુષ્પૈઃ શ્રીલ્ખણ્ડકૈઃ ।
અષ્ટોત્તરશતં સંખ્યં, પૂજનં તત્ર કારયેત્ ॥ ૧૪ ॥
દેવપૂજા પ્રકર્તવ્યા, ચૈકચિત્તેન સર્વદા ।
15 નૈવેદ્યં ધૂપનં પૂગસુપત્રાણિ ચ ઢૌકયેત્ ॥ ૧૫ ॥
પવં કૃતવિધાનેન, પશ્ચાદ્ હોમં ચ કારયેત્ ।
ગોમયેન ભુવં લિપ્ત્વા, સ્થણ્ડિલં તત્ર કારયેત્ ॥ ૧૬ ॥

હવનવિધાન અને તેનું ફલ—

- (સાધકે) ગાલેલા, જન્તુઓથી રહિત, નિર્મલ અને સ્વચ્છ એવા જલથી પૂર્વદિશાના (મુઝ કરીને?)
20 મન્ત્રપૂર્વક સ્નાન કરવું, એમ કહેલું છે ॥ ૯ ॥

સ્નાનમંત્રઃ—“ૐ પ્રો પ્રી પ્રૂ પ્રઃ અમલે વિમલે અશુચિઃ શુચિર્ભવામિ સ્વાહા” ॥

એ પછી હંમેશા પૃથ્વીવીજથી ભૂમિને પવિત્ર બનાવવી ।

ભૂમિશુદ્ધિમંત્રઃ—“ૐ ભૂરસિ ભૂતધાત્રીયં (ધાત્રિ) વિશ્વાધારે નમઃ ॥” ॥ ૧૦ ॥

- એ પછી કસુંવાથી રોળ કે લાલ વલ, પટોલ કે રેશમી પીતાંવરાદિ વલ અથવા શંત વસ્ત્ર
25 પહેરીને પૂજનનો આરંભ કરવો ॥ ૧૧ ॥

વિશાલ અને ચોરસ એવા શૈવલ (પત્ર) કાષ્ઠના વનાવેલા પવિત્ર પાટલા ઉપર અગર પવિત્ર
ઝનના આસન ઉપર બેસવું ॥ ૧૨ ॥

કપૂર, અગર, કસ્તૂરી, ચંદન, યક્ષકર્દમ (ગોરોચન) અને કેસરના મિશ્રણવડે પ્રતિદિન સારી રીતે
(પૂર્વોક્ત પટનું ?) વિલેપન કરવું ॥ ૧૩ ॥

- 30 શતપત્ર-કમળો, ચપાના ફલો, જાઈનાં ફલો અથવા ચંદનના પુષ્પોથી ત્યાં એકસો ને આઠ વાર
પૂજા કરાવવી ॥ ૧૪ ॥

દેવની પૂજા હમેશાં એકચિત્તથી કરવી અને નૈવેદ્ય, ધૂપ, સોપારી, સુંદર પત્રો વગેરે સામે મૂકવા ॥ ૧૫ ॥

આ પ્રકારની વિધિ કરીને પછી હોમ કરવો । (તે માટે) ગોમય(છાણ)થી ભૂમિને લીંપીને ત્યાં
સ્થંડિલ (હોમ માટે માંડલું) વનાવવું ॥ ૧૬ ॥

માયાવીજસ્તુતિ:

‘સ’વળપાર્શ્વે લયમધ્યસિદ્ધમધીશ્વ(સ્વ)ર ભાસ્વરવર્ણભાસમ્ ।
 લ્ખણે દુનાદસ્ફુટવિન્દુયુક્ત, ત્વા શક્તિવીજ (જા) પ્રમના પ્રણૌમિ ॥ ૧ ॥
 શ્વેત રક્ત તથા પીત, નીલ ધ્યાન ચતુર્વિધમ્ ।
 વિધિના વ્યાયામાન ચ, ફલ ભવતિ નાન્યથા ॥ ૨ ॥
 શ્વેતે મુક્તિર્ભવેત્ પુત્રો, રક્તે વશ્ય પર સ્મૃતમ્ ।
 પીતે લક્ષ્મીર્ભવત્યેન, નીલે ચ શત્રુમારણમ્ ॥ ૩ ॥
 મન્ત્રા સહસ્રશ સન્તિ, શિવશક્તિનિવેદિતા ।
 અન્યથા તે ચ વિજ્ઞેયા, માયાવીજાપ્રતો યથા ॥ ૪ ॥
 લક્ષ્મીસરયે કૃતે જાપે, દશાશેન તુ હોમયેત્ ।
 પૃથ્વીપતિત્વ જાયેત, સત્ય સત્ય ચ નાન્યથા ॥ ૫ ॥
 રણે રાજકુલે વહ્ની, દુર્ગ-શત્રુવિસફુટે ।
 શતમથોત્તર જાપ, કળવીર-સગુન્ધુલમ્ ॥ ૬ ॥
 જયમાપ્નોતિ શત્રુભ્ય, પૃથ્વીપતિત્વહ્રમ્ ।
 અપુત્રો લભતે પુત્રાન્, સૌભાગ્ય દુર્ભગો લભેત્ ॥ ૭ ॥
 અષ્ટમ્યા ચતુર્દશ્યા વા, પવણિ ગ્રહણેષુ ચ ।
 દ્યુતે વાઙ્મનલે સમ્યગ્, નાન કાર્યા વિચારણા ॥ ૮ ॥

અનુસાદ

પ્રારંભિક મગલ—

જેની પાર્શ્વમા ‘સ’ વર્ણ છે (એો ‘હ’), જે ‘લ’ અને ‘ય’ના મધ્યમા સિદ્ધ (નિષ્ઠિત) છે (એો ‘ર’), અતમા ‘ફ’ સ્વરાઢા, દેદીપ્યમાન વર્ણની કાતિનાઢા, અર્ધચંદ્ર(કલા), નાદ અને સ્પષ્ટ એવા વિન્દુથી યુક્ત એવા હે શક્તિવીજ ! (‘હો’ નાર !) હુ તને ડઢાસમેર (ભાગપૂર્વક) સ્તવુ છુ ॥ ૧ ॥

વર્ણોમા ધ્યાન અને તેનુ ફલ—

શ્વેત, રક્ત, પીત અને નીલ એ ચાર પ્રકારનુ ધ્યાન છે અને તે વિધિપૂર્વક કરાય તો ફલફલ આપે 25 છે, અન્યથા (વિધિ વિના) તે ફલ આપતુ નથી ॥ ૨ ॥

શ્વેતધ્યાનથી મુનિ થાય છે, રક્તધ્યાનથી નરીકરણ થાય છે, પીતધ્યાનથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે અને નીલ ધ્યાનથી શત્રુનુ મારણ થાય છે—એમ (મન્ત્રશાસ્ત્રમાં) કહ્યુ છે ॥ ૩ ॥

માહાત્મ્ય—

શિવે પાર્વતીને કહેલા તો હજારો મનો છે, પરતુ માયાવીજની આગલ તે વધા વડે જ નથી, 30 એમ જાણતુ ॥ ૪ ॥

એક લાલ જાપ કર્યા પછી (લાલના) દશમા ભાગે હોમ કરતો । એમ કરનાથી રાજવીપણ મલે છે, એ પારેલર મલ્ય છે, જોતુ નથી । સુદ્ધ, રાજકુલ અને અગ્નિ તેવજ દુર્ગ, શક્તિ ગમેરેથી ડત્પન્ન થતા મન્ત્રમા ગમેરના કળો અને ગૂગલ (ના ધૂપ) વડે વિધિપૂર્વક એકભો ને આઠ નાર જાપ કરતો । એના પ્રભાવથી સાધક શત્રુઓ ઉપર જય મેળવે છે, રાજાને પ્રિય બને છે, પુત્ર વિનાનો પુત્રોને મેલવે છે અને દુર્ભાગી 35 સૌભાગ્યને પામે છે । (એ માટે) આઠમ, ચૌદશ, અન્ય પર્વતિવસોમા અને ગ્રહણના દિવસોમા વિધિપૂર્વક અગ્નિમાં હોમ કરતો જોડે । એના વીજો વિચાર ન કરતો ॥ ૫-૮ ॥

આજ્ઞાહીનં ક્રિયાહીનં, મન્ત્રહીનં ચ યત્કૃતમ્ ।
તત્ સર્વં ક્ષમ્યતાં દેવિ ! પ્રસીદ પરમેશ્વરિ ॥ ૨૫ ॥
પતદ્ ગુહ્યં સમાખ્યાતં, માયાવીજસ્ય જીવનમ્ ।
ન દેયં યસ્ય કસ્યાપિ. મન્ત્રવિદ્ધિઃ કદાચન ॥ ૨૬ ॥

5

॥ ઇતિ માયાવીજસ્તુતિ-પૂજાસ્તવનમ્ ॥

(ઉપસંહારમાં ક્ષમાપનાદિ માટે ‘આજ્ઞાહીનં....’ ઇત્યાદિ શ્લોક વોલવો !)

મત્રની આરાધના કરતા કંઈ પળ આજ્ઞાવિરુદ્ધ થયું હોય, ક્રિયાહીન—ક્રિયામા કંઈ પળ ખામી આવી હોય, મત્રહીન—મત્ર વોલવામાં કંઈ પળ હીન અથવા વિપરીત વોલાયું હોય, અથવા એવી વીજી કોઈ પળ ખામી આવી હોય તો હે દેવિ ! તેની ક્ષમા કરો । હે પરમેશ્વરિ ! મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ ॥ ૨૫ ॥

10

આગમોમા આ વિધાનને માયાવીજનું રહસ્ય અથવા જીવન કહેવામાં આવ્યું છે । મન્ત્રવિદ્ પુરુષોએ જેને તેને (અયોગ્યને) તે કદી પળ ન આપવું ॥ ૨૬ ॥

પરિચય

આ સ્તુતિની એક નકલ આ૦ શ્રીવિજયપ્રતાપસૂરિજી પાસેથી અમને પ્રાપ્ત થઈ હતી । તેને ભાષાની દૃષ્ટિએ સુધારી અનુવાદ સાથે પ્રગટ કરી છે ।

15

માયાવીજ એ હ્રીંકારનું જ વીજુ નામ છે એટલે આ સ્તુતિ ‘હ્રીંકારવિદ્યા’ ઉપર પ્રકાશ નાખે છે । એની વીજા પ્રકારની સાધના—ખાસ કરીને હોમવિષયક સાધના અને મહત્તા વતાવનારી આ કૃતિ છે । તેથી એમ લાગે છે કે આ સ્તોત્ર કોઈ જૈનેતર સંપ્રદાયનું હશે । આના કર્તા વિશે કોઈ માહિતી મળી નથી ।

આ સ્તોત્રમાં પ્રથમ પદ્ય ઉપજાતિ વૃત્તમા અને પછીનાં ૨૫ પદ્યો અનુષ્ટુપ્ વૃત્તમાં છે । હ્રીંકારનું સ્વરૂપ, ધ્યાન, આરાધના અને ફળ વિશે આ કૃતિમા વર્ણન છે ।

ચતુરસ્ર ત્રિકોણ યા, શાન્તિકર્મણિ યુજ્યતે ।
અષ્ટામ્યુજ વર્તુલ ચ, કામ્યકાર્યે પ્રશસ્યતે ॥ ૧૭ ॥
મક્ષિ સવેશ્ય તનાદી, ધરદ નામ યવ ચ ।
સમિધ શોધયિત્વા તુ, આહુયેદ્ મન્ત્રવિશ્રુત ॥ ૧૮ ॥

અગ્નિસ્થાપનમત્ર — “ૐ છાગસ્યન્તુપાદ્ વરદ ણહિ ણહિ આગચ્છ આગચ્છ હૃ પદ્ સ્વાહા” ॥ ૩૬ ॥ 5

ક્ષીરાન્ન-નાલિકેરૈશ્ચ, દ્રાક્ષ્યાઽગચ્ચન્દનૈ ।
શર્કરા ચોત્તતી ચૈત્ર, લવઙ્ગધૃતમિશ્રિતૈ ॥ ૧૯ ॥

પ્રથમ ગુગ્ગુલૈ સાર્થે, ફલિ કળવીરસ્ય ચ ।
સમ્મીલ્ય ધૃતયુક્તેન, હવન તત્ર કારયેત્ ॥ ૨૦ ॥

શાન્તિક પૌષ્ટિક ચૈવ, ઘડ્યમાકર્ષણ તથા ।
ઉચ્ચાટન ચ સ્તમ્ભ ચ, સર્વકર્માણિ સાધયેત્ ॥ ૨૧ ॥ 10

ચતુષ્પદ્મિર્મહાદેવ્યો, વિખ્યાતા ભૂતલે સદા ।
તા સવા સસ્થિતા નિત્ય, માયાવીજે ઘરે પરે ॥ ૨૨ ॥

પવ વિધાનમાત્રેણ, સર્વાસ્તુપ્યન્તિ દેવતા ।
સુશ્લેષો યોગિના મુખ્યો, નૃપતુલ્યો નરો ભવેત્ ॥ ૨૩ ॥ 15

વિસર્જન તુ કર્તવ્ય, માયાવીજેન સર્વદા ।
હૃમિતિ હ્રીં પદ્ સ્વસ્થાન, ગમ્યતા ચ સ્વક તથા ॥ ૨૪ ॥

શાતિકર્મ માટે ચોરસ અથવા ત્રિકોણ અને કામ્યકર્મ માટે આઠ કમલવાળો (અષ્ટલક્ષ્મલાકાર) અને વર્તુલાકાર સ્પટિલ પ્રશસ્ત કહેલ છે ॥ ૧૭ ॥

માત્રિકે સૌથી પ્રથમ તે માટલામા અગ્નિ પધરાવવો, એ પછી સમિગ્રેનુ શોધન કરીને ‘વરદ’ નામ 20 મત્રથી (૧) આહુતિ આપવી ॥ ૧૮ ॥

અગ્નિસ્થાપનમત્ર — “ૐ છાગસ્યન્તુપાદ્ વરદ ણહિ ણહિ આગચ્છ આગચ્છ હૃ પદ્ સ્વાહા” ॥

શીર, નાલિયેર, દ્રાક્ષ, અમર, ચંદન, સારુ, તજ અને ઘીથી મિશ્રિત એવા લગ્નિ એ વધાને પ્રથમ ગૂગલ સાથે મેઝવવું, પછી તેમા વગેરેની ધલીઓ મેઝવવી અને એ વધાનો ઘીસહિત હોમ કરાવવો ॥ ૧૯-૨૦ ॥ 25

એ પછી માત્રિકે શાતિક, પૌષ્ટિક, વરદ, ઔર્કર્ષણ, ઉચ્ચાટન, સ્તમ્ભ વગેરે સર્વ કાર્યો સાગર્ગ ॥ ૨૧ ॥

સમ્પન્ન નિશ્ચમા સદા પ્રસિદ્ધ ણવી ચોમઠ યોગિની મહાદેવીઓ છે, તે સર્વે આ ઉત્કૃષ્ટ એવા માયાવીજ ‘હ્રીં’કારમા સદા વિરાજમાન છે ॥ ૨૨ ॥

આ પ્રકારના વિધાનમાત્રથી વધા દેવતા સતુષ્ટ થાય છે । તેથી સાધક ત્યાગિમાન થાય છે, 30 યોગીઓમા પ્રગાન યોગી બને છે અને રાજા સમા એશ્વર્યવાળો થાય છે ॥ ૨૩ ॥

વિસર્જન પણ સર્વદા માયાવીજ ‘હ્રીં’કારથી (વિમર્શનમુદ્રાદૂરક) કરવું ।

વિસર્જનમત્ર — “ૐ હ્રીં પદ્ સ્વસ્થાન ગચ્છ ગચ્છ (સ્વાહા) ॥ ” ॥ ૨૪ ॥

ઉપસંહાર:—

एतदेव समाश्रित्य कला ह्यर्धचतुर्थिका ।
 नाद-विन्दु-लयाश्चेति कीर्तिताः परवादिभिः ॥ २१ ॥
 मूर्तो ह्येव अमूर्तश्च कलातीतः कलान्वितः ।
 सूक्ष्मश्च वादरश्चेति व्यक्तोऽव्यक्तश्च पठ्यते ॥ २२ ॥
 निर्गुणः सगुणश्चैव सर्वगो देशसंस्थितः ।
 अक्षयः क्षययुक्तश्च अनित्यः शाश्वतस्तथा ॥ २३ ॥
 ॥ इति 'अर्ह' अक्षरतत्त्वस्तवः ॥

ઉપસંહાર:—

10 આ 'અર્હ' નો આશ્રય લઈને પરવાદીઓએ સાડી ત્રણ માત્રાવાળી કલા (કુંડલિની ?), નાદ, વિંદુ અને લય કહ્યા છે । (તાત્પર્ય કે પરોક્ત કુંડલિની યોગ, નાદાનુસંધાન યોગ, લયયોગ વગેરે 'અર્હ' ના ધ્યાનની પ્રક્રિયામાંથી નીકળ્યા છે) ॥ ૨૧ ॥

આ 'અર્હ' રૂપ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા (સ્યાદ્વાદશૈલીએ) મૂર્ત-અમૂર્ત, કલારહિત-કલાસહિત, સૂક્ષ્મ-સ્થૂલ, વ્યક્ત-અવ્યક્ત, નિર્ગુણ-સગુણ, સર્વવ્યાપી-દેશવ્યાપી, અક્ષય-ક્ષયવાન્ અને અનિત્ય-નિત્ય
 15 છે ॥ ૨૨-૨૩ ॥

પરિચય

શ્રીધર્મદાસ ગણિએ રચેલા 'ધર્મોપદેશમાલા' નામના ૫૪૧ પ્રાકૃતગાથાઓના પ્રાચીન પ્રકરણ-ગ્રંથ ઉપર અનેક જૈનાચાર્યોએ વ્યાખ્યાઓ અને વિવરણો રચ્યાં છે, તે પૈકી શ્રી જયસિંહસૂરિનું 'ધર્મોપદેશ-માલા-વિવરણ' સિંધી જૈન ગ્રંથમાલા, મુંબઈથી વિ. સં. ૨૦૦૫ માં પ્રગટ થયેલ છે । આ ગ્રંથના
 20 પૃષ્ઠ ૧૭૮-૧૭૯ માંથી 'અર્હ અક્ષરતત્ત્વસ્તવ' ની સંસ્કૃત ભાષાના ૨૩ અનુષ્ટુપ પદ્યોવાળી રચના અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ કરી છે ।

શ્રી જયસિંહસૂરિએ પોતાની કૃતિના અંતે ૩૧ પ્રાકૃત ગાથાઓમાં પ્રશસ્તિ આપેલી છે, તેમાં ૨૮-૨૯ મી ગાથામાં આ ગ્રંથની રચના વિ૦ સં૦ ૧૧૫ માં થયાનું જણાવ્યું છે । એટલે આ સ્તવ પણ એ સમયનું છે એ નિર્વિવાદ છે ।

25 આ સ્તોત્રમાં 'અર્હ' નું સુંદર વર્ણન છે । એમા અ, ર, હ અને વિંદુની વિશેષતાઓ સુંદર રીતે દર્શાવવામાં આવી છે અને એ અક્ષરોની વ્યાપકતાનું પણ સુદર નિરૂપણ છે । ઇતર દર્શનોમાં રહેલી નાદ વિંદુ, કલા, લય વગેરેની સાધના આ 'અર્હ' માંથી નીકળી છે, એમ આ સ્તોત્ર કહે છે । અંતમા 'અર્હ' ને મૂર્તીમૂર્તીદિ વિશેષણોથી વર્ણવવામાં આવેલ છે । સ્તોત્રની રચના કાવ્યની દૃષ્ટિએ પણ મનોહર છે ।

શ્રીજયસિહસૂરિવિરચિતઃ 'ધર્મોપદેશમાલા'ન્તર્ગતઃ

'અર્હે' અક્ષરતત્ત્વસ્તવઃ

પ્રણમ્ય તત્ત્વકર્તારં મહાવીરં સનાતનમ્ ।
 શ્રુતદેવીં ગુરુ ચૈવ પર તત્ત્વ ત્રીમ્યહમ્ ॥ ૧ ॥
 શાન્તાય ગુરુભક્તાય વિનીતાય મનસ્વિને ।
 શ્રદ્ધાવતે પ્રદાતવ્ય જિનભક્તાય દિને દિને ॥ ૨ ॥
 અકારાદિ હકારાન્તા પ્રસિદ્ધા સિદ્ધમાતૃકા ।
 યુગાદૌ યા સ્વયં પ્રોક્તા ઋષભેણ મહાત્મના ॥ ૩ ॥
 એકૈરુમક્ષર તસ્યા તત્ત્વરૂપ સમાશ્રિતમ્ ।
 તત્રાપિ ત્રીણિ તત્ત્વાનિ યેષુ તિષ્ઠતિ સર્વવિત્ ॥ ૪ ॥

5

10

'અ' તત્ત્વમ્—

અકારઃ પ્રથમ તત્ત્વ સર્વભૂતાભયપ્રદમ્ ।
 કષ્ઠદેશ સમાશ્રિત્ય વર્તતે સર્વદેહિનામ્ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

15

તત્ત્વ (મોક્ષમાર્ગ) ના કર્તા (આદ્ય ઉપદેશક) અને સનાતન એવા શ્રી મહાવીર પ્રભુ, શ્રુતદેવી અને શ્રી સદ્ગુરુને નમસ્કાર કરીને હું પરતત્ત્વ 'અર્હે' કારને કહું છું ॥ ૧ ॥

આ તત્ત્વ—'અર્હે'કાર શાન્ત, ગુરુભક્ત, વિનીત, સ્વાધીનચિત્તનાઢ્યા, શ્રદ્ધાવાન અને પ્રતિદિન જિનભક્તિમા વધતા એવા યોગ્ય પુરુષને જ આપવું ॥ ૨ ॥

'અ'થી શરૂ થતી અને 'હ'મા અત પામતી એવી (તે) સિદ્ધ-માતૃકા (અનાદિસિદ્ધ વારાક્ષરી-20 વારાલ્લડી) પ્રસિદ્ધ છે કે જેને યુગના પ્રારંભમા પરમાત્મા શ્રી ઋષભદેવ ભગવતે સ્વયં કહી હતી ॥ ૩ ॥

તે(સિદ્ધમાતૃકા)માનો એક એક અક્ષર તત્ત્વરૂપને સમાશ્રિત (પ્રાપ્ત) છે (અર્થાત્ પ્રત્યેક અક્ષર તત્ત્વરૂપ છે) । તેમા પળ 'અ', 'રૂ' અને 'હ' એ ત્રણ તત્ત્વો એવા (વિશિષ્ટ) છે કે જેમા સર્વજ્ઞ પરમાત્મા રહેલા છે ॥ ૪ ॥

'અ' તત્ત્વનું વર્ણન —

25

તેમા અકાર પ્રથમ તત્ત્વ છે, સર્વ પ્રાણીઓને અભય આપનાર છે અને સર્વ દેહધારીઓના કઠમ્યાનને આશ્રીને રહેલું છે ॥ ૫ ॥

अहं

‘अहं इत्येतदक्षरम्, परमेश्वरस्य
परमेष्ठिनो वाचकम्, सिद्धचक्रस्या-
दिबीजम्, सकलागमोपनिषद्गतम्,
भशेषविघ्नविघातनिघ्नम्, अखि-
लदृष्टादृष्टफलसकल्पकल्पद्रुमो-
पमम्, आशास्त्राध्ययनाध्यापना-
वधि प्रणिधेयम्। प्रणिधान चाने-
नात्मन सर्वत सभेदस्तदमिधे-
येन चाभेद। वयमपि चैतच्छा-
स्त्रारम्भे प्रणिदध्महे। अयमेव हि
तात्त्विको नमस्कार इति ॥१॥

શબ્દમહાર્ણવન્યાસ:—

‘અર્હે’ ઇત્યાદિ-વાક્યૈકદેશત્વાત્ સાધ્યાહારત્વાદધ્યાહિયમાણપ્રણિધાનલક્ષણક્રિયાકર્મણ ઉક્તત્વાત્
“નામ્નઃ પ્રથમૈક-દ્વિ-ત્રયૌ” [૨-૨-૩૧] ઇત્યુત્પન્નાયા પ્રથમાયા ‘અર્હે’ ઇત્યેતસ્માત્ સૂત્રવાલુક્.

તદર્થ વ્યાચષ્ટે—વ્યાખ્યા ચ સ્વરૂપા-ઽભિધેય-તાત્પર્યભેદાત્ ત્રેધા । તા ચ ‘અર્હે’ ઇત્યાદિના દર્શયતિ

5 —તત્ર ‘અક્ષરમ્’ ઇતિ સ્વરૂપમ્ । ‘પરમેષ્ઠિનો વાચકમ્’ ઇત્યભિધેયમ્ । ‘સિદ્ધચક્રસ્ય’ ઇત્યાદિના તાત્પર્યમ્ ।

(સ્વરૂપસ્-‘અર્હે’ ઇત્યેતદક્ષરમ્ ।)

અક્ષરમિતિ—અક્ષર વીજમ્ । તદેવાહ—આદિવીજમિતિ ।

કસ્ય તદાદિવીજમ્ ?

સિદ્ધચક્રરૂપસ્ય તત્ત્વસ્ય; સર્વીજ-નિર્વીજભેદેન તત્ત્વસ્ય દ્વૈવિધ્યાત્ ।

10

અનુવાદ

‘અર્હે’ ઇટલું—એકલુ જ એમને એમ હોય તો તેનો કોઈ અર્થ સંગત થનો નથી । એ એકલું પૂર્ણ વાક્ય બનતું નથી, ઇટલે કોઈ પળ ક્રિયાનો અધ્યાહાર કરવો આવશ્યક છે; તેથી ‘અર્હે’ એ વાક્યનો એક ભાગ થયો । જે ક્રિયાનો અધ્યાહાર કરવાનો છે તે વીજો ભાગ થયો । અહીં પ્રકૃતમાં પ્રણિધાનક્રિયાનો અધ્યાહાર કરવાનો છે, તેથી ‘અર્હે’ એ પ્રણિધાનક્રિયાનું કર્મ છે । ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કર્મણિ-પ્રત્યય 15 લાવીને કર્યો છે, ઇટલે કર્મ ઉક્ત થાય છે ને તેથી તેને “નામ્નઃ પ્રથમૈક-દ્વિ-ત્રયૌ” [૨-૨-૩૧] એ સૂત્રથી પ્રથમા વિભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે; એ પ્રથમા વિભક્તિનો અહીં સૂત્રપણાને કારણે ‘લુક્’-લોપ કરવામા આવ્યો છે ।

વ્યાખ્યાના ત્રણ પ્રકારો છે :—(૧) સ્વરૂપ (૨) અભિધેય અને (૩) તાત્પર્ય । તેમાં ‘અક્ષર’ થી સ્વરૂપ, ‘પરમેષ્ઠિનો વાચક’ થી અભિધેય અને ‘સિદ્ધચક્રનુ આદિવીજ’ વગેરેથી તાત્પર્ય કહે છે । (આ પ્રકારો વિસ્તારથી સમજાવે છે ।)

20

(૧. સ્વરૂપ)

અક્ષર ઇટલે વીજ । અક્ષરનો અર્થ વીજ થાય છે, એ જ વાત ‘આદિવીજમ્’ એ પદથી જણાવી છે । પ્રશ્ન—એ કોનું આદિવીજ છે ?

ઉત્તર—સિદ્ધચક્રરૂપી તત્ત્વનુ એ આદિવીજ છે; તત્ત્વના સર્વીજ અને નિર્વીજ એવા બે પ્રકારો છે । (તેમા સિદ્ધચક્રરૂપી જે સર્વીજ તત્ત્વ છે તેનું આ આદિવીજ છે ।)

25 ૧. ‘ન્યાસસારસમુદ્ધારઃ’ ઇત્યાલ્યન્યાસાનુમારી તત્ત્વચ્છદ્ધોપરિ વિગિષ્ઠોઽર્થનિર્દેશ સ ઇવોદ્ઘૃત્યતે ।

અર્હતિ પૂજામિત્યર્હે—‘અઃ’ [ઊઞા૦ ૨.] ઇત્યઃ । પૃષ્ઠોદરાદિત્વાત્ સાનુનાસિકત્વમ્ । ‘અર્હમ્’ ઇતિ માન્તોઽપ્યસ્તિ નિપાતઃ । નનુ ‘અર્હમ્’ ઇત્યવ્યય સ્વાદૌ ચાદૌ ચ ન દૃષ્ટમ્, તત્ કથમવ્યયમ્ ? સત્યમ્—

‘ઇયન્ત ઇતિ સંખ્યાન, નિપાતાનાં ન વિદ્યતે ।

પ્રયોજનવશાદેતે, નિપાત્યન્તે પદે પદે ॥’

30

અનુવાદઃ—‘ન્યાસસારસમુદ્ધાર’મા ‘શબ્દમહાર્ણવન્યાસ’ના તે તે શબ્દના વિશિષ્ટ અર્થનો નિર્દેશ છે (આ અને પછીની ટિપ્પણીઓમા આપેલ સંસ્કૃતપાઠ ‘ન્યાસસારસમુદ્ધાર’નો છે) ।

પૂજાને યોગ્ય તે ‘અર્હે’ કહેવાય । પૃષ્ઠોદરાદિ સૂત્રથી ‘અર્હે’ શબ્દને અનુનાસિક લગાડતા ‘અર્હે’ બને છે । વળી ‘અર્હમ્’ એવો ‘મ’કારાન્ત નિપાત પળ છે । અહીં એ પ્રશ્ન થાય છે કે, સ્વાદિગણ કે ચાદિગણમા ‘અર્હમ્’ અવ્યય આવતું નથી તો પછી તે કઈ રીતે અવ્યય છે ? તેનો ખુલાસો એ છે કે—

35

“નિપાતો (અવ્યયો) આટલા જ છે એવી સંખ્યા નિયત નથી । પ્રયોજન પ્રાપ્ત થતા સ્થલે સ્થલે નિપાતિત કરાય છે ।”

સપરિકરો હિ વર્ણો મન્ત્રો ભવતિ, કેવલસ્યાર્થક્રિયાવિરહાત્ । તસ્ય ચ વાહ્યાભ્યન્તરમેદેન દ્વૈવિધ્યાત્ ।
મણ્ડલ-મુદ્રાદેર્વાહ્યત્વાત્, નાદ-વિન્દુ-કલાદેરાન્તરત્વાત્, તેપામેવોદીપકત્વાત્, તથાભૂતાનામેવ
ક્રિયાજનકત્વાત્ । મણ્ડલ-મુદ્રાદીનાં કેવલાનામપિ ફલજનકત્વાત્ । વિશેષતઃ સમુદિતાનાં ગ.....વાચકમ્ ।^૧

(અભિધેયમ્—પરમેશ્વરસ્ય પરમેષ્ઠિનો વાચકમ્ ।)

5

“દેવતાનાં ગુરુણાં ચ નામ નોપપદં વિના ।

ઉચ્ચરેન્નૈવ જાયાયાઃ કથશ્ચિન્નાત્મનસ્તથા ॥”

ઇતિ વચનાદ્ નિરૂપપદદેવતાનામોચ્ચારણસ્ય પ્રતિપેદ્યાત્, પ્રતિપિદ્ધાચરણે ચ પ્રાયશ્ચિત્તોપદેશાત્,
સોપપદદેવતાનામોચ્ચારણસ્યૈવ પ્રાપ્તત્વાત્ । અન્યસ્ય ચ શ્રીપ્રભૃતેરુપપદસ્ય તુચ્છત્વેન તથાત્રિધૈવૈશિષ્ટ્યાપ્રતિ-
પાદકત્વાદ્ વૈશિષ્ટ્યપ્રતિપાદનાર્થં તસ્ય પરમેશ્વરસ્યૈત્યુપપદમુપન્યસ્યતિ । પરમં યદૈશ્વર્યમણિમાદિ યચ્ચ

10

ઉત્તર—પરિકર સહિત વર્ણ જ મંત્રનુ કાર્ય કરી શકે છે । એકલો વર્ણ તે કાર્ય કરી શકતો
નથી । તે પરિકર બે પ્રકારે છે : (૧) વાહ્ય અને (૨) આભ્યન્તર । આ બન્ને પ્રકારના પરિકર
સહિત જો મંત્ર હોય તો જ તે પરિપૂર્ણ ફળને આપે છે ।

મણ્ડલ-મુદ્રા વગેરે વાહ્ય પરિકર છે, નાદ-વિન્દુ-કલા વગેરે આભ્યન્તર પરિકર છે । મંડલમુદ્રાદિ
અને નાદવિન્દુકલાદિ જ ઉદીપક છે । ઉદીપક એવા તેઓ જ અર્થક્રિયાના જનક છે । મંડલ—મુદ્રા
15 વગેરે એકલાં પળ ફળ તો આપે છે પરંતુ તે સામાન્ય પ્રકારનું ફળ હોય છે; પળ જ્યારે વધાં મેઘાં થાય
ત્યારે વિશેષ ફળ આપે છે ।

(૨. અભિધેય)

અહીં તે પરમેશ્વરરૂપ પરમેષ્ઠિનો વાચક છે । પરમેષ્ઠી દેવતા છે । (શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—)

“દેવતાઓ અને ગુરુઓનું નામ ઉપપદ વિના કદાપિ બોલવું ન જોઈએ; અને બને ત્યાં સુધી પત્નીનું

20 તેમ જ પોતાનું નામ પણ ઉચ્ચારવું ન જોઈએ ।”

શાસ્ત્રના એ વચનને અનુસારે દેવતાનું નામ ઉપપદ વિના ઉચ્ચારણ કરવું શાસ્ત્રથી નિપિદ્ધ છે ।
નિપિદ્ધ કાર્ય કરવાથી પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે એવો ઉપદેશ છે, તેથી દેવતાનું નામ ઉપપદપૂર્વક જ બોલવું યોગ્ય છે ।
બીજા જે ‘શ્રી’ વગેરે સાધારણ શબ્દો ઉપપદ તરીકે અગર તો વિશેષણ તરીકે વાપરવા એ તુચ્છપણું દાખવે
છે, માટે વિશિષ્ટ ગુણો પ્રતિપાદન કરે તેવું વિશેષણ ‘પરમેશ્વર’ પદ છે અને તે પદનો અહીં વિશેષણ તરીકે
25 ઉપયોગ સુયોગ્ય રીતે થયો છે । સર્વોત્તમ ઐશ્વર્ય જે અણિમા આદિ સિદ્ધિરૂપ છે અને જે પરમ યોગ અને

૧. અહીં મૂળ ગ્રંથમા સાત પક્તિ જેટલો મહત્વનો પાઠ અનુપલબ્ધ છે ।

૨. પરમેષ્ઠિનઃ પદ્મ, તતઃ શેષચતુષ્ઠયવ્યવચ્છેદાયાઽઽહ—પરમેશ્વરસ્યેતિ । ચતુષ્ત્રિશદતિશયરૂપપરમેશ્વર્યમાજો
જિનસ્યેત્યર્થઃ । નનુ ‘પરમેષ્ઠી’તિ સામાન્યં પદ તથાપિ ‘અહીં’ ઇતિ ભગનાદ્ ‘અહીંન્’ એવ લભ્યતે, કિ પરમેશ્વરસ્યેતિ ?
સત્યમ્—“દેવતાના ગુરુણાં ચ” ઇતિ (ઇત્યાદિ) ।

30

અનુવાદઃ—પરમેષ્ઠિઓ પાંચ છે, તેથી ત્રાકીના ચારને અલગ કરવા ‘પરમેશ્વર’ એવું પરમેષ્ઠીનું વિશેષણ
જણાવવામા આવ્યું છે ।—અર્થાત્ ચોત્રીશ અતિશયરૂપ પરમ ઐશ્વર્યથી શોભતા એવા શ્રીજિનેશ્વર (અરિહંત) એવો અર્થ
ઉદ્દિષ્ટ છે; ત્યારે એ પ્રશ્ન થાય છે કે, પરમેષ્ઠી એ સામાન્ય પદ છે છતાં ‘અહીં’ કહેવાથી ‘અહીંન્’ જ સમજાય છે ત્યારે
‘પરમેશ્વર’ એવું વિશેષણ મૂકવાનું પ્રયોજન શું ? એના ઉત્તરમા કહે છે કે—“દેવતા અને ગુરુનું નામ ઉપપદ વિના
કદાપિ બોલવું ન જોઈએ, તેમ જ પત્નીનું અને પોતાનું નામ પણ બને ત્યાંસુધી ઉચ્ચારવું ન જોઈએ ।”

યદ્ ધર્મસારોત્તરમ—

“અક્ષરમનક્ષર ય દ્વિવિત્તત્તરમિપ્યતે ।

અક્ષર ળીજમિયાદ્ધર્નિર્ગોજ ચાપ્યનક્ષરમ્ ॥”

યદ્વા ન ક્ષારતિ—ન ચલતિ સ્વસ્માત્ સ્વરૂપાદક્ષર તત્ત્વ ધ્યેય બ્રહ્મેતિ યાવત્, વળ યા ।

ત્રિવિધો હિ મન્ત્ર, કૂટરૂપોઽકૂટરૂપશ્ચ । સયુક્ત કૂટ ઇતિ વ્યવહિયતે, ઇતરોઽકૂટ ઇતિ ।

5

અતઃ એવ ચાસ્માદ્ ‘વર્ણાવ્યયાત્ કાર’ [૭-૨-૧૫૬] ઇતિ કાર કુર્વતે વૃદ્ધા, ‘ક્ષકાર’ ઇતિ, ‘લૈકાર’ ઇતિ, ‘હ્મ્લ્યૈકાર’ ઇતિ, ‘અકાર’ ઇતિવત્ । કૂટેષ્વેત્સ્યેવાક્ષરસ્ય મન્ત્રત્વાત્, શેષસ્ય તુ પરિકરત્વાત્ ।

‘ધર્મસારોત્તર’ મા કહ્યું છે કે—

“અક્ષર અને અનક્ષર એ બે પ્રકારના તત્ત્વ છે, તેમાં જે ળીજ છે તે અક્ષરતત્ત્વ કહેવાય છે અને જે 10 ળીજરહિત છે તે અનક્ષરતત્ત્વ કહેવાય છે ।” (આ અક્ષરતત્ત્વનો એક અર્થ થયો । હવે ળીજો અર્થ—)

પોતાના સ્વરૂપથી જે ચલિત ન થાય તે અક્ષર । ઇટલે અક્ષર શબ્દથી તત્ત્વધ્યેય રૂપ બ્રહ્મ લેવું, અથવા વર્ણાલ્મક અક્ષર લેવો ।

પ્રશ્ન—(‘અ આ’ વગેરે જે એક જ વર્ણ હોય તેને તો વર્ણ કે અક્ષર કહી શકાય, પણ અહીં તો ‘અ’ મા ઘળા અક્ષરો મેળા થયેલા છે ઇટલે એ વર્ણ કે અક્ષર શી રીતે કહી શકાય ? ‘અક્ષરાણિ’ 15 એમ કહેવું જોઈએ, પણ અહા તો ‘અક્ષર’ કહેલું છે ।)

ઉત્તર—મત્રો બે પ્રકારના છે (૧) કૂટ અને (૨) અકૂટ । સયુક્ત હોય તેને ‘કૂટ’ કહે છે અને મયુક્ત ન હોય તેને ‘અકૂટ’ કહેવામાં આવે છે । (કૂટ મત્રમાં અક્ષરો જો કે ઘળા હોય છે તો પણ તેમાં મત્ર તો એક જ અક્ષર હોય છે, વાકીના અક્ષરો તે મત્રના પરિકર-પરિવારરૂપ હોય છે ।)

કૂટ મત્રમાં ઘળા અક્ષરો હોવા છતાં એક જ અક્ષર મત્રસ્વરૂપ હોવાથી ‘વર્ણાવ્યયાત્ કાર’ 20 [૭-૨-૧૫૬] એ સૂત્રથી ક્ષનાર, લૈકાર, હ્મ્લ્યૈકાર વગેરે શબ્દોને વૃદ્ધો સ્થિતિ વરે છે, કારણ કે આ સૂત્રનો અર્થ એવો છે કે જે એકેન વર્ણ હોય તેના પછી (તથા અવ્યય પછી) ‘કાર’ પ્રત્યય લગાડવો, જેમ કે—અકાર, ઇકાર, ઉકાર । પરંતુ અહીં તો કૂટ મત્રમાં ઘળા અક્ષરો છે ઇટલે શી રીતે ‘કાર’ પ્રત્યય લગાડાય ? છતાં વૃદ્ધ પુરુષો ક્ષનાર(ક્ષ+ન+અ), હ્મ્લ્યૈકાર વગેરે શબ્દોમાં ‘કાર’ પ્રત્યય લગાડે છે, તેનું કારણ એ છે કે, આ કૂટ મત્રોમાં ઘળા અક્ષરો દેખાતા હોવા છતાં પણ વસ્તુતઃ એમાં એક જ અક્ષર મત્રસ્વરૂપ 25 હોય છે વાકીના અક્ષરો તો તેના પરિવારભૂત છે, માટે આમાં કૂટ મત્રોને પણ એનાક્ષરી મત્ર જ માનીને વૃદ્ધ પુરુષો ‘કાર’ પ્રત્યય લગાડે છે । તે જ ન્યાયે અહીં ‘અ’ શબ્દ અનેનાક્ષરી દેખાતો હોવા છતાં એમાં મનાક્ષર તો એક જ (‘હ’) હોવાને લીધે અને ‘અક્ષરાણિ’ એવો વહુવચનનો પ્રયોગ ન કરતા ‘અક્ષર’ એવો એકવચનનો પ્રયોગ કર્યો છે ।

પ્રશ્ન—(કૂટ મત્રોમાં અનેક અક્ષરો હોવા છતાં મત્ર તો એક અક્ષર જેટલો જ જો હોય છે તો 30 વાકીના અક્ષરોની શી જરૂર છે ?)

समयप्रसिद्धस्य चक्रविशेषस्य निरूढमभिधानम् ।

यद्वा सिद्ध्यन्ति निष्ठितार्था भवन्ति, लोकव्यापिसमये (१) कलारहितमिदमेव तत्त्वं ध्यायन्तोऽस्मादिति “बहुलम्” [५-१-२] इति क्ते, ततो विशेषणसमासे सिद्धचक्रम् ।

एतच्च तत्र तत्र व्यवस्थितपरमाक्षर ध्यानाद् योगर्द्धिप्राप्ता यस्मात् (योगर्द्धिप्राप्तावस्मात्) सिद्धि-
5 रित्युच्यते (१) इति सूत्रपादं सिद्धत्वमस्य चक्रस्येति ।

तस्येदम्, अर्हकारं प्रथमं बीजम् । बीजसाधर्म्याद् बीजम् । यथाहि—बीजं प्रसव-प्ररोह-फलानि प्रसूते, तथेदमपि पुण्यादिप्ररोह-भुक्ति-मुक्तिफलजनकत्वाद् बीजमुच्यते ।

सन्ति पञ्चान्यन्यान्यपि ह्रौंकारादीनि बीजानि, तदपेक्षयाऽस्य प्राथम्यम्, प्रथमं साधूनामितिवत् । प्रथममग्रणीभूतं व्यापकमित्यर्थः । व्यापकत्वं चास्य सर्वबीजमयत्वात् ।

10 इदमेव हि बीजम्—“अधोरेफ-आ-ई-ऊ-औ-अं-अः” एतैर्युक्तं बीजं भवतीति व्यापकत्वं अस्य । यदि वा, परसमयसिद्धानां त्रैलोक्यविजया-घण्टार्गल-स्वाधिष्ठान-प्रत्यङ्गिरादीनां चक्राणामिदमेव हकारलक्षण प्रधानं बीजम् ।

अथवा, अकारादि-क्षकारान्तानां पञ्चाशतः सिद्धत्वेन प्रसिद्धानां यच्चक्र समुदायस्तस्य प्रधान-मिदमेव बीजम् ।

15 (१) सिद्धचक्रं ते सिद्धान्तमां प्रसिद्ध एवा चक्रविशेषणं रूढं नाम छे ।

(२) अथवा तो ए ज तत्त्व (अर्ह) तुं लोकव्यापिसमयमा (१) कलारहित ध्यान करनारा महात्माओ एथी सिद्ध थाय छे माटे ‘सिद्ध’ कह्युं, पछी विशेषण समासथी ‘सिद्धचक्र’ शब्द बन्यो छे ।

(३) अथवा ए चक्रमा रहेला परमाक्षरोना ध्यानथी योगनी ऋद्धिओ प्राप्त थता ‘सिद्धि थई’ एम कहेवाय छे, तेथी ए चक्रनु सिद्धपणु स्पष्ट ज छे ।

20 ते सिद्धचक्रनुं आ अर्हकार प्रथम बीज छे । बीजनी साथे साधर्म्य होवाथी ए बीज कहेवाय छे । जेम बीजमाथी फणगो, अंकुरो अने फल निपजे छे तेम आ ‘अर्ह’कार बीजमाथी पण पुण्यानुवधि-पुण्य, भुक्ति अने मुक्ति उत्पन्न थाय छे; तेथी ते पण ‘बीज’ कहेवाय छे ।

आदिवीज कहेवानुं तात्पर्य ए छे के, ह्रौं ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रूः ए प्रमाणे बीजां पण पांच बीजो छे तेनी अपेक्षाए ह्रूं बीज प्रथम छे माटे तेने आदिवीज कह्यु छे । जेमके अमुक व्यक्ति साधुओमा प्रथम छे, 25 ते रीते आ ‘अर्ह’ पण वधा बीजोमा प्रथम छे । अहीं प्रथम एटले अग्रणीभूत (अग्रेसर) अथवा व्यापक, एम अर्थ करवो । ‘अर्ह’ ए बीजने व्यापक एटला माटे कह्यु छे के, ते सर्व बीजमय छे ।

तात्पर्य आ प्रमाणे छे—‘नीचे रेक तथा आ-ई-ऊ-औ-अं-अः’ थी युक्त (वर्ण) होय ते बीज थाय छे; जेमके—ह्र+र+आ+म्=ह्रौं, ह्र+र+ई+म्=ह्रीं, ह्र+र+ऊ+म्=ह्रूं, ह्र+र+ 30 औ+म्=ह्रौं, ह्र+र+अ+म्=ह्रूं अने ह्र+र+अः=ह्रूः । ए रीते आ बीज (ह्रूं) व्यापक छे ।

अथवा तो जैनेतर शास्त्रोमां प्रसिद्ध त्रैलोक्यविजया, घण्टार्गल, स्वाधिष्ठान, प्रत्यङ्गिरा वगैरे चक्रोमां पण आ ज ‘ह’कार (सपरिकर) मुख्य बीज होय छे ।

अथवा तो अकारथी क्षकार सुधीना पचास वर्णों सिद्धाक्षररूपे प्रसिद्ध छे (एटले के सिद्धमातृका कहेवाय छे) तेओनु जे चक्र (समुदाय, वर्णमाला) ते सिद्धचक्र तेनुं आ ‘हकार’ ज मुख्य बीज छे ।

परमयोगार्द्धिरूप तद्वान् परमेश्वर, यथा महाराज इति, अत्र हि महत्त्वं गुण निशिपद् द्रव्य विशिनष्टीति परमेष्ठिन इति। परमे पदे तिष्ठति य स परमेष्ठी, अनेन च सप्रतिशेषेण सकलरामादिमलकलङ्कविकलो योग-क्षेमनिधायी शङ्खाद्युपाधिरहितत्वात् प्रसत्तिपात्र ज्योति(वी)रूप देवाधिदेव सर्वज्ञ पुरुषनिशेष । यदाह—

“रागादिभिरनाक्रान्तो, योग-क्षेमनिधायक ।

नित्य प्रसत्तिपात्र यस्त देव मुनयो विदुः ॥”

मन्त्रकल्पे हि मन्त्रवर्णानां वाचकत्वेन कीर्तनाद् वाचकमित्युक्तम् । यथा 'अ सि-आ-उ-सा' इति वीजपञ्चकं पञ्चानामर्हदादीनाम्, 'ड-र-ल-ञ-श ह-य'मिति आंधारादिसप्तदेवीनाम् तथा अकारादिभिः षोडशस्वरैर्मण्डलेषु षोडश रोहिण्यावा देवता अभिधीयन्ते, ततस्तासां प्रतीतिरिति ।

(तात्पर्यम्—सिद्धचक्रस्यादिवीजम् ।)

तात्पर्यस्य चाभिधानपृष्ठभाषित्वात् सिद्धचक्रस्यादिवीजमित्यादिना पश्चादुच्यते ।

ऋद्धिरूप છે તે ऐશ્વર્યયાત્રા પરમેશ્વર સમજના, જેમ કે ‘મહારાજ’ શબ્દમા મહત્ત્વ રાજાના (રાજાપણારૂપી) ગુણમા વિશેષતા દર્શાવે છે, છતાં વસ્તુતઃ એ રાજારૂપી પુરુષની વિશેષતા છે, તે પ્રમાણે ‘પરમેશ્વર’ શબ્દ પણ ગુણની (સામાર્થ્યની-ऐश्वर्यની) વિશેષતા દર્શાવવાપૂર્વક કોઈ દ્રવ્યની જ (વ્યક્તિની જ) વિશેષતા દર્શાવે છે। એ વ્યક્તિ કઈ તે સ્પષ્ટ કરવા માટે ‘પરમેષ્ઠિન’ પદ છે। પરમેશ્વર એવા વિશેષણ સહિત ‘પરમેષ્ઠી’ શબ્દથી દેવાધિદેવ અરિહત પરમાત્મા લેનાના છે। પરમ પદ પર સ્થિત હોય તે ‘પરમેષ્ઠી’¹⁵ કહેવાય। આ પદ સાથે ‘પરમેશ્વર’ વિશેષણ તરીકે મૂકીએ તો જ સમૂહ રાગાદિ મલ્લરૂપ કલ્લક્ષ્યી રહિત, સર્વ જીવોના યોગ અને ક્ષેત્રને વહન કરનારા, શસ્ત્રાદિ ઉપાધિથી રહિત હોવાથી પ્રસન્નતાના પાત્ર, જ્યોતિરૂપ, દેવાધિદેવ અને સર્વજ્ઞ એવા તે પુરુષવિશેષ (પરમાત્મા-અરિહત) સમજાય। કહ્યું છે કે—

“જેઓ રાગ વગેરેથી આત્માન્ત નથી, યોગ અને ક્ષેમના કરનારા છે અને સદા પ્રસન્નતાના પાત્ર છે તેમને મુનિઓ ‘દેવ’ કહે છે.”

‘मन्त्रकल्प’ मा मन्त्रना उणों ‘वाचक’ तरीके ओलखायनामा आया छे (माटे ज ‘अहँ’ ते परमेश्वर एवा परमेष्टीनो वाचक छे अेम कह्यु छे।) ते प्रमाणे ‘असि आउसा’ रूप बीजपचक अर्हत्तु वगैरे पाच परमेष्टीना वाचक छे। तथा ‘डरल रुशहय’ ते देहगत मूलाधार वगैरे चक्रनो देवीओना नामना प्रथमाक्षरो अनुक्रमे ते देवीओना वाचक छे, तथा ‘अक्षर’ वगैरे सोळ चररो यमोमा रोहिणी वगैरे मोळ निषादेवीओना वाचक छे, कारण के तेमनी तेयी (ते ते स्वरोथी) प्रतीति पाय छे। 25

(३ अ तात्पर्य)

व्याख्यामा अभिधान पछि तात्पर्यने रज्जु करवाना पद्धति होनाथी 'सिद्धचक्रना आदिबीज' वगैरे तात्पर्यनो हवे पछी निर्देश करे छे ।

१ आधारादिसप्तदेव्या ढाकिनी-रामिनी-लामिनी-कामिनी-शामिनी-हामिनी-यामिनीरूपा ॥

અનુવાદ — આધાર ચગરે ચક્રોની સાત દેવીઓના નામ આ પ્રકારે છે—

(૧) ઢાલિની (૨) રાલિની (૩) લાલિની (૪) વાલિની (૫) ડાલિની (૬) હાલિની અને (૭) યાલિની

२ सिद्धेति-सिद्धा न्यासिद्धान्यस्तेषां चक्रमिव चक्रं, तस्य पञ्चमीनां तेषु चेन्मादिषीन्म।

અનુવાદ —સિદ્ધો ઇટલે વિદ્યાસિદ્ધા તેમનો સમૂહ જેમા હોય તે। તેના પાંચ બીજો છે। તેમા આ બીજ પ્રથમ છે।

ફલાર્થિના સેવાપ્રવૃત્ત્યદ્ગમૂતા યોગ-ક્ષેમશાલિતામસ્યોપદર્શયન્ લઘ્વપરિપાલનમન્તરેણ, અલઘ્વ-
લાભસ્યાકિશ્ચિત્કરત્વાત્ ક્ષેમોપદર્શનપૂર્વક યોગમુપદર્શયતિ—

(ક્ષેમમ્—અશેષવિન્નવિધાતનિઘ્નમ્ ।)

[અશેષાઃ—] કૃત્સ્ના યે વિન્નાઃ સત્ક્રિયાભ્યાઘાતહેતવસ્તેષાં વિશેષેણ હનનં સમૂલકાપં કપણમ્,
5 તથાઽસૌ વિન્નાન્ વિહન્તિ યથૈતે ન પુનઃ પ્રાદુઃપન્તિ; ‘વિ’શબ્દેન ઘાતવિશેષણાચ્ચાયમર્થલાભઃ, ‘અશેષ’શબ્દેન
તદ્વિશેષણાદ્ વેતિ, તત્ર [વિન્નમ્—] પરવશમ્ ।

યથા મદજલઘૌતગણ્ડસ્થલો મદપારવડ્યાદગણિતસ્ત્રપરવિભાગો ગજઃ સમૂલવૃક્ષાદ્યન્મૂલને
લમ્પટો ભવતિ, એવમયમપિ પરમાક્ષરમહામંત્રો ધ્યાનાવેશવિવશીકૃતો વિન્નોન્મૂલને પ્રભવિષ્ણુર્ભવતિ ।

(યોગઃ—અખિલદૃષ્ટાઽદૃષ્ટફલસંકલ્પકલ્પદ્રુમોમપમ્ ।)

10 અખિલાનિ સંપૂર્ણાનિ યાનિ દૃષ્ટાનિ ચ ચક્રવર્તિત્વાદીનિ વાઽદૃષ્ટાનિ સ્વર્ગોપવર્ગરૂપાણિ ફલાનિ,
તેષા સંકલ્પે—સંપાદને કલ્પવૃક્ષેણોપમીયતે યત્ તત્ તથા । વ્યવહારસંદૃષ્ટ્યાઽયમુપમાનોપમેયભાવઃ લોકે
તસ્ય કલ્પિતફલદાતૃત્વેન પ્રસિદ્ધત્વાત્, અસ્ય તુ સંકલ્પાતીતફલપ્રદાયિત્વાત્ ।

ફલના અર્થિઓની સેવા અને પ્રવૃત્તિમાં કારણભૂત એવી આ ‘અર્હે’ ની યોગક્ષેમશાલિતા
વતાવતા, લઘ્વના પરિપાલનરૂપ ક્ષેમ વિના અલઘ્વના લાભરૂપ યોગ નિરર્થક હોવાથી પ્રથમ ક્ષેમને વતાવીને
15 પછી યોગને વતાવે છે :—

(૪. ક્ષેમ)

શુભ ક્રિયામાં વ્યાઘાત કરનારા સર્વ વિન્નોનુ સમૂલ ઉચ્છેદન કરવાને માટે તે (અર્હેવીજ) સમર્થ
છે । આ (અર્હેવીજ) વિન્નોનો એવી રીતે નાશ કરે છે કે જેથી તે પુનઃ ઉત્પન્ન થઈ શકતાં નથી ।
આવા અર્થની પ્રાપ્તિ ‘ઘાત’ શબ્દની પૂર્વે ‘વિ’ ઉપસર્ગ જોડવાથી થાય છે, અથવા ‘અશેષ’ શબ્દ તે
20 (વિન્ન)નુ વિશેષણ હોવાથી પણ એવો અર્થ કરી શકાય છે ।

જેમ જેનું મદના જલથી ગડસ્થલ ધોવાઈ રહ્યું છે એવો મદોન્મત્ત હાથી મદના આવેશથી પરવશ
થતાં સ્વ કે પરના વિભાગના ભેદને ગણકાર્યા વિના વૃક્ષોને મૂલથી ઉખેડી નાખે છે તેમ ધ્યાનના
પ્રભાવથી વિવશ કરાયેલ આ—પરમાક્ષર મહામત્ર વિન્નોનું સમૂલ ઉચ્છેદન કરવામાં સમર્થ વને છે (પટલે તે
ક્ષેમંકર છે) ।

25

(૫. યોગ)

વળી, જે દૃષ્ટ ફલો—ચક્રવર્તિપણુ વગેરે, અને અદૃષ્ટ ફલો—સ્વર્ગ અને મોક્ષ, તે પ્રાપ્ત કરાવવામાં
આ(અર્હે) કલ્પવૃક્ષ સમાન છે (પટલે તે યોજક છે) । વ્યવહારદૃષ્ટિ આ ઉપમાનુપમેય ભાવ છે કારણ કે
જગતમા કલ્પવૃક્ષ ઇચ્છિત (ઇચ્છા કરી હોય તેટલું જ) ફલ આપે છે એ વાત પ્રસિદ્ધ છે, જ્યારે આ
(અર્હે મહામત્ર) તો સંકલ્પ કરતા પણ વધારે ફલ આપે છે ।

यद्वा, दृष्टात् क्रियाविशेषाद् यत् फलम्—“क्रियेन फलदा पुत्रात् ।” इत्युक्त (के) तथेन दर्शनत्वे (नाच्च), न हि क्रियाविरहिता एवमेवेदासीना फलानि समश्नुयते, यच्चादृष्टात् पुण्यविशेषाद्, अखिल फल, तस्य मङ्गल्य, शेष पूर्ववत् ।

त्रिविध हि फलम्—किञ्चिन् क्रियाज मनुष्यादीना व्यापारविशेषात् कृषि पशुपाल्य-राज्यादि, किञ्चिद्भि पुण्यादेव व्यापाराभाजशालिना कल्पातीतदेवानाम्, किञ्चिदुभयज व्यन्तरादीनाम् । 5

यदि वा, दृष्टाना प्रत्यक्षेणोपलब्धाना मनुजादीनाम्, अदृष्टाना चानुमानगम्यानाम्, अखिला ये फले सङ्गृणी कृपा एकहेलयेन समुदिता इयदूनास्ते[ते]वा कल्पो वा विधान स एव प्रसरणशीलत्वेन द्रुम—पादप स उप सामीप्येन मीयते परिच्छिद्यतेऽनेनेति । एन हि तस्य परिच्छेदो भवति—यथेकहेलपैर तसमरूपाना सपादन भवति, तत् समर्थ चेद त्रीजमिति, माहात्म्यविशेषध्वान्येभ्यो महामन्त्रेभ्योऽस्य मन्त्रराजस्यानेन विशेषणेन ख्याप्यते । 10

अथवा दृष्ट एतले क्रियाविशेष, तेथी उत्पन्न यत् फल । “पुरुषोने क्रिया ज फलदायक बने छे ।” —एवा वचनयी अने ते प्रमाणे अनुभव यतो होनाथी क्रियारहित एम ने एम (जिम यवानु हशे तेम थशे एम मानी निश्चिय पडी रहेनारा) उदासीन माणसो फलने सारी रीते मेरवी शक्ता नथी, अने अदृष्ट एतले पुण्यविशेषथी (पुण्यानुविपुण्यनी प्राप्ति काराकीने) ए सर्ग फलोना समरूपने पूरवामा कल्पवृक्ष समान छे ।

फल त्रण प्रकारना छे—(१) केटलाक क्रियायी उत्पन्न यता, (२) केटलाक पुण्यथी ज उत्पन्न 15 यता अने (३) केटलाक क्रिया अने पुण्यथी उत्पन्न यता ।

(१) क्रियायी उत्पन्न यता फल ते मनुष्य वगैरेने होय छे । कृषि, पशुपालन अने राज्य वगैरे व्यापारविशेषोथी ते फलो मळे छे । (२) पुण्यथी उत्पन्न यता फल ते (पूर्वक) व्यापारविशेष निना मळे छे अने ते कल्पातीन (नम श्रैवैयक, पाच अनुत्तर विमानना) देगेने होय छे । (३) क्रिया अने पुण्यथी उपन्न यता फल ते व्यतर वगैरे देगेने मळे छे । 20

अथवा मनुष्य वगैरेने जे प्रत्यक्ष जणाय ते ‘दृष्ट’ अने जे अनुमानथी जणाय ते ‘अदृष्ट’ । एना दृष्ट अने अदृष्ट फलविषयक (अहं मिनायना अन्य) सर्ग कह्योने जो एकी साथे एकर समुदित करमा आवे तो पण तेओ जे कल्प (विधान)थी कदक न्यून (फल आपनारा) बने तेओ कह्य (विधान) ‘अहं’ नो छे । ते ‘कल्प’ प्रसरणशील (समुदित अन्य कल्पो करता यत्तु निरुक्त फल आपनार) होनाथी अहा ‘वृक्ष’ कह्योयो छे । तेथी अहं ने ‘कल्पवृक्ष’नी उपमा आपवामा आवे छे । ए रीते (उप 25 माथी) तेतु प्रशिष्ट ज्ञान थाय छे । तापर्य ए छे के जो इतर सर्ग कल्पोना समुदित फलनु एकी साथे सपादन यत्तु होय तो ते करना माटे आ अहं त्रीज समर्थ छे । ए रीते “अखिल दृष्टा ” इत्यादि विवेचन वडे अन्य महामन्त्रो करता ‘अहं’नु माहात्म्य विशेष छे ए वतामाय छे ।

१ दृष्ट रायाति ।

अनुवाद—दृष्ट फल एतले राज्य वगैरे ।

२ अदृष्ट स्वादि

अनुवाद—अदृष्ट फल एतले स्वग वगैरे ।

સ્વરૂપા-ર્થ-તાત્પર્યઃ સ્વરૂપમુક્ત્વા પ્રકૃતે યોજયતિ—

(પ્રણિધાનમ્—આશાસ્ત્રાધ્યયનાઽધ્યાપનાવધિ પ્રણિધેયસ્ ।)

‘આહ્ અભિવ્યાપ્તૌ; સ ચ શાસ્ત્રેણ સંવ્રધ્યતે । અધ્યયનાઽધ્યાપનામ્યા સવદ્ગોઽવધિર્મર્યાદાર્થઃ । તેનાયમર્થઃ—શાસ્ત્રમભિવ્યાપ્ય યેઽધ્યયના-ઽધ્યાપને તે મર્યાદીકૃત્ય પ્રણિધેયમિત્યર્થઃ ।

5 પ્રણિધાનં વ્યાચષ્ટે—

(પ્રણિધાનસ્ય દ્વૈવિધ્યમ્—પ્રણિધાનં ચાનેનાત્મનઃ સર્વતઃ સંભેદસ્તદભિધેયેન ચાભેદઃ ।)

પ્રણિધાનં ચેત્યાદિના—અનુવાદમન્તરેણ સ્વરૂપસ્ય વ્યાખ્યાતુમશક્યત્વાત્ પ્રણિધાનં ચેતિ સ્વરૂપમનૂદિતમ્, ‘પુનરર્થઃ’ચ શબ્દનિર્દેશાત્ । અનેનેતિ ‘અર્હ’ ઇતિ વીજેન । પ્રણિધાનસ્ય ચ સંભેદા-ઽભેદરૂપેણ દ્વૈવિધ્યાત્ ।

10 સ્વરૂપ, અર્થ (અભિધેય) અને તાત્પર્ય (એમ ત્રણ પ્રકારો) વડે સ્વરૂપ જણાવીને -ચાલુ વિષયમાં તેની યોજના કરે છે ।

(૬. પ્રણિધાન)

શાસ્ત્રનું અધ્યયન કે અધ્યાપન શરૂ થાય ત્યાંથી તે પૂરું થાય ત્યાંસુધી (આ મન્ત્રરાજનું) પ્રણિધાન કરવું જોઈએ ।

15 હવે પ્રણિધાન વિશે જણાવે છે—

(પ્રણિધાનના બે પ્રકારો)

પ્રણિધાન બે પ્રકારે છે:— ૧. આ મન્ત્રરાજ સાથે (પોતાના) આત્માનો ચારે તરફથી સંભેદ અને ૨. તેના અભિધેય પ્રથમ પરમેષ્ઠિની સાથે અભેદ ।

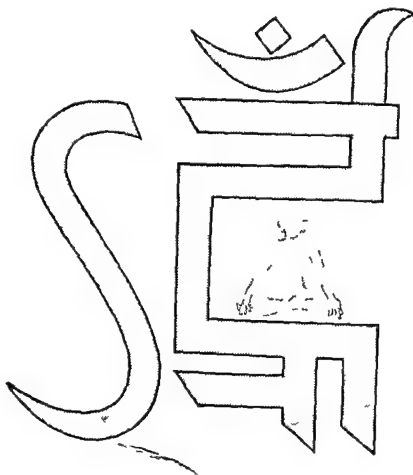
અનુવાદ વિના સ્વરૂપ કહી શકાતુ નથી—તેથી ‘પ્રણિધાનં ચ’ વડે પુનરર્થક ‘ચ’ શબ્દના 20 નિર્દેશથી સ્વરૂપનો અનુવાદ કર્યો છે । અનેન=આ ‘અર્હ’ વીજવડે (પ્રણિધાન કરાય છે) । તેના બે પ્રકારો છે (૧) સંભેદ પ્રણિધાન અને (૨) અભેદ પ્રણિધાન ।

૧. પ્રણિધાન ચ ચતુર્ધા—પદસ્થમ્, પિંડસ્થમ્, રૂપસ્થ, રૂપાતીતં ચેતિ । પદસ્થ ‘અર્હ’ શબ્દસ્થસ્ય, પિંડસ્થ શરીરસ્થસ્ય, રૂપસ્થ પ્રતિમારૂપસ્ય, રૂપાતીતં યોગિગમ્યમર્હતો ધ્યાનમિતિ । એવાથે દ્વે શાસ્ત્રારમ્ભે સમ્ભવતઃ નોત્તરે દ્વે ।

અનુવાદઃ—પ્રણિધાન ચાર પ્રકારનું છે—(૧) પદસ્થ (૨) પિંડસ્થ (૩) રૂપસ્થ (૪) રૂપાતીત । ‘અર્હ’ 25 શબ્દમા રહેલા શ્રી અરિહત પરમાત્માનું ધ્યાન તે ‘પદસ્થ ધ્યાન’ । શરીરસ્થ અરિહંતનું ધ્યાન તે ‘પિંડસ્થ ધ્યાન’, પ્રતિમારૂપે રહેલા અરિહંતનું ધ્યાન તે ‘રૂપસ્થ ધ્યાન’ અને ‘રૂપાતીત ધ્યાન’ યોગિગમ્ય છે । શાસ્ત્રના આરમ્ભ (વાચનાદિ પ્રવૃત્તિમા) આમાથી પ્રથમના બે ધ્યાન સમ્ભવે છે, પછીના બે ધ્યાન સમ્ભવતા નથી ।

૨. અનેનાત્મનઃ સર્વતઃ સંભેદ ઇત્યુક્તે પદસ્થમ્ ।

અનુવાદઃ—આ (અર્હકાર) ની સાથે આત્માનો ચારે બાજુથી સંભેદ છે એમ જે કહેવામા આવ્યું છે, 30 તે ‘પદસ્થ ધ્યાન’ છે ।

ममेश्वरप्रणिशान्दराको अहंकार

આદા મમ્મેદરૂપમાહ—સર્વત સમેદ—સક્ષિષ્ટ સવદ્દો વાડ્દકારેણ સહ ધ્યાયમત્સ્ય મેદ સમ્મેદ । આમાન વીજમધ્યે ન્યસ્ત ચિન્તયેદુ, એવ ચ ધ્યેય ધ્યાયમયો સશ્ચેપરૂપ સમ્બન્ધરૂપશ્ચ મેદો ભવતિ ।

ન ચ મહામન્ત્રસ્ય સન્કલાર્થક્રિયાકારિત્વેન મન્ત્રરાજત્વામ્બડલ-વર્ણાદિમેદેનાઽઽકર્ષણ સ્તમ્ભ-મોહાદ્યનેકાર્યજનકત્વાદ ગમનાઽઽગમનાદિરૂપત્વેન મમેદાસભવાદનકાન્તિક્રમલક્ષણાભાવો વાચ્ય, યતસ્તત્ર 5 સાધ્યસ્વાત્મનોઽન્યગ્રામીયાત્મન ઇતિ વિશેષણાદિતિ ।

પ્રથમ સમેદ પ્રણિવાન જણાવે છે—‘અહંકાર’ની સાથે ધ્યાતાનો સક્ષિષ્ટ અથવા સવદ્દ એવો મેદ તે ‘મમેદ’ પ્રણિવાન છે । અહીં અહં વીજમા સ્વામાના ન્યામ વડે ચિંતન કરવાથી ધ્યેય અને ધ્યાતાનો સશ્ચેપરૂપ અને સમ્બન્ધરૂપ ‘મેદ’ થાય છે ।

મહામત્ર (અહં) સન્કલાર્થક્રિયાકારિત્વના કારણે મન્ત્રરાજ હોવાથી મ્બડલ, વર્ણ વગેરે પ્રકારો વડે 10 આકર્ષણ, સ્તમ્ભન, મોહન વગેરે અનેક પ્રકારના અર્થોનો જનક હોવાથી તે જે વચ્ચે ગમન આગમન કરે છે તે વચ્ચે મમેદ સમજતો નથી, દટલે સમેદ પ્રણિવાનનું લક્ષણ અનૈકાન્તિક (વ્યભિચારિ) થવાથી લક્ષણનો અભાવ છે એમ ન કહેવું । “કારણ કે સ્તમ્ભનાદિ કાર્યોમા સાધ્યના આત્માની સાથે સમેદ અને અન્યત્ર (તે કાર્ય ન હોય ત્યારે) પોતાના આમાની સાથે સમેદ હોય છે,” એવા અર્થમા પૂર્વોક્ત લક્ષણમા ‘આત્મન’ પદની પૂર્વે ‘સાધ્યસ્ય’ અને ‘આત્મીય’ એ વિશેષણો લેવાના છે ।” 15

૧ સમેદ દટલે ચારે બાજુ ‘અહં’ શબ્દથી આત્માને વીંટાયેલો જોવો, અર્થાત્ પોતાના આત્માનો ‘અહં’ની મધ્યમા યાચ કરવો । અમેદ દટલે પોતાના આત્માનું અસ્થિતરૂપે ધ્યાન કરવું ।

હવે પ્રશ્ન એ છે કે, કોઈના વશીકરણનો પ્રયોગ કરવો હોય તો ‘અહં’ અપરથી પોતાના આત્માને નહીં પણ પારકાના આત્માને વીંટાયેલો જોવાનો હાથ છે, અથવા તો ‘અહં’ અક્ષરને વીજ માણસ તરફ મોકલવાનો હોય છે, દટલે તે વચ્ચે અહં અક્ષર પોતાની પાસેથી દૂર પડીને જ્યાં વીજો માણસ રહેતો હોય ત્યાં પહોંચે છે, તેને વીંટી 20 છે છે અને એ રીતે તેના ઉપર વશીકરણ-આકર્ષણ આદિનો પ્રયોગ કરાય છે । આવા પ્રસંગ ‘અહં’ નો પોતાના આત્મા સાથે સમેદ દટલે મશ્ચેપ રહેતો નથી, કારણકે એ દૂર પડીને જાય છે અને પાછો આવે છે । એ રીતે ‘અહં’ ગમનાગમનવાલો મન હોવાથી સમેદ દટલે પોતાના આત્માને વીંટાઈને રહેવાપણાનો નિયમ રહેતો નથી ।

એ રીતે અનિયમ થવાથી ‘સમેદ પ્રણિવાન’નું લક્ષણ વ્યભિચારિ બને છે, તેથી તે લક્ષણ અસંગત છે, એવો શંકાકારનો આશય છે । 25

આત્માનો ન્યાસ કેવી રીતે કરવો તેનો નિર્દેશ કરવું સારું આવેલ છે । તેમા વચ્ચેના સ્થાને સ્વાત્માને સ્વદેહાકારે સ્થાપવો । શ્રી સિદ્ધચક્ર વગેરે યજ્ઞોમા ‘ઽહં’ મા શ્રી જિલ્દ્ર પરમાત્માનો આવી જ રીતે ન્યાસ કરેલો જોનામા આવે છે । એ સમેદ પ્રણિવાન છે । યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશમા ‘અહં’ ના પદસ્યાદિ ધ્યાનની પ્રક્રિયા તથાવતા ‘નહં’ મા આત્માનો સ્વદેહાકારે ન્યાસ સ્મૃતિ કર્યો છે । એ પણ સમેદ પ્રણિવાન છે ।

अहं

श्रीमद् हेमचन्द्राचार्यविरचितसंस्कृतद्वयाश्रयमहाकाव्यस्य प्रथमश्लोकः

श्रीअभयतिलकगणिरचितव्याख्यासमेतः

5 अहमित्यक्षरं ब्रह्म, वाचकं परमेष्ठिनः ।

सिद्धचक्रस्य सद्बीजं, सर्वतः प्रणिदध्महे ॥

व्याख्या—अहमिति वर्णसमुदायं, सर्वतः सर्वस्मिन् क्षेत्रे काले च प्रणिदध्महे । आत्मानं ध्यायकं बीजमध्ये न्यस्तं संश्लेषेणार्हकारैर्ध्वयैः सर्वतो वेष्टितं चिन्तयामः । यद्वा अहंशब्दवाच्येन भगवताऽहंता ध्येयेनाभिन्नमात्मानं ध्यायकं ध्यायाम इत्यर्थः । कीदृशम् ? निर्मुक्तात्मकत्वात् परमे 10 पदे सिद्धिलक्षणे तिष्ठति । “परमात् कित्” इत्यौणादिके कृतीनि “भीरुष्टानादयः” [२.३.३३.] इति पत्वे गणपाठसामर्थ्यात् सप्तम्या अलुपि परमेष्ठी, तस्य परमेष्ठिनो भगवतोऽहंतो वाचकं प्रतिपादकम् । अत एवाक्षरं ब्रह्म, अभिधाना-ऽभिधेययोरभेदोपचारादचलं ज्ञानं परमज्ञानस्वरूप-परमेष्ठीवाचकमित्यर्थः ।

यद्वा अक्षरमिति भिन्नं विशेषणं ब्रह्मेति च । ततोऽक्षरं शाश्वतमेतदभिधेयस्य भगवतः परम- 15 पदप्राप्तत्वेनाविनश्वरत्वाद्, ब्रह्म च परमज्ञानस्वरूपम् ।

अनुवाद

‘अहं’ ए अक्षर (बीज), ब्रह्म, परमेष्ठिनुं वाचक अने श्रीसिद्धचक्रनु श्रेष्ठ बीज छे । तेनुं अमे सर्वप्रकारे प्रणिधान करीए छीए ।

व्याख्या—अहं ए वर्णसमुदाय (अ+रु+ह्+अ+म्) नु अमे सर्व प्रकारे एटले के सर्व 20 क्षेत्रोमां अने सर्व कालमां प्रणिधान करीए छीए । अमे ध्यातारूप स्वात्माने अहं बीजमां न्यस्त (स्थापित) अने ‘अहं’ काररूप ध्येयो वडे संश्लेषथी सर्व वाजुए वेष्टित चिन्तवीए छीए । अथवा ‘अहं’ शब्दथी वाच्य एवा श्री अरिहंत भगवंतरूप ध्येयथी अभिन्न एवा आत्मरूप ध्यातानु अमे ध्यान करीए छीए । (अहीं आत्मा ते ज अरिहंत छे, अरिहंत ते ज आत्मा छे, एवु अभेद प्रणिधान होय छे; तात्पर्य के ‘ध्याता-ध्येय-ध्यान’ ए त्रणेनी एकता अहीं सधाय छे ।) जे कर्मथी निर्मुक्त होवाथी सिद्धिरूप परमपदे रहे छे ते परमेष्ठी छे । ते 25 परमेष्ठिरूप श्री अरिहत परमात्मानु अहं वाचक-प्रतिपादक छे । एथी ज ते (अहं) अक्षर ब्रह्म छे अर्थात् अभिधान-अभिधेयना अभेद उपचारथी शाश्वत परम ज्ञानस्वरूप छे । तात्पर्य ए छे के ते अहं परम ज्ञानस्वरूप अने शाश्वत एवा परमेष्ठिनो वाचक होवाथी पोते ज अभेदोपचारथी शाश्वत (अक्षर) एवुं परम ज्ञान (ब्रह्म) छे ।

अथवा अक्षर ए जुहु विशेषण छे अने ब्रह्म ए जुहु विशेषण छे । तेथी ‘अहं’ ए अक्षर एटले 30 शाश्वत छे, कारण के (अहंता) अभिधेय जे अरिहत भगवान् ते परमपदने प्राप्त थयेला होवाथी अविनश्वर छे । वळी ते ब्रह्म एटले परम ज्ञानस्वरूप छे ।

યદ્યા, અક્ષરસ્ય મોક્ષસ્ય હેતુત્વાદક્ષર પ્રણયો જ્ઞાનસ્ય હેતુત્વાચ પ્રત્તા। અત એવ ચ સિદ્ધચક્રસ્ય સિદ્ધા વિદ્યાસિદ્ધાદયસ્તેષા ચક્રમિત્ર ચક્ર યત્રકવિશેષસ્તત્ર સદ્ આચત્વેન પ્રધાન ધીન તત્ત્વાક્ષરમ્। સ્વર્ણસિદ્ધયાદિમહાસિદ્ધિહેતો સિદ્ધચક્રસ્ય પચ ધીજાનિ પતન્તે, તેષ્વિદમાધમક્ષર મિયર્થે। તેન સ્વર્ણસિદ્ધયાદિમહાસિદ્ધીનામિદ મૂલહેતુરિત્યુક્તમ્। અત એવ ચેદ ધ્યાનાર્હમિત્યર્થે।

નન્વર્હમિત્યસ્ય યોઽમિથેય સ એવ પ્રણિધેષત્વેન મુખ્ય। અર્હમિતિ શબ્દસ્ત્વહદ્વાચકત્વેન 5 પ્રણિધાનાર્હત્વાદ્ ગૌણ। ગૌણ ચ મુખ્યાનુયાયીતિ મુખ્યસ્યેવ પ્રણિધાન કર્તુમુચિતમ્। એવ ચ—

“અર્હમિત્યક્ષર વ્રહ્મ, યાચ્ય ધીપરમેષ્ઠિનમ્।
સિદ્ધચક્રાદિયોજેન, સર્વેત પ્રણિદધ્મદે॥”

इति कार्यं स्यात्।

अन चैवमन्य, सिद्धचक्रादिविद्योजेनार्हमित्यनेन याच्य परमेष्ठिन प्रणिदध्मद इति।

10

મૈત્રમ્, યદ્યા કશ્ચિન્ સ્વામિના પ્રેષિતે લિખિતે સમાપાતે સ્વામિનીજાતરદ્ધ વરુમાન પ્રકટયન્ સ્વામિનિ સાતિશયા પ્રીતિ પ્રકાશાયતિ, એવ પરમેષ્ઠિનો યાચ્યમર્હમિતિ પ્રણિદધન્ શ્રીહેમચન્દ્રસૂત્રિ

अथवा अक्षर-अविनक्षर एवा मोक्षना हेतुत्वं होनायी 'अर्ह' अक्षर कहेवाय छे, अने ब्रह्म-ज्ञानना हेतुत्वं होनायी 'ब्रह्म' नहेवाय छे। एयी ज विद्यासिद्धादिरूप मिद्वोनो समूह चक्ररूपे जेमा छे एमा श्री सिद्धचक्ररूप यन्त्रविशेषमा ते (प्रथम होनायी) प्रधान बीज-तत्त्वाक्षर छे। स्वर्णसिद्धि वगेरे 15 महामिद्विओना कारणभूत एमा मिद्वचक्रना पाच बीजो छे, तेमा आ अर्ह आदि अक्षर छे। तेयी स्वर्ण मिद्वि वगेरे मटामिद्विओनो आ (अर्ह) मूल हेतु छे, एयी ज आ (अर्ह) शब्द ध्यानने माटे योग्य छे।

प्रश्न—अर्ह ए शब्दनु जे अमिथेय ते ज प्रणिप्रेय होनायी मुरय छे, 'अर्ह' शब्द तो अरिहतनो याचक होइने प्रणिधानने योग्य होनायी गौण छे अने गौण तो मुरयनु अनुयायी होय छे। तेयी मुख्यनु ज प्रणिधान न्नु उचित छे। तेयी अन्यय आ प्रमाणे न्ग्यो जोडए—

20

“मिद्वचक्रना आदिगीन 'अर्ह' एवा अक्षरगी याच्य जे परमेष्ठी छे तेनु अमे ध्यान करीए दीए॥”

उत्तर—एवो अन्यय न्ग्यो ठीक नहीं। कैमके, जोई मनुष्य पोताना स्वामीण लग्नीने मोखलेले सदेषो (पत्र) आरग्य स्वामीनी जेम ज तेना उपर अन्तग नहुमान प्रकट करीने स्वामी प्राये साऽतिशय भक्ति पन्तवे छे ते ज प्रमाणे परमेष्ठीना याचक 'अर्ह' अक्षरनु प्रणिधान प्रकृता कलिकाल सर्वज्ञ भगवान् 25 हेमचन्द्रनृपिण पण मुन्य प्रणिधेय श्री अरिहत भगवन्तमा पोताउ अनिश्ययाट्ट प्रणिधान जणायु छे।

૦ અર્હ ગમ્ય એ છે કે, મુખ્ય પ્રણિધાન અરિહતનુ પ્રવાનુ શાય અો 'અર્હ' શબ્દ તો અરિહતનો યાચક હોનાયી ગૌણ છે તેથી પ્રથમા પ્રારમ્ભા “અર્હ અક્ષરનુ ધ્યાન કરીએ દીએ” એવુ જ નાનુ છે તે ઉચિત નથી। એના વા “અર્હ” અર્થી યાચ્ય પરમેષ્ઠી અરિહતનુ અમે ધ્યાન કરીએ લીએ” એવુ ભગવાની સ્મર રહી આ તેવા અપનો નોંદ સ્વામી સ્મર રહી।

30

મુખ્યે પ્રણિધેયેઽર્હતિ સાતિશયં પ્રણિધાનં ય્યાપિતવાન્ । યેન હિ યસ્ય નામાઽપિ ધ્યાતં તેન સ નિતરાં ધ્યાત ઇતિ યથોક્તમેવ સાધુ ।

તથા સર્વપાર્પદત્વાદસ્ય કાવ્યસ્ય સર્વદર્શનાનુયાયી નમસ્કારો વાચ્ય ઇત્યર્હ શબ્દેન પરમેષ્ઠિશબ્દેન ચ હરિ-હર-બ્રહ્માણોઽપિ વ્યાખ્યેયાઃ । યથા પરમેષ્ઠિનો હરેર્હરસ્ય બ્રહ્મણશ્ચ વાચકમર્હમિતિ 5 પ્રણિદધ્મહે । અર્હશબ્દસ્ય હોતે ત્રયોઽપિ વાચ્યાઃ; યદુક્તમ્—

‘અકારેણોચ્યતે વિષ્ણુ રેફે બ્રહ્મા વ્યવસ્થિતઃ ।

હકારેણ હરઃ પ્રોક્તસ્તદન્તે પરમં પદમ્ ॥

શેષં પ્રાગ્વદ્ વ્યાખ્યેયમ્ ।

જેના વડે જેના નામનુ પળ ધ્યાન કરાય છે, તેના વડે તે (અભિધેય) ધ્યાત જ સમજવું । તેથી:ઉપર 10 જે જણાવ્યું છે તે જ યોગ્ય છે । (જુદી રીતે અન્વય કરીને જે ગ્રંથ કરાઈ છે, તે ઠીક નથી ।) *

વળી, આ કાવ્ય સર્વ સમાજનો માટે હોવાથી સઘળા દર્શનોને માન્ય નમસ્કાર અહીં કહેવો જોઈએ એટલે ‘અર્હ’ શબ્દ અને ‘પરમેષ્ઠી’ શબ્દથી હરિ, હર અને બ્રહ્મા પળ વ્યાખ્યેય છે જેમકે પરમેષ્ઠી, વિષ્ણુ, શિવ અને બ્રહ્માના વાચક ‘અર્હ’ શબ્દનું અમે પ્રણિધાન કરીએ છીએ । ‘અર્હ’ શબ્દના હરિ, હર અને બ્રહ્મા એ ત્રણ વાચ્ય છે; કહ્યું છે કે—

15 ‘અર્હ’ શબ્દમાં રહેલા અકારવડે વિષ્ણુ કહેવાય છે, રેફમાં બ્રહ્મા વ્યવસ્થિત છે અને હકારથી શિવ કહેવામાં આવ્યા છે, તે પછીનો ‘સ્’ પરમપદનો વાચક છે ।

વાકીનો અર્થ પૂર્વની માફક સમજવો ।

પરિચય

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે જે ‘સિદ્ધહેમચન્દ્રશબ્દાનુશાસન’ રચ્યું, તેના પ્રયોગોને સૂત્રક્રમે વતાવતા અને 20 સાથોસાથ ગૂર્જરનૃતિ સિદ્ધરાજ જયસિંહ તેમજ કુમારપાલ રાજાઓના ચરિતનું વર્ણન કરવા ‘દ્વયાશ્રય’ નામને સાર્થક કરતા લાક્ષણિક મહાકાવ્યગ્રંથની રચના કરી છે, તેમા વ્યાકરણગ્રંથના મંગલાચરણના પ્રથમ ‘અર્હ’ સૂત્ર માટે ‘દ્વયાશ્રયમહાકાવ્ય’ નું પ્રથમ પદ્ય અને તેના ઉપર સં. ૧૩૧૨ માં શ્રીઅભયનિલકાગણિય રચેલી ટીકાનો સંદર્ભ અહીં અનુવાદ સાથે આપ્યો છે । મૂળ શ્લોક અનુષ્ટુપ્મા અને ટીકા ગદ્યમા છે ।

ટીકામાં ‘અર્હ’ તત્ત્વના ગૌણત્વ અને મુખ્યત્વ વિશે ખાસ ચર્ચા કરીને તેના રહસ્યનું ઉદ્ઘાટન 25 કરવામાં આવ્યું છે । આ ટીકામા કહેવામા આવ્યું છે કે ‘અર્હ’ એ સુવર્ણસિદ્ધિઓનો મૂળ હેતુ છે । એકદરે આ ટીકા ‘અર્હ’ ને જાણવા માટે ઘણી ઉપયોગી છે ।

* અહીં આપેલ ઉત્તરનો આશય એ છે કે, પોતાના સ્વામીનો પત્ર આવે તો જેમ કોઈ માણસ એ પત્ર ઉપર 30 સૂત્ર ભક્તિ વતાવીને વસ્તુતઃ એ પત્ર લખનાર ઉપર જ પોતાની અતિશય ભક્તિ પ્રગટ કરે છે તે પ્રમાણે ‘અર્હ’ અક્ષરનું પ્રણિધાન કરતા વસ્તુતઃ અરિહંતનું જ પ્રણિધાન થાય છે; જેમ કોઈ માણસ કોઈ વ્યક્તિના નામનું આલો દિવસ રટણ કરતો હોય ત્યારે દેખીતી રીતે ભલે એ નામનું રટણ કરતો હોય પણ વસ્તુતઃ એમા એ વ્યક્તિનું જ રટણ-ચિંતન-સ્મરણ રહેલું હોય છે તેમ અર્હના પ્રણિધાનમા વસ્તુતઃ અરિહંતનું જ પ્રણિધાન રહેલું છે ।

શ્રીસિદ્ધિલક્ષ્મીસૂરિરચિત ઋપિમણ્ડલસ્તવયન્ત્રાલેખનમ્ ॥

શ્રીવર્દ્ધમાનમીશ ધ્યાત્વા શ્રીવિવુધચન્દ્રસૂરિનતમ્ ।

ઋપિ મ ણ્ડ લ સ્તવોદિહ યન્ત્રેસ્પાલેખન વક્ષ્યે ॥ ૧ ॥

5

અનુવાદ — ત્રિદાન પુરુષોમા ચંદ્ર સમા ગણધરોનહે (શ્રી વિવુધચન્દ્રસૂરિવી) નમસ્કાર કરાયેલા શ્રી વર્ધમાનસ્વામીનુ ધ્યાન ધરીને ‘ઋપિમણ્ડલસ્તવ’ને અનુસરીને અહા હુ યત્રના આલેખન(વિધિ)ને કહીશ ॥ ૧ ॥

૧ શ્રીવિવુધચન્દ્રસૂરિનતમ્—‘શ્રી વિવુધચન્દ્રસૂરિજી’ એ ગ્રન્થકારના ગુરુનુ નામ છે । અહીં તે શ્લેષ કરીને યોગ્ય છે ।

૨ ઋપિ—પદ્યન્તીતિ ઋપય । અતિશયજ્ઞાનિનિ સાધો । (અભિવાનરાજેન્દ્ર) । 10

ઋપિ—શાસ્ત્રચક્ષુથી જગતનુ અવલોકન કરનાર અથવા અતિશયજ્ઞાનવાળા સાધુ ભગવત ।

૩ મણ્ડલ—વૃત્તમ્ । સમુદાયે । (અભિવાનરાજેન્દ્ર) ।

ઋપિમણ્ડલ એટલે ઋપિઓનો સમુદાય । જિનાવલી તથા પચ પરમેશ્ઠી ઋપિસ્વરૂપ છે । ‘હી’કાર પળ જિનાવલીમય તથા પચપરમેશ્ઠીમય છે* । વર્તમાન ચૌત્રીશી તે અહીં જિનાવલી સમજવી । જેઓના ત્રિગોનુ તે તે વર્ણોથી (રંગથી) ‘હી’કારમા આલેખન થાય છે । 15

૪ ઋપિમણ્ડલસ્તવાત્—પ્રસ્તુત પ્રથ ‘ઋપિમણ્ડલસ્તવ’ને અનુસારે યન્ત્રાલેખન કેમ કરવુ તે જણાવના માટે રચાયો છે । માટે જ ‘ઋપિમણ્ડલસ્તવાત્’ એમ પચમી ત્રિભક્તિનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે ।

૫ યન્ત્ર—શાન્ત્યાવર્ધકરલેખનપ્રકારકે ।

શાન્તિ, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ આદિ અર્થક્રિયાકારિ કર્મ માટે આલેખનનો પ્રકાર તે યન્ત્ર ।

દેવ્યા (દેવત્વ) ગૃહ્યયન્ત્રમ્ (ભૈરવપદ્માવતીનકલ્પ પૃ ૧૧ શ્લો ૧૩) 20

* માયાવીજ લક્ષ્ય પરમેષ્ઠિ જિનાલિ રત્નરૂપ ય ।

ધ્યાયત્યન્તવીર દ્વિદિ સ શ્રીગૌતમ સુધર્માદય ॥ ૪૪૬ ॥

—શ્રીસિદ્ધિલક્ષ્મીસૂરિરચિત ‘મન્ત્રરાજરહસ્યમ્’

અનુવાદ — જે પચપરમેષ્ઠિ, જિનચત્તૌર્વિંશતિ અને રત્નાત્રયરૂપ માયાવીજને લક્ષ્ય (મુખ્ય ધ્યેય) બનાવીને તેનુ હૃદયમા ધ્યાન કરે છે, તે શ્રી વીર પરમાત્માનુ હૃદયમા ધ્યાન કરનાર શ્રી ગૌતમ કે સુધર્મા ગણધર સદૃશ 25 થાય છે (૧) ।

सौवर्ण-रूप्य-कांस्ये पटात्मदेहेऽर्चनाकृते स्थाप्यम् ।
रक्षायै भूर्जदले कर्पूराद्यैः सुवर्णलेखिन्या ॥ २ ॥ *

अनुवादः—सोनुं, रूपुं अने कांसुं—ए त्रणना पटरूप देहमा (पटमा) पूजन माटे (आ यन्त्रनुं) स्थापन करवु । रक्षा माटे भोजपत्रमां कपूर वगैरे (अष्टगंध)थी सोनानी लेखणीथी लखीने 5 स्थापवुं ॥ २ ॥

देव अथवा देवीना अधिष्ठान माटे गृहरूप आलेखन ते यन्त्र । (यन्त्रं देवाद्यधिष्ठाने....नियन्त्रणे —श्रीमद् हेमचन्द्राचार्यविरचित 'अनेकार्थसंग्रह' पृष्ठ ४६०)

यन्त्र मन्त्रनो आधार छे माटे मन्त्रमय छे अने देवता मन्त्रथी अभिन्न होवाथी मन्त्रस्वरूप छे । जे प्रमाणे देह अने आत्मा वच्चे (भेद अने अभेद) छे ते प्रमाणे यन्त्र अने देवता वच्चे पण समजवो । आ 10 प्रकारे मन्त्ररूपी देवनुं अधिष्ठान ते यत्र छे । *

६. आलेखनम्—यन्त्रना स्वरूप विशेष तथा पूजन, द्रव्य वगैरे विषे जे आम्नाय प्राप्त थाय ते पूर्वक यन्त्रनुं आलेखन करवानुं होय छे । यथाविधि आलेखन थयु होय तो यन्त्र सफल थाय छे । आ कारणे श्री सिंहतिलकसूरि यन्त्र-रचनानो विधि आ स्तवमां दर्शावै छे ।

७. सौवर्ण-रूप्य-कांस्ये—सोना, रूपा अने कासा वडे निर्मित पटमा आ यन्त्रनुं आलेखन 15 कराववु । पछी तेनी पूजा करवी ।

ताम्रपट पर पण आलेखन थयेलां यन्त्रो जोवाय छे । भूर्जपत्र प्रधान छे । बाकी रेशमी वस्त्र, उत्तम प्रकारना कागळ वगैरे पण उपयोगमां लई शकाय छे । +

* श्रीसिंहतिलकसूरिए प्रस्तुत ग्रंथनी रचना 'श्रीऋषिमंडलस्तोत्र' ना आधारे करी छे । तेथी 'श्रीऋषिमंडलस्तोत्र' ना श्लोको सरस्वामणी माटे योग्य स्थले नीचे टिप्पणीमां रजू करीए छीए । उपरना श्लोकने 'श्रीऋषिमंडलस्तोत्र' ना नीचेना श्लोको साथे सरस्वावी शकाय :

सुवर्णे रौप्ये पटे कांस्ये, लिखित्वा यस्तु पूजयेत् ।
तस्यैवाष्टमहासिद्धिर्गृहे वसति शाश्वती ॥ ८८ ॥
भूर्जपत्रे लिखित्वेदं, गलके मूर्ध्नि वा भुजे ।
धारितं सर्वदा दिव्यं सर्वभीतिविनाशकम् ॥ ८९ ॥

25 * यन्त्रं मन्त्रमयं प्रोक्तं, मन्त्रात्मा दैवतैव हि ।
देहात्मनो यथा भेदो, यन्त्रदेवतयोस्तथा ॥

—सुभाषितम्

अनुवादः—यन्त्रने मंत्रमय कह्युं छे । मन्त्रनो आत्मा (अधिष्ठाता) देवता ज छे । यन्त्र अने देवतामां देह अने आत्मा जेवो भेद अने अभेद छे ।

30 + यत्रनो प्रस्तार त्रण प्रकारे थाय छे :—

(१) भौम प्रस्तार—(निर्णीत परिमाणना) धातुना पतरानी, चादीना पतरानी के चदन अगर काष्ठना फलकनी (पाटियानी), भूर्जपत्रनी के कापडना पटनी अथवा कागळनी पीठ उपर यन्त्र आलेखाय अथवा चितराय ते 'भौम प्रस्तार' छे ।

વૈદિઃ ક્ષારાધિવલય, ષ્યામલ લૌગ્રતોડર્ધરે ।

સંપદ્મચ્ચાશતા વ્યાપ્તમન્તરદ્વીપભૂમિભિઃ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ —(ચન્દ્રના) વહારના ભાગમા ષ્યામ વર્ણનુ લગણ સમુદ્રનુ વલય કરવુ । તે છપ્પન (૫૬) અન્તરદ્વીપની ભૂમિઓના વાચક વ થી (લ ની આગળના વર્ણથી) વ્યાપ્ત છે । (વ્યાપ્ત કરવુ) ॥ ૩ ॥

૮ અર્ચનાકૃતે—પૂજા માટે । પૂજા માટે નિર્દિષ્ટ ધાતુના પતરા ઉપર અથવા કપડાના પટ⁵ ઉપર ચન્દ્રાલેખન થાય અને રક્ષા માટે ભૂર્નદલ—ભોજપત્ર ઉપર ચન્દ્રાલેખન થાય ।

૯ કર્પૂરાદ્ય—કપૂર વગેરે વડે—અષ્ટગધવડે । વરાસ, કેસર, નસ્તૂરી, મુખડ, અગર, અવર, મરચકનોલ, કાચો હિંગલોરુ—અષ્ટગધ કહેવાય છે ।

૧૦ સુવર્ણલેખિન્યા—દેવની પ્રીતિની નિષ્પત્તિ માટે સોનાની લેખિની વડે ચન્દ્રનુ આલેખન કરાય પણ તે ન હોય તો ઢાઢમની મઝી, અઘેઢાની સઝી પણ કામમા આવે । 10

૧૧ વહિ—ચન્દ્રના પ્રસ્તારનુ મધ્યસ્થાન ત્રિંદુ નિર્ણીત કરી પરિમાણની દૃષ્ટિ સીમા અથવા મર્યાદા પૂરી થાય ત્યા વલય કરામા આવે તે વહિર્ભાગનુ વલય કહેવાય ।

૧૨ ક્ષારાધિવલયમ્—વલય કે વ્યા નિર્દેશ પ્રમાણે લગણસમુદ્ર આલેખવાનો છે ।

૧૩ લાગ્રત—વારાહકીમા ‘લ’ની પછીનો અક્ષર ‘વ’ છે । ‘વ’કાર *વરુણનુ પ્રતીક છે ।

૧૪ અક્ષર—વર્ણ । 15

૧૫ સપદ્મચ્ચાશતા—લગણસમુદ્રમા ૫૬ આન્તર દ્વીપનુ વિધાન આવે છે । તેથી દ્વીપના નિર્દેશ માટે ૫૬ ‘વ’કારનુ અહીં વિધાન છે ।

(૨) મૈરવ પ્રસ્તાર—ધાતુના પતરાની અથવા ચંદનની કે વાઘના પત્થની (વાપ્તિયાની) પીઠ ઉપર જે ચન્દ્ર—સમગ્ર અથવા ઓછેવતે અડો—ઉત્તર શરણી કોરાય તે મૈરવ પ્રસ્તાર છે । આલેખન કરવાનો વિભાગ ટપસી આવે તેવી રીતે આગુવાતુનો ભાગ કોરાય છે । 20

(૩) ઉત્તરીણ પ્રસ્તાર—ધાતુના પતરાની કે ચન્દ્રના અથવા વાઘના પત્થની પીઠ ઉપર જે ચન્દ્રના આલેખનનો ભાગ કોતરાય તે ઉત્તરીણ પ્રસ્તાર છે ।

ચન્દ્રનો પ્રસ્તાર (૧) આલેખાય (ચિત્રાય) (૨) કોરાય અથવા (૩) કોતરાય—તે સમગ્ર રચના નિર્દિષ્ટ ધ્રમ પ્રમાણે અને યથાવિધિ કરવાની હોય છે ।

પ્રસ્તારનો દરેક પ્રકાર મગ્યમય છે । તેમા મુરચના વિધિની (આમામની) છે ।

25

• વશ ચન્દ્રત્વનો દેવ છે । ગુઓ—‘વારુણમણ્ડલમ્’ શ્લો ૧૨

મધ્યે જમ્બૂદ્વીપસ્તદૃષ્ટકાષ્ટાક્રમેણ સંસ્થાપ્યમ્ ।

અર્હત્-સિદ્ધાદ્યભિધાપચ્ચકયુર્ગ્ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમ્ ॥ ૪ ॥*

અનુવાદ:—(યન્ત્રના) મધ્યભાગમાં જંબૂદ્વીપ છે ને તેની આઠ દિશામા ક્રમશઃ અર્હત્, સિદ્ધ વગેરે પાંચ નામો અને સાથે જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર સ્થાપન કરવા ॥ ૪ ॥

5

૧૬. મધ્યે—મધ્યસ્થાનમાં, યન્ત્રની કર્ણિકામાં ।

૧૭. અષ્ટકાષ્ટા—(જંબૂદ્વીપની) આઠ દિશા । દિશા દશ છે; પરંતુ સ્તવમાં આઠના અંકની મુખ્યતા હોવાથી અહીં ‘અષ્ટકાષ્ટા’નો નિર્દેશ છે । યન્ત્રની ઉપરની દિશામા બ્રહ્મા તથા નીચેની દિશામાં નાગેન્દ્રનુ આલેખન કરવામા આવે છે તે પ્રણાલિકા પ્રમાણે થાય છે; પરંતુ અહીં સ્તવમા તે વિશે નિર્દેશ નથી ।

આઠના અંકની મુખ્યતા દર્શાવતી તાલિકા +

૧૦	૧. દિક્	૨. વીજ	૩. પદ	૪. ગ્રહ	૫. કૂટાક્ષર	૬. કમલદલ	૭. અધિષ્ઠાન	૮. દૃઢી-કરણનો કાલ
	અષ્ટકાષ્ટા શ્લોક ન. ૪	વીજાષ્ટક શ્લોક ન. ૬	પદાષ્ટક શ્લોક ન. ૭ અષ્ટમન્ત્રપદ શ્લોક ન. ૧૦	ગ્રહાષ્ટક શ્લોક નં. ૯	ચાર અષ્ટક શ્લોક નં. ૧૧	સદિક્- પત્રમ્ શ્લોક નં. ૧૪	દ્વયષ્ટૌ ચતુર્યુગમ્ શ્લોક નં. ૧૮	અષ્ટમાતાન્ શ્લોક ન. ૨૯

15

૧૮. સંસ્થાપ્યમ્—સમ્યક્ રીતે (વિધિપૂર્વક) સ્થાપન કરવું—આલેખવું, કોરવું અથવા કોતરવું ।

૧૯. અર્હત્ ... ચારિત્રમ્—અર્હત્, સિદ્ધ આદિ પાંચ નામો અને સાથે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર સ્થાપન કરવા । આ તો કેવલ નિર્દેશ પૂરતું દર્શાવાયું છે, પરંતુ તેની આમ્નાય શ્લોક ન. ૭ મા આવશે ।

* સરલાવો—

જમ્બૂવૃક્ષધરો દ્વીપઃ ક્ષારોદધિસમાવૃતઃ ।

અર્હદાદ્યષ્ટકૈરષ્ટકાષ્ટાધિષ્ટૈરલકૃતઃ ॥ ૧૧ ॥

20

+ સરલાવો—

અષ્ટવર્ગા માતૃકા, અષ્ટૌ લોકપાલાઃ, અષ્ટૌ દિશઃ, અષ્ટૌ નાગકુલાનિ, આગ્નિમાદ્યષ્ટકમ્, વિદ્યાષ્ટકમ્, કામા-ષ્ટકમ્, સિદ્ધાષ્ટકમ્, પીઠાષ્ટકમ્, યોગિન્યષ્ટકમ્, ભૈરવાષ્ટકમ્, ક્ષેત્રપાલાષ્ટકમ્, સમયાષ્ટકમ્, ધર્માષ્ટકમ્, યોગાષ્ટકમ્, પૂજાષ્ટકમ્, યત્કિંચિદ્ અષ્ટકં તત્સર્વં માતૃકાષ્ટકવર્ગકણ્ઠલગ્નસંલીનં જ્ઞાતવ્યમ્ ।

25

—શ્રીત્રિપુરાભારતી-લઘુસ્તવસ્ય પદ્ધિકાનામ વિવૃત્તિઃ પૃ. ૩૪. શ્રીસોમતિલકસૂરિકૃત.

આદાવશે ફાળી શમ્ભુર્વર્ણચન્દ્રકલાપ્રયુક્ત ।

દિ-ચતુ પદ્મ-પદ-સપ્તાષ્ટ દશાર્કસ્વરમૃત્ ક્રમાત્ ॥ ૫ ॥ *

અનુવાદ — પ્રથમ અશ ફળી (૧) । પછી શમુ (૨) ૨ વર્ણ ચન્દ્રકલા અને ગગનસહિત (૩) (ફૂંકાર અને તે) અનુક્રમે વીજો (આ) ચોથો (૪) પાંચમો (૫) છઠ્ઠો (૬) સાતમો (૭) આઠમો (૮) દશમો (૯) વારમો (૧૦) સ્વરયુક્ત ॥ ૫ ॥

5

૨૦ આદાવશે—આદો+અગે । વીજાષ્ટકનો આદિ અશ દર્શાનાયો ઇટલે ઉત્તરાશ અધ્યાહાર રહે છે । આઠે ત્રીજોમા જે ધ્રુવ અશ છે તે આદિ અશ તરીકે દર્શાનાયો છે અને તે અશને આઠ સ્વરથી અજન કરતા જે સ્વર સહિત ત્રીજાક્ષરો પ્રાપ્ત થાય તે ઉત્તરાશ સમજવા ।

૨૧ ફળી શમ્ભુ —ફળી-ફળા ઇટલે ૧ । શમ્ભુ-શકર ઇટલે ૨ । ૨ વાળો ૨=૨+૨ જે ત્રીજાષ્ટકમા ધ્રુવ અશો છે ।

10

૨૨ ચન્દ્રકલા—કલા કે જેની સજ્ઞા ~ છે ।

૨૩ અમ્ર—શૂન્ય કે જેની સજ્ઞા છે ।

૨૪ સ્વરમૃત્—દર્શાવેલા ક્રમ પ્રમાણે સ્વરનુ અજન કરતા આઠ ત્રીજો નીચે પ્રમાણે મળે છે—
દૌં દૌં દૌં દૌં દૌં દૌં દૌં દૌં ।

* સરણાવો —

15

(૧) પૂર્વે પ્રણવત સન્ત, સરેષા દ્વયધિપચ્ચાન્ ।

સપ્તાષ્ટ દશ-સ્યાદ્વાન્, શ્રિતો વિદુસ્વરાન્ પૃથક્ ॥ ૧ ॥

—ઋષિમંડલસ્તોત્રમ્

(૨) કુણ્ડલિની મુન્યાટ્ટિતિ(તી) રેફાશ્રિત હ શિવ સ તુ પ્રાગ ।

તચ્છતિર્નિધિક્લા માયા તદ્દેષિત જગદ્વચ્ચમ્ ॥ ૪૪૦ ॥

20

—શ્રીચિદ્વિલક્ષ્મીરચિત 'મન્ત્રાન્તરહસ્યમ્'

અનુવાદ — રેફથી યુક્ત ૨ (૨) તે મુન્યા (સપ) ની આકૃતિવાળી કુણ્ડલિની છે । નેપથ 'હ' તે શિવ છે । તે પ્રાગ છે । વીંચકલા (૧) તે તેની શક્તિ માયા છે । માયાથી વેષિત (મોહિત) જગત્ છે । તાત્પર્ય કે જગત્ 'દૌં' કારના ધ્યાનથી વચ થાય છે ।

દૌં દૌં દૌં દૌં દૌં —આ સપ્તાશ વીંચ વીજાક્ષરોને ફોંડે પઢ્જાતિમાયાવીન કહે છે । અહીં વીજાષ્ટક જોડતુ 25 શેવાથી પ્રવલિત વીજાક્ષરોમા દૌં તથા દૌં જે વજ્રને મનનાદીઓ દ્વચ ગણે છે તે ઉમેરવામા નામ્યા છે । વીંચ વીજાક્ષરો દેવીના વાચક મનાય છે અને દ્વચ વીજાક્ષરો મેરવના વાચક મનાય છે । આ વીજાક્ષરો પૈકી ચાર વીજાક્ષરગર્ભિત વગનવાળા શ્લોકો નીચે પ્રમાણે મળે છે —

“શૂન્યપ્રહન્યક્ષરમય પ્રભવ સવસમ્પદામ્ ।

નાન્નિ દુઃકરોપેત સાકાર પચ્ચળમ્ ॥ ૨૫ ॥

વામાતનૂજ્ઞામાસસંસ્થિતો સ્પર્શીર્તિદ ।

ધનપુણ્યપ્રયનાનિ જ્યજ્ઞાને દદાત્પયૌ ॥ ૨૬ ॥

સ એવ સ્વરસયુક્ત સ્થિતો દ્વસ્તે જિનેદિતુ ।

યોગિમિધ્યાયમાનસ્તુ રક્તમોડતિશયપ્રદ ॥ ૨૭ ॥

પદ્મસ્વરયુતોડરિમો ધૂમવગ સ એવ હિ ।

પૂજ્યતા વિજય રક્ષા દત્તે પ્યાતોડસ્ય કુશિમ ॥ ૨૮ ॥ દૌં 30

વિસગદ્રયસંયુક્ત સ એવ શ્યામલ્યુતિ ।

દૌં જિનવામકવીસસ્ય પ્રત્યૂહ્યૂહનાશન ॥ ૨૯ ॥ દૌં

—શ્રીભાગવત્ દ્રવ્યમિરચિત 'શ્રીમન્નાથિરાજસ્ય'

(શ્રી જૈનસ્તોત્રસંદોહ પૃષ્ઠ ૨૩૬)

ઔઘાવૌ ઠૌ પ્રમૃત્યેક, ઝીઝીયુગ તતો નમ ।

મધ્યેર્હદમ્યઃ સિદ્ધેમ્ય ઇતિ દિહુ પદાટકમ્ ॥ ૭ ॥

અનુવાદ —પ્રારમ્ભા—ઔ અને ઠૌ યગેરેમાથી એક ઝીઝ એમ બે ઝીઝનો—તે પછી નમ —
નચમા અર્હદ્ય સિદ્ધેમ્ય એ પ્રમાણે દિશાઓમા આઠ પદો (લ્પતા) ॥ ૭ ॥ *

૧૧માધ ક્રૈમાદિન્દ્રાગ્રિ યમા નૈર્ઋતિસ્તથા ।

5

વરુણો વાયુ-કુરેરાનીશાનથ યૈર્થાક્રમમ્ ॥ ૮ ॥

અનુવાદ —તેઓની પછી ક્રમશઃ ચન્દ્ર, અગ્નિ, યમ, નૈર્ઋતિ તથા વરુણ, વાયુ, કુરેર અને રૈશાન
અનુક્રમે (લ્પતા—આલેખતા) ॥ ૮ ॥

૧૧માધો રમિથન્દ્ર મહ્નલૌ બુધ-વારૂપતી ।

માર્ગત્ શનિ રાહુ ચ, લિલેદ્ દિક્ષુ ગ્રંહાટકમ્ ॥ ૯ ॥

10

અનુવાદ —તેઓની પછી સૂર્ય, ચન્દ્ર, મંગલ, બુધ, વૃહસ્પતિ, શુક્ર, શનિ અને રાહુ એ પ્રમાણે
આઠ પ્રહો (આઠ) દિશામા લખતા ॥ ૯ ॥

૨૯ આઘાવૌ—આઘો+ઔ (ઊં)—આઘો પછી ‘અશે’ અધ્યાહાર છે । આઠ દિશા માટે
પદાટકના પહેલા અગમા ઊંકાર ।

૩૦ ઠૌ પ્રમૃત્યેક—ઠૌ થી હ સુધીના ઝીઝાટકમાથી એક ।

15

૩૧ ઝીઝયુગમ્—બે ઝીઝ । ઊં ઠૌ—ઊં ઠૌ યગેરે બે ઝીઝાક્ષરો ।

૩૨ ૧૧માત્ર —તેઓની પછી । ઉપર જે વિધિક્રમ દર્શાવાયો ત્યારપછી ।

૩૩ ક્રમાન્—આલેખન માટે વિધિ અથવા આમ્નાયના ક્રમ પ્રમાણે—ક્ષારાધિપત્ય—
અબૂદ્રીપ—અટકાપાલય તેમા ઝીઝાક્ષર પદાક્ષર પછી લોકપાલો ।

૩૪ યથાક્રમમ્—લોકપાલોને દર્શાવેલા ક્રમ પ્રમાણે આલેખતા ।

20

૩૫ ગ્રહાટકમ્—પ્રહ નર છે, પરંતુ અહા સ્તનમા અટકતી મુરચતા હોનાથી કેતુને ગોળ કરી
રાહુ સાથે આલેખાય છે ।

* ઊં ઠૌ વદદ્રયા નમ	॥ ૧ ॥	પૂવ	સરજાનો—
ઊં ઠૌ સિદ્ધેમ્યો નમ	॥ ૨ ॥	અગ્નિ	‘ઊં નમોર્હદમ્ય રોમ્ય, ઊં સિદ્ધેમ્યા નમો નમ ।
ઊં ઠૌ આચાર્યેમ્યા નમ	॥ ૩ ॥	રશ્મિ	ઊં નમ સવચરિમ્ય, ઉપાધ્યાયેમ્ય ઊં નમ ॥ ૪ ॥ 25
ઊં ઠૌ ઉપાધ્યાયેમ્યો નમ	॥ ૪ ॥	નૈઋત	ઊં નમ સવગાધુમ્ય, ઊં જાનેમ્યો નમો નમ ।
ઊં ઠૌ સાધુમ્યો નમ	॥ ૫ ॥	પશ્ચિમ	ઊં નમ તત્ત્વદશિમ્ય, ચારિત્રેમ્યસ્તુ ઊં નમ ॥ ૬ ॥
ઊં ઠૌ જ્ઞાનાય નમ	॥ ૬ ॥	વાયવ્ય	
ઊં ઠૌ દરનાય નમ	॥ ૭ ॥	ઉત્તર	શ્રેયસેન્નુ પ્રિયે સ્વેતન્, અદ્યાત્મક ગુમમ્ ।
ઊં ઠૌ ચારિત્રાય નમ	॥ ૮ ॥	દશાન	સ્થાનેધ્વાનુ વિન્યસ, ધૃષ્ટગ્વીચ્છમન્નિતમ્ ॥ ૬ ॥

ઐષ્ટમન્ત્રપદૈ રક્ષા, સ્વશિલા-મસ્તકાક્ષિણુ ।

નાસિકા-મુલ-ઘઠીણુ, નાભિ-પાદાન્તયોઃ ક્રમાત્ ॥ ૧૦ ॥”

અનુવાદ:—(પૂર્વે દર્શાવેલા) આઠ મંત્રપદો વડે અનુક્રમે પોનાના શિલા (ચોટલી), મસ્તક, આંખ, નાસિકા, મુલ, ઘટિકા, નાભ્યન્ત (ઘટિકાથી નાભિ સુધી) અને પાદાન્ત (નાભિની નીચે પગના અંત સુધી) ૫ રક્ષા (માટે ન્યાસની પ્રક્રિયા) કરવી ॥ ૧૦ ॥

તૈન્મધ્યે પીતવલયં, સુમેરુસ્તૈન્નિરક્ષરમ્ ।

તેદન્ત દ્વિ ત્રિંશૈઃ કૂટૈઃ, કાઘૈઃ ક્ષાન્તૈઃ સુધાંશુભમ્ ॥ ૧૧ ॥ +

અનુવાદ:—તેની વચમાં પીળા વર્ણનું વલય કરવું તે નિરક્ષર છે । સુમેરુસ્વરૂપ છે । તેને છેડે (અંતે) વત્રીશ કૂટો—કથી લઈને ૬ સુધીના કરાય તેથી ચંદ્ર અને તારાવાળું આ વલય છે ॥ ૧૧ ॥

10 ૩૬. અષ્ટમન્ત્રપદૈઃ—દિશા માટે જે આઠ મંત્રપદો નિર્ણીત થયા તે વડે ।

૩૭. રક્ષા—દેહના આઠ આધારસ્થાનો માટે અહીં રક્ષાનો નિર્દેશ છે; પરંતુ નાભિ-પાદાન્તયોઃ એટલે નાભ્યન્ત અને પાદાન્ત—આ પ્રકારે ઘટિકાથી નાભિ સુધીના અને નાભિથી પાદ સુધીના સઘળા આધારસ્થાનોની રક્ષાનો નિર્દેશ થાય છે ।

રક્ષા માટેના મંત્રપદોનું સંયોજન નીચે પ્રમાણે:—

15	૧. ॐ હ્રૌં અર્હદ્મ્યો નમઃ શિલાયામ્ ।	૫. ॐ હ્રૌં સાધુમ્યો નમઃ મુલે ।
	૨. ॐ હ્રૌં સિદ્ધેમ્યો નમઃ મસ્તકે ।	૬. ॐ હ્રૌં જ્ઞાનેમ્યો નમઃ ઘટિકાયામ્ ।
	૩. ॐ હ્રૌં આચાર્યેમ્યો નમઃ અક્ષણોઃ ।	૭. ॐ હ્રૌં દર્શનેમ્યો નમઃ નાભ્યન્તેષુ ।
	૪. ॐ હ્રૌં ઉપાધ્યાયેમ્યો નમઃ નાસિકાયામ્ ।	૮. ॐ હ્રૌં ચારિત્રેમ્યો નમઃ પાદાન્તેષુ ।

૩૮. તન્મધ્યે—તેની મધ્યમાં । યત્રની આકૃતિનો પ્રકાર શ્લોક નં. ૨ થી શ્લોક નં. ૧૦ સુધીના યથાવિધિ તથા યથાક્રમ નિર્ણીત થયો । તે પ્રકારના મધ્યભાગમાં—અંતર્ભાગમાં—જંઘડીપના વલયમાં ।

૩૯. પીતવલયમ્—પીળા રંગનું વલય ।

૪૦. સુમેરુઃ—મેરુ પર્વત—સ્વર્ણાદિ ।

૪૧. તન્નિરક્ષરમ્—પીત વલયમાં અક્ષરની સ્થાપના કરવાની નથી ।

સરલાવો :—

- 25 આઠમ પદં ગિલા રક્ષેત્, પર રક્ષેત્ તુ મસ્તકમ્ ।
તૃતીયં રક્ષેન્નેત્રે દ્વે, તુર્યં રક્ષેત્ નાસિકામ્ ॥ ૭ ॥
પચ્ચમ તુ મુલ રક્ષેત્ ષષ્ઠં રક્ષેત્ ઘટિકામ્ ।
નાભ્યન્ત સપ્તમં રક્ષેત્, રક્ષેત્ પાદાન્તમષ્ટકમ્ ॥ ૮ ॥
+ (૧) તન્મધ્યે સદ્ગતો મેરુઃ કૂટાક્ષરૈરલક્ષ્યતઃ ।
30 ઉચૈરુચૈસ્તરસ્તારઃ, તારામણ્ડલમણ્ડિતઃ ॥ ૧૨ ॥

૪૨ તદન્ત—તેને છેડે ।

૪૩ કૂટૈ—કૂટાક્ષરો વડે । મયુક્તાક્ષરો વડે । (સયુક્ત કૂટ ઇતિ વ્યવહિયતે ।) કૂટાક્ષરની તાલિકા નીચે પ્રમાણે—

વૃત્ત્યૃ	રત્ત્યૃ	મત્ત્યૃ	ધત્ત્યૃ	હત્ત્યૃ	
ચૃત્ત્યૃ	હૃત્ત્યૃ	અત્ત્યૃ	શ્મત્ત્યૃ		5
ટત્ત્યૃ	ઠત્ત્યૃ	ડત્ત્યૃ	ટત્ત્યૃ	ળત્ત્યૃ	
ત્ત્યૃ	પત્ત્યૃ	દત્ત્યૃ	ધત્ત્યૃ	નત્ત્યૃ	
પત્ત્યૃ	પત્ત્યૃ	બત્ત્યૃ	મત્ત્યૃ	મત્ત્યૃ	
યત્ત્યૃ	રત્ત્યૃ		બત્ત્યૃ		
શત્ત્યૃ	પત્ત્યૃ	સ્મત્ત્યૃ	હત્ત્યૃ	ક્ષત્ત્યૃ	10

આ તાલિકામાં જન્માર તથા લક્ષ્મીનો કૂટાક્ષર આપવામાં આવ્યો નથી । તેનું કારણ નીચેના શ્લોકથી સમજાશે —

પ્રાગુક્તદ્વાનિશત્સ્તુતિપદપન્તત ક્રમાત્ કાઘા ।

ક્ષાન્તા જ્ઞાં ત્યત્ત્વાડમી કૂટા કાર્યે મહતિ યોગ્યા ॥ ૪૮૪ ॥

—શ્રી સિંહતિલકમૂરિનિરચિતમ્ ‘મન્ત્રરાજરહસ્યમ્’ । 15

+ ચરણો —

(૨) દેહેડસ્મિન્વતને મેઘ સપ્તદ્વીપસમાન્વિત ।
સરિત સાગરા શૈલા ક્ષેત્રાણિ ક્ષેત્રપાલકા ॥
ઋષયો મુનય સર્વે નક્ષત્રાણિ પ્રજાસ્તયા ।
પુણ્યતીર્થાણિ પીઠાણિ વત તે પીઠદેવતા ॥
સૃષ્ટિસહારકર્તાયો ભ્રમતો શશિમાસ્કરો ।
નમો વાયુશ્ચ ઘણિશ્ચ જલ પૃથ્વી તથેવ ચ ॥

ત્રૈલોક્યે યાનિ ભૂતાનિ તાનિ સર્વાણિ દેહત ।
મેઘ સંવેષ્ય સર્વં ચરહાર પ્રવતતે ॥
જાનાતિ ય સર્વમિં સ યોગી નાન સંશય ।
બ્રહ્માણ્ડસરકે દેહે મથાદેશ વ્યવસ્થિત ॥ 20

—શિવસંહિતા, પટલ-૨

અનુવાદ —

આ દેહમા સપ્ત દ્વીપોથી યુક્ત એવો મેઘ, સર્વ નદીઓ, સાગરો, પર્વતો, ક્ષેત્રો, ક્ષેત્રપાલો, ઋષિઓ, મુનિઓ, નક્ષત્રો, પ્રહો, પવિત્ર તીર્થો, દેવતા(મહાચૈતન્ય)થી અધિષ્ઠિત પીઠો, પીઠદેવતાઓ, સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ વિનાશ 25 કરનારા બ્રહ્માદિ, પરિભ્રમણ કરનારા સૂક્ષ્મ, આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, જલ અને પૃથ્વી વગરે વ્રણે લોક્ષી અન્ન જેટલી પળ સદ્વસ્તુઓ છે, તે ચર્ચા આ દેહમા છે । દેહની મધ્યમા મેઘ અને તેને વીંગીને ઉપરની સર્વ ચરુઓ રહેલી હોવાથી આ દેહવડે સર્વન ચરહાર પ્રવતે છે (!) । આ બધુ જ જાણે છે, તે બ્રહ્માઢનામક દેહમા ઉચિત રીતે વ્યવસ્થિત (રહેલો) યોગી છે, એમ સંદેહ નથી ।

સારાંશ —

મનુષ્ય શરીરરૂપી પિંડ ત્રિગુણ બ્રહ્માઢની પ્રતિમૂર્તિ છે । જે શક્તિઓ આ વિશ્વને વાહુ રારો છે તે સપ્તલી આ નરદેહમાં તિથમાન છે । આ કારણે રપાને રપાને મનુષ્યદેહનો મહિમા ગાવામાં આવે છે ।
જે પ્રસારે મુશ્કેલીનો આધાર મેઘપર છે તે પ્રકારે મનુષ્યદેહનો આધાર મેઘજી અથવા કરોડરજુ છે । કરોડરજુ તેત્રીસ અરિયપદોના જાઢાયાથી વસ્તુ છે । કરોડરજુ અન્નરથી પોતુ છે અને નીચેનો ભાગ નાના નાના અગ્નિપદોનો છે । ત્વો ફર છે અને તેની આસપાસ જગતના આધાર મહાશક્તિરૂપ યુગલિની અથવા પ્રાગયત્તિ રહે છે । 35

તદ્ધર્મ્ હ્રીં સ્વિરાન્તસ્થ-સાન્ત સિંહાસનો જિનઃ ।

હ્રીં ત્રિરેખયાઽઽવેષ્ટચ, વહિર્વારુણમણ્ડલમ્ ॥ ૧૨ ॥*

અનુવાદ:—હ્ર, ર, ઈ (ઉપલક્ષણથી ~ ~ ~) એ છે સિંહાસન જેનું એવો હ્રીંકાર સ્વરૂપ જિન તેની ઉપરના ભાગે સ્થાપન કરવો । (અર્થાત્ અહીં જે હ્રીંકારનું આલેખન છે તે સિંહાસનરૂપ છે અને તેની ઉપર જે ૨૪ જિનવરોનું આલેખન છે તે હ્રીંકાર સ્વરૂપ જિનવરો છે) । (તથા) હ્રીંકારની ત્રણ રેખાથી વારુણમંડલની વહારનો ભાગ આવેષ્ટન કરવો ॥ ૧૨ ॥

સર્વે કૂટાક્ષરોમા પ્રથમ અક્ષરો અનુક્રમે ક્ થી ક્ષ સુધીના વ્યંજનો છે । તેમાંથી વે અક્ષર ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે વાદ કરવામાં આવ્યા છે । વીજો અક્ષર મૈકાર છે । મૈકારને આરાધકનો આત્મા માનવામાં આવે છે । તેને મૂલાધારચક્ર, સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર, મણિપૂરચક્ર તથા અનાહતચક્ર સાથે જોડવા માટે તે તે ચક્રોના વીજાક્ષરો જે અનુક્રમે લૈ વૈ રૈ થાય છે તે તેની સાથે સંયુક્ત કરવામાં આવે છે ।

ઉકારનું દીર્ઘસ્વરૂપ દેવતાની પ્રસન્નતા માટે છે અને નાદાનુસંધાન માટે કલ્પી તથા ત્રિદૃષ્ટિ છે । કૂટાક્ષરો દ્વારા પ્રાણ અને મંત્રાક્ષરોનું વિષુવ સાધવા માટે પ્રક્રિયા કરવી જોઈએ તે અહીં ગુરુગમથી મેળવવી જોઈએ । અને કોઈ પિંડાક્ષરો પણ કહે છે ।

૪૪. સુધાંશુભમ્—ચંદ્ર અને તારાવાલું વલય ।

૪૫. તદ્ધર્વમ્—તેની ઉપર હ્રીંકાર ત્રણ સ્વરૂપે :—

૧. હ્રીં —શ્વેત સંજ્ઞાક્ષર—સિંહાસન રૂપે ।

૨. „ —ના વાચ્ય ૨૪ જિનવરોના સ્વરૂપે ।

૩. „ પ્રાણશક્તિ સ્વરૂપે । નરદેહમા પ્રાણશક્તિ સાડા ત્રણ આંટા દર્શને સુપ્ત દશામાં પડી છે । તદનુસાર યંત્રદેહને આવેષ્ટન કરીને ક્રોંકારથી અંકુશિત દર્શાવવામાં આવી છે ।

૪૬. સ્વર—ઈકાર ।

૪૭. અન્તસ્થ—રકાર ।

૪૮. સાન્ત—હકાર ।

૪૯. ત્રિરેખયા—ત્રણ રેખાથી । રેખાને માત્રા પણ કહે છે । (ત્રિર્માયા માત્રયાઽઽવેષ્ટચ નિરુન્ધ્યાદઙ્કુશેન તુ)

૫૦. વહિર્વારુણમણ્ડલમ્—ક્ષાર સમુદ્રના મંડલની વહાર । (વારુણમણ્ડલસ્ય વહિઃ ।)

* સરલાવો:—

તસ્યોપરિ સ્કારાન્ત, વીજમધ્યાસ્ય સર્વગમ્ ।

નમામિ ત્રિમ્બમાર્હત્યં, લલાટસ્થં નિરજ્જનમ્ ॥ ૧૩ ॥

પૌર્ણિમીધારણાયુક્ત્યા, પિષ્ટસ્ય મૈત્રયુક્તિત્વં ।

પૈદસ્યમૈહતો રૂપવદ્ યન્ત્ર રૂપયુક્તૈર્ક્રમાત્ ॥ ૧૩ ॥

અનુવાદ — આ યત્ર અનુક્રમે પૌર્ણિમી ધારણાયુકત હોવાથી પિષ્ટસ્ય, મત્રસહિત છે માટે પદસ્ય અને અરિહતના રૂપવાલુ છે માટે રૂપસ્ય છે ॥ ૧૩ ॥

તિર્યગ્લોકૈર્મમઃ ક્ષારામ્બુધિમ્તસ્યાન્તરમમ્બુજમ્ ।

5

લમ્બુદ્રીપ સદિકપત્ર, સ્વર્ણાદિસ્ત્રત્ર કર્ણિકા ॥ ૧૪ ॥

સિંહામનેઽય ચન્દ્રામે, આત્માઽઽનન્દ પર ત્રિતઃ ।

અર્હન્મયો હૃદિ ધ્યેયઃ, પૌર્ણિમીધારણેત્યમૌ ॥ ૧૫ ॥

અનુવાદ — ક્ષારામ્બુધિ-લગ્નસમુદ્ર એ તિર્યગ્લોક સમાન છે ને તેમા જલુદ્રીપ એ દિશાઓરૂપ પત્ર સહિત-કમલ છે ને તેમા મેરુપર્વત એ કર્ણિકા-કળી છે । અહીં ચન્દ્રપ્રભા સમાન પ્રભાવાલુ સિંહાસન 10 છે ને તેમા પરમ આનંદને પ્રાપ્ત અને અરિહતરૂપે તિજામાનુ ધ્યાન હૃદયમા કરલુ । એ પ્રમાણે આ પૌર્ણિમી ધારણા છે ॥ ૧૪-૧૫ ॥

૫૧ પૌર્ણિમીધારણાયુક્ત્યા—યત્રનુ આયોજન પૌર્ણિમી ધારણાને અનુરૂપ છે તેથી ।

૫૨ પિષ્ટસ્યમ્—પિષ્ટસ્ય ધ્યાનને અનુકૂલ છે । *

૫૩ મત્રયુક્તિત્વઃ—જાપ્યમત્ર યુક્ત છે તેથી ।

15

૫૪ પદસ્યમ્—પદસ્ય ધ્યાનને અનુકૂલ છે ।

૫૫ અર્હત રૂપવન્—૨૪ જિનવરોના (જિનાવલીના) રૂપનુ (મિમ્બનુ) આલેખન હોવાથી ।

૫૬ રૂપયુક્ત—રૂપસ્ય ધ્યાનને અનુકૂલ છે ।

૫૭ ક્રમાન્—ધ્યાનમા પણ પહેલા પિષ્ટસ્ય પછી પદસ્ય અને પછી રૂપસ્ય એ ક્રમે યત્ર જોડપ ।

૫૮ તિર્યગ્લોકસમ—શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યવિરચિત 'યોગશાસ્ત્ર'ના મતમ પ્રમાણમા પૌર્ણિમી 20 ધારણા અને શ્લોક ૧૦, ૧૧ અને ૧૨ મા વર્ણન આવે છે । તે ત્રણ શ્લોકનો સાર અહીં શ્લોક નં ૧૪-૧૫

૭ વિષ્ટસ્ય ચગરે પ્યાનને મલ્લી પ્રતિરાખા હતરોમાં નીચે પ્રમાણે ચોવામાં આવે છે —

જન મંત્રા	હૃતોત્તી મંત્રા	તેની હૃતોત્તી દ્વારિય સમર્પિત
વિષ્ટસ્ય પ્યાન	મ્લાતિ	અહીં ચલુ તથા ડપલ્લિય વા શાય અને પ્રમેચી મુગ્યા વાં છે ।
પગ્થ પ્યાન	મરાજાતિ	અહીં ચલુ ચિત્તમાન ન શાય છતાં ડપલ્લિય શેષ ઓ પ્રમાણી મુગ્યા વાં છે ।
રૂપાથ પ્યાન	પ્રાપ	અહીં અવન્નુ અને અનુરૂપ છતાં ચેષ પ્યાપ્તી વૃત્તિ થતે છે ।
રૂપાદિય પ્યાન	મસામ્બવ	

25

30

રેફઃ સાન્તઃ શિરશ્ચન્દ્રકલાશ્રં નાદ ઈશ્વ(સ્વ)રઃ ।

સશિરોરેફ-હઃ પીતઃ, કલા રક્તાઽસિતં વિયત્ ॥ ૧૬ ॥

નાદઃ શ્વેતઃ સ્વરઃ તુર્યો, નીલો વર્ણાનુગા જિનાઃ ।

ચન્દ્રાભસુવિધી નાદઃ, શૂન્યં શ્રીનેમિ-સુવ્રતૌ ॥ ૧૭ ॥

5

કંલા પટર્કસંખ્યૌ સ્યાત્ પાર્શ્વ-(શ્વ)મલ્હિરીશ્વ(સ્વ)રઃ ।

સશિરો-રેફ-હો દ્વચટૌ (૧૬), જિના ઇતિ ચતુર્યુગમ્ ॥ ૧૮ ॥ +

અનુવાદઃ—રેફ (ર) સાન્ત (હ) શિર (માથું) ચન્દ્રકલા (અર્ધ ચન્દ્રકલા) અશ્ર (વિન્દુ)

નાદ () ઈકાર સ્વર—(આટલાં અંગો હ્રીકારનાં છે)

માથું (શિરોરેખા) અને રેફ સહિત હ કાર (હ) (૧-૨-૩) નો વર્ણ પીત છે । અર્ધ ચન્દ્રકલા
10 (૪) નો વર્ણ લાલ છે । વિન્દુ (૫) નો વર્ણ શ્યામ છે । નાદ (૬) નો વર્ણ શ્વેત છે । ચોથા સ્વર (ઈ-૭)
નો વર્ણ નીલ છે । વર્ણાનુસારે (રગ પ્રમાણે) જિનો (ની સ્થાપના) છે । શ્રી ચન્દ્રપ્રભ અને શ્રી સુવિધિ-
નાથ (નુ સ્થાન) નાદ (૬) છે । શ્રી નેમિનાથ અને શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી (નું સ્થાન) શૂન્ય-વિન્દુ (૫) છે ।
છટ્ટા ને વારમા-શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામી અને શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી (નું સ્થાન) કલા (૪) છે । શ્રી પાર્શ્વનાથ અને
શ્રી મલ્હિનાથ (નું સ્થાન) ઈ સ્વર (૭) છે । માથું (શિરોરેખા) અને રેફ સહિત હ કાર (હ) (૧-૨-૩)
15 તે ૧૬—(બે વાર આઠ) જિનો (નું અધિષ્ઠાન) છે । (તે આ પ્રમાણે :—ઋષભ-અજિત-સંભવ-અભિનન્દન
સુમતિ-સુપાર્શ્વ-શીતલ-શ્રેયાંસ-વિમલ-અનંત-ધર્મ-શાન્તિ-કુન્થુ-અર-નમિ-વર્ધમાન)—આ પ્રમાણે ચાર
યુગલ છે ॥ ૧૬-૧૭-૧૮ ॥ §

માં આવી જાય છે । પાર્થિવી ધારણાનું સુંદર ચિત્ર અહીં ઉપલબ્ધ થાય છે । અહીં હુ અરિહત સ્વરૂપ છું
તેવા ધ્યેયની (પ્રમેયની) મુખ્યતા વર્તે છે । *

20 § શ્લોક નં. ૧૬ થી ૨૦ એમ પાંચ શ્લોકોમા પદસ્થ ધ્યાનનો નિર્દેશ છે । શ્લોક ન. ૧૬-૧૭-૧૮ માં હ્રીકારના
સાત અવયવ માટે પાંચ વર્ણ (રગ) નિર્ણીત કરી તે પાંચ વર્ણાનુસારે જિનાવલિનું નિયોજન કરવામા આવ્યું છે ।
આથી હ્રીકાર જિનમય થાય છે ।

* સરસ્વાતી :—

25 તિર્યગ્ લોકસમં ધ્યાયેત્ ક્ષીરાન્ધિ તત્ર ચાબુજં ।
સહસ્રપત્રં સ્વર્ણાભં જલુદ્વીપસમં સ્મરેત્ ॥ ૧૦ ॥
તત્કેસરતતેરતઃ સ્ફુરત્પિંગપ્રભાચિતામ્ ।
સ્વર્ણાચલપ્રમાણા ચ કર્ણિકા પરિચિતયેત્ ॥ ૧૧ ॥
શ્વેતસિંહાસનાઽઽસીનં કર્મનિર્મૂલનોદ્યતં ।
આત્માન ચિતયેત્તત્ર પાર્થિવીધારણેત્યસૌ ॥ ૧૨ ॥

30

યોગશાસ્ત્ર-સત્તમ પ્રકાશઃ

+ જુઓ સામે—પૃષ્ઠ ૫૩

नादोऽर्हन्तः कला सिद्धाः, सान्तं ध्वरिं स्वरोऽपरे ।
विन्दुः साधुरितः पञ्चपरमेष्ठिमयस्त्वसौ ॥ १९ ॥

अनुवाद — नाद (६) ए अरिहत छे, कला (४) ए सिद्ध छे, सान्त—ह (१-२-३) ए ध्वरि छे, स्वर (६-७) ए (अपरे-) उपाध्याय छे, विन्दु (५) ए साधु छे । ए प्रमाणे आ हीं कार पचपरमेष्ठिमय छे ॥ १९ ॥

5

५९ पञ्चपरमेष्ठिमय — ह्रींकारना सात अवयवने पाच परमेष्ठिना वर्णोंमा विभाजन करी ते पचपरमेष्ठिस्वरूप जिनोनु ते ते अवयवमा ते ते वर्ण स्वरूपे नियोजन करवामा आज्यु छे । आयी ह्रींकार पचपरमेष्ठिमय पाय छे ।

+ सरलावो—

अस्मिन् बीजे स्थिता सर्वे, ऋषमाद्या जिनोत्तमा ।
वर्गेर्निर्नैर्नैर्ज्यैस्ता, ध्यातव्यास्तान् वज्रता ॥ २१ ॥
नादश्चन्द्रसमाकारो, विन्दुर्नीलसमप्रम ।
कलाश्चण्डसमा सान्त, स्वर्गाम् सवतोमुख ॥ २२ ॥
धिर सङ्गीत इकारो, विनीलो वर्णत स्मृत ।
वर्गानुसारसंलीन, तीक्ष्णमण्डल स्तुम् ॥ २३ ॥
चन्द्रप्रम पुण्ड्रदन्तौ, 'नाद' स्थितिसमाश्रितौ ।
'विन्दु' मध्यगती नेभिः सुवर्तो जिनोत्तमौ ॥ २४ ॥
पञ्चप्रम वामुपुच्छौ, 'कला' पदमधिष्ठितौ ।
'धिर' 'ई' स्थितिसंलीनौ, पाश्चमल्ली जिनोत्तमौ ॥ २५ ॥
शेषास्तीथकृत सर्वे, 'ह' र'स्थाने नियोजिता ।
मायावीजशर प्राप्ताश्चतुर्विंशतिरहताम् ॥ २६ ॥
ऋषम चाजित वदे, सम्भव चाभिनन्दनम् ।
भीमुनर्ति गुणार्थे च, वदे श्रीशीतल जिनम् ॥ २७ ॥
शेषांश्च विमल वदेऽनन्त धीधमनायकम् ।
शान्तिं कु सुमराहन्त, नर्मि वीर नमाम्यहम् ॥ २८ ॥
पोद्दयैव विनानेतान्, गात्रेणपुतिचन्निमान् ।
विकाल नैमि सद्मस्तया, 'ह' रा' धरमधिष्ठितान् ॥ २९ ॥

नामिपञ्चस्थित ध्यायेत् पञ्चवर्णं जिनेशितु ।
तत्सुहृदे पोद्दशमी सुवर्णयुतयो जिना ॥ ३३ ॥
ऋषमोऽप्यजितस्वामी सम्मनोऽप्यभिनन्दन ।
सुमति भीमुपाश्व श्रीश्रेयास शीतलोऽपि च ॥ ३४ ॥
विमलो ह्यनन्तजिनो धम श्रीशान्तितीथकृत ।
कु सुनायो ह्यरजिनो नमिनायो वीर इत्यपि ॥ ३५ ॥
इकारे सस्थितौ पाश्चमल्ली नीले जिनेश्वरौ ।
पञ्चप्रमवामुपुच्छावर्णामौ कलास्थितौ ॥ ३६ ॥
सुनतो नेमिनायस्तु कृष्णामौ विन्दुसस्थितौ ।
चन्द्रप्रमपुण्ड्रदन्तौ नादस्थौ कुल्लुमुखौ ॥ ३७ ॥
हित जपावद् भद्र कल्याण मण्डल शिवम् ।
तुष्टिपुष्टिक्कर सिद्धिप्रद निवृत्तिकारणम् ॥ ३८ ॥
निवाणामयं स्वस्तिशुभधूलिरतिप्रदम् ।
मतिबुद्धिप्रद लक्ष्मीवद्धन सम्पदा पदम् ॥ ३९ ॥
त्रैलोक्याक्षरमेव ये संस्मरन्तीह योगिन ।
नश्यत्पराश्वमेतेषामिहाशुभयन मयम् ॥ ४० ॥

10

15

20

25

—श्री जैनस्तोत्रसन्दोह, पृष्ठ २१६ २३७
(धी मन्त्राधिराजकल्प)

—श्री ऋषिमण्डलस्तोत्रम्

● श्लोक न १६ १७ १८ मा तथा श्लोक न १९ मां अधिष्ठानना आलेखननो प्रकार तो एक व छे, परन्तु अपक्षा भित्र छे ।

30

† અન્યત્ર વિશેષ:—

અર્હન્તો વૃત્તકલા ત્રિકોણ-સિદ્ધસ્તુ શીર્ષકં સૂરિઃ ।

ચન્દ્રકલોપાધ્યાયો દીર્ઘકલા સાધુરિહ પચ્ચ ॥ ૨૦ ॥ §

અનુવાદ:—અન્ય સ્થળે પ્રકારવિશેષ નીચે પ્રમાણે મળે છે :—

5 ગોળ કલા જે બિન્દુની છે ૦ (૫) — તે અરિહંત છે । ત્રિકોણ જે નાદ છે ૮ (૬) તે સિદ્ધ છે । શીર્ષ-
યુક્ત સર્વ — માથું હ ને ર — (હ-૧-૨-૩) એ સૂરિ છે । ચન્દ્રકલા ~ (૪) એ ઉપાધ્યાય છે અને દીર્ઘ-
કલા જે ઈંકારની છે (૭) તે સાધુ છે । એમ અહીં એટલે હ્રીંકારમા પાંચ (પરમેષ્ઠી) છે ॥ ૨૦ ॥

વીજાક્ષર હ્રીંકારના અંશો તથા વર્ણોના ધ્યાન માટે કોષ્ટક
[શ્લોક ૧૬-૧૭-૧૮-૧૯ મુજબ]

10	વીજાક્ષરના અંશ	અંશોનું આલેખન	વર્ણ	ધ્યાતવ્ય પરમેષ્ઠિપંચક	ધ્યાતવ્ય તીર્થકુન્ડલ
15	૧ રેફ ૨ હ (સાન્ત) ૩ શિર ૪ ચન્દ્રકલા ૫ વિદુ(અમ્ર) ૬ નાદ ૭ સ્વર	ર હ } ~ • ^ ઈ-૧	પીત } રક્ત શ્યામ શ્વેત નીલ	આચાર્ય (સૂરિ) } સિદ્ધ સાધુ અરિહંત ઉપાધ્યાય	બાકીના ૧૬ તીર્થકરો } શ્રી પદ્મપ્રભ, શ્રી વાસુપૂજ્ય શ્રી નેમિનાથ, શ્રી સુનિસુવ્રત શ્રી ચન્દ્રપ્રભ, શ્રી સુવિધિનાથ શ્રી પાર્શ્વનાથ, શ્રી મહિનાથ

વીજાક્ષર હ્રીંકારના અંશો તથા વર્ણોના ધ્યાન માટે કોષ્ટક
[શ્લોક ૨૦ મુજબ]

20	વીજાક્ષરના અંશ	અંશોનું આલેખન	વર્ણ	ધ્યાતવ્ય પરમેષ્ઠિપંચક	ધ્યાતવ્ય તીર્થકુન્ડલ
25	૧ શીર્ષક } ૨ ચન્દ્રકલા ૩ વૃત્તકલા ૪ ત્રિકોણ ૫ દીર્ઘકલા	હ ~ • ^ ૧	પીત } નીલ શ્વેત રક્ત શ્યામ	આચાર્ય (સૂરિ) } ઉપાધ્યાય અરિહંત સિદ્ધ સાધુ	બાકીના ૧૬ તીર્થકરો } શ્રી મહિનાથ, શ્રી પાર્શ્વનાથ શ્રી ચન્દ્રપ્રભ, શ્રી સુવિધિનાથ શ્રી પદ્મપ્રભ, શ્રી વાસુપૂજ્ય શ્રી નેમિનાથ, શ્રી સુનિસુવ્રત

30 † શ્રી નમસ્કાર સંબધી શ્રી માનતુલ્કસૂરિનું ‘નવકારસારથવર્ણ’ નામનું એક સ્તોત્ર ‘નમસ્કાર સ્વાધ્યાય’ ના પ્રાકૃત વિભાગમા આપેલ છે । તેમા જે પ્રકારવિશેષ ઉપલબ્ધ થાય છે તેનો અહીં નિર્દેશ કરવામા આવ્યો છે ।

§ સરલાવો:— વૃત્તકલા અરિહંતા તિડના સિદ્ધા ય લોહકલ સૂરી ।

ઉવજ્ઞાયા સુદ્ધકલા દીર્ઘકલા સાહૂળો સુહયા ॥ ૧૦ ॥

—નવકારસારથવર્ણ (ન. સ્વા. પ્રા. વિ. પૃ. ૨૬૩)

અર્હન્ત શશિ સુવિધી સિદ્ધાઃ પદ્માભ-વાસુપૂજ્યજિનીં ।

ધર્માચાર્યાઃ પોઢશ મહિઃ પાર્શ્વોઽપ્યુપાધ્યાયઃ ॥ ૨૧ ॥

સુત્ર નેમી સાધુર્જિનરૂપઃ શક્તિ શિવમયસ્ત્વેયઃ ।

ત્રિપુરુષમૂર્તિર્ધ્યેયોઽલક્ષ્યવપુઃ સર્વધર્મગીજમિદમ્ ॥ ૨૨ ॥

અનુવાદ — દ્વીકારમા ચન્દ્રપ્રભ અને સુવિધિ એ બે અરિહતરૂપે, પદ્મપ્રભ અને વાસુપૂજ્ય એ બે 5 સિદ્ધ રૂપે, ૧-૨-૩-૪-૫-૭-૧૦-૧૧-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮-૨૧ અને ૨૪ મા જિનેશ્વરો આચાર્યરૂપે, મહિ અને પાર્શ્વ એ બે ઉપાધ્યાયરૂપે અને મુનિસુત્ર અને નેમિ એ બે સાધુરૂપે ધ્યેય છે । આ દ્વીકાર જિનરૂપ છે, શક્તિ અને શિવમય છે, ત્રિપુરુષમૂર્તિ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશરૂપ ?) છે, અને અલક્ષ્ય શરીરવાળો છે । તે સર્વ ધર્મના વીજરૂપ છે । ॥ ૨૧-૨૨ ॥ +

૬૦ અલક્ષ્યવપુ — શબ્દબ્રહ્મની પરા અવસ્થા જે પ્રધાન અવસ્થા છે તે અલક્ષ્ય છે । તેને શાક 10 લોમો 'શક્તિ' કહે છે, શિવભક્તો 'ચિત્તિ' કહે છે, યોગીઓ 'કુણ્ડલિની' કહે છે, સાધ્યો 'પ્રવૃત્તિ' કહે છે, વેદાત્મીઓ 'બ્રહ્મ' કહે છે, બૌદ્ધો 'બુદ્ધિ' કહે છે અને જૈનો 'કુણ્ડલિની', 'પ્રાણશક્તિ', 'કલા' વગેરે કહે છે — તેનું મૂર્તિસ્વરૂપ દ્વીકાર છે । 'અલક્ષ્યવપુ' વહે રૂપાત્મીત ધ્યાન સૂચવાય છે ।

+ શ્લોક ન ૨૧ ૨૨ મા રૂપસ્ય ધ્યાનનો નિર્દેશ થાય છે । શ્લોક ન ૨૧ મા તથા શ્લોક ન ૨૨ ના પહેલા પાદમાં દ્વીકાર તે પંચપરમેશ્ઠિમય છે તે સ્થાપિત કર્યું । આ પ્રકાર આગળ શ્લોક ન ૧૭ ૧૮ મા દશાવાયો છે, 15 પરંતુ ત્યાં દ્વીકારની સજ્ઞા અક્ષર તરીકે મુખ્યતા હતી છટલે ત્યાં પદસ્થ ધ્યાન હતું । અહીં શ્લોક ન ૨૧ તથા ન ૨૨ ના પહેલા પાદમાં અધિષ્ઠાન કરાયેલા રૂપની મુખ્યતા છે અને તેથી રૂપસ્થ ધ્યાન છે । અહીં શ્લોક ન ૨૧ ૨૨ મા જૈન તથા જૈનેતર પ્રણાલિકાઓનો નિર્દેશ થાય છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ દ્વીકાર જિનસ્વરૂપ છે ।

૨ " " પંચપરમેશ્ઠિ સ્વરૂપે જિનાવલિમય છે ।

૩ " " 'શક્તિ' અને 'શિવ'મય છે ।

૪ " " 'ત્રિપુરુષમૂર્તિ' છે । આથી તે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશરૂપ છે ।

૫ " " ધ્યેય છે ।

૬ " " 'અલક્ષ્યવપુ' છે । વાણીની પરા અવસ્થા જે અલક્ષ્ય છે તેનું મૂર્તિસ્વરૂપ દ્વીકારમા જ આપી શકાય ।

૭ " " સર્વ ધર્મના મનઝીજરૂપ અક્ષર છે । તાત્પર્ય કે સર્વ ધર્મો એ વીજાક્ષરને માને છે ।

20

25

જૈનમિહ ધર્મચક્રં, તચ્છાયાગર્ભગં નં પશ્યન્તિ ।

ઉ^{૬૧}૧-ર^૨-લ^૩-ક^૪-સ^૫(શ)-હ^૬-જા^૭-(યા)-ડ^૮હિ-ગજાઃ^૯ ૧૦રક્ષોઽગ્નિ^{૧૧}-સિંહ^{૧૨}-

દુષ્ટ^{૧૩}-નૃપાઃ^{૧૪} ॥ ૨૩ ॥*

અનુવાદઃ—અહીં (ઋપિમંડલયંત્રમા) શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત સંવધી ધર્મચક્ર રહેલું છે । તેની છાયા-
5 નિશ્ચારૂપ પજરમાં રહેનારને ડાકિની, રાકિની, લાકિની, કાકિની, શાકિની, હાકિની, યાકિની, સર્પ, હાથી, રાક્ષસ, અગ્નિ, સિંહ, દુષ્ટ અને રાજા જોઈ શકતા નથી ॥ ૨૩ ॥ +

૬૧. ધર્મચક્રં—ત્રિભુવનપતિ શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માનું એ મહાન ધર્મશસ્ત્ર છે । તેથી અર્ચિત્ય પ્રભાવથી અનેક ઉપદ્રવો શાંત થાય છે । ચક્રવર્તિના ચક્રની જેમ તે પરમાત્માની આગલ ચાલે છે । તે પરમાત્માના ધર્મવરચાતુરંતચક્રવર્તિત્વને સૂચવે છે । ઋપિમંડલયંત્ર પોતે જ ચક્રાકૃતિ હોવાથી ચક્ર છે । તે
10 ચક્રને જે મનવહે ધારણ કરે છે, તે સર્વત્ર અપરાજિત વને છે ।

૬૨. તચ્છાયાગર્ભગં—જેમ ચક્રવર્તિના ચક્રરત્નના કારણે તેના નિશ્ચિતો સુરક્ષિત હોય છે, તેમ ઋપિમંડલમાં રહેલ ધર્મચક્રની રક્ષામાં જે માનસિક રીતે ઉપસ્થિત થયો છે, તેને કોઈ પણ ઉપદ્રવકારક એવા દુષ્ટાદિ પીડા ન કરી શકે ।

૬૩. ન પશ્યન્તિ—તેને જોઈ શકતા નથી । તેને ડરાવી શકતા નથી । જેના ઉપર ધર્મચક્રની
15 છાયા છે તેના ઉપર વીજા કોઈની દુષ્ટ દૃષ્ટિ પડી શકતી નથી ।

૬૪. ડ-ર...નૃપાઃ—ડાકિની આદિ દેવીઓ, સર્પ, હાથી, રાક્ષસ, અગ્નિ, સિંહ, દુષ્ટો અને રાજાઓ તેને ડરાવી શકતા નથી ।

* સરલાવોઃ—

एतन्मन्त्रप्रभयाऽऽक्रान्त-सूरिर्गिराऽतिशयसिद्धः ।

20

ड-र-ल-क-स(श)-ह-जा-(या)ऽहिरिपुप्रभृतिभयात् संघरक्षाकृत् ॥ ४७९ ॥

—श्रीसिंहतिलकसूरिविरचितं “मन्त्रराजरहस्यम्”

અર્થઃ—આ મંત્રના પ્રભાવથી આક્રાન્ત શ્રી સૂરિભગવંત વાળી વહે અતિશય સમૃદ્ધ થઈને ડાકિની આદિથી
યતા મયથી સઘની રક્ષા કરે છે ।

डाकिनी शाकिनी चण्डी याकिनी राकिनी तथा ।

25

लाकिनी नाकिनी सिद्धा सप्तधा शाकिनी स्मृता ॥ ११ ॥

एतेषा खलु ये दोषास्ते सर्वे यान्ति दूरतः ।

चिन्तामणिसुचक्रस्थ-पार्श्वनाथप्रसादतः ॥ १२ ॥

ધર્મઘોષસૂરિ—શ્રીચિન્તામણિકલ્પસાર

(જૈનસ્તોત્રસન્દોહ પૃષ્ઠ ૩૬.)

30 देवदेवस्य यच्चक्रं तस्य चक्रस्य या विभा ।

तयाऽऽच्छादितसर्वाङ्गं मा मा हिनस्तु डाकिनी ॥ ३१ ॥

देवदेव० मा मा हिनस्तु राकिनी ॥ ३३ ॥

देवदेव० मा मा हिनस्तु लाकिनी ॥ ३४ ॥

देवदेव० मा मा हिनस्तु काकिनी ॥ ३५ ॥

35 देवदेव० मा मा हिनस्तु शाकिनी ॥ ३६ ॥

देवदेव० मा माં हिनस्तु हाकिनी ॥ ३७ ॥

देवदेव० मा मा હિનસ્તુ યાકિની ॥ ૩૨ ॥

देवदेव० मा मा हिंसन्तु पन्नगाः ॥ ४७ ॥

देवदेव० मा मा हिंसन्तु हस्तिनः ॥ ५३ ॥

देवदेव० मा मा हिंसन्तु राक्षसाः ॥ ७१ ॥

देवदेव० मा માં હિનસ્તુ વહ્નયઃ ॥ ૬૩ ॥

देवदेव० मा मा हिंसन्तु सिंहकाः ॥ ५१ ॥

देवदेव० મા માં હિનસ્તુ દુર્જનાઃ ॥ ૫૯ ॥

देवदेव० મા માં હિનસ્તુ ભૂમિપાઃ ॥ ૭૫ ॥

—શ્રીઋપિમંડલસ્તોત્રમ્

+ આ શ્લોકમાં શ્રી ઋપિમંડલયન્ત્રનો મહિમા દર્શાવેલ છે ।

શ્રીગૌતમસ્ય મુદ્રાભિ લંબિમિ(ભી)નિધીશ્વરમ્ ।

ત્રૈલોક્યવાસિનો દેવા દેવ્યો રક્ષન્તુ સર્વતઃ (મામિત.) ॥ ૨૪ ॥*

અનુવાદ — શ્રી ગૌતમસ્વામી ગણધર ભગવતની મુદ્રાઓ તથા લંબિઓ વડે જ્યોતિર્મય અને નિધીશ્વર થયેલા (૧) એવા મને ત્રણે લોકમાં વસતા દેવો અને દેવીઓ રક્ષો (મારી રક્ષા કરો) ॥ ૨૪ ॥

૬૫ મુદ્રાભિ — મુદ્રાઓ વડે ।

5

શ્રી સૂરિમન્ત્રની નીચે પ્રમાણેની પાંચ મુદ્રાઓ અતિશય ત્રિરયાત હોવાથી તેઓનો અહીં શ્રી ગૌતમસ્વામીની મુદ્રા તરીકે નિર્દેશ થયો જણાય છે —

૧ સૌભાગ્ય મુદ્રા — વશ્ય તથા ક્ષોભ માટે ।

૨ સુરમિ મુદ્રા — શાંતિ માટે ।

૩ પ્રવચન મુદ્રા — જ્ઞાન માટે ।

10

૪ પરમેષ્ઠિ મુદ્રા — સર્ગાર્થસિદ્ધિ માટે ।

૫ અજલિ મુદ્રા — આત્મસેવાર્થ ।

૬૬ લંબિમિ — લંબિઓ વડે । જિનલંબિ, અગ્નિજિનલંબિ વગેરે અનેક પ્રકારની લંબિઓ છે ।

લંબિધારી મહાપુરુષોના સ્મરણાદિ માટે શાસ્ત્રોમાં હ્રૃં હ્રૃં અર્હં ણમો જિણાણ, હ્રૃં હ્રૃં અર્હં ણમો 15 ઓહિજિણાણ વગેરે અનેક લંબિપદો સૂચવનામાં આવ્યા છે । એ લંબિપદોના સ્મરણથી આત્માની જ્ઞાનાદિ અનેક શક્તિઓનો સમુચિત વિકાસ થાય છે । જુદા જુદા લંબિપદોની શાસ્ત્રીય રીતે સયોજના કરીને તેમનું સ્મરણ કરવાથી જ્ઞાન્ત્યાદિ અનેક અર્થક્રિયાઓ થાય છે । (લંબિઓની સમ્યક્ તથા નામો માટે જુઓ પરિશિષ્ટ ૨)

૬૭ મા નિધીશ્વરમ્ — (મુદ્રા તથા લંબિ વડે કરાયેલ જાપના પ્રમાણથી) જ્યોતિર્મય અને 20 સર્વનિધીશ્વર બનેલા મારી દેવો તથા દેવીઓ રક્ષા કરો । (નિધિ તથા દેવીઓના નામ માટે જુઓ અનુક્રમે પરિશિષ્ટ ૧ અને પરિશિષ્ટ ૫)

૬૮ ત્રૈલોક્યવાસિનો દેવા દેવ્ય — જુદી જુદી પ્રણાલિકા અનુસાર જે જે દેવો તથા દેવી ઓનું રક્ષા માટે આમત્રણ થાય છે તેઓનો અહીં નામનિર્દેશ કરવામાં આવે છે ।

૬૯ રક્ષન્તુ સર્વતઃ (મામિત) — તેઓ મારી સર્વપ્રકારે રક્ષા કરો ।

25

• સરલાઓ —

શ્રીગૌતમસ્ય યા મુદ્રા તસ્યા યા ભુવિ લંબય ।

તામિરમ્યધિક જ્યોતિરર્હનુ સ્વનિધીશ્વર ॥ ૭૭ ॥

પાતાલવાસિનો દેવા, દેવા ભૂપાંડવાસિન ।

સ્વર્વાસિનોઽપિ ય દેવા સર્વે રક્ષન્તુ મામિત ॥ ૭૮ ॥

30

— શ્રીઋષિમણ્ડલસ્તવમ્

† યતજાપાત્ સુરિગૌતમલંબિમામિદત્તેજા ।

દેવાસુર-દનુ-ચૈર્દૈર્વન્દ્યોઽય નિમવધિયગામી ॥ ૪૭૮ ॥

— શ્રીસિદ્ધિલિખ્યસુરિવિરચિત 'મન્ત્રરાજરહસ્યમ્'

૭ હ્રીં શ્રીશ્ચ (હ્રીઃ) ધૃતિર્લક્ષ્મીઘૌરી ચણ્ડી સરસ્વતી ।
 જયાઽમ્બા વિજયેત્યાદ્યા વિદ્યાં યચ્છન્તુ મે ધૃતિમ્ ॥ ૨૫ ॥ *
 ઋષ્ટૈરાજ્યાદયો યં યમર્થમિચ્છન્તિ તં નરાઃ ।
 લભન્તેઽસ્ય સ્મૃતેર્યુદ્ધાદ્યાપદશ્ચ તરન્ત્યમી ॥ ૨૬ ॥ §
 ૫ ભૂર્જપત્રાન્તરાલિખ્ય, રક્ષા કઠ-શિરઃ-કરે ।
 મુદ્ગલ-ગ્રહ-ભૂતાત્તિહૃદ્ વશ્યાદિપ્રસાધનો ॥ ૨૭ ॥ †

અનુવાદઃ—૭ હ્રીં પૂર્વક—શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, લક્ષ્મી, ઘૌરી, ચણ્ડી, સરસ્વતી, જયા, અંબા,
 વિજયા—ઘોરે વિદ્યાઓ (દેવીઓ) મને ધૈર્ય આપો ॥ ૨૫ ॥

અનુવાદઃ—રાજ્યથી ઋષ્ટ થયેલા ઘોરે મનુષ્યો જે જે અર્થને ઇચ્છે છે તેને આના સ્મરણથી પ્રાપ્ત
 ૧૦ કરે છે અને તેઓ યુદ્ધ ઘોરે આપડાઓને તરી જાય છે ॥ ૨૬ ॥ +

અનુવાદઃ—ભોજપત્રમા (આનું) આલેખન કરીને કંઠે, મસ્તકે અથવા હાથમા (વાંધવાથી) રક્ષા
 થાય છે । મોગલા, ગ્રહ તથા ભૂતપીડા દૂર થાય છે અને વશીકરણ ઘોરેને સિદ્ધ કરે છે ॥ ૨૭ ॥

૭૦. વિદ્યા—અહીં જેઓનો નામનિર્દેશ થયો છે તે દેવીઓ ઘોરે । (વિદ્યાદેવીઓ માટે
 જુઓ પરિશિષ્ટ ૮).

૧૫ ૭૧. યચ્છન્તુ મે ધૃતિમ્—આરાધનામાં મને સ્થૈર્ય તથા ધૈર્ય અર્પો ।

૭૨. ઋષ્ટૈરાજ્યાદયો—અહીં આદિ પદથી પદઋષ્ટ અને લક્ષ્મીઋષ્ટ તથા માર્યાથી, સુતાર્થી અને
 વિત્તાર્થી પળ સમજવા જોઈએ ।

૭૩. રક્ષા—રક્ષા નિર્માણના પ્રકારો :—

૧. આલેખન—ભૂર્જપત્ર પર ।

૨૦ ૨. સ્થાન—કંઠમાં (માદલ્ગિયામાં) અથવા શિર પર (પાઘડીમાં, હવીમાં) અથવા
 હાથે (માદલ્ગિયામાં) ।

૩. પીડાની શાંતિ માટે—ગ્રહરચના રિષ્ટ યોગની શાંતિ માટે તથા ભૂત-વ્યંતર
 ઘોરેની વાધાથી મુક્ત થવા માટે અને વશ્યાદિ કર્મનાં પ્રસાધન માટે ।

૭૪. મુદ્ગલ—વ્યંતરવિશેષ—જેઓ મુદ્ગલ સાથે પરિભ્રમણ કરે છે । મુદ્ગલને મતરીને પ્રહારાર્થે
 ૨૫ કોઈ ફેંકે, તો તેના નિવારણ માટે ।

સરસ્વાતોઃ—* ૭ હ્રીં શ્રીઃ હ્રીઃ ધૃતિર્લક્ષ્મીઃ ઘૌરી ચણ્ડી સરસ્વતી ।

જયાઽમ્બા વિજયા નિત્યા ક્લિષ્ણાઽજિતા મદદ્રવા ॥ ૮૦ ॥

§ રાજ્યઋષ્ટા નિજં રાજ્યં પદઋષ્ટાઃ નિજં પદમ્ ।

લક્ષ્મીઋષ્ટા નિજાં લક્ષ્મીં પ્રાપ્નુવન્તિ ન સંશયઃ ॥ ૮૬ ॥

૩૦ માર્યાર્થી લભતે માર્યા, સુતાર્થી લભતે સુતમ્ ।

વિત્તાર્થી લભતે વિત્તં, નરઃ સ્મરણમાત્રતઃ ॥ ૮૭ ॥

† ભૂર્જપત્રે લિખિત્વેદં, ગલકે મૂર્ધ્નિ વા ભુજે ।

ધારિતં સર્વથા દિવ્યં, સર્વમીતિવિનાશકમ્ ॥ ૮૮ ॥

ભૂતૈઃ પ્રેતૈર્ગ્રહેર્યક્ષૈઃ, પિશાચૈર્મુદ્ગલૈર્મલ્લૈઃ ।

૩૫ વાત-પિત્ત-કફોદ્રેકૈર્મુચ્યતે નાત્ર સંગયઃ ॥ ૮૯ ॥

+ આ શ્લોકમા ફલશ્રુતિનો નિર્દેશ છે ।

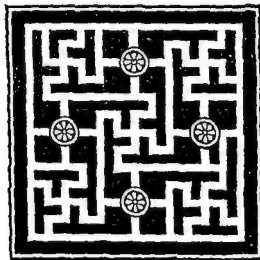
त्रैलोक्यवर्तिजनानां, मिन्द्रैष्टैः स्तुतैर्नतैः ।

यत् फल तत् फल ३ बीजस्मृतावेतन्महद् रह ॥ २८ ॥ ❀

અનુવાદ — ત્રણે લોકમાં રહેલા અરિહત પરમાત્માના મિન્દ્રોના દર્શન કરવાથી, તેમની સ્તુતિ કરવાથી અને તેમને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલ પ્રાપ્ત થાય તે ફલ આ (હ્રીંકાર) બીજના સ્મરણથી પ્રાપ્ત થાય છે । આ મોટું રહસ્ય છે ॥ ૨૮ ॥

5

૭૫. બીજસ્મૃતાવેતન્મહદ્ રહ — બીજસ્મૃતિનું રહસ્ય । બીજના (હ્રીંકારના) સ્મરણમાત્રથી ત્રિભુવનવર્તી સર્વ જિન મિન્દ્રોના દર્શન, સ્તવન અને પદન જેટલો લાભ થાય છે । અહીં સ્મરણનો અત્યંત પ્રમાણ દર્શાવવામા આવ્યો છે । ચક્ષુર્દ્રિય વડે દર્શન, વાણી વડે સ્તવન અને કાયા વડે નમસ્કાર એ ત્રણે કરતાં પણ બીજના ભાગ્યપૂર્વક સ્મરણનું ફલ અધિક છે । આ નિરૂપણ પણ આશિષ છે, માનસિક સ્મરણનું સર્વોચ્ચ ફલ તો એના કરતાં અનેકગણું અધિક છે । સ્મૃતિના આ મહાન ફલને જાણવું અને અનુભવવું, 10 એ એક આધ્યાત્મિક માર્ગનું મહાન રહસ્ય છે ।

❀ મૂર્ત્યેન સ્વભૂતીપીઠવર્તિન શાશ્વતા જિના ।

તે સ્તુતૈવન્દિતૈદૃષ્ટૈયત્ ફલ તત્ ફલ સ્મૃતૌ ॥ ૧૦ ॥

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપાંસીતિ સ્મરન્ મુનિઃ ।

શતમથોત્તરં લબ્ધ્વા(દ્વા), ચતુર્થતપસઃ ફલમ્ ॥ ૩૩ ॥

કૃત્વા પાપસહસ્રાણિ, હત્વા જન્તુશતાનિ ચ ।

અમું મન્ત્રં સમારાધ્ય, તિર્યશ્ચોડપિ દિવં ગતાઃ ॥ ૩૪ ॥

પતદ્ વ્યસનપાતાલે, ભ્રમત્ સંસારસાગરે ।

ઐનેનૈવ જગત્ સર્વમુદ્ધૃત્ય વિધૃતં શિવે ॥ ૩૫ ॥

મૂર્ધ્નિ રત્નત્રયં વિભ્રજ્જિનવીજં નમોઽક્ષરમ્ ।

ઇતિ રત્નત્રયં ધ્યેયં, જિનવીજસ્ય વીજકમ્ ॥ ૩૬ ॥

5

અનુવાદઃ—જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપી તપને ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરતો મુનિ ઉપવાસના ફળને
10 પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે ॥ ૩૩ ॥

અનુવાદઃ—પૂર્વે હજારો પાપો કર્યા છતાં અને સેંકડો જીવોની હિસા કર્યા છતાં પણ (પછીના
જીવનમાં) આ મંત્રનું આરાધન કરવાથી પશુઓ પણ સ્વર્ગગામી બન્યાં છે ॥ ૩૪ ॥ +

અનુવાદઃ—વ્યસનરૂપ પાતાલમાં પડતું અને સંસારસાગરમાં ભ્રમતું એવું જગત આ મંત્ર વડે જ
ઉદ્ધરીને શિવમાં ધારણ કરાયું છે ॥ ૩૫ ॥

15

અનુવાદઃ—મસ્તક પર રત્નત્રયસ્વરૂપ રેફને ધારણ કરતું અને નમો અક્ષરવાલું જિનવીજ
(અર્હે) (અર્થાત્ ‘હૈં હ્રીં અર્હે નમઃ’) રત્નત્રય તરીકે ધ્યેય છે । તે (રત્નત્રય) જિનવીજનું પણ વીજ છે ॥ ૩૬ ॥

૮૦. જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર તપાંસિ—

(હૈં) જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રેભ્યો (નમઃ)—આ પ્રમાણે જાપ્ય મૂલમન્ત્રના ત્રીજા ટાંકાનું જે
મુનિ ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરે છે તે ઉપવાસના ફળને પ્રાપ્ત કરે છે । અહીં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ત્રિરત્નરૂપી
20 તપ છે ।

૮૧. મુનિઃ—મુનિ ઇટલે જગતના તત્ત્વોનું મનન કરનાર ।* અથવા મુનિ ઇટલે મૌન(સંયમ)ને
ધારણ કરનાર ।

૮૨. તિર્યશ્ચઃ—જો તિર્યંચો પણ આ મંત્રની આરાધનાથી સ્વર્ગને પામ્યા, તો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય
એનાથી શું ન પામી શકે ?

25

૮૩. ઐનેનૈવ ...શિવે—આ મંત્રની સાધના એ મહાન ધર્મ છે । ધર્મનું લક્ષણ કરતાં પણ
શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું છે કે ‘જે દુર્ગતિમાંથી જીવની રક્ષા કરે અને તેને મોક્ષમાં ધારણ કરે, તે ધર્મ કહેવાય’ । ❁

૮૪. રત્નત્રયં...વીજકમ્—અહીં હૈં હ્રીં અર્હે નમઃ નો ધ્યેય તરીકે નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો
છે; કારણ કે, રત્નત્રય એ જિનવીજનું પણ વીજક છે । આત્મા જિન (પરમાત્મા) બનાવનાર રત્નત્રય હોવાથી,
તેને જિનવીજનું પણ વીજ કહેવામાં આવે છે । રત્નત્રયની મુખ્યતા આ પ્રમાણે નાના મંત્રપદમાં દર્શાવીને
30 સમગ્ર યંત્રસ્તવના સાર તરીકે તેને કહેવામાં આવ્યું છે ।

+ આ શ્લોક ‘યોગશાસ્ત્ર’ના અષ્ટમ પ્રકાશમાં શ્લોક નં. ૩૭ તરીકે મળે છે । મૂલમંત્રના ત્રીજા ટાંકાની
ફલશ્રુતિ આ શ્લોકમાં તથા આ પછીના શ્લોકમાં આપવામાં આવી છે ।

* મન્યતે યો જગત્તત્ત્વં સ મુનિઃ પરિકીર્તિતઃ ।

—શ્રી જ્ઞાનસાર અષ્ટક, મૌનાષ્ટક.

35

❁ જુઓ, ઉપા. શ્રી યશોવિજયજી કૃત ‘ધર્મપરીક્ષા’ ।

નોંધ —

શ્રી સિંહતિલમ્સરિં રજૂ કરેલ આમ્નાયને મુખ્યત્વે લક્ષ્યમા રાક્ષી સસ્યા તરફથી ઋષિમંડલયન્ત્ર ચાર રગમા અલગ મુદ્રિત કરવામા આવ્યુ છે અને તેની એક એક નક્કલ આ પ્રથમી સાથે આપવામા આવી છે । તે યન્ત્રમા નીચે પ્રણાલિકા અનુસાર ગણધરો, લઘ્વિઓ, દેવીઓ, યક્ષો, યક્ષિણીઓ આદિના નામ લખેલ છે તે અહીં પરિશિષ્ટ રૂપે છાપ્યા છે । આમાથી જેનો જેનો પ્રસ્તુત કૃતિમા ઉલ્લેખ આવે છે તેનો ત્યાં 5 ત્યાં નિર્દેશ કર્યો છે ।

પરિશિષ્ટ ૧

અગિયાર ગણધરો

૧	ઇન્દ્રભૂતિ	૫	સુધર્મા	૯	અચલભ્રાતા	
૨	અગ્નિભૂતિ	૬	મણિડતપુત્ર	૧૦	મેતાર્ય	10
૩	વાયુભૂતિ	૭	મૌર્યપુત્ર	૧૧	પ્રભાસ	
૪	વ્યક્ત	૮	અકમ્પિત			

પરિશિષ્ટ ૨

અઢતાલીસ લઘ્વિઓ

૧	જિન	૧૭	દશપૂર્વિ	૩૩	વર્ધમાન	15
૨	અપધિજિન	૧૮	ચતુર્દશપૂર્વિ	૩૪	દીપ્તતપ	
૩	પરમાપધિજિન	૧૯	અઘાઙ્ગનિમિત્તકુશલ	૩૫	તપ્તતપ	
૪	સર્ગાપધિજિન	૨૦	વિકુર્વણર્ધિપ્રાત	૩૬	મહાતપ	
૫	અનન્તાપધિજિન	૨૧	વિદ્યાધર	૩૭	ધોરતપ	
૬	કુષ્ઠબુદ્ધિ	૨૨	ચારણલપિ	૩૮	ધોરગુણ	20
૭	વીજબુદ્ધિ	૨૩	પ્રશ્ન(પ્રજ્ઞ)પ્રમણ	૩૯	ધોરપરાક્રમ	
૮	પદાનુસારિ	૨૪	આકાશગામિ	૪૦	ધોરગુણપ્રજ્ઞાચારિ	
૯	આગીવિપ	૨૫	ક્ષીરાશ્રવિ	૪૧	આમશોષપિપ્રાત	
૧૦	દૃષ્ટિવિપ	૨૬	સર્પિરાશ્રવિ	૪૨	સેલૌપધિપ્રાત	
૧૧	સમિન્ત્રોત	૨૭	મધ્વાશ્રવિ	૪૩	જહ્લૌપધિપ્રાત	25
૧૨	સ્વયસન્નુદ્ધ	૨૮	અમૃતાશ્રવિ	૪૪	વિષ્ણુઢૌપધિપ્રાત	
૧૩	પ્રત્યેકસુદ્ધ	૨૯	સિદ્ધાયતન	૪૫	સર્ગપધિપ્રાત	
૧૪	પોષિતુદ્ધ	૩૦	ભગવન્મહામહાનીર-	૪૬	મનોનલિ	
૧૫	ઋજુમતિ		વર્ધમાનબુદ્ધિર્વિ	૪૭	પચનચલિ	
૧૬	ત્રિપુલમતિ	૩૧	ઉપ્રતપ	૪૮	કાયચલિ	30
		૩૨	અક્ષીણમહાનસિ			

परिशिष्ट ३

चोवीश तीर्थङ्करोना पिताओ

	१. नाभि	९. सुग्रीव	१७. सूर
	२. जितशत्रु	१०. दृढरथ	१८. सुदर्शन
5	३. जितारि	११. विष्णु	१९. कुम्भ
	४. संवर	१२. वसुपूज्य	२०. सुमित्र
	५. मेघरथ	१३. कृतवर्म	२१. विजय
	६. श्रीधर	१४. सिंहसेन	२२. समुद्रविजय
	७. सुप्रतिष्ठ	१५. भानु	२३. अश्वसेन
10	८. महासेन	१६. विश्वसेन	२४. सिद्धार्थ

परिशिष्ट ४

चोवीश तीर्थङ्करोनी माताओ

	१. मरुदेवा	९. रामा	१७. श्री
	२. विजया	१०. नन्दा	१८. देवी
15	३. सेना	११. विष्णु	१९. प्रभावती
	४. सिद्धार्था	१२. जया	२०. पद्मा
	५. सुमङ्गला	१३. श्यामा	२१. वप्रा
	६. सुसीमा	१४. सुयशा	२२. शिवा
	७. पृथ्वी	१५. सुव्रता	२३. वामा
20	८. लक्ष्मणा	१६. अचिरा	२४. त्रिशला

परिशिष्ट ५

चोवीश देवीओ

	१. ह्री	९. अम्बा	१७. सानन्दा
	२. श्री	१०. विजया	१८. नन्दमालिनी
25	३. धृति	११. नित्या	१९. माया
	४. लक्ष्मी	१२. क्लिन्ना	२०. मायाविनी
	५. गौरी	१३. अजिता	२१. रौद्री
	६. चण्डी	१४. मदद्वा	२२. कला
	७. सरस्वती	१५. कामाङ्गा	२३. काली
30	८. जया	१६. कामवाणा	२४. कलिप्रिया

परिशिष्ट ६
चोवीश यक्षो

१ गोमुख	९ अजित	१७ गन्धर्व	
२ महायक्ष	१० ब्रह्म	१८ यक्षराज	
३ त्रिमुख	११ यक्षराज	१९ कुमेर	5
४ यक्षनायक	१२ कुमार	२० वरुण	
५ तुम्बर	१३ पण्डुग	२१ भृकुटि	
६ कुसुम	१४ पाताल	२२ गोमेध	
७ मानङ्ग	१५ किन्नर	२३ पार्श्व	
८ विजय	१६ गरुड	२४ ब्रह्मदान्ति	10

परिशिष्ट ७

चोवीश यक्षिणीओ

१ चक्रेश्वरी	९ सुतारिका	१७ बला	
२ अजितप्रला	१० अशोका	१८ धारिणी	
३ दुरितारि	११ मानवी	१९ धरणप्रिया	15
४ काली	१२ चण्डा	२० नरदत्ता	
५ महाकाली	१३ मिदिता	२१ गान्धारी	
६ श्यामा	१४ अङ्गकुशा	२२ अम्बिका	
७ शान्ता	१५ कन्दर्पा	२३ पद्मानती	
८ भृकुटी	१६ निर्गोणी	२४ सिद्धायिका	20

परिशिष्ट ८

सोऽ विद्यादेवीओ

१ रोहिणी	७ काली	१३ वेरोटथा	
२ प्रज्ञप्ति	८ महाकाली	१४ अच्युप्ता	
३ वज्रशङ्खला	९ गोरी	१५ मानसी	25
४ वज्राङ्गुली	१० गान्धारी	१६ महामानसी	
५ चक्रेश्वरी	११ सर्पारिमहाज्वाला		
६ पुरुषदत्ता	१२ मानवी		

परिशिष्ट ९

नव निधि

30

१ नसर्पिक	४ सरस्वती	७ महाकाल
२ पाण्डुक	५ महापद्म	८ माणिक्य
३ पिङ्गल	६ काल	९ शङ्ख

કલિકાલસર્વજ્ઞ-શ્રીમદ્-હેમચન્દ્રાચાર્યરચિત-
'ત્રિષટ્શિલાકાપુરુષચરિત'ગતસંદર્ભઃ

[પञ્ચ-નમસ્કાર-સ્તોત્રમ્]

(અનુષ્ટુપ-વૃત્તમ્)

5

ઋષભાદીંસ્તીર્થિકરાન્, નમસ્યામ્યશિલાનપિ ।
ભરતૈરાવત-વિદેહાર્હતોઽપિ નમામ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

તીર્થકૃદ્ભ્યો નમસ્કારો, દેહભાજાં ભવચ્છિદે ।

ભવતિ ક્રિયમાણઃ સ વ્રોધિલાભાય ચોચ્ચકૈઃ ॥ ૨ ॥

10

સિદ્ધેભ્યથ નમસ્કારં, ભગવદ્ભ્યઃ કરોમ્યહમ્ ।

કર્મૌઘોઽદાહિ યૈર્ધ્યાનાઽગ્નિના ભવ-સહસ્રજઃ ॥ ૩ ॥

આચાર્યેભ્યઃ પञ્ચવિધાઽઽચારેભ્યથ નમો નમઃ ।

યૈર્ધાર્યિતે પ્રવચનં, ભવચ્છેદે સદોઘતૈઃ ॥ ૪ ॥

શ્રુતં વિભ્રતિ યે સર્વં, શિષ્યેભ્યો વ્યાહરન્તિ ચ ।

15

નમસ્તેભ્યો મહાત્મભ્યઃ,—ઉપાધ્યાયેભ્ય ઉચ્ચકૈઃ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

ઋષભદેવ વગેરે સર્વ તીર્થકરોને હું નમન કરું છું । ભરત, ઐરાવત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા રહેલા 'અર્હતો' (તીર્થકરો) ને પણ હું નમું છું ॥ ૧ ॥

'તીર્થકરો'ને કરાતો નમસ્કાર પ્રાણીઓના સંસાર (રૂપી બંધન) ને કાપનારો થાય છે અને 20 સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ કરાવનારો થાય છે ॥ ૨ ॥

જેઓ ધ્યાન-અગ્નિવડે હજારો ભવમાં ઉત્પન્ન થયેલ કર્મસમૂહને વાળી નાશ્યો છે, તે 'સિદ્ધ ભગવંતો'ને હું નમસ્કાર કરું છું ॥ ૩ ॥

ભવ (રૂપી બંધન) ને છેદવામા સદા ઉદ્યમશીલ એવા જેઓ પ્રવચનને ધારણ કરે છે, તે પાંચ પ્રકારના આચારવાળા 'આચાર્યો' ને વારવાર નમસ્કાર હો ॥ ૪ ॥

25 જેઓ સમસ્ત શ્રુતને ધારણ કરે છે અને શિષ્યોને (તેનો) ઉપદેશ આપે છે, એવા તે 'ઉપાધ્યાય ભગવંતો'ને વારવાર નમસ્કાર હો ॥ ૫ ॥

શીલવ્રત સનાથેભ્યઃ, સાધુભ્યશ્ચ નમો નમઃ ।

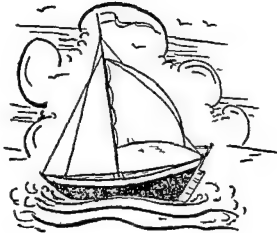
મન-લક્ષ સન્નિવદ્ધ, પાપ નિર્ણાયન્તિ યે ॥ ૬ ॥

જેઓ લાસો મયોની અદર વાધેલા પાપનો સમૂલ નાશ કરનારા છે અને શીલ તથા વ્રતથી યુક્ત છે, એવા ‘સાધુઓ’ને વારંવાર નમસ્કાર હો ॥ ૬ ॥

પરિચય

5

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે મહારાજા કુમારપાઠની વિનિતિથી ‘ત્રિપટિશલાકાપુરુષચરિત’ નામનો વૃહત્કાવ્ય ગ્રંથ સંસ્કૃત ભાષામાં પદ્યમાં રચ્યો છે । તેમાં પંચપરમેષ્ઠી વિશે છ શ્લોકો સ્તોત્રરૂપે આપેલા છે તેને અહીં અનુવાદ સાથે પ્રકટ કર્યા છે ।

કલિકાલસર્વજ્ઞ-શ્રીમદ્-હેમચન્દ્રાચાર્યરચિત- શ્રીવીતરાગસ્તોત્રમંગ્ગલાચરણમ્

5

યઃ પરાત્મા પરંજ્યોતિઃ, પરમઃ પરમેષ્ઠિનામ્ ।
આદિત્યવર્ણ તમસઃ પરસ્તાદામનન્તિ યમ્ ॥ ૧ ॥

સર્વે યેનોદમૂલ્યન્ત, સમૂલાઃ ક્લેશપાદપાઃ ।
મૂર્ધ્ના યસ્મૈ નમસ્યન્તિ, સુરાસુગ્નરેશ્વરાઃ ॥ ૨ ॥

10

પ્રાવર્તન્ત યતો વિદ્યાઃ, પુરુષાર્થપ્રસાધિકાઃ ।
યસ્ય જ્ઞાનં ભવદ્-ભાવિ-ભૂતભાવાવભાગકૃન્ ॥ ૩ ॥
યસ્મિન્ વિજ્ઞાનમાનન્દં, વ્રહ્મ ચૈકાત્મતાં ગતમ્ ।
સઃ શ્રદ્ધેયઃ સ ચ ધ્યેયઃ, પ્રપદ્યે શરણં ચ તમ્ ॥ ૪ ॥

તેન સ્યાં નાથર્વાંસ્તસ્મૈ, સ્પૃહ્યેયં સમાહિતઃ ।
તતઃ કૃતાર્થો ભૂયાસં, ભવેયં તસ્ય ક્લિદ્ધરઃ ॥ ૫ ॥
તત્ર સ્તોત્રેણ કુર્યાં ચ, પવિત્રાં મ્વાં સરસ્વતીમ્ ।

15

ઇદં હિ ભવકાન્તારે, જન્મિનાં જન્મનઃ ફલમ્ ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

જેમનો આત્મા સર્વ સંસારી જીવોથી શ્રેષ્ઠ છે, જેઓ કેવલજ્ઞાનમય છે, જેઓ પાંચ પરમેષ્ઠિઓમાં પ્રધાન છે, અને જેમને પડિતજનો અજ્ઞાનરૂપ અંધકારથી પર તથા સૂર્ય સમાન પ્રકાશમાન (અથવા અજ્ઞાનાન્વકારને દૂર કરવા માટે સૂર્ય સમાન પ્રકાશમાન) માને છે ॥ ૧ ॥

20

તથા, જેઓ (રાગદ્વેષ આદિ) ક્લેશરૂપ સર્વ વૃક્ષોને (મહામોહરૂપ) મૂલથી ડાલેડી નાલ્યા છે અને જેમને સુરેન્દ્રો, અસુરેન્દ્રો, તથા નરેન્દ્રો (ચક્રવર્તિઓ) પળ મલ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરે છે ॥ ૨ ॥

તથા જેમનાથી ધર્માદિ પુરુષાર્થોને પ્રાપ્ત કરાવનારી ચૌદ વિદ્યાઓ આ વિશ્વમાં પ્રવર્તી અને જેમનું જ્ઞાન ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાલના સર્વ પદાર્થોનું પ્રકાશક છે ॥ ૩ ॥

તથા, જેમના આત્મામાં વિજ્ઞાન (કેવલજ્ઞાન), આનંદ (અવ્યાવાધ સુખ) અને વ્રહ્મ (પરમપદ) 25 એ ત્રણે એકરૂપતાને પામ્યા છે તે શ્રી અરિહંત પરમાત્મા (જ) શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય છે, ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે અને તે પરમાત્માના (જ) શરણને હુ સ્વીકારુ છું ॥ ૪ ॥

તે પરમાત્માથી (જ) હું સનાય છું, તે પરમાત્માને જ હુ અનન્યહૃદયથી ચાહું છું, તેમનાથી જ હું કૃતકૃત્ય છુ અને તેમનો જ હું સેવક છું ॥ ૫ ॥

તે પરમાત્માના ગુણાનુવાદથી હું મારી વાળીને પવિત્ર કરું; કારણ કે આ સંસારરૂપ અટવીમા 30 પ્રાણીઓના જન્મનું એ (ભગવત્સ્તવન) જ ફલ છે. ॥ ૬ ॥

श्रीसोमोदयगणिकृतानवृण्णिं

य परात्मेति० परश्चासात्मा च परात्मा सर्वसत्ताविजीविभ्यः प्रकृष्टस्वरूपः, पुन किं विशिष्टः ? परज्योति । पर सकलकर्ममलकादुत्प्यरहितत्वेन केवल ज्योतिर्ज्ञानमय यस्य स तथा, परमिति केवलार्थऽयमयम् । परमे चिदानन्दरूपे पदे तिष्ठन्तीति परमेष्ठिनोऽर्हदादयः पञ्च, तेषां परमं प्रबानभूतं (सिद्धं) । परमत्र चास्य (सिद्धस्य) मुक्तायस्यामधिकृत्य परमेष्ठिनामिति पट्टी “सप्तमी चात्रिभागे निर्धारणे” (२-२-१०९) 5 इति सूत्रेण । तथा य वीतरागः तमसः परस्तादामनन्ति ध्यायन्ति तत्स्वरूपोपलब्धये मनीषिणः । कः ? परस्तात् परस्मिन् पारे, कस्य ? तमसोऽज्ञानरूपस्य, किम्भूतं यम् ? आदित्यवर्णमादित्यस्येव वर्णं उच्यते यस्य त तथा, भानोरुपमानमन्यस्य तथाविधस्य वस्तुनोऽनाभावात्, परस्तादिति पठिततमसोऽज्ञानरूपान्तरा स्यामे आदित्यवर्णं सूर्याभं तद्विनाशकमियर्थं ॥ १ ॥

सर्वे० येन सर्वे समस्ता क्लेशा रागद्वेषादयस्त एव पादपा वृक्षा नरकादिकटुफलदायित्वेन 10 समूला मिष्यात्वमूलसहिता उदमूल्यान्त उन्मूलिता, यस्मे मूर्ध्ना सुरासुरनरेश्वरा नमस्यन्ति-नमस्कुर्यन्ति ॥ २ ॥

प्राव० यतो यत्सकाशाद् त्रिधा शब्दत्रिधादिकाश्चतुर्दश, धर्मार्थकामादिपुरुषार्थानां च प्रसाधिका त्रिधाधिका प्राप्तेनन्त अभूवन्, यद्वा द्वादशाङ्गीगता त्रिधा सुवर्णसिद्ध्यादिप्ररूपिका । यस्य ज्ञानं भग्नानिभूतभानावभासदृष्ट—अतीतानागतवर्तमानवस्तुप्रकाशयमस्तीति गम्यम् ॥ ३ ॥

यस्मिन्० यस्मिन् विशिष्टं ज्ञानं विज्ञानं केवलज्ञानमानन्दमवृत्रिमसुखं ब्रह्म च परमपद 15 श्रीण्यप्येकाल्मनामेक्य गतानि स एव वीतरागजीवः स एव ज्ञानं ज्ञानेकरूपत्वात् तस्य, स एव च सुखं दर्शन-स्पर्शनादिग्राह्यस्य कस्यापि तत्राभावात्, स एव परमपदं अमुक्तिरूपस्याभावात् । अथ तच्छब्दं दर्शयन्त आह, स श्रद्धेयः स पूर्वोक्तपरात्मादिविशेषणविशिष्टः श्रद्धेयः, स्वहृदयरचित्रिपयः कार्यः, च पुनः स ध्येयो रूपातीततया ध्यातव्यस्त तमसः परस्तादाम्नातः शरणं प्रपद्ये स्वीकरोमि ॥ ४ ॥

तेन० तेनोन्मूलितक्लेशपादपेन नाशयान् सनाथोऽहं स्या भवामि, तस्मै सुरासुरनरमस्त्रतायाऽहं 20 समाहितस्नदेकतानमना स्थहयेयं धाञ्छामि, तत् प्रकटितपुरुषार्थसाधकत्रिधासमुदायादहं कृतार्थं कृतकृत्यं प्राप्ताभीष्टकार्यो वा भूयास भवामि भविष्यामि इत्यर्थः । तस्य त्रिकालज्ञानवत् किङ्करो भवेयमस्मि ॥ ५ ॥

तत्र० तत्र विज्ञानानन्दब्रह्मरूपे स्वा सरस्वतीं वाणीं, स्तोत्रेण कृत्वा पत्रित्रां कुर्यां—करोमि । नो हेतुः ? हि-यस्मात् कारणाद् भगवान्तारे सप्तरारण्ये जर्मिना जीवानां, जन्मनः पादपरूपस्य इदमेव वीतरागस्तत्र फलम्, नान्यत् ॥ ६ ॥

श्रीप्रभानन्दसृष्टिकृतविवरणम्

अत्राद्यसार्द्धश्लोकत्रयस्य पदानां प्रथमादिसप्तम्यन्तविभक्तिप्रथमवचनान्तानामुत्तरश्लोक-
द्वयस्य तदन्तैरेव पदैर्यथाक्रमं कर्तृकर्मविवक्षया योजनं कार्यम् । तथाहि—परमात्मेति विशेष्यं पदम्,
अतो यः किल परात्मा परंज्योतिः स श्रद्धेयः । यश्च परमेष्ठिनां परमः स ध्येयः, यं चादित्यवर्णं तमसः
5 परस्तादामनन्ति तं शरणं प्रपद्ये । येन च समूलाः सकलक्लेशपादपाः समुदमूल्यन्त तेन नाथवान्
स्याम् । यस्मै च सुरासुरनरेश्वराः सरभसं नमस्यन्ति तस्मै समाहितः स्पृहयेयम् । यतश्च पुरुषार्थ-
प्रसाधिका विद्याः प्रावर्तन्त ततः कृतार्थो भूयासम् । यस्य च भवद्भाविभूतभावावभासकृद् ज्ञानं तस्य
किङ्करो भवेयम् । यस्मिंश्च विज्ञानमानन्दं ब्रह्म चैकात्मतामुपगतं तस्मिन् स्तोत्रेण स्वां सरस्वतीं
पवित्रां कुर्यामिति पदानां परस्परसम्बन्धः ।

- 10 साम्प्रतमेतदेव प्रतिपदं व्याख्यायते । तत्र परश्चासावात्मा च परात्मा परत्वं चास्य देहात्मान्त-
रात्मापेक्षम्, यतः कैश्चिदुपयोगलक्षणमनादिनिधनं अपौद्गलिकत्वेन रूपातीतं तथाविधसामग्रीसाकल्यात्
शुभाशुभरूपस्य कर्मणः कर्तारमुदयप्राप्तस्य तस्यैव च भोक्तारमत एवैतल्लक्षणविलक्षणाद्देहादर्थान्तर-
भूतमविसंवादिप्रमाणप्रतिष्ठितमप्यात्मतत्त्वं महामोहोपहतमतित्वेनामन्यमानैः पिष्टादिद्रव्ययोगान्म-
दशक्तिमिवाचेतनमहद्भूतसम्पर्काचेतनत्वमुद्भाव्य देहस्यैवात्मत्वमुपकल्प्यतेऽतः स देहात्मा । यथा
15 देहातिरिक्तस्यात्मनः सत्प्रमाणप्रतिष्ठितत्वं तथा पुरस्तादष्टमप्रकाशे प्रकाशयिष्यते ।

- अन्तरात्मा च ज्ञानावरणादिकर्मनिर्मथितमाहात्म्यः शरीरी संसारिजीवः । एतयोश्च वक्ष्यमाण-
विशेषणगणासहत्वेन प्रकृतानुपयोगित्वमतः परशब्दोपादानम् । परात्मा च विगलितसकलकर्ममल-
पटलः सम्यक्सिद्धज्ञानदर्शनाऽऽनन्दवीर्यलक्षणान्तचतुष्टयः शिवमचलमपुनर्भवं परमपदमध्यासीनो
ज्ञानदर्शनोपयुक्तः केवलात्मैव साम्प्रतं स एव विशिष्यते । किं विशिष्टः परमात्मेत्याह परंज्योतिः,
20 अप्रतिपातित्वेन लोकालोकप्रकाशकत्वेन च परं सर्वोत्कृष्टं चित्स्वरूपं ज्योतिर्यस्येति ज्योतिर्ज्योति-
ष्मतोरभेदात् स एव परं ज्योतिः । परत्वं चास्य मतिश्रुतावधिमनःपर्यायलक्षणचिदंशचतुष्टयापेक्षं
प्रतिपातित्वेनाल्पविषयत्वेन च मत्यादीनामनीदृशत्वात् । यदि वा रवीन्दुविद्युन्मणिप्रमुखे निखिलेऽपि
ज्योतिर्वर्गं यः परमुत्कृष्टं ज्योतिरिति स परंज्योतिः । यश्चैवंविधः परात्मा स श्रद्धेयः श्रद्धाविषयमव-
तारणीय इत्युत्तरपदेन योगः । किमुक्तं भवति ? किल यद्यप्यवातिकर्मणामर्हदादीनामध्यक्षे तस्मिन्-
25 स्तत् प्रत्ययेनैव श्रद्धा विधेयैव । न चानुपकृतपरानुग्रहकृतां क्षीणरागद्वेषमोहानामर्हदादीनां वितथ-
वादित्वमतः किमश्रद्धेयं परमात्मनः ? । पुनः परमरहस्यभूतं परमात्मानमेव विशिनष्टि । परमः
परमेष्ठिनाम् । परमे चिदानन्दरूपे ब्रह्मणि तिष्ठन्तीति परमेष्ठिनस्ते चार्हदाचार्योपाध्यायसाधव एव,
तेषां मध्ये परमः प्रकृष्टः सिद्धरूपो यः परमेष्ठी, अर्हदादिपरमेष्ठिचतुष्टयस्य चामुक्ततावस्थामधिकृत्य
सिद्धस्य पञ्चपरमेष्ठिनः परमत्वम् । मुक्तास्तु सर्वेऽप्येकरूपा एव । स चैवंविधः परमात्मा भगवां-
30 स्तदेकतानमनोभिर्ध्येयस्तत्स्वरूपप्राप्तये सततमनुस्मरणीय इति उत्तरपदेन सम्बन्धः ।

- प्रथमान्तं पदमभिधाय द्वितीयान्तमाह । यं च परमात्मानमणिमाद्यष्टमहासिद्धिप्रसिद्धिमहसो
मुनयोऽप्यामनन्ति — तत्स्वरूपोपलब्धये संततमभ्यस्यन्ति । किम्भूतम् ? तमसः परस्ताद् वर्तमानम्,
तमांसि निकाचितानि कर्माणि विमलकेवलाऽऽलोकेन च तेषां पारे प्रतिष्ठितं सत्त्वरजस्तमोगुण-
त्रयातीतमित्यर्थः । तमहमेवंरूपं परमात्मानं दुर्वारान्तरापरित्याजितात्मशक्तिः शरणं प्रपद्ये इत्युत्तरेण
35 योगः । पुनः किं विशिष्टम् ? आदित्यवर्णं, आदित्यस्य प्रभापतेरिव वर्णः शोभा यस्य स तथा
तम् । अत्राह परः—‘ननु परिमितक्षेत्रमात्रप्रकाशनमहसा मिहिरेण लोकालोकप्रकाशनप्रवरपरम-
ज्योतीरूपस्य परमात्मनः साम्यमनुपपन्नम् । तथा चागमः—

“चदाश्चगद्गण, पद्मा पयासेद परिमिय खेत ।

केवलियनाणलम्भो, लोपालोय पयासेद” ॥ १ ॥

इति' । आचार्य—साधु, भो सहृदय ? हृदयङ्गममभिदद्यासि, केवल सन्नेऽपि फलावत्प्रमुखे तेजस्विप्रभं विगणयद्भिरस्माभिर्मानोरेव किमपि तदुपमानलब्धमसम्भोजनस्यादत्त्वमुपलभमित्यादित्यर्णमित्यभिहित, तत्त्वतस्तु सुमेरुपरमाणोरिव महदन्तर परमात्महादशात्ममहसोरिति । 5 आदित्योऽपि निरस्ततमस्त्वेन तमस परस्ताद् भवति ।

हृतीयान्त पदमाह । येन च भगवता परमात्मना हेतुपादापा सर्वेऽप्युदमूल्यन्त । “अविद्या ऽस्मितारागद्वेषाभिनिवेशा हेतुः ।” तत्र “अनियाशुचिदुपानात्मसु मिथ्याज्ञानमत्रिधा, दुर्धरा हकारवशात् सर्वत्राऽस्मीति भावोऽस्मिता, मनोवेषु शब्दादिष्यात्मनो गाढाभिष्वङ्गो राग, तेज्येयान्तोवेषु भृशमप्रीतिविशेषो द्वेष, अन्तर्येऽपीदमिथमेवेत्येकान्ताग्रहग्रहितताऽभिनिवेशः” । 10 उपलक्षणं चैतदयासामपि धातिर्मौल्यप्रवृत्तीनाम् । एते च सङ्ख्यामात्मनोऽनादिसम्बन्धवशाद् यद्धमूला, प्रदर्शिततत्तद्विकास्पररोहसहृदय, स्फुरदाध्यात्मिकाधिभोतिफाधिद्विक्वेदनोदयप्रसून सततय, प्रमाशितामुष्मिकदुर्गदुर्गतिदुष्फलपटला पादपा इव पादपा । ते च सङ्ख्यागादा केवलोत्पत्ति त्रिगदप्रतिमहस्तिमद्देन येन भगवता दुस्तपतपोऽन्दोलनेन (?) चलाचलतामापाद्य 15 शुद्ध्यानसमुद्गण्डशुण्डाग्रेडनेन समूला सहैलमुमूलितास्तेन त्रिजगन्नाथेनाहमपि नाथगान् स्या 15 भवेयमित्युत्तरेण योग । येनासौ मामलधाना धानादिगुणाना लम्भनेन तेषामेव च लधाना परिपालनात्ताननुगृह्णाति ।

चतुर्थ्यन्त पदमाह—मूर्ध्ना यस्मै नमस्यन्ति सुरासुरजरेध्वरा । यस्मै समूलोन्मूलितहेतु पादपाय भगवते सुरासुरजरेध्वरा । देवदानवमानवपतय सन्नेहेज्जालोच्छिन्ननिमित्त मूर्ध्ना उत्तमाङ्गेन सरभस नमस्यन्ति । तस्मै त्रिभुवनसनातनगुरवे समाहितस्तदेकतानमानसोऽहमपि 20 स्पृहयेय, प्रणामादिनिमित्त स्पृहामात्रहामीन्युत्तरेण सम्बन्ध । इदमुक्तं भवति । निल यद्यपि सुरासुरजरेध्वरादिवत् प्रत्यक्षार्हत्प्रमाणादिसामग्री दुपमा-समयसमुद्भूतस्य ममासमजिनी तथापि “मनोरथानामगतिं विद्यते” इति न्यायात् स्पृहामात्रमपि तावद् धारयामि येन सदभ्यस्ततया भवान्तरेऽपि सस्कारोऽयमनुवर्तत इति ।

पञ्चम्यन्त पदमाह—प्रावर्त्तत यतो विद्या पुरुषार्थप्रसाधिका । यतो यस्मात् सर्वत्रिद 25 परमपुरुषात् पुरुषार्थाना धर्मार्थकाममोक्षलक्षणाणा प्रमाधिनस्तदुपायोपदर्शिन्यो विद्या शब्दविद्यादिका प्रावर्त्तत प्रादुरासन् । यतो हादशाङ्गीमूलनीरीमुपादादित्रिपदी तदुचितेषु भगवान् स्वयमुदीरयति । न च हादशाङ्गीयतिरिक्तमन्यदपि विद्याङ्गमस्तीत्यत समन्तविद्याना भगवानेव प्रभव । अतएव ततस्तस्मात् परमपुरुषानुयानादहमपि पुनर्गोपलब्ध्या वृत्तार्थ वृत्तवृत्त्यो भूयासमियुत्तरेण योग । पुरुषार्थोपायोपलब्ध्या च वृत्तवृत्त्यता समीचीनैवेति । 30

षष्ठ्यन्त पदमाह—यस्य ज्ञान भजद्भिरभूतभावाभासवत् । यस्य भगवत परमात्मनो धातिर्मन्मैणामात्यन्तिकक्षयादुत्पन्न ज्ञान देशकालस्यभावविप्रकर्षरत तस्मिन्मत्त एव भजद्भिरभूतभावा यमासद् वर्त्तमानानागततीतपदार्थानार्थप्रवृत्तपटिष्ठम् । तस्यैवभूतम्याह किङ्करो भवेयमित्युत्तरेण योग । अप्रायमाशय—किलास्मिन् जगति यस्य त्रिमशान्तिदेन नानेकान्तिकोऽष्टाङ्गनिमित्तमाशय भासापरो ज्ञानाश स्यात् सोऽपि तदर्थमिह प्रेष्यैरिव प्रतिक्षणमुपापन्यते । यस्य च भगवत 35 प्रागुपवर्जितस्वरूप ज्ञान तस्य किङ्करत्वमनुत्तरसुरा अपि दुयु । किमङ्ग ! मादशोऽङ्गमागिति ।

सप्तम्यन्त पदमाह—यस्मिन् विज्ञानमानन्द ब्रह्म चैकात्म्यता गतम् । यस्मिन्श्च भगवति परमपरमेष्ठिनि विज्ञानमानन्द ब्रह्म चैकात्म्यता गतम् । तत्र मत्यादिमानेभ्य क्षायिकत्वेनाप्रतिपातित्वेना १०

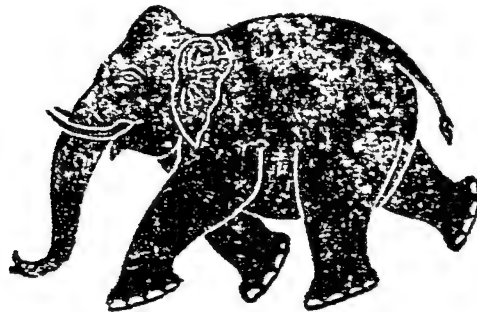
- નન્તદ્રવ્યપર્યાયગોચરત્વેન ચ વિશિષ્ટં કેવલалोकलक्षणं જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમ્ । આનન્દં ચાત્મનઃ કદાપ્ય-
લબ્ધપૂર્વસ્વરૂપલાભસમુદ્ભવમિતરકારણકલાપનિરપેક્ષમનુપાધિ મધુરમક્ષયમાત્યન્તિકં સુખમેવ । બ્રહ્મ
ચ પરમં પદમ્ । યદા ચ ભવોપગ્રાહિકર્મપારવશ્યાદદ્યાપિ ભવસ્થઃ કેવલી ભવતિ તદાસ્મિન્ ભગવતિ
કેવલિનિ વિજ્ઞાનમાનન્દં ચ વર્ત્તે । અયં ચ પરમં પદં ગમિષ્યતીત્યાત્મવિજ્ઞાનાનન્દબ્રહ્મણાં મિથઃ
5 પૃથગ્ભાવઃ સ્યાદેવ । શૈલેશ્યનન્તરં ચ સકલકર્મોશપ્રક્ષ્યાદક્ષયં પદમુપેયુષ્યસ્મિન્ વિજ્ઞાનમાનન્દં બ્રહ્મ
ચૈકાત્મતાં યાતિ સ એવ પરમાત્મા, સ એવ વિજ્ઞાનં, સ એવાનન્દઃ, સ એવ પરમં બ્રહ્મેત્યભિન્નભાવતાં
ભજતે । અતસ્તત્ર તસ્મિન્ પૂર્વોપવર્ણિતસ્વરૂપે પરમાત્મનિ સ્તોત્રેણ યથાર્થવાદેનાહં સ્વામાત્મીયાં
સરસ્વતીં વાર્ણીં પવિત્રાં પાવનીં કુર્યાં—વિદધ્યામિત્યુત્તરેણ સમ્બન્ધઃ । નનુ કિમસ્યાઃ પ્રથમં કિમપ્ય-
પૂતત્વમસ્તીત્યુચ્યતે । સ્વકર્મપરિણામેનાભ્યાવૃત્ત્યા ભવે વંશ્રમ્યમાણાનાં પ્રવલજ્ઞાનાવરણોદયાદ્ વિશિષ્ટ-
10 ચિત્તચૈતન્યશૂન્યાનામસુમતામસુલભૈવ કવિત્વવન્નૃત્વસરસા સરસ્વતી, યદા ચ તથાભ્યત્વવૈચિત્ર્યાત્
સંગઠિતાપિ ભવાભિનન્દિનાં સુરનરાદીનામસદ્ગુણોદ્ભાવનેનાત્માનં મલિનયતિ, તદા પરમાત્મપ્રભૃતિ-
સ્તુત્યવર્ગસ્તુતિપ્રયોગમન્તરેણ કિમન્યદઘમર્પણમસ્યાસ્તતઃ તત્ર સ્તોત્રેણેત્યુક્તમ્ । કિન્ન અસ્મિન્
ભવકાન્તારે સંસારારણ્યે જન્મિનાં સત્કેશ્વાદ્યેકાદશાક્ષીસદ્ગતસ્ય જન્મનોડવતારસ્યાપીદં સદ્ગૃતં
વસ્તુતત્ત્વોદ્ભાવનમેવ ફલમ્ ।

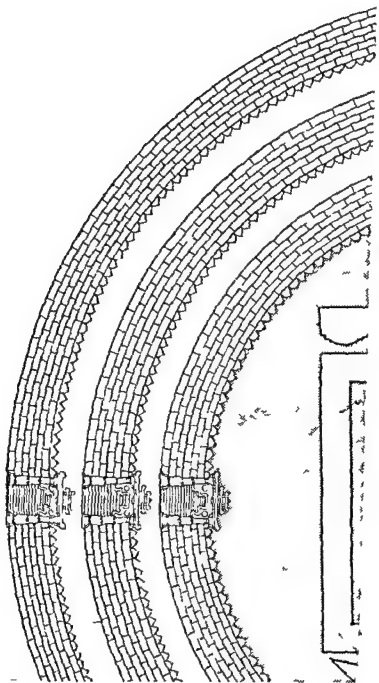
15

પરિચય

- કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન્ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યના શ્રી ‘વીતરાગસ્તોત્ર’ થી કોણ વિદ્વાન્ અપરિચિત
હશે ? મહારાજા કુમારપાલની દૈનિક પ્રાર્થના માટે રચવામા આવેલ એ ગ્રંથરત્નનું આજે પણ અનેક મહાત્માઓ
ભાવપૂર્વક પ્રતિદિન પારાયણ કરે છે । રોજ સવારમાં આ ગ્રંથનું સંપૂર્ણ પારાયણ ન થાય ત્યાંસુધી મોઢામાં કાંઈ
પણ ન નાખવાનો શ્રીકુમારપાલ મહારાજાનો દૃઢ અભિપ્રેશ હતો । આ ગ્રંથ સાહિત્ય, ભક્તિ વગેરે સર્વ દૃષ્ટિ
20 પરિપૂર્ણ છે ।

શ્રી વીતરાગસ્તોત્રની એક વ્રત શ્રીસોમોદયગણિકૃત અવચૂર્ણિ અને શ્રીપ્રમાનન્દસૂરિકૃત વિવરણ
સાથે શ્રી કેસરવાઈ જ્ઞાનમંદિર, પાટણ, તરફથી વિ. સં. ૧૯૯૮ માં પ્રકાશિત થઈ છે । તેમાંથી પ્રસ્તુત
સંદર્ભ તારવીને અહીં રજૂ કર્યો છે ।

મટ્ટારક-શ્રીસકલકીર્તિરચિત-‘તત્ત્વાર્થસારદીપક’-મહાગ્રન્થસ્ય સદર્ભ.

[પદસ્થ—ભાગના પ્રકરણમ્]

અથ પિણ્ડસ્થમારપાય, વક્ષ્યે પદાક્ષરોદ્ભવમ્ ।

ધ્યાન પદસ્થમત્યન્તસ્વાધીન મુક્તયે સતામ્ ॥ ૩૩ ॥

5

પદાન્યાદાય સારાણિ, યોગિભિર્યદ્ વિધીયતે ।

સિદ્ધાન્તવીજભૂતાનિ, ધ્યાન પદસ્થમેત્ર તત્ ॥ ૩૪ ॥

ધ્યાયેદનાદિસિદ્ધાન્તવિખ્યાતા વર્ણમાતૃકામ્ ।

આદિનાથમુખોત્પન્ના, વિશ્વાગમવિધાયિનીમ્ ॥ ૩૫ ॥

પત્રપોઢશસયુક્તે, કમલે નાભિમણ્ડલે ।

10

પ્રતિપત્ર ધ્રમન્તીં સ, સ્મરેદ્ દ્વયષ્ટસ્મ(સ્વ)રામલીમ્ ॥ ૩૬ ॥

‘અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, ઋ, લ, લ, ઈ, ઈ, ઓ, ઓ, અ, અ. ॥’

અનુસાદ’

પિણ્ડસ્થ ધ્યાન વિશે જણાયા પછી—હવે હું પદ અને અક્ષરોયી (અથવા પદના અક્ષરોયી) ઉત્પન્ન થતા એવા ‘પદસ્થ ધ્યાન’ વિશે કહીશ । એ (પદસ્થ ધ્યાન) અત્યંત સ્વાધીન છે તેથી તે 15 સત્પુરુષોને મુક્તિ માટે (સુસાધ્ય) થાય છે ॥ ૩૩ ॥

સિદ્ધાન્તના વીજમૂત સાર પદોને અવલમ્બીને યોગીઓ જે ધ્યાન કરે છે, તે જ ‘પદસ્થ ધ્યાન’ કહેવાય છે ॥ ૩૪ ॥

વર્ણમાલાનુ ધ્યાન

શ્રી આદિનાથ ભગવતના મુખથી નિઝલેલી, સઘડા આગમોની રચના કરનારી અને અનાદિ 20 સિદ્ધાન્તમા વિરચાત ઈવી વર્ણમાલુકા (સિદ્ધમાલુકા)નું ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૩૫ ॥

નાભિમટલમા સોઠ પત્રપાઠા કમલના પ્રત્યેક પત્ર ઉપર અનુક્રમે ફરતી સોઠ સ્વરોની શ્રેણિનું સ્મરણ કરવું ॥ ૩૬ ॥

તે સોઠ સ્વરો આ પ્રકારે છે—‘અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ ઋ ઋ લ લ ઈ ઈ ઓ ઓ અ અ ।’

* પ્રથમકરે પદસ્થ ધ્યાન વિષે ‘જ્ઞાનાગવ’નો આધાર લીધો હોય એમ લાગે છે, કારણ કે કેટલાયે શ્લોકોનું 25 થોડું ફેરફાર ગાયે આમા નિરૂપણ છે । તેની સરખામણી માટે ‘જ્ઞાનાગવ’ના પ્રકરણ ૩૮ પૃ ૩૮૭ થી શ્લોકોનો અર્થ અહીં નોંધીએ છીએ ।

૧ જા શ્લો ૧ । ૨ જા શ્લો ૨ । ૩ જા શ્લો ૩ ।

चतुर्विंशतिपत्राढये, कञ्जे सत्कर्णिके हृदि ।

पञ्चविंशान् ककारादि-मान्तान् ध्यायेत् स व्यञ्जनान् ॥ ३७ ॥

ततो वदनराजीवे, हैमे पत्राष्टभूपिते ।

चिन्तयेच्छेषवर्णाष्टौ, यकारादीन् प्रदक्षिणम् ॥ ३८ ॥

इमां प्रसिद्धसिद्धान्तप्रसिद्धां वर्णमातृकाम् ।

ध्यायेद् यः स श्रुताम्भोधेः, पारं गच्छेच्च तत्फलात् ॥ ३९ ॥

अथ मन्त्रं गणाधीशं, विश्वतत्त्वैकनायकम् ।

आदिमध्यान्तसद्भेदैः, स्वरव्यञ्जनसंभवम् ॥ ४० ॥

ऊर्ध्वाधोरेफसंयुक्तं, सकलं बिन्दुभूपितम् ।

एकाग्रमनसा ज्ञानिन् ! मन्त्रराजमिमं स्मर ॥ ४१ ॥

हृदयमा सुंदर कर्णिका सहित चोवीश पत्रवाळा कमळमा 'क' थी 'म' सुधीना पच्चीश व्यञ्जनोनुं तेणे (योगीए) ध्यान करवुं ॥ ३७ ॥

ए पछी मुखमां सुवर्णकमळना आठ पत्रोमां प्रदक्षिणारूपे (क्रमशः फरता) वाकी रहेला 'य' आदि (य र ल व श ष स ह) आठ वर्णोनुं चितन करवुं ॥ ३८ ॥

15

फलश्रुति

आ प्रकारनी (उपर जणावेली) प्रसिद्ध सिद्धातोमा विख्यात एवी वर्णमातृकानु जे पुरुष ध्यान करे ते तेना फलस्वरूपे श्रुतसागरना पारने पामे ॥ ३९ ॥

मन्त्राधिराज ह्रूं

हवे गणाधीश मन्त्र (ह्रूं विशे जणावे छे के—) जे सर्व तत्त्वोनो मुख्य नायक छे, जे आदि 20 (अ), मध्य (र) अने अंत (ह्रूं)—ए रीते थना भेदो वडे स्वर अने व्यञ्जनथी उत्पन्न थाय छे, जे उपर अने नीचे रेफथी युक्त छे, जे कलाथी सहित छे अने जे बिन्दुथी शोभे छे; ते आ मन्त्रराज (ह्रूं) नुं हे ज्ञानी! तुं एकाग्र मनथी स्मरण करै ॥ ४०—४१ ॥

१. ज्ञा. श्लो. ४ । २. ज्ञा. श्लो. ५ । ३. ज्ञा. श्लो. ६ । ४. ज्ञा. श्लो. ७ ।

५. 'ब्रह्मविद्याविधि' नामक अप्रकट जैन ग्रंथमा आ 'ह्रूं'ने मन्त्रराज तरीके ओळखावता जणावुं छे के—

ऊर्ध्वाधोरेफमाक्रान्तं, सकलं बिन्दुलाञ्छितम् ।

अनाहतयुतं तत्त्वं मन्त्रराजं प्रचक्षते ॥ ह्रूं ॥

—ह. लि. पत्र ९

६. ज्ञा. श्लो. ८ ।

25

દેવામ(સુ)રનત મિથ્યાદુર્ગોઘધ્વાન્તભાસ્કરમ્ ।
 શુદ્ધ મૂર્દસ્થચન્દ્રાશુફલાપવ્યાપ્તદિદ્યુરમ્ ॥ ૪૨ ॥
 હેમાન્જરુણિકામીન નિર્મલ દિક્ષુ સાક્ષણે ।
 સચરન્ત ચ ચન્દ્રામ, જિનેન્દ્રતુલ્યમૂર્જિતમ્ ॥ ૪૩ ॥
 ત્રહ્મા કૈથિદ્ધરિ’ કૈથિદ્, બુદ્ધઃ કૈથિન્મહેશ્વર । 5
 શિવ’ સર્વસ્તથેશાનો, વર્ણોડય કીર્તિતો મહાન્ ॥ ૪૪ ॥
 મન્યમૂર્તિ કિલાદાય, દેવદેવો જિન’ સ્વયમ્ ।
 સર્વજઃ સર્વગઃ શાન્તઃ, સાક્ષાદેવ વ્યવસ્થિતઃ ॥ ૪૫ ॥ ‘હૃ’ ॥
 જ્ઞાનવીજ જગદ્વન્ધ, જન્મ-મૃત્યુ-જરાપહમ્ ।
 અકારાદિ-હકારાન્ત, રેફનિન્દુફલાક્ષિતમ્ ॥ ૪૬ ॥ 10
 શુક્તિ શુક્ત્યાદિદાતારં, સ્ત્રનન્તમમૃતામ્બુભિ ।
 મન્ત્રરાજમિમ ધ્યાયેદ્, ધીમાન્ નિશ્વમુણાનહમ્ ॥ ૪૭ ॥

(તે મત્ર) દેવો અને અસુરો વડે નમસ્કાર કરાયેલ, મિથ્યાજ્ઞાનરૂપ અન્ધકાર (ને દૂર કરના) માટે સૂર્ય સમાન, પોતાના ઉપર રહેલા ચન્દ્ર(કલા)માયી નીકળતા કિરણોના સમૂહ વડે દિગનોને વ્યાપ્ત કરતો, સુવર્ણક્મલની વર્ણિકામા વિરાજમાન, નિર્મલ, દિશાઓમા અને આકાશરૂપી આગળામા સચરતા ચન્દ્ર સમાન, 15 પરામ સામર્થ્યશાલી અને શ્રીજિનેન્દ્રતુલ્ય છે’ ॥ ૪૨-૪૩ ॥

આ મહાન્ વળ (હૃ) ને જ કેટલાક ત્રહ્મા, કેટલાક હરિ, કેટલાક બુદ્ધ, કેટલાક મહેશ્વર, કેટલાક શિવ તથા કેટલાક ઈશાન કહે છે’ ॥ ૪૪ ॥

ત્રવરેશ્વર ! આ મત્રના રૂપ(આકૃતિ)ને ધારણ કરીને સ્વયં દેવાધિદેવ, સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપી અને શાન્ત એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાન્ સાક્ષાત્ રહેલા છે’ ॥ ૪૫ ॥ તે મન્ત્ર આ છે—‘હૃ’ । 20

મન્ત્રાધિરાજ યાહ

(અથવા) બુદ્ધિમાન પુરુષે જેની આદિમા ‘અ’ છે, અતમા ‘હ’ છે અને જે રેફ, ફલા અને નિન્દુયી સહિત છે, જે જ્ઞાનવીજ છે, જગદ્વન્ધ છે, જન્મ, મૃત્યુ અને જરાને દૂર કરનાર છે, શુક્તિ (સાસારિક સુખો) તેમજ શુક્તિને આપનાર છે, જેમાયી અમૃતજલ સરી રણુ છે અને જે સર્વ સુખોને લાવનાર છે, તે આ મન્ત્રરાજ ‘અર્હે’ નુ ધ્યાન કરતુ જોઈએ’ ॥ ૪૬-૪૭ ॥ 25

નાસાગ્રે નિશ્ચલં વા શૂલતાન્તરે મહોઞ્જવલમ્ ।
તાલુરન્ધ્રેણ વાઽઽયાન્તં, વિશન્તં વા મુખામ્બુજે ॥ ૪૮ ॥

સકૃદુચારિતો યેન, મન્ત્રોઽયં વા સ્થિરીકૃતઃ ।

હૃદિ તેનાપવર્ગાય, પાથેયં સ્વીકૃતં પરમ્ ॥ ૪૯ ॥

5 યદૈવેપ મહામન્ત્રશ્ચિત્તે ધત્તે સ્થિતિં મુનેઃ ।

તદૈવ કર્મસન્તાનપ્રારોહઃ પ્રવિશીર્યતે ॥ ૫૦ ॥

મત્ત્વેતીદં મહત્તત્ત્વમર્હનામોદ્ભવં બુધાઃ ।

વિશ્વકલ્યાણતીર્થેશં, શ્રીદં ધ્યાયન્તુ મુક્તયે ॥ ૫૧ ॥

સર્વાવસ્થાસુ સર્વત્ર, જપન્તુ વા નિરન્તરમ્ ।

10 વિશુદ્ધે માનસે મન્ત્રં, નિશ્ચલં સ્થાપયન્તુ વા ॥ ૫૨ ॥ ‘અહં’ ॥

તતો હકારમાત્રં ચ, રેફ-વિન્દુ-કલોઞ્જિતમ્ ।

સૂક્ષ્મં પ્રભાસ્વરં ચન્દ્રરેખામં શાન્તિકારણમ્ ॥ ૫૩ ॥

અણિમાદિમહર્દ્દ્ધીનાં, જનકં ચિન્તયેત્ સુધીઃ ।

અનુચાર્યં હૃદા નિત્યં, ભવભ્રમણહાનયે ॥ ૫૪ ॥ ‘હ’ ॥

15 તે મન્ત્રરાજ નાસિકાના અગ્રભાગ પર સ્થિર છે, અથવા ભૂમધ્યમા અત્યન્ત પ્રકાશમાન છે, અથવા તાલુરન્ધ્રથી આવે છે અને મુખકમલમા પ્રવેશ કરે છે, એવું ધ્યાન કરવું ॥ ૪૮ ॥

જેણે એક જ વાર આ મન્ત્રનો ઉચ્ચાર કર્યો છે અથવા હૃદયમાં સ્થિર કર્યો છે તે પુરુષે મોક્ષ માટે ઉત્તમ ભાતું ગ્રહણ કર્યું છે ॥ ૪૯ ॥

મુનિના ચિત્તમાં આ મહામન્ત્ર સ્થિરતા કરે ત્યારથી જ (અર્થાત્ મુનિના ચિત્તમા આ મહામન્ત્રની 20 સ્થિરતા થતાની સાથે જ) કર્મોની પરંપરાનો અંકુરો खरवा માંડે છે^૧ ॥ ૫૦ ॥

‘૧’ રીતે અહં નામમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા આ મહાતત્ત્વને જાણીને વિશ્વનું કલ્યાણ કરવામા શ્રી તીર્થંકર સ્વરૂપ અને મોક્ષ (અને મુક્તિ) ને આપનાર એવા તે તત્ત્વ(અહં)નું વિદ્વાનોએ મુક્તિ માટે ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૫૧ ॥

અથવા સર્વ અવસ્થાઓમા સર્વત્ર નિરતર તે મન્ત્રાધિરાજનો જાપ કરવો જોઈએ । અથવા વિશુદ્ધ 25 મનમાં તે મન્ત્રને નિશ્ચલ રીતે સ્થાપવો જોઈએ ॥ ૫૨ ॥ તે મન્ત્ર આ છે—‘અહં’

‘હ’ કાર

તે પછી બુદ્ધિમાન પુરુષ સંસારભ્રમણની હાનિ માટે ઉચ્ચાર કર્યા વિના મન વડે કેવલ હકારને રેફ, કલા અને વિન્દુથી રહિત, સૂક્ષ્મ, પ્રકાશમાન અને ચન્દ્રરેખા જેવો ચિત્તવે । આવો ‘હ’કાર શાન્તિ અને અણિમાદિ મહર્દ્ધિઓનું કારણ છે^૨ ॥ ૫૩-૫૪ ॥ તે મન્ત્ર આ છે—‘હ’ ।

ઐકાર વિસ્ફુરચન્દ્રકલામિન્દુમહોજ્જ્વલમ્ ।
 નામાગ્રાતરનિપ્પન્ન, પશ્ચાના પરમેષ્ઠિનામ્ ॥ ૫૫ ॥
 ધર્માર્થકામમોક્ષાણા, દાતાર ત્રિશ્વૃજિતમ્ ।
 હૃત્કક્ષકર્ણિકાસીન, ધ્યાયેદ્ ધ્યાની શિવાસયે ॥ ૫૬ ॥
 અર્હન્તો હૃદયરીરાશ્વાચાર્યા ત્રિશ્વનતક્રમા ।
 ઉપાધ્યાયા* ગતા. પાર, શ્રુતા ધેર્મુનયઃ પરે ॥ ૫૭ ॥
 એષા પચનમસ્કારપદાના પ્રથમાક્ષર* ।
 નિષ્પાદિતોડ્યમોદ્ધારો, બુધૈ સર્ગાર્થસિદ્ધિદ* ॥ ૫૮ ॥
 એ મન્ત્રો જગત્ક્રયાત, કામદ કામધેનુવત્ ।
 ધ્યાનીના ક્લપશાલીવ, સમીહિતફલપ્રદ. ॥ ૫૯ ॥
 ચિન્તામણિરિવામીષસિદ્ધિકૃન્મૂલમન્ત્રજ* ।
 ધ્યાતવ્યોડનિશમત્યર્થ, સર્ગાર્થાર્થસિદ્ધયે ॥ ૬૦ ॥
 સ્તમ્ભનેડ્ય સુવર્ણામ્બો, ત્રિદેપે કાજલપ્રભ* ।
 વશ્યાદિક્ષણે રક્તો, ધ્યેયઃ શુભ્રોડ્ય હાનયે ॥ ૬૧ ॥

5

10

‘ઐ’કાર

15

અથવા ધ્યાની પુરુષ વિસ્ફુરાયમાણ ચન્દ્રકલા અને વિન્દુ વહે મહોજ્જ્વલ અને હૃદયકમલની
 વર્ણિકામા વિરાજમાન એા ઐકારનુ મોક્ષ માટે ધ્યાન કરે । તે ઐકાર પાંચ પરમેષ્ઠિઓના નામના પ્રથમા
 ક્ષરો (અ+અ*+આ+ઉ+મ્+) થી નિપ્પન્ન, વિશ્વ વહે વૃજિત અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષને આપનાર
 છે* ॥ ૫૫-૫૬ ॥

વિશ્વ જેમના ચરણોમા નમ્યુ છે એા અરિહતો, અશરીરી—સિદ્ધો તથા આચાર્યો, શ્રુતસિધુના 20
 પારને પામેલા ઉપાધ્યાયો અને શ્રેષ્ઠ મુનિઓ—એ પચનમસ્કાર (નમસ્કાર મહામત્ર)ના પદોના પ્રથમ
 અક્ષરો વહે (ગણધરાદિ) બુદ્ધિમાન પુરુષોએ સર્વ પ્રયોજનોની સિદ્ધિને આપનાર આ ઐકારને નિષ્પાદિત કર્યો
 છે ॥ ૫૭-૫૮ ॥

આ મત્ર જગતમા વિગ્યાન, કામધેનુની જેમ ઇચ્છિત વસ્તુઓને આપનાર અને ધ્યાની પુરુષોને
 ક્લપવૃક્ષની જેમ સમીહિત—વાટિન ફલને આપનાર છે ॥ ૫૯ ॥

25

મૂલમત્રમાર્થી ઉપ્પન્ન થયેલ આ ઐકાર ચિન્તામણિની જેમ વાટિનોની સિદ્ધિને કરનાર છે । તેથી
 મર્મ કાર્યો અને અર્થોની સિદ્ધિ માટે પ્રતિદિન એનુ ઘણુ ધ્યાન કરવુ જોઈએ ॥ ૬૦ ॥

સ્તમ્ભનમા મુર્ગસદૃશ કાનિવાજો, ત્રિદેપમા કાજલ સમાન પ્રમાનાગ્રો, વશીકરણાદિમા રક્ત અને
 પાપનાશ માટે શુભ્ર ઐકાર ધ્યેય છે* ॥ ૬૧ ॥

અથવૈપોઽનિશં ધ્યેયઃ, સર્વત્રૈવ શશિપ્રભઃ ।
 કર્મારિહાનયે કૃત્યે, કિમસત્કલ્પનૈઃ સતામ્ ॥ ૬૨ ॥ ૐ ॥
 મહાપશ્વગુરોર્નામ, નમસ્કારસુસંભવમ્ । (?)
 મહામન્ત્રં જગજ્જ્યેષ્ઠમનાદિસિદ્ધમાદિમમ્ ॥ ૬૩ ॥
 5 વ્યાયન્તુ વા જપન્તુઽર્ચકાઃ સર્વાર્થસાધકામ્ ।
 યુક્તયા કમલજાપ્યેન, વર્ણાકૃત્ય ચલં મનઃ ॥ ૬૪ ॥
 મસ્તકસ્યે સ્ફુરત્ચન્દ્રાભેઽન્જે પત્રાટ્ઠપિને ।
 સ્થાપયેત્ કર્ણિકામધ્યેઽર્હન્તં પૂર્વાદિદિક્ષુ ચ ॥ ૬૫ ॥
 ચતુર્ણાં પદ્મપત્રેષુ, સિદ્ધં સૂરિમનુક્રમાત્ ।
 10 ઉપાધ્યાયં પરં સાધું, વિદિક્ષપત્રેષુ દર્શનમ્ ॥ ૬૬ ॥
 જ્ઞાનં વૃત્તં તપો ધ્યાની, સ્થાપયેદ્ ધ્યાનસિદ્ધયે ।
 કર્ણિકાયાં જપેદ્ ધ્યાયેદ્, વાઽઽર્દ્રૌ મન્ત્રં ચ્યુતોપમમ્ ॥ ૬૭ ॥
 મહાપશ્વગુરુણાં પશ્ચત્રિંશદક્ષરપ્રમમ્ ।
 ઉચ્છ્વાસૈસ્ત્રિભિરેકાગ્રચેતસા ભવહાનયે ॥ ૬૮ ॥
 15 તતશ્ચતુર્દિશાપત્રેષુ મન્ત્રાંશ્ચતુરઃ સ્મરેત્ ।
 ક્રમાદ્ વિદિક્ષુ પત્રેષુ, નમસ્કારાંશ્ચતુઃપ્રમાન્ ॥ ૬૯ ॥

અથવા રોજ સર્વત્ર ચંદ્ર સમાન પ્રભાવાળા ઐકારનું જ કર્મશત્રુના નાશ માટેના કૃત્યમાં ધ્યાન કરવું જોઈએ । સંપુરુષોને વીજી અસત્ કલ્પનાઓનું શુ પ્રયોજન ? ॥ ૬૨ ॥ ૐ ॥

નમસ્કાર મહામંત્રમાં રહેલા (અરિહંત-સિદ્ધ-આયરિય-ઉવજ્ઞાય-સાહુ રૂપ) પાંચ મહાગુરુઓના નામથી નિષ્પન્ન થયેલ મહામંત્ર કે જે જગતમાં શ્રેષ્ઠ છે, અનાદિ-સિદ્ધ છે, આદિમ છે અને સર્વ અર્થોનો સાધક છે, તેનું દક્ષ પુરુષોએ કમલજાપ વડે યુક્તિદૂર્વક ચંચલ મનને વશ કરીને જાપ અથવા ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૬૩-૬૪ ॥

મસ્તકમાં રહેલા (ત્રણમંત્રચક્રમાં), સ્ફુરાયમાન ચન્દ્ર જેવા, આઠ પત્રોથી શોભતા કમળની કર્ણિકામાં વચ્ચે અર્હત ભગવંતને સ્થાપન કરવા અને પૂર્વ આદિ વિદ્યાઓમાના ચાર પત્રોમાં અનુક્રમે સિદ્ધ 25 ભગવત, સૂરિ ભગવત, ઉપાધ્યાય ભગવંત અને સાધુ ભગવંતને સ્થાપન કરવા; તેમજ વિદિશાઓની પાંચડી-ઓમાં અનુક્રમે દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપને ધ્યાની પુરુષે ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે સ્થાપન કરવાં । તે પૂર્વે પ્રથમતઃ કર્ણિકામાં નિરુપમ એવા પાંચ મહાગુરુઓના પાંત્રીશ અક્ષર પ્રમાણ (મંત્ર)નો ત્રણ શ્વાસોચ્છ્વાસમાં એકાગ્રચિત્તથી ભવની હાનિ માટે જાપ કરવો અથવા ધ્યાન કરવું ॥ ૬૫-૬૮ ॥

એ પછી ચાર દિશાના પત્રોમાના ચાર મંત્રોનું સ્મરણ કરવું અને તે પછી ક્રમશઃ વિદિશાઓના 30 પત્રોમાં ચાર પ્રકારના નમસ્કારનું ચિંતન કરવું (?) ॥ ૬૯ ॥

અનેન વિધિના ભાલે, મુણે કળે હદિ સ્ફુટમ્ ।
 નામૌ પદ્મે ચ સસ્થાપ્ય, મન્ત્ર નરનગોત્તમમ્ ॥ ૭૦ ॥
 નમસ્કારાહ્ણપેદ્ દક્ષોઽવરોહાઽરોહણેન ચ ।
 દ્વિ-ચત્પદ્મેષુ સર્વેઽમી, નમસ્કારાશ્ચ પિષ્ઠિતાઃ ॥ ૭૧ ॥
 ત્રિશ્વરૂપાણદા. સન્તિ, હ્રાદોત્તરશતપ્રમાઃ ।
 કૃત્સ્તર્કમૌરિસતાન, ધન્તો વિશ્વશુભાવહા ॥ ૭૨ ॥
 જાપ્યેન કમલારપેનાનેન યોગી લમેત ભોઃ ।
 શુદ્ધાનોઽપ્યુપવાસસ્ય, કર્મણા નિર્જરા પરામ્ ॥ ૭૩ ॥
 અપરાજિતમન્ત્રોઽય, ત્રિશ્વમન્ત્રાગ્રિમો મહાન્ ।
 નિર્ગોપમ્યો જગત્ક્યાતો, જગદ્વન્ધો જગદ્વિતઃ ॥ ૭૪ ॥
 અનેન મન્ત્રવજ્રેણ, હતા દુઃકર્મપર્વતાઃ ।
 શતસ્રણ્ડ ક્રમાદ્ યાન્તિ, યોગિના મુક્તિરોધકા. ॥ ૭૫ ॥
 મહામન્ત્રપ્રભાનેન, ત્રિમ્નજાલાન્યનન્તશ્ચ ।
 દુષ્ટારિ-નૃપ ચૌરાદિજાનિ નશ્યન્તિ તત્ક્ષણમ્ ॥ ૭૬ ॥

5

10

આ વિધિએ માલપદ્મમા, મુલપદ્મમા, કળપદ્મમા, હૃદયકમલમા અને નાભિકમલમા નરનગી રીતે 15
 ઉત્તમ (૧) એવા મંત્રને સ્પષ્ટ સ્થાપન કરવા (૨) ॥ ૭૦ ॥

કુશલ મનુષ્યે અરોહ અને આરોહપૂર્વક નમસ્કારનો જાપ કરવો । તાર પમોમા આ વધા
 નમસ્કારોનો સમાવેશ થયેલો છે ॥ ૭૧ ॥

એક સો ને આઠ સદ્યા પ્રમાણ નમસ્કારો (નો જાપ) જગતનુ વહ્યાણ કરનાર, સમસ્ત કર્મગ્ન્ય
 શત્રુઓની પરપરાનો નાશ કરનાર અને સર્વ શુભને લાવનાર થાય છે ॥ ૭૨ ॥ 20

આવી રીતે ‘કમલ’ જાપથી આ મંત્રનો જાપ કરતો યોગી પુરુષ ઉપવાસી ન હોવા છતાં
 ઉપવાસનુ પદ મેચ્છે છે, અને કર્મની ઉત્તમ નિર્જરા કરે’ છે ॥ ૭૩ ॥

આ ‘અપરાજિત’ મંત્ર સઘડ્યા મંત્રોમા પ્રથમ છે, મહાન્ છે, અનુપમ છે, જગતમા પ્રસિદ્ધ છે, જગત
 (ના પુરુષો) ને વદનીય છે અને જગતનુ હિત સાધનારો છે ॥ ૭૪ ॥

આ મંત્રરૂપ વજ્ર યદે, યોગીઓને મુક્તિમાર્ગમા રોધ કરનાર દુષ્કર્મરૂપ પર્વતો મેદાઈ જતા ક્રમશઃ 25
 સેકન્દો દુરુદ્ધને પામે છે (અર્થાત્ કર્મોના ચૂરેચૂરા થઈ જાય છે) ॥ ૭૫ ॥

આ મહામંત્રના પ્રમાણથી દુષ્ટ, શત્રુ, રાજા અને ચોગથી ઉત્પન્ન થયેલ અનન્ત પ્રકારના વિપોર્તી
 જાત્રો તત્ક્ષણ નાશ પામી જાય છે ॥ ૭૬ ॥

ગ્રહ-વ્યન્તર-શાકિન્યાદયો દુષ્ટાશ્ચ નિર્જરાઃ ।
 સન્મન્ત્રજપનેનાહો, કર્તુ નોષદ્રવં ક્ષમાઃ ॥ ૭૭ ॥
 સતાં મન્ત્રમહાશક્ત્યા, નાગા વ્યાત્રા ગજાદયઃ ।
 કીલિતા ઇવ જાયન્તે, ચોપસર્ગા અનેકશઃ ॥ ૭૮ ॥
 5 દુઃસાધ્યાઃ સકલા રોગાઃ, કુષ્ઠ-શૂલાદયોઽશુભાઃ ।
 ક્ષણાદ્ યાન્તિ ક્ષયં પુંસાં, મન્ત્રધ્યાનમહૌષધાત્ ॥ ૭૯ ॥
 મન્ત્રજાપ્યામ્બુભિઃ સિક્તાઃ, શામ્યન્તિ વહ્નયોઽશિલાઃ ।
 જલ-સ્થલભયાઃ સર્વે, વિલીયન્તેઽસ્ય શક્તિતઃ ॥ ૮૦ ॥
 અનેન મન્ત્રયોગેન, મહાપાપકલઙ્કિતાઃ ।
 10 શુદ્ધચન્તિ જન્તવઃ ક્રૂરાસ્ત્યજન્તિ ક્રૂરતાં પરે ॥ ૮૧ ॥
 સપ્તવ્યસનસંસક્તા, અહ્નનાદ્યાશ્ચ તસ્કરાઃ ।
 પ્રાપ્ય મિત્રમિમં મૃત્યૌ, તત્પુણ્યેન દિવં ગતાઃ ॥ ૮૨ ॥
 જિનશાસનમધ્યેઽયં, સારો મન્ત્રાધિપો મહાન્ ।
 ઉદ્ધારઃ સર્વપૂર્વાણાં, તત્ત્વાનાં તત્ત્વમુત્તમમ્ ॥ ૮૩ ॥
 15 ક્ષિમત્ર વહુભિઃ પ્રોક્તૈર્મન્ત્રરાજપ્રસાદતઃ ।
 ધ્યાનિનાં જાયતે મુક્તિઃ, કા વાર્તા પરવસ્તુષુ ॥ ૮૪ ॥

આ સન્મન્ત્રનો જાપ કરવાથી, યેજ્ઞેય ગ્રહો, વ્યંતરો, શાકિનીઓ વગેરે અને દુષ્ટ દેવતાઓ ઉપદ્રવ કરવાને શક્તિમાન થતા નથી ॥ ૭૭ ॥

આ મંત્રની મહાશક્તિથી સંત પુરુષોને સર્પો, વાઘો અને હાથીઓ વગેરે; તેમજ અનેક પ્રકારના
 20 ઉપસર્ગો જાણે કીલિત કર્યા હોય એવા વની જાય છે ॥ ૭૮ ॥

મનુષ્યોના દુઃસાધ્ય એવા કોટ, શૂલ વગેરે સર્વ અશુભ રોગો આ મંત્રના ધ્યાનરૂપ ઔષધથી તરતમાં ક્ષય પામી જાય છે ॥ ૭૯ ॥

સમગ્ર પ્રકારના અગ્નિઓ આ મંત્રના જાપરૂપ પાણીથી સિંચાતા શમી જાય છે અને જલ તેમ જ સ્થલના સઘળા ભયો આ મંત્રની શક્તિથી નાશ પામે છે ॥ ૮૦ ॥

25 મહાપાપથી કલકિત થયેલાં પ્રાણીઓ આ મંત્રનો યોગ થવાથી શુદ્ધ ઇટલે પવિત્ર વની જાય છે અને ક્રૂર પ્રાણીઓ પણ તેમનું ઘાતકીપણ છોડી દે છે ॥ ૮૧ ॥

સાતે વ્યસનમાં ઢૂવેલા એવા અંજન વગેરે ચોરોળ પણ મૃત્યુકાલે આ મંત્રરૂપ મિત્રને પામીને તેના પુણ્યથી જ સ્વર્ગને પ્રાપ્ત કર્યું ॥ ૮૨ ॥

30 જિનશાસનમાં આ (મંત્ર) સારભૂત મહાન્ મંત્રરાજ છે; સમસ્ત પૂર્વોના ઉદ્ધાર સ્વરૂપ છે અને તત્ત્વોમા ઉત્તમ તત્ત્વ છે ॥ ૮૩ ॥

અહીં વહુ કહેવાથી શુ ? (વસ્તુતઃ) આ મંત્રરાજની કૃપાથી ધ્યાની પુરુષોને મુક્તિ આવી મળે છે ત્યારે વીજી વસ્તુઓ મળે એમા આશ્ચર્ય જ શુ છે ? ॥ ૮૪ ॥

- વિદ્યાં षड्वर्णसंयुक्तामर्हत्-સિદ્ધિમુનામજામ્ ।
 તત્ત્વભૂતાં જગત્સારાં, જપન્તુ ધ્યાનિનોઽનિશમ્ ॥ ૯૦ ॥
 યે જપન્તિ ત્રિશુદ્ધયેમાં, વિદ્યાં ત્રિશતસમ્મિતામ્ ।
 સંવરેણ સમં તેષાં, ચતુર્થતપસઃ ફલમ્ ॥ ૯૧ ॥
 5 “અરહંત-સિદ્ધ ॥”
 ચતુર્વર્ણમયં મન્ત્રં, ચતુર્વર્ગેકસાધનમ્ ।
 અર્હન્નામભવં વિશ્વજ્યેષ્ઠં જપન્તુ ધીધનાઃ ॥ ૯૨ ॥ (અરિહંત)
 આદિમં ચાર્હતો નામ્નોઽકારં પચ્ચશતપ્રમમ્ ।
 વરં જપેત્ ત્રિશુદ્ધયા યઃ, સ ચતુર્થફલં શ્રયેત્ ॥ ૯૩ ॥
 10 એતત્ સ્વરૂપં ફલં પ્રોક્તં, શાસ્ત્રે રુચ્યાત્તયે સતામ્ ।
 કિન્ત્વમીષાં ફલં સમ્યક્, સંવરો નિર્જરા શિવમ્ ॥ ૯૪ ॥
 પચ્ચસદ્ગુરુનામાઘક્ષરોદ્ભૂતાં જગન્નુતામ્ ।
 પચ્ચવર્ણમયીં સારાં, મહાવિદ્યાં સમુદ્ભૂતામ્ ॥ ૯૫ ॥
 વીજબુદ્ધ્યા શ્રુતસ્કન્ધાસ્ત્રુધેર્ધ્યાયન્તુ સદ્બુધાઃ ।
 15 હૈંકારાદિમહાપચ્ચતત્ત્વોકારોપલક્ષિતામ્ ॥ ૯૬ ॥

અરિહંત અને સિદ્ધિનાં સુદર નામોમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી છ વર્ણોવાળી વિદ્યા તત્ત્વભૂત છે અને જગતનાં સારભૂત છે—તેનો ધ્યાની પુરુષો સદા જાપ કરો ॥ ૯૦ ॥

જે પુરુષો મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી આ વિદ્યાનો ત્રણસો વાર જાપ કરે છે, તેમને સંવર થાય છે એટલે આવતા કર્મો રોકાય છે અને સાથે સાથે ઉપવાસતપનું ફલ મળે છે ॥ ૯૧ ॥

20 તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે—“અરહંત-સિદ્ધ ॥”

વિશ્વમાં મહાન્ એવો અર્હન્ નામમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો ચાર વર્ણમય (અરિહંત) મંત્ર ચાર વર્ગ (વર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ) ને સાધનારો છે, તેનો બુદ્ધિશાળી પુરુષો જાપ કરે ॥ ૯૨ ॥

અર્હંત નામના આદિ અકારનો (અરિહંત) મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે જે સાધક પાંચસો વાર જાપ કરે છે તે એક ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ॥ ૯૩ ॥

25 સજ્જન પુરુષોને રુચિ ઉત્પન્ન કરવા માટે શાસ્ત્રમાં દર્શાવેલું આ સ્વરૂપ ફલ છે; પરન્તુ આ મંત્રોનું વાસ્તવિક ફલ તો સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ છે ॥ ૯૪ ॥

જગતે જેને નમસ્કાર કર્યો છે એવી, પાંચ સદ્ગુરુઓના નામના પ્રથમ અક્ષરોમાંથી નિષ્પન્ન થયેલી અને સારભૂત એવી (અ સિ આ ડ સા) પાંચ વર્ણમયી મહાવિદ્યા, જેનો શ્રુતસ્કન્ધરૂપ સમુદ્રમાંથી વીજ-બુદ્ધિ લવિધથી ઉદ્ધાર કરાયેલો છે, તેનો વિદ્વાન્ પુરુષો જાપ કરો । તે વિદ્યા હૈંકાર વગેરે (હૈં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ) પાંચ મહાતત્ત્વો

30 અને ઐંકારથી ઉપલક્ષિત છે ॥ ૯૫-૯૬ ॥

અનન્યશરણીભૂય જપેદ્ યત્તિજગદ્ગુરુમ્ ।

इमा चतुःशतान्त स, चतुर्थस्य फल भजेत् ॥ ९७ ॥

અનયા વિઘયા પુસા, જન્મ મૃત્યુ-જ[રા] દ્રુતમ્ ।

हीयन्ते कर्मभिः सार्धं, दौकन्ते शिवसम्पद' ॥ ९८ ॥

“ૐ હૌં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ અ સિ આ ઉ સા નમઃ ॥”

5

અર્હત્-સિદ્ધ-ત્રિધાસાધુધર્માન્ કેતલિભાપિતાન્ ।

निश्चमाङ्गल्यकर्तृन्, निश्चलोक्तोत्तमान परान् ॥ ९९ ॥

નિશ્ચશરણ્યભૂતાશ્ચ, ધ્યાયન્તુ તત્પદાર્થિનઃ ।

चतुरोऽत्र चतुर्भङ्गलाघैः पदैः परैः सदा ॥ १०० ॥

લોકોત્તમપદાઃ પૂજ્યા, શરણ્યાશ્વાર્હટાદિકા ।

10

एतद्विधानमता ध्यानान्मङ्गलानि पदे पदे ॥ १०१ ॥

સપદ્યન્તેઽત્ર વાઙ્મુત્ર, સમ્પદલ્લિજગદ્ગુવાઃ ।

धर्मार्थकाम मोक्षार्थाः, प्रणश्यन्त्यापदोऽखिलाः ॥ १०२ ॥

“ચત્તારિ મગલ । અરિહતા મંગલ । સિદ્ધા મગલ ।

સાહુ મગલ । કેવલિપ્ણત્તો ધમ્મો મગલ ।

15

જે મનુષ્ય ત્રણ જગતના ગુરુ શ્રીઅર્હતના અનન્ય શરણે જઈ એ વિદ્યાનો ચાર સો વાર જાપ કરે છે તે ઉપવાસનુ ફલ મેળવે છે ॥ ૯૭ ॥

આ વિદ્યાથી મનુષ્યના કર્મોની સાથે જ જન્મ, મૃત્યુ અને જરા (બુઢાવસ્થા) જલદીથી ઘટે છે અને તે શિવસપત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૯૮ ॥

તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે —

20

“ૐ હૌં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ અ સિ આ ઉ સા નમઃ ॥”

વિશ્વનુ મગલ કરનાર, જગતના લોકોમા સર્વોત્તમ અને જગતને શરણ્યભૂત એવા અરિહત, સિદ્ધ ત્રણ પ્રકારે (૧) સાધુ અને કેતલી મગવતોએ ઉપદેશોલ્લ ધર્મ—એ ચારેનુ ‘ચત્તારિ મગલ’ આદિ ઉત્તમ પદોથી તે પદવૈતા અર્થો મનુષ્યો હમેશા ધ્યાન કરો ॥ ૯૯-૧૦૦ ॥

“તે (ઉપર્યુક્ત) અરિહત વગેરે લોકોમા ઉત્તમ પદવાળા છે, પૂજ્ય છે અને શરણ્યભૂત છે,” આ પ્રકારે ધ્યાન કરનારાઓને તેમના ધ્યાનના પ્રભાવથી પગલે પગલે મગલ પ્રગટે છે । ત્રણ જગતમા રહેલી સપત્તિઓ અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ પુરુષાર્થો આલોક અને પગ્લોરૂપ પ્રાપ્ત થાય છે, તથા સર્વ આપત્તિઓ નાશ પામે છે ॥ ૧૦૧-૧૦૨ ॥

તે મત્ર આ પ્રકારે છે —

“ચત્તારિ મગલ । અરિહતા મગલ । સિદ્ધા મગલ । સાહુ મગલ । કેવલિપ્ણત્તો ધમ્મો મગલ ।”

30

“ચત્તારિ લોગુત્તમા । અરિહંતા લોગુત્તમા । સિદ્ધા લોગુત્તમા ।

સાહુ લોગુત્તમા । કેવલિપ્પણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ।

“ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ । અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ । સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ ।

સાહુ સરણં પવજ્જામિ । કેવલિપ્પણત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ॥”

5

મુક્તેઃ સૌધં દ્રુતારોદુમિમાં સોપાનમાલિકામ્ ।

અર્હત્-સિદ્ધ-સયોગિશ્રીકેવલ્યક્ષરસંભવામ્ ॥ ૧૦૩ ॥

આઁકારમયીં સારાં, વિદ્યાં ધ્યાયન્તુ યોગિનઃ ।

ત્રયોદશ (પંચદશ) સુવર્ણાઢ્યાં, ગુણસ્થાનગુણાસ્રયે ॥ ૧૦૪ ॥

“ૐ અરિહંત સિદ્ધ સયોગિકેવલી સ્વાહા ॥”

10

ૐકારભૂષિતં મન્ત્રં હ્રીંકારાઢ્ઢિતમુત્તમમ્ ।

અર્હન્નામોભવં દક્ષાશ્ચિન્તયન્તુ શિવાસ્રયે ॥ ૧૦૫ ॥

સકલજ્ઞાનસામ્રાજ્યદાનદક્ષં ચ્યુતોપમમ્ ।

સમસ્તમન્ત્રરત્નાનાં, ચૂડારત્નં સુહાવહમ્ ॥ ૧૦૬ ॥

“ૐ હ્રીં અર્હં નમઃ ॥”

15

ચત્તારિ લોગુત્તમા । અરિહંતા લોગુત્તમા । સિદ્ધા લોગુત્તમા । સાહુ લોગુત્તમા । કેવલિ-
પ્પણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ।

ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ । અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ । સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ । સાહુ
સરણં પવજ્જામિ । કેવલિપ્પણત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ॥”

અરિહંત, સિદ્ધ અને સયોગી કેવલીના અક્ષરોધી ઉત્પન્ન થયેલી, મુક્તિરૂપી મહેલનું જલદીથી

20 આરોહણ કરવા માટે પગથિયાની શ્રેણિ સમાન, પંદર સુદર વર્ણોધી શોભતી અને જેની આદિમાં ૐકાર છે
તેથી સારભૂત વિદ્યાનું યોગિઓ ગુણસ્થાનકની પ્રાપ્તિ માટે ધ્યાન કરો ॥ ૧૦૩-૧૦૪ ॥

તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે :—“ૐ અરિહંત સિદ્ધ સયોગિકેવલી સ્વાહા ॥”

ૐકારથી ભૂષિત અને હ્રીંકારથી અંકિત તેમજ ‘અર્હન્’ નામમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા ઉત્તમ એવા
મંત્રને ચતુર પુરુષો મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે ધ્યાન કરો ॥ ૧૦૫ ॥

25

એ મંત્ર સઘળા જ્ઞાનનું સામ્રાજ્ય આપવામાં કુશલ, નિરુપમ, સુખ લાવનાર અને સમસ્ત મંત્રરત્નોમા
ચૂડામણિ (શ્રેષ્ઠ) છે ॥ ૧૦૬ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે :—“ૐ હ્રીં અર્હં નમઃ ॥”

हृत्स्मरन्मोक्षार्थं पितृमोक्षार्थमाप्नुयाम् ।

परं सिद्धमभ्यर्चयामासुः ॥ १०७ ॥

पश्चात्तमपि मन्त्रं विधत्तेऽभिपन्नायुतम् ।

दधात् स्मरन्तु मोक्षाय, जपन्तु वा निरन्तरम् ॥ १०८ ॥

"नमो मिदमा ॥"

5

निर्वाणम्यामिनो पातिपातिनः परमेश्वर ।

प्राप्तानन्तरं पुनश्च श्रीमत् परमयोगिनः ॥ १०९ ॥

विदो जपन्तु मन्त्रेण, विधत्तेऽभिपन्नायुतम् ।

सुक्तिं हृत्स्मरन्तु वा, वातार मप्यर्चयामासुः ॥ ११० ॥

अनेन मन्त्रपुत्रेण, निरन्तरं पठयामासुः ।

10

विधत्तेऽभिपन्नायुतम्, प्रमादद्विहितभूतम् ॥ १११ ॥

"ॐ नमोऽर्च्ये केशविने परमयोगिने अनन्तरविपुलपरिणामविष्णुस्वरूपरूप्यानां प्रि
निष्पन्नमूर्धनाय प्राप्तानन्तरं पुनश्च श्रीमत् परमयोगिनां प्राप्ताय महानन्दाय
अष्टादशशतपरिणामाया ॥"

अर्च्ये परमयोगिनां प्राप्ताय अनन्तरविपुलपरिणामविष्णुस्वरूपरूप्यानां प्रि 15
नमोऽर्च्ये केशविने परमयोगिने अनन्तरविपुलपरिणामविष्णुस्वरूपरूप्यानां प्रि
पुनश्च श्रीमत् परमयोगिनां प्राप्ताय अनन्तरविपुलपरिणामविष्णुस्वरूपरूप्यानां प्रि ॥ १०७ १०८ ॥

तेन वा अष्टादशशतपरिणामाया ॥

पश्चात्तमपि मन्त्रं विधत्तेऽभिपन्नायुतम्, पश्चात्तमपि मन्त्रं विधत्तेऽभिपन्नायुतम् 20
पश्चात्तमपि मन्त्रं विधत्तेऽभिपन्नायुतम्, पश्चात्तमपि मन्त्रं विधत्तेऽभिपन्नायुतम् ॥ १०९ ११० ॥

अनेन मन्त्रपुत्रेण, निरन्तरं पठयामासुः ॥ १११ ॥

विधत्तेऽभिपन्नायुतम्, प्रमादद्विहितभूतम् ॥ १११ ॥
विधत्तेऽभिपन्नायुतम्, प्रमादद्विहितभूतम् ॥ १११ ॥

पूर्णेन्दुमण्डलाकारं, पुण्डरीकं मुखे स्मरन् ।

क्रमात् तदष्टपत्रेषु, वर्णाश्चाष्टौ पृथक् पृथक् ॥ ११२ ॥

ॐकारार्हन्मस्कारजातांस्तत्कर्णिकोपरि ।

ज्योतिर्मयमिवात्यन्तदीપ्रं ह्रींकारमूर्जितम् ॥ ११३ ॥

व्रजन्तं तालुरन्ध्रेण, तिष्ठन्तं भूलतान्तरे ।

स्फुरन्तं चिन्तयाऽत्यर्थं, स्रवन्तममृताम्बुभिः ॥ ११४ ॥

अनेन मन्त्रपोतेन, सर्वविद्यागमाम्बुधेः ।

भवव्यसनपापाब्धेः प्राप्यते पारमुत्तमैः ॥ ११५ ॥

“ ॐ नमो अरहन्ताणं ॥ ” इમેઽઘૌ વર્ણાઃ । “ હ્રીં ॥ ”

इमां विद्यां महादेवीं, ललाटे संस्थितां स्मृताम् ।

कल्याणकारिणीं पूतां, इर्वीकारजां शिवप्रदाम् ॥ ११६ ॥ “ इर्वी ॥ ”

यदि साक्षात् त्वमुद्विग्नो, भवदुःखाग्नितापतः ।

તદા સપ્તાક્ષરં મન્ત્રં, અર્હન્નામોદ્ભવં સ્મર ॥ ૧૧૭ ॥

अनेनानादिमन्त्रेण, लभन्ते दृग्विभूषिताः ।

સર્વજ્ઞવૈભવં વિશ્વ-વિજયં તદ્ગુણાન્ શિવમ્ ॥ ૧૧૮ ॥

“ णमो अरहन्ताणं ॥ ”

पूर्णचंद्रमंडलाकार अष्टदल कमळनुं मुखमा स्मरण करवुं । तेना आठ पत्रो पर क्रमशः ‘ ॐ नमो अरहन्ताणं ’ ए आठ वर्णों पृथक् पृथक् चितववा । तेनी कर्णिकामां ज्योतिर्मय, अत्यंत देदीप्यमान अने प्रभावशाली ह्रींकारने चितववो । पछी ते ह्रींकार मुखकमलमांथी तालुरध्रमां जाय छे, त्यांथी पसार थईने भूमध्यमां स्थिर थईने प्रकाशे छे अने अमृतजलने स्रवे छे, एम चितववुं ॥ ११२-११४ ॥

उत्तम पुरुषो आ मंत्ररूप नौका वडे सर्व विद्याओ अने आगमो रूप समुद्रना तथा संसारना संकटो अने पापोरूप समुद्रना पारने पामे छे ॥ ११५ ॥

ते मंत्र आ प्रकारे छे :— “ ॐ नमो अरहन्ताणं ॥ ” ॥ ह्रीं ॥

आ इर्वीकारविद्यारूप महादेवीनुं ललाटमां स्मरण करवुं । ते इर्वीकारमांथी निष्पन्न, कल्याण-कारिणी, पवित्र अने शिवप्रद छे ॥ ११६ ॥

ते विद्या आ प्रकारे छे— “ इर्वी ॥ ”

જો તું खरेखर संसारमां दुःखरूपी अग्निना तापથી उદ्वિગ્ન થયો હોય તો અર્હન્ નામમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ સપ્તાક્ષર મંત્રનું સ્મરણ કર ॥ ૧૧૭ ॥

આ અનાદિમંત્ર વડે સમ્યગ્દષ્ટિ મહાત્માઓ સર્વ પર વિજય, સર્વજ્ઞનો વૈભવ, તે(સર્વજ્ઞ)ના ગુણો અને શિવને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૧૧૮ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે :— “ णमो अरहन्ताणं ॥ ”

પ્રણવાનાહતોદ્ભૂત, વર્ણત્રયમય પરમ્ ।

નાસાગ્રે ધ્યાનિનો મન્ત્ર, ધ્યાયન્તુ શિવશર્મણે ॥ ૧૧૯ ॥

એતેનાઽદ્ભુતમન્ત્રેણ, ધ્યાનશુદ્ધિઃ પરા ભવેત્ ।

આત્યન્તિક્ષુણ્ણ સ્વાત્મજ ચ સિદ્ધગુણાટકમ્ ॥ ૧૨૦ ॥

“ૐ અર્હે ॥”

5

તતો ધ્યાયેન્મહાવીજ સ્ત્રી (સ્ત્રીં શ્રીં) કાર સ્વમુખોદરે ।

વિસ્ફુરન્ત જિનેન્દ્રોક્ત, પર મન્ત્રમય શુભમ્ ॥ ૧૨૧ ॥ “સ્ત્રીં” ॥ (શ્રીં ॥)

વિદ્યા સ્વેષ્ટાર્થસદાનકરા કલ્પલતોપમામ્ ।

શ્રીરીરવદનોદ્ભૂતા, ધ્યાયન્ત્વચિન્ત્યવિક્રમામ્ ॥ ૧૨૨ ॥

હમા વિદ્યા જપેદ્ યોઽય, ધ્યાનલીનો નિરન્તરમ્ ।

10

અણિમાદિગુણાન્ લઘ્વા, તરેચ્છાસ્ત્રાર્ણવ ચ સઃ ॥ ૧૨૩ ॥

અસ્યા નિરન્તરાભ્યાસાદ્, ધ્યાની લભેત નિશ્ચિતમ્ ।

નિકાલવિષય જ્ઞાન, વિશ્વતત્ત્વપ્રદીપકમ્ ॥ ૧૨૪ ॥

પ્રણવ અને અનાહતથી ઉત્પન્ન થયેલ ત્રણ વર્ણચાક્રા શ્રેષ્ઠ મન્ત્રને મોક્ષસુખ માટે ધ્યાની પુરપો નાસિકાના અગ્રભાગ પર દૃષ્ટિ ✕ રાક્ષીને ધ્યાન કરો ॥ ૧૧૯ ॥

15

આ અદ્ભુત મન્ત્ર વહે ધ્યાનની પરમ શુદ્ધિ, સ્વાત્મામા આત્યતિક્ષુણ્ણ અને સિદ્ધના આઠ ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૨૦ ॥

તે મન્ત્ર આ પ્રકારે છે —“ૐ અર્હે ॥”

તે પછી પોતાના મુખની અંદર, જિનેશ્વર ભગવતે ઉપદેશેલ, વિશેષ પ્રકારે સ્ફુરાયમાન, શ્રેષ્ઠ મન્ત્રમય અને શુભ એવા મહાવીજ સ્ત્રીં (શ્રીં) કારનું ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૧૨૧ ॥

20

પોતાના ઇચ્છિત અર્થનું દાન કરવામા કલ્પલતા સમાન, શ્રી વીર ભગવતના મુખમાથી નિકળેલી અને અચિન્ત્ય સામર્થ્યચાક્રી આ વિદ્યાનું તમે ધ્યાન કરો ॥ જે મનુષ્ય આ વિદ્યાનો અહીં સદા ધ્યાનમગ્ન બનીને જાપ કરે છે, તે અણિમા વગેરે ગુણો પ્રાપ્ત કરે અને શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રનો પાર પામે ॥ આ વિદ્યાના નિરતર અભ્યાસથી ધ્યાની પુરુષ નિશ્ચયથી સઘળાં તત્ત્વોને પ્રકાશિત કરવા માટે દીપક સમાન એવું ત્રણે કાલ્પના વિષયનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૧૨૨ ૧૨૪ ॥

25

✕ સરસાવો “દ્વાદશાક્ષલ્પયતે નાસાગ્રે વિમલેઽમ્બરે ।

સંવિદ્દશો પ્રશામ્યન્ત્યો પ્રાણસ્વપ્નો નિરુધ્યતે ॥”

—હૃદયોગપ્રદીપિકા પૃ ૧૯૦ ॥

નાસાયા નાસિકાયા અગ્રેઽપ્યગ્રે માગ નાસિકાયા દ્વાદશાક્ષલ્પયતે વા દત્તે પ્રહિતે ઈન્દ્રણે ચેન ચ નાસામદત્તેજ્ઞણ ॥

૧ શ સ્ત્રો ૮૭ । ૨ શ સ્ત્રો ૯૦ । ૩ શ સ્ત્રો ૯૧ । ૪ શ સ્ત્રો ૯૨ । ૫ શ સ્ત્રો ૯૩ । 30

“ॐ जोगे मग्गे तत्त्वे भूये भवे भविस्से अक्खे जिनपार्श्वे स्वाहा ॥

ॐ ह्रीं अहं नमो अरिहंताणं ह्रीं नमः ॥”

दिक्पत्राष्टकसंपूर्णे, कमले मध्यसंस्थितम् ।

ध्यायेदात्मानमत्यन्तं, स्फुरद्ग्रीष्मार्कभास्करम् ॥ १२५ ॥

5

ॐकारार्हन्मस्कारांश्चाष्टौ वर्णान् विचिन्तयेत् ।

क्रमात् पूर्वादिपत्रेषु, वर्णैकैकं प्रदक्षिणम् ॥ १२६ ॥

स्वीकृत्य पूर्वदिक्पत्रं, पूर्वदिक्सम्मुखस्थितः ।

जपेदष्टाक्षरं मन्त्रं, एकादशशतप्रमम् ॥ १२७ ॥

प्रत्यहं प्रतिपत्रेषु, पूर्वादिदिक्ष्वनुक्रमात् ।

अष्टरात्रं स्मरेद् ध्यानी, तं मन्त्रं निर्मलाशयम् ॥ १२८ ॥

अस्याचिन्त्यप्रभावेन, शाम्यन्ति क्रूरजन्तवः ।

सिंहसर्पादयः सर्वे, हरित्रस्ता गजा इव ॥ १२९ ॥

“ॐ नमो अरिहंताणं ॥”

ते विद्या आ प्रकारे छे—“ॐ जोगे मग्गे तत्त्वे भूये भवे भविस्से अक्खे जिनपार्श्वे स्वाहा ॥

15 ॐ ह्रीं अहं नमो अरिहंताणं ह्रीं नमः ॥”

(आठ) दिशाओना आठ पत्रोथी परिपूर्ण एवा कमलना मध्यभागमां ग्रीष्म ऋतुना अत्यंत स्फुरायमान सूर्य जेवा आत्मानुं ध्यान करवुं । ते (पत्र) नां पूर्व आदि दिशानां पत्रोमां, ॐकारपूर्वक अर्हन् नमस्कार (ॐ नमो अरिहंताणं)ना आठ वर्णोमांना प्रत्येक वर्णनुं क्रमशः प्रदक्षिणां चितन करवुं । पूर्व दिशामां मुख करीने बेसवुं । पूर्व दिशाना पत्रमां आठ अक्षरना मंत्रनो अगियारसो संख्या प्रमाण 20 जाप करवो^१ । ध्यानी पुरुषे पूर्व आदि दिशाना प्रत्येक पत्रमां अनुक्रमे एक एक दिवस एम आठ रात्रि सुयी ते निर्मल आशय(अर्थ)वाळा मंत्रनु ध्यान करवुं जोईएँ । आ (मंत्र)ना अचिन्त्य प्रभावथी, जेम सिंहथी हाथीओ भयभीत बने छे तेम सिंह, सर्प वगैरे सघळां क्रूर प्राणीओ शान्त बने छे^२ ॥ १२५-१२९ ॥

ते मंत्र आ प्रकारे छे—“ॐ नमो अरिहंताणं ॥”

इत्येतद् ध्यानमाधाय, पूर्वं निमौघशान्तये ।

पश्चात् सप्ताक्षरं मन्त्र, जपेदोक्तारवर्जितम् ॥ १३० ॥

मन्त्र ओंकारपूर्वोऽय, निश्चामीष्टार्थसिद्धिद ।

एकोહनेरુકાર્થ, મુક્ત્યર્થ પ્રણરોઝ્ઙિતમ્ ॥ ૧૩૧ ॥

“णमो अरिहताण ॥”

5

चतुर्विंशतितीर्थेशनमस्कारोद्भव परम् ।

स्मर मन्त्र जिनेन्द्रादिपदद जन्मघातकम् ॥ १३२ ॥

“શ્રીમદ્વૃપભાદિ-વર્ધમાનાન્તેભ્યો નમઃ ॥”

मुनिष्कम्प मनः कृत्वा, पापारातिनिकान्दिनीम् ।

जिनेन्द्रमुखा निधा, महतीं पापभक्षिणीम् ॥ १३३ ॥

10

विश्वनिधासु (१) सिद्धान्तदानदक्षा जगन्नुताम् ।

ध्यायन्तु પ્રત્પહ ધીરા, અર્હન્મુહાન્નજવાસિનીમ્ ॥ ૧૩૪ ॥

मुनेरस्या' प्रभावेन, पापपङ्कः प्रलीयते ।

चेतः प्रशान्तिमायाति, निज्ञान जायते परम् ॥ १३५ ॥

વિઘ્નોના સમૂહની શાન્તિ માટે પહેલા આ રીતનુ (ઉપર્યુક્ત મત્રનુ) ધ્યાન કરીને, તે પછી ઓંકારથી 15 રહિત એવા સાત અક્ષરના મત્રનો જાપ કરો ॥ ૧૩૦ ॥

સઘળી ઇચ્છિત વસ્તુઓની સિદ્ધિને આપનારો ઓંકારપૂર્વમનો આ એક જ મત્ર અનેક કાર્યો માટે પાય છે । મુક્તિને માટે ઓંકારથી રહિત (એવા આ જ મત્ર) નુ ધ્યાન કરવુ ॥ ૧૩૧ ॥

તે મત્ર આ રીતે છે — “णमो अरिहताण ॥”

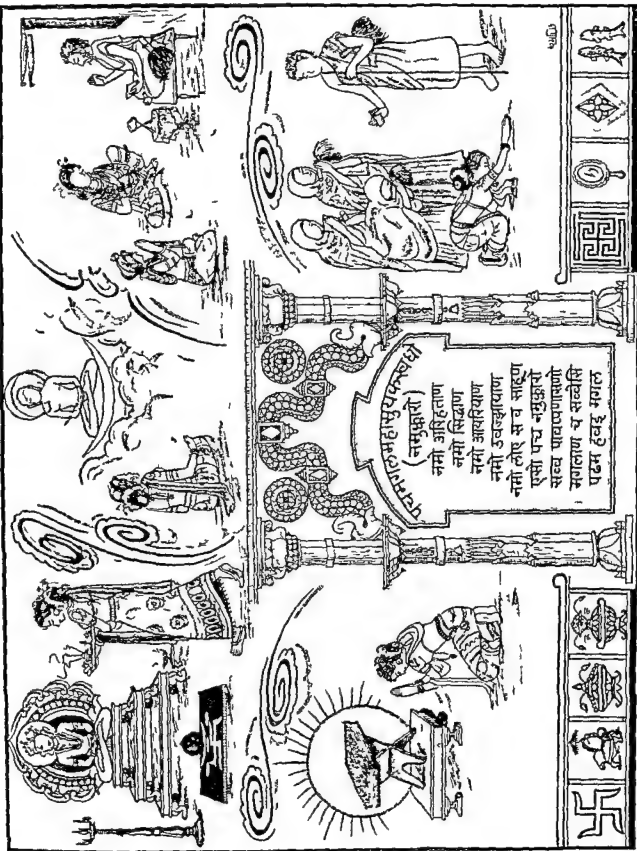
ચૌવીશે તીર્થક્રમેના નમસ્કારથી ઉત્પન્ન થયેલ શ્રેષ્ઠ મત્ર, જે તીર્થકર આદિ પદવીને આપનારો છે 20 અને જન્મનો નાશ કરનારો છે, તેનુ તુ સ્મરણ કર ॥ ૧૩૨ ॥

તે મત્ર આ પ્રકારે છે—“શ્રીમદ્વૃપભાદિ-વર્ધમાનાન્તેભ્યો નમઃ ॥”

મનને સારી રીતે નિશ્ચલ બનાવીને પાપરૂપી શત્રુના મૂલને ઊલેટી નાખનારી અને શ્રીજિનેન્દ્રના મુખથી નીકળેલી આ મહાન પાપભક્ષિણી મહાવિદ્યા છે । તે સિદ્ધાન્તનુ દાન કરનામા પ્રવીણ, જગતના મનુષ્યો વહે નમસ્કૃત અને અરિહત ભગવતના મુખરૂપી કમલમા રહેનારી છે । તેનુ, હે ધીર મનુષ્યો ! તમે 25 સદા ધ્યાન કરો ॥ ૧૩૩-૧૩૪ ॥

આ(વિદ્યા)ના પ્રમાયથી મુનિનો પાપરૂપ મલ નાશ પામે છે, તેનુ ચિત્ત શાન્ત બને છે અને તેને શ્રેષ્ઠ એવુ વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૩૫ ॥

પ્રસ્તુત સંદર્ભમાં ‘પદસ્થ ધ્યાન’ વિશે ઘણી ઉપયોગી સમજ પ્રાપ્ત થાય છે; જો કે તેના પર શ્રી ચાર્યકૃત ‘જ્ઞાનાર્ણવ’ની ઘણી મોટી અસર છે અને તે વલ્લેના શ્લોકો સરસાવતાં તુરત સમજાય છે।

नमो भगवते वासुदेवाय
 (नमुक्कारो)
 नमो अहिहलाय
 नमो सिद्धाय
 नमो आयसियाय
 नमो उच्यते पाण
 नमो लोरे स च साहय
 एषो पद्य नमुक्कारो
 सव्य पावपणायनो
 मंगलाय च सव्येसि
 पदम हवई भगल

શ્રીસિદ્ધાન્તલક્ષ્મીવિરચિત-
શ્રીમન્ત્રરાજરહસ્યાન્તર્ગતાર્હદાદિ-
પદ્મપરમેષ્ઠિસ્વરૂપસદર્ભ ॥

અર્હદદેહાચાર્યોપાધ્યાય મુનીન્દ્રપૂર્વપ્રણોત્થઃ ।

5

પ્રણવઃ સર્વત્રાદો, જ્ઞેય. પરમેષ્ઠિસસ્મૃત્યૈ ॥ ૩૧૪ ॥ ૧ ॥

અર્હત્ સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય મુનિત્વરૂપમર્હન્તઃ ।

પૂજ્યોપચાર-દેશક પાઠક નિર્વિપયચિત્તત્વાત્ ॥ ૩૧૫ ॥ ૨ ॥

× × ×

પ્રણવઃ પ્રાગુક્તાર્યો, માયાપર્ણેર્હદાદિપદ્મકતામ્ ।

અન્તઃશ્ચતુરધિર્નિગતિજિનસ્વરૂપમયો વક્ષ્યે ॥ ૩૧૬ ॥ ૩ ॥

10

અનુવાદ

(ૐચ્ચાર—)

અરિહત, અદેહ (અશરીરી સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિના પ્રથમ વર્ણોમાધી (અ + અ + આ + ઓ + ઇ + મ્ = ૐ) નિષ્પન્ન થયેલો પ્રણવઃ પદ્મપરમેષ્ઠીના સ્મરણ અર્થે (મગલ રૂપે) મર્ત્ય પ્રારંભમા આવે છે ॥ ૩૧૪ ॥ ૧ ॥

15

અરિહતો અરિહત સિદ્ધ-આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-સાધુ સ્વરૂપ છે, કારણ કે તેમનામાં પૂજ્યતા હોવાથી તેઓ અરિહત છે, ઉપચારથી (દ્વયસિદ્ધત્વ હોવાથી) તેઓ સિદ્ધ છે, ઉપદેશકતા હોવાથી તેઓ આચાર્ય છે, પાઠકતા હોવાથી તેઓ ઉપાધ્યાય છે અને નિર્વિપય ચિત્ત હોવાથી તેઓ સાધુરૂપ છે ॥ ૩૧૫ ॥ ૨ ॥

× × ×

(હ્રીંચ્ચાર—)

ઉપર પ્રણવનો અર્થ કહેવામા આવ્યો છે (પટલે કે ૐચ્ચાર તે પદ્મપરમેષ્ઠીના પ્રથમ અક્ષરો વડે ૨૦ કેની રીતે નિષ્પન્ન થયો છે એ કહેવામા આવ્યું છે) । હવે માયાપર્ણ હ્રીંચ્ચારના દેહમા પદ્મપરમેષ્ઠી અને ચોવીશ તોયક્ષો કેની રીતે છે તે સમજાવીશ ॥ ૩૧૬ ॥ ૩ ॥

૧ સરંગનો—“અરિહતા અશરીરા આચરિય ઉપજ્ઞાય તદ્વા મુનિણો ।
પદ્મપરનિષ્પન્નો ૐચ્ચારો પદ્મપરમિદ્ધો ॥ ૧ ॥”

અરિહંતો વર્ણાન્તઃ રેફઃ સિદ્ધાઃ શિરશ્ચ સ્થરિરિહ ।

શુદ્ધકલોપાધ્યાયો દીર્ઘકલા સાધુરિતિ પચ્ચ ॥ ૩૪૩ ॥ ૪ ॥

અરિહંતૌ શશિ-સુવિધિજિનૌ સિદ્ધાઃ(દ્વૌ) પદ્મામ-વાસુપૂજ્યજિનૌ ।

ધર્માચાર્યાઃ ષોડશ મહ્નિઃ પાર્શ્વોઽપ્યુપાધ્યાયઃ ॥ ૩૪૪ ॥ ૫ ॥

5

સુવ્રત-નેમી સાધુસ્ત(ધૂ ત)ગ્રાહન્ ચન્દ્રપ્રભઃ રુજાં શાન્ત્યૈ ।

સિદ્ધાઃ સિન્દૂરાભાસ્ત્રૈલોક્યવશીકૃતિં કુર્યુઃ ॥ ૩૪૫ ॥ ૬ ॥

સિદ્ધાક્ષરેફાકૃતિર્વાગ્વીજં વચ્ચમૂર્ધ્નિ વદને વા ।

આજ્ઞાચક્રે વાઙ્મરોચિ વચ્ચં તનોત્યથવા ॥ ૩૪૬ ॥ ૭ ॥

(પચપરમેષ્ઠીના ધ્યાન માટે હ્રીંકારના અશોનું આલબન કરતા—) વર્ણની અંતે રહેલો ‘હ’ તે
10 અરિહત, રેફ અથવા ‘ર’ તે સિદ્ધ, (દેવનાગરી લિપિની) સીધી લીટી—મસ્તકની લીટી ‘—’—તે સૂરિ, શુદ્ધકલા
‘~’ તે ઉપાધ્યાય અને દીર્ઘકલા ‘ઁ’ તે સાધુ—એમ (હ્રીંકારની આકૃતિના અવયવો—અંશો દ્વારા) પાંચે
(પરમેષ્ઠીઓનો હ્રીંકારમાં સમાવેશ કર્યો) છે ॥ ૩૪૩ ॥ ૪ ॥

અરિહંત	સિદ્ધ	આચાર્ય	ઉપાધ્યાય	સાધુ
હ	ર	—	~	ઁ

15

શ્રીચંદ્રપ્રભ અને શ્રીસુવિધિનાથ તે અરિહંત; શ્રીપદ્મપ્રભ અને શ્રીવાસુપૂજ્ય તે સિદ્ધ; (શ્રીઋષભદેવ,
શ્રીઅજિતનાથ, શ્રીસંભવનાથ, શ્રીઅભિનંદન, શ્રીસુમતિનાથ, શ્રીસુપાર્શ્વનાથ, શ્રીશીતલનાથ, શ્રીશ્રેયાંસનાથ,
શ્રીવિમલનાથ, શ્રીઅનન્તનાથ, શ્રીધર્મનાથ, શ્રીશાંતિનાથ, શ્રીકુંથુનાથ શ્રીઅરનાથ, શ્રીનમિનાથ, શ્રીવર્ધમાનસ્વામી
—તે)સોલ ધર્માચાર્ય એટલે સૂરિ, શ્રીમહિનાથ અને શ્રીપાર્શ્વનાથ તે ઉપાધ્યાય છે । શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી અને
શ્રીનેમનાથ તે સાધુ તરીકે ગણાય છે । તેમાં ચન્દ્ર જેવી ઉજ્જ્વલ પ્રભાવાળા [શ્રીચંદ્રપ્રભ (અને શ્રીસુવિધિ-
20 નાથ,) જેઓ શ્વેત વર્ણના છે તે] અરિહંતો રોગની શાંતિ (શાંતિકૃત્ય)^૧ માટે છે । સિદ્ધો જે સિન્દૂર (લાલ)
વર્ણના (શ્રીપદ્મપ્રભ અને શ્રીવાસુપૂજ્ય) છે તે ત્રણ લોકનું વશીકરણ^૨ (વશીકરણકૃત્ય)
કરે છે ॥ ૩૪૪-૩૪૫ ॥ ૫-૬ ॥

સિદ્ધનો અક્ષર જે રેફ આકૃતિ તે ‘ર’ એ વાગ્વીજ છે । જેનું વશીકરણ કરવું હોય તેના મસ્તકમાં,
મુખમાં અથવા આજ્ઞાચક્ર (વે અમરોની વચ્ચેના સ્થાન)માં (રકારને ચિંતવવો) અગર તો રકારનું અરુણરોચિલાલ
25 કિરણમય ધ્યાન ધરતાં તે વશીકરણકૃત્ય કરે છે ॥ ૩૪૬ ॥ ૭ ॥

૧. સરલાવો—“સસિ-સુવિદ્ધી અરિહંતા સિદ્ધા પદ્મામ-વાસુપુજ્જિના । ધમ્માયરિયા સોલ્લ પાલો મહ્તી
ઉવજ્ઞાયા ॥ ૨ ॥ સુવચ-નેમી સાહુ ॥”

—ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) પૃ. ૨૬૧.

૨. શ્રીમાનતુંગસૂરિએ ‘નવકારસારથવળ’ (ગાથા ૩, પૃ. ૨૬૧) માં અરિહંતનું ધ્યાન કરનારાઓને માટે
30 અરિહંતો મોક્ષ અને ચેતસ્વરૂપ પૌષ્ટિક કૃત્ય કરે છે, જ્યારે અહીં રોગની શાંતિ દ્વારા શાંતિકૃત્યરૂપ ફળ વતાવ્યું છે ।

૩. સરલાવો—“તેલુકવસીયરણં મોહં સિદ્ધા કુણ્તુ મુવળસ્સ ॥”

—ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) પૃ. ૨૬૨.

આચાર્યો* સ્વર્ણનિભાઃ કુર્યુર્જલગદ્ધિરિપુમુલસ્તમ્મમ્ ।

સૂર્યક્ષરગીર્ણકૃતિદષ્ટહતા ન સ્પુરુપસર્ગા ॥ ૩૪૭ ॥ ૮ ॥

નીલામોપાધ્યાયો લાભાર્થે શુક્લનીલકૃદ્ યદિ વા ।

અધ્યાપકાર્દ્ધચાન્દ્રી કલાઽઽત્મલાભાય પરગલકે ॥ ૩૪૮ ॥ ૯ ॥

કૃષ્ણરુચઃ સાધુજના* કૂરદ્દશોચાદ મૃત્યુદા* શત્રો* ।

સાધ્નક્ષરદીર્ઘકલાકૃત્યદ્ધુશમુદ્રયા હતા રિપવ* ॥ ૩૪૯ ॥ ૧૦ ॥

અર્હન્નમ્મ. સિદ્ધસ્તેજઃ ધરિઃ ક્ષિતિઃ પરે વાયુ* ।

સાધુવ્યોમેત્યન્તર્મણ્ડલતત્ત્વાનુગ સદગ્ધ ધ્યાનમ્ ॥ ૩૫૦ ॥ ૧૧ ॥

‘નાદો’ઽર્હન્ ‘વ્યોમ’મુનિ. ‘કલા’ઽથ સિદ્ધ. ‘શિરો’હર-’ ધરિ ।

‘ઈ’કાર ઉપાધ્યાયો માયાયા પ્રાગ્વદુત શેષમ્ ॥ ૩૫૧ ॥ ૧૨ ॥

5

10

આચાર્યોનો વર્ણ સુવર્ણ સરલો છે । તેઓ જલ (પાણીનુ ધૂર, અતિવૃષ્ટિ વગેરે), અગ્નિ (આગ) અને શત્રુના મુખનુ સ્તબન (સ્તબનકૃત્ય) કરે છે* । સૂરિ (આચાર્ય)નો અક્ષર જે શીર્ષની આકૃતિ ‘—’ (દેવ-નાગરી લિપિની સીની લીટીરૂપ સજ્ઞા) રૂપ દઢચી હળાપલા ઉપસર્ગો નાશ પામે છે ॥ ૩૪૭ ॥ ૮ ॥

ઉપાધ્યાયનો વર્ણ નીલ છે તે દેહિક લાભાર્થે છે* અને તે શુક્લ—નીલકૃત્ય (તુષ્ટિ-પુષ્ટિકૃત્ય) માટે છે, તેમજ અધ્યાપકની (હ્રીંકાર આકૃતિના રહેલી) અર્ધચન્દ્રકલા (*) નુ નીજાના ગળામા (?) 15 ધ્યાન કરતા પોના લાભ થાય છે ॥ ૩૪૮ ॥ ૯ ॥

માધુઓનો વર્ણ શ્યામ છે તેથી તે (પાપીઓના મારણ અને ઉચ્ચાટનકૃત્ય કરવા માટે) શત્રુઓને કૂરદ્ધિથી ઉચ્ચાટન અને મૃત્યુ આપનાર વને છે* । (આકૃતિરૂપે) દીર્ઘકલા (દીર્ઘે ઈંકારરૂપ) ‘૧’ છે તે સાધુનો અક્ષર છે । તે (ઈંકાર—૧) અકુશમુદ્રાસ્વરૂપ છે અને તેનાથી શત્રુઓ ટળાય છે ॥ ૩૪૯ ॥ ૧૦ ॥

અરિહતનુ (જલતત્ત્વ) યરુપમડલ રૂપે, સિદ્ધનુ અગ્નિમડલ રૂપે, આચાર્યનુ પૃથ્વીમડલ રૂપે, 20 ઉપાધ્યાયનુ વાયુમડલ રૂપે અને સાધુનુ વ્યોમમડલ રૂપે ધ્યાન તે દેહમા રહેલા જલતત્ત્વાદિના મળડલોને અનુસરતુ ધ્યાન છે ॥ ૩૫૦ ॥ ૧૧ ॥

અરિહત તે નાદ, મુનિ તે વ્યોમ (ત્રિદ્રુ), સિદ્ધ તે કલા, આચાર્ય તે શિર (દેવનાગરી લિપિની)—મસ્તકની લીટી સાથે હ્રકાર અને રકાર, તેમજ ઉપાધ્યાય તે ‘ઈ’કાર છે—એમ માયા-હ્રીંકારમા પૂર્વે જેમ (કલા, આકૃતિ, તત્ત્વ વગેરે રૂપે નિચાર કર્યા છે તેમ અહીં મત્રની દૃષ્ટિ નાદ, કલા, ત્રિદુરૂપે) વિચાર 25 કર્યા છે ॥ ૩૫૧ ॥ ૧૨ ॥

(નાદ)	(કલા)	(શિર હર)	(ઈકાર)	(ત્રિદુ)
અરિહત	સિદ્ધ	આચાર્ય	ઉપાધ્યાય	સાધુ

૧ સરલાયો—“જલ જલગદ્ધિ યોલ્લ પક્ત્ય થમતુ બાયરિયા ।”

—ન ત્વા (મા તિ) ૪ ૨૬૨

૨ સરલાયો—“દરલોદય લામત્ત્વ ઉવશાયા દુત મયરણા ॥” ગા ૫ ।

૩ “પાપુશાદ્ધ-નાદગતિઽ સાદુ ઉપા સરદ ॥” ગા ૫ ।

—ન ત્વા (મા તિ) ૪ ૨૬૨

શશિ-સુવિધિજિનો નાદો વિન્દુર્મુનિસુવ્રતો વ્રતી નેમી ।

ઉચ્ચન્દ્રકલાઽન્તઃ સિદ્ધૌ પદ્માભ-વાસુપૂજ્યજિનો ॥ ૩૫૨ ॥ ૧૩ ॥

વર્ણાન્તઃ સશિરો રઃ પોઢશ સ્વરીશ્વરાસ્તથેકારઃ ।

પાર્શ્વો મલ્હિર્વાચક ઇદમપિ ન વિરોધિ પૂર્વવદ્ઘણિતમ્ ॥ ૩૫૩ ॥ ૧૪ ॥

5 એકૌઽર્હત્પ્રમૃતિઃ શતાદિવર્ણાનુગોઽનિશં ધ્યાતઃ ।

શાન્ત્યાદિ કર્મર્ષદ્ઘ્નં તનોતિ કિન્ત્વત્ર દિઙ્માત્રમ્ ॥ ૩૫૪ ॥ ૧૫ ॥

પરમેષ્ટિપશ્ચનિર્મિતજિનમયમાચાર્યમેરુમર્હન્તમ્ ।

ત્રૈલોક્ય-શ્રીવીજં સર્વં ધ્યાયતિ સ સર્વજઃ ॥ ૩૫૫ ॥ ૧૬ ॥

- શ્રીચંદ્રપ્રભ અને શ્રીસુવિધિનાથ તે અરિહંતસ્થાને હોવાથી હ્રીંકારનો 'નાદ' અંશ છે; શ્રીમુનિ-
 10 સુવ્રતસ્વામી અને શ્રીનેમિનાથ એ સાધુસ્થાને હોવાથી હ્રીંકારનો 'વિન્દુ' અંશ છે; શ્રીપદ્મપ્રભ અને શ્રીવાસુ-
 પૂજ્યસ્વામી એ સિદ્ધસ્થાને હોવાથી ઝગતા ચંદ્રની 'કલા' રૂપે છે; સોઠ જિનેશ્વરો (શ્રીઋષભદેવ, શ્રીઅજિત-
 નાથ, શ્રીસંભવનાથ, શ્રીઅભિનન્દન, શ્રીસુમતિનાથ, શ્રીસુપાર્શ્વનાથ, શ્રીશીતલનાથ, શ્રીશ્રેયાંસનાથ, શ્રીવિમલનાથ,
 શ્રીઅનંતનાથ, શ્રીધર્મનાથ, શ્રીશાંતિનાથ, શ્રીકુંથુનાથ, શ્રીઅરનાથ, શ્રીનમિનાથ અને શ્રીવર્ધમાનસ્વામી)
 આચાર્ય સ્થાને હોવાથી શિર સહિત વર્ણોની અંતે રહેલો હ્ર, જે 'ર' સાથેની આકૃતિ (હ)—હ્રીંકારની
 15 અષ્ટકલારૂપ અંશવાળો છે; શ્રીપાર્શ્વનાથ અને શ્રીમલ્હિનાથ એ ઉપાધ્યાય સ્થાને હોવાથી હ્રીંકારનો 'ઈ'કાર
 અંશ છે—એ રીતે (હ્રીંકાર)ના ચિંતનમાં પૂર્વની જેમ વિરોધ નથી ॥ ૩૫૨-૩૫૩ ॥ ૧૩-૧૪ ॥

અરિહંત વગેરે એકેકનુ વર્ણાક્ષરોના સંકડો (અનેક પ્રકારના) આયોજનોની સાથે રોજ (?) ધ્યાન
 ધરાય છે તેથી તેઓ શાંતિ આદિ છયે કર્મના કૃત્યકારી થાય છે પરંતુ અહીં તો તેનું દિશાસૂચન માત્ર
 કર્યું છે ॥ ૩૫૪ ॥ ૧૫ ॥

- 20 ('શતાદિવર્ણાનુગઃ' નો 'સંકડો સ્તુતિઓર્પવક' અથવા 'સો, હજાર વગેરે સંખ્યામાં' એવો પળ
 અર્થ થઈ શકે ।)

પરમેષ્ટિપંચકથી નિર્માણ થયેલો 'ૐ' તે જિનસ્વરૂપ છે, તેમજ આચાર્યમેરુ (આચરિયમેરુ) શ્રી
 અરિહંત—'અર્હ' સ્વરૂપ છે, 'હ્રીં'કાર તે ત્રૈલોક્યવીજ અને 'શ્રી' (જ્ઞાનલક્ષ્મી) વીજાક્ષર છે, તે—'ૐ શ્રી
 હ્રીં અર્હ નમઃ' (અથવા 'ૐ હ્રીં શ્રી અર્હ નમઃ') એ સઘળાનુ ધ્યાન ધરનાર સર્વજ્ઞ બને છે ॥ ૩૫૫ ॥ ૧૬ ॥

પદ્મોણાકૃતિદેહે મધ્યે નરમેલ્લર્પિનિમ્લસ્યમ્ ।

યઃ સ્મરિમેલ્મન્તઃ સ્વ પશ્યતિ સોઽપિ સર્વજ્ઞ ॥ ૩૫૬ ॥ ૧૭ ॥

શક્તિન્યન્ત શુષિરિતપ્રશાન્નિલામિમૌલિમેલ્મયે ।

આચાર્યમેલ્લાત્માર્હન્નિન્દુનિમ્લસ્ય ॥ ૩૫૭ ॥ ૧૮ ॥

ચન્દ્રાર્કશક્રમજ્જમસમરસસિન્ધુ સ્વમૌલિમેલ્લસ્યમ્ ।

યઃ સ્મરિમેલ્લર્હ સ્વ પશ્યતિ સોઽય યોગીન્દ્ર ॥ ૩૫૮ ॥ ૧૯ ॥

5

પદ્મોણાકૃતિ મનુષ્યદેહના મધ્યમા નાભિક્ષમ્લ છે, તેના સૂર્યનું સ્થાન છે, તે સૂર્યના વિંચમા રહેલા અરિહત છે, તેનાં અંદર પોતે છે, એમ જે વિચિત્રન કરે છે તે સર્વજ્ઞ થાય છે ॥ ૩૫૬ ॥ ૧૭ ॥

[અયગા (હૃદયાર જેનો) દેહ પદ્મોણાકૃતિનો છે, તેના મધ્યમા પદ્યપરમેષ્ઠિસ્વરૂપ ઓળ જે ઓળાર છે તેના મધ્યમા 'અર્હ'નો ન્યાસ કરીને તેના ગર્ભમા પોનાનો આમા છે, એમ જે વિચિત્રન કરે છે તે સર્વજ્ઞ 10 થાય છે ॥ ૩૫૬ ॥ ૧૭ ॥]

ઉદ્રાગ્લા વાસના અપ્રમાગ ઊપર રહેલ હોય એમ મસ્તકની મેરમય શણિની નાડીમા ચદ્રવિન છે, તેમાં અરિહત વિરાજે છે અને (ધ્યાન કરનારનો) આત્મા તે આચાર્યમેલ્ (પરમાત્મા અરિહત)સ્વરૂપ છે એમ ચિત્તવે (અયગા તો) પોનાના મસ્તકમા રહેલ મેરમા ચદ્રનાડી, સૂર્યનાડી અને સુષુપ્તનાનાડીના સગમપી ટપન્ન થયેલ જે સમરસ, તેનાથી સિંચાયેલા સૂરિમેલ્લ સ્વરૂપ 'અર્હ' અરિહત તે સ્વય છે—એમ જે ચિત્તવે 15 છે, તે અર્હ યોગીન્દ્ર છે (?) ॥ ૩૫૭-૩૫૮ ॥ ૧૮-૧૯ ॥

૧ 'સ્મરિમ્લસ્યસર્વદેહ' શુદ્ધ ૪૫ મા 'મેલ્' શબ્દનો અર્થ ઓ માવાય આ પ્રસારે ગાયો છે—

"મેલ્સદેગ અરિહતત્તગ બુધ" અરિહતત્તગેગ અરિહતા, જ્ઞા ચક્ષેગ ચક્ષી, રજ્જેગ રાયા ।

અરિહતત્તગ મુક્ત્યનર્થપ્રાપ્ત્ય અરિહતા અંકુરા । સેવા સાહપ્રસાદના ગેવા । અત કારણાત્ મેલ્લુપ (આર્હત્યરૂપે) મન્ત્રરાજે રમ્યમાણે મિત્રપ્રમા મવતિ ।

20

અર્હ સ્તુત્યગુણધર્મો ભગવા, તેન સ્તુતિપાત્રાનિ માત્રતામૃદિસ્થાનીયાનુવાનિ ॥"

(અર્થ—) "જેમ ચક્ષુષી ચક્ષી અને રાજ્યથી રાજા કહેવાય છે તેમ 'મેલ્' શબ્દથી અરિહતવગુ કહેવાય છે ઓ અરિહતવગાથી અરિહત ઓળગાય છે ।

અરિહતવગુ એ મોખરૂપી કૃષ્ણા વીજસ્વરૂપ છે અને અરિહતો અનુરૂપ છે, વાકીના વીજ શાળા અને પ્રગાળાઓ કહેવાય છે । એ કારણથી અરિહતવગારૂપ મધરાત્રી રમણ કરતાં મારાનનું તેજ પ્રાપ્ત થાય છે ।

25

સ્તુતિ કરતા યોગ્ય ગુણોથી પરિપૂર્ણ ભગવાનના સ્તુતિવગો પણ કદિદા સ્થાન છે, એમ કદરાય છે ।"

આ અર્થો લખ્યાં છેતા અર્હો જે 'નરોદ' શબ્દ ગાયો છે તે માનવ દેહના આમાના વાચક છે ઓ 'સ્મરિમ્લ' તે અરિહતવગાનો વાચક છે । અર્થાત્ મન્ત્ર બુદ્ધિગાનક ધ્યાન કરનારનો આમા ગ્યારે 'પોતે અરિહત વગર છે' એમ સંજ્ઞા કરે ત્યારે તે સર્વજ્ઞ બો છે ।

અઃ પૃથિવી પીતરુચિઃ ઉવ્યૌમ તદિત્રમાભિરાક્રાન્તમ્ ।
 મઃ સ્વર્ગઃ કલા ચન્દ્રપ્રભમિન્દુનભસ્તત્પરં બ્રહ્મ ॥ ૪૧૬ ॥ ૨૦ ॥
 અ-ઉ-મો વિષ્ણુ-વિધીશાસ્ત્રિગુણાઃ સકલાસ્તુ કૃષ્ણ-પીત-સિતાઃ ।
 સંસૃતિરતાશ્ચ નિષ્કલમત્રં નાદો જિનઃ સિદ્ધઃ ॥ ૪૧૭ ॥ ૨૧ ॥
 આલોકેનોપલમ્ભેન મુનિત્વેન ચ સાધિતઃ ।
 રત્નત્રયમયો ધ્યેયઃ પ્રણવઃ સર્વસિદ્ધયે ॥ ૪૧૮ ॥ ૨૨ ॥
 વા ‘ૐ’ इत्यन्तराप्राणशब्दो यः स्यात् तदुद्भवम् ।
 शब्दब्रह्मेत्यसौ युक्त (उक्तः) वाचकः परमेष्ठिनाम् ॥ ४१९ ॥ २३ ॥

(ૐકાર—)

- 10 (‘ૐ’ ના સ્થૂલ વર્ણો ‘અ, ઉ, મ્’ આ પ્રમાણે ચિંતવવા—) ‘અ’ એ પૃથ્વીરૂપ (ભૂઃ) છે અને તેની કાંતિ પીઢી છે, ‘ઉ’ એ આકાશ રૂપ (ભુવઃ) છે અને તે વીજળીની પ્રભાવી ભરપૂર છે, ‘મ્’ એ સ્વર્ગરૂપ (સ્વઃ) છે અને કલા ચંદ્રની કાંતિ જેવી છે । નમ (વિંદુ) તે ઇંદુ છે, તેથી પર (નાદ) તે શબ્દબ્રહ્મ છે ॥ ૪૧૬ ॥ ૨૦ ॥

અ	ઉ	મ્	કલા	વિંદુ	નાદ
ભૂઃ	ભુવઃ	સ્વઃ	ચંદ્રકાંતિ	ઇન્દુ	શબ્દબ્રહ્મ

- 15 ‘અ, ઉ, મ્’ થી ૐ સકલ ચિંતવીએ તો તે ત્રિગુણાત્મક છે અને તેના અંશો (અનુક્રમે) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ છે—તેનું ધ્યાન ધરાય છે; એ ત્રણે અનુક્રમે સત્ત્વ, રજસ્ અને તમસ્ ગુણવાળા છે; સકલ (દેહધારી), શ્વેત, પીઢા તેમ જ શ્યામવર્ણવાળા અને સંસારમાં રત છે । કલારહિત આકાશ (શૂન્ય-વિન્દુ) તે નાદ છે અને તે જ જિન અથવા સિદ્ધ છે ॥ ૪૧૭ ॥ ૨૧ ॥

સકલ			નિષ્કલ	
અ	ઉ	મ્	વિંદુ	નાદ
બ્રહ્મા	વિષ્ણુ	મહેશ	અરિહત	સિદ્ધ

- 20 ‘આલોક’—પ્રકાશ અર્થાત્ જ્ઞાન; ‘ઉપલમ્ભ’—પ્રાપ્તિ અર્થાત્ દર્શન અને ‘મુનિત્વ’ અર્થાત્ ચારિત્ર—એ વડે સાધિત (આ + ઉ + મ્ = ૐ) ત્રણ રત્ન (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર) સ્વરૂપ પ્રણવ
 25 (ૐકાર) નુ સર્વ સિદ્ધિ માટે ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૪૧૮ ॥ ૨૨ ॥

આ	ઉ	મ્
આલોક	ઉપલમ્ભ	મુનિત્વ
જ્ઞાન	દર્શન	ચારિત્ર

- 30 અથવા દેહમાં ‘ૐ’ એવો જે પ્રાણાત્મક (પ્રાણસંચારાત્મક) ધ્વનિ થાય છે તેમાંથી શબ્દબ્રહ્મ (માતૃકા) ઉદ્ભવે છે, માટે (શબ્દબ્રહ્મ-માતૃકાવાચક હોવાથી અને પરમેષ્ઠિઓ વાચ્ય હોવાથી) તે ૐકાર ‘પરમેષ્ઠિઓને વાચક’ કહેવાયો છે (?) ॥ ૪૧૯ ॥ ૨૩ ॥

૧. સરલાવો—‘ધ્યાનવિન્દૂપનિષદ્’—“અકારઃ પીતવર્ણઃ સ્યાદ્ રજોગુણ ઉદીરિતઃ ॥ ૧૨ ॥ ઉકારઃ સાત્ત્વિકો શુદ્ધો મકારઃ કૃષ્ણ-તામસઃ ।.. ॥ ૧૩ ॥”

હ્યુત્તવા હત્કમલે પ્રણવ મધ્યસ્થધૃરિમેરજિતમ્ ।

સ્વર ક્ષાદિવર્ણયુક્ત યો ધ્યાયતિ કુમ્ભકૈન શશિવર્ણમ્ ॥ ૪૨૦ ॥ ૨૪ ॥

મિન્દૂર-સુવર્ણમિ શ્યામારણવર્ણ(ર્ણા)મ ક્રમાદેય ।

શાન્તિ. શ્વેમ સ્તમ દ્વેષ વશ્ય તનોતિ જન્તૂતામ્ ॥ ૪૨૧ ॥ ૨૫ ॥

યસ્તુ દ્વાદશસહસ્ર સામાન્યાત્પ્રણવે જપમ્ ।

5

કુર્યાત્ તસ્ય પર વ્રહ્મ સ્ફુટ દ્વાદશમાસત. ॥ ૪૨૨ ॥ ૨૬ ॥

અર્હદ્વિમ્વ દ્વયે સાય પ્રાણાયામત્રય મુનિઃ ।

પદ્મિશ્વત્પ્રણવામ્યાસાત્કુર્યાદ્ દ્વાદશક્રપાત્ ॥ ૪૨૩ ॥ ૨૭ ॥

દ્વાયા પૂર્ણ સૂર્ય રેચન કુમ્ભકેઽન્તરા ।

હૃદિ દ્વિપદ્મદામ્બોજે સન્ધ્યાવિધિરય સ્મૃત ॥ ૪૨૪ ॥ ૨૮ ॥

10

ક્ષર્પાપસ્થાનમેતતુ તદેતદધર્મર્ષણમ્ ।

એતદેવ મહાસન્ધ્યા નૈવાન્યત્કિશ્ચિદસ્ત્યત ॥ ૪૨૫ ॥ ૨૯ ॥

પથ્યા ગુર્વક્ષરેર્વારિઃ પલ પથ્યા પલૈર્ધટી ।

પથ્યા ગુર્વક્ષરાઢ્ઢોઽય ત્રિસહસ્રી પદ્યતી ॥ ૪૨૬ ॥ ૩૦ ॥

અહોરાત્રઘટીપણિગુણા લક્ષયુગ તથા ।

15

સહસ્રા પોઢશેત્યન્ત પ્રણવાદજપા મુને. ॥ ૪૨૭ ॥ ૩૧ ॥

આ પ્રમાણે વિચેન કર્યા પટ્ટી (પ્રાને કહેવાનું કે—) હૃદયકમલમાં સ્વર અને વ્યજનોથી યુક્ત અને જેના મધ્યમાં સુરિમેઢ—૬૬ રૂપ જિન છે એના પ્રણવનું કુમ્ભક વડે શ્વેતવર્ણનું ધ્યાન કરવાથી પ્રાણીઓને શાંતિ, મિન્દૂર (કુકુમ ?) વર્ણનું ધ્યાન કરવાથી શ્વેત, પીત્તવર્ણનું ધ્યાન કરવાથી સ્તમન, શ્યામવર્ણનું ધ્યાન કરવાથી દ્વેષ અને અરણવર્ણનું ધ્યાન કરવાથી વશ્ય કરવાના કૃત્યો થાય છે ॥ ૪૨૦-૪૨૧ ॥ ૨૪-૨૫ ॥ 20

જે સાધારણ રીતે (દારોજ) ૧૨૦૦૦ પ્રમાણ પ્રણવ-અંશ્યાનો જાપ કરે છે તેને વાર મહિનાના પરબ્રહ્મ (સૂક્ષ્મ પરામાત્મ અથવા આમસ્વરૂપ) સ્પષ્ટ થાય છે ॥ ૪૨૨ ॥ ૨૬ ॥

મુનિષ્વ વને સધ્યાકાલે વાર વાર માત્રાથી ત્રણ વાર—એમ છત્રીશ પ્રણવના અમ્યાસથી (પૂરક, કુમ્ભક, રેચક સ્વરૂપ) પ્રાણાયામ કરવાપૂર્વક અર્હદ્ વિંચનુ દૃઢ્યમા (અનાહતચરના) વાર દલના ધમલમા ધ્યાન કરતુ । તે વખતે દ્વા નાડીથી પૂરક, સુષુમ્ણાથી કુમ્ભક અને 'સૂર્ય (પિંગલ) નાડીથી 25 રેચન કરના । આ વિધિને 'સન્ધ્યાવિધિ' કહેવામાં આવે છે ॥ ૪૨૩-૪૨૪ ॥ ૨૭-૨૮ ॥

આ (વિધિ) જ (અમાર) 'સૂર્યોપસ્થાન' છે, આ જ (અમાર) 'અધર્મર્ષણ' છે અને આ જ (અમારી) 'મહાસન્ધ્યા' છે । આનાથી મિત્ર વીંતુ કોઈ મૂર્ખોપસ્થાન ગમેરે તારિતર નથી ॥ ૪૨૫ ॥ ૨૯ ॥

(પચપગમેથી સ્વરૂપ) ગુરુ અક્ષરો ૬૦ વાર ગણાય તો એક 'પલ' થાય અને ૬૦ પલોના એક 'ધર્ડી' થાય । આ રીતે ગુરુ અક્ષર ૬૦ વાર ગણીએ તો ૩૬૦૦ નંબ્યા પ્રમાણ થાય । દિનસ અને રાતની ૩૦ ઘડીઓથી ગુણીએ (૩૬૦૦ x ૬૦) તો ૨૧૬૦૦૦ (બે લાખ મોટા હજાર) થાય । આ ગણ્યાથી પ્રણવનો અત્રપા (ગિતર) જાપ કરવો જોઈએ ॥ ૪૨૬ ૪૨૭ ॥ ૩૦-૩૧ ॥

ઘટ્ટાં ગુર્વક્ષરમિતા ઉચ્છ્વાસાઃ સ તુ એકકઃ ।

દશપ્રણવજાસ્તેન પ્રાણાયામા ઘટ્ટીભવાઃ ॥ ૪૨૮ ॥ ૩૨ ॥

ત્રિશતી સહ પૃથ્વા સ્યાદશપ્રણવજા મુનેઃ ।

સન્ધ્યાતો યાતિ નોચ્છ્વાસઃ પરમેષ્ઠિસ્મૃતિં વિના ॥ ૪૨૯ ॥ ૩૩ ॥

5

પરમેષ્ઠિમયો રત્નમયઃ સર્વમહોમયઃ ।

પ્રણવઃ સૂરિમન્ત્રાદૌ ગૌતમસ્વામિના કૃતઃ ॥ ૪૩૦ ॥ ૩૪ ॥

વૃત્તાકૃતિરહંતસ્ત્રિકોણસિદ્ધાસ્તુ શીર્ષકં સૂરિઃ ।

વાચકં ઇન્દુકલાઽત્ર દીર્ઘકલા સાધુરિતિ પચ્ચ ॥ ૪૩૧ ॥ ૩૫ ॥

શીર્ષ-મુખ-ક્રૃષ્ઠ-હૃદય-ક્રમગતમાત્માનમન્યદેહિગતમ્ ।

10

અર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય-મુનિપદં તુ રક્ષાયૈ ॥ ૪૩૨ ॥ ૩૬ ॥

એક ઘટ્ટીમાં ગુર્વક્ષર પ્રમાણ એટલે ૩૬૦ ઉચ્છ્વાસ થાય । તેમાં એકેક ઉચ્છ્વાસે દશ પ્રણવ (નો જાપ) ઉત્પન્ન થાય । આ રીતે ઘટ્ટીથી ઉત્પન્ન થનારો ૩૬૦૦ પ્રમાણનો પ્રણવ કહ્યો છે ॥ ૪૨૮ ॥ ૩૨ ॥

દશ પ્રણવથી ઉત્પન્ન થતાં (એક ઘટ્ટીમાં) ૩૬૦ પ્રમાણ (જાપસંખ્યા) થાય છે । આથી સંધ્યાથી લઈને પરમેષ્ઠીના સ્મરણ વિનાનો મુનિનો એક પળ ઉચ્છ્વાસ જતો (હોતો) નથી ॥ ૪૨૯ ॥ ૩૩ ॥

15

આ પ્રણવ (ઐકાર) પંચપરમેષ્ઠિમય છે; ત્રણ રત્નમય છે, સર્વ પ્રકારની પૂજાસ્વરૂપ છે, તેથી સૂરિમંત્રની આદિમાં પણ શ્રીગૌતમસ્વામીએ ઐકારનો નિર્દેશ કર્યો છે ॥ ૪૩૦ ॥ ૩૪ ॥

(હ્રીકાર—)

હ્રીકારમાં વૃત્તાકૃતિ ‘૦’ વિંદુ તે અરિહંત, ત્રિકોણાકૃતિ ‘ Δ ’ નાદ તે સિદ્ધ, શીર્ષક ‘હ’ મુલ્યાક્ષર તે આચાર્ય, ચંદ્રકલા ‘~’ તે વાચક (ઉપાધ્યાય) અને દીર્ઘકલા ‘૧’ ઈકાર તે સાધુ—એ રીતે

20 પાંચ પરમેષ્ઠીઓ (જણાવ્યા) છે ॥ ૪૩૧ ॥ ૩૫ ॥

બીજાના દેહમાં પોતાને સ્થાપિત કરવો, ત્યાં રહેલ પોતાના શીર્ષ, મુખ કંઠ, હૃદય અને ચરણ-સ્થાનોમાં અનુક્રમે અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ પદોનો ન્યાસ કરવો, એથી રક્ષા થાય છે । ॥ ૪૩૨ ॥ ૩૬ ॥^૨

[અહીં એવો પણ અર્થ લઈ શકાય કે—પોતાની રક્ષા માટે પોતાના દેહમાં ન્યાસ કરવો અને 25 અન્યની રક્ષા માટે અન્યના દેહમાં ન્યાસ કરવો ।]

૧. સરલાવો—‘વટ્ટકલા અરિહંતા તિરુણા સિદ્ધા ય લોટકલ સૂરી ।

ઉવજ્ઞાયા મુદ્ધકલા દીહકલા સાહુણો મુહયા ॥ ૧૦ ॥’ —ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) પૃ. ૨૬૩

આ ગાથાનો ભાવર્થ તો ઉપર્યુક્ત ૪૩૧ શ્લોક જેવો જ છે પણ આમાંનો ‘લોટકલ’ શબ્દ ધ્યાનમાં લેવા જેવો છે । લોટ એટલે આઠ, કલા-રેખા જેમા છે તે ‘હૂ’ સમજવો । શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય ‘અભિધાનચિંતામણિ-વૃત્તિ’મા 30 જગાવે છે કે—‘સુવર્ણ રજતં તામ્ર રીતિઃ કાસ્યં તથા ત્રપુઃ । સીસ ચ ધીવર ચૈવ અઘૌ લોહાનિ ચક્ષતે ॥’ (પૃ. ૪૧૬)

૨. સરલાવો—‘સીસત્યા અરહંતા સિદ્ધા વયણમ્મિ સૂરિણો કંઠે ।

હિયમ્મિ ઉવજ્ઞાયા ચરણઠિયા સાહુણો વદે ॥ ૮ ॥’ —ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) પૃ. ૨૬૩

અર્હન્ ભૂમિર્નમઃ સિદ્ધાસ્તેજઃ સ્થરિઃ પરે પયઃ ।
 વાયુઃ સાધુરતો માયાત્રીજાન્તસ્તત્ત્વપંચક્રમ્ ॥ ૪૩૩ ॥ ૩૭ ॥
 પૃથ્વી ધર્મસ્ય પદ વારિ નમશ્ચાપિ શુક્લત્રીજમિહ ।
 તૈજસમાર્તધ્યાન મરુત્ તથા રૌદ્રત્રીજ સ્યાત્ ॥ ૪૩૪ ॥ ૩૮ ॥
 ચન્દ્ર-કુજાર્હન્તઃ મિદ્વાશ્ચ વુધો વૃહસ્પતિઃ સ્થરિઃ ।
 શુક્રો વાચકુ એવ મુનિર્ગર્ગ શનીગ્રહાસ્તત્ર ॥ ૪૩૫ ॥ ૩૯ ॥
 નાદોઽર્હન્નેતદધઃ શૂન્ય વ્યોમત્રિતા ગ્રહાઃ સપ્ત ।
 ઇતિ નાદાર્હદ્ધ્યાનાત્ સર્વગ્રહભૂતશાન્તિરિહ ॥ ૪૩૬ ॥ ૪૦ ॥
 અર્હત્ સિદ્ધાચાર્યોપોધ્યાય મુનીન્દ્રસસ્થિતાસ્થિયયઃ ।
 નન્દાદ્યાઃ પંચામૃઃ ક્રમશઃ શાન્તિક પ્રાપ્નત્ ॥ ૪૩૭ ॥ ૪૧ ॥

5

10

માયાત્રીજ-હૃદ્-આરમા તત્ત્વપંચક તથા પરમેષ્ઠિપંચકનો મેલ આ પ્રમાણે છે—અર્હન્ ભૂમિરૂપે,
 સિદ્ધ આકાશરૂપે, આચાર્ય અગ્નિરૂપે, ઉપાધ્યાય જલરૂપે અને સાધુ વાયુરૂપે છે ॥ ૪૩૩ ॥ ૩૭ ॥
 અર્હો (ધ્યાનની દૃષ્ટિ) ધર્મધ્યાનનું પદ પૃથ્વી છે, શુદ્ધધ્યાનનું વીજ જલ તથા આકાશ છે,
 આર્તધ્યાનનું પદ અગ્નિ છે અને રૌદ્રધ્યાનનું વીજ મરુત્ (પવન) છે ॥ ૪૩૪ ॥ ૩૮ ॥
 ચંદ્ર અને મંગલ (ના પ્રવચાર)ની શાંતિ માટે અરિહતના, વુધ માટે સિદ્ધના, ગુરુ માટે 15
 આચાર્યના, શુક્ર માટે ઉપાધ્યાયના અને રવિ તેમજ શનિ માટે મુનિના પદોની ઉપાસના છે ॥ ૪૩૫ ॥ ૩૯ ॥
 નાદ ‘Δ’ એ અરિહત છે, નાદની નીચે શૂન્ય ‘Δ’ તે આકાશ છે, અને આકાશને
 આશ્રયીને સાત પ્રહો રહેલા છે । એ રીતે નાદરૂપ અરિહતના ધ્યાનથી સમગ્ર પ્રહો તથા ભૂતો અર્ગોની
 શાંતિ થાય છે ॥ ૪૩૬ ॥ ૪૦ ॥
 તિથિઓના પાંચ વિભાગો છે —નદા (૧, ૬, ૧૧), મદ્રા (૨, ૭, ૧૨), જયા (૩, ૮, 20
 ૧૩), રિક્તા (૪, ૯, ૧૪) અને પૂર્ણા (૫, ૧૦, ૧૫) । શાંતિકર્મ માટે અર્હત્, સિદ્ધ, આચાર્ય,
 ઉપાધ્યાય અને મુનિપદોમા તે તે તિથિઓનું અનુક્રમે ધ્યાન કરતું ॥ ૪૩૭ ॥ ૪૧ ॥

૧ સરપાઓ —મદિમહામહતા ગયણ સિદ્ધા ય સુરિણો જ્ઞાતા ।

વરસં વરમુવચ્છાયા પવણો મુણિણો દરતુ દુઃ ॥ ૬ ॥

—ન સ્વા (પ્રા વિ) ૫ ૨૬૨

25

૨ સરપાઓ —

સસિમગ્ન અરિહતા વુદો ય સિદ્ધા ય મુચ્ચુરુ સ્થરી ।

શુક્રો ઠવચ્છાયા પુણો શાહ મગ્નો મુર માણુ ॥ ૭ ॥

—ન સ્વા (પ્રા વિ) ૫ ૨૬૫

૩ સરપાઓ —

નગ નિહિ અરિહતા મદ્રા સિદ્ધા ય સુરિણો ય જયા ।

તિદિ રિક્તા ઠવચ્છાયા પુણ્યા શાહ મુહ મિત્તુ ॥ ૧૦ ॥

—ન સ્વા (પ્રા વિ) ૫ ૨૬૭

30

ચન્દ્રામઃ શશિશાન્ત્યૈ કુજસ્ય પદ્મપ્રભો ગુરોઃ શાન્તિઃ ।
 સૂર્યસ્ય નાભિભૂરથ વીરો રાહોશ્ચ શાન્તિકૃતે ॥ ૪૩૮ ॥ ૪૨ ॥
 મન્દસ્ય શ્રીપાર્શ્વો બુધસ્ય નમિશ્ચ શાન્તયે તદિહ ।
 માયાવીજે તત્તત્સ્થાને દેવં ગ્રહં ચ તં ધ્યાયેત્ ॥ ૪૩૯ ॥ ૪૩ ॥

5

इति शान्तिकम् ॥

કુણ્ડલિની ભુજગાકૃતિ (તી) રેફાશ્ચિત્‘હઃ’ શિવઃ સ તુ પ્રાણઃ ।
 તચ્છક્તિર્દીર્ઘકલા માયા તદ્દોષિતં જગદ્વચ્ચમ્ ॥ ૪૪૦ ॥ ૪૪ ॥
 નાભૌ હૃદયે કળ્થે આજ્ઞાચક્રેઽથ યોનિમધ્યે વા ।
 સિન્દૂરારુણમાયાવીજધ્યાનાદ્ જગદ્વચ્ચમ્ ॥ ૪૪૧ ॥ ૪૫ ॥
 પ્રાગ્વદ્ વર્ણાનુગતં માયાવીજં વિશિષ્ટકાર્યકરમ્ ।
 પ્રાયઃ શિરસિ ત્રિકોણે વચ્ચકરં કામવીજવત્ ॥ ૪૪૨ ॥ ૪૬ ॥

10

ચંદ્રની શાંતિ માટે શ્રીચન્દ્રપ્રભ, મંગલની શાંતિ માટે શ્રીપદ્મપ્રભ, ગુરુની શાંતિ માટે શ્રીશાંતિનાથ, સૂર્યની શાંતિ માટે શ્રીઋપભદેવ અને રાહુની શાંતિ માટે શ્રીવીર, શનિની શાંતિ માટે શ્રીપાર્શ્વનાથ અને બુધની શાંતિ માટે શ્રીનમિનાથ—એમ માયાવીજ હ્રીંકારમાં તે તે તીર્થકરોના સ્થાને તે તે ગ્રહનું ધ્યાન 15 કરવું ॥ ૪૩૮-૪૩૯ ॥ ૪૨-૪૩ ॥

રેફથી યુક્ત હ (હ) તે ભુજગ(સર્પ)ની આકૃતિવાળી કુંડલિની છે । કેવલે ‘હ’ તે શિવ છે, તે જ પ્રાણ છે, દીર્ઘકલા (ી દીર્ઘ ઈંકાર) એ તેની શક્તિ—માયા છે, માત્રાથી વેષ્ટિત (મોહિત) જગત છે, જગત ‘હી’ ના ધ્યાનથી વશ થાય છે (?) ॥ ૪૪૦ ॥ ૪૪ ॥

નાભિ(મણિપુરચક્ર)માં, હૃદય(અનાહતચક્ર)માં, કંઠ(વિશુદ્ધચક્ર)માં, આજ્ઞાચક્ર(ભૂમધ્યભાગ)માં 20 અથવા યોનિમધ્ય(સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર)માં સિન્દૂર સમાન અરુણવર્ણવાળા માયાવીજ(હ્રીંકાર)નું ધ્યાન કરવાથી જગત વશ થાય છે ॥ ૪૪૧ ॥ ૪૫ ॥

માયાવીજ—હ્રીંકારનું તે તે વર્ણને અનુસાર ધ્યાન કરાય તો તે વિશિષ્ટ કૃત્યકારી થાય છે । પ્રાયઃ મસ્તકમાં—ત્રિકોણમાં તેનું ધ્યાન કરવાથી તે કામવીજ (હ્રીં)ની માફક વશીકરણ માટે થાય છે ॥ ૪૪૨ ॥ ૪૬ ॥

૧. સરસ્વાતો :—

25

“અકારો ભુજગાકૃત્યા કુણ્ડલી વિશ્વજન્મભૂઃ ।
 તત્પરો હઃ શિવઃ સ્વાત્મા રાજતેઽર્હં ઇત્યતઃ ॥

હ. શમ્ભુ* મેન્દુકલો ત્રલા રસ્તુર્વક સ્વરો વિષ્ણુઃ ।
 સમુત્તરિસ્યા વિન્દુ દત્ત્યા નાદો વિભાત્યર્હન્ ॥ ૪૪૩ ॥ ૪૭ ॥
 વર્ણાન્ત પાર્શ્વજિન* ક્લા ફળા વિન્દુરત્ર નાદ(મ)મહ* ।
 નાગો રૂઠું તુ પદ્મા તત્રાર્હન્ સુરિમ્ભુમયઃ ॥ ૪૪૪ ॥ ૪૮ ॥
 વારિ-વૈટ પંત્ર યંત્રે મૂર્ધનિ ભાલે સુપુષ્પ-નૈવૈઘૈઃ ।
 સપૂજ્યામુ જાપ કરપર્વભિરબ્જીજાઘૈ* ॥ ૪૪૫ ॥ ૪૯ ॥
 માયાવીજ લક્ષ્ય(ક્ષ) પરમેષ્ઠિ જિર્નૌલિ-રત્નરૂપ ય* ।
 ધ્યાયત્યન્તર્વાર હૃદિ સ શ્રીગોતમઃ સુધર્મા ચ ॥ ૪૪૬ ॥ ૫૦ ॥
 ઇતિ માયાવીજમ્ ॥

5

દ્વદુકલાયુક્ત હ અર્થાત્ 'હ' એ શમ્ભુનો વાચક છે, 'રૂ' એ શ્રદ્ધાનો વાચક છે અને ચોથો 10
 સ્વર 'ઈ' એ વિષ્ણુનો વાચક છે । એનાથી (૧) સત્તારની પ્રવૃત્તિ થાય છે, તેના ઊપર વિન્દુ—શૂન્ય દડા
 અર્થાત્ મીઠું મૂકીએ તો તે 'નાદ' છે અને તે સ્વયં 'ર્હન્' રૂપે શોમે છે ॥ ૪૪૩ ॥ ૪૭ ॥

હ	રૂ	ઈ	Δ
શર	શ્રદ્ધા	વિષ્ણુ	અરિહત

વર્ણની અંતે રહેલ 'હ' એ પાર્શ્વજિન છે, ક્લા એ ફળા છે, વિન્દુ એ નાગના મસ્તકે રહેલ 15
 મણિ છે, 'રૂ' એ નાગ-ધરણેન્દ્ર છે અને 'ઈ' એ પદ્માવતી દેવી છે, તેમા અરિહતની આકૃતિ તે
 સુરિમેર છે ॥ ૪૪૪ ॥ ૪૮ ॥

હ	-	રૂ	ઈ
પાર્શ્વજિન	ફળા	નાગમણિ	ધરણેન્દ્ર
			પદ્માવતી

(જાણે) જલથી પૂર્ણ થઈ શકે અને તેના પર પવિત્ર પાદદ્વા મૂકેલા હોય એવા જાનરસાલા 20
 (સિદ્ધચક્ર સમાન) યત્રના ઉપરના ભાગમા 'હૌ' કારને સ્થાપન કરી તેની વૃજા કરવી, પટ્ટી આગળીના
 વેળા વડે, કમલાકાર વડે અથવા રુદ્રાખાદિ માલા વડે તેનો જાપ કરવો (૧) ॥ ૪૪૫ ॥ ૪૯ ॥

માયાવીજ-હૌંકાર પરમેષ્ઠિમય છે, જિનાવલીમય (ચોનીશ તીર્થંત્રમય) છે અથવા તો ત્રણ રત્ન
 (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર)મય છે, એ પ્રસારે માયાવીજ-હૌંકારને લક્ષ્યમા રાણીને દ્રવ્યમા જે શ્રીવીર
 ભગવતનુ ધ્યાન કરે છે તે શ્રીગોતમ ગણધર અથવા શ્રીસુધર્મા ગણધર સદશ થાય છે ॥ ૪૪૬ ॥ ૫૦ ॥ 25

૧ સંચારનો વિન્દુ (ધ્યાન-મીઠું) દડા અથવા ગાઠારિય પ્રવૃત્તિ થાય તો આત્મા અહીં થાય છે, એવો
 પગ અથવા પદ ગણાય ।

આદ્યં હાન્તં શબ્દબ્રહ્મોર્ધ્વાધો 'ર'તસ્ત્રિરત્નયુતમ્ ।

ચન્દ્રકલા સિદ્ધિપદં વિન્દુનિભોઽનાહતઃ સોઽર્હન્ ॥ ૪૪૭ ॥ ૫૧ ॥

પોર્ઽશ ચતુરધિવિંશતિર્રથૌ નાંભૌ દલોનિ હૃદિ^{૨૪} મૂર્ધ્નિ ।

આદ્યં હાન્તં વર્ણાઃ શરદિન્દુકલા-નભઃપ્રભવાઃ ॥ ૪૪૮ ॥ ૫૨ ॥

નાદસ્વાત્મોર્ધ્વાધો રેફાઙ્ગિનરત્નયુક્ત ઇત્યર્હમ્ ।

દૃષ્પોઽન્તર્બ્રહ્માઙ્ગં નામ્યન્તઃ શક્તિકુણ્ડલિની ॥ ૪૪૯ ॥ ૫૩ ॥

ઇતિ સર્વવર્ણમૂર્તિ અર્હન્તં સર્વમેશ્વરગતમન્તઃ ।

ધ્યાયન્ સૂરિઃ સકલાગમાર્થવક્તા ગતધ્રાન્તિઃ ॥ ૪૫૦ ॥ ૫૪ ॥

(અર્હ—)

10 અર્હ માં અ અને હ (અથી માંડીને હ સુધીની માતૃકારૂપ) શબ્દબ્રહ્મના સૂચક છે, રેફરત્નત્રિતયને વતાવે છે, ચન્દ્રકલા (~) તે સિદ્ધિપદ છે અને વિન્દુસદૃશ જે અનાહત (નાદ) છે તે અરિહંત છે^{૨૫} ॥૪૪૭॥૫૧॥

‘અ’ થી ‘હ’ સુધીના (૪૯) વર્ણો છે । તેમાંથી ‘અ’ થી ‘અઃ’ સુધીના સોઠ સ્વરો નામિકમલ (મણિપૂરચક્ર)નાં સોઠ દલોમાં, ‘ક્ર’ થી ‘મ્’ સુધીના ચોવીશ વ્યઙ્ગનો હૃદયકમલ- (અનાહતચક્ર)નાં ચોવીશ દલોમાં અને ‘ય્’ થી ‘હ્’ સુધીના આઠ વ્યઙ્ગનો લલાટકમલ(આઙ્ગાચક્ર)
15 ના આઠ દલોમાં—એ પ્રકારે ૪૮ વર્ણો, શરદ ઋતુના ચન્દ્રસદૃશ કલા (~) અને વિન્દુથી યુક્ત ચિત્રવર્ણો । કલા ~ (વક્રરેખા) વિન્દુ અને નાદ (સરલ રેખા)ની સંયોજનાથી માતૃકાના વર્ણો ઉત્પન્ન થાય છે । (તે ‘મ્’ સિવાયના ‘અ’ થી ‘હ્’ સુધીના ૪૮ વર્ણો થાય; તેમના ઉપર જે કલા અને વિન્દુરૂપે નાદ છે તે ‘મ્’ છે । ‘મ્’ ને હૃદયકમલની વચ્ચે ચિત્રવર્ણો^{૨૬} । આ પ્રમાણે નામિકમલનો પહેલો વર્ણ ‘અ,’ લલાટકમલનો છેલ્લો વર્ણ ‘હ્’ અને હૃદયકમલનો વચ્ચેનો વર્ણ ‘મ્’ મળીને ‘અર્હ’ થાય ।) અર્હ તે
20 સ્વાત્મા છે । ઉપરનો અને નીચેનો ‘ર’કાર શ્રીજિનેશ્વર ભગવંતના રત્નત્રયનો સૂચક છે । તેનાથી સહિત થતાં સ્વાત્મા-અર્હ-પરમાત્મા વને છે । ‘અર્હ’ ને બ્રહ્માઙ્ગ(બ્રહ્મરંધ્ર)માં ચિત્રવર્ણો અને નામિકમલની મધ્યમાં કુણ્ડલિની શક્તિ ચિત્રવર્ણી ॥ ૪૪૮-૪૪૯ ॥ ૫૨-૫૩ ॥

એ રીતે ‘અર્હ’ એ અરિહંતની સાક્ષાત્ સર્વવર્ણમય મૂર્તિ છે । એ અર્હનું સંપૂર્ણ મેરુદંડમાં (મેરુદંડગત- સુષુપ્તિ નાડીમાં) ધ્યાન કરનાર સૂરિ ધ્યાનરહિત થઈને સર્વ આગમોના અર્થના પ્રવક્તા વને છે ॥૪૫૦॥૫૪॥

25 ૧. સરલાવો :—

આદ્યન્તાક્ષરસલધ્યમક્ષરં વ્યાપ્ય યત્ સ્થિતમ્ ।

અગ્નિજ્વાલાસમં નાદ-વિન્દુ-રેખાસમન્વિતમ્ ॥ ૧ ॥

અગ્નિજ્વાલાસમાક્રાન્તં મનોમલવિશોધકમ્ ।

દેદીપ્યમાનં હૃત્પદ્મે તત્પદં નૌમિ નિર્મલમ્ ॥ ૨ ॥

30

—‘ઋષિમણ્ડલસ્તોત્ર’

૨. સરલાવો—યોગશાસ્ત્ર, પ્રકાશ ૮, શ્લો. નં. ૧૮-૨૨ ની વ્યાખ્યા ।

૩. સરલાવો— “ ” ” ” શ્લો. ૨-૪ ।

૪. “ ” ” ” ” શ્લો. ૮ ।

ઉક્ત ચ—

કમલદલોદરમધ્યે ધ્યાયન્ વર્ણાનનાદિસસિદ્ધાન્ ।

નટાદિનિપયગોધો ધ્યાતુ સપથતે કાલાત્ ॥ ૪૫૧ ॥ ૫૫ ॥

અર્હેજપાત્ ક્ષયમરોચકમગ્રિમાન્ધ

કુષ્ઠોદરામક્રમન-શ્વસનાનિ હન્તિ ।

પ્રાપ્નોતિ ચાપ્રતિમવાક્ મહતીં મહદ્ભ્યં.

પૂજા પરત્ર ચ ગતિં પુરપોત્તમાત્મા ॥ ૪૫૨ ॥ ૫૬ ॥

અપિ ચ—

ફનકમલગર્ભે કર્ણિકાયા નિપજ્ઞ

વિગતતમસમર્હ સાન્દ્રચન્દ્રાશુગૌરમ્ ।

ગગનમનુસરન્ત સશ્ચરન્ત હરિત્સુ

સ્મર જિનપતિરૂપ મન્દરાજ યતીન્દ્ર ! ॥ ૪૫૩ ॥ ૫૭ ॥

હિતિ સર્વત્રગ ધ્યાયન્નર્હમિત્યેકમાનમં ।

સ્વપ્નેઽપિ તન્મયો યોગી કિંચિદન્યન્ન પશ્યતિ ॥ ૪૫૪ ॥ ૫૮ ॥

વક્તુ છે કે—

અનાદિસસિદ્ધવર્ણોનુ કમલપત્રની અંદર જે ધ્યાન કરે છે તેને નટ (ચોરાયેલી) વસ્તુ વગેરે વિપયનુ જ્ઞાન સમય જતા થાય છે' ॥ ૪૫૧ ॥ ૫૫ ॥

‘અર્હ’ મન્દરાજ જાપ દ્વારા ક્ષય, અરચિ, અપચો, કોઢ, આમરોગ, યાસી, શ્વાસ વગેરે (રોગોનો) નાશ કરે છે, જાપ કરનાર અપ્રતિમ વાણીયાગો વને છે, મહાપુરુષોની પળ પૂજાને પ્રાપ્ત કરે છે અને પરલોકમા ઉત્તમ પુરુષો પ્રાપ્ત કરેલી ગતિને મેળવે છે’ ॥ ૪૫૨ ॥ ૫૬ ॥

હે મુનિવ્રત ! તુ અજ્ઞાનરૂપ વ્યગ્રચારથી રહિત, ધન એના ચન્દ્રકિરણોના જેવી ગોર કાતિનાળા અને સાક્ષાત્ જિનપતિ સમાન એના મન્દરાજ અર્હ (નાભિગત) સુવર્ણકમલની મધ્યમાં વિરાજમાન છે, એમ પ્રથમ ચિંતન । તે પછી તે આકાશમા જાય છે અને સર્વદિશાઓમા સચરે છે, એમ ચિંતન ॥ ૪૫૩ ॥ ૫૭ ॥

આ પ્રકારે સર્વત્ર જતા એવા ‘અર્હ’ નુ એક ચિત્તથી ધ્યાન કરતો અને તેમા લીન થતો યોગી સ્વપ્નમાં પણ એ (અર્હ) સિમાય વીજુ જોતો નથી’ ॥ ૪૫૪ ॥ ૫૮ ॥

૧ ખુઓ જ્ઞાનાગ્ર, પૃ ૩૮૭, શ્લો ૧

૨ ખુઓ ‘જ્ઞાનાગ્ર’ પૃ ૩૮૭, શ્લો ૨, તથા યોગશાસ્ત્ર, અષ્ટમ પ્રકાશ, શ્લો ૫ અને મ્યાર્યા ।

૩ સરસ્વતી—યોગશાસ્ત્ર, અષ્ટમ પ્રકાશ, શ્લો ૧૮ ૧૭ ॥

અહ્ં લક્ષ્યાકૃત્ય ધ્યાયન્ નાદાદિવિચ્યુતૌ શશિનમ્ ।

યદ્વર્ણમાત્રમક્ષરભાવોઽજ્ઞિતમીરિતું શક્યમ્ ॥ ૪૫૫ ॥ ૫૯ ॥

પદ્યત્યનાહતાભિધેવમસૌ સૂક્ષ્મલક્ષ્યગતઃ ।

તસ્માચ્ચ ગલિતલક્ષ્યો જ્યોતિર્મયમીક્ષતે વિશ્વમ્ ॥ ૪૫૬ ॥ ૬૦ ॥

મન્ત્રરાજસમુદ્ભૂતાનાહતસ્થિતચેતસઃ ।

સિધ્ધ્યન્તિ સિદ્ધયઃ સર્વા અણિમાઘાઃ સ્વયં યતેઃ ॥ ૪૫૭ ॥ ૬૧ ॥

ઇતિ પિંડસ્થિતિ-પદગત-રૂપાશ્રિત-રૂપવર્જિતાભ્યાસાત્ ।

અહ્ં મેરુધ્યાતુસ્તત્તદ્ભવસિદ્ધિસામ્રાજ્યમ્ ॥ ૪૫૮ ॥ ૬૨ ॥

અકારઃ શ્રીપતિઃ સાન્તઃ સેન્દુઃ શમ્ભુર્વિધિશ્ચ રઃ ।

ઊર્ધ્વમેતન્નમ્ભોલોકસ્તદન્તેઽનાહતો જિનઃ ॥ ૪૫૯ ॥ ૬૩ ॥

અહ્ં ત્રૈલોક્યપૂજ્યત્વાદ્ (?) અનન્તકરુણા જિનાઃ ।

સદ્રત્નત્રયભાજસ્તદહ્ં સર્વગ્રીજકમ્ ॥ ૪૬૦ ॥ ૬૪ ॥

5

10

આ રીતે અહ્ંના પદસ્થ ધ્યાન પછી નાદ વગેરેથી રહિત (અ, રેફ, વિન્દુ અને કલાથી રહિત) ઉજ્જ્વલ ‘હ’ વર્ણનું ધ્યાન કરવું । આ ‘હ’ અક્ષરભાવને પ્રાપ્ત કહેવાય । તે ‘હ’ હવે વર્ણમાત્ર (વાચાથી 15 અનુચાર્ય) રહે અને અનક્ષરતાને પામે, તે માટે તેને ચન્દ્રકલાકારે ચિતવવો । આ રીતે સૂક્ષ્મ લક્ષ્ય (ચન્દ્રકલા)માં સ્થિર થયેલાને ચન્દ્રકલાના આકારવાળા શ્રી અનાહતદેવનાં દર્શન થાય છે । પછી તે અનાહત—ચન્દ્રકલાને સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ—વાલાગ્રસદૃશ—વિંદુરૂપ ચિતવવી, પછી તે લક્ષ્યથી પળ મનને યોગી લેવું । તે પછી યોગી વિશ્વને જ્યોતિર્મય જુએ છે ॥ ૪૫૫-૪૫૬ ॥ ૫૯-૬૦ ॥

મન્ત્રરાજ(અહ્ં)થી ઉત્પન્ન—ઉપસ્થિત થયેલા અનાહત દેવમાં જેને મનને સ્થિર કર્યું છે તે યતિને 20 અણિમા વગેરે બધી સિદ્ધિઓ સ્વયં સિદ્ધ થાય છે ॥ ૪૫૭ ॥ ૬૧ ॥

આ પ્રકારે પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપાશ્રિત અને રૂપાતીતના અભ્યાસથી ‘અહ્ં’—મેરુનું પૂર્વોક્ત રીતે ધ્યાન કરનારને તે તે ભવોમાં અનેક સિદ્ધિઓ રૂપ સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૪૫૮ ॥ ૬૨ ॥

(‘અહ્ં’માં રહેલ) ‘અ’ તે વિષ્ણુસ્વરૂપ છે, ‘સ’ની અંતે રહેલ અને ઇન્દુકલા ‘~’ સહિત 25 એવો ‘હ’ અર્થાત્ ‘હ્ં’ તે શંભુસ્વરૂપ છે અને ‘ર’ બ્રહ્માસ્વરૂપ છે, એનાથી ઊપર વિંદુ તે લોકાકાશ છે અને વિન્દુ પછી જે અનાહત પ્રગટે છે, તે લોકાકાશના અંતે (સિદ્ધશિલાના ઉપર) રહેલ ‘જિન’ છે ॥ ૪૫૯ ॥ ૬૩ ॥

‘અહ્ં’ ઇટલે ત્રણે લોકને પૂજ્ય, અનન્તકરુણાવાળા અને રત્નત્રયને ધારણ કરનારા શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતો છે, તેથી અહ્ં સર્વ સદ્વસ્તુઓની પ્રાપ્તિનું બીજ છે ॥ ૪૬૦ ॥ ૬૪ ॥

વર્ણાન્ત' શ્રીગીરો રેફ' સિંહાસન તુ ચન્દ્રકલા ।
 હચિદ્વંદ્વછત્રત્રય મન્ત્રફલશોઽસ્ય નાદશિલા ॥ ૪૬૧ ॥ ૬૫ ॥
 વર્ણાન્તસ્તીર્થઋચ્છિકોણકોટીરમથ સિતાશુકલા ।
 સર્વત્ર શીતલેશ્યા શૂન્ય શુક્ર તતઃ પર સિદ્ધિ' ॥ ૪૬૨ ॥ ૬૬ ॥
 રેફદ્વયાદ્યમયુત તયોર્ધ્વરેફમથ'સ્થરેફ ના ।
 અત્યક્તસાન્તગ્રીજ મન્ત્રતનુજિનપતિઃ સાક્ષાત્ ॥ ૪૬૩ ॥ ૬૭ ॥
 ત્રેલોચ્યવર્તિશાશ્વતજિનદર્શન પૂજન સ્તુતિભવેન ।
 જિનપતિગ્રીજોર્ધ્વશત સ્મરન્ ફલેન સ્વય ત્રિયતે ॥ ૪૬૪ ॥ ૬૮ ॥

5

અથવા, વર્ણાન્ત-‘હ’ એ વીર ભગવતનો વાચક છે, (નીચેનો) રેફ-‘ર’ તે સિંહાસન છે અને ચન્દ્રકલા ‘‘ર’ (ઉપરના) રૂપી (ત્રણ) દંડ ઉપર રહેલ ત્રણ છત્ર સ્વરૂપ છે અને તેની નાદશિલા 10 (ત્રિન્દુ) અહીં મન્ત્રફલશ સ્વરૂપ છે ॥ ૪૬૧ ॥ ૬૫ ॥

અથવા—વર્ણના અંતે રહેલો ‘હ’ તીર્થઋ સ્વરૂપ છે, ‘ર’ ત્રિકોણકોટી (૧) છે, અર્ધચન્દ્રકલા તે સર્વત્ર શુક્લેશ્યાની સૂચક છે, શૂન્ય તે શુદ્ધધ્યાનનું પ્રતીક છે, અને તે પછી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૪૬૨ ॥ ૬૬ ॥

વે રેફ, આય-અ અને મ-‘ય’ થી યુક્ત અને હ વીજ સહિત એનો અર્હ એ શ્રીજિનપતિનો સાક્ષાત્ 15 મત્ર છે। અથવા ઊર્ધ્વ રેફ સહિત હ (હૈ) અથવા અધો રેફ સહિત હ (હ) અથવા વજ્રે રેફ સહિત (હૈ) — એ ત્રણે પણ મત્રદેહધારી સાક્ષાત્ જિનપતિ છે ॥ ૪૬૩ ॥ ૬૭ ॥

જિનપતિગ્રીજ ‘અર્હ’નું ૧૦૮ તાર સ્મરણ કરનાર ત્રણ લોકમાં રહેલી શાશ્વત જિનપ્રતિમાઓના દર્શન, પૂજન અને સ્તુતિથી થનારા ફળો ત્રણે સ્વય થાય છે (એ ફળો તેને સ્વય વરે છે) ॥ ૪૬૪ ॥ ૬૮ ॥

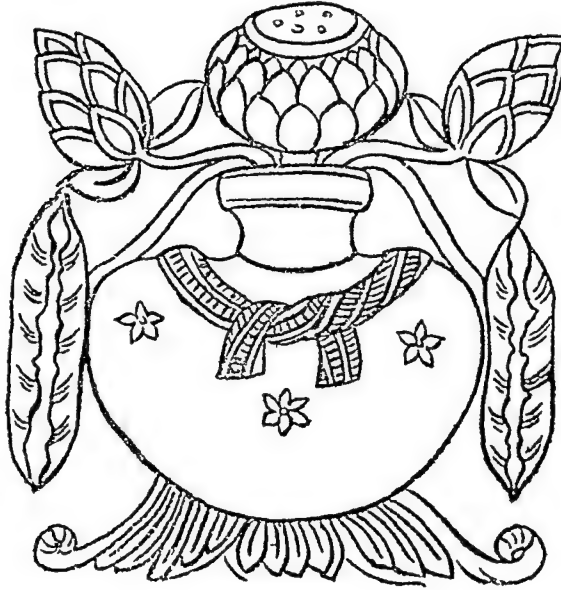
પરિચય

20

મત્ર, ગણિત, યોગિતિ વગેરે વિષયોના પારગામી આચાર્ય શ્રીસિંહતિલકમૂરિષ મૂરિમત્ર વિશે ‘મત્રરાજ-રહસ્ય’ નામનો આર્યા, અનુષ્ટુપ્-છંદમાં ૬૩૩ ગાથાઓ (પ્રથાપ્ર ૮૦૦)નો સૂરિમત્ર વિષયનો માહિતીપૂર્ણ એક વિશિષ્ટ પ્રયત્ન સ ૧૩૨૭માં રચ્યો છે, જે અધ્યાપનિ અપ્રસિદ્ધ છે। તેની એક હ લિપિ પ્રતિ વડોદરા, શ્રીમુક્તિકમલજ્ઞાનમંદિરના સપ્રહમાથી મળી હતી। ગ્રીજી પ્રતિ પાટળ, ૫ અમૃતલાલ મોહનલાલ મોજકના સપ્રહમાથી પ્રાપ્ત થઈ હતી। અને ગ્રીજી પ્રતિ ડમોઈ, શ્રી અમરાવિજયગી જ્ઞાનમહારામથી 25 મલ્હેની, પરંતુ ત્રણે પ્રતિઓ અશુદ્ધ હતી। છેવટે ચોથી પ્રતિ જયપુર, તપગચ્છ જૈનમહારાની મળી, તેના ઉપરથી મૂળ પ્રયત્ન સંશોધન થઈ શક્યું છે।

આ ‘મંત્રરાજરહસ્ય’ ગ્રંથમાં અહ્, હ્રીં, ઐં વગેરે મંત્રવીજો ઉપર વ્યાપકદષ્ટિએ વિવેચન કરેલું છે અને તેનું રહસ્ય તેમજ ઉપાસના સંબંધી હકીકતો દર્શાવી છે. આ વિષય નમસ્કાર વિષયને લગતો હોવાથી તેટલો સંદર્ભ તારવી ચારે પ્રતિઓથી શુદ્ધ કરી અનુવાદ સાથે અહીં આપીએ છીએ.

શ્રીસિંહતિલકસૂરિએ અનેક ગ્રંથોની રચના કરેલી છે. પ્રત્યેક ગ્રંથમાં તેમણે પોતાના ગુરુ 5 શ્રીવિબુધચંદ્રસૂરિનો માનભર્યો ઉલ્લેખ કર્યો છે, કેટલેક સ્થળે તો પોતાના પ્રગુરુ શ્રીયશોદેવસૂરિનું પણ સ્મરણ કર્યું છે. તેમણે પોતાની ઘણીખરી કૃતિઓને અંતે સાહ્યાદેવતાની કૃપાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

શ્રીસિહતિલકસૂરિસદ્બંધ પરમેષ્ઠિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પ.

શ્રીગીરજિન નત્તા વસ્ત્રે શ્રીનિરુધચન્દ્રપૂજ્યપદમ્ ।
ગણિવિદ્યાયુગપદતો યન્ત્રં પરમેષ્ઠિવિદ્યાયા' ॥ ૧ ॥

5

ત્રિપ્રાંકાર ક્રમશઃશ્વૈતુર્યદ્વયેષ્ટપત્રપદ્માન્ત' ।
ક્ષિપ્રલક્ષ્મીપૂજ્યગીજ યન્ત્ર લેખ્ય મુગમિદલેઃ ॥ ૨ ॥

મધ્યેઽર્ધે ઝઘ્ઘાદિપુ મિ' આં ડૅ સાં રેણિકા દલચતુષ્કે ।
ઋષભોઽય વૈર્દ્ધમાનચૈન્દ્રાનનો વૌરિપેણકો દિધુ ॥ ૩ ॥

અષ્ટદલેષુ ક્રમશો યુગાદિનાથાય તન્નમોઽસૈવ ।

10

ગોમુલ-ચક્રેશ્વર્યો શસ્ય કાન્ત જિન. મુરશ્ચ સુરી ॥ ૪ ॥

દ્વયષ્ટદલેષુ ક્રમશઃ સુત્રિધિજિનાય નમ હત્યથ ।

ત્રિદશદેવ શ્રીગીરાન્તમેવ તદ્ વચ્મિ નામાનિ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

ગણધરો અને દેવેન્દ્રોને પળ પૂજ્ય છે ચરણ જેમના આ શ્રી જિનેશ્વર ભગવતને નમસ્કાર કરીને 15
ગણિવિદ્યાની સાયોસાય અહીંથી જેના પદો ગુરુદેવ શ્રી વિરુધચન્દ્રમૂરિને અલગ પૂજ્ય હતા આ 'પરમેષ્ઠિ
વિદ્યા'ના યન્ત્ર વિશે વર્ણન કરીશ ॥ ૧ ॥

(યન્ત્ર રચના-)

ગણ ગટ(ના આકાર)મા ક્રમશઃ ચાર, આઠ અને સોઠ પત્રોનાઠા કમળની અદર યત્રના કમળના
ઋણિકામા પૂજ્યગીજ (અર્ધ) મૂકીને યન્ત્રને સુવાસિત દ્રવ્યોથી આલેખવું ॥ ૨ ॥

20

મધ્યમા 'ઽર્ધ' અને ઝઘ્ઘાદિ ચાર દલોમા 'મિ, આ, ડ, સા'નાં રેણાચિત્રો (આલેખવા) અને
ચાર દિશાઓમા ક્રમશઃ 'ઋષભ, વૈર્દ્ધમાન, ચૈન્દ્રાનન, વૌરિપેણ' આ નામ લગવા ॥ ૩ ॥

(કમળના) આઠ પત્રોમા ત્રમશઃ — 'યુગાદિનાથાય નમ', 'ગોમુલાય નમ', 'ચક્રેશ્વર્ય
યમ' એ પ્રકારે જિનેશ્વર, (શામન) દેવ અને (શામન) દેવીના નામો શ્રીચન્દ્રપ્રભ જિનેશ્વર મુધી
લખવા, (કમળના) સોઠ પત્રોમા 'સુત્રિધિજિનાય (નાથાય) નમ' થી લઈને દેવાધિદેવ આ શ્રીગીર 25
ભગવાન મુનીનાં નામો દેવ અને દેવી સાથેના આલેખવા । તે નામો આ પ્રકારે જણાવું છું ॥ ૪-૫ ॥

- युगादीशोऽजितस्वामी संभवोऽप्यभिनन्दनः ।
 सुमतिः पद्मलक्ष्मा श्रीसुपार्थश्चन्द्रलञ्छनः ॥ ६ ॥
 सुविधिः शीतलः श्रेयान् वासुपूज्यप्रभुस्ततः ।
 विमलानन्त-धर्म-श्रीशान्ति-कुन्धुररो जिनः ॥ ७ ॥
 5 मल्ली श्रीसुव्रत-नमी नेमिः श्रीपार्थतीर्थकृत् ।
 वीरश्च जिननामान्ते नाथाय नम इत्यदः ॥ ८ ॥
 श्रीगोमुखो महायक्षस्त्रिमुखो यक्षनायकः ।
 तुम्बरुः सुमुखस्तस्माद् मातङ्गो विजयोऽजितः ॥ ९ ॥
 ब्रह्मा यक्षेद् कुमारः षण्मुख-पाताल-किन्नराः ।
 10 गरुडो गान्धर्वो यक्षेन्द्रः (ट्) कुबेरो वरुणस्तथा ॥ १० ॥
 भृकुटिगोमेधः पार्श्वो मातङ्गोऽस्मी जिनाश्रिताः ।
 चक्रेश्वर्यजितबला दुरितारिश्च कालिका ॥ ११ ॥
 महाकाल्यच्युता श्यामा भृकुटी च सुतारि(र)का ।
 अशोका मानवी चण्डा विदिताऽथ प्रियाङ्कुशा ॥ १२ ॥
 15 कन्दर्पा निर्वाणी बला धारिणी धरणाप्रिया ।
 नरदत्ताऽथ गान्धार्यम्बिका पद्मावती तथा ॥ १३ ॥
 सिद्धायिका इमा जैन्यः क्रमाच्छासनदेवता ।
 जिन-देव-सुरी (?) नामत्रयं प्रति दलं दलम् ॥ १४ ॥

१. युगादीश, २. अजितस्वामी, ३. संभव, ४. अभिनन्दन, ५. सुमति, ६. पद्मप्रभ, ७. सुपार्थ, ८. चन्द्रप्रभ, ९. सुविधि, १०. शीतल, ११. श्रेयास, १२. वासुपूज्य, १३. विमल, १४. अनन्त, १५. धर्म, १६. शान्ति, १७. कुन्धु, १८. अर, १९. मल्ली, २०. सुव्रत, २१. नमि, २२. नेमि, २३. पार्श्व अने २४. वीर—आ जिनेश्वरोनां नामोनी अन्ते 'नाथाय नमः' ए पद जोडीने लखवुं ॥६-८॥
 (ते प्रत्येक जिनेश्वरनी नीचे क्रमशः—) १. गोमुख, २. महायक्ष, ३. त्रिमुख, ४. यक्षनायक, ५. तुम्बरु, ६. सुमुख (कुसुम), ७. मातंग, ८. विजय, ९. अजित, १०. ब्रह्मा, ११. यक्षेद् (मनुज), १२. कुमार, १३. षण्मुख, १४. पाताल, १५. किन्नर, १६. गरुड, १७. गान्धर्व, १८. यक्षेन्द्र (यक्षेद्), १९. कुबेर, २०. वरुण, २१. भृकुटि, २२. गोमेध, २३. पार्श्व अने २४. मातंग—आ (वधा) जिनेश्वरदेवोने आश्रित (शासनदेवो) छे ॥ ९-११ ॥

- (ते प्रत्येक जिनेश्वर अने देवनी नीचे क्रमशः—) १. चक्रेश्वरी, २. अजितबला, ३. दुरितारि, ४. कालिका, ५. महाकाली, ६. अच्युता, ७. श्यामा, ८. भृकुटी, ९. सुतारका, १०. अशोक,

- 30 5 ०धर्मा श्री० इ। 6 मल्लिः श्री० इ। 7 नेमि श्री० इ। 8 कुसुम० इति नाम अभिधानचिन्तामणौ । 9 मनुजः इति नाम अभिधानचिन्तामणौ । 10 चण्डी अ। 11 ०व-सूरिना० अ।

एकोर्द्धन् सिद्धाद्या पद् तीर्थेश्वराः क्रमादथना ।
चन्द्राभसुनिध्याद्या अर्द्ध-सिद्धादयः प्राग्वत् ॥ १५ ॥

૧૧ માનવી, ૧૨ ચણ્ડી, ૧૩ વિદિતા, ૧૪ પ્રિયાકુશા, ૧૫ કદર્પા, ૧૬ નિર્વાણી, ૧૭ વલા, ૧૮ ધારિણી, ૧૯ ધરણપ્રિયા, ૨૦ નરદત્તા, ૨૧ ગાંધારી, ૨૨ ઝત્રિકા, ૨૩ પદ્માવતી અને ૨૪ સિદ્ધાધિકા—આ જૈન શાસનદેવીઓ છે તેને ક્રમશઃ આલેખવી. આ પ્રકારે પ્રત્યેક પત્રમા જિનેશ્વર, ૫ (શાસન) દેવ અને (શાસન) દેવી—એ ત્રણ નામો લખના ॥ ૧૧-૧૪ ॥

(કમલના આઠ પત્ર પેઠી—

પહેલા પત્રમા—યુગાદિનાથાય નમ । ગોમુખાય નમ । ચક્રેશ્વર્યે નમ ।
બીજા પત્રમા—અજિતનાથાય નમ । મહાયશ્વાય નમ । અજિતત્રલાયે નમ ।
ત્રીજા પત્રમા—સમરનાથાય નમ । ત્રિમુખાય નમ । દુરિતાર્થ નમ । 10
ચોથા પત્રમા—અમિનન્દનનાથાય નમ । યશ્વાય નમ । કાલિકાયાયે નમ ।
પાંચમા પત્રમા—સુમતિનાથાય નમ । તુમ્બરવે નમ । મહાકાલ્યે નમ ।
છઠ્ઠા પત્રમા—પદ્મપ્રભનાથાય નમ । સુમુખાય (કુસુમાય નમ) । અચ્યુતાયે નમ ।
સાતમા પત્રમા—સુપાર્શ્વનાથાય નમ । માતઙ્ગાય નમ । શ્યામાયે નમ ।
આઠમા પત્રમા—ચન્દ્રપ્રભનાથાય નમ । વિજયાય નમ । મૃકુટયે નમ । 15

૯ પછી સોઠ પત્રનાઠા કમલમા—

પહેલા પત્રમા—સુવિધિનાથાય નમ । અજિતાય નમ । સુતારકાય નમ ।
બીજા પત્રમા—શીતલનાથાય નમ । બ્રહ્મણે નમ । અગ્નિકાયાયે નમ ।
ત્રીજા પત્રમા—શ્રેયાસનાથાય નમ । યક્ષેશે (મનુજાય) નમ । માનવ્યે નમ ।
ચોથા પત્રમા—વાસુપ્તનાથાય નમ । કુમારાય નમ । ચણ્ડયે નમ । 20
પાંચમા પત્રમા—ત્રિમલનાથાય નમ । પદ્મુખાય નમ । વિદિતાયે નમ ।
છઠ્ઠા પત્રમા—અનન્તનાથાય નમ । પાતાલાય નમ । પ્રિયાહુશાયે નમ ।
સાતમા પત્રમા—ધર્મનાથાય નમ । ત્રિભુવાય નમ । કન્દર્પાય નમ ।
આઠમા પત્રમા—શાન્તિનાથાય નમ । ગરુડાય નમ । નિર્વાણ્યે નમ ।
નવમા પત્રમા—કુન્થુનાથાય નમ । ગાન્ધર્વાય નમ । વલાયે નમ । 25
દશમા પત્રમા—અરનાથાય નમ । યક્ષેન્દ્રાય (યક્ષેસે) નમ । ધારિણ્યે નમ ।
અગિયારમા પત્રમા—મહિનાથાય નમ । કુબેરાય નમ । ધરણપ્રિયાયે નમ ।
બારમા પત્રમા—સુવ્રતનાથાય નમ । વરુણાય નમ । નરદત્તાયે નમ ।
તેરમા પત્રમા—નમિનાથાય નમ । મૃકુટયે નમ । ગાન્ધાર્યે નમ ।
ચૌદમા પત્રમા—નેમિનાથાય નમ । ગોમેધાય નમ । અમ્બિકાયાયે નમ । 30
પદરમા પત્રમા—પાર્શ્વનાથાય નમ । પાર્શ્વાય નમ । પદ્માવત્યે નમ ।
સોઠમા પત્રમા—ધીરનાથાય નમ । માતઙ્ગાય નમ । સિદ્ધાધિકાયાયે નમ ।
—આ પ્રકારે અષ્ટદલકમલમા અને પોંડશદલકમલમા ક્રમશઃ નામ લખના ।)

“ ॐ નમોઽરિહો ભગવઓ અરિહંત-સિદ્ધ-આયરિય- ।

ઉવજ્ઞાય-સન્વસંઘ-ધમ્મતિત્થપવયણસ્સ ॥ ૧૬ ॥

ૐ નમો ભગવર્ણે સુયદેવયાણ સંતિદેવયાણ ।

સન્વદેવ-પવયણદેવયાણં દસણં દિસાપાલાણં ।

5 પંચણં લોગપાલાણં ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ॥ ”

વિદ્યેયં વલયાકૃત્યા, લેખ્યા નવગર્જપ્રમા ॥ ૧૭-૧૮ ॥

અસ્યા વર્ણાઃ શ્લોકયુગ્મં (ગ્મેન) પચ્ચવિંશતિરક્ષરા (પદાનિ) ॥

(અહીં વીજા યત્રનો અગર એ યંત્રનો વીજો પ્રકાર વતાવે છે—)

10 અથવા વચ્ચે એક ‘અર્હન્’ને રાખીને (કમલનાં ચાર પત્રોમા) સિદ્ધ વગેરે આગલ છ છ તીર્થકરો (સિદ્ધ જિનેશ્વરોના સમવિભાગે) સ્થાપવા—

(સિદ્ધ—ઋષભ, અજિત, સંભવ, અમિનંદન, સુમતિ, પદ્મપ્રભ । આચાર્ય—સુપાર્શ્વ, ચંદ્રપ્રભ, સુવિધિ, શીતલ, શ્રેયાંસ, વાસુપૂજ્ય । ઉપાધ્યાય—વિમલ, અનન્ત, ધર્મ, શાન્તિ, કુંથુ, અર । સાધુ—મહિ, (સુનિ)સુવ્રત, નમિ, નેમિ, પાર્શ્વ, વીર । —આ પ્રકારે સ્થાપના કરાવી ।)

અથવા વર્ણ અનુસાર આ ક્રમથી સ્થાપવા—

15 (અર્હન્—ચંદ્રપ્રભ, સુવિધિ । સિદ્ધ—પદ્મપ્રભ, વાસુપૂજ્ય । આચાર્ય—ઋષભ, અજિત, સંભવ, અમિનંદન, સુમતિ, સુપાર્શ્વ, શીતલ, શ્રેયાંસ, વિમલ, અનન્ત, ધર્મ, શાન્તિ, કુંથુ, અર, નમિ, વીર । ઉપાધ્યાય—મહિ, પાર્શ્વ । સાધુ—સુવ્રત, નેમિ ।) —આ પ્રકારે અગાડ (સૂરિમંત્ર અને વર્ધમાનવિદ્યા)માં જનાવ્યા મુજબ સ્થાપના કરવી ॥ ૧૫ ॥

† (પરમેષ્ઠિવિદ્યા—પદ અને વર્ણસંખ્યાસહિત—)

20	* ૧-૧ ૐ	૨-૨ નમો	૩-૩ અરિહો	૪-૪ ભગવઓ	૫-૪ અરિહંત
	૬-૨ સિદ્ધ	૭-૪ આયરિય	૮-૪ ઉવજ્ઞાય	૯-૪ સન્વસંઘ	૧૦-૪ ધમ્મતિત્થ
25	૧૧-૫ પવયણસ્સ	૧૨-૧ ૐ	૧૩-૨ નમો	૧૪-૫ ભગવર્ણે	૧૫-૬ સુયદેવયાણ
	૧૬-૬ સંતિદેવયાણ	૧૭-૪ સન્વદેવ	૧૮-૮ પવયણદેવયાણં	૧૯-૩ દસણં	૨૦-૫ દિસાપાલાણં
	૨૧-૩ પંચણં	૨૨-૫ લોગપાલાણં	૨૩-૧ ઠઃ	૨૪-૧ ઠઃ	૨૫-૨ સ્વાહા

30 —આ વિદ્યા(પરમેષ્ઠિવિદ્યા)ને વલયાકૃતિએ લખવી અને તેનું પ્રમાણ નેવ્યાશી વર્ણોનું (૮૯) થાય છે ॥ ૧૬-૧૮ ॥

આ વિદ્યાના વર્ણો બે શ્લોકમાં (ઉપર ગણાવ્યા મુજબ) પચ્ચીશ (૨૫) અક્ષરો અગર પદો છે ।

13 * પદેવાણં અ ।

† પરમેષ્ઠિવિદ્યા (ગણિવિદ્યા) માટે જુઓ ‘નમસ્કાર સ્વાધ્યાય’ (પ્રા. વિ.) પૃ. ૪૨૭ ।

35 * પ્રથમ અંક પદસૂચક અને દ્વિતીય અંક વર્ણસૂચક છે ।

મધનાઽગ્નિર્નયમો રક્ષો વરુણો વાયુદિકૃપતિઃ ।

પૂર્વાદી ધનદેશાનો નાગોઽથો વિધિરુર્ધ્વગઃ ॥ ૧૯ ॥

“અટ્ટમહારિદ્વીઓ હિરિ-સિરિ લન્હિ બુદ્ધિ-સ્તીઓ ।

વિજયા જયા જયતી વિયરઃ અપરાજિયા ત્રિ તર્હિ” ॥ ૨૦ ॥

પૂર્વાદિક્રમતો દિક્ષું એતદ્ગાથાદ્દિરેકત ।

5

એકતઃ શ્રુતદેવી તુ પુસ્તકામ્ભોજશાલિની ॥ ૨૧ ॥

એકતઃ શાન્તિદેવી ચ કરે સ્વર્ણરુમણ્ડલમ્ ।

સુધારસમૃત પદ્માસ્રપાદપિ ત્રિભ્રતી ॥ ૨૨ ॥

રાજત-સ્વર્ણ રત્નપ્રાકારત્રિતય દિશેત્ ।

ચતુર્દાર સ્ફુરદ્રત્નધ્વજ-તોરણરાજિતમ્ ॥ ૨૩ ॥

10

ભૂમણ્ડલ તતો દિક્ષુ નિદિક્ષું [ચ] લકારવાન્ ।

યદ્ વ્યાપ્ય(પ્ય) [મણ]ડલ સાર્દ્ધં વકારૈઃ કલશાક્ષિતમ્ ॥ ૨૪ ॥

[ઈતિ યન્ત્રલેખનમ્ ।]

પૂર્વ આદિ આઠ દિશાઓમા (ક્રમશઃ) દિશાઓના અધિપતિઓ—૧ મધના (ઇન્દ્ર), ૨ અગ્નિ, ૩ યમ, ૪ રક્ષ (નેરુત), ૫ વરુણ, ૬ વાયુ, ૭ ધનદ (કુબેર), ૮ ઈશાન—(આ આઠ દિશાઓમાં 15 અને) નીચેના ભાગમાં નાગ તેમજ ઊપરના ભાગમાં વિધિ (બ્રહ્મા)—૯ પ્રકારે નામો લખવા ॥ ૧૯ ॥

પૂર્વ આદિ દિશાઓમા ક્રમશઃ આઠ મહારુદ્ધિઓ લખવી—૧ હ્રી, ૨ શ્રી, ૩ ધૃતિ, ૪ મતિ, ૫ કીર્તિ, ૬ ક્રાંતિ, ૭ બુદ્ધિ અને ૮ લક્ષ્મી, તેમ જ ત્યાં (પૂર્વ આદિ દિશાઓમા) ૧ જયા (પૂર્વ), ૨ વિજયા (ઉત્તર), ૩ જયન્તી (અજિતા-પશ્ચિમ) ૪ અપરાજિતા (દક્ષિણ) લખવી ॥ ૨૦ ॥

પૂર્વ આદિ દિશાઓના ક્રમે ઊપરની ગાયાઓના ચરણો ક્રમશઃ મૂકવા, એક તરફ પુસ્તક તેમ જ 20 કમળથી શોભતી શ્રુતદેવીની આલેખના કરવી અને બીજી તરફ જેના એક હાથમા અમૃતરસથી ભરેલુ સુવર્ણનુ કમણ્ડલ છે અને બીજા હાથમા પદ્મના પારાની માલા છે એવી શાંતિદેવીને આલેખવી ॥ ૨૧ ૨૨ ॥

(વલયાકૃતિની વહારનુ ભૂમણ્ડલ) રજતમય, સુવર્ણમય, અને રત્નમય ત્રણ ગઢવાલુ રચનુ અને તેમા જાજ્વલ્યમાન રત્નવાળા ધ્વજો અને તોરણોથી શોભતા એવા (પ્રત્યેક ગઢના) ચાર દ્વાર વનાવવા ॥ ૨૩ ॥

૯ પછી ભૂમણ્ડલની ચારે દિશાઓ અને ત્રિદિશાઓમા ‘લ’ની આકૃતિ દોરવી । કલશથી અલકૃત 25 એવા મટલને ‘વ’કારો સાથે આલેખુ (૧) ॥ ૨૪ ॥

[આ પ્રકારે યન્ત્રનુ આલેખન કરવુ ।]

इति यन्त्रलेखनं प्रागस्याश्वतप्तोऽस्ति निरसनं चैकम् ।
आदावन्ते मध्ये एकादश जलयुता(ताः) भाति(न्ति) ॥ २५ ॥

दुःशील-निहव-गुरुद्रोहक-विध्वस्तचैत्य-य(प्र)त्यनीकान् ।
पातकपञ्चककृतमपि यो दूरात् त्यजति योग्य इह ॥ २६ ॥

5 जिनभक्ति¹⁶गुरुसेवी अव्यसन-विवाद-राज-भक्तकथः ।
प्रियवाग् जितेन्द्रियमना योग्यः परमेष्ठिविद्यायाः ॥ २७ ॥

पूर्वोत्तरे दिग्बक्त्रः पद्मासन-सुखासनः ।
सौभाग्य-योगमुद्राभृत् कृताऽऽह्वानादिकक्रिया(यः) ॥ २८ ॥

10 “ॐ भूरसि भूतधात्री(त्रि!) भूमिशुद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ।”
इति कौङ्कुमाम्भोभिश्चिन्त्यं सद्भूमिसेचनम् ॥ २९ ॥

“ॐ ह्रीं विमले तीर्थजला(ले आ)न्तरशुचिः शुचिः ।
भवामि स्वाहा” इति शान्तिदेवी मधुरितेक्षणा ॥ ३० ॥

कमण्डलुसुधाम्भोभिर्मां संस्नापयतेऽर्थवा ।
षोडशविद्यादेव्यस्तीर्थाम्भोभिर्विचिन्त्यताम् ॥ ३१ ॥

15 [॥ २५ ॥ मी गाथानो अर्थ स्पष्ट थई शक्यो नथी ।]

दुःशील, निहव, गुरुद्रोही, चैत्यनाशक अने शासनना प्रत्यनीकोने अथवा ए पाचे प्रकारना पातक करनारने पण जे दूरथी तजे छे, ते आ विद्या माटे योग्य समजवो ॥ २६ ॥

जिनेश्वरमां भक्तिवाळो, गुरुनी सेवा-शुश्रूषा करनारो, व्यसन विनानो, विवाद नहीं करनारो, राजकथा तेमज भक्तकथा वगरनो, प्रिय वाणी बोलनार, इन्द्रियो तेमज मनने जीतनार पुरुष ज परमेष्ठि-
20 विद्याने योग्य छे ॥ २७ ॥

पूर्व के उत्तर दिशामां मुख राखीने, पद्मासने अथवा सुखासने बैसीने, सौभाग्यमुद्रा अगर योगमुद्राने धारण करी आवाहन आदि क्रिया करवी ॥ २८ ॥

पछी भूमिशुद्धि माटे आ मंत्र बोलवो—

“ॐ भूरसि भूतधात्रि ! भूमिशुद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ॥”

25 —आ प्रकारे कुंकुम-केसरवाळा पाणीथी भूमिने सिंचन करुं छुं एम चितववुं ॥ २९ ॥
(मंत्र-स्नान—)

“ॐ ह्रीं विमले तीर्थजले आन्तरशुचिः शुचिर्भवामि स्वाहा ॥”

—एम बोलवुं अने मधुरित आंखोवाळी शान्तिदेवी कमण्डलुमा भरेला अमृत-पाणी वडे मने नवरावे छे—अथवा सोळ विद्यादेवीओ तीर्थोना पाणीथी मने नवरावे एम चितववुं ॥ ३०-३१ ॥

30 15 °दावेते अ प्रतौ भ्रष्टपाठः । 16 °क्तिगुरु अ । 17 °त्तरेऽगदि° अ प्रतावसम्यक् पाठः ।
18 °तेऽथ° इत्यतः पुण्डरी° यावत् पतितोऽयं पाठः झ प्रतौ ।

યદ્વા ચન્દ્રસુધાસ્નાત' ક્ષીરાન્ધો યોજનપ્રભ(મ)મ્ ।
 પુન્ડરીક સમારૂઢો દ્રષ્ટુ તાનર્હદાદિમા(કા)ન્ ॥ ૩૨ ॥
 પાર્ણિ રક્ષનાલો કળયમયકો હુયાસળો જાણુ ।
 ઝર-નાહિ હિયયપહી દો હત્યા પાસ મુહ સીસ ॥ ૩૩ ॥
 ધનવાલો જયપાલો અચ્છુતા ભયવર્હ ય વઢરૂઢા ।
 દેવો હરિણગમેસી વજ્રધરો રક્ષણ સચ્ચ ॥ ૩૪ ॥
 “ૐ શ્રીં દ્રૌં ણૌં ઑં હ્રૌં તું અ સિ આ ડ સા ક્ષિપ ૐ સ્વાહા ॥”
 ત્રિહિતાટાદ્વદિગૃક્ષત્રચન્દ્રાદિવર્ણમાનિમાન્ ।
 વિદ્યાક્ષરાન્ સ્મરન્ શાન્તિપ્રમુખ તનુતેઽચિરાત્ ॥ ૩૫ ॥
 સમ્યગ્દૃશ મહાત્રલચારિણા ગુરુત્રન્નતઃ ।
 ગૃહીતા પઠિતા વિદ્યા સર્વકર્મકરી મતા ॥ ૩૬ ॥
 વ્યાયાનાદૌ ત્રિપાદે^૩ વા ત્રિહારે જનરક્ષણે ।
 સત્તત્ત્વ. સ્મૃતા ત્રિદ્યા તત્તત્કાર્યપ્રસાધિકા ॥ ૩૭ ॥

5

10

અથના તે અરિહત વગેરેને જોયા માટે (૧) ચન્દ્ર-સુધાથી સ્નાન કરેલો હુ ક્ષીરસમુદ્રમા યોજન પ્રમાણવાળા કમલ ઝૂપર આરૂઢ થયો છુ, એમ ચિતવવુ ॥ ૩૨ ॥

15

(દિગ્વક્ષા—)

પગથી લઈને જાનુ સુધીની રક્ષા કરનાર કનકમૃગાક્ષ હુતાશન છે (૧) તેમ છાતીનો ધનપાલ, નાભિનો જયપાલ, હૃદયપટની રક્ષાપાલિકા અચ્છુતાદેવી, વે હાયની ભગવતી, વે પડલાની વોરેલ્યા દેવી, મુખનો હરિણગમેરી દેવ અને મસ્તકનો રક્ષપાલ ઇન્દ્ર છે (૨)—એ રીતે સાધક સર્વ અગોની રક્ષા કરે ॥ ૩૩-૩૪ ॥

20

“ૐ શ્રીં દ્રૌં ણૌં ઑં હ્રૌં તું અ સિ આ ડ સા ક્ષિપ^૩ ૐ સ્વાહા ॥”—આ પ્રકારે મંત્રોચાર કરવો ॥

આ રીતે આઠે અગોની જેણે દિગ્વક્ષા કરી છે એનો અને ચન્દ્ર વગેરે જેમા ડગ્ગત્તલ વળોનાળા આ ત્રિદ્યાક્ષરોનુ સ્મરણ કરતો એનો સાધક જલદીથી શાન્તિકૃત્યો કરે છે ॥ ૩૫ ॥

સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને મહાત્રલચારી પુરુષ વડે ગુરુમુખથી પ્રહણ કરાવેલી [આ] વિદ્યાનો પાઠ ‘સર્વકર્મ-કર’—ત્રિદ્યા કાર્યને કરનારો (વશીકરણ આદિ પદ્ધતિ અગર સધગ્રા કૃત્યો કરનારો) છે, એમ²⁵ કહેવાય છે ॥ ૩૬ ॥

વ્યાયાન વગેરેમા, ત્રિપાદમા, વિહારમા, જનતાને રંજન કરનામા આ વિદ્યાનુ સાત વખત સ્મરણ કરવામા આવે તો એ તે તે કાર્યને સફલ કરે છે ॥ ૩૭ ॥

જાતિપુષ્પાયુતૈઃ શાલિતન્દુલૈઃ સત્ફલૈરપિ ।

જપ્તા દશાંશહોમેન પ્રીણિતા કુરુતે ન કિમ્ ? ॥ ૩૮ ॥

एतद्विद्यान्तरोद्भूतखण्डविद्याफलान्यथ ।

वक्ष्यामि जैनसिद्धान्तरहांसि स्मरणाकृते ॥ ३९ ॥

5

सत्त्वशब्दं विना विद्या गुरुपञ्चकनामभूः ।

+ द्वयष्टाक्षरात्महत्पद्मगर्भे देवो निरञ्जनः ॥ ४० ॥

[यद्वा—“अर्हत्-सिद्धाचार्योपाध्याय-सर्वसाधुभ्यो नमः ।”] +

हृदम्बुजे इमां विद्यां संस्कृते षोडशाक्षरैः ।

लभते द्विशतीं ध्यायन् चतुर्थतपसः फलम् ॥ ४१ ॥

10

“अरिहंत-सिद्ध”શબ્દાજપન્ વિદ્યાં ષડક્ષરીમ્ ।

શતત્રયેણ લભતે ચતુર્થતપસઃ ફલમ્ ॥ ૪૨ ॥

‘અરિહંત’ચતુર્વર્ણં જપન્ ધ્યાની ચતુઃશતીમ્ ।

લભતે દૃષ્ટજૈનાત્મા ચતુર્થતપસઃ ફલમ્ ॥ ૪૩ ॥

‘અ’વર્ણં ચ સહસ્રાર્થં નામ્યબ્જે કુંડલીતનુમ્ ।

15

ધ્યાયન્નાત્માનમાપ્નોતિ ચતુર્થતપસઃ ફલમ્ ॥ ૪૪ ॥

જૂઝૂનાં દશ હજાર પુષ્પો વડે, શાલિ જાતના ઉત્તમ અક્ષતો વડે, સુંદર ફળો વડે જાપ કરાયેલી અને એક હજાર હોમ કરવા વડે પ્રસન્ન થયેલી આ વિદ્યા શું શું ન સાધી આપે ? ॥ ૩૮ ॥

આ વિદ્યામાંથી ઉત્પન્ન થયેલી ખંડ-અંશગત વિદ્યાઓનું ફળ અને જૈન સિદ્ધાંતનાં રહસ્યો હવે હું સ્મરણ કરવા માટે કહું છું ॥ ૩૯ ॥

20

પંચ ગુરુ (અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ)ના નામમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી, સત્ત્વ-‘ૐ’ શબ્દ વિનાની, સંસ્કૃત ભાષાના સોઠ અક્ષરોવાળી ‘અર્હત્-સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય-સર્વસાધુભ્યો નમઃ ।’—આ વિદ્યા છે । તેને હૃદયકમલની સોઠ પાંખડીઓમાં સ્થાપીને વચ્ચે કર્ણિકામાં નિરંજન (સિદ્ધ) દેવ સ્થાપવા, એવી રીતે આ વિદ્યાનું વસો વાર ધ્યાન કરનાર એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૪૦-૪૧ ॥

‘અરિહંત-સિદ્ધ’—એ છ અક્ષરની વિદ્યાનો ત્રણસો વાર જાપ કરનાર એક ઉપવાસનું ફળ ૨૫ મેળવે છે ॥ ૪૨ ॥

‘અ રિ હં ત’—એ ચાર વર્ણોનો ચારસો વાર જાપ કરનાર ધ્યાની સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્મા એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૪૩ ॥

કુંડલિની સ્વરૂપ [‘અર્હ’ (Sḥ)ના અવગ્રહ ‘S’ રૂપ] ‘અ’ વર્ણનું નામિકમલમાં પાંચસો વાર ધ્યાન કરનાર એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૪૪ ॥

30

++ एतच्चिह्नान्तर्गतः पाठः अ प्रती निर्गलितः ।

21 °स्कृतैः षो० झ । 22°त्मानं प्राप्नोति झ ।

ગુરુપશ્ચકનામાધમેકૈરુમધર તથા ।

નામૌ મૌર્ધ્નિ મૌલે કંઠે' હૃદિ સ્મર ક્રમાન્મુને ! ॥ ૪૫ ॥

‘અ’વર્ણ નામિપદ્માન્ત’ ‘સિ’વર્ણ તુ શિરોઽન્મુજે ।

‘ઑ’ મુખાન્જે ‘ઉ’ કંઠે ‘સા’ કાર હૃદયે સ્મર ॥ ૪૬ ॥

મન્ત્રાધીશઃ પૂર્વૈરુક્તોઽમૌ કિન્તુ દેહરધાયૈ ।

શીર્ષે મુલે કૈઠ્ઠ-હૃત્ પંદક્રમેણ ‘અ સિ આ ઉ સા.’ સ્થાપ્યા. ॥ ૪૭ ॥

પ્રણવ. પશ્ચશ્ચન્યાગ્રે ‘અ સિ આ ઉ સા નમઃ’ ।

અસ્યામ્યાસાદસૌ સિદ્ધિ પ્રયાતિ ગતવન્ધન. ॥ ૪૮ ॥

શામ્યન્તિ જન્તવઃ ક્ષુદ્રા વ્યન્તરા ધ્યાનધાતિનઃ ।

તદ્ વક્ષ્યેઽદિક્પત્રે ગર્ભે હૃદયમહ સ્વરૂપ્ ॥ ૪૯ ॥

‘ૐ નમો અરિહતાણ’ ક્રમાત્ પૂર્વાદિપત્રગમ્ ।

પ્રત્યાશમેકમેકાહ’ એકાદશશર્તી જપેત્ ॥ ૫૦ ॥

ધ્યાનાન્તરાયા’ શામ્યન્તિ મન્ત્રસ્યાસ્ય પ્રભાવતઃ ।

કાર્યે સપ્રણવો ધ્યેયઃ સિદ્ધયે પ્રણવ વિના ॥ ૫૧ ॥

હે મુનિ ! પાંચે ગુરુઓના નામના પ્રથમ એકેક વર્ણ નામિ, મસ્તક, મુખ, કંઠ અને હૃદયમાં 15 ક્રમશઃ સ્મરણ કર ॥ ૪૫ ॥

(પૃથ્લે) નામિક્રમલમા ‘અ’ વર્ણ, મસ્તકમા ‘સિ’ વર્ણ, મુખક્રમલમા ‘આ’ વર્ણ, કંઠમા ‘ઉ’ વર્ણ અને હૃદયમા ‘સા’ વર્ણનુ સ્મરણ કર ॥ ૪૬ ॥

પૂર્વોપ આ (અ સિ આ ઉ સા)ને મન્ત્રાધીશ કહ્યો છે । શરીરનુ રક્ષણ કરવા માટે મસ્તકમા ‘અ’, મુખમા ‘મિ’, કંઠમા ‘આ’, હૃદયમા ‘ઉ’ અને ચરણમા ‘સા’—એ ક્રમે વર્ણોને સ્થાપન કરવા ॥ ૪૭ ॥ 20

પ્રણવ—‘ૐ’, પાંચ શબ્દ—‘હૌં હૌં હૌં હૌં હૌં’ ની આગળ ‘અ સિ આ ઉ સા નમ’—આ પ્રકારના (મન્ત્રના) વાત્સર જાપથી સાધક વધનોમાર્ગી દૃઢીને મોક્ષમા જાય છે । (મત્રોદ્ધાર—) “ૐ હૌં હૌં હૌં હૌં હૌં અ સિ આ ઉ સા નમ ॥” ॥ ૪૮ ॥

ધ્યાનને વિષ્ણુ કરનારા ક્ષુદ્ર જતુઓ અને વ્યતરો જેવી શાત ધાય તે વિધિને હુ કહુ છુ—

આઠ દિશાસ્થ પત્રમા મધ્ય (કાર્ગિકા)મા સૂર્યના તેજ સ્વરૂપ પોનાને સ્થાપન કરવો અને 25 ‘ૐ નમો અરિહતાણ’ (એ મત્ર)ને ક્રમશઃ પૂર્વે આદિ પ્રત્યેક દિશામા તેમ જ વિદિશામા સ્થાપન કરવો અને તેનો પ્રત્યેક દિશામા એકેક દિવસે અગિયારસો વાર જાપ કરવો જોઈએ । આ મત્રના પ્રભાવથી ધ્યાન કરતી વેળા આત્મા અતરાયો શમી જાય છે । (શ્લોકોક્તિ) કાર્ય માટે (મન્ત્રમા ધ્યાન કરવુ હોય તો) પ્રણવ—‘ૐ’ પૂર્વક ધ્યાન કરવુ અને સિદ્ધિને માટે (નિષ્ક્રમ ધ્યાન માટે) પ્રણવ—‘ૐ’ વિના તેનુ ધ્યાન કરવુ ॥ ૪૯ ૫૧ ॥

23 ‘તયા’ ક્ષતિ પાત્રો નાલિ અ પ્રતી । 24 વર્ણે દ્વ૦ અ પ્રતી ન સમ્પન્નામાતિ । 25 ‘સા’ મુખાન્મુને 30 ‘આ’ કંઠે ‘ઉ’ કાર હૃદયે સ્મર માં ।

यदिवाऽष्टदले पत्रे गर्भे स्यात् प्रथमं पदं दिक्षु ।
 सिद्धादिचतुष्कं [च] विदिक्ष्वन्यत्र चतुष्कम् ॥ ५२ ॥
 एतां नवपदीं त्रिधां प्रणवादिं विना स्मरेत् ।
 'नमो अरिहंताणं' [च] यदिवान्तश्चतुर्दलीम् ॥ ५३ ॥
 5 सिद्धादिकचतुष्कं च दिग्दलेषु मुनीन्दुभिः ।
 अपराजितमन्त्रोऽयमुक्तः पापक्षयङ्करः ॥ ५४ ॥
 हृदि वा 'नमो सिद्धाणं' अन्तर्दलचतुःक्रमात् ।
 पञ्चवर्णमयो मन्त्रो ध्यातः कर्मक्षयङ्करः ॥ ५५ ॥
 'श्रीमद्वपभादि-वर्धमानान्तेभ्यो नमो'मयः ।
 10 मन्त्रः स्मृतः सर्वसिद्धिकरोऽत्र तीर्थशब्दतः ॥ ५६ ॥

अथवा, आठ पत्रवाळा कमलगर्भमां (कर्णिकामां) प्रथम पद (नमो अरिहंताणं) छे अने चार दिशाओमां सिद्ध आदि चतुष्क (नमो सिद्धाणं, नमो आयरियाण, नमो उवञ्जायाणं, नमो लोए सव्वसाहूण) छे अने चार विदिशाओमां वीजुं चतुष्क (एसो पंचनमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो मंगलाणं च सव्वेसि, पढमं हवइ मंगलं अथवा 'णमो दंसणस्स' आदि ४ पद) छे—आ प्रकारे प्रणव वगेरे विनानी आ
 15 नवपदीनुं स्मरण करवुं । अथवा तो, चार दलवाळा कमलमां वच्चे—कर्णिकामां 'नमो अरिहंताणं' अने चार दिशाओना पत्रोमां सिद्ध आदि चतुष्कनुं स्मरण करवुं जोईए । ए रीते महामुनिओए आने 'पापक्षयंकर'—पापनो क्षय करनार 'अपराजितमन्त्र' कह्यो छे ॥ ५२-५४ ॥

अथवा, हृदयमा चार दलवाळा कमलने कल्पीने क्रमशः 'नमो सिद्धाणं' एवा पांच वर्णवाळा मंत्रनुं ध्यान करतां कर्मनो क्षय थाय छे—'कर्मक्षयंकर' मंत्र वने छे ॥ ५५ ॥
 20 तीर्थकरोना शब्दयी वनेला मंत्रने 'सर्वसिद्धिकर'—समग्र सिद्धिओने आपनारा मंत्रो कहा छे, ते आ प्रकारे—

१. "श्रीऋषभतीर्थङ्कराय नमः ।"

२. "श्रीऋषभनाथाय नमः । श्रीअजितनाथाय नमः । श्रीसंभवनाथाय नमः । श्रीअभिनन्दननाथाय नमः । श्रीसुमतिनाथाय नमः । श्रीपद्मप्रभनाथाय नमः । श्रीसुपार्श्वनाथाय नमः । श्रीचन्द्रप्रभनाथाय नमः ।
 25 श्रीसुविधिनाथाय नमः । श्रीशीतलनाथाय नमः । श्रीश्रेयांसनाथाय नमः । श्रीवासुपूज्यनाथाय नमः । श्रीत्रिमलनाथाय नमः । श्रीअनन्तनाथाय नमः । श्रीवर्मनाथाय नमः । श्रीशान्तिनाथाय नमः । श्रीकुन्त्यनाथाय नमः । श्रीअरनाथाय नमः । श्रीमहिनाथाय नमः । श्रीमुनिसुव्रतनाथाय नमः । श्रीनेमिनाथाय नमः । श्रीनेमिनाथाय नमः । श्रीपार्श्वनाथाय नमः । श्रीवीरनाथाय नमः ॥ "

३. "ॐ ह्रीं श्रीं ऋषभ-अजित-संभवामिनन्दन-सुमति-पद्मप्रभ-सुपार्श्व-चन्द्रप्रभ-सुविधि-शीतल-
 30 श्रेयांस-वासुपूज्य-त्रिमलानन्त-धर्म-शान्ति-कुन्ध्वरमहि-मुनिसुव्रत-नमि-नेमि-पार्श्व-वर्द्धमानेभ्यो नमः ॥ " ५६ ॥

‘શ્રુતદેવતા’ શ દેન સરસ્તી વાચ્યા—

“ૐ અર્હન્મુલકમલગાસિનિ ! પાપાત્મક્ષયૈક્કરિ ! શ્રુતજ્ઞાનજ્વાલાસહસ્રજ્વલિતે !

મત્પાપ હન હન દહ દહ ક્ષૌ ક્ષી ક્ષૌ ક્ષૌ ક્ષ : ક્ષીરધવલે અમૃતસમને !

વૅ વૅ હૅ હૅ સ્વાહા ॥”

ગણમૃદ્ધિજિનૈરુક્તા તા વિદ્યા પાપમક્ષિણીમ્ ।

5

સ્મરન્નપદશત નિત્ય સર્વશાસ્ત્રાન્ધિપારગ ॥ ૫૭ ॥

વામ્ માયા કમલાવીજ ઈર્વાં શ્રીં તતઃ સ્ફુર સ્ફુર ।

ૐ ક્ષૌ ક્ષીં ઈં વાગીશ્વરીં ભગવતીમસ્તુ નમઃ ॥ ૫૮ ॥

એન સારસ્વત મન્ત્રં વિનુધચન્દ્રપૂજિતમ્ ।

સ્મરેત્ સરસ્વતી દેવી સાક્ષાદ્ ધ્યાતુર્વરપ્રદા ॥ ૫૯ ॥

10

અત્ર વિશેષ (કુણ્ડલિનીવર્ણનવિશેષ) —

ગુદમધ્ય લિંગમૂલે નાભૌ હૃદિ કેળ્ઠ ધૃષ્ટિકા મૌલે ।

મૂર્ધન્યૂર્ધ્વે નયપદ્મ (ચક્ર ?) ઠાન્તાઃ પચ્ચ મૌલે(લ ?) યુતાઃ ॥ ૬૦ ॥

શ્રુતદેવીથી અહીં સરસ્વતીદેવી સમજવી—(તેનો મત્ર આ પ્રકારે છે)—

“ૐ અર્હન્મુલકમલગાસિનિ ! પાપાત્મક્ષયૈક્કરિ ! શ્રુતજ્ઞાનજ્વાલાસહસ્રપ્રજ્વલિતે ! મત્પાપ હન હન 15

દહ દહ ક્ષૌ ક્ષી ક્ષૌ ક્ષૌ ક્ષ ક્ષીરધવલે ! અમૃતસમવે । વૅ વૅ હૅ હૅ સ્વાહા ॥”

જિનેશ્વરો અને ગણધરો એ (ઉપર્યુક્ત) વિદ્યાને ‘પાપમક્ષિણી—’ પાપને યાનારી કહી છે ।

એનુ હમેશા પક્ક સો ને આઠ વાર સ્મરણ કરનાર સકલ શાશ્વતો પારગામી બને છે ॥ ૫૭ ॥

વાયુ-‘ઈ’ માયા-‘હી’, કમલાવીજ-‘શ્રી’ ‘ઈર્વાં શ્રી’ તે પછી ‘સ્ફુર સ્ફુર ૐ ક્ષૌ ક્ષીં ઈં

વાગીશ્વરીં ભગવતીમસ્તુ નમ ॥

20

(મત્રોદ્ધાર-) “ઈં હીં શ્રીં ઈર્વાં શ્રીં સ્ફુર સ્ફુર ૐ ક્ષૌ ક્ષીં ઈં વાગીશ્વરીં ભગવતીમસ્તુ નમ ॥” ૫૮ ॥

આ પ્રકારે વિદ્વાનો અગર પોતાના ગુરુ વિનુધચન્દ્ર આચાર્યે વ્રજેલા આ ‘સારસ્વત’ મત્રનુ સ્મરણ

કરવુ જોઈએ । એનુ ધ્યાન કરનારને સરસ્વતી દેવી પ્રત્યક્ષપણે વરદાન આપે છે ॥ ૫૯ ॥

(અહીંથી વિશેષવિધિ-કુણ્ડલિનીનો આમ્નાય જણાવે છે—)

૧ ગુદાના મધ્યભાગ પાસે આધારચક્ર, ૨ લિંગમૂળ પાસે સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર, ૩ નાભિ પાસે 25

મણિપૂરચક્ર, ૪ હૃદય પાસે અનાહતચક્ર, ૫ કઠ પાસે વિનુદ્વચક્ર, ૬ પટજીમ (ઘટિકા) પાસે

લલનાચક્ર, ૭ મૌલ પાસે (વે અમર યજ્ઞ) આજ્ઞાચક્ર, ૮ મૂર્ધા પાસે બ્રહ્માન્ધ્રચક્ર, જેને સોમચક્ર પણ

આધારાણ્યં સ્વાધિષ્ઠાનં મૈણિપૂર્ણમનાહતમ્ ।

વિશુદ્ધિ-લલના-સજ્જા-બ્રહ્મ-સુષુમ્નાચ્ચયો નવ ॥ ૬૧ ॥

અંગુધિ-રસ-દર્શ-ધૈર્યાઃ પોર્ડેશ-વિશેતિ-ગુણાસ્તુ-પોર્ડેશકમ્ ।

દર્શશતદલમથ વાડન્યં (વાચ્યં ?) પટ્કોણં મનસાસક્ષપદમ્ ॥ ૬૨ ॥

5

દલસંખ્યા ઇહ સાધ્યા હ-ક્ષાન્તા માતૃકાક્ષરાઃ પટ્સુ ।

ચક્રેષુ વ્યસ્તમિતા દેહમિદં ભારતીયન્ત્રમ્ ॥ ૬૩ ॥

આધારાધ્યા વિશુદ્ધચન્તાઃ પશ્ચાદ્ગાસ્તાલુશક્તિમૃત(તઃ ?) ।

આજ્ઞા ભ્રૂમધ્યતો ભાલે મનો બ્રહ્મણિ ચન્દ્રમાઃ ॥ ૬૪ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯
રક્તારુણં સિતં પીતં સિતં રક્તત્રયં સિતમ્ ।

10

ચક્રં વર્ણા ઇતઃ પ્રાગ્વદાદૌ પત્રાણિ પશ્ચસુ ॥ ૬૫ ॥

કહે છે, ૯ ઝર્ધ્વ ભાગમાં (બ્રહ્મચિન્દુચક્ર) સુષુમ્નાચક્ર—એમ નવ ચક્રો છે । મૂળાધારથી ઝર્ધ્વ ગણના કરીએ તો નવ ચક્રો થાય, તેમાં કંઠ (વિશુદ્ધચક્ર) સુધી પાંચ ચક્રો અને આજ્ઞાચક્ર નામે છઠ્ઠું ચક્ર ગણાય ॥ ૬૦-૬૧ ॥

(એ પ્રત્યેક ચક્ર-કમલનાં દલ ક્રમશઃ—) ચાર (મૂળાધારનાં), છ (સ્વાધિષ્ઠાનનાં), દશ (મણિપૂરનાં), 15 વાર (અનાહતનાં), સોઠ (વિશુદ્ધનાં), વીશ (લલનાનાં), ત્રણ (આજ્ઞાનાં), સોઠ (બ્રહ્મચંદ્રનાં) અને છેલ્લા હજાર પત્રો (બ્રહ્મચિન્દુચક્રનાં) હોય છે । * અથવા આ સહસ્રાર તેમન અને ઇન્દ્રિય પદવાલું ષટ્કોણ છે (?) ॥ ૬૨ ॥

અહીં દલસંખ્યામાં ‘અ’ થી લઈને ‘હ’ અને ‘ક્ષ’ સુધીના માતૃકાક્ષરો છયે ચક્રોમાં વિભાજિત છે; તેથી આ શરીર ભારતી—સરસ્વતીના યંત્રરૂપ વની જાય છે ॥ ૬૩ ॥

આધારચક્રથી માંડીને વિશુદ્ધચક્ર સુધીના (આધાર—સ્વાધિષ્ઠાન—મણિપૂર—અનાહત—વિશુદ્ધ) ચક્રો 20 શરીરનાં પાંચ અંગો (અવયવો—ગુદા-મધ્ય, લિંગમૂળ, નાભિ, હૃદય અને કંઠ સ્થાને રહેલાં) છે । તાલુ-સ્થાનીય (ઘંટિકાસ્થાનીય) લલનાચક્ર સરસ્વતીની વાક્શક્તિને^૧ ધારણ કરે છે । આજ્ઞાચક્ર માલપ્રદેશમાં ભ્રૂમધ્યસ્થાને છે । એ સ્થાનમાં મન રહેલું છે । બ્રહ્મચક્રમાં ચન્દ્રમા—પરમાત્મશક્તિનું પ્રતીક છે (?) ॥ ૬૪ ॥

૧ આધારચક્રનો રંગ રક્ત, ૨ સ્વાધિષ્ઠાનચક્રનો રંગ અરુણ, ૩ મણિપૂરચક્રનો રંગ શ્વેત, 25 ૪ અનાહતચક્રનો રંગ પીઠો, ૫ વિશુદ્ધચક્રનો રંગ શ્વેત, ૬-૭-૮ લલનાચક્ર, આજ્ઞાચક્ર અને બ્રહ્મચક્રનો

* ‘ષટ્ચક્રનિરૂપણ’ વગેરે ગ્રંથોમાં આધારચક્ર ચાર દલનું, સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર પડ્દલનું, મણિપૂરચક્ર દશ દલનું, અનાહતચક્ર ત્રાર દલનું, વિશુદ્ધચક્ર સોઠ દલનું, આજ્ઞાચક્ર વે દલનું અને સહસ્રારચક્ર હજાર દલનું પત્ર હોય છે, એમ જગાવેલું છે । તેમાં છ ચક્રો ઉપરાંત વીજાં ચક્રો વિગે જગાવ્યું નથી ।

૧ શક્તિ શબ્દના અનેક અર્થો છે, તેમાંથી નીચેના અર્થો અહીં લઈ શકાય તેમ છે :—

30 શક્તિદેવી—ગૌરી, શબ્દમાં રહેલ અર્થબોધકતારૂપ શક્તિ, તત્ત્વ પ્રસિદ્ધ પીઠાધિષ્ઠાત્રી દેવતા, મત્રોત્સાહરૂપ શક્તિ, કવિત્વ શક્તિ વગેરે ।

31 ‘શુદ્ધાનાં પશ્ચાતસ્તા’ જ્ઞ । 32 મતૌ વ્ર° જ્ઞ ।

ચતુષ્ટયે ક્રમાત્ સૂર્યા ત્રિ-પદ-દ્વયષ્ટદલાવલી ।
 તદ્દન્તર્નગનીજાનિ ત્રિષ્વૌદૌ ત્રિપુરાઽધના ॥ ૬૬ ॥
 નગચક્રાન્ત' ક્રમશઃ વાગ્મયમુલ્ક્યાનિ મન્ત્રગીજાનિ ।
 તત્રાથે રચિરોચિષિ ત્રિકોણમર્કેન્દુનાંડીભ્યામ્ ॥ ૬૭ ॥
 ભગવીજમેતદ્દૃષ્યં કુણ્ડલિનીતન્તુમાત્રમધ્રુવલમ્ ।
 વાગ્મયગીજ સ્થેત ધ્યાત સરસ્વતીસિદ્ધિઃ ॥ ૬૮ ॥
 અરુણમિદ વહ્નિપુર ધ્યાત માત્રા વિનાઽપિ વશ્યકૃતે ।
 ક્રિન્તુ સમાત્ર યદ્વા માયાન્ત' કામગીજમધ્યે વા ॥ ૬૯ ॥
 ધ્યાત સા(સ્વા)ધિષ્ઠાને પદ્મકોણે હ્રીં સ્મૃતગીજભૂ(યુ)ત[મ્] ।
 ઈકારાદ્ગુણતાણિતશિરોઽમ્બરસ્ત્રીન(સ્ત્રિફલ?)મિદ વશ્યમ્ ॥ ૭૦ ॥

10

૧૧ રાનો તેમ જ ૯ સહસ્રાર (મહાવિંદુ) ચક્રનો ૧૧ થેત છે । આદિના પાંચ ચક્રોમા અગાડ જણાવ્યા મુજબ પત્રો હોય છે (પટલે આધાર ૪, સ્વાધિષ્ઠાન ૬, મણિદ્વાર ૧૦, અનાહત ૧૨, ત્રિશુદ્ધ ૧૬) વ્યારે વાકીના ચક્રોમા ક્રમશઃ ૧૨, ૩, ૬ અને ૧૬ (પટલે લલના ૧૨, આઘ્રા ૩, બ્રહ્મ ૬ અને સહસ્રારમા ૧૬ *) હોય છે । તેના અનર્ભાગ (કર્ણિકા) મા તે દરેકમા એકેક એમ નવ વીજો હોય છે અથવા આત્મિના ત્રણ ચક્રોમા 'ત્રિપુરા' (દેવતાવિશેષ ?) છે ॥ ૬૫-૬૬ ॥

15

નગચક્રોમા ક્રમશઃ વાગ્મય—'૧' વગેરે મત્રગીજો રહેલા છે, તેમા સૂર્યકિરણ જેવા મૂલાધારચક્રમા સૂર્ય (વિંગલા) અને ચંદ્ર (ઈંદ્રા) નાડીદ્વારા ત્રિકોણ થાય છે, તે ભગવીજ—'૨' સ્વરૂપ છે અને તેની ઉપર કુણ્ડલિનીના તત્તુ જેવી અને તેજે અધ્રુવલ—આકાશ (મેઘ) જેની જ્ઞાત્રી કલા—માત્રાત્મ્ય થઈને '૩' બનાવે છે । તે વાગ્મયગીજ—'૬' નુ સ્થેતવર્ણી ધ્યાન કરતા સરસ્વતી દેવી સિદ્ધ થાય છે ॥ ૬૭-૬૮ ॥

20

આ વહ્નિપુર—અરુણ વર્ણ છે, તેનુ માત્રા વિના પળ ધ્યાન કરવામા આવે તો તે વશીકરણ માટે થાય છે, પળ વ્યારે માત્રા સહિત અથવા માયાગીજ હ્રીં કારમા અથવા કામગીજ હ્રીં કારમા એનુ (૧ંકારનુ) ધ્યાન કરવામા આવે તો વિશેષ વશીકરણ માટે થાય છે ॥ ૬૯ ॥

(વીજી રીતે—ગાથા ૬૯ ના અંતિમ અર્ધભાગનો વ્યારે ગાથા ૭૦ સાથે અન્વય કરાવે તો આ રીતે અર્થ શકે છે —)

25

પળ વ્યારે સ્વાધિષ્ઠાન ચક્રમા આ એનુ માત્રા સહિત અથવા હ્રીંકારમા અથવા ક્રીંકારમા અથવા પદ્મકોણમા હ્રીં અને હ્રીંની અંદર ધ્યાન કરવામા આવે તો તે વિશેષ વશીકરણ માટે થાય છે । '૬' કાર (૧) ને અકુરાસ્ત્રુપે ચિત્તવગો । '૬' કારસ્ત્રુપ અકુરાયી છેલ્લાય છે મસ્તકનુ ત્રણ જેનુ એવુ વશ્ય (છી અથવા પુરુષ) વશીભૂત થાય છે ॥ ૭૦ ॥

મણિપૂર્ણે શ્રીવીજં જપારુણં વર્ણ(ર્ણ?) દશકદિગ્મ્યઃ ।

ઈશ્વરતાણિતવસ્તૂચ્છ્રયમિહ વચ્ચં ચ લાભકરમ્ ॥ ૭૧ ॥

માલાન્તર્ભૂમધ્યે ત્રિકોણકોદણ્ડચેચરીત્યાચ્યમ્ ।

અસ્યોર્ધ્વ મધ્યે વા માયા-સ્મરવીજયોરેકમ્ ॥ ૭૨ ॥

5

આધારાન્તરવાગ્મધં કુણ્ડલિનીતન્તુવદ્વચ્ચશિરઃ ।

કૃત્વાઽધઃસ્થિતમરુણં ધ્યાતં વીજાન્તરુત વચ્ચમ્ ॥ ૭૩ ॥

યદિ વા ભૂમધ્યાન્તઃ ઈર્વા વીજનિર્યદમૃતવર્ષભરમ્ ।

ધ્યાતં વિપરોગહરં ત્રિકોણકે મૂર્ધ્નિ પૂર્વવત્ સ્વરમ્ ॥ ૭૪ ॥

યદિ વા—

10

કુણ્ડલિનીતન્તુદ્યુતિસંભૃતમૂર્તીનિ સર્વવીજાનિ ।

શાન્ત્યાદિ-સંપદે સ્યુરિત્યેપો ગુરુક્રમોઽસ્માકમ્ ॥ ૭૫ ॥

મણિપૂરચક્રમાં ‘શ્રી’ વીજનું જપા કુસુમની માફક અરુણવર્ણનું ધ્યાન દશે દિશાઓમાંથી ‘ઈ’ સ્વર (અંકુશ)થી ચેચાયો છે વસ્તુસમૂહ જેનો એવા વચ્ચ (સ્ત્રી કે પુરુષ) ને વશ કરે છે અને લાભ માટે થાય છે (?) ॥ ૭૧ ॥

15

માલની વચ્ચે ભૂમધ્યમાં રહેલ આજ્ઞાચક્રના ત્રિકોણ, કોદણ્ડ, અથવા ચેચરી એવા નામો છે તેના ઊર્ધ્વભાગમા અથવા મધ્યભાગમાં માયાવીજ—‘હી’ અને સ્મરવીજ—‘હ્રી’—એ વેમાંથી એકનું ધ્યાન કરાય છે ॥ ૭૨ ॥

આધારચક્રમા અરુણવર્ણ ‘૬’ માં કુણ્ડલિની રૂપ તંતુ વડે વચ્ચનુ શિર વંધાયેલ છે, એમ ચિંતવવું અથવા વચ્ચને વીજ નીચે અથવા વીજની વચ્ચે ચિંતવવો; એથી વશીકરણ થાય છે (?) ॥ ૭૩ ॥

20

અથવા તો ભૂમધ્યમાં ‘ઙ્વી’ વીજમાંથી ફરતા અમૃતના વરસાદથી ભરપૂર એવા એ વીજનું ધ્યાન વિષ અને રોગને હરનારું થાય છે । અથવા આજ્ઞાચક્રના ઉપરના ચક્રોમાં પૂર્વવત્ સ્વરોનું ધ્યાન કરવું ॥ ૭૪ ॥

અથવા (જ્યોતિર્મયી) કુણ્ડલિની તંતુની જ્યોતથી પ્રકાશિત વર્ણ—દેહવાળા અથવા કુણ્ડલિની તંતુની કાતિમાંથી પ્રાપ્ત થયો છે આકાર જેમને એવા સઘળા વીજાક્ષરો શાન્તિ આદિ (તુષ્ટિ—પુષ્ટિ)ની સંપત્તિ માટે થાય છે—એવો અમારો ગુરુક્રમ—આમ્નાય છે ॥ ૭૫ ॥

કિં વીજૈરિહ શક્તિઃ કુણ્ડલિની સર્વદેવવર્ણજનુ' ।
 રવિ-ચન્દ્રાન્તર્ધ્યાતા મુક્તયૈ મુક્તયૈ ચ ગુરુસારમ્ ॥ ૭૬ ॥
 બ્રૂમધ્ય ઋષ્ટ-હૃદયે નાભૌ કોણે' ત્રયાન્તરા ધ્યાતમ્ ।
 પરમેષ્ટિપશ્ચક્રમય માયાત્રીજ મહાસિદ્ધયૈ ॥ ૭૭ ॥
 શ્રીત્રિબુધચન્દ્રગણમૃચ્છિષ્યઃ શ્રીસિંહતિલકમ્બરિરિમમ્ ।
 પરમેષ્ટિયન્ત્રકલ્પ લિલેલ્લ સાહ્યાદેવતામકત્યા ॥ ૭૮ ॥
 ઇતિ પરમેષ્ટિવિધાયન્નકલ્પઃ ॥

5

અથવા વીજોથી શુ? અહીં તો એક કુણ્ડલિની શક્તિ જ સર્વદેવસ્વરૂપ વર્ણોને ઉત્પન્ન કરનારી છે । સૂર્ય અને ચન્દ્ર નાડીમા (સુપુમ્પામા) તેનું વ્યાન કરનાથી તે મુક્તિ-ભોગ અને મુક્તિ-મોક્ષ માટે બને છે—એવું ગુરુપ આપેલું રહસ્ય છે ॥ ૭૬ ॥

10

બ્રૂમધ્ય (આજ્ઞાચક્ર)મા, કઠ (વિશુદ્ધચક્ર)મા, હૃદય (અનાહતચક્ર)મા, નાભિ (મણિપૂરચક્ર)મા કોણદ્વય (સ્વાધિષ્ઠાન અને મૂળાધારચક્ર)મા પચપરમેષ્ટિમય માયાવીજ-‘હ્રી’ નું ધ્યાન મહાસિદ્ધિ માટે થાય છે ॥ ૭૭ ॥

શ્રીત્રિબુધચદ્ર આચાર્યના શિષ્ય શ્રીસિંહતિલકમ્બરિ આ ‘પરમેષ્ટિયન્ત્રકલ્પ’ પ્રસન્ન થયેલા દેવતાની મતિથી લખ્યો છે ॥ ૭૮ ॥

15

ચન્દ્રુ નામ	ચન્દ્રુ સ્થાન	ચન્દ્રના ચ્લ	ચન્દ્રનો રા	* ચન્દ્રના વર્ણો	* ચન્દ્રના તત્ત્વ	* ચન્દ્રના તત્ત્વ વીજ	* ચન્દ્રની દેવી	* ચન્દ્રનું આકાર	ચન્દ્રના મનવીજ
૧ મૂળાધાર	મુળામય	૪	રક્ત	ન શ પ સ	પૃથ્વી	લે	રાત્રિની	ચતુષ્કોણ	૯
૨ સ્વાધિષ્ઠાન	લિંગમૂળ	૬	અરુણ	ન મ મ ય ર લ	જલ	વે	રાત્રિની	ચ દ્વાકાર	૯ હ્રી હ્રી
૩ મણિપૂર	નાભિ	૧૦	શ્વેત	હ ટ ણ ત ય દ ધ ન પ ફ	અગ્નિ	રે	રાત્રિની	ત્રિકોણ	શ્રી
૪ અનાહત	હૃદય	૧૨	પીત	ક ર ગ ષ ઢ ચ ડ જ ક જ ણ ટ ઠ	વાયુ	યે	રાત્રિની	પચ્કોણ	
૫ વિશુદ્ધ	કઠ	૧૬	શ્વેત	અ આ હૈ ઇ લ ઝ ક્ર મ્ ન્ર ણ લૂ ણ ઇ એ આ ઓ અ અ	આકાશ	હૈ	શાત્રિની	શૂંચચન્દ્ર (ગોલાકાર)	
૬ લલના	ધરતિકા	૨૦	રક્ત				રાત્રિની		હ્રી
૭ આજ્ઞા, ત્રિકોણ, કોદંડ, ચેતરી	બ્રૂમધ્ય	૩	રક્ત	હ ક્ષ (૧૪)	મહાતત્ત્વ	ઉં	રાત્રિની	ત્રિશાકાર	હ્રી હ્રી
૮ વ્રહ્મારબ્ર, સોમકલા, હસના	વર્ણપ	૧૬	રક્ત						
૯ વ્રહ્માવિદુ, સુપુમ્પા, સહસ્રાર		૧૦૦૦	શ્વેત						

20

25

30

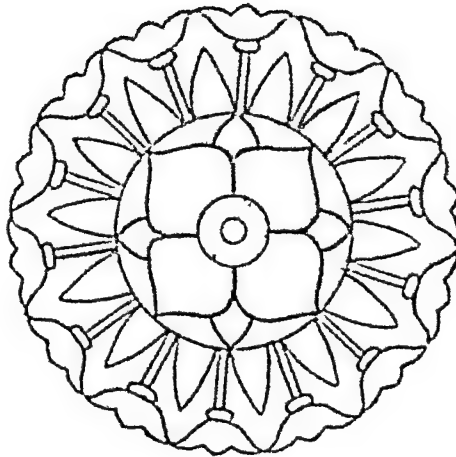
પરિચય

‘મન્ત્રરાજરહસ્ય’ જે હજી સુધી પ્રગટ થયેલ નથી તેના કર્તા શ્રીસિંહલિલકર્નૂરિય આ ‘પરમેષ્ટિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પ’ ની રચના કરેલી છે. ૭૮ ગાયાઓના કલ્પમા બોટાંક પદ્યો અનુદ્યુપ હંદમાં છે; જ્યારે મોટા ભાગનાં પદ્યો આર્યાવૃત્તમાં છે.

5 આ કલ્પનાં અમને ત્રણ પ્રતિઓ મળી હતી, તેમાંની એક સ્વ. શ્રીમોહનલાલ ભગવાનદાસ જવેરીના સંપ્રદર્શનાં હતી, ત્રીજી સુહારી, શેઠ ખવેચંદ પન્નાજીય કરાનેલી નકલરૂપે હતી. અને ત્રીજી પ્રતિ પૂના, માઢારકર રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટની મળી હતી. આ ત્રણે પ્રતિઓ અશુદ્ધ હતી છતાં એક-ત્રીજી પ્રતિઓના પાઠો જોઈ-સુધારીને પાઠભેદ આપવાપૂર્વક મૂલપાઠ સંપાદિત કર્યો છે અને તે અનુવાદ સાથે અમે અહીં પ્રગટ કર્યો છે.

10 શ્રીસિંહલિલકર્નૂરિય આ કૃતિદ્વારા પરમેષ્ટિવિદ્યાના એક મૌલિક યંત્રનું વિવરણ કર્યું છે. ધ્યાન માટે કુડલિની વિશે સરસ માહિતી આપી છે. જૈનાચાર્યોમાં કુંડલિનીના વિષયમાં આટલું સ્પષ્ટ વિવેચન કોઈએ કર્યું હોય એવું જોવામાં આવ્યું નથી, એ દૃષ્ટિએ આ રચનાનું મહત્ત્વ સવિશેષ છે.

યંત્રની ઉપાસના અને ફળાદેશ વિષયક સારી માહિતી આ કલ્પમા આપેલી છે.

વેન મગલ મહાસુર રાંધે મુજે

નમો અરિહંતાણે

તસો દિગ્દાણે

તમો આશરિયાણે

તમો હવે જ્ઞાનાણે

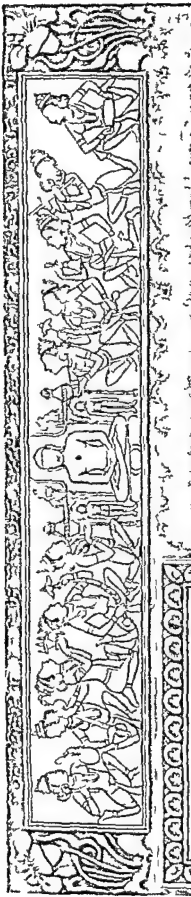
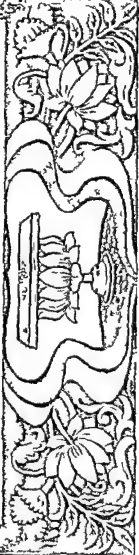
તમો હોઈ સચચારૂણે

એમો વેન મુગલો સંપાદનભણ-મટો

મગલાણે ન સધેકિ વઠમ રૂઝ મગલ

પ પ આ શ્રીવિષ્ણુપ્રેમસૂરીયજી
મ હસ્તલિખિત પાટ

શ્રીસિદ્ધિલકસૂરિવિરચિત લઘુનમસ્કારચક્રસ્તોત્રમ્ ॥

નત્વા વિબુધચન્દ્રાર્ચ્ય યશોદેવ મુનિ ગુરુમ્ ।

વસ્યે લઘુનમસ્કારચક્ર સાહ્યાદેવતા ॥ ૧ ॥

5

દ્વચ્છરેલાભિરધાર સપ્તભિર્દશભિઃ પરમ્ ।

રેણાભિરધ્વલય ચક્ર તુમ્હે જિનાક્ષરઃ (રમ્ ?) ॥ ૨ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણ’ આદ્ય પદચતુષ્ટયમ્ ।

અરમધ્યે દ્વિરાતર્ત્ય લેરય પ્રણવપૂર્વકમ્ ॥ ૩ ॥

પાશાક્ષુશાભયૈ^૧ સાદ્ઘં વરદોઽરાન્તરે^૨ ક્રમાત્ ।

10

લિખ્યતેઽમુખ્યોપાન્તેઽથ ‘ૐ ક્રો હ્રીં શ્રીં’ ચતુષ્ટયમ્ ॥ ૪ ॥

પ્રાક્ પ્રણયો ‘નમો લોએ સન્વસાદ્ધૃણ’ હત્યપિ ।

પ્રથમે વલયે લેખ્ય પ્રાગ્મત્ પદ્મપદીફલમ્ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

ગણધરો અને દેવેન્દ્રોને પળ પૂજ્ય એવા શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માને, શ્રી વિબુધચન્દ્ર (આચાર્ય) ને તથા 15 પૂજ્ય એવા ગુરુ શ્રીયશોદેવ મુનિને નમસ્કાર કરીને પ્રસન્ન છે દેવતા જેના પર એવો હુ (દેવતાની પ્રસન્નતાથી) ‘લઘુનમસ્કારચક્ર’ કહુ છુ ॥ ૧ ॥

સોઠ રેલાઓ વડે આઠ આરા આલેખવા, ૯ પછી સાત અને દશ રેલાઓથી આઠ વલયનુ ચક્ર કરવુ અને વચ્ચે તુમમા જિનાક્ષર (ડહીં) લખયો ॥ ૨ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણ’ આદિ પ્રથમના ચાર પદો આરાની મધ્યે વે વચ્ચત આપર્ત કરીને પ્રણવ 20 ઍશ્કારપૂર્વક લખયા ॥ ૩ ॥

બીજા (ખાલી રહેલા આતરામા) આરાઓની વચ્ચે ‘પાશ, અકુશ, અભય અને સાયોસાથ નરદ’ ૯ પદો લખના, તેમજ આરાઓની સમીપે ‘ૐ ક્રો હ્રીં શ્રીં’ એમ ચારેયને લખવા ॥ ૪ ॥

પ્રથમ વલયમા પહેલા (અર્ધવૃત્ત) ‘ૐ નમો લોએ સન્વસાદ્ધૃણ’ ૯ પદ પળ લખવુ । આ પાંચ પદોનુ ફળ અગારુ મુજમ જાણવુ ॥ ૫ ॥

25

‘ૐ નમો ચત્તારિ મંગલં અરિહંતા મંગલં સિદ્ધા’ ।

જાવ ‘ધમ્મં સરણં પવજ્ઞામિ’ એવં દ્વાદશપદી ॥ ૬ ॥

અર્હત-સિદ્ધાઃ સાધુર્ધર્મો મદ્ગલચતુષ્ટયં તદ્વત્ ।

લોકોત્તરશરણમપિ લેખ્યં વલયે દ્વિતીયે તુ ॥ ૭ ॥

5 દ્વાદશાન્તર્મનાઃ સાધુઃ પચ્ચદશપદીમિમામ્ ।

વિદ્યાં સપ્રણવાં ધ્યાયન્ શિવં યાત્યપકલ્મષઃ ॥ ૮ ॥

ઉક્તં ચ,

મદ્ગલ-લોકોત્તમ-શરણ્યપદસમૂહં સુસંયમી સ્મરતિ ।

અવિકલમેકાગ્રતયા લભતે સ સ્વર્ગમપવર્ગમ્ ॥ ૯ ॥

10 તૃતીયે વલયે ૐ-માયાયુતા વર્ણસપ્તતિઃ ।

વીજાક્ષરચતુષ્કં ચ જિનવીજપદાશ્રયમ્ ॥ ૧૦ ॥

“ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં”

વળી ‘ૐ નમો ચત્તારિ મંગલં—અરિહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં’ થી લઈને ‘ધમ્મં સરણં પવજ્ઞામિ ।’ સુધીનાં વાર પદો વડે અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ—એ ચાર લોકોત્તમ, મંગલ અને 15 શરણ સૂચવાય છે । તે પદો વીજા વલયમાં લખવાં (વાર પદી લખવી ।) ॥ ૬-૭ ॥

ચાર મંગલ, ચાર લોકોત્તમ અને ચાર શરણ્ય એ વારને મનમાં ધારણ કરીને પ્રણવથી સહિત એવી આ પચ્ચદશપદી (પંદર પદવાળી) વિદ્યાનું ધ્યાન કરતો સાધુ સર્વ પાપોથી રહિત થઈને મોક્ષમા જાય છે ।

પંચદશપદી વિદ્યા આ રીતે છે:—

ૐ નમો ચત્તારિ મંગલં—અરિહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાદ્ મંગલં, કેવલિપન્નત્તો 20 ધમ્મો મંગલં ।

ૐ નમો ચત્તારિ લોગુત્તમા—અરિહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાદ્ લોગુત્તમા, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ।

ૐ નમો ચત્તારિ સરણં પવજ્ઞામિ—અરિહંતે સરણં પવજ્ઞામિ, સિદ્ધે સરણં પવજ્ઞામિ, સાદ્ સરણં પવજ્ઞામિ, કેવલિપન્નત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્ઞામિ ॥ ૮ ॥

25 કહ્યું છે કે—

“ચાર મંગલો, ચાર લોકોત્તમ અને ચાર શરણ્યના પરિપૂર્ણ પદસમૂહને જે સુસંયમી એકાગ્રતાથી સ્મરણ કરે છે તે સ્વર્ગ અથવા મોક્ષ પામે છે ॥ ૯ ॥

ત્રીજા વલયમાં ૐ અને માયા—હ્રીં પૂર્વક સિત્તેર વર્ણો અને જિનવીજ ‘અર્હં’ પદના આશ્રયમૂત ચાર વીજાક્ષરો ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં લખવા ॥ ૧૦ ॥

“ॐ ह्रीं नमो भगवओ तिहुयणपुजस्म वद्धमाणस्म ।

जम्मेय सलु चव जलतमागच्छए पपड ॥ ११ ॥

आयास पायाल लोयाण तह य चर भूयाण ।

जूए वांनि रणे वां निच रायगणे वावि ॥ १२ ॥

एव च—‘यभणे मोहणे तह य सव्वजीमत्ताण’ ।

5

अपराजिओ भवामि स्वाहा” इय मतविवासो ॥ १३ ॥

चंत्तेऽष्टाद्विकाया तु त्रयोदश्या त्रिशेषतः ।

सहस्रे जातिद्वयम्, सप्तभिर्विगमचर्चयेत् ॥ १४ ॥

जापं सहस्रेते, स्यादष्टण्डं शालितेष्टलैः ।

दृष्टन्नमस्तस्यैव सिद्धात्मो पठि (१पाठ)तोऽथवा ॥ १५ ॥

10

सन्ध्याद्वये स्मरन्नेव व्यसनेग्रह मुद्रलैः ।

दिपदैः श्वापदैर्दुर्दैर्न पराजीयते क्वचित् ॥ १६ ॥†

×

×

×

अत्र कृदाक्षराः सर्वे सस्वरा अष्टवर्गतः ।

ते स्युर्द्वनमस्कारचक्रे अष्टारकक्रमात् ॥ ३४ ॥

(मितेर वणनिो मत्र आ प्रकारे छे—)

15

“ॐ ह्रीं नमो भगवओ वद्धमाणसामिरस जस्स चक्र जलत गच्छइ आयास पायाल लोयाण भूयाण जूए वा रणे वा रायगणे वा वधणे मोहणे यभणे सव्वसत्ताण अपराजिओ भवामि स्वाहा ॥”

आ प्रकारे विन्यास-मन्त्रना उद्धार पूर्वक स्थापना करवी ॥ ११-१३ ॥

चैत्र महिनाती अष्टाद्विका (सानमयी पूनम) मा अने खास करीने त्रयोदशी (श्रीमहावीर प्रभुना 20 जन्मसन्त्याणन) ना दिवसे सान हजार जाईना पुण्योयी वीर भगवाना वूना नरनापूर्वक सान हजारो जाप करवायी अथवा सान हजार अष्ट शाली अक्षतयी जाप करता दृढ मन्त्रचारीने आ निया पाठसिद्ध थाय छे ॥ १४-१५ ॥

वने सन्ध्याण आनु ध्यान करता आपत्तिओ, प्रशो, मुद्रलादिना प्रयोगो, अथवा दुष्ट रिक्त पशुओयी वयांय पण पराभय गनो नथी ॥ १६ ॥

25

×

×

×

अही वग कृदाक्षरो ते स्वर सहित आठ वर्ग समचना । ते यथा ‘वृद्धनमस्कारचक्र’ मां आठ आराओना क्रमयी जानवा ॥ ३४ ॥

१ या गये ज । २ वा निच द्वा । ३ तदुल्लेख ।

† ए १६ तथा ११ गाथा वचनो यन्ध्यादिभिर्न प्रयोगो नोद्वेष्ट ॥

“ૐ નમઃ પૂર્વ થંમેઙ્” ઇતિ ગાથા ચતુર્થકે ।

વલયે યોજનશતં યાવત્ સ્તમ્ભક્રિયા ભવેત્ ॥ ૩૫ ॥

“ૐ નમો થંમેઙ્ જલં જલણં ચિંતિયમિત્તો વિ પંચનવકારો

અરિ-મારિ-ચોર-રાડલ ઘોરુવસગ્ગં પળાસેઙ્ ॥ ૩૬ ॥

5

અત્ર વિધિ :—

શિલાપટ્ટેઽથ ભૂર્જે વા ફલકે ક્ષીરવૃક્ષજે ।

કું-ગો-ગોમય-ગોક્ષીરૈર્જાત્યાદિલેખનીકરઃ ॥ ૩૭ ॥ †

× × × ×

• [શાન્તિપાઠઃ—]

“મુક્ત્વા સ્ત્રી-ગજ-રત્ન-ચક્રમહર્તાં રાજ્યશ્રિયં શ્રેયસે

10

પ્રવ્રજ્યા દુરિતાશ્રયપ્રમથની યેન શ્રિતાઽભૂત્ પુરા ।

મૃત્યુ-વ્યાધિ-જરાવિયોગમગમત્ સ્થાનં ચ યોઽત્યદ્વૃત્

તં વન્દે મુનિમપ્રમેયમૃપમં સેન્દ્રામરામ્યચિત્તમ્ ॥ ૫૮ ॥”

“ૐ નમો થંમેઙ્ જલં જલણં ચિંતિયમિત્તો વિ પંચનવકારો ।

અરિ-મારિ-ચોર-રાડલ ઘોરુવસગ્ગં પળાસેઙ્ ॥”

15

(પંચ નમસ્કાર ચિંતનમાત્રથી પાળી અને અગ્નિને થંભાવે છે તેમજ શત્રુ, મહામારી, ચોર અને રાજકુળોથી થતા ઘોર ઉપદ્રવોનો નાશ કરે છે ॥)

આ ગાથા ચોથા વલયમાં લખવી । ઇથી સો યોજન સુધી સ્તમ્ભનક્રિયા થઈ શકે છે ॥ ૩૫-૩૬ ॥ અહીંથી વિધિ દર્શાવે છે—

જૂઝ વગેરેની ઢાળીથી વનાવેલી લેખની હાથમા લઈને કુંકુમ, ગોરોચના, ગાયનું છાણ અને 20 ગાયના દૂધ વડે પથ્થરની શિલા ઉપર, ભૂર્જપત્ર ઉપર અથવા ક્ષીરવૃક્ષના પાટિયા ઉપર (આ પ્રકારે) લખવું (૧) ॥ ૩૭ ॥

×

×

×

(‘મુક્ત્વા૦’ શ્લોક શાંતિપાઠ છે, તે વોલવો, તે શ્લોકનો અર્થ —)

જેમણે સ્ત્રીઓ, હાથીઓ, રત્નોના સમૂહથી યુક્ત ઇવી મહાન રાજલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરીને કલ્યાણના અર્થે પાપના આશ્રયભૂત મોહનીય કર્મનો નાશ કરનારી દીક્ષાને પૂર્વે અંગીકાર કરી હતી અને મૃત્યુ, વ્યાધિ 25 અને વૃદ્ધાવસ્થા જ્યાં નથી ઇવા અત્યંત અદ્ભુત સ્થાનને (મોક્ષને) પ્રાપ્ત કર્યું હતું તે અપ્રમેય (જેમના સર્વોર્ણ સ્વરૂપને છદ્મસ્થાન જાણી શકે ઇવા) અને જેમની ઇન્દ્રો સહિત દેવતાઓ ઇ પૂજા કરી છે ઇવા મુનિપતિ શ્રી ઋષભદેવસ્વામીને હું વંદન કરું છું ॥ ૫૮ ॥

एव 'बृहन्नमस्कार' प्रोक्त श्रीशान्तिमन्त्रक यद्वा ।

'यमेइ जल' इत्यादिगाथा जपन् शतार्थिकां ॥ ५९ ॥

शुक्लवस्त्रेण सल्लाघ त्रिसन्ध्यमष्टपूजया ।

त्रिदिन त्रिदिनस्यान्ते महापूजापुरस्सरम् ॥ ६० ॥

अभिपेक्षजल तत्तु क्षेप्य श्रीकलशान्तरे ।

5

श्रीशान्तिप्रतिमा हस्ति शिनिंका रथमूर्धनि ॥ ६१ ॥

शुक्लपत्रवृताङ्गस्य नरस्य ब्रह्मचारिणः ।

कुलशुद्धस्य मान्यस्य मूर्ध्नि कृत्वा संचामराम् ॥ ६२ ॥

छत्रेण सहिता चन्द्रोदये ध्वजस्रजाश्रिताम् ।

तूर्यत्रिकोल्लसद्वाता प्रदीपद्युतिभासुराम् ॥ ६३ ॥

10

चतुर्विधेन सधेन सयुतः स्मरिरुद्यमी ।

मारि-ग्रहीतग्रामाद्यष्टदिक्षु प्रददेद् नलिम् ॥ ६४ ॥

दिने तस्मिन्नमारिः स्यात् पटहोद्घोषपूर्वकम् ।

चतुर्विधाय सधाय भक्त्या दान दिशेन्मुनिः ॥ ६५ ॥

आ प्रकारे 'बृहन्नमस्कारचक्र' मा कहेला शांतिमन्त्रो अथवा 'यमेइ जल०' गाथानो सोयी 15 वधुवार (१०८) जाप करी ॥ ५९ ॥

श्वेत वस्त्रो धारण करीने (१) रोज त्रणे सध्याए अष्टप्रकारी पूजा त्रण दिनस सुधी करवी । त्रण दिवस पट्टी 'महापूजा' भणाववी ॥ ६० ॥

ते अभिपेक्षु पाणी कलशमा नाखवु । पट्टी जेणे श्वेत वस्त्र धारण कर्यां होय अने जे ब्रह्मचारी, कुलीन अने मान्य होय एवा मनुष्यने हाथीपर, पालणीमा के रथमा वेसाड्यो । तेना मस्तके श्री शांतिनाथ 20 प्रभुनी प्रतिमा मूनी । त्या चामर छत्र, चदरवो, वजा, मार्का, प्रदीप वगैरे पण होना जोडिए । वातावरण वाजिरोना नादयी उल्लसित थयेलु होवु जोडिए ।

आ वधो मंडोत्सव सयममा उद्यमशील एवा सुरि भगवान चतुर्विध मघनी साधे करे । पट्टी ते सुरि मरकीयी पीटाता गाम नगरेमा आठे दिशाए वलि प्रक्षेप करे । ते दिवसे पडहनी उद्घोषणापूर्वक गाममा अमारि प्रवर्तववी ।

25

ते पट्टी ते मूरि चतुर्विध सधने भक्तिदानो उपदेश करे ।

ते दिवसे दीन वगैरेने धनु दान आपवु । पट्टी कलशना जलनु सिंचन करवु । ए रीते मरकीनो उपद्रव शांत थाय छे । गाथोमा मरकी फैलायेली होय तो गाथोना वाटाओना प्रवेशमार्गमा अने

દાનં દીનાદિષુ પ્રાજ્યં દેયમેઘંકૃતે સતી(તિ) ।

મારિર્નિવર્તેતે કિન્તુ તત્કુમ્ભજલસેચનાત્ ॥ ૬૬ ॥

ગોમાર્યાદિષુ ગોવાટપ્રવેશે શ્રાવકૈઃ શુભઃ ।

તત્કુમ્ભજલસિક્તા ગૌર્મૂર્ધ્નિ ગોમારિવારણમ્ ॥ ૬૭ ॥

5 પચ્ચમે વલયે લેખ્યા ‘ૐ નમઃ’ પૂર્વમેષ્વિ(પિ)કા ।
સ્વાહાન્તા ગાથિકા ક્ષેત્ર-સ્વસૈન્યત્રાણકારિણી ॥ ૬૮ ॥

“અદ્વેવ ય અદ્વસયં અદ્વસહસ્તા ય અદ્વકોડીઓ ।

રક્ષંતુ મે સરીરં દેવાસુરપણમિયા સિદ્ધા” ॥ ૬૯ ॥

ભૂર્યાદાવેષિકા ગાથા લિખિતા ચન્દનાદિભિઃ ।

10 રક્ષ્યા જિનાન્તિકે પૂજ્યા વદ્ધા દોષજ્વરાપહા ॥ ૭૦ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ પૂર્વ ‘અદ્વિહા’દિકામ્ ।

ગાથાં વલયે ષષ્ઠે સ્વાહાન્તાં વિલિખેન્મુનિઃ ॥ ૭૧ ॥

‘અદ્વિહકમ્મમુક્કો તિલોયપુજ્જો ય સંયુઓ ભગવં ।

અમર-નર-રાયમહિઓ અણાહ્નિહણો સિવં દિસુ’ ॥ ૭૨ ॥

15 ગાયોના મસ્તકે શ્રાવકોએ તે કુંભનું જલ છાટવું । ઈથી ગાયોમા ફેલાયેલી મરકીનું નિવારણ થાય છે ॥ ૬૧-૬૭ ॥

પાંચમા વલયમાં પહેલા ‘ૐ નમઃ’ લખવું, તે પછી નીચેની ગાથા લખવી—

“અદ્વેવ ય અદ્વસયં અદ્વસહસ્તા ય અદ્વકોડીઓ

રક્ષંતુ મે સરીરં દેવાસુરપણમિયા સિદ્ધા ॥”

20 પછી અંતે ‘સ્વાહા’ લખવું । ઈથી ક્ષેત્ર અને પોતાના સૈન્યનું રક્ષણ થાય છે ॥ ૬૮-૬૯ ॥

મોજપત્રમાં આ ગાથાને ચંદન વગેરેથી લખવી । તે પત્રને શ્રીજિનેશ્વર દેવને સામે રાખીને ગાયોનું પૂજન કરવું । આ ગાથાને (હાથે) વાંધવામાં આવે તો કોઈ દોષ નહતો નથી અને તાવ દૂર થાય છે ॥ ૭૦ ॥

મુનિએ (મંત્રાચાર્યે) છઠ્ઠા વલયમાં ‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ લખીને આ ગાથા લખવી—

“અદ્વિહકમ્મમુક્કો તિલોયપુજ્જો ય સંયુઓ ભગવં ।

25 અમર-નર-રાયમહિઓ અણાહ્નિહણો સિવં દિસુ ॥”

—આઠ પ્રકારનાં કર્મોથી રહિત, ત્રણે લોકથી પૂજાયેલા અને સ્તવાયેલા દેવેદ્રો અને ચક્રવર્તિઓથી પણ પૂજિત અને જેમને આદિ અને અત નથી એવા હે ભગવન્ ! અમને મોક્ષ આપો ।

આ ગાથા લખીને અંતે ‘સ્વાહા’ લખવું ॥ ૭૧-૭૨ ॥

સપ્તમે ઝલયે ॐ પ્રાઘ્ 'નમો સિદ્ધાણ' ઇત્યત' ।
 'તવ' ઇત્યાદ્યા લિખેદ્ ગાથા 'સ્વાહા'ન્તા શિવગામિનીમ્ ॥ ૭૩ ॥
 'તવનિયમસયમરહો પચનમોક્ષારસારહિનિઉત્તો ।
 નાણતુરગમજુત્તો નેદ્ પુર પરમનિવ્વાણ' ॥ ૭૪ ॥
 'ૐ પ્રાઘ્ ધણુદ્વય તસ્માન્મહાધણુ મહાધણુ ।
 સ્વાહા' ઇતીમા ધનુર્નિધામદ્યમે ઝલયે લિખેત્ ॥ ૭૫ ॥
 કાયોત્સર્ગે ઉપોષ્યૈના શ્રીવીરપ્રતિમાગ્રતઃ ।
 અદ્યોત્તર સહસ્ર પ્રાઘ્ જપેત્ સિદ્ધા મુનેરસૌ ॥ ૭૬ ॥
 સ્મૃત્વૈતા [ચ] પથિ ધૂલ્યન્તરાઽઽલિખ્ય સશર ધનુ' ।
 આક્રમ્ય વામપાદેન મૌની ગચ્છેન્ન દસ્યવઃ ॥ ૭૭ ॥
 યુદ્ધકાલે જિન વીર સપૂજ્યાદ્યશતસ્મૃતે' ।
 પ્રાગ્મદ્ ધનુઃક્રિયા કૃત્વા યુદ્ધે ગચ્છેન્ન શસ્ત્રભીઃ ॥ ૭૮ ॥
 પરેપા સમ્મુલ્લીભૃતા ધનુર્નિધા મહોમયીમ્ ।
 ઇન્દ્રચાપસદૃક્કાન્તિ ધ્યાયેન્મન્ત્ર પઠેદ્ધુમ્ ॥ ૭૯ ॥

5

10

સાતમા ઝલયમા પહેલા 'ૐ નમો સિદ્ધાણ' લખીને નીચેની 'શિવગામિની' ગાથા લખવી— 15

“તવ નિયમ-સયમરહો પચનમોક્ષારસારહિનિઉત્તો ।

નાણતુરગમજુત્તો નેદ્ પુર પરમનિવ્વાણ ॥”

—પચ નમસ્કારરૂપી સારથિથી નિયુક્ત અને જ્ઞાનરૂપી અશ્વોથી સહિત એવો તપ, નિયમ અને મયમરૂપી રથ પરમનિર્ગળ—મોક્ષપુરમાં લઈ જાય છે ॥

આ ગાથા લખીને અતે 'સ્વાહા' લખુ ॥ ૭૩ ૭૪ ॥

આઠમા ઝલયમા—‘ૐ ધણુ ધણુ મહાધણુ મહાધણુ સ્વાહા ।’—આ પ્રકારે ‘ધનુર્નિધા’ લખવી ॥ ૭૫ ॥

20

ઉપનાસ કરીને શ્રીવીર ભગવાનની પ્રતિમા આગળ કાયોત્સર્ગમાં રહેલા મુનિ મત્રાચાર્ય એનો એક હજાર ને આઠ વાર જાપ કરે તો આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે ॥ ૭૬ ॥

આ વિદ્યાનુ સ્મરણ કરીને માર્ગમાં ધૂળની અંદર વાળ સાથે ધનુષ્યનુ (ચિત્ર) આલેખન કરવું । ૨ ૨૫ (ચિત્રલેખન) ને માનપૂર્વક ઢાના પગથી ઓઢગવું । ૨૫૧ શત્રુઓ (સામે) આવતા નથી ॥ ૭૭ ॥

યુદ્ધ સમયે શ્રીવીરજિનેશ્વરને પૂજીને આ મત્રનુ એકમો ને આઠ વાર સ્મરણ વરવાથી અને પહેલાની ગાફક જ ધનુષ્યની ક્રિયા (આલેખન વગેરે) કરીને યુદ્ધમાં જતા શસ્ત્રો ભય રહેતો નથી ॥ ૭૮ ॥

વીજાઓની સામે થતી આ તેજસ્વી ‘ધનુર્નિધા’ છે, તેની કાતિ ઇન્દ્રધનુષ્ય જેવી છે, ૨ પ્રકારે ધ્યાન કરતા આ (ધનુર્નિધા)નો પાઠ કરવો જોઈએ ॥ ૭૯ ॥

30

तद्ध्यानवेशतो वैरिसेना पराङ्मुखी तथा ।

सैन्यद्वयं प्रतीपं चेद् ध्यायते सैन्यसन्धिदा ॥ ८० ॥

वलयाष्टत्रिंशु पत्रं षोडशपत्रकम् ।

प्रतिपत्रं विलिख्यन्ते अं(ँ)आद्या षोडशस्वराः ॥ ८१ ॥

5

आदिद्वयष्टस्वराग्रे तत् प्रत्येकं 'ह्रँ' इहाक्षरम् ।

षोडशस्वरसंघट्टं 'ह्रँ ह्रौं ह्रिं ह्रीं' मुखं लिखेत् ॥ ८२ ॥

एतद्ध्रँ द्वयष्टदलं पत्रं तु प्रतिपत्रकम् ।

षोडशविधा लेख्या(?) खनीया) मन्त्रवीजयुतास्तथा ॥ ८३ ॥

१. ॐ यौ रोहिण्यै ॐ नमः । २. ॐ राँ प्रज्ञप्त्यै ओ नमः ।

10

३. ॐ लाँ वज्रशृङ्खलायै ई नमः । ४. ॐ वाँ वज्रीङ्कुम्भ्यै ई नमः ।

५. ॐ शाँ अप्रतिचक्रायै उँ नमः । ६. ॐ पाँ पुरुषदत्तायै ऊँ नमः ।

७. ॐ साँ काल्यै क्रँ नमः । ८. ॐ हाँ महाकाल्यै क्रँ नमः ।

एवा प्रकारना तेना ध्यानना प्रभावयी शत्रुनु सैन्य पाछुं जाय छे । विरुद्ध एवां वे सैन्योने उद्देशीने संघिनी दृष्टिए करातुं आ विधानुं ध्यान ते वेमां संघि कगवनारुं वने छे ॥ ८० ॥

15

आठे वलयोनी बहार आठे दिशाओमां सोल पत्रवाळा पन्नना प्रत्येक पादडामां 'अँ ओँ' वगेरे सोल स्वरो लखवा ॥ ८१ ॥

ए सोळे स्वरनी आगळ पहेला ते प्रत्येकने 'ह्रँ' ए प्रकारे सोल स्वरोयी जोडायेल्ला, जेवा के—
'ह्रँ ह्रौं ह्रिं ह्रीं' वगेरे लखवा ॥ ८२ ॥

एनी ऊपर सोल पत्रवाळा कमळना प्रत्येक पादडामां सोल विद्याओ मन्त्रवीज सहित (मूळमां
20 आपी छे ते मुजब) लखवी ॥ ८३ ॥

१. (१) अ प्रतौ—ॐ नमो रोहिणीं ह्रौं फट् स्वाहा । (१) झ प्रतौ—ॐ नमो रोहिणिं ह्रौं फट् स्वाहा ।

(२) अ प्रतौ—ॐ नमो पन्नत्तिं ह्रीं फट् स्वाहा । (२) झ प्रतौ—ॐ नमो पन्नत्तीं ह्रीं फट् स्वाहा ।

(३) अ प्रतौ—ॐ नमो वज्रशृङ्खलायै ह्रौं फट् स्वाहा । (३) झ प्रतौ—ॐ नमो वज्रशृङ्खलायै ह्रौं फट् स्वाहा ।

(४) अ प्रतौ—ॐ नमो वज्रीङ्कुम्भ्यै ह्रौं फट् स्वाहा । (४) झ प्रतौ—ॐ नमो वज्रीङ्कुम्भ्यै ह्रौं फट् स्वाहा ।

25

(५) अ प्रतौ—ॐ नमो अप्रतिचक्रायै ह्रौं ह्रौं फट् स्वाहा । (५) झ प्रतौ—ॐ नमो अप्रतिचक्रायै ह्रौं ह्रौं फट् स्वाहा ।

(६) अ प्रतौ—ॐ नमो पुरुषदत्तायै ह्रौं ह्रौं फट् स्वाहा । (६) झ प्रतौ—ॐ नमो पुरुषदत्तायै ह्रौं ह्रौं फट् स्वाहा ।

(७) अ प्रतौ—ॐ नमो काली अम्म ह्रौं फट् स्वाहा । (७) झ प्रतौ—ॐ नमो काली अम्म ह्रौं फट् स्वाहा ।

(८) अ प्रतौ—ॐ नमो महाकाली गौं ध्रौं फट् स्वाहा । (८) झ प्रतौ—ॐ नमो महाकाली गौं ध्रौं फट् स्वाहा ।

९. ॐ यू गौये लं नमः । १०. ॐ हूं गान्धार्यं लं नमः ।
 ११. ॐ लं सर्वास्त्रमहाज्वालायै ऐं नमः । १२. ॐ वूं मानव्यै ऐं नमः ।
 १३. ॐ शूं वैरोद्यायै औं नमः । १४. ॐ पूं अच्युतायै औं नमः ।
 १५. ॐ धूं मानस्यै अं नमः । १६. ॐ हूं महामानस्यै अः नमः ॥

इति मन्त्रीजपूर्वा विधादेव्यो दलेषु स्युः ॥

5

देवीषोडशपत्राग्रे परमेष्ठिपदाक्षराः ।

षोडशोर्ध्वं स्फुरच्चद्रविन्दवो ज्योतिरञ्चिता [ः] ॥ ८४ ॥

“अरिहत सिद्ध आयरिय उज्झाय साहुवन्निय विंदु ।

जोयणसयप्पमाण जालासयसहस्सदिप्पत ॥ ८५ ॥

सोलससुयअक्खरेहिं इक्किअक्खर जगुज्जोय ।

10

भवसयसहस्समहणो जम्मि ठिओ पचनक्कारो” ॥ ८६ ॥

ए प्रकारे मन्त्रीज साथे विधादेवीओ दलोमा होगी जोईए ॥

सोळ देवीओना पत्रोनी आगळ (ऊपर) ज्योतिर्मय, स्फुरायमान कला अने विंदुओनाळा परमेष्ठिपदना अक्षरो लखवा ॥ ८४ ॥ ते आ प्रकारे—

“अरिहत सिद्ध-आयरिय उज्झाय साहुवन्निय विंदु ।

15

जोयणसयप्पमाण जालासयसहस्सदिप्पत ॥

सोलससुयअक्खरेहि इक्किअक्खर जगुज्जोय ।

भवसयसहस्समहणो जम्मि ठिओ पचनक्कारो ॥”

‘अरिहतसिद्धआयरियउज्झायसाहु’ ए सोळ अक्षरोमाना प्रत्येक पर सक्तो योजन प्रमाण अने लाखो ज्वालाओयी प्रदीप्त एवो विंदु छे, एम चित्तवु । आ सोळ धृताक्षरोमानो प्रत्येक अक्षर 20 जगतमा उद्योत करनारो छे । कारण के एमो लाखो भग्नो नाशक पचनमस्कार रहेलो छे ।

(अं रिं हं तं सिं दं ऑं यं रिं यं उं वं ज्ञां यं मां हुं) ॥ ८५ ८६ ॥

१ (९) अ इ प्रत्यो ॐ नमो गौरा घो वं फट् स्वाहा । (१०) अ इ प्रत्यो ॐ नमो गान्धारो धौं फट् स्वाहा ।

(११) अ इ प्रत्यो ॐ नमो सर्वास्त्रमहाज्वालायै हूं फट् स्वाहा । (१२) अ इ प्रत्यो ॐ नमो मानवी हूं फट् स्वाहा ।

(१३) अ प्रती ॐ नमो वैरोद्यायै वां फट् स्वाहा । (१४) अ प्रती ॐ नमो वैराग्या वां फट् स्वाहा ।

25

(१५) अ इ प्रत्यो ॐ नमो अच्युते हुं धूं फट् स्वाहा । (१६) अ प्रती ॐ नमो मानसी धूं ह्रीं फट् स्वाहा ।

(१७) अ प्रती ॐ नमो मानसी हुं ह्रीं फट् स्वाहा । (१८) अ इ प्रत्यो ॐ नमो महामानसी हुं हुं

फट् स्वाहा ।

० ० रेसु हं इ ।

अष्टारमौलिकुम्भेषु 'जम्भे मोहे'-चतुष्टयम् ।

द्विरावर्त्य क्रमाल्लेख्यमयं मन्त्रश्च पश्चिमे ॥ ९९ ॥

“ॐ नमो अरिहंताणं एहि एहि नन्दे महानन्दे पन्थे वन्धे दुष्पयं ।

वन्धे चउष्पयं वन्धे घोरं आसिविसं वन्धे जाव गण्ठि न मुञ्चामि ॥”

5

इमामष्टशतं स्मृत्वा कृत्वा ग्रन्थि स्ववाससि ।

पथि गम्यं न चौराद्युपद्रवः छोट्यते स्थितौ ॥ १०० ॥

मायात्रीजं त्रिरेखाभिरुपर्यावेष्टयमन्ततः ।

क्रौं भूमण्डलं यद्वा (?) वारुणं स्वस्ववर्णकम् ॥ १०१ ॥

मध्ये 'ऽह्' वीजमावेष्टयं केचिद् रत्नत्रयाक्षरैः ।

10

केचित् (च) वीजचक्रेण गुरुरेव प्रमा मतिः(तः) ॥ १०२ ॥

ध्यानम्—

अथ ध्यानविधिं वक्ष्ये जितेन्द्रियदृढव्रतः ।

सम्यग्दृग् गुरुभक्तश्च सत्यवाग् मन्त्रसाधकः ॥ १०३ ॥

एकान्ते शुचिभूमौ सः पूर्वोत्तराश(शा)दिङ्मुखः ।

15

तीर्थाम्भो-गोमय-रसैः सिक्तां भूमिं विचिन्तयेत् ॥ १०४ ॥

आठ आराना शिखर ऊपर रहेला कुंभोमां 'जंभे मोहे' इत्यादि चतुष्टय वे वार चारे दिशामां क्रमशः लखवुं अने आ मंत्र पश्चिम दिशामां लखवो—

“ॐ नमो अरिहंताणं एहि एहि नंदे महानंदे पंथे वंधे दुष्पयं वंधे चउष्पयं वंधे घोरं आसीविसं वंधे जाव गंठिं न मुंचामि ।”

20

आ विद्यानुं एक सो ने आठ वार स्मरण करीने पोताना वत्तमां गांठ वाळवी; आथी मार्गे जना चोर वगेरेनो उपद्रव नडतो नथी । स्थाने पहोच्या पछी गांठ छोडवी ॥ ९९-१०० ॥

पछी यत्रने मायावीज—'ह्रीं'कारथी नीकळती त्रण रेखाओथी वीटीने अंते 'क्रौं' लखवुं । पछी पोतपोताना वर्णनुं भूमंडल अथवा वारुण मंडल करवु (?) ॥ १०१ ॥

मध्यमां 'अह्' (ऽह्) वीजनुं आवेष्टन करवु । केटलाक त्रण रत्नना अक्षरोनुं(थी) अने
25 केटलाक वीजाक्षरना चक्रनुं(थी) आवेष्टन करवानु जणावे छे; (एमां तो) गुरु ए ज प्रमाण छे (?) ॥ १०२ ॥
हवे ध्यानविधि कहे छे—

हवे हु ध्यानविधि जणावीश—जितेन्द्रिय, दृढव्रती, सम्यग्दृष्टि, गुरुभक्त, सत्यवादी एवा मंत्रसाधके एकातस्थानमां पवित्र भूमि पर पूर्व, उत्तर के ईशान (?) दिशा तरफ मो राखीने ध्यानभूमि गोमयथी लीपेली तथा तीर्थजलोथी सिंचायेली छे एम चितववुं ॥ १०३-१०४ ॥

સહસ્રદલપદ્માન્ત'પર્યઙ્કાસનસશ્રિતમ્ ।

પ્રસન્નાભિર્જયાદ(ઘ)દસુરીભિસ્તીર્થવારિભિઃ ॥ ૧૦૫ ॥

ભૃતૈઃ સુવર્ણમૃદ્ધારૈર્વક્ત્રદત્તામ્બુજૈઃ સ્વકમ્ ।

સ્નપ્યમાન મિચિન્ત્યામુ મન્ત્ર હૃદિ મિચિન્તયેત્ ॥ ૧૦૬ ॥

‘ૐ નમો અરિહતાણ અશુચિ, શુચિરિત્યત’ ।

5

ભનામિ સ્વાહા’ ઇતિ સ્નાતઃ કુર્યાદ્ દેહસ્ય રક્ષણમ્ ॥ ૧૦૭ ॥

“ૐ નમો અરિહતાણ હ્રીં હૃદય રક્ષ રક્ષ હુ ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો સિદ્ધાણ હર હર શિરો રક્ષ રક્ષ હુ ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો આયરિયાણ હ્રીં શિરસા રક્ષ રક્ષ હુ ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો ઉગ્રજ્ઞાયાણ એહિ ભગવતિ ચક્રે કમચવઙ્ગિણિ હુ ફદ્ સ્વાહા ।

10

ૐ નમો લોષ સત્ત્વસાહૂણ ક્ષિપ્ર સાધય સાધય દુષ્ટ વજ્રહસ્તે ।

શૂલિનિ રક્ષ રક્ષ ‘આત્મરક્ષા’ સર્વરક્ષા હુ ફદ્ સ્વાહા ॥ ”

કૃત્વાઽમીભિઃ ‘સ્વાઙ્ગરક્ષા’ ‘દિગ્મન્થ’ ‘ચેન્દ્રભૂતયે ।

સ્વાહા’ઘૈઃ સર્વગણમૃદાહ્વાન ક્રિયતે તતઃ ॥ ૧૦૮ ॥

સહસ્રદલ પદ્મા વધે પોતે પર્યઙ્કાસને બેઠેલ છે અને જેમના મુખ પર કમલો મૂકેલા છે ૧૫૧
સુવર્ણ કલશો વડે જયાદિ આઠ દેવીઓ તીર્થજલોચી પોતાનો (ધ્યાતાનો) અભિષેક કરે છે, એમ ચિંતવે ।
તે ગ્રન્થે નિમ્નોક્ત મત્ર હૃદયયા ચિંતનમો ॥ ૧૦૫-૧૦૬ ॥

“ૐ નમો અરિહતાણ અશુચિ શુચિ ભવામિ સ્વાહા ।”

એમ મત્ર વડે જ્ઞાન કરીને શરીરના રક્ષણ માટે (નીચેના મત્રો) બોલ્યા—

“ૐ નમો અરિહતાણ હ્રીં હૃદય રક્ષ રક્ષ હુ ફદ્ સ્વાહા ।

20

ૐ નમો સિદ્ધાણ હર હર શિરો રક્ષ રક્ષ હુ ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો આયરિયાણ હ્રીં શિરસા રક્ષ રક્ષ હુ ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો ઉગ્રજ્ઞાયાણ એહિ ભગવતિ ચક્રે કમચવઙ્ગિણિ ! હુ ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો લોષ સત્ત્વસાહૂણ ક્ષિપ્ર સાધય સાધય દુષ્ટ વજ્રહસ્તે શૂલિનિ ! રક્ષ રક્ષ
આત્મરક્ષા સર્વરક્ષા હુ ફદ્ સ્વાહા ॥ ”

25

આ (વધા) મત્રોથી પોતાના અગ્ની રક્ષા કરવી । પછી દિગ્વધન કરીને “ૐ ઇન્દ્રભૂતયે
સ્વાહા ।” ઇત્યાદિ મત્રો વડે સર્વ ગણધરોનું આહ્વાન કરવું ॥ ૧૦૭-૧૦૮ ॥

ત્રિપ્રાકાર-સ્ફુરજ્જ્યોતિઃ-સમવસૃતિમધ્યગમ્ ।

ચતુઃષ્ટિસુરાધીશૈઃ પૂજ્યમાનક્રમામ્બુજમ્ ॥ ૧૦૯ ॥

છત્રત્રયં પુષ્પવૃષ્ટિ-મૃગેન્દ્રાસન-ચામરે (રાઃ ?) ।

અશોક-દુન્દુભિ-દિવ્યધ્વનિર્ભામણ્ડલાન્યપિ ॥ ૧૧૦ ॥

5 ઇત્યષ્ટભિઃ પ્રાતિહાર્યૈર્ભૂષિતં સિંહલાઞ્છનમ્ ।

સંસદન્તઃસુવર્ણાભં વર્ધમાનં જિનં હૃદિ ॥ ૧૧૧ ॥

સાક્ષાદ્ વિલોકયન્ ધ્યાતા તહ્લીનાધિમના અમુમ્ ।

અથોત્તરં શતં મન્ત્રં સૂરિમન્ત્રસમં જપેત્ ॥ ૧૧૨ ॥

૧૦ એતદ્ યન્ત્રં જૈનધર્મચક્રમધારમાસુરમ્ ।

અષ્ટદિક્ષુ સ્ફુરદ્ભાભિઃ શતયોજનદીપકમ્ ॥ ૧૧૩ ॥

તચ્છાયાક્રાન્તિવિત્રસ્તદુરિતં સર્વપૂજિતમ્ ।

આત્માનં ચ સ્મરેન્નિત્યં તસ્ય સ્યુરષ્ટસિદ્ધયઃ ॥ ૧૧૪ ॥

મોક્ષાભિચાર-મારેષુ શાન્ત્યાઠ્ઠયાદિષુ ક્રમાત્ ।

અઙ્ગુષ્ઠાદિ-કનિષ્ઠાન્તમક્ષમ્ત્રં કરે ધરેત્ ॥ ૧૧૫ ॥

15 ઇતિ શ્રીલઘુનમસ્કારચક્રમ્ ॥

ધ્યાતાએ ત્રણ ગદથી સ્ફુરાયમાન-પ્રકાશવાળા, સમવસરણની મધ્યમાં રહેલા, ચોસઠ ઇન્દ્રોથી જેમનાં ચરણકમલ પૂજાય છે એવા અને ત્રણ છત્રો, પુષ્પવૃષ્ટિ, સિંહાસન, ચામર, અશોકવૃક્ષ, દુંદુભિ, દિવ્ય ધ્વનિ અને ભામંડલ—એમ આઠ પ્રાતિહાર્યોથી અલકૃત, સિંહના લાંછનવાળા, સુવર્ણ જેવી કાંતિવાળા, પર્યદામાં વિરાજમાન શ્રીવર્ધમાન જિનેશ્વરને હૃદયમાં સાક્ષાત્ જોવા । ધ્યાન કરનારે એમની અદર નેત્ર અને 20 મનને લીન કરીને ‘સૂરિમંત્ર’ સમાન આ મંત્રનો એકસો આઠ વાર જાપ કરવો ॥ ૧૦૯-૧૧૧ ॥

આ યંત્ર આઠ આરાઓથી દેદીપ્યમાન એવું ‘જૈન ધર્મચક્ર’ છે । આઠે દિશાઓમાં સ્ફુરાયમાન પ્રભા વડે સેંકડો યોજન સુધી આ ચક્ર પ્રકાશને પાથરી રહ્યું છે । તેની છાયાના આક્રમણ વડે જેનાં સર્વ પાપ નાશ પામ્યાં છે અને તેથી જે સર્વ વડે પૂજાઈ રહ્યો છે એવા સ્વાત્માનું જે સદા ધ્યાન કરે છે, તેને આઠે સિદ્ધિઓ વરે છે ॥ ૧૧૨-૧૧૪ ॥

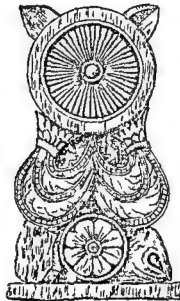
25 મોક્ષ માટે અંગૂઠા દ્વારા, અભિચાર માટે તર્જની દ્વારા, મારણ માટે મધ્યમા દ્વારા, શાંતિ માટે અનામિકા દ્વારા અને આકર્ષણ માટે કનિષ્ઠા દ્વારા અક્ષસૂત્ર-માળા વડે જાપ કરવા ॥ ૧૧૫ ॥

પરિચય

શ્રીસિંહતિલકમુરિષે ‘લઘુનમસ્કારચત્રસ્તોત્ર’ની રચના કરેલી છે, તેની એક પ્રતિ સ્વ શ્રીમોહનલાલ ભગવાનદાસના સપ્રહમાથી મળી હતી । વીજી બુહારી, શેઠ ક્ષવેરચંદ પન્નાજીએ કરાવેલી નવલ પાઠમેદો માટે ઉપયોગી નીવટી હતી । ત્રીજી પ્રતિ પૂના ભાંડારકર રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટની મળી હતી—આ ત્રણે પ્રતિઓને ભાષાની દૃષ્ટિએ સુધારી, તેના અનુવાદ સાથે મૂલ પાઠ આપ્યો છે ।

લઘુનમસ્કારચત્ર એ વૃહન્નમસ્કારચત્રનો ફ્યાલ આપે છે પણ હજી સુધી એવી કોઈ કૃતિ ઉપલબ્ધ થઈ નથી । આમા (લઘુ)નમસ્કારચત્રની જે રચનાનું વર્ણન કરેલું છે તે લગભગ પચનમસ્કારચત્ર જેવું જ છે, પાછલના વલયોમા કઈક તફાવત પડે છે । એટલે ‘નમસ્કાર સ્વાધ્યાય’ના પ્રાકૃત વિભાગમા જે પચનમસ્કારચત્ર [ચિત્ર નં ૧ પૃષ્ઠ ૨૧૨ ની સામે] આપેલું છે, તેની સાથે આ સ્તોત્રના યત્રવર્ણનની સરસામણી કરી શકાય ।

આ સ્તોત્રમા કેટલાક આમ્નાયો આપેલા છે, તે પૈકી ગર્ભાધાન અને વશીકરણના આમ્નાયોનો 10 ભાગ મૂલમા લીધો નથી । આ કૃતિમા ધ્યાનપ્રિધિ વગેરે ઉપયોગી હઠ્ઠીક્રો આપેલી છે ।

કટ્કોડપ્યેષ સસારો, જન્મ-સસ્થિતિ દાનતઃ ।
 માન્યો મે યન્મયા લેભે, જિનાનાડ્યૈવ સશ્રયાત્ ॥ ૬ ॥
 ભવતુ નમોર્ઘ્ન સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય-સર્વસાધુભ્ય* ।
 શ્રીજિનશાસન મનુજ ક્ષેત્રાન્તઃપચ્ચમેરુભ્ય* ॥ ૭ ॥
 યે “નમો અરિહતાણ, નમો મિદ્ધાણમિત્યથ ।
નમો આયરિયાણ, ચો વજ્જાયાણ નમોડગ્રામ્ ॥ ૮ ॥
 નમો લોણ સચ્ચ સાટ્ટ્ઠ્ઠ”મેવ પદ પચ્ચરુમ્ ।
 સ્મરન્તિ માત્રતો ભવ્યા, કુતસ્તેષા ભવન્નમઃ ? ॥ ૯ ॥
 વર્ણાઃ સન્તુ ત્રિયે પચ્ચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કૃતે ।
 પચ્ચત્રિંશજિનનચોડતિશયા દ્વ રૂપિણઃ ॥ ૧૦ ॥
 તેપામનાઘનન્તાના, શ્વેતૈસ્ત્રૈલોમ્ય પાવનૈ ।
 પિતનોત્પાત્મન શુદ્ધિ, સિદ્ધસેન સરસ્વતી ॥ ૧૧ ॥
 નરનાથા વશે તેષા, નતાસ્તેમ્ય સુરેશ્વરા* ।
 ન તે નિમ્પતિ નાગેમ્યો, યેઽર્હન્ત શરણ શ્રિતા. ॥ ૧૨ ॥

5

10

જન્મ અને મરણ આપવાગાળો હોયથી કહ્યો એવો પણ આ સસાર મારે મન કલ્લો નથી પણ 15
 માનનીય છે, કારણ કે એ સસારના આશ્રયથી જ મને જેન શાસનની પ્રાપ્તિ થઈ છે, અર્થાત્ જે સસારમા
 જનશાસનની પ્રાપ્તિ ન થઈ હોય તે જ કહ્યો છે પણ વીજો નહિ ॥ ૬ ॥

શ્રી જૈન શાસનરૂપી મનુષ્યક્ષેત્રને વિષે પાંચ મેઠુ પર્યંત સમાન એવા અરિહત, સિદ્ધ, આચાર્ય,
 ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુ ભગવતોને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭ ॥

જે ભય જીતો માગપૂર્વક “નમો અરિહતાણ, નમો મિદ્ધાણ, નમો આયરિયાણ, નમો ઉગ્રાયાણ, નમો 20
 લોણ સચ્ચસાટ્ટ્ઠ” એ પાંચ પદનુ સ્મરણ કરે છે તેમને ભવભ્રમણ ક્યાથી હોય? અર્થાત્ ન જ હોય ॥ ૮ ॥

શ્રી તીર્થંકર ભગવતની વાણીના પાત્રીશ મૂર્તિમાન અતિશયો જ જાણે ન હોય, એવા આ પંચપરમેષ્ઠિ
 નમસ્કારના પાત્રીશ અક્ષરો તમારા કલ્પાણ માટે થાઓ ॥ ૧૦ ॥

અનાદિ-અનંત એવા તે વર્ણો ત્રણે લોકને પવિત્ર કરનારા શ્વેતો દ્વારા (સ્તુતિ કરવા મહે) શ્રી 25
 સિદ્ધસેનની (કર્તાની) વાણી પોતાના આત્માની શુદ્ધિ કરે છે ॥ ૧૧ ॥

નરનાથો*—રાજાઓ પણ તેઓને તથા ધાય છે, દલેન્દ્રો પણ તેઓને પ્રણામ કરે છે અને સર્પ
 (નાગકુમારો)થી પણ તેઓ ભય પામતા નથી કે જેઓ શ્રી અરિહત પરમામાનુ શરણ માગપૂર્વક સ્વીકારે 30
 છે ॥ ૧૨ ॥

૧ હૂણમિત્યેવ ક૦ ।

૦ અહીંથી શરૂ થતા પુનરાધોની ગુરુઆત્મા અનુક્રમે ‘નમો અરિહતાણ’ એ અન્યો આવે, એ દષ્ટિએ 30
 ત્રિશિષ્ટ પ્રકારે અનુવાદ કર્યું છે ।

મોહસ્તં પ્રતિ ન દ્રોહી, મોદતે સ નિરન્તરમ્ ।

મોક્ષઙ્ગમી સોઽચિરેણ, ભવ્યો યોઽર્હન્તમર્હતિ ॥ ૧૩ ॥

અર્હન્તિ યં કેવલિનઃ, પ્રાદક્ષિણ્યેન કર્મણા ।

અનન્ત-ગુણ-રૂપસ્ય, માહાત્મ્યં તસ્ય વેદ કઃ ? ॥ ૧૪ ॥

5

રિપવો રાગ-રોષાઘાઃ, જિનેનૈકૈન તે હતાઃ ।

. લોકેશ-કેશવેશાઘાઃ, નિવિઙ્ગં યૈર્વિઙ્ગમ્વિતાઃ ॥ ૧૫ ॥

હંસવત્ શ્લિષ્ટયોઃ ક્ષીર-નીરયોર્જીવ-કર્મણોઃ ।

વિવેચનં યઃ કુરુતે, સ એકો^૧ ભગવાન્ જિનઃ ॥ ૧૬ ॥

‘સ્મૃ’-‘ધ્યૈ’ પ્રમૃતિ-યુગ્ધાતુ-વર્ણવત્ સહજસ્થિતિઃ ।

10

કર્માત્મ-શ્લેષો હ્યન્યેષાં, દુર્લક્ષ્યો મહતામપિ ॥ ૧૭ ॥

હન્તાત્મ-કર્મણોર્વીજાઙ્કુરવત્ કુર્કુટાણ્ડવત્ ।

મિથઃ સંહતયોઃ પૂર્વા-પર્યં નાસ્ત્યેવ સર્વથા ॥ ૧૮ ॥

મોહ તેના ઉપર રોપાયમાન થતો નથી, તે હંમેશાં આનંદમાં રહે છે અને તે અલ્પકાલમાં જ મોક્ષ પામે છે, કે જે ભવ્ય પુરુષ શ્રી અરિહંત પરમાત્માને ભાવપૂર્વક પૂજે છે ॥ ૧૩ ॥

15

અનન્ત ગુણસ્વરૂપ જે અરિહંત પરમાત્માને કેવલ જ્ઞાનીઓ પળ પ્રદક્ષિણા કરવાપૂર્વક પૂજે છે, તેમના પ્રભાવને કેવલી વિના કોણ જાણી શકે ? ॥ ૧૪ ॥

રિપુ (શત્રુ) ભૂત એવા જે રાગદ્વેષાદિ વડે વ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ વગેરે પળ અત્યંત વિઙ્ગમ્વિત કરાયા, તે રાગાદિને એકલા (અન્યની સહાય ન લેનારા) એવા શ્રી જિનેશ્વરે હણી નાખ્યા ! ॥ ૧૫ ॥

હંસ એકમેક થઈ ગયેલ દૂધ અને પાણીને જેમ અલગ કરે છે, તેમ એકમેક થઈ ગયેલ જીવ અને 20 કર્મને પૃથક્ કરનાર એક જ જિનેશ્વર ભગવંત છે (વીજા કોઈ નથી, અહીં જિનનો અર્થ વીતરાગ કરવો) ॥ ૧૬ ॥

‘સ્મૃ’ (સ્મરણ કરવું), ‘ધ્યૈ’ (ચિંતન કરવું) વગેરે જોડાક્ષરવાળા ધાતુઓના વર્ણોની જેમ જીવ અને કર્મનો સમ્બન્ધ સહજ છે । તે સમ્બન્ધ એક જિન વિના અન્ય મહાત્માઓને (પળ)–દુર્લક્ષ્ય–દુર્જ્ઞેય છે ॥ ૧૭ ॥

વીજ અને અંકુરાની જેમ તથા કુકડી અને ઇંડાની જેમ આત્મા અને કર્મનો પરસ્પર સંબન્ધ 25 અનાદિકાલનો છે, તેમાં અમુક પહેલા હતો અને અમુક પછી હતો એવો પૂર્વાપર સંબન્ધ કોઈ પળ પ્રકારે છે જ નહિ ॥ ૧૮ ॥

તાયિન* કર્મપાશેભ્યસ્તારકા મજ્જતા ભવે ।

તાચ્ચિકાનામધીશા યે, તાન્ જિનાન્ પ્રણિદધ્મહે ॥ ૧૯ ॥

‘ળ’કારોઽય દિશત્યેય, ત્રિરેખ* શૂન્યચૂલિક* ।

તત્ત્રયપત્રિત્રાત્મા, લભતે પદમવ્યયમ્ ॥ ૨૦ ॥

સશિરસ્ત્રિસરલરેખ, સચૂલમિત્યક્ષર સદા તૂતે ।

5

ભગતિ ત્રિશુદ્ધિસરલસ્ત્રિભુવનપ્રકુટસ્ત્રિકાલેઽપિ ॥ ૨૧ ॥

સપ્તક્ષેત્રીય સફલા, સપ્તક્ષેત્રીય શાશ્વતી ।

સપ્તાક્ષરીય પ્રથમા, સપ્ત હન્તુ ભયાનિ મે ॥ ૨૨ ॥

इति श्रीसिद्धसेनाचापविरचिते श्रीनमस्कारमाहात्म्ये प्रथम प्रकाश समाप्त ॥

“તાયિન ”—જીયોને કર્મના પાશમાથી છોડાવનારા, સસારસમુદ્રમા હૂંવતા પ્રાણીઓને તારનારા 10
અને તત્ત્વજ્ઞાનીઓના પળ સ્વામી ઇવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવતોતુ અમે ધ્યાન કરીએ છીએ ॥ ૧૯ ॥

ળ એ અક્ષર ત્રણ ઊમી લીટીઓનારો અને માથે ત્રિંદુવાળો છે, એ એમ સૂચવે છે કે—દેવ, ગુરુ
અને ધર્મરૂપ ત્રણ તત્ત્વની આરાધના વડે પોતાના આત્માને પવિત્ર કરનાર ભવ્ય જીવ શાશ્વત સ્થાન—મોક્ષને
પામે છે (‘ળ’ મા ત્રણ રેખાઓ તે તત્ત્વત્રય અને ત્રિંદુ તે સિદ્ધિપદ જાણવું ।) ॥ ૨૦ ॥

ઊપરની નિર્યમ રેખારૂપ મસ્તકસહિત, ત્રણ સરલ રેખાસહિત અને ત્રિંદુરૂપ ચૂલાસહિત ‘ળ’ 15
અક્ષર સદા કહે છે કે ત્રિકરણ (મન, વચન અને કાયા) શુદ્ધિ વડે સરલ બનેલ મહાત્મા ત્રણે કાળમા પણ
ત્રિમુનનશિરોમણિ બને છે ॥ ૨૧ ॥

સૌત ક્ષેત્રની જેમ સફળ તથા સૌત ક્ષેત્રની જેમ શાશ્વત ઇવા નમસ્કાર મહામત્રના પ્રથમ ‘નમો
અરિહતાળ’ પદના સાત અક્ષરો મારા સૌત પ્રકારના ભયોનો નાશ કરો ॥ ૨૨ ॥

૧ (૧) જિનમૂર્તિ, (૨) ત્રિનમન્દિર, (૩) ત્રિનાગમ, (૪) યાપુ, (૫) ચાપ્તી, (૬) શ્રાવણ અને (૭) 20
શ્રાવિકા—૯ વનત્યપ માટેનાં અવપ્યપ્તવાળા ઉત્તમ ક્ષેત્રો ગણાય છે ।

૨ (૧) મરત, (૨) હૈમવત, (૩) હરિવત, (૪) મહાવિદેદ, (૫) રમ્યક, (૬) હૈરણ્યન અને
(૭) ઇરાવત ક્ષેત્રો શાશ્વત છે ।

૩ (૧) હૃલોક, (૨) પરલોક, (૩) બ્રહ્માલ, (૪) આર્નાવિકા, (૫) આગન, (૬) મરણ અને
(૭) અપયશ સ્વર્ગી મયો ।

[દ્વિતીયઃ પ્રકાશઃ]

ન જાતિર્ન મૃતિસ્તત્ર, ન ભયં ન પરાભવઃ ।

ન જાતુ ક્લેશલેશોઽપિ, યત્ર સિદ્ધાઃ પ્રતિષ્ઠિતાઃ ॥ ૧ ॥

મોચા-સ્તમ્ભ ઇવાસારઃ, સંસારઃ ક્વૈવ સર્વથા ?

ક ચ લોકાગ્રગં લોકૈ-સારત્વા(વ)ત્સિદ્ધવૈભવમ્ ॥ ૨ ॥

સિતધર્માઃ સિતલેઝ્યાઃ, સિતધ્યાનાઃ સિતાશ્રયાઃ ।

સિતશ્લોકાશ્ચ યે લોકૈ, સિદ્ધાસ્તે સન્તુ સિદ્ધયે ॥ ૩ ॥

સતાં સ્વર્મોક્ષયોર્દાને, ધાને દુર્ગતિપાતતઃ ।

મન્યેઽહં યુગપચ્છક્તિ, સિદ્ધાનાં દ્વેતિવર્ણતઃ ॥ ૪ ॥

યદિ વા—

‘દ્ધા’ વર્ણે સિદ્ધશબ્દેઽત્ર, સંયોગો વર્ણયોર્દધોઃ ।

સકર્ણોઽયં સકર્ણાના, ફલં વક્તીવૃં યોગજમ્ ॥ ૫ ॥

ત્રીજો પ્રકાશ

*નથી ત્યાં જન્મ, નથી મરણ, નથી ભય, નથી પરાભવ અને નથી કદાપિ ક્લેશનો લેશ,—જ્યા

15 સિદ્ધના જીવો રહેલા છે ॥ ૧ ॥

મોચાસ્તંભ (કેલના થડ)ની જેમ લોકમાં સર્વ પ્રકારે અસાર એવો સંસાર ક્યાં? અને લોકના અગ્રભાગ ઉપર રહેલ અને લોકમા સારભૂત એવો સિદ્ધોનો વૈભવ ક્યાં? ॥ ૨ ॥

સિત (ઉજ્જ્વલ) ધર્મવાળા, શુક્લલેઝ્યાવાળા, શુક્લધ્યાનવાળા, સ્ફટિક રત્ન કરતા પણ અત્યંત ઉજ્જ્વલ સિદ્ધશિલારૂપ આશ્રયવાળા અને ઉજ્જ્વલ જ્ઞાનવાળા સિદ્ધ ભગવંતો ભવ્યોની સિદ્ધિને માટે થાઓ ॥૩॥

20 સજ્જનોને સ્વર્ગ અને મોક્ષ દેવાવાળો હોવાથી(દા)અને દુર્ગતિમાં પડતાને ધારણ કરનાગે હોવાથી(ધા)—એ પ્રમાણે સિદ્ધોના ‘દ્ધા’ વર્ણમાં ઉપરની વસ્ત્રે શક્તિ રહેલી છે એમ હું માનું છું ॥ ૪ ॥

‘દ્ધા’ વર્ણ જે સિદ્ધાણં પદમાં છે, તેમાં ‘દ’ અને ‘ધ’ એ વે વર્ણનો સંયોગ છે, એ સંયોગ કાનની આકૃતિ જેવો હોવાથી ‘સકર્ણ’ છે, તે સકર્ણોને (નિપુણ જનોને) યોગથી (જીવાત્મા અને પરમાત્માના એક્યરૂપ યોગથી) ઉત્પન્ન થતા મોક્ષના ફલને જાણે કહેતો ન હોય ! ॥ ૫ ॥

25 ૧. લોકે સાં ક. । ૨. વક્તીતિં ક. સ્વ. ગ. હિ. ।

૩ ‘નમો સિદ્ધાણ’ ના ‘ન’ આદિ અક્ષરો ફક્કરાની શરૂઆતમા આવે એ દૃષ્ટિએ વિશિષ્ટ પ્રકારે અનુવાદ કરેલ છે ।

પરસ્પર કોઝપિ યોગ', ક્રિયા-જ્ઞાન વિશેષયોઃ ।
 સ્ત્રી પુસયોરિવાનન્દ, પ્રસૂતે પરમાત્મજમ્ ॥ ૬ ॥
 માગ્ય પદ્મપમ પુસા, વ્યવસાયોઽન્ધ સન્નિમઃ ।
 યથા સિદ્ધિસ્તયોર્યોગે, તથા જ્ઞાન-ચરિત્રયોઃ ॥ ૭ ॥
 સદ્ગ પેટકનજ્ઞાન-ચારિત્ર દ્વિતય વહન્ ।
 વીરો દર્શન સન્નાહઃ, કલ્પે, પાર પ્રયાતિ વૈ ॥ ૮ ॥
 નયતોઽભીષિત સ્થાન, પ્રાણિન' સત્તપઃશમૌ ।
 સમ નિશ્ચલ વિસ્તારૌ, પક્ષાપિવ વિહંગમમ્ ॥ ૯ ॥
 યુક્તૌ ધુર્યાર્પિવોત્સર્ગાપનાદૌ શૃપભાવુભૌ ।
 શીલાઙ્ગરથમારુઢ, ક્ષણાત્ પ્રાપયતઃ શિવમ્ ॥ ૧૦ ॥
 નિશ્ચય વ્યવહારૌ દ્વૌ, સ્વર્યાચન્દ્રમસાધિવ ।
 હ્રામુત્ર દિવારાત્રૌ, સદોદ્ધોતાય જાગ્રતઃ ॥ ૧૧ ॥
 અન્તસ્તત્ત્વ મનઃશુદ્ધિર્વિહિસ્તત્ત્વ ચ સયમઃ ।
 કેવલ્ય દ્વયસયોગે, તસ્માદ્ દ્વિતયભાગ્ ભવ ॥ ૧૨ ॥

5

10

નિશિષ્ટ ક્રિયા અને નિશિષ્ટ જ્ઞાનનો પરસ્પર યોગ કોઈ જુદી જ જાતનો હોય છે । તે સ્ત્રીપુરુષના 15 સયોગની જેમ પરમાત્મજન્ય આનંદને ઉત્પન્ન કરે છે ॥ ૬ ॥

પુરુષોનુ માગ્ય એ પદ્મ (પાગળા) જેવું છે અને ઉષ્મ એ આથળા જેવો છે । આમ છતાંય એ વચ્ચેનો સયોગ થાય તો કાર્યસિદ્ધિ થાય છે । એ જ રીતિએ એકલું જ્ઞાન પાગળા જેવું છે અને એકલી ક્રિયા અથ જોવી છે, પરંતુ જ્ઞાન અને ક્રિયા વચ્ચેનો સયોગ મળે તો મોક્ષપ્રાપ્તિરૂપ કાર્યસિદ્ધિ અનશ્ચ થાય છે ॥ ૭ ॥

વીર લઢવેયો તરવાર અને ઢાલને હાથમા રાખીને અને બલ્લેરથી સજ્જ થઈને જેમ યુદ્ધના પારને 20 પામે છે તેમ જ્ઞાનરૂપી શસ્ત્ર, ચારિત્રરૂપી ઢાલ અને સમ્યગ્દર્શનરૂપી બલ્લેર ધારણ કરીને કર્મશત્રુ માથે સગ્રામ ચેલનાર પરાત્મની આત્મા સસારના પારને પામે છે ॥ ૮ ॥

જેમ પક્ષીને યુગપત્ સત્કોચ અથવા વિસ્તારને પામતી વે પાલો ઇષ્ટ સ્થાને પહોંચાડે છે, તેમ શ્રેષ્ઠ તપ અને શમ જીવને મોક્ષરૂપ ઇષ્ટ સ્થાને પહોંચાડે છે ॥ ૯ ॥

જોડેલા શ્રેષ્ઠ વે વલ્લ્દ જ જાણે ન હોય તેવા ઉત્સર્ગ અને અપવાદ, શીલાગરય ઉપર આગ્ન 25 થયેલાને ક્ષણગરમા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરાવે છે ॥ ૧૦ ॥

જાગ્રત પુરુષને સૂર્ય દિવસે અને ચન્દ્ર રાત્રિએ હમેશા પ્રકાશ માટે થાય છે તેમ નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ વે જાગ્રત-વિવેકી પુરુષના સદા ઉદ્ધોત-કેવલજ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ માટે થાય છે ॥ ૧૧ ॥

મન શુદ્ધિ એ આમ્પતર તત્ત્વ છે અને સયમ એ વાહ્ય તત્ત્વ છે, એ ઉભયનો સયોગ થવાથી મોક્ષ મળે છે, માટે હે ચેતન ! તુ વચ્ચેનુ ધારણ કરનારો થા ॥ ૧૨ ॥

30

નૈકચક્રો રથો યાતિ, નૈકપક્ષો વિહંગ્મસઃ ।

નૈવમેકાન્તમાર્ગસ્થો, નરો નિર્વાણમૃચ્છતિ ॥ ૧૩ ॥

દશકાન્તર્નવાસ્તિત્વ-ન્યાયાદેકાન્તમપ્યહો ।

અનેકાન્તસમુદ્રેઽર્મિત્ત, પ્રલીનં સિન્ધુપૂરવત ॥ ૧૪ ॥

5 એકાન્તે તુ ન લીયન્તે, તુચ્છેઽનેકાન્તસમ્પદઃ ।

ન દરિદ્રગૃહે માન્તિ, સાર્વર્ભામ-સમૃદ્ધયઃ ॥ ૧૫ ॥

એકાન્તાભાસો યઃ ક્વાપિ, સોઽનેકાન્તપ્રસત્તિજઃ ।

વર્તિ-તૈલાદિ-સામગ્રી-જન્માનં પશ્ય દીપકમ્ ॥ ૧૬ ॥

સત્ત્વાસત્ત્વ-નિત્યાનિત્ય-ધર્માધર્માદયો ગુણાઃ ।

10 એવં દ્વયે દ્વયે શિલ્પાઃ, સતાં સિદ્ધિપ્રદર્શિનઃ ॥ ૧૭ ॥

તદેકાન્ત-ગ્રહાવેશમષ્ટધી-ગુણમન્ત્રતઃ ।

મુક્ત્વા યતધ્વં તત્ત્વાપ, સિદ્ધયે^૧ યદિ કામના ॥ ૧૮ ॥

‘ળ’-કારોઽત્ર દિગત્યેવં, ત્રિરેખઃ શૂન્યમાલિતઃ ।

રત્નત્રયમયો હ્યાત્મા, યાતિ શૂન્ય-સ્વભાવતામ્ ॥ ૧૯ ॥

15 જેમ એક પૈડાવાળો રથ ચાલી શકતો નથી અને એક પાંખવાળું પક્ષી ઝડી શકતું નથી, તેમ એકાન્ત માર્ગમાં રહેલો માણસ મોક્ષને પામી શકતો નથી ॥ ૧૩ ॥

દશની અંદર જેમ એકથી નવ સુધીની સંખ્યાનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તેમ અનેકાન્તવાદ રૂપ સમુદ્રમા એકાન્તવાદ પળ નદીના પૂરની જેમ સમાઈ જાય છે । પરંતુ નિઃસાર એવા એકાન્તવાદમા અનેકાન્ત-વાદની સપદાઓ સમાતી નથી, કારણ કે દરિદ્રીના ઘરમાં ચક્રવર્તીની સંપદાઓ સમાતી નથી ॥ ૧૪-૧૫ ॥

20 જેમ દીવેટ, તેલ, કોડિયું વગેરે અનેક વસ્તુના સમુદાયથી ઉત્પન્ન થયેલો દીપક શોભા પામે છે, તેમ અનેકાન્તપક્ષના સંસર્ગથી કોઈ કોઈ સ્થળે એકાન્તપક્ષમાં પળ ગોભા દેખાય છે, તે અનેકાન્તપક્ષને જ આભારી છે, એમ સમજવું ॥ ૧૬ ॥

એ રીતે (ઉપર મુજબ) સત્પુરુષોને સિદ્ધિ વતાવનારા સત્ત્વાસત્ત્વ, નિત્યાનિત્ય, ધર્માધર્મ વગેરે ગુણો તે તે જોડકાઓને વિષે પરસ્પર સંબંધવાળા છે ॥ ૧૭ ॥

25 તેથી જો સિદ્ધિ માટે કામના હોય તો એકાન્તરૂપ ગ્રહ (શનિ આદિ ગ્રહ, આ ગ્રહ)ના આવેશને વુદ્ધિના આઠ ગુણો રૂપ મંત્રથી દૂર કરીને તત્ત્વ માટે પ્રયત્ન કરો ॥ ૧૮ ॥

ળં એ અક્ષર ત્રણ રેખાવાળો છે અને માથે શૂન્ય (અનુસ્વાર) વડે શોમે છે, એ એમ દેખાડે છે કે—જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયસ્વરૂપ બનેલો આત્મા શૂન્યસ્વભાવપણાને (મોક્ષને) પામે છે । (આ સ્થળે શૂન્યનો અર્થ મોક્ષ સમજવાનો છે, કારણ કે ત્યાં સર્વ વિભાવદશાની શૂન્યતા છે ।) ॥ ૧૯ ॥

શુભાશુભૈ' પરિક્ષીઘૈઃ, કર્મભિઃ કેવલસ્ય યા ।
ચિદ્રૂપતાત્મનઃ સિદ્ધૌ', સા હિ શૂન્યસ્વભાવતા ॥ ૨૦ ॥
પચ્ચ વિગ્રહ સહન્વી, પચ્ચમીગતિ દર્શિની ।
રક્ષ્યાત્ પચ્ચાક્ષરીય વઃ, પચ્ચત્નાદિ-પ્રપચ્ચતઃ ॥ ૨૧ ॥

इति द्वितीय प्रकाश समाप्त ॥

5

[તૃતીય પ્રકાશ.]

ન તમો ન રજસ્તેષુ, ન ચ સત્ત્વ ગ્રહિર્મુષ્મ્ ।
ન મનો નાગ્નપુ રુદ્ર, યૈરાચાર્યૈર્હયઃ શ્રિતાઃ ॥ ૧ ॥
મોહપાશૈર્મહચ્ચિત્ર, મોહિતાનપિ જન્મિનઃ ।
મોચયત્યેવ ભગવાનાચાર્યૈઃ કેશિદેવવત્ ॥ ૨ ॥
આચારા યત્ રુચિરા', આગમાઃ શિવસદ્ગમાઃ ।
આયોપાયા ગતાપાયાઃ, આચાર્યૈઃ ત વિદુર્બુધાઃ ॥ ૩ ॥

10

શુભાશુભ સર્વ કર્મનો ક્ષય થના વડે કેવલ આત્માની જે ચિદ્રૂપતા-ચૈતન્યસ્વભાવતા મોક્ષમા છે તે જ શૂન્યસ્વભાવપણુ છે ॥ ૨૦ ॥

પાચ (ઓદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ અને કાર્મણ) શરીરનો નાશ કરનારા અને મોક્ષરૂપી 15 પાચમી ગતિને આપનારા આ 'નમો સિદ્ધાન્' પદના પાચ અક્ષરો મરણ વગેરેના પ્રપચયી તમારુ રક્ષણ કરો ॥ ૨૧ ॥

×

×

×

ॐ

ત્રીજો પ્રકાશ

નયી તેઓમા તમો ગુણ, નયી રજો ગુણ, નયી નાહ્ય મુખનાઝો સત્ત્વ-ગુણ અને નયી માનસિક, 20 ચાત્રિક કે કાયિક કષ્ટ તેઓને, કે જેઓ આચાર્યના ચરણો સેવા છે ॥ ૧ ॥

મોહના પાશો વડે પચાયેલા પ્રાણીઓને પણ આચાર્ય ભગવાન કેશિગણવરની જેમ મોહથી છોડાવે છે એ મોહુ આશ્ચર્ય છે ॥ ૨ ॥

આચારો જેમનામા સુદર છે, જેમના આગમો (શાસ્ત્રો) મોક્ષ મેઝની આપનારા છે અને જેમના લાભના ઉપાયો નુકસાન વિનાના છે તેમને ઢાઢા માણસો આચાર્ય કહે છે ॥ ૩ ॥

યથાસ્થિતાર્થ-પ્રથકો, યતમાનો યમાદિષ્ટ ।
યજમાનઃ સ્વાત્મયજ્ઞં, યતીન્દ્રો મે સદા ગતિઃ ॥ ૪ ॥

રિપૌ મિત્રે સુખે દુઃખે, રિષ્ટે શિષ્ટે શિવે ભવે ।
રિક્થે^૧ નૈઃસ્વ્યે સમઃ સમ્યક્, સ્વામી સંયમિનાં મતઃ ॥ ૫ ॥

5 યા કાચિદનઘા સિદ્ધિર્યા કાચિલ્લઘ્નિરુજ્જ્વલા ।
વૃણુતે સા સ્વયં શૂરિં, ભ્રમરીવ સરોરુહમ્ ॥ ૬ ॥

‘ળ’ કારોઽત્ર દિશત્યેવં, ત્રિરેખાં વ્યોમ-તૂલિકઃ ।
ત્રિવર્ગ-સમતા-નુક્તાઃ, સ્યુઃ શિરોમણયઃ સતામ્ ॥ ૭ ॥

10 ધર્માર્થ-કામા યદિ વા, મિત્રોદાસીન-શત્રવઃ ।
યદ્વા રાગ-દ્રેપ-મોહાસ્ત્રિવર્ગઃ સમુદાહતઃ ॥ ૮ ॥

સપ્ત-તત્ત્વામ્બુજ-વત્ની^૨-સપ્તસપ્તિ-વિભા-નિભા ।
સપ્તાક્ષરી તૃતીયેયં, સપ્તાવનિ-ત્તમો હિયાત્ ॥ ૯ ॥

इति तृतीयः प्रकाशः समाप्तः ॥

15 યથાસ્થિત અર્થની પ્રરૂપણા કરનારા, યમ-નિયમાદિના પાલનમાં યત્ન કરનારા અને આત્મરૂપ
યજ્ઞનું યજનપૂજન કરનારા એવા આચાર્ય ભગવાન્ મને સદા શરણરૂપ હો ॥ ૪ ॥

રિપુ-શત્રુ કે મિત્ર, સુખ કે દુઃખ, દુર્જન કે સજ્જન, મોક્ષ કે સંસાર તથા ધનાઢ્ય કે દારિદ્રીને
ત્રિપે સંયમીઓના સ્વામી આચાર્ય અત્યંત સમદૃષ્ટિવાળા હોય છે ॥ ૫ ॥

યા—જે કોઈ પવિત્ર સિદ્ધિ છે અને જે કોઈ ઉજ્જ્વલ લઘ્વિ છે તે સર્વ, જેમ ભ્રમરી કમળને
વરે તેમ, આચાર્યને સ્વયં વરે છે ॥ ૬ ॥

20 ‘ળ’ અક્ષર ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો છે, એ એમ વતાવે છે કે ત્રિવર્ગમાં*
સમતાવાળા પુરુષો જ સજ્જનોમાં શિરોમણિ વને છે ॥ ૭ ॥

ધર્મ, અર્થ અને કામ અથવા મિત્ર, શત્રુ અને ઉદાસીન અથવા રાગ, દ્રેપ અને મોહને ત્રિવર્ગ કહેવાય
છે ॥ ૮ ॥

25 જીવાદિ સાત તત્ત્વરૂપ કમળના વનને વિકસિત કરવામાં સૂર્યના કિરણ જેવા આ ‘નમો
આયરિયાણં’ ત્રીજા પદના સાત અક્ષરો સાત પૃથ્વીના (સાત નરકના) દુઃખનો નાશ કરો ॥ ૯ ॥

૧. રૈક્યે હિ. ૨. —જનની-ક. રૂ. ઘ. ।

* ત્રિવર્ગનો અર્થ પછીના શ્લોકમાં દર્શાવેલ છે ।

[ચતુર્થ પ્રકાશઃ]

ન સપ્ત્યતે કુપાસૃર્નૈર્ન ત્રિદૃષ્ટ્યા નિઢમ્બ્યતે ।
 ન દૃષ્ટ્યતે ચણ્ડિમાઘે ત્પાધ્યાયં શ્રયન્ સુધીઃ ॥ ૧ ॥
 મોમાં શ્રી હી ધૃતિ ત્રાહ્યો, મોચલન્તુ તદ્ભ્રત. ।
 ઉપાસ્તે ય ઉપાધ્યાય, સિદ્ધાદેશો મહાનિતિ ॥ ૨ ॥
 ઉદયો મૂર્તિમાન્ સમ્યગ્ દૃષ્ટીનામુત્સવો ધિયામ્ ।
 ઉત્તમાના ય ઉત્સાહ', ઉપાધ્યાયઃ સ ઉચ્યતે ॥ ૩ ॥
 વૃષો વપુર્ધયો વક્ષો, વર્જિત વધવાર્તયા ।
 વશગ વેદમિધાના, ઉપાધ્યાયમહેશિતુઃ ॥ ૪ ॥
 જ્ઞાકારો વાચક-શ્લોક-ભક્તભાયા વ્યાનશે વિશ' ।
 અતિતૃપ્તાન્તદગ્નિત્યેકાન્તદગ્નયજનમ્ ॥ ૫ ॥
 યા સત્તત્ય-વૈદગ્ધી, યા પરાગમ-ચાતુરી ।
 યા દ્વાદશાઙ્ગી સૂત્રાપ્તિઃ, સોપાધ્યાયાદ્યતે કુતઃ ? ॥ ૬ ॥

5

10

ચોથો પ્રકાશ

નથી સડન કરાતો તે સુઝપુરપ કુપાલડીઓ વહે, નથી વિઢવના પમાડાતો મન, વચન અને 15
 કાયાના દહ વહે, તથા નથી દડાનો ક્રોધાદિ કપાયો વહે, જે ઉપાધ્યાયનો આશ્રય કરે છે ॥ ૧ ॥
 મોમા ('મા' ઇટલે લક્ષ્મી અને 'ઉમા' ઇટલે શાંતિ, વ્રાતિ, કીર્તિ), શ્રી, હી, ધૃતિ અને બ્રાહ્મી
 ૦ દેવીઓ, જેઓ ઉપાધ્યાયની ઉપાસના કરે છે, તેઓના શરીરમાથી દુર ન જાઓ, એ પ્રમાણે યોગસિદ્ધ
 મહર્ષિઓનો આદેશ છે ॥ ૨ ॥
 ઉપાધ્યાય તે રહેનાય કે જે સમ્યેગ્દૃષ્ટિ આમાઓ માટે મૂર્તિમાન ઉદયરૂપ છે, બુદ્ધિમાન 20
 પુરપોને માટે સાક્ષાત્ ઉત્તમ છે અને ઉત્તમ જનોને માટે પ્રત્યક્ષ ઉત્સાહ છે ॥ ૩ ॥
 વચન, વપુ-શરીર, વય અને રક્ષ દ્વય—ઉપાધ્યાયની એ ચાર વસ્તુઓ વધની વાર્તાથી રહિત
 તથા આગમમિધાને વશ છે । (આગમોક યોગસાધનાથી ઉપાધ્યાયની એ ચાર વસ્તુઓનો પ્રમાણ સર્વ પર
 પડે છે, જે પ્રમાણને કોઈ પણ સ્થિતિ કરી શકે તેમ નથી ।) ॥ ૪ ॥
 'જ્યા' સૂચવે છે કે પ્રાન્ત નિચ-દર્શનો અને પ્રાન્ત અનિચ-દર્શનોને જીતી લેવાથી ઉત્પન્ન 25
 થયેલ ઉપાધ્યાયના યશસ્વી ભમા (મેરી) નો જ્ઞાકાર (ગુજાર) દિશાઓને વ્યાપ્ત કરી રહ્યો છે ॥ ૫ ॥
 યા—જે(ની)જાઓને સાન નયમા નિપુણતા પ્રાપ્ત થાય છે, પરશાઓમાં જે નિપુણતા પ્રાપ્ત થાય છે
 અને દ્વાદશાઙ્ગીના મૂર્તીની જે પ્રાપ્તિ થાય છે તે ઉપાધ્યાય સિવાય કયાથી હોય ? અર્પિત ન જ હોય ॥ ૬ ॥

૧ •પ્પાયાન્ ૬ । ૨ સામા ૦ ગ દિ, મા+ઉમા=મોમા । ૩ ઉપાધ્યાય ઉપા ૬ । ૪ વક્ષો
 ય ઇદ દિ । ૫ •પ્પ મહત્વ તમ્ દિ ।

लोभरूपी वृक्षने उखेडी नांखवा माटे नदीना वेग जेवा, लोकोत्तर चरित्रवाळा अने लोकोत्तम (अरिहत, सिद्ध, साधु अने धर्म) वस्तुओमां तृतीय एवा मुनि भगवंतो अमारा पापोनो नाश करो ॥ ४ ॥

एकान्ते रमते स्वर, मृगेण मनसा समम् ।

मूलोत्तरगुण-ग्रामाञ्जलामेषु भगवान् मुनिः ॥ ५ ॥

एकत्व यदिद साधौ, सनिग्रे श्रुतपारगे ।

तत्साक्षाद् दक्षिणावर्त्ते, शङ्खे मिद्ध सरिज्जलम् ॥ ६ ॥

एको न क्रोध विधुरો, નૈકો માન તનોતિ વા ।

5

एको न दम्भ-सरम्भी, तृष्णा मुष्णाति नैकरुम् ॥ ७ ॥

एकत्व-तत्त्व निर्व्यूढ-सर्चा राजपि कुञ्जराः ।

ययु प्रत्येकરુદ્ધાઃ શ્રીનમિ પ્રશ્નતય શિવમ્ ॥ ૮ ॥

सर्वथा ज्ञात तत्त्वानां, सदा सनिग्र-चेतसाम् ।

सतामेकाकिता सम्यक्, समतामृत सारणिः ॥ ९ ॥

10

ઠવૃવૈદૈદયુગીનો તુ, ઢૌ ઢૌ સદ્વાટક સ્થિતૌ ।

સ્વાર્થ સસાધકૌ સ્યાતા, ત્રિતિનો વશિનો યદિ ॥ ૧૦ ॥

ઘ્વ સજ્જયેત્યતર્પ્યમૈતિહ યદ્વ્યોર્ઢ્યો ।

વચોમક્ષોરપુર્ટ્યા, વશિનોર્તિનોઃ શિવમ્ ॥ ૧૧ ॥

एकान्तमा मुनि भगवान् मूलोत्तर गुणना समूहरूप वगीचामा मनरूपी मृगनी साथे स्वेच्छापूर्वक 15
गीटा करे छे ॥ ५ ॥

સનિગ્ર અને શ્રુતના પારાગામી ગીતાર્થ સાધુને વિષે જે એકાકીપણ છે, તે સાક્ષાત્ દક્ષિણાવર્ત શરમા ગંગા નદીના પાણી જેવું છે । સનિગ્ર અને ગીતાર્થ એકો એકાકી સાડુ મોઢ પડે ત્રિહલ થતો નથી, માન કરતો નથી, માયા રૂપટ કરતો નથી અને તૃષ્ણા અને લટટી નથી ॥ ૬ ૭ ॥

રાજર્ષિઓમા શ્રેષ્ઠ નમિરાજર્ષિ પગેરે પ્રત્યેકરુદ્ધો એકત્વ ભાવના વડે પોતાના પરાક્રમને ત્રીલપીને 20
મોક્ષને પામ્યા ॥ ૮ ॥

સર્વ પ્રકારે જીવાતિ તરોને જાણનારા અને સદા નરામ્યનાસિન ચિત્તવાલા ગીતાર્થ સાધુઓનું
એકાકીપણ શ્રેષ્ઠ સમનારુપી અમૃતની તીક જેવું છે ॥ ૯ ॥

ઘ્વ અશ્વત્થો જેમ સવાટક—વે વે સાથે વિચરનારા આ યુગના સાધુઓ જો તેઓ ઇન્દ્રિયો અને
મનને ના કરનારા હોય તો જ સ્વાર્થને (સ્વપ્રયોજન મોક્ષને) સાધનારા થાય છે ॥ ૧૦ ॥

25

‘વ’ સજ્જાનડે એ ગુરુપરપરાગત રહસ્ય અનુમિત થાય છે કે જિતેન્દ્રિય એના વે વે સાધુઓનું
પરસ્પરના મન, વચન અને કાયાના શુભ યોગો પડે નિત્યાણ થાય છે, પરસ્પરના શુભયોગો પરસ્પરને
સહાયક થને છે ॥ ૧૧ ॥

निःशङ्कमैत्र्यं जनयोर्वशित्वादुभयोरपि ।

एकस्यापि सहस्रत्वं, दुरन्तमवशात्मनः ॥ १२ ॥

नेत्रवत्समसङ्कोच-विस्तार-स्वप्न-जागरौ ।

द्वौ दर्शनाय कल्पेते, नैकः सम्पूर्णकृत्यकृत् ॥ १३ ॥

5

एको विडम्बनापात्रं, एकः स्वार्थाय न क्षमः ।

एकस्य नहि विश्वासो, लोके लोकोत्तरेऽपि वा ॥ १४ ॥

भावना-ध्यान-निर्णीत-तत्त्व-लीनान्तरात्मनः ।

ऐक्यं न लक्ष-मध्येऽपि, निर्ममस्य विनश्यति ॥ १५ ॥

स्वाम्यामृतोर्मि-तृप्तानां, सारासार-विवेचिनाम् ।

साधूनां भावशुद्धानां, स्वार्थेऽपि क्वाऽथवा क्षतिः ॥ १६ ॥

मनःस्थैर्यान्निश्चलानां, वृक्षादिवदकर्मणाम् ।

वृन्दमृषीणामेकत्र, भावना-वह्नि-मण्डपः ॥ १७ ॥

इन्द्रियो अने मनने वश राखनारा होय ते वे साधुओमां पण एकत्व निःशंकपणे घटी शके छे, कारण के—बन्ने जितेन्द्रिय होवाथी एक ज विचारना होय छे, परन्तु इन्द्रियो अने मनने परवश बनेलो 15 एकपण होय तो पण ते दुःखदायक हजार जेवो छे ॥ १२ ॥

નેત્રની જેમ સંકોચ અને વિસ્તારમાં તથા નિદ્રા અને જાગ્રતિમાં સરખે સરખી સ્થિતિવાળા વે સાધુઓ સમ્યગ્ દર્શનને માટે સમર્થ વને છે, પરંતુ એકલો સાધુ સંવર્ણપણે કાર્ય કરી શકતો નથી । કારણ કે— એકલો માણસ વિડમ્બનાનું સ્થાન વને છે, એકલો માણસ સ્વાર્થસિદ્ધિ માટે પણ અસમર્થ વને છે, અને એકલા માણસનો લોકમાં તથા લોકોત્તર જૈન શાસનમાં પણ કોઈ વિશ્વાસ કરતો નથી ॥ ૧૩-૧૪ ॥

20 भाવૈના તથા ધ્યાન દ્વારા નિર્ણીત કરેલા તત્ત્વમાં લીન છે અન્તરાત્મા જેનો એવા અને મમતા વિનાના સાધુનું એકાકીપણું લાખ માણસોની અદર રહેવા છતાં પણ નાશ પામતું નથી ॥ ૧૫ ॥

સામ્ય (સમતા) રૂપ અમૃતની ઝર્મિઓથી તૃપ્ત, સાર અને અસારનો વિવેક કરનારા અને નિર્મલ આશયવાળા સાધુઓ ઘણા હોય તો પણ તેમને પોતપોતાના કાર્યમાં કોઈ પણ જાતની હરકત આવતી નથી ॥ ૧૬ ॥

25 મનની સ્થિરતાવડે નિશ્ચલ અને વૃક્ષ આદિની જેમ અકર્મ (અક્રિય, અનાશ્રવ) એવા સાધુઓના સમૂહનો એકત્રવાસ એ ભાવનારૂપી લતાનો મંડપ છે ॥ ૧૭ ॥

१. विवेकिनाम् हि० । २. सिद्धानां ख. ग. घ. हि. । ३. क्षितिः क. ।

* જ્યારે મન અધ્યાત્મવડે આત્મરમણતામાં સવિશેષ પુષ્ટ થાય છે ત્યારે તે ભાવના નામનો યોગ કહેવાય છે ।

+ જ્યારે ચિત્ત શુભ વિષયને જ અવલંબીને સ્થિર દીપકની જેમ પ્રકાશમાન થઈ સૂક્ષ્મ બોધવાલું બને છે ત્યારે

30 ते ध्यान नामनो योग कहेवाय छे ।

મનમા કર્મણા યાચા, ચિત્રાલિખિત સૈન્યવત્ ।
 મુનીના નિર્નિકારાણા, બહુત્વેડપ્યરતિઃ કુતઃ ? ॥ ૧૮ ॥
 નિર્જીવેષ્વિવ ચૈતન્ય, સાહસ કાતરેષ્વિવ ।
 ગુહુષ્વિ મુનીન્દ્રેષુ, કલહો ન મનાગપિ ॥ ૧૯ ॥
 પશ્ચપૈરપિ યો ગ્લાનિં, મુગ્ધધીર્ગણયિષ્યતિ ।
 એકગ્રાજ્ઞન્તસિદ્ધેશ્ચ, સ ક્વથ સ્પૃહયિષ્યતિ ? ॥ ૨૦ ॥
 રાગાદ્યપાય વિપમે, સન્માર્ગે ચરતા સતામ્ ।
 રત્નત્રયજુષામૈક્ય, કુશલાય ન જાયતે ॥ ૨૧ ॥
 નૈરુસ્ય સુકૃતોહ્લામો, નૈરુસ્યાર્થોડપિ તાદૃશઃ ।
 નૈરુસ્ય કામસમ્પ્રાપ્તિર્નૈકો મોક્ષાય કલ્પતે ॥ ૨૨ ॥
 શ્લેષ્મણે શર્કરાદાન, સજ્વરે સ્તિગ્ધ ભોજનમ્ ।
 એકાકિત્વમગીતાર્થે, યતાગ્રચ્ચતિ નૌચિતીમ્ ॥ ૨૩ ॥
 એકશ્ચૌરાયતે પ્રાયઃ, શઙ્કયતે ધૂર્ત્વદ્ દ્વયમ્ ।
 ત્વયો રક્ષન્તિ નિશ્વાસ, શૃન્દ નરવરાયતે ॥ ૨૪ ॥

5

10

ચિત્રમા ચિત્રેલા સેન્યની જેમ મન, વચન અને કાયા ગડે ત્રિકાર વિનાના મુનિઓ ઘણા હોય તો 15
 પણ તેમને અરતિ ક્યાથી હોય ? ॥ ૧૮ ॥

નિર્જીવ પદાર્થોમા જેમ ચૈતન્ય ન હોય, કાચરોમા જેમ સાહસ ન હોય, તેમ મુનિઓ ઘણા હોય
 તો પણ તેઓમા અલ્પ પણ કલહ હતો નથી ॥ ૧૯ ॥

જે મૃદુબુદ્ધિ પાંચ છ સાધુઓની સાથે રહેનામા પણ ગ્લાનિ (ખેદ) પામે છે, તે એક જ સ્થાનમા
 રહેલા અનત મિલ્કોની સાથે રહેનાની સ્થિતિ શી રીતે કરી શકે ? ॥ ૨૦ ॥

20

રત્નત્રય ધારણ કરનાર મુનિઓને રાગાદિ શત્રુઓના અપાયોથી ત્રિપમ એવા સન્માર્ગમા એકલા
 ચાલતુ એ કલ્યાણને માટે થતુ નથી (ત્રિપમ માર્ગમા એકાકી જતા રત્નો છુટાઈ જવાનો સમય છે) ॥ ૨૧ ॥

એકલાને બર્મમા ઉછાસ થતો નથી, એકલાને અર્થ પણ તેવો પ્રાપ્ત થતો નથી, એકલાને કામની
 સપ્રાપ્તિ થતી નથી અને એકલો મોક્ષ-માર્ગની આરાધના માટે સમર્થ થતો નથી (એકલાથી ચાર પ્રકારના
 પુરુષાર્થોની સાધના દુ શક્ય છે) ॥ ૨૨ ॥

25

જેમ કફના રોગમા સારૂર આપવી અને તાગમા સ્તિગ્ધ ભોજન આપવુ યોગ્ય નથી, તેમ
 અગીનાર્ય સાધુમા એકાકિતા આધિત્યને પામતી નથી ॥ ૨૩ ॥

એકલાને વિષે પ્રાય ચોરની કલ્પના થાય છે, બે માણસ સાથે હોય તો તેમના ઉપર ‘ઢગ’ની
 શકા કરાય છે, ત્રણ માણસ સાથે હોય તો તે નિશ્વાસનુ પાત્ર બને છે અને ઘણાનો સમુદાય હોય તો તે
 રાજાની જેમ શોમે છે ॥ ૨૪ ॥

30

હૂહ-ગીતૈરપિ સુધા-રસૈર્મન્દાર-સૌરભૈઃ ।

દિવ્યતલ્પ-સુખસ્પર્શૈઃ, સુરીરૂપૈર્ન યે હતાઃ ॥ ૩૯ ॥

તત્ કિં તે તરવો યદ્વા, શિશવો યદિ વા મૃગાઃ ?

ન તે ન તે ન તે કિન્તુ, મુનયસ્તે નિરજ્જનાઃ ॥ ૪૦ ॥

‘ળ’-કારોઽયં ભળત્યેવં, ત્રિરેલ્લો વિન્દુ-શેખરઃ ।

ગુપ્તિત્રયે લઘ્વરેખાઃ સદ્વૃત્તાઃ સ્યુર્મહર્ષયઃ ॥ ૪૧ ॥

નવભેદ-જીવરક્ષા-સુધાકુણ્ડ-સમાકૃતિઃ ।

દત્તાં નવાક્ષરીયં મે, ધર્મે ભાવં નવં નવમ્ ॥ ૪૨ ॥

इति पञ्चमः प्रकाशः समाप्तः ।

10

[षष्ठः प्रकाशः]

एष पञ्च-नमस्कारः, सर्व-पाप-प्रणाशनः ।

મજ્જલાનાં ચ સર્વેષાં, મુખ્યં ભવતિ મજ્જલમ્ ॥ ૧ ॥

समिति-प्रयतः सम्यग्, गुप्तित्रय-पवित्रितः ।

અમું પશ્ચ-નમસ્કારં, યઃ સ્મરત્યુપવૈળવમ્* ॥ ૨ ॥

15

હૂહ નામના ગન્ધર્વોના મનોહર ગાયનો, અમૃતરસ, કલ્પવૃક્ષના પુષ્પોની સુગંધ, દિવ્યશય્યાનો સુખકારક સ્પર્શ અને દેવાંગનાઓના રૂપો વડે પળ જેઓ આકર્ષાતા નથી, તેઓ શું વૃક્ષો છે? વાલ્કો છે? કે શું હરણીયાં છે? ના! ના! ના! તેઓ વૃક્ષ, વાલ્ક કે મૃગલા નથી; પરન્તુ તેઓ તો નિરંજન મુનિઓ છે ॥ ૩૯-૪૦ ॥

૨૦ પાલનમા રેખાને (પરાકાષ્ટાને) પામેલા મહામુનિઓ સંપૂર્ણ સદાચારી હોય છે ॥ ૪૧ ॥

નવ પ્રકારની જીવરક્ષારૂપ સુધાકુંડ સમાન આકૃતિવાળી ‘નમો લોઁ સન્વસાહૂળં ।’ એ નવાક્ષરી મને ધર્મને વિષે નવો ભાવ આપો ॥ ૪૨ ॥

छट्टो प्रकाश

આ પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોમાં શ્રેષ્ઠ મંગલ છે ॥ ૧ ॥

25

સમ્યક્ પ્રકારે પાંચ સમિતિને વિષે પ્રયત્નવાળો અને ત્રણ ગુપ્તિથી પવિત્ર થયેલો જે આત્મા આ પંચ-પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારનું ત્રિકાલ ધ્યાન કરે છે, તેને શત્રુ મિત્રરૂપ થાય છે, વિષ પળ અમૃતરૂપ વને છે,

શત્રુર્મિત્રાયતે ચિત્ર, નિપમપ્યમૃતાયતે ।
અશરણ્યાડપ્યરણ્યાની, તસ્ય વાસમૃદ્ધાયતે ॥ ૩ ॥

ગ્રહાઃ સાનુગ્રહાસ્તસ્ય, તસ્કરાશ્ચ યશસ્કરાઃ ।
સમસ્ત દુર્નિમિત્તાધમપિ સ્વસ્તિ ફલેગ્રહિઃ ॥ ૪ ॥

ન મન્ત્ર તન્ત્ર યન્ત્રાદ્યાસ્ત પ્રતિ પ્રમાનિષ્ણયઃ ।
સર્વાપિ શાકિની દ્રોહ-જનની જનની ઇત્ય ॥ ૫ ॥
વ્યાલાસ્તસ્ય મૃગાલન્તિ, ગુહ્યાપુહ્નન્તિ વહ્નયઃ ।
મૃગેન્દ્રા મૃગધૂર્તન્તિ, મૃગન્તિ ચ મતઙ્ગજા' ॥ ૬ ॥

તસ્ય રક્ષોઽપિ રક્ષાયૈ, ભૂતગર્ગોઽપિ ભૂતયૈ ।
પ્રેતોઽપિ પ્રીતયૈ પ્રાયશ્ચેટત્વાયૈવ ચેટકઃ ॥ ૭ ॥

વનાય તસ્ય પ્રથન, રોગો ભોગાય જાયતે ।
ત્રિપત્તિરપિ સમ્પત્ત્યૈ, સર્વં દુઃખ સુસાયતે ॥ ૮ ॥

બન્ધનૈર્મુચ્યતે સર્વઃ સર્પૈશ્ચન્દનવજ્રનઃ ।
શ્રુત્વા ધીર ધ્વનિં પશ્ચ નમસ્કાર-ગાલ્મતઃ ॥ ૯ ॥

જલ સ્થલ સ્મશાનાદિ દુર્ગેષ્વન્યેષ્વપિ ધ્રુવમ્ ।
નમસ્કારેકચિત્તાનામપાયા પ્રોત્સવા ઇવ ॥ ૧૦ ॥

શરણરહિત શોદૃ જગલ પળ રહેવા લાયક ઘર જેવું બની જાય છે, સર્વે પ્રહો તેને અનુકૂલ થઈ જાય છે, ચોરો યશ આપનારા થાય છે, અનિષ્ટસુચક સર્પ અપશકુનાદિ પળ શુભ ફલને આપનારા થાય છે, વીજાપ્રયોગ કરેલા મત્ર, તત્ર અને યત્રાદિક તેનો પરામર્થ કરી શક્તા નથી, સર્વ પ્રકારની શાકિનીઓ પળ માતાની જેમ રક્ષણ કરનારી થાય છે, સર્વો તેની પાસે કમલના નાલ જેવા થઈ જાય છે, અગ્નિ ચળોઠીના ઢગલારૂપ થાય છે, સિંહો શિયાલ જેવા થાય છે, હાંથીઓ હરણ જેવા થાય છે, રાક્ષસ પળ તેનું રક્ષણ કરે છે, ભૂતોનો સમૂહ પળ તેની ભૂતિ (આત્મા) ને માટે થાય છે, પ્રેત પળ પ્રાય કરીને તેને પ્રીતિ કરનારો થાય છે, ચેટક (વ્યતર) પળ તેનો ચેટ (દાસ) બની જાય છે, યુદ્ધ તેને લાભ આપનાર થાય છે, રોગો તેને ભોગ અપનારા થાય છે, વિપત્તિ પળ તેને સપત્તિને માટે થાય છે અને સર્વ પ્રકારનું દુઃખ તેને સુખ આપનાર થાય છે ॥ ૨ થી ૮ ॥

પચનમસ્કારરૂપ ગરહનો ગમીર ધ્વનિ સામ્રાજ્ય જ સર્વાધી ચન્દનરક્ષણની જેમ પુરુષ સર્વ બન્ધનોથી મુક્ત થાય છે ॥ ૯ ॥

જેઓનું ચિત્ત નમસ્કારમા એકાગ્ર છે, તેઓને જલ, સ્થલ, સ્મશાન, પર્વત, દુર્ગ અને તેના ત્રીજા પળ સ્થાનોમા પ્રાપ્ત થતા કળો અવ્યયમેત મહોત્સવરૂપ બની જાય છે ॥ ૧૦ ॥

પુણ્યાનુવંધિપુણ્યો યઃ, પરમેષ્ઠિ-નમસ્કૃતિમ્ ।
 યથાવિધિ ધ્યાયતિ સઃ, સ્યાન્ન તિર્યહ્ ન નારકઃ ॥ ૧૧ ॥
 ચક્રિ-વિષ્ણુ-પ્રતિવિષ્ણુ-ત્રલાદૈશ્વર્ય-સમ્પદઃ ।
 નમસ્કાર-પ્રભાવાબ્ધેસ્તટ-મુક્તાદિ-સન્નિભાઃ ॥ ૧૨ ॥
 5 વશ્ય-વિદ્વેષણ-ક્ષોભ-સ્તમ્ભ-મોહાદિ-કર્મસુ ।
 યથાવિધિ પ્રયુક્તોઽયં, સન્ત્રઃ સિદ્ધિં પ્રયચ્છતિ ॥ ૧૩ ॥
 ઉચ્છેદં પરવિદ્યાનાં, નિમેષાદ્દ્વાત્ કરોત્યસૌ ।
 ક્ષુદ્રાત્મનાં પરાવૃત્તિ-વેધં ચ વિધિના સ્મૃતઃ ॥ ૧૪ ॥
 ભૂર્ભુવઃસ્વસ્ત્રયીરજ્જે, યઃ કોપ્યતિશયઃ કિલ ।
 10 દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવાઽપેક્ષયા ચિત્રકારકઃ ॥ ૧૫ ॥
 કચિત્ કથશ્ચિત્ કસ્યાપિ, શ્રૂયતે દૃશ્યતેઽદ્વિનઃ ।
 સ સર્વોઽપિ નમસ્કારાઽઽરાધ-માહાત્મ્યસમ્ભવઃ ॥ ૧૬ ॥
 તિર્યગ્લોકે ચન્દ્રમુખ્યાઃ, પાતાલે ચમરાદયઃ ।
 સૌધર્માદિષુ શક્રાદ્યાસ્તદગ્રેઽપિ ચ યે મુરાઃ ॥ ૧૭ ॥
 15 તેષાં સર્વાઃ શ્રિયઃ પશ્ચ-પરમેષ્ઠિ-મરુત્તરોઃ ।
 અઙ્કુરા વા પલ્લવા વા, કલિકા વા સુમાનિ વા ॥ ૧૮ ॥

પુણ્યાનુવંધિ પુણ્યવાળો જે પુરુષ વિધિપૂર્વક પચપરમેષ્ઠી-નમસ્કારનું ધ્યાન કરે છે, તે તિર્યચ્ કે નારક થતો નથી ॥ ૧૧ ॥

ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ અને વલ્લદેવ વગેરેના ऐश्वर्यની સંપદાઓ નમસ્કારના પ્રભાવરૂપી 20 સમુદ્રના કિનારે રહેલા મુક્તાફલ (મોતી) વગેરે સમાન છે ॥ ૧૨ ॥

વિધિપૂર્વક પ્રયોગ કરાયેલ આ મંત્ર વશીકરણ, વિદ્વેષણ, ક્ષોભ, સ્તમ્ભ અને મોહન વગેરે કાર્યોમાં સિદ્ધિને આપનારો થાય છે ॥ ૧૩ ॥

વિધિપૂર્વક સ્મરણ કરેલો આ મંત્ર અર્ધનિમેષમાત્રમા જ પરપ્રયુક્ત મલિન વિદ્યાઓનું ઉચ્છેદન કરે છે અને ક્ષુદ્ર જીવોએ કરેલ રૂપાદિકના પરાવર્તનને (૧) વિંધી-વિલેરી નાલે છે ॥ ૧૪ ॥

25 સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ એ ત્રણ ભુવનરૂપી રંગમण्डપને વિપે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવને આશ્રયીને જે કોઈ પણ આશ્ચર્યકારક અતિશય કોઈ પણ સ્થલે, કોઈ પણ પ્રકારે, કોઈ પણ પ્રાણીને થયેલો જોવામાં કે સાંભળવામાં આવે છે, તે સર્વ નમસ્કારમંત્રની આરાધનાના પ્રભાવથી જ ઉત્પન્ન થયો છે, એમ જાણવું ॥ ૧૫-૧૬ ॥

તિર્યગ્લોકમાં જે ચન્દ્રપ્રમુખ જ્યોતિષ દેવતાઓ છે, પાતાલ લોકમાં ચમર વગેરે ઇન્દ્રો છે, 30 ઊર્ધ્વલોકમાં સૌધર્માદિદેવલોકને વિપે જે શક્ર વગેરે ઇન્દ્રો છે અને તેની ઉપર પણ જે અહમિન્દ્ર વગેરે દેવતાઓ છે, તેઓની સર્વસમૃદ્ધિઓ પંચપરમેષ્ઠિરૂપ કલ્પવૃક્ષના અંકુરા, પલ્લવો, કલીઓ કે પુષ્પ સમાન છે ॥ ૧૭-૧૮ ॥

તે ગતાસ્તે ગમિષ્યન્તિ, તે ગચ્છન્તિ પરમ્પદમ્ ।
 આરુઢા નિરપાય યે, નમસ્કાર-મહારથમ્ ॥ ૧૯ ॥
 યદિ તાવદસૌ મન્ત્રઃ, ઊપ દત્તે સુદુર્લભમ્ ।
 તતસ્તદતુપદ્મોત્થે, ગણના કા ફલાન્તરે ॥ ૨૦ ॥
 જપન્તિ યે નમસ્કાર-લક્ષ પૂર્ણ ત્રિશુદ્ધિત્ ।
 જિનસઘ પૂંજિમિસ્તૈસ્તીર્થકૃત્કર્મ વધ્યતે ॥ ૨૧ ॥
 કિં તપ શ્રુત-ચારિત્રૈઃ, ચિરમાચરિતૈરપિ ।
 સત્ત્વે ! યદિ નમસ્કારે, મનો લેલીયતે ન તે ? ॥ ૨૨ ॥
 યોઽમરુચ્ય-દુઃશ્વક્ષય-કારણ સ્મૃતિઃ
 ર્યં દેહિકામુષ્મિક સૌખ્ય-કામધુક્ ।
 યો દુષ્પમાપામપિ કલ્પપાદપો,
 મન્ત્રાધિરાજઃ સ કથ ન જપ્યતે ? ॥ ૨૩ ॥
 ન યદીપેન સૂર્યેણ, ચન્દ્રેણાપ્યપરેણ વા ।
 તમસ્તદપિ નિર્નામ, સ્યાન્નમસ્કાર તેજસા ॥ ૨૪ ॥

5

10

જેઓ અપાયરહિત એવા નમસ્કારરૂપ મહારથમા આગ્રહ થયા, તેઓ પરમપદને પામ્યા છે, પામે 15
 છે અને પામશે ॥ ૧૯ ॥

જો આ મત્ર અત્યન્ત દુર્લભ એવા પરમપદને પણ આપે છે, તો તેની પૂર્વમા પ્રાપ્ત થતા આનુયગિક
 એવા વીજાં ફાળેની ગણતરી શ્રી ? ॥ ૨૦ ॥

શ્રી જિનેશ્વર દેવ અને શ્રી સત્ગે પૂજનારા જે ભવ્યાત્માઓ ત્રિચરણ શુદ્ધિ પડે એક લાગ્ય નમસ્કારો
 જાપ કરે છે તેઓ તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે ॥ ૨૧ ॥ 20

હે મિત્ર ! જો તારા મન નમસ્કારનું ધ્યાન કરનામા લગ્નલીન નથી થતું, તો ચિરકાલ સુધી
 આચરણ કરેલા તપ, શ્રુત અને ચારિત્રની ક્રિયાઓનું શુ ફળ ? ॥ ૨૨ ॥

જેની સ્મૃતિ અસમ્ય દુઃખોના ક્ષયનું કારણ ગણાય છે, જે આ લોક અને પરલોકના સુખ
 આપનામાં કામધેનુ સમાન છે અને જે દુઃખ કાઝમાં પણ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે તે મન્ત્રાધિરાજ કેમ ન
 જપાય ? ॥ ૨૩ ॥ 20

જે અચકાર દીનાયી, સૂર્યથી, ચન્દ્રથી કે વીના કોઈ પણ તેજથી નામ નથી પામતો, તે (મોહરૂપ)
 અચકાર પણ નમસ્કારના તેજ પડે નામશેષ થઈ જાય છે ॥ ૨૪ ॥

કૃષ્ણ-શામ્વાદિવદ્ ભાવ-નમસ્કાર-પરો ભવ ।
 મા વીર-પાલક-ન્યાયાત્, મુધાઽઽત્માનં વિહમ્વય ॥ ૨૫ ॥
 યથા નક્ષત્રમાલાયાં, સ્વામી પીયૂષદીધિતિઃ ।
 તથા ભાવ-નમસ્કારઃ, સર્વસ્યાં પુણ્યસંહતૌ ॥ ૨૬ ॥
 5 જીવેનાકૃતકૃત્યાનિ, વિના ભાવનમસ્કૃતિમ્ ।
 ગૃહીતાનિ વિમુક્તાનિ, દ્રવ્યલિઙ્ગાન્યનન્તશઃ ॥ ૨૭ ॥
 અઘાવઘૌ શતાન્યષ્ટસહસ્રાણ્યષ્ટકોટયઃ ।
 વિધિધ્યાતા નમસ્કારાઃ, સિદ્ધ્યેઽન્તર્ભવત્રયમ્ ॥ ૨૮ ॥
 ધર્મવાન્ધવ ! નિશ્ચિન્ન પુનરુક્તં ત્વમર્થ્યસે ।
 10 સંસારાર્ણવ-ગ્રોહિત્યે માઽત્ર મન્ત્રે શ્લથો ભવ ॥ ૨૯ ॥
 અવશ્યં યદસૌ ભાવ-નમસ્કારઃ પરં મહઃ ।
 સ્વર્ગાપવર્ગ-સન્માર્ગો, દુર્ગતિ-પ્રલયાનિલઃ ॥ ૩૦ ॥
 શિવતાતિઃ સદા સમ્યક્, પઠિતો ગુણિતઃ શ્રુતઃ ।
 સમનુપ્રેક્ષિતો ભવ્યૈર્વિશિષ્ટ્યાઽઽરાધના-ક્ષણે ॥ ૩૧ ॥

- 15 હે આત્મન ! તું કૃષ્ણ અને શામ્વ વગેરેની જેમ ભાવનમસ્કાર કરવામાં તત્પર થા, પણ કૃષ્ણના સેવક વીરા સાલવી અને કૃષ્ણના અભવ્ય પુત્ર પાલક વગેરેની જેમ દ્રવ્યનમસ્કાર કરી ફોગટ આત્માને વિહંબના ન પમાડ ॥ ૨૫ ॥
 જેમ નક્ષત્રોના સમુદાયનો સ્વામી ચન્દ્ર છે, તેમ સર્વ પુણ્યસમૂહનો સ્વામી ભાવનમસ્કાર છે ॥ ૨૬ ॥
 આ જીવે અનન્તીવાર દ્રવ્યલિંગો (સાધુવેપ) ગ્રહણ કર્યા છે અને છોડ્યા છે પણ ભાવનમસ્કારની
 20 પ્રાપ્તિ વિના તે સર્વ મોક્ષરૂપી કાર્ય સાધવામા નિષ્ફળ નિવડ્યા છે ॥ ૨૭ ॥
 શાસ્ત્રોક્ત વિધિપૂર્વક નમસ્કારમન્ત્રનો આઠ કરોડ, આઠ હજાર, આઠ સો અને આઠ વાર જાપ કર્યો હોય તો તે માત્ર ત્રણ જ ભવની અંદર મોક્ષ આપે છે ॥ ૨૮ ॥
 હે ધર્મવન્ધુ ! સરલ ભાવે ફરીથી તને પ્રાર્થના કરું છું કે સંસાર-સમુદ્રમાં જહાજ સમાન આ નમસ્કાર મંત્ર ગણવામા તું પ્રમાદી ન થા ॥ ૨૯ ॥
 25 નક્કી આ ભાવનમસ્કાર ઉત્કૃષ્ટ-સર્વોત્તમ તેજ છે, સ્વર્ગ અને મોક્ષનો સાચો માર્ગ છે, તથા દુર્ગતિનો નાશ કરવામા પ્રલયકાળના પવન સમાન છે ॥ ૩૦ ॥
 મોક્ષની સોપાનપંક્તિ સમાન આ ભાવનમસ્કાર ભવ્યો વડે સદા પઠન કરાયો છે, ગણાયો છે, સમજાયો અને વિચિનિત કરાયો છે; તેમાં પણ અંતિમ મરણકાલીન આરાધનાની ક્ષણે તે વિશેષે કરીને પઠન, ગુણન, શ્રવણ અને ચિંતન કરાયો છે ॥ ૩૧ ॥

પ્રદીપ્તે ભવને યદ્વચ્છેષ મુત્ત્વા ગૃહી મુધીઃ ।
 ગૃહાત્યેક મહારત્નમાપન્નિસ્તારણ ક્ષમમ્ ॥ ૩૨ ॥
 આકાલિકરુણોત્પાતે, યથા કોઽપિ મહામટઃ ।
 અમોઘમહાદત્તે, સાર દમ્ભોલિ-દણ્ડવત્ ॥ ૩૩ ॥
 એવ નાશક્ષણે સર્વ-શ્રુતસ્કન્ધસ્ય ચિન્તને ।
 પ્રાયેણ ન ક્ષમો જીવસ્તસ્માતદ્રત માનસઃ ॥ ૩૪ ॥
 દ્વાદશાઙ્ગોપનિપદ, પરમેષ્ટિ-નમસ્કૃતિમ્ ।
 ધીરધીઃ સહ્યમદ્વેષ્ય, કોઽપિ સ્મરતિ સાચ્ચિક્ર ॥ ૩૫ ॥
 સમુદ્રાદિવ પીયૂષ, ચન્દન મલયાદિવ ।
 નવનીત યથા દમ્ભો, વજ્ર વા રોહણાદિવ ॥ ૩૬ ॥
 આગમાદુદ્ભૂત સર્વ-સાર કલ્યાણસેનાધિમ્ ।
 પરમેષ્ટિ-નમસ્કાર, ધન્યાઃ કેચિદુપાસતે ॥ ૩૭ ॥
 સનિગ્ર માનમાઃ સ્પષ્ટ-ગમ્મીર-મધુર-સ્વારા' ।
 યોગમુદ્રાઘર-કરાઃ, શુચય' કમલાસનાઃ ॥ ૩૮ ॥
 ઉચ્ચરેયુઃ સ્વપ સમ્પૂર્ણ, પૂર્ણા પશ્ચ-નમસ્કૃતિમ્ ।
 ઉત્સર્ગતો નિધિરય, ગ્લાન્યાઽર્જ્યતે ન ચેત્કલામા' ॥ ૩૯ ॥

5

10

15

જેમ ઘરમા આગ લાગે ત્યારે શુદ્ધિદાગી ઘરનો માલીક બીજી ગી વસ્તુ મૂકી દઈને આપતિ
 સમયે રક્ષણ કરવામા સમર્થ એવા એક સારભૂત મહાકિમની રત્નને જ પ્રહણ કરે છે, અથવા કોઈ મોટો
 મુમટ અગાઉ પ્રાપ્ત થયેલા રત્નપ્રાપ્તમા વજ્રદંડ સમાન સારભૂત અમોઘ શક્તિને જ ધારણ કરે છે, એ જ પ્રમાણે
 મગ્નમયે કે પ્યારે પ્રાપ્ત સર્વ શ્રુતસ્કન્ધ (સર્વ જ્ઞાત્રોત્ત) ચિંતન કરી શકાતુ નથી, ત્યારે ધીર શુદ્ધિદાગી 20
 અને ત્રિશુદ્ધમાન શુભ ભેદ્યાગી કોઈક સારિયક જીવ દ્વાદશાગીના સારભૂત આ પચપરમેષ્ટિ નમસ્કારાનુ
 જ વક્ત્રપ્રચિત્તે સ્મરણ કરે છે ॥ ૩૨-૩૩ ૩૪ ૩૫ ॥

સમુદ્રનાથી અમૃતની જેમ, મલયાચલ પર્વતમાથી ચંદનની જેમ, દર્દીમાથી માગ્નની જેમ અને
 રોહણાચલ પર્વતમાથી વજ્રરત્નની જેમ, આગમાથી ઉદ્ધરેલા સર્વશ્રુતના સારભૂત અને કલ્યાણના સ્વજ્ઞાના
 સમાન આ પચપરમેષ્ટિ નમસ્કારાનુ કોઈક ધન્ય પુરુષો જ મનન ચિંતન કરે છે ॥ ૩૬-૩૭ ॥ 25

શરીરથી પવિત્ર ચર્ચનને, પદ્માસને વેસ્ટિને, હાથ વડે યોગમુદ્રા ધારણ કરીને અને સંગે (મોક્ષાદી
 અભિલાષા) યુક્ત મનગાઝા મત્ત્ય પ્રાણીય સ્પષ્ટ, ગમીર અને મધુર સ્વરે સર્વ પચનમસ્કારાનો ઉચાર
 કરવો । આ વિધિ ઉત્સર્ગથી જાણવો ॥ ૩૮-૩૯ ॥

‘અસિઆઉસે’તિ મન્ત્રં, તન્નામાર્ધક્ષરાઙ્કિતમ્ ।
 સ્મરન્તો જન્તવોઽનન્તોઃ, મુચ્યન્તેઽન્તક-બન્ધનાત્ ॥ ૪૦ ॥
 અર્હદરૂપાચાર્યોપાધ્યાય-મુન્યાદિમાક્ષરૈઃ ।
 સન્ધિ-પ્રયોગ-સંશ્લિષ્ટૈરોઙ્કારં વા વિદુર્જિનાઃ ॥ ૪૧ ॥
 વ્યક્તા મુક્તાત્મનાં મુક્તિર્મોહ-સ્તમ્બેરમાઙ્કુશઃ ।
 પ્રણીતઃ પ્રણવઃ પ્રાજ્ઞૈર્ભવાર્તિ-ચ્છેદ-કર્તરી ॥ ૪૨ ॥
 ઓમિતિ ધ્યાયતાં તત્ત્વં, સ્વર્ગાર્ગલક-કુશ્વિકામ્ ।
 જીવિતે મરણે વાપિ, મુક્તિર્મુક્તિર્મહાત્મનામ્ ॥ ૪૩ ॥
 સર્વથાઽપ્યક્ષમો દૈવાદ્, યદ્વાઽન્તે ધર્મ-બાન્ધવાત્ ।
 શૃણ્વન્ મન્ત્રમમું ચિત્તે, ધર્માત્મા ભાવયેદિતિ ॥ ૪૪ ॥
 અમૃતૈઃ કિમહં સિક્તઃ, સર્વાઙ્ગં યદિ વા કૃતઃ ।
 સર્વાનન્દમયોઽક્રાણ્ડે, કેનાઽપ્યનઘ-બન્ધુના ॥ ૪૫ ॥
 પરં પુણ્યં પરં શ્રેયઃ, પરં મઙ્ગલકારણમ્ ।
 યદિદાનીં શ્રાવિતોઽહં, પશ્ચનાથ-નમસ્કૃતિમ્ ॥ ૪૬ ॥

- 15 (હવે અપવાદ-વિધિ કહે છે :—) જો શારીરિક માંદગીના કારણે પોતે સમ્પૂર્ણ નમસ્કારનો ઉચ્ચાર કરવા સમર્થ ન હોય તો એ જ પાંચ પરમેષ્ઠીના પહેલા પહેલા અક્ષરથી ઉત્પન્ન થયેલા ‘અસિઆઉસા’ એ મંત્રનું સ્મરણ કરે, કારણ કે આ પાંચ અક્ષરના સ્મરણથી પણ જીવો અનંત એવા મરણના બંધનથી મુક્ત થયા છે ॥૪૦॥
- જેમને કોઈ પ્રાણાન્ત માંદગીમાં ઉપર કહેલા પાંચ અક્ષરરૂપ મંત્રનું સ્મરણ પણ શક્ય ન હોય તેમના માટે શ્રી જિનેશ્વરોએ અર્હત્ (અરિહંત), અરૂપી (સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાંચ પરમેષ્ઠીનાં
- 20 પ્રથમ અક્ષરોને વ્યાકરણના સંધિ-નિયમો લગાડીને સિદ્ધ થયેલ (અ+અ=આ, આ+આ=આ, આ+ઉ=ઓ, ઓ+મ્=) ‘ૐ’કાર કહેલ છે, તેનું સ્મરણ કરવું । કારણ કે તેમાં પણ પાંચ પરમેષ્ઠીઓ આવી જાય છે ॥૪૧॥
- પ્રાજ્ઞ પુરુષોએ કહ્યું છે કે આ ‘ૐ’કાર મુક્તાત્માઓની સાક્ષાત્ મુક્તિ, મોહરૂપી હાથીને વશ કરનાર અંકુશ અને સંસારની પીડાને છેદનારી કાતર છે ॥ ૪૨ ॥
- સ્વર્ગના દરવાજા ઉઘાડવા માટે કુંચી સમાન આ ‘ૐ’કારરૂપી તત્ત્વનું ધ્યાન કરનાર મહાત્માઓને
- 25 જીવે ત્યાસુધી ભોગો મળે છે અને મર્યા પછી મુક્તિ મળે છે ॥ ૪૩ ॥
- અથવા તો ભાગ્યવશાત્ મૃત્યુ સમયે સર્વ પ્રકારે આ ૐકારનું સ્મરણ કરવામાં પણ પોતે અશક્ત હોય તો તે સાધર્મિક બંધુ પાસેથી આ મંત્રનું શ્રવણ કરે અને તે વચ્ચે ચિત્તમાં આ પ્રમાણે ભાવના ભાવે ॥ ૪૪ ॥
- શું કોઈક પુણ્યશાળી બંધુએ અકાળે મારા સમગ્ર શરીરે અમૃત છાંટ્યું ? અથવા તો શું હું તેના વડે સમ્પૂર્ણ આનન્દ-સ્વરૂપ કરાવ્યો ? કારણ કે હમણાં મને તેણે શ્રેષ્ઠ પુણ્યરૂપ, શ્રેષ્ઠ કલ્યાણરૂપ અને મંગલના
- 30 શ્રેષ્ઠ કારણરૂપ પાંચપરમેષ્ઠિ-નમસ્કાર મંત્ર સંભળાવ્યો ॥ ૪૫-૪૬ ॥

अहो! दुर्लभ लाभो मे, ममाऽहो! प्रियसङ्गम* ।
 अहो! तत्त्व-प्रकाशो मे, सारमुष्टिरहो! मम ॥ ४७ ॥
 अद्य कष्टानि नष्टानि, दुरित दूरतो ययौ ।
 प्राप्त पार भयान्मोघेः, श्रुत्वा पञ्च-नमस्कृतिम् ॥ ४८ ॥
 प्रथमो देव-गुराज्ञा पालन नियमस्तप ।
 अद्य मे सफल जज्ञे', श्रुत पञ्च-नमस्कृतेः ॥ ४९ ॥
 स्वर्णस्वेनाग्निं सम्पातो, दिष्टया मे विपदप्यभूत् ।
 यच्छेभेऽयं मयाऽनर्घ्यं परमेष्ठिमय महः ॥ ५० ॥
 एव शम-रसोल्लास पूर्वं श्रुत्वा नमस्कृतिम् ।
 निहत्य क्लिष्टकर्माणि, सुधीः श्रयति सद्गतिम् ॥ ५१ ॥
 उत्पद्योत्तमदेवेषु, विपुलेषु कुलेष्वपि ।
 अन्तर्भग्नैक मिद्ध', स्थात्रनमस्कार-भक्तिभारु ॥ ५२ ॥

5

10

इति षष्ठ प्रकाश समाप्त ॥

अहो! आ पचपरमेष्ठि-नमस्कारानु श्रयण करवायी मने दुर्लभ वस्तुनो लाभ ययो! अहो! मने प्रिय वस्तुनो समागम ययो! अहो! मने तत्त्वनो प्रकाश ययो अने अहो! मने सारभूत उत्तम वस्तुनु 15 सम्पूर्ण रहस्य प्राप्त ययु छे ॥ ४७ ॥

आ पचपरमेष्ठि-नमस्कारना श्रयणी आज्ञे मारा कठो नाश पाप्म्या, मारु पाप दूरणी चाल्यु गयु अने आज्ञे हु ससारनागरना पालने पाप्म्यो ॥ ४८ ॥

पचपरमेष्ठि-नमस्कार भवन श्रयण करवायी आज्ञे मारो प्रशम, देव तथा गुरनी आज्ञानु पालन, नियम अने तप ए सघळु य सफ्फ ययु ॥ ४९ ॥

20

अग्निनो मयोग जेन सुवर्णन निर्मळ करे छे, ते ज रीतिए आ मादगीनी विपत्ति पण मारो चल्यागने माटे गई, काण के आज्ञे परमेष्ठि-स्वरूप अमल्य तेज में प्राप्त कर्यु ॥ ५० ॥

आ प्रमाणे प्रशम-रमना उल्लासपूर्वक पचपरमेष्ठि-नमस्कारानु श्रयण करी अने श्रिष्ट यमने नाश करी सुहिमान पुष्प 'द्गतिने पावे छे ॥ ५१ ॥

नमस्कार 'गुरनी भाग्यवर्धक भक्ति करनार ते प्राणी त्या (सद्गतिनां) उत्तम देवलोकमेवा उत्पन्न 25 गई त्याणी च्यनी, श्रेष्ठ मनुष्यजुलीमां जन्म पावनीने, आठ भवनी अदर मिद्ध बाय छे ॥ ५२ ॥

[સત્તમઃ પ્રકાશઃ]

સદા નામાકૃતિદ્રવ્ય-ભાવૈસ્ત્રલોક્ય-પાવનાઃ ।
ક્ષેત્રે કાલે ચ સર્વત્ર, શરણં મે જિનેશ્વરાઃ ॥ ૧ ॥

તેઽતીતાઃ કેવલજ્ઞાનિ-પ્રમુખા ક્રપભાદયઃ ।
વર્તમાના ભવિષ્યન્તઃ, પદ્મનાભાદયો જિનાઃ ॥ ૨ ॥

સીમાન્ધરાદ્યા અર્હન્તો, વિહરન્તોઽથ શાશ્વતાઃ ।
ચન્દ્રાનન-વારિષેણ-વર્ધ્ધમાનર્પમાશ્ચ તે ॥ ૩ ॥

સંખ્યાતાસ્તે વર્તમાનાઃ, અનન્તાતીતભાવિનઃ ।
સર્વેષ્વપિ વિદેહેષુ, ભરતૈરાવતેષુ ચ ॥ ૪ ॥

તે કેવલજ્ઞાન-વિકાશ-ભાસુરાઃ, નિરાકૃતાષ્ટાદશ-દોષ-વિપ્લવાઃ ।
અસંખ્ય-વાસ્તોષ્પતિ-વન્દિતાંહયઃ, સત્પ્રાતિહાર્યાતિશયૈઃ સમાશ્રિતાઃ ॥ ૫ ॥

જગત્રયી-ગ્રોધિદ-પશ્ચ-સંયુત-ત્રિંશદુણાલકૃત-દેશના-ગિરઃ ।
અનુત્તર-સ્વર્ગિંગણૈઃ સદા સ્મૃતાઃ, અનન્યદેયાક્ષર-માગદાયિનઃ ॥ ૬ ॥

સાતમો પ્રકાશ

15 સર્વ કાલ અને સર્વ ક્ષેત્રમાં નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવ વડે ત્રણ લોકને સદા પવિત્ર કરનારા શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતો મને શરણ હો ॥ ૧ ॥

તે જિનેશ્વરો અતીતકાળે શ્રી કેવલજ્ઞાની સ્વામી વગેરે થયા હતા, વર્તમાનકાળે શ્રી ક્રપભદેવસ્વામી વગેરે થયા છે અને આગામિકાળે શ્રી પદ્મનાભ સ્વામી વગેરે થવાના છે ॥ ૨ ॥

શ્રી સીમંધરસ્વામી વગેરે વીસ વિહરમાન તીર્થકરો છે । શ્રી ચન્દ્રાનન, શ્રી વારિષેણ, શ્રી વર્ધમાન
20 અને શ્રી ક્રપમ એ નામના ચાર શાશ્વત તીર્થકરો છે ॥ ૩ ॥

સર્વ વિદેહ, સર્વ ભરત અને સર્વ ઐરાવતને વિષે વર્તમાનકાળે સંખ્યાતા જિનેશ્વરો હોય છે, અને અતીત તથા અનાગત કાલને આશ્રયીને અનન્તા જિનેશ્વરો હોય છે ॥ ૪ ॥

તે સર્વ તીર્થકર ભગવંતો કેવલજ્ઞાનના પ્રકાશથી દેદીપ્યમાન, અઢાર દોષોના ઉપદ્રવોથી રહિત, અસંખ્ય ઇન્દ્રોથી વંદિત ચરણકમલવાળા, ઉત્તમ પ્રકારના આઠ પ્રાતિહાર્ય અને ચોત્રીશ અતિશયો વડે
25 શોભતા, ત્રણ જગતના પ્રાણીઓને સમક્ષિત આપનાર, પાંત્રીશ ગુણોથી શોભતા દેશનાના વચનવાળા, અનુત્તરવિમાનમાં રહેલા દેવો વડે સદા સ્મરણ કરાયેલા અને વીજાઓ ન આપી શકે તેવા મોક્ષમાર્ગને આપનારા હોય છે ॥ ૫-૬ ॥

દુરિત દૂરતો યાતિ, સાધિર્વ્યાધિઃ પ્રણશ્યતિ ।
 દારિદ્ર્યમુદ્રા નિદ્રાતિ, સમ્યગ્દષ્ટે જિનેશ્વરે ॥ ૭ ॥
 નિન્દ્યેન માસપણ્ડેન, કિં તયા જિહ્વા નૃણામ્ ।
 માહાત્મ્ય યા જિનેન્દ્રાણા, ન સ્તરીતિ ક્ષણે ક્ષણે ॥ ૮ ॥
 અર્હચરિત્ર માધુર્યં મુધાસ્વાદાનભિજ્ઞયો' ।
 ઋર્ણયોઽહિદ્રયોર્ગાંડપિ, સ્વલ્પમપ્યસ્તિ નાન્તરમ્ ॥ ૯ ॥
 સર્વાતિશય-સમ્પન્ના, યે જિનાર્ચાં ન પશ્યતઃ ।
 ન તે નિલોચને કિન્તુ, વદનાલય-જાલકે ॥ ૧૦ ॥
 અનાયેંડપિ વસન્ દેશે, શ્રીમાનાર્દ્રકુમારકઃ ।
 અર્હતઃ પ્રતિમા દદ્મ્સા, જહૌ સસાર પારગ ॥ ૧૧ ॥
 જિન ત્રિમ્બેશ્વણાઙ્ગાત તત્ત્વ-શૃણ્યમ્ભન દ્વિજ ।
 નિપેવ્ય મુગુરોઃ પાઠાનુત્તમાર્થમસાધયત્ ॥ ૧૨ ॥
 અહો! સાત્ત્વિક મૂર્ધ્ન્યો, વચ્ચઋર્ણો મહીપતિ' ।
 સર્વાનાંશેડપિ યોઽપ્યસ્મૈ, ન નનામ જિન મિના ॥ ૧૩ ॥

5

10

શ્રી જિનેશ્વરનુ સમ્યક્ પ્રકારે દર્શન થતા જ પ્રાણીઓના પાપો અત્યન્ત દૂર ચાલ્યા જાય છે, 15
 આધિ (મનની પીઠા) અને વ્યાધિ (શરીરની પીઠા) નાશ પામે છે, તથા દરિદ્રતાની મુદ્રા જતી રહે
 છે ॥ ૭ ॥

જે જીમ શ્રી જિનેશ્વરના માહાત્મ્યની ક્ષણે ક્ષણે સ્તુતિ ન કરે, તે નિંદવા લાયક માસના દુનડા
 જેવી જિહ્વા શા કામની ? ॥ ૮ ॥

જે કાન શ્રી અરિહતના ચરિત્રની મધુરતા રૂપ અમૃતના આસ્વાદયી અજાણ હોય, તે કાન 20
 અપના છિદ્રમા વડ્ પળ તફાવત નથી ॥ ૯ ॥

સર્વ અનિશયોથી સરત એવી શ્રી જિનપ્રતિમાને જે નેત્રો જોતા નથી તે નેત્ર નથી, પરંતુ મુગરૂપી
 ઘરનાં જાત્રીયાં છે ॥ ૧૦ ॥

અનાર્થ દેશમા વસતા ઇમા પળ શ્રીમાન્ આર્દ્રકુમાર શ્રીઅરિહત મગવતી પ્રતિમાને નિશાઝીને
 પંમાર-ભાગરના પારગાની થયા છતા ॥ ૧૧ ॥

25

શ્રી જિનપ્રતિમાના દર્શનથી શ્રીશાશ્વત નામના મલ્લને તત્ત્વને જાણ્યું અને તે પછી શ્રી મુગુરના
 ચમળ રાઝી સેવા કરીને તેનો ઉત્તમાય મોખને પામ્યા ॥ ૧૨ ॥

અહો! સાદિરુત્તશિષ્યેમણે શ્રીવલ્લઋર્ણ નામના રાજાના રામ્ય ગોરે સમ વસ્તુનો નાશ ઉપરિધન
 ઇમા છતાં પણ એક જિનેશ્વર દેવ મિના ગીતાને નમસ્કાર ન કર્યો તે ન જ કર્યો ॥ ૧૩ ॥

- 5 દેવતત્ત્વે ગુરુતત્ત્વે, ધર્મતત્ત્વે સ્થિરાત્મનઃ ।
 વાલિનો વાનરેન્દ્રસ્ય, મહનીયમહો ! મહઃ ॥ ૧૪ ॥
 સુલસાયા મહાસત્યા ધૃયાસમવતારણમ્ ।
 સમ્ભાવયતિ કલ્યાણ-વાર્તાયાં ત્રિજગદ્ગુરુઃ ॥ ૧૫ ॥
 શ્રીવીરં વન્દિતું ભાવાચ્છલિતૌ દર્દુરાવપિ ।
 મૃત્વા સૌધર્મકલ્પાન્તર્જાતૌ શક્રસમૌ સુરૌ ॥ ૧૬ ॥
 હાસા-પ્રહાસા-પતિરાભિયોગ્ય-દુષ્કર્મ-નિર્વિણ્ણમનાઃ સુરોડપિ ।
 દેવાધિદેવ-પ્રતિમાં ક્ષમાયાં, પ્રાકાશયત્ સ્વાત્મવિમોચનાય ॥ ૧૭ ॥
 10 જિનાંહિસેવાહત-પાપતાપઃ, ત્રૈલોક્ય-કુક્ષિમ્ભરિ-સત્પ્રતાપઃ ।
 શ્રીચેટકો નામ મહાક્ષમાપઃ, સુરેન્દ્ર-ચિત્તેષ્વપિ વાસમાપ ॥ ૧૮ ॥
 અઘ્રાહિકા-પર્થ સુપર્વનાથાઃ, કુર્વન્તિ સર્વે જિનમન્દિરેષુ ।
 નિત્યેષુ નન્દીશ્વર-મુખ્યતીર્થા-લઙ્કારભૂતેષુ ભવાભિભૂત્યૈ ॥ ૧૯ ॥

દેવ તત્ત્વ, ગુરુ તત્ત્વ અને ધર્મ તત્ત્વમાં સ્થિર આશયવાળા વાનર દ્વીપના સ્વામી વાલી રાજાનું તેજ-પરાક્રમ ધરેલો પૂજવા લાયક હતું ॥ ૧૪ ॥

- 15 ત્રણ જગતના ગુરુ શ્રી મહાવીર પરમાત્મા પણ સુખ-શાતાના સમાચાર કહેવરાવવામાં જેણે
 યાદ કરી હતી, તે મહાસતી શ્રી સુલસાનાં હું ઓવારણાં લઈ છું ॥ ૧૫ ॥

શ્રી વીરપ્રભુને ભાવથી વંદન કરવા આવતા વે દેડકાંઓ પણ રસ્તામાં જ મરીને સૌધર્મદેવલોકમાં
 ઇંદ્રસમાન દેવતાઓ થયા [સેડુક નામના બ્રાહ્મણનો જીવ અને નંદમણિયારનો જીવ દેડકાના ભવમાં
 શ્રી મહાવીર પરમાત્માને ભાવથી વંદન કરવા જતા માર્ગમાં જ (શ્રેણિક રાજાના ઘોડાના પગ તલે દબાઈને)

- 20 મરણ પામી પ્રભુ વંદનનું ધ્યાન હોવાથી સૌધર્મદેવલોકમાં શક્રેન્દ્રનો સામાનિક દેવ થયો] ॥ ૧૬ ॥

કુમારનંદી સોનીનો જીવ મરીને દેવલોકમાં હાસા અને પ્રહાસા નામની દેવીઓનો પતિ થવા
 છતાં પણ આભિયોગિક દેવને યોગ્ય હલકાં કાર્યો કરવાથી મનમાં અત્યંત ખેદ પામ્યો હતો, તેથી તેણે
 પોતાના આત્માને તે દુષ્કર્મથી મુક્ત કરવા માટે દેવાધિદેવની પ્રતિમા પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ કરી હતી ॥ ૧૭ ॥

- 25 શ્રી ચેટક (ચેડા) નામના મહારાજા પણ શ્રીજિનેશ્વરના ચરણકમળની સેવા વડે પોતાના સર્વ
 પાપના તાપનો નાશ કર્યો હતો, તેથી તેમનો સુંદર પ્રતાપ ત્રણે ભુવનમાં પ્રસરી ગયો હતો અને તેઓ
 ઇન્દ્રોના હૃદયોમાં પણ સ્થાન પામ્યા હતા ॥ ૧૮ ॥

સર્વ દેવેન્દ્રો સંસારનો હાસ કરવા માટે નંદીશ્વરાદિક તીર્થોના અલઙ્કારસમા શાશ્વતા જિનમંદિરોમાં
 અઢાઈ-મહોત્સવ કરે છે ॥ ૧૯ ॥

શ્રયતે ચરમામ્ભોધૌ, જિન વિમ્વાકૃતેસ્તિમેઃ ।
 નમસ્કૃતિ પરો મીનો, જાતસ્મૃતિર્દિવ યયૌ ॥ ૨૦ ॥
 નૃ સુરાસુર સામ્રાજ્ય, શુજ્યતે યદશક્તિમ્ ।
 જિન પાદ-પ્રસાદાના લીલાયિત લ્બો હિ સ. ॥ ૨૧ ॥
 નૃલોકે ચક્રપર્વ્યાઘા, શ્રુઘાઘાઃ સુરસન્નિન ।
 પાતાલે ધરણેન્દ્રાઘા જયન્તિ જિન ભક્તિત. ॥ ૨૨ ॥
 મુકુટીકૃત-જૈનાજ્ઞા, રુદ્રા એકાદશાઽપ્યહો ! ।
 કેચિત્તીર્ણાસ્તરિષ્યન્તિ, પરે' સસાર-સાગરમ્ ॥ ૨૩ ॥
 વહ્નિ-જ્વાલા ઇત્ત જલે, ત્રિપોર્મય ઇત્તામૃતે ।
 જિનસામ્યે તિલીયન્તે, હરાદીના કથા પ્રથાઃ ॥ ૨૪ ॥
 તાનિ જૈનેન્દ્ર વૃત્તાનિ, સમ્યગ્ વિમૃશતા સતામ્ ।
 અપ્રાપ્યાનન્દમધાના, યુક્ત મોક્ષેઽપિ ન સ્પૃહા ॥ ૨૫ ॥
 યથા તોયેન શામ્યન્તિ, તૃપોઽન્નેન ક્ષુધો યથા ।
 જિન દર્શનમાત્રેણ, તથૈકેન ભગાર્ત્તય' ॥ ૨૬ ॥

5

10

ઘડી શાલોમા સમલાય છે કે સ્વયમ્ભૂરમણ નામના છેલ્લા સમુદ્રમા જિનવિંવના આકારવાળા 15 મ'સ્યને જોઈ ઘીજા મત્સ્યને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયુ અને નમસ્કાર મરતુ ધ્યાન કરી ત્યાથી મરીને દેવલોકમા ગયો ॥ ૨૦ ॥

મનુષ્ય, દેવ અને અસુરોનુ સ્વામીપણુ જે નિ શરૂપણે ભોગપ્રાય છે તે શ્રી જિનેશ્વરભગવતના ચરણોની કૃપાની લીલાનો એક લેશ માત્ર છે ॥ ૨૧ ॥

મનુષ્યલોકમા ચક્રવર્તી વગેરે રાજાઓ, સ્વર્ગલોકમા ઇન્દ્રાદિદેવો અને પાતાલ લોકમા ધરણેન્દ્ર 20 ગંગેરે મુગ્ધપતિના ઇન્દ્રો જિનેશ્વરની ભક્તિથી જ જયવતા વર્તે છે ॥ ૨૨ ॥

શ્રી જિનેશ્વરની આજ્ઞાને મુકુટની જેમ મસ્તકે ધારણ કરીને અહો ! અગિયારે રુદ્રોમાથી કેટલાક ૫ જ ભગમા મોક્ષે ગયા છે અને પ્રાક્ષીના આગામી ભગોમા મોક્ષે જમાના છે ॥ ૨૩ ॥

જેમ પાણીમા અગ્નિની જ્વાલા નાખ પામી જાય છે અને જેમ અમૃતને વિષે વિપનો પ્રભાવ નષ્ટ થઈ જાય છે, તેમ શ્રી જિનેશ્વરભગવતની સમતા ચરિત્રની વર્ણનામા શરૂર ગંગેરે દેવોની કથાઓનો 25 વિસ્તાર તિલય પામે છે ॥ ૨૪ ॥

શ્રી જિનેશ્વરોના તે ચરિત્રોનુ સમ્યક્ પ્રકારે ચિંતન કરનારા સત્પુરુષો આ સસારમા પણ આનંદમગ્ન રહે છે અને તેથી હરેહર ! તેઓને મોક્ષમા પણ સ્પૃહા રહેતી નથી ॥ ૨૫ ॥

જેમ જલ વડે તૃપા શાન્ત થાય છે, તથા અન્ન વડે ક્ષુધા શાન્ત થાય છે, તેમ શ્રી જિનેશ્વરના ૩૦ એક દર્શનમાત્રથી જ સસારની સર્પ પીડાઓ શાન્ત થઈ જાય છે—નાશ પામે છે ॥ ૨૬ ॥

30

અતિકોટિઃ સમાઃ સમ્યક્, સમાધીન્ સમુપાસતામ્ ।
 નાર્હદાજ્ઞાં વિના યાન્તિ, તથાપિ શમિનઃ શિવમ્ ॥ ૨૭ ॥
 ન દાનેનાઽનિદાનેન, ન શીલૈઃ પરિશીલિતૈઃ ।
 ન શસ્યાભિસ્તપસ્યાભિરજૈનાનાં પરં પદમ્ ॥ ૨૮ ॥
 5 ભાસ્વતા વાસર ઇવ, પૂર્ણિમેવાઽમૃતાશુના ।
 સુભિક્ષમિવ મેઘેન, જિનેનૈવાવ્યયં મહઃ ॥ ૨૯ ॥
 અશ્વાયત્તં યથા દ્યૂતં, મેઘાધીના યથા કૃષિઃ ।
 તથા શિવપુરે વાસો, જિન-ધ્યાન-વ્રશંવદઃ ॥ ૩૦ ॥
 સુલભાસ્ત્રિજગલ્લક્ષ્મ્યઃ, સુલભાઃ સિદ્ધયોઽષ્ટ તાઃ ।
 10 જિનાંહિ-નીરજ-રજઃકણિકાસ્ત્વતિદુર્લભાઃ ॥ ૩૧ ॥
 અહો ! કષ્ટમહો ! કષ્ટં, જિનં પ્રાપ્યાપિ યજ્ઞનાઃ ।
 કેચિન્મિથ્યાદૃશો વાઢં, દિનેશમિવ કૌશિકાઃ ॥ ૩૨ ॥
 જિન એવ મહાદેવઃ, સ્વયમ્ભૂઃ પુરુષોત્તમઃ ।
 પરાત્મા સુગતોઽલક્ષ્યો, ભૂર્ભુવઃસ્વસ્ત્રયે(યી)શ્વરઃ ॥ ૩૩ ॥

- 15 જિતેન્દ્રિય એવા અન્યદર્શનીઓ મળે કરોડો વર્ષોથી પણ અધિક કાલ સુધી સમાધિઓની
 ઉપાસના કરે, પરંતુ શ્રી જિનાજ્ઞા વિના તેઓ કદાપિ મોક્ષે જતા નથી ॥ ૨૭ ॥
 રાગાદિ શત્રુઓના જેતા શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્મા જેઓના દેવ નથી, તેઓ મળે નિયાનારહિત
 દાન કરે, નિર્મલ શીલ પાળે, તથા પ્રશંસા કરવા યોગ્ય તપ કરે, તો પણ તેમને પરમપદની પ્રાપ્તિ
 નથી ॥ ૨૮ ॥
 20 જેમ સૂર્ય વડે દિવસ થાય છે, ચન્દ્ર વડે પૂર્ણિમા થાય છે અને વૃષ્ટિ વડે સુભિક્ષ (સુકાળ) થાય છે,
 તેમ શ્રી જિનેશ્વર વડે જ અવિનાશી તેજની-કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૨૯ ॥
 જેમ જૂગાર પાસાને આધીન છે અને खેતી વૃષ્ટિને આધીન છે, તેમ શિવપુરમાં વસવું તે શ્રી
 જિનેશ્વરના ધ્યાનને જ આધીન છે ॥ ૩૦ ॥
 ત્રણ જગતની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે, તથા અણિમાદિક આઠ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થવી સુલભ
 25 છે, પરંતુ જિનેશ્વરના ચરણકમલના રજકળો પ્રાપ્ત થવા અત્યંત દુર્લભ છે ॥ ૩૧ ॥
 અહો ! खેદની વાત છે કે જિનેશ્વરને પામીને પણ કેટલાક જીવો સૂર્યના પ્રકાશમાં ધૂવડની
 જેમ ગાઢ મિથ્યાદૃષ્ટિ રહે છે ॥ ૩૨ ॥
 જિનેશ્વર જ મહાદેવ છે, બ્રહ્મા છે, વિષ્ણુ છે, પરમાત્મા છે, સુગત (બુદ્ધ) છે, અલક્ષ્ય છે તથા
 સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળને વિષે ईશ્વર છે ॥ ૩૩ ॥

ત્રૈગુણ્ય ગોચરા સજ્ઞા, બુદ્ધેશાનાદિષુ સ્થિતા ।
 યા લોકોત્તર સત્ત્વોત્થા, સા સર્વાઽપિ પર જિને ॥ ૩૪ ॥
 રોહણાદ્રેરિવાઽઽઽઽય, જિનેન્દ્રાત્પરમાત્મનઃ ।
 નાનાભિધાન રત્નાનિ, નિદગ્ધૈર્વ્યવહારિભિઃ ॥ ૩૫ ॥
 સુપર્ણભૂષણાન્યાશુ, કૃત્વા સ્વ-સ્વ મતેષ્વથ ।
 તત્તદેવેષ્વાહિતાનિ, કાલાત્ તન્નામતામગુઃ ॥ ૩૬ ॥ યુગમ્ ॥
 યદ્વા—

અમૃતાનિ યથાઽવ્દસ્ય, તદાગાદિષુ પાતતઃ ।
 તત્તન્માનિ જનાઃ પ્રાહુર્નામાન્યેઽપિ તથાઽર્હતઃ ॥ ૩૭ ॥
 લોકાગ્રમધિરૂઢસ્ય, નિલીનાનિ હરાદિષુ ।
 તેષા સત્કાનિ ગીયન્તે, લોકૈઃ પ્રાયો વહિર્મુર્તૈઃ ॥ ૩૮ ॥ યુગમ્ ॥
 કિંચ તાન્યેવ નામાનિ, ત્રિદ્વિ યોગીન્દ્ર-ગ્રહ્યમ્ ।
 યાનિ લોકોત્તર સત્ત્વ, રૂપાપયન્તિ પ્રમાણતઃ ॥ ૩૯ ॥
 સજ્ઞા રજસ્તમઃમત્ત્વાભાસોત્થા અતિક્રોટયઃ ।
 અનન્તે ભવવાસેઽસ્મિન્, માદૃશામપિ જગિરે ॥ ૪૦ ॥

5

10

15

બુદ્ધ અને મહાદેવ વગેરે લૌકિક દેવોને સત્ત્વ, રજસ્ અને તમમ્ એ ત્રણ ગુણના વિષયનાહુ જ જ્ઞાન છે પરન્તુ લોકોત્તર સત્ત્વથી ઉત્પન્ન થયાનાહુ સર્વજ્ઞાન તો માત્ર જિનેશ્વરોને વિષે જ રહેલું છે ॥ ૩૪ ॥

રોહણાચલ પર્વતના જેવા જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસેથી ત્રિવિધ નામરૂપી રત્નો લઈને પટિતોરૂપી વેપારીઓ શીઘ્ર સારા વર્ણનાહુ નામરૂપી આભૂષણો બનાવી પોતપોતાના માનેલા હરિહરાદિક દેવોને 20 વિષે સ્થાપન કર્યા તેથી તે સારા વર્ણનાહુ નામો કાલાન્તરે તે તે દેવોના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા છે ॥ ૩૫ ૩૬ ॥

જેમ વરસાદનું જલ જ તલ્લાન ગંગેમાં પડ્યું હોય છે, તો પણ લોકો કહે છે કે ‘આ પાણી તલ્લાનમાં ઉત્પન્ન થયું છે’ તે જ પ્રમાણે લોકાગ્રમ ઉપર આરૂઢ થયેલા અરિહતના જ પર્યાયનાથી નામો હરિહરાદિકને વિષે છે, છતાં તે નામો હરિહરાદિકના છે એમ અજ્ઞાની લોકો ઘોલે છે ॥ ૩૭-૩૮ ॥ 25

ઘડી, જે નામો પ્રમાણથી લોકોત્તર સત્ત્વને કહેનારા છે, તે જ નામો યોગીન્દ્રોને પ્રિય એવા અરિહતને જળાવે છે, એમ તું જાણ ॥ ૩૯ ॥

સત્ત્વ, રજસ્ અને તમોગુણના આભાસથી ઉત્પન્ન થયેલા કગોડોથી પણ વધારે નામો તો મારા જેવાને પણ આ અનત સંસારમાં પ્રાપ્ત થયા છે ॥ ૪૦ ॥

अपि नाम सहस्रेण, मूढो हृष्टः स्वदैवते ।
 वदरेणापि हि भवेत्, शृगालस्य महो महान् ॥ ४१ ॥
 सिद्धान्त-गुणत्वेनानन्तनाम्नो जिनेशितुः ।
 निर्गुणत्वादनाम्नो वा, नाम-संख्यां करोतु कः ? ॥ ४२ ॥
 5 रजस्तमोवहिःसच्चातीतम्य परमेष्ठिनः ।
 प्रभावेण तमःपङ्के, विश्वमेतन्न मज्जति ॥ ४३ ॥
 मन्येऽत्र लोकनाथेन, लोकाग्रं गच्छताऽर्हता ।
 मुक्तं पापाजगत्त्रातुं, पुण्य(ण्यं)बहुभमप्यहो ! ॥ ४४ ॥
 पापं नष्टं भवारण्ये, समिति-प्रयतात् प्रभोः ।
 10 तद्ध्वंसाय ततः पुण्यं, सर्वं सैन्यमिवान्वगात् ॥ ४५ ॥
 पुण्य-पापविनिर्मुक्तस्तेनासौ भगवान् जिनः ।
 लोकाग्रं सौधमारूढो, रमते मुक्ति-कान्तया ॥ ४६ ॥
 जिनो दाता जिनो भोक्ता, जिनः सर्वमिदं जगन् ।
 जिनो जयति सर्वत्र, यो जिनः सोऽहमेव च ॥ ४७ ॥
 15 इति ध्यान-रसावेशात्, तन्मयीभावमीशुषः ।
 परब्रह्म च निर्विघ्नं, वृणुते सकलाः श्रियः ॥ ४८ ॥
 इति सतमः प्रकाशः समाप्तः ॥

पोताना देवनां हजार नाम सांभळीने मूढ माणस हर्षित थाय छे, केमके शियाळने तो बोर
 मळवाथी पण मोटो उत्सव थाय छे ॥ ४१ ॥

20 श्री जिनेश्वरमा अनंत गुणो सिद्ध होवाथी तेमनां अनंत नामो छे, अथवा तो निर्गुण (सत्त्वादि
 गुण रहित) होवाथी तेमने नाम ज नथी, तो नामनी संख्या कोण करे ? ॥ ४२ ॥

रजोगुण, तमोगुण अने वाह्य-सत्त्वगुणथी रहित एवा परमेष्ठीना प्रभावथी ज आ जगत्
 अज्ञानरूपी कादवमां दूवी जतुं नथी ॥ ४३ ॥

25 मने एम लागे छे के लोकना अग्रभागे जता त्रण लोकना नाथ श्री अरिहंत परमात्मा जगतना
 जीवोने पापथी वचाववा माटे बहुभ एवा पुण्यने पण अहीं ज सूकी गया ॥ ४४ ॥

समितिमां प्रयत एवा प्रभु पासेथी पाप भवरूपी अरण्यमां नासी गयुं ! तेथी तेनो नाश
 करवा माटे समग्र पुण्य पण सैन्यनी जेम तेनी पाटळ पडयुं ! ए रीते पुण्य-पाप वनेथी विनिर्मुक्त जिनेश्वर
 देव लोकाग्ररूपी महेलमां आरूढ थई मुक्ति रूपी कान्ता साथे क्रीडा करे छे ॥ ४५-४६ ॥

30 जिन दाता छे, जिन भोक्ता छे, आ सर्व जगत् जिन छे, जिन सर्वत्र जय पामे छे अने जे
 जिन छे, ते ज हुं छुं । ए प्रमाणे ध्यानरसना आवेशथी पंचपरमेष्ठिमां तन्मयपणाने पामेला भव्य प्राणीओ
 आ लोक अने परलोकमां निर्विघ्नपणे सकल लक्ष्मीने पामे छे ॥ ४७-४८ ॥

[અષ્ટમ પ્રકાશ]

અર્હતામપિ માન્યાના, પરિક્ષીણાઽ કર્મણામ્ ।
 સન્તઃ પશ્ચદશભિદા, સિદ્ધાના ન સ્મરન્તિ કે ? ॥ ૧ ॥
 નિરંજનાધિદાનન્દરૂપા રૂપાદિ-વર્જિતા ।
 સ્વમાન-પ્રાપ્ત લોકાગ્રા', સિદ્ધાનન્ત-ચતુષ્ટયાઃ ॥ ૨ ॥
 સાધનન્ત સ્થિતિજુષો, ગુણૈર્નિશ્ચિતાઽન્વિતાઃ ।
 પરમેશ્ઃ પરાત્માનઃ, સિદ્ધા મે શરણ સદા ॥ ૩ ॥
 શરણ મે ગણધરાઃ, પદ્મિશદ્રુણ ભૂષિતાઃ ।
 સર્વ-સૂત્રોપદેષ્ટારો, વાચકાઃ શરણ મમ ॥ ૪ ॥
 લીના દશમિથે ધર્મે, સદા સામાયિકે સ્થિરા ।
 રત્નત્રય ધરા ધીરા', શરણ મે' સુસાધવ. ॥ ૫ ॥
 ભવ સ્થિતિ ધ્વસકૃતા, શમ્ભૂનામિવ નાન્તરમ્ ।
 સ્થિર-વાચક-સાધૂના, તત્ત્વતો દટ્ટમાગમે ॥ ૬ ॥
 ધર્મો મે કેવલજ્ઞાનિ-પ્રણીતઃ શરણ પરમ્ ।
 ચરાચરસ્ય જગતો, ય આધાર' પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૭ ॥

5

10

15

આઠમો પ્રકાશ

અરિહતોને પણ માનનીય તથા જેમના આઠે કર્મો ક્ષીણ થઈ ગયા છે, એવા પદર પ્રકારના સિદ્ધોત્તુ કયા સત્પુરુષો સ્મરણ નથી કરતા ? ॥ ૧ ॥

કર્મના લેપ વિનાના, ચિદાનન્દ સ્વરૂપ, રૂપાદિથી રહિત, સ્વમાનથી જ લોકના અપ્રમાગને પામેલા, સિદ્ધ થયેલ છે અનન્ત ચતુષ્ટય જેમને એવા સાદિ અનન્ત સ્થિતિવાળા, એકત્રીશ ગુણોવાળા, 20 પરમેશ્વરરૂપ અને પરમાત્મસ્વરૂપ શ્રી સિદ્ધ ભગવતોત્તુ નિત્તર મને શરણ હો ॥ ૨ ૩ ॥

હત્રીશ ગુણો વડે ગોમતા શ્રી ગણધર(આચાર્ય)ભગવતોત્તુ મને શરણ હો । સર્વ સૂત્રોના ઉપદેશક શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવતોત્તુ મને શરણ હો ॥ ૪ ॥

ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ધર્મમા લીન થયેલા, સામાયિકમા સદા સ્થિર, જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નને ધારણ કરનારા તથા ધીર એવા શ્રી સાધુ ભગવતોત્તુ મને શરણ હો ॥ ૫ ॥

25

આગમોમા જેમ ભવસ્થિતિનો ધ્વસ કરનારા શ્રી સિદ્ધ ભગવતોમા પરસ્પર મેદ જોગાયો નથી, તેમ ભવસ્થિતિના ધ્વસમા ઉચમશીલ એમ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ વચ્ચે પણ પરમાર્થથી મેદ નથી ॥ ૬ ॥

જે ચરાચર જગતનો આધારમૂત કહેલો છે એવો કેવલિ-ભાષિત ધર્મ મને પરમ શરણ હો ॥ ૭ ॥

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-ત્રયી-ત્રિપથગોર્મિભિઃ ।

ભુવન-ત્રય-પાવિત્ર્ય-કરો ધર્મો હિમાલયઃ ॥ ૮ ॥

નાનાદૃષ્ટાન્ત-હેતુક્તિ-વિચાર-ભર-વન્ધુરે ।

સ્યાદ્વાદ-તત્ત્વે લીનોઽહં, ભગ્નૈકાન્તમત-સ્થિતૌ ॥ ૯ ॥

નવતત્ત્વ-સુધા-કુણ્ડગર્ભો ગામ્ભીર્ય-મન્દિરમ્ ।

અયં સર્વજ્ઞ-સિદ્ધાન્તઃ, પાતાલં પ્રતિભાતિ મે ॥ ૧૦ ॥

સર્વ-જ્યોતિષ્મતાં માન્યો, મધ્યસ્થ-પદમાશ્રિતઃ ।

રત્નાકરાવૃત્તોઽનન્તાલોકઃ શ્રીમાન્ જિનાગમઃ ॥ ૧૧ ॥

સ્થાનં સુમનસામેકં સ્થાસ્તુર્લોકદ્વયોરૈપિ ।

વિનિદ્ર-શાશ્વત-જ્યોતિર્ભાતિ ગૌઃ પરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૧૨ ॥

શ્રીધર્મભૂમીશ્વર-રાજધાની, દુષ્કર્મ-પાથોજ-વની-હિમાની ।

સન્દેહ-સન્દોહ-લતા-કૃપાણી, શ્રેયાંસિ પુષ્પાતુ જિનેન્દ્ર-વાણી ॥ ૧૩ ॥

એવં નમસ્કૃતિ-ધ્યાન-સિન્ધુ-મગ્નાન્તરાત્મનઃ ।

આમમૃત્કુમ્ભવત્સર્વ-કર્મગ્રન્થિર્વિલીયતે ॥ ૧૪ ॥

15 ધર્મરૂપી હિમાલય પર્વત જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ રત્નત્રયીરૂપ ગંગા નદીના તરંગો વડે ત્રણ ભુવનને પવિત્ર કરનારો છે ॥ ૮ ॥

વિવિધ પ્રકારના દૃષ્ટાન્તો, હેતુઓ, સુવચનો અને સુંદર વિચારણાઓના સમૂહથી મનોહર અને મગ્ન કરાઈ છે એકાન્ત મતોની સ્થિતિ જેના વડે એવા સ્યાદ્વાદ તત્ત્વમાં હું લીન થયો છું ॥ ૯ ॥

20 નવતત્ત્વરૂપી અમૃતનો કુંડ જેના ગર્ભમાં છે એવો અને ગામ્ભીર્યનાં મન્દિર સમાન આ સર્વજ્ઞ સિદ્ધાન્ત મને પાતાલ જેવો ઝંડો પ્રતિભાસે છે ॥ ૧૦ ॥

મધ્યસ્થ (રાગદ્વેષરહિત) ભાવને આશ્રિત હોવાથી, સુવચનરૂપ રત્નોની ધાત્રી વ્યાપ્ત હોવાથી અને અનંત પ્રકાશવાળો હોવાથી શ્રી જિનાગમ સર્વ બુદ્ધિમાન પુરુષોને માન્ય છે ॥ ૧૧ ॥

પવિત્ર મનવાળા પુરુષોનો એકમેવ આધાર, વન્ને લોકમાં સ્થાયી અને વિકસ્વર શાશ્વત જ્યોતિરૂપ શ્રી જિનવાણી શોમે છે ॥ ૧૨ ॥

25 શ્રી ધર્મરૂપી રાજાની રાજધાનીરૂપ, દુષ્કર્મરૂપી કમળના વનને વાળી નાખવામા હિમના સમૂહરૂપ અને સંદેહના સમૂહરૂપ લતાને છેદવામાં કુહાડી સમાન જિનેશ્વરની વાણી અમારા કલ્યાણનું પોષણ કરો ॥ ૧૩ ॥

આ પ્રમાણે નમસ્કારના ધ્યાનરૂપ સમુદ્રમાં જેનો અંતરાત્મા મગ્ન થયેલો છે, તેની વધી કર્મરૂપી માંઠો કાચા માટીના ઘડાની જેમ વિલય પામે છે ॥ ૧૪ ॥

શ્રી-હી ધૃતિ કીર્તિ બુદ્ધિ-લક્ષ્મી-લીલા-પ્રકાશક. ।

જીયાત્ પશ્ચ નમસ્કારઃ, સ્વ.સામ્રાજ્ય શિવપ્રદ' ॥ ૧૫ ॥

‘સિદ્ધસેન’ સરસ્વત્યા, સરસ્વત્યાપગાતટે ।

‘શ્રીસિદ્ધચક્ર(નમસ્કાર) માહાત્મ્ય,’ ગીત શ્રીસિદ્ધપત્તને ॥ ૧૬ ॥

इति श्रीसिद्धसेनाचार्यविरचिते श्रीनमस्कारमाहात्म्ये अष्टम प्रकाश समाप्त ॥

5

શ્રી, હી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ અને લક્ષ્મીની લીલાને પ્રકાશ કરનાર (આપનાર) તથા સ્વર્ગનું સામ્રાજ્ય અને મોક્ષને આપનાર પંચ નમસ્કાર મંત્ર નિતર જયંત રહો ॥ ૧૫ ॥

શ્રી સરસ્વતી નદીને કાઠે આવેલ શ્રી સિદ્ધપુર નગરમાં શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિની વાળીં આ શ્રી સિદ્ધચક્રનું (નમસ્કારનું) માહાત્મ્ય ગાયુ છે ॥ ૧૬ ॥

પરિચય

10

શ્રી ‘નમસ્કાર માહાત્મ્ય’ની એક પુસ્તિકા શ્રી કેસરવાઈ જ્ઞાનમંદિર, પાટણ, તરફથી પ્રકાશિત થયેલી છે । તેમાં મૂલ અને માપાર્થ ડને છે । તેનું સપાદન પ પૂ પ શ્રી કાન્તિવિજયજી ગણિવરે કરેલ છે । એ પુસ્તિકાને સામે રાખીને પ્રસ્તુત સદર્ભ તૈયાર કરેલ છે ।

આ કૃતિના રચયિતા શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિ છે । તેઓ અતિમ શ્લોકમાં કહે છે કે “સરસ્વતી નદીના તીરે સિદ્ધપત્તન (સિદ્ધપુર-પાટણ) નગરમાં આ ‘નમસ્કાર માહાત્મ્ય’ શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિની વાળીં ગાયુ હતું ।” 15

આ પ્રયત્ની રચના સ્વયં કહી આપે છે કે તેના નિર્માતા કોઈ મહાન જ્યોતિર્ધર મહાપુરુષ હોવા જોઈએ, તે વિના આવી શ્રદ્ધાસભી મહાનદી સમી આ કૃતિનો પ્રમત્ર અશક્ય છે । સાહિત્ય, અધ્યાત્મ, યોગ વગેરેની દૃષ્ટિ આ રચના સ્વયં પરિપૂર્ણ ભાસે છે ।

આ પ્રયત્ના કર્તા વિષે અધિક જાણનામાં આયુ નથી । સમત્ર છે કે આ સિદ્ધસેનસૂરિ તે સિદ્ધસેન દિવાકર અથવા શ્રી તત્ત્વાર્થાધિગમમૂત્રની ‘સિદ્ધસેની’ ટીકાના કર્તા શ્રી સિદ્ધસેનાચાર્ય હોવા જોઈએ । 20

જાણે અટકર્મને છેદના માટે જ ન બનાવ્યા હોય પણ આઠ પ્રકાશમાં આ કૃતિ રચાયેલી છે । પ્રથમ પ્રકાશમાં મુખ્યનું મંગલ અને નવકારનું પ્રથમ પદ, દ્વિતીય પ્રકાશમાં દ્વિતીયપદ, તૃતીયમાં તૃતીય, ચતુર્થમાં ચતુર્થ અને પંચમમાં પંચમપદ ગયાયુ છે । અતિમ ચાર પ્રકાશમાં નવકારને લગતા અન્ય સર્વ વિષયોને સંક્ષેપનામાં આપ્યા છે ।

આ કૃતિની અનેક વિશેષતાઓ છે । તેમાંની એક વિશેષતા એ છે કે નવકારના પ્રથમ ૩૫ 25 અક્ષરોમાંના પ્રત્યેક અક્ષર પર એ કૃતિમાં સ્વતંત્ર ચિંતન છે ।

નમસ્કાર મંત્રને સંક્ષેપમાં જાણવા ઇચ્છનારાઓ માટે આ કૃતિ અત્યંત ઉપયોગી છે ।

પચ્ચનમસ્કૃતિસ્તુતિઃ

[અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ]

- 5 પ્રતિષ્ઠિતં તમઃપારે, પારેવાગ્વર્તિવૈભવમ્ ।
 પ્રપશ્ચં વેધસઃ 'પચ્ચ-નમસ્કાર'સભિષ્ટુમઃ ॥ ૧ ॥
 અહો ! પચ્ચનમસ્કારઃ, કોઽપ્યુદારો જગત્સુ યઃ ।
 સમ્પદોઽષ્ટૌ સ્વયં ધત્તે, દત્તેઽનન્તાઃ સ્તુતઃ સતામ્ ॥ ૨ ॥
 દત્તેઽનુકૂલ એવાન્યો, ભુક્તિમાત્રમપિ પ્રભુઃ ।
 10 એષ પચ્ચનમસ્કારઃ, પ્રતિલોભ્યેઽપિ મુક્તિદઃ ॥ ૩ ॥
 નમસ્કારનરેન્દ્રસ્ય, કિમપિ પ્રાર્થેવં સ્તુમઃ ।
 યદીયફૂત્કૃતેનાઽપિ, વિદ્રવન્તિ દ્વિપઃ ક્ષણાત્ ॥ ૪ ॥
 સિદ્ધયોઽપ્યણિમાદ્યાસ્તા, નમસ્કારમધિષ્ઠિતાઃ ।
 સંપ્રપદ્યક્ષરાત્માઽપિ, યદસૌ પ્રણવેઽવિશત્ ॥ ૫ ॥

15

અનુવાદ

- અંધકારની પેલે પાર રહેલા (પ્રકાશરૂપ), વાણીમા રહેલી શક્તિથી પર (ઘટલે—જેનું વર્ણન કરવામા વાણી અસમર્થ છે) અને બ્રહ્મ(જ્ઞાન)ના વિસ્તારરૂપ (?) પંચ-નમસ્કારની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ ॥ ૧ ॥
 અહો ! (આ) પંચનમસ્કાર ત્રણ જગતમાં કોઈ અદ્વિતીય હદાર છે, જે સ્વય આઠ સંપદાઓ (વિશ્રામ-સ્થાનો) ને ધારણ કરે છે, (પણ) સ્તુતિ કરાયેલો તે (પંચ-નમસ્કાર) સજ્જનોને અનન્ત સંપદાઓ આપે છે ॥ ૨ ॥
 20 વીજો સ્વામી અનુકૂલ (પ્રસન્ન) થાય તો જ કેવલ ભુક્તિ-ભોગ માત્રને આપે છે । (જ્યારે) આ પચ-નમસ્કાર પ્રતિલોભે (વ્યુક્તમયી—પશ્ચાન્નુર્વાચી ગણવા છતાં) પણ મુક્તિને આપનાર છે ॥ ૩ ॥
 નમસ્કારરૂપી મહારાજાના મહિમાનું અમે કેટલું વર્ણન કરીએ કે (નમસ્કાર નરેન્દ્રના તે અનિર્વચનીય મહિમાને અમે સ્તવીએ છીએ કે) જેના ફૂત્કારમાત્રથી શત્રુઓ એક ક્ષણમાં નાશ પામે છે ॥ ૪ ॥
 તે (અત્યન્ત વિહ્વાત) અણિમાદિ (આઠ) સિદ્ધિઓ પણ નમસ્કાર(મંત્ર)માં અધિષ્ઠિત છે । તેથી
 25 સડ(અડ)સઠ અક્ષરવાળો હોવા છતાં પણ આ મંત્ર પ્રણવ-ઓકારમાં સમાઈ ગયો છે ॥ ૫ ॥

શિરસ્ત્રાદિધિયા ધીરૈઃ, સ્વાંદ્વદેશનિવેશિતા ।
 નમસ્કૃતેર્નપદી, કટ્ટરે(?) વજ્રપજ્જર ॥ ૬ ॥
 વર્ણ્યતા શ્રીનમસ્કારાત્, કાર્મણ કિમતોઽધિકૃત્ ? ।
 યત્સમ્પ્રયોગતઃ પાશુરપિ સવનયેઽગત્ ॥ ૭ ॥
 નમસ્કાર સ્તુર્મઃ સિદ્ધ, યત્પદસ્પર્શપૂતયા ।
 પ્રત્યાચ્છાદિતસર્વાદ્વૈઃ, શાન્તિમાસાદયેઽઞ્ચમી ॥ ૮ ॥
 નવવર્ણીં નમસ્કૃત્ય, ક્રંતી પ્રતિપદ જપેત્ ।
 વિધત્તે વિવિધાઽનિવ્રિધાઽનિગ્રહનિગ્રહમ્ ॥ ૯ ॥
 કર્ણિકાષ્ટદલાદૈઃ હૃત્પુન્ડરીકે નિવેશ્ય યઃ ।
 ધ્યાયેત્ પચ્ચનમસ્કાર, સસાર સન્તરેત્તરારામ ॥ ૧૦ ॥

5

10

ધીર પુરુષોએ નમસ્કારના નવ પદો (વજ્રપજર સ્તોત્રમા વતાવ્યા મુજવ) શિરસ્ત્રાણ ઝગેરેની બુદ્ધિથી પોતાના શરીરના જુદા જુદા ભાગોમા સ્થાપેલા છે । આની આગલ ઝગ્ગુ પાજર પળ શુ (શા કામનુ) ?

(આ રીતે પણ ન્યાસ કરી શકાય — પ્રથમ પદ ‘નમો અરિહતાળ’ બોલતા મસ્તક પરની ચોટલીના ભાગ ઉપર હાથ ફેરવો, ૨ જ પ્રમાણે—વીજુ પદ બોલતા કપાલ ઉપર, ત્રીજુ પદ બોલતા જમણા કાને, ચોથુ પદ બોલતા લાડો-આલ ઉપર, પાંચમુ પદ બોલતા જમણા કાનને, છઠ્ઠુ પદ બોલતા જમણા 15 ગણે—લલાટના જમણા જુગામા અને બાકીના પદો ઝગ્ગે શેષ વિદિશાઓમા હાથ ફેરવો) ॥ ૬ ॥

કહો, શ્રીનમસ્કાર (મત્ર) થી વધીને વીજુ કયુ મોટુ કામળ છે ? જેના વિધિપૂર્વક સયોગથી ધૂલ પળ જગતને વશ કરી શકે છે (અર્થાત્ નમસ્કાર-મત્રના મયોગથી સિદ્ધ કરેલી ધૂલમા પળ વિશ્વને વશી કરાવ કરવાનુ સામર્થ્ય છે) ॥ ૭ ॥

તે સિદ્ધનમસ્કારની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ (મનોદ્વાર—“નમ સિદ્ધમ્ ।”) કે જે મત્રના પદ- 20 સ્પર્શથી પવિત્ર થયેલી કામલઝડે (પોતાના) સર્વ શરીરને ઢાંકી દેનાર તાવવાલો (માણસ) શાંતિને પામે છે । (અર્થાત્ સિદ્ધ નમસ્કાર ગળીને ઓઢેલા વજ્રથી ગમે તેવો તાવ શાંત થાય છે) ॥ ૮ ॥

નવવર્ણી—‘નમો લોએ સઙ્ગ સાહુળ’ પદને નમસ્કાર કરીને એ પદરૂપ મત્રને પગલે પગલે (પ્રતિક્ષણ) જપતો એવો ધર્મી (પુણ્યવાન) પુરુષ આવનારા વિત્રોને વિગ્રહ (લઢાઈ) વિના સહેલાઈથી રોકી શકે છે (?) ॥ ૯ ॥

23

કર્ણિકા સહિત આઠ પત્રવાલા હૃદય કમલમા પચ્ચનમસ્કાર (ના નવપદ) ને સ્થાપન કરીને જે ધ્યાન કરે તે સસારને શીઘ્રતરી જાય છે ॥ ૧૦ ॥

૧. પ્રથમ પદ શિલાયામ્, દ્વિતીય ભાટે, તૃતીય અક્ષિણર્ણોપરિ, ચતુર્થમવટૈ, પચ્ચમ સવ્યશ્રવણે પણ અભિગદાસ્ત્રે—હ્યાદિદિક્ષુ ।

૭ મયોગત વાલુકાઽપિ વશીકૃત્ । ૮ નુમ જ । ૯ સુધી જ । ૧૦ સ વરેત્તરારામ ।

સત્સંપદિ-પદૈર્વશ્યે, વર્ણમાલિખ્યતે ચ યત્ ।

ક્રમાદાવર્ચયન્ સમ્યગેતિ શાતૈ(શાન્તે)ર્નિશાન્તતામ્ ॥ ૧૧ ॥

આઘાક્ષરાણ્યપીઠાર્થસિદ્ધયૈ સ્યુઃ પરમેષ્ઠિનામ્ ।

વિન્દુરપ્યમૃત(તં) કિં ન, નાશયેદ્ વિપવિક્રિયામ્ ॥ ૧૨ ॥

5

કરાઙ્ગુલીષુ વિન્યસ્યા^{૧૩}ર્હદાદીન્ ધ્યાનમાનયન્ ।

પ્રૃત્યૂહપન્નગવ્યૂહવ્યપોહે ગરુડાયતે ॥ ૧૩ ॥

ગુરુન્ પન્ચ ક્રમાદ્ ધ્યાયન્, મુદ્રયા પરમેષ્ઠિનામ્ ।

ગૂઢપ્રરૂઢમચિરાત્ કર્મગ્રન્થિ વિમોચયેત્ ॥ ૧૪ ॥

પોઢશાક્ષરમાર્ન(?) શ્રદ્ધાપરમઃ પરમેષ્ઠિનામ્ ।

10

પ્રાણી પ્રણિદધાનોઽપ્યુપર્વાસફલમેધતે ॥ ૧૫ ॥

નમસ્કાર મહામન્ત્ર—સઢ(અઢ)સઠ અક્ષરો અથવા પદો વશ્યાદિને ઉદ્દેશીને જે (સ્ત્રાદિ) વર્ણમા આલેખવામાં આવે તે વર્ણ મુજબ વશ્યાદિ કૃત્ય થાય છે । વશીકરણ દ્વારા વશ વનીને તે પગ વગેરેને પૂજતો આવે છે (આવીને પગે પડે છે) અને શાન્તિનું ધામ વની જાય છે—શાન્ત વની જાય છે ॥ ૧૧ ॥

પરમેષ્ઠિઓના પ્રારંભના અક્ષરો (પટલે અરિહંતનો અ, સિદ્ધનો સિ, આચાર્યનો આ, ઉપાધ્યાયનો ઊ અને સાધુનો સા—અસિઆઉસા) પળ ઇચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે થાય છે । શું વિન્દુ (જેટલું) પળ અમૃત જોરની વિક્રિયાનો નાશ નથી કરતું ? અર્થાત્ કરે જ છે ॥ ૧૨ ॥

પાંચે પદો વોલતાં ક્રમશઃ વન્ને અંગૂઠા વગેરેના સંયોગથી અરિહંતાદિનું કરાંગુલીઓમાં ન્યાસ કરીને અરિહંતાદિનું ધ્યાન કરતો પુણ્યાત્મા વિઘ્નરૂપ સર્પસમૂહને વિષે ગરુડરૂપ થાય છે ॥ ૧૩ ॥

પરમેષ્ઠિમુદ્રાવડે અનુક્રમે પાંચ (અરિહંતાદિ) ગુરુઓનું ધ્યાન કરતો (આત્મા) ગૂઢ અને વધેલી (દૃઢ 20 મૂલવાલી) કર્મગ્રન્થિને શીઘ્ર છોડી નાખે છે । (મંત્રશાસ્ત્રની દૃષ્ટિ ૧૦૮ જાપથી વીજાઈ કરેલ કામણરૂપ ગ્રંથિ—વન્ધનને છોડી નાખે છે) ॥ ૧૪ ॥

અત્યન્ત શ્રદ્ધાવાળો આત્મા પરમેષ્ઠિઓના સોઠ અક્ષરવાળા (અ—રિ—હં—ત—સિ—દ્વ—આ—ય—રિ—ય—ઉ—વ—જ્ઞા—ય—સા—હુ) મંત્રનું ધ્યાન કરવાથી એક ઉપવાસના ફળને પામે છે* ॥ ૧૫ ॥

૧૧. °ષઠૌ પદે° J । ૧૨. કોષ્ટકેષુ ।

25 ૧૩. પન્ચસ્વપિ પદેષુ ક્રમેનાહુષ્ટદ્વયાદિસંયોગઃ । ૧૪. વિઘ્ન° । ૧૫. °નૈવ તીર્યતે । ૧૬. ૧૦૮ જાપેન પરકૃતદુષ્ટકાર્મણગ્રન્થિમેદઃ । ૧૭. ‘અરિહંત-સિદ્ધ-આયરિય-ઉવજ્ઞાય-સાહુ’ इत्यक्षराण्यष्टदलकमले सकर्णिके नवपदी जपन् वा चतुर्थफलमश्नुते । शतानि त्रीणि षड्वर्णं (अरिहंत सिद्ध) चत्वारि चतुरक्षरं (अरिहंत)पञ्च(ब्राह्म)वर्णं जपन् योगी चतुर्थफलमश्नुते । १८. °नोऽप्यौपवस्त्रफल° J ।

30 *અર્થાત્ વસો વાર એ સોઠ અક્ષરોને કર્ણિકાસહિત એવા કમઝમા અરિહંતાદિ નવપદોને સ્થાપીને અથવા ત્રણસો વાર છ વર્ણવાળો ‘અરિહંત સિદ્ધ’ એવો મંત્ર, અથવા ચારસો વાર ચાર વર્ણવાળો ‘અરિહંત’ એવો મંત્ર, અથવા પાંચસો વાર ‘અ(સ)’ વર્ણને જપતો યોગી એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે । આ તો સ્થૂલ ફળ છે, સ્વર્ગ રીતે તો તે સ્વર્ગ કે અપવર્ગને પણ પામે છે ।

વિદ્યેજ્જલાગ્નિભૂપાલ વ્યાલ ચૌરારિ-મારિજમ્ ।
મય વશ્ચયતે પશ્ચનમસ્કાર ચ સસ્મરન્ ॥ ૧૬ ॥
આરાધ્ય વિધિગત્ પશ્ચનમસ્કારમુદારધીઃ ।
લક્ષજાપેન પાપેન, મુક્તે આર્હત્યમશ્રુતે ॥ ૧૭ ॥
ઐહિક ફલમીપ્સનામષ્ટકર્મપ્રસાધિની ।
મુક્તપર્થિના ચ સ્યાદેપૈનાષ્ટકર્મનિપેધિની ॥ ૧૮ ॥

5

પચ નમસ્કારને સારી રીતે સ્મરણ કરનારો વીજલી, પાળી, અગ્નિ, રાજા, હિંસક પશુ, ચોર, શત્રુ અને મારકીપી ઉત્પન્ન થતા મયને દૂર કરે છે (અર્થાત્—

‘યમેદ્ જલ જલણ ચિંતિય મિત્તો નિ પચનપકારો ।

અરિ-મારિ ચોર-રાડલ ઘોરુવસાગ [અમુગસ્સ મમ વા] પળાસેદ્ ॥ સ્વાહા ॥’

10

— આ મંત્રને ચંદનકર્પૂરવડે લીપેલી ભૂમિ પર મૂકેલી (૧) એક વહી ઉપર લખ્યો । તેના નીચે અરિહત ત્રગેરે પાંચ ટિક્કિકા ચિહ્નો કરીને પછી પ્રથમ નવકારાનું સ્મરણ કરવું અને તે પછી ‘યમેદ્’ ગાથાનો પ્રતિદિન ૧૦૮ ગાંતો અક્ષતગ્રહે જાપ ૨૧ દિવસ કરતા એ પ્રકારના મયો નહતા નથી ।) ॥ ૧૬

ઉદાર વુદ્ધિવાળો પુરુષ વિધિપૂર્વક એક લાખ જાપથી પચ નમસ્કારની આરાધના કરે તો પાપથી મુક્ત ત્રી તીર્થપૂર્ણાને પામે છે ॥ ૧૭ ॥

15

આ (પચ નમસ્કૃતિ) સાસારિક ફળોને ચાહનારાઓના ઘાટ *કર્મને સિદ્ધ કરનારી અને મોક્ષાભિ-લાપીઓના (જ્ઞાનાપરણાદિ) ઘાટ કર્મોને નાશ કરનારી છે જ ॥ ૧૮ ॥

સરલાવો — ગુરુપચક્રનામોલ્યા વિદ્યા સ્વાત્ પોદ્ગશાશ્વરી ।

ગપન્ શતદ્વય તસ્યાશ્વતુર્યસ્વામ્યાફલમ્ ॥ ૩૧ ॥

શતાનિ ધ્રીણિ પદ્મવર્ણ ચત્વારિ ચતુરશ્વરં ।

20

પચવળ જપન્ યોગી ચતુષ્ફલમશ્રુતે ॥ ૪૦ ॥

પ્રવૃત્તિદેતુરેવૈતદ્ભીયા કથિત ફલમ્ ।

ફલ સ્વ્યાપરગો તુ ધન્તિ પરમાથત્ ॥ ૪૧ ॥

—શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યવિરચિત યોગશાસ્ત્રે બષ્ટમ પ્રવાશ ।

૧૧ ઐ યમેદ્ ય (‘જલ’) જલણ ચિંતિયમિત્તોવિ પચનપકારો । અરિ-મારિ ચોર-રાડલ ઘોરુવસાગ [અમુગસ્સ મમ વા] પળાસેદ્ ॥ સ્વાહા ॥” ઇત્યક્ષુરચન્નેનેકસ્યા મૌલ્યા વહિકાપટે ત્રિલિંગા અષ્ટદિશિરાપદ્ય કમલદાદીનાં છવાડડદી નમસ્કાર સ્મૃતા, તત્ ॥ “યમેદ્” કથ્યાત્ ૧૦૮ તન્દુલૈષ્વ પક્તય િનાનિ ૨૧ યાવત્ । ૨૦ “સ્કારત્વ સં” J ।

૨૧ મુક્તમાહ” J ।

૨૨ “પ્રમાધની H ।

૨૩ “ત્રાતિક પૌષ્ટિક વિદેષણ મોહનોચાત્ર

મારણ-વશ્ય-સ્તમ્ભનામ્યાનિ ।

•

સ્તમ્ભ વિદેષમાકૃષ્ટિ, પુષ્ટિ શાન્તિપ્રચાત્રનમ્ ।

30

વશ્ય યથ ચ ત કૃયાન્, પ્વાધામિસુત્ર ક્રમાત્ ॥ ૨ ॥

—વિદ્યાનુશાસન (હસ્તલિખિત) પૃષ્ઠ ૨૦

૧ સ્તામન, ૨ વિદેષણ, ૩ આકર્ષણ, ૪ પુષ્ટિ, ૫ શાન્તિ, ૬ ઉચ્ચાત્રન, ૭ વશ્ય અને ૮ મારણ આ ઘાટ કમ છે ।

विपदामभिचारस्योपादानस्याखिलश्रियाम् ।
 स्मर्ता नमस्कृतेः स्वर्गिवर्गेण वरिवस्यते ॥ १९ ॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामेर्षोऽस्त्युपनिषत् परा ।
 आद्या सकलविद्यानां, वीजानां प्रकृतिः परा ॥ २० ॥
 इदं पथ्येदं पथ्यं, परलोकाध्वयायिनाम् ।
 परमाऽस्त्रं नृणां मोहराजयुद्धाय सज्जताम् ॥ २१ ॥
 प्राणी प्राणप्रयाणस्य, क्षणे ध्यायन् नमस्क्रियाम् ।
 लभते सुगतिर्नैकाः, पाप्मा न स्तुतपूर्व्यपि ॥ २२ ॥
 नमस्कृतिं कृष्याचित्तैः, श्रोत्रयोः प्राभृतीकृताः ।
 स्वीकृत्य पुण्ये सन्ध्यां च, तिर्यञ्चोऽपि ययुर्दिवम् ॥ २३ ॥
 त्रिदण्डिनं निगृह्याऽसियष्टिना 'श्रेष्ठिनन्दनः' ।
 नमस्कारस्य महसांसाधयत् स्वर्णपुरुषम् ॥ २४ ॥

विपत्तिओने दूर करवा माटे अभिचारमन्त्रप्रयोगरूप अने समग्र संपत्तिओना उपादान-मूळकारणरूप
 नमस्कारनुं स्मरण करनार देव-समूहवडे पूजाय छे ॥ १९ ॥

15 आ (नमस्कार) चौद पूर्वोना परम साररूप छे, समस्त विद्याओनुं आदि कारण छे अने
 बीज-मंत्रोनी परा-उत्कृष्ट प्रकृति (जन्मभूमि) छे ॥ २० ॥

परलोकना मार्गे प्रयाण करनाराओने आ नमस्कार मार्गमां हितकारी एवं उत्तम भातुं छे अने
 मोहराज साथे युद्ध करवाने सज्ज यता मनुष्योनुं अमोघ अल्ल छे ॥ २१ ॥

20 पहेलां जेणे स्मरण नथी कर्तुं एवो पापी प्राणी पण मरण समये नमस्कार-मंत्रनु ध्यान करतो
 अनेक प्रकारनी सुगतिओने प्राप्त करे छे* ॥ २२ ॥

कृपालु चित्तवाळा (सज्जनो) वडे कानमां नमस्कारनी भेट करायेला एवा तिर्यचो पण पवित्र छे
 सन्ध्या (ध्यान) जेनी एवी नमस्कृतिते स्वीकारीने स्वर्गे गया ॥ २३ ॥

(शिवनामे) श्रेष्ठि-पुत्रे तलवारवडे त्रिदंडीनी निग्रह करीने नमस्कारना प्रभावथी सुवर्णपुरुषने सिद्ध
 कर्यो ॥ २४ ॥

25 २४. 'मेपैवोप' J । २५. इयं H । २६. पथ्योदनं H ।

२७. सुगतिं नैकान् पाप्मनः कृतपूर्व्यपि J । २८. कृपावित्तैः J । २९. पुण्यसन्ध्यं च H । ३०. 'सा साधयन्
 स्वर्णपौरुषम् J ।

* (पाठांतर मुजव-पूर्वे जेणे अनेक पापो कर्यो होय एवो प्राणी पण मरणसमये नमस्कारनुं ध्यान करे तो
 सुगतिने पामे छे ।)

સ્મૃત્વા પચ્ચનમસ્કાર, પ્રતિષ્ઠાયાસ્તમોઘૃહમ્ ।
 ઘટન્યસ્તો 'મહાસત્યાઃ', પન્નગઃ પુષ્પમાલયત્ ॥ ૨૫ ॥
 નમસ્કારેણ સમ્બોધ્ય, માતુલિજ્ઞવનાન્તરમ્ ।
 પ્રાણપ્રાણ સ્વપરયોર્વ્યધત્ 'શ્રાદ્ધપુજ્ઞવ' ॥ ૨૬ ॥
 યક્ષતા 'હુન્ડિક' પ્રાપત્, સુંકુલ 'ચન્ડપિઙ્ગલ' ।
 ઇતસ્તાદ્ગુણસ્ફાર્તિ, 'સુદર્શનઃ' સુદર્શને ॥ ૨૭ ॥
 એપ માતા પિતા સ્વામી, ગુરુનેત્ર મિપૈક્ સસા ।
 પ્રાણસ્ત્રાણ મતિર્દીપઃ, શાન્તિઃ પુષ્ટિર્મહન્મહઃ ॥ ૨૮ ॥
 નિધયઃ સન્નિધૌ કામધેનુરપ્યનુગામિકા ।
 ભૂમૃતો મૃતકાસ્તસ્ય, યસ્ય નૈપ હૃદા હિરુક્ ॥ ૨૯ ॥
 નાસ્થેયત્તા પ્રભાપ્રાણા, ક્રમવર્તિતયા ગિરા ।
 મિતાપુષ્પવાચ સર્વોઽપિ, ન્યક્ષેણ ભણિતુ ક્ષમઃ ॥ ૩૦ ॥
 સર્વાઽવસ્થોચિત સર્વશ્રુતસાર સનાતનમ્ ।
 પરમેષ્ઠિમહામન્ત્ર, ભક્તિતન્ત્રમુપાસ્મહે ॥ ૩૧ ॥

5

10

પચ્ચનમસ્કારમત્રનુ સ્મરણ કરીને અધારા ઘરમા ગયેલી (શ્રીમતી નામની) મહાસતીને ઘટામા 15
 રહેલો સર્પ ફૂલની માળા બની ગયો ॥ ૨૫ ॥

(જિનદાસ નામના) ઉત્તમ શ્રાવકે ત્રીજોરાના પનમા વ્યસ્તરદેરને નમસ્કારમત્રનુકે પ્રતિજોગ કરીને
 પોતાના અને પરના પ્રાણોની રક્ષા કરી ॥ ૨૬ ॥

નમસ્કાર-મત્રના પ્રભાવથી હુન્ડિક નામનો ચોર મહર્થિક યક્ષપણાને પામ્યો, ચન્ડપિંગલ નામનો
 ચોર ઉત્તમકુલને પામ્યો અને સુદર્શન નામના શેઠ જિનમત્તને વિષે ઉત્તમ ગુણોની વૃદ્ધિને પામ્યા ॥ ૨૭ ॥ 20

આ નમસ્કાર-મત્ર માતા, પિતા, સ્વામી, ગુરુ, નેત્ર, વેધ, મિત્ર, પ્રાણ, રક્ષણ, બુદ્ધિ, દીપક, શાન્તિ,
 પુષ્ટિ અને મહાવ્યોતિ છે ॥ ૨૮ ॥

જેના હૃદયથી આ (નમસ્કાર મત્ર) દૂર નથી, તેની પાસે (નવ) નિધિઓ રહે છે, કામધેનુ પણ
 તેની અનુગામિની બને છે અને રાજાઓ તેના નોકર થઈને રહે છે ॥ ૨૯ ॥

આ નમસ્કારના પ્રભાવો આટલા જ છે એવું નથી । વાળી તો નમનર્તી છે અને આયુષ્ય પણ 25
 પારિમિત છે, તેથી આનો પ્રભાવ વિસ્તારથી કહેવા માટે કોઈ પણ સમર્થ નથી ॥ ૩૦ ॥

ત્રીજી અવસ્થાને યોગ્ય, વધા શાસ્ત્રોના સારભૂત, સનાતન-શાશ્વત અને ભક્તિના તત્ત્વરૂપ પરમેષ્ઠિ
 મહામત્રની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ ॥ ૩૧ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિત-વૃત્તમ્)

ઉચ્ચૈર્યોજનલક્ષમાનવિદિતો વિભ્રત્ સુવર્ણાત્મતાં,
ભવ્યાનન્દનભદ્રશૌભમહિમા, રોચિષ્ણચૂલાશ્રિતઃ ।

અસ્તુ શ્રીજિનૈર્ગૌહમાસ્વરુચિસ્થાનં લસન્નિર્જરઃ,
સોડયં વઃ પરમેષ્ટિપન્ચકનમસ્કારઃ સુમેરુઃ શ્રિયે ॥ ૩૨ ॥

સામ્નાયાવયન્નાં જિનપ્રભગુરુર્યાં સૂત્રયામાસિવાન્,
દિવ્યાં 'પન્ચ-નમસ્કૃતિ-સ્તુતિમિમામાનન્દનન્દન્મનાઃ ।

યસ્યૈષાશ્વતિ ક્ષ્ણસીમાનિ સદા મુક્તાલતાવિઘ્નૈર્મં,
તં મુશ્વન્ત્યચિરેણ વિઘ્નનિચયાઃ શ્લિપ્યન્તિ ચ શ્રીભરાઃ ॥ ૩૩ ॥

- 10 જે લાલ્લો માણસોમા અત્યન્ત પ્રસિદ્ધ છે, સુદર વર્ણ(અક્ષર)મયનાને ધારણ કરનારો છે, ભવ્ય પુરુષોને-મોઝામિલાપીઓને આનન્દ આપનારો તથા ભદ્રપુરુષોના શાઝાગૃહ સમાન છે, દેદીપ્યમાન ચૂલિકાયાં સુશોભિત છે, જે શ્રીજિનેશ્વર ભગવાનને વિષે મનવાળા પુરુષોની અતિશયવાળી રુચિનું સ્થાન છે અને જેમાં દેવતાઓનું અગ્રિયાન છે તે આ પંચ-પરમેષ્ટિ-નમસ્કારરૂપી સુમેરુ તમારા કલ્યાણને માટે થાઓ ।

(આ શ્લોકમા મેરુ પર્વતના *રૂપકથી નમસ્કારમંત્રને વર્ણવ્યો છે) ॥ ૩૨ ॥

- 15 આનન્દથી ડહાસિત મનવાળા 'શ્રીજિનપ્રભસૂરિ' આમ્નાયના અંશોવાળી દિવ્ય આ 'પન્ચ-નમસ્કૃતિ' નામની સ્તુતિની રચના કરી છે; મોતીના હારની સમાન શોભાવાળી આ પંચનમસ્કૃતિ જેના કઠ-પ્રદેશમાં સદા શોભે છે તેને વિઘ્નોની પરંપગ ગીત્ર છોડી દે છે અને લક્ષ્મીના સમૂહો મેટે છે ॥ ૩૩ ॥

પરિચય

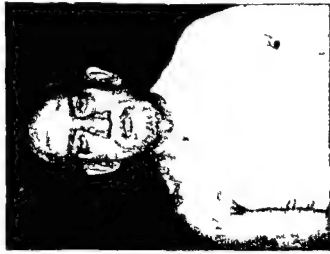
- આ સ્તુતિના ત્રણ પ્રતિઓ મળી હતી; જેમાંની એક પ્રતિ વડોદરા, શ્રીહંસવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહ-
20 જૈનજ્ઞાનમંદિરની પ્રતિ નં. ૧૬૨^૩ હતી; વીજી મુંવડે, રૉયલ એશિયાટિક સોસાયટી પ્રતિ નં. ૧૨૩ હતી; ત્રીજી પ્રતિ 'નમસ્કારવ્યાખ્યાનટીકા' ના પૂર્વભાગમાં સંગ્રહરૂપે આપેલી હતી, જેની ફોટોસ્ટેટિક કોપી અમારા સંગ્રહમાં છે । એ ત્રણે પ્રતિઓ ઊપરથી પાઠ સુધારીને અહીં આપેલ છે, છેવટે મુનિ શ્રીજિનવિજયજીએ છપાવેલાં ફોર્મ્સ ઊપરથી પાઠમેદો લઈ, તેમાં છપાયેલી શબ્દસ્યલટિપ્પણીનો પણ અહીં સમાવેશ કર્યો છે । આ રીતે મૂળ, શબ્દ-ટિપ્પણી, પાઠાંતરો અને અનુવાદ સાથે આ સ્તોત્રને અહીં પ્રગટ કર્યું છે ।

- 25 આ સ્તોત્રના કર્તા સ્વરતરગચ્છીય શ્રીજિનપ્રભસૂરિ, ચૌદમી સદીમાં; એક પ્રતિભાશાળી વિદ્વાન્ તરીકે જૈન સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલા છે । તેમણે સ્તોત્રસાહિત્યમાં અનેક કૃતિઓ રચી છે, તેમની માત્રિક તરીકેની સ્થાતિ પણ તેમનાં ચરિતવર્ણનો અને કૃતિઓ નોંધે છે । શ્રીજિનપ્રભસૂરિ નમસ્કાર વિશે આ કૃતિમાં વિશિષ્ટ માહિતી આપી છે અને તેના આમ્નાયનું સૂચન પણ કર્યું છે । વગ્રીશ અનુષ્ટુપ છંદમાં આ કૃતિ છે ।

૩૬. ભદ્રાણાં શાલાગૃહં ભદ્રશાલ^૭ । ૩૭. જિનગા જિનવિષયા ઈહા યેષાં તે, માસ્વરાતિગાયિની
30 રુચિરીપ્સા તસ્યાઃ સ્થાનં વિષયઃ ।

* મેરુના પક્ષમાં અર્થ :—

જે ઝંચાઈમાં એક લાલ્લ યોજન પ્રમાણ પ્રસિદ્ધ છે, સુવર્ણમય શરીરને ધારણ કરનાર, ઉત્તમ પુરુષોને આનંદદાયી એવા ભદ્રશાલ વનથી યુક્ત છે, સુશોભિત શિખરવાળો છે, -દેદીપ્યમાન કાન્તિવાળા શ્રીજિનાલયોના સુંદર સ્થાનરૂપ છે, જેમાં દેવતાઓ ક્રીડા કરે છે, એવો તે સુમેરુ પર્વત તમારા કલ્યાણને માટે થાઓ ॥ ૩૨ ॥

पू. सुनिधी पुण्यविजय गीमहाराज
द्वन्द्वित्तिल पात्र

पंचमंगलामहाभुयवन्मधन्मुत्तं

नमो अरिहंताय

नमो सिद्धाय

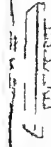
नमो आयरियाय

नमो गुवक्षायाय

नमो लोए तबसादुण्णं ।

एस्तो पंचनमुक्कासो, सच्चारावणसणो ।

पंगलायं च तबेतिं षट्ठं हवइ मंगलं ॥

શ્રીજિનપ્રભસૂરિરચિતઃ
પશ્વપરમેષ્ઠિનમસ્કારસ્તવઃ ॥
(અનુષ્ટુપ્-વૃત્તમ્)

સ્વ.શ્રિય શ્રીમદર્હન્ટઃ, સિદ્ધાઃ સિદ્ધપુરીપદમ્ । 5
આચાર્યાઃ પશ્વધાચાર, વાચકા વાચના વરામ્ ॥ ૧ ॥
સાધવઃ સિદ્ધિ સાહાય, તિતન્વન્તુ તિવેક્ષિનામ્ ।
મજ્જલાના ચ સર્વેષા, પ્રથમ ભગતિ મજ્જલમ્ ॥ ૨ ॥
અર્હમિત્પશ્ચર માયા-વીજ ચ પ્રણવાક્ષરમ્ ।
એવ જ્ઞાનસ્વરૂપેણ, ધ્યેય ધ્યાયન્તિ યોગિનઃ ॥ ૩ ॥ 10
હૃત્પદ્મ પોઢશદલ, સ્થાપિત પોઢશાક્ષરમ્ ।
પરમેષ્ઠિસ્થિતં વીજ, ધ્યાયેદક્ષરદ મુદા ॥ ૪ ॥
મન્ત્રાણામાદિમ મન્ત્ર, તન્ત્ર વિઘ્નૌધનિગ્રહમ્ ।
યે સ્મરન્તિ સદૈવૈન, તે ભગન્તિ 'જિનપ્રભાઃ' ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

15

વિવેક્ષી પુરુષોને શ્રી અરિહતો સ્વર્ગની લક્ષ્મી, સિદ્ધો સિદ્ધપદ, આચાર્યો પાંચ પ્રકારનો આચાર ઉપાધ્યાયો શ્રેષ્ઠ શાસ્ત્રજ્ઞાન અને સાધુઓ સિદ્ધિમા (મોક્ષમાર્ગમા) મદદ આપો । એ પાંચ પરમેષ્ઠિઓને કરાયેલ નમસ્કાર સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે ॥ ૧-૨ ॥

‘ૐ હ્રીં અર્હં’ રૂપ ધ્યેયનુ યોગીઓ જ્ઞાનરૂપે (૧) ધ્યાન કરે છે ॥ ૩ ॥

પોઢશદલ હૃદયરુમળની સોઠ પાંખડીઓમા સોઠ સ્વરો અથવા ‘અ-રિ હ-ન્ત સિ દ્વ-આ-ન્ય રિ-ન્ય-ઝ 20
પ જ્ઞા-ન્ય-સા હ્’ એ પોઢશાક્ષર અનુક્રમે સ્થાપવા । તેની મધ્યમાં મોક્ષદાયક શ્રી પરમેષ્ઠિવીજ (ૐ અથવા
ૐ) નુ પ્રસન્નનાપૂર્વક ધ્યાન કરવું । એ વીજ સર્વ મત્રોમા પ્રથમ મત્ર છે અને ત્રિમુક્તિમૂલનો નાશ કરનાર
મહાન તત્ત્વ પણ એ જ છે । જેઓ એનુ સદૈવ ધ્યાન કરે છે તેઓ શ્રી જિનેશ્વરની કાન્તિ સમાન કાન્તિવાળા
થાય છે (અહીં ‘જિનપ્રભા’ પદ વડે કર્નાએ પોતાનુ નામ પણ શ્લેષિત કર્યું છે) ॥ ૪-૫ ॥

પરિચય

25

આ સ્તોત્રમા ચરતરગચ્છીય આચાર્ય શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ પાંચ અનુષ્ટુપ શ્લોકોમા પાંચ પરમેષ્ઠી ભગ-
વતોની સ્તુતિ કરી છે । એ સ્તોત્ર પૂના, માહારકાર રિસર્વ ડિસ્ટ્રિક્ટપૂઠની આદિનાય મહાપ્રભાતક સ્તોત્ર નામની
હસ્તલિપિત પ્રતિ ન ૧૨૨૪-૮૦ માથી પ્રાપ્ત થયું છે । એ સ્તોત્રને અહીં અનુવાદ સાથે પ્રકાશિત કર્યું છે ॥

શ્રીકમલપ્રભસૂરિવિરચિતં જિનપંજરસ્તોત્રમ્

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં અર્હદ્ભ્યો નમો નમઃ ।

5

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં મિદ્ધેભ્યો નમો નમઃ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં આચાર્યેભ્યો નમો નમઃ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં ઉપાધ્યાયેભ્યો નમો નમઃ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં ગૌતમ-પ્રમુલ-સર્વસાધુભ્યો નમો નમઃ ॥ ૧ ॥

ૐ પચ્ચ-નમસ્કારઃ, સર્વ-પાપ-ક્ષયદ્ધરઃ ।

10

મજ્જલાનાં ચ સર્વેષાં, પ્રથમં ભવતિ મજ્જલમ્ ॥ ૨ ॥

ૐ હ્રીં શ્રીં જયે વિજયે, અર્હં પરમાત્મને નમઃ ।

કમલપ્રભસૂરીન્દ્રો, ભાપતે જિનપંજરમ્ ॥ ૩ ॥

ૐ ભક્તોપવાસેન, ત્રિકાલં યઃ પઠેદિદમ્ ।

મનોઽભિલપિતં સર્વં, ફલં સ લભતે ધ્રુવમ્ ॥ ૪ ॥

15

ભૂશ્યા-બ્રહ્મચર્યેણ, ક્રોધ-લોભવિવર્જિતઃ ।

દેવતાગ્રે પવિત્રાત્મા, પળમાસૈર્લભતે ફલમ્ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

આ પચ્ચ-નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ-ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે ॥ ૨ ॥

“ૐ હ્રીં શ્રીં જયે ! વિજયે ! અર્હં પરમાત્મને નમઃ” એ મંત્ર વડે પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને

20 શ્રીકમલપ્રભસૂરિ શ્રીજિનપંજર નામના સ્તોત્રને કહે છે ॥ ૩ ॥

જે (મનુષ્ય) એકાસણ અથવા ઉપવાસ કરીને ત્રિકાલ આ (સ્તોત્ર) ને મળે છે, તે નિશ્ચય-પૂર્વક સર્વ મનોવાદ્ધિન ફલને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૪ ॥

ક્રોધ અને લોભથી રહિત એવો જે પવિત્ર પુરુષ ભૂશ્યા અને બ્રહ્મચર્ય વડે આ સ્તોત્રની રોજ નિયમિત સાધના કરે છે તે હ મહિનામા ફલને પામે છે ॥ ૫ ॥

અર્હન્ત સ્થાપયેન્મૂર્ધિ, મિદ્ધં ચમુર્લલાટકે ।
આચાર્યં શ્રોત્રયોર્મધ્યે, ઉપાધ્યાય તુ નામિકે ॥ ૬ ॥

માધુવૃન્દ મુંગસ્યાગ્રે, મન શુદ્ધિં વિધાય ચ ।
સૂર્ય-ચન્દ્રનિરોધેનં, મુઘી મર્માર્થમિદ્ધયે ॥ ૭ ॥

દક્ષિણે મદનઢેપી, વામપાશ્વ સ્થિતો જિન ।
અન્નસન્ધિષુ સર્વત્ર પરમેષ્ઠી શિવક્રૂર ॥ ૮ ॥

પૂર્વાશા ચ જિનો રક્ષેદામેયીં નિજિતેન્દ્રિય ।
દક્ષિણાશા પર ત્વ, નૈર્ઋતીં ચ ત્રિકાલવિત્ ॥ ૯ ॥

પશ્ચિમાશા જગન્નાથો, વાયવ્યા પરમેશ્વરઃ ।
ઉત્તરા તીર્થકૃત્સર્વામી(ત્માર્ચક)શાનેઽપિ નિરંજન ॥ ૧૦ ॥

પાતાલ મગરાનર્હન્નાકાશ પુરપોત્તમ ।
રોહિણીપ્રમુલા દેવ્યો, રક્ષન્તુ સઙ્ગ કુલમ્ ॥ ૧૧ ॥

બુદ્ધિમાન્ પુરુષ, મર્માપના સિદ્ધિ માટે મૂર્ધનાડી અને ચન્દ્રનાડીને રોડીને અને મનની પવિત્રતા કરાવે અર્હન્તને મન્નરમા, સિદ્ધને લલાટ પર મૂર્ધનમા, આચાર્યને પાને જાનોની મધ્યમાં, ઉપાધ્યાયને નાસિકા ઉપર અને સાધુમુદાચને મુગના અન્ન ભાગ ઉપર સ્થાપિત કરે ॥ ૬-૭ ॥

શ્રી અર્હત પરમામા કામનાશકરૂપે દક્ષિણ વામનુ, ત્રિતરૂપે વામવામનુ અને ત્રય, પરમેષ્ઠી અને શિવક્રૂર રૂપે અગોના સંધિ સ્થાનોનું રક્ષણ કરે ॥ ૮ ॥

શ્રી અર્હત પરમામા જિનેષ્વરરૂપે ૭૩ દિશાની રક્ષા કરે, વિજિતેન્દ્રિય (ઇન્દ્રિયોને નીનનાર) રૂપ આશ્રયી વિરિજિતા રક્ષા કરે, પદ્મપદ્મરૂપે દક્ષિણ-દિશાની રક્ષા કરે અને વ્રણે વાટને જાતનાર રૂપે નૈર્ઋતી વિદિશાના રક્ષા કરે । જગન્નાથરૂપે પશ્ચિમ દિશાની રક્ષા કરે, પરમેષ્વરરૂપે વાયવ્ય વિરિજિતાની રક્ષા કરે, સૌવર અને સારંગરૂપે ઉદરદિશાની રક્ષા કરે અને ત્રિજનરૂપે દુશાન શિવશાતા રક્ષા કરે, મગરાનર્હન્નાકાશ પાતાલની રક્ષા કરે અને પુરપોત્તમરૂપે આનંદાશી રક્ષા કરે । રોહિણી તરેરે દેવીઓ મમ્મ કુલમ્ રક્ષા કરે ॥ ૧૦-૧૧-૧૨ ॥

ઋષભો મસ્તકં રક્ષેદજિતોઽપિ વિલોચને ।
 સમ્ભવઃ કર્ણયુગલેઽભિનન્દનસ્તુ નાસિકે ॥ ૧૨ ॥
 ઔઘૌ શ્રીસુમતી રક્ષેદ્, દન્તાન્ પદ્મપ્રભો વિભુઃ ।
 જિહ્વાં સુપાર્શ્વદેવોઽયં, તાલું ચન્દ્રપ્રભાભિધઃ ॥ ૧૩ ॥
 ૫ કણ્ઠં શ્રીસુવિધી રક્ષેદ્, હૃદયં શ્રીસુશીતલઃ ।
 શ્રેયાંસો વાહુયુગલં, વાસુપૂજ્યઃ કરદ્વયમ્ ॥ ૧૪ ॥
 અઙ્ગુલીર્વિમલો રક્ષેદનન્તોઽસૌ નલ્લાનપિ ।
 શ્રીધર્મોઽપ્યુદૈરાસ્યીનિ, શ્રીશાન્તિર્નાભિમણ્ડલમ્ ॥ ૧૫ ॥
 શ્રીકુંથુર્ગુહ્યકં રક્ષેદરો લોમકટીતટમ્ ।
 ૧૦ મલ્હિરુરુપ્થૈમંસં, જઘ્ને ચ મુનિસુવ્રતઃ ॥ ૧૬ ॥
 પૌંદાઙ્ગુલીર્નમી રક્ષેદ્છ્રીનેમિશ્વરણદ્વયમ્ ।
 શ્રીપાર્શ્વનાથઃ સર્વાઙ્ગં, વર્ધમાનશ્ચિદાત્મકમ્ ॥ ૧૭ ॥
 પૃથિવી-જલ-તેજસ્ક-વાય્વાકાશમયં જગત્ ।
 રક્ષેદશેષ-પાપેભ્યો, વીતરાગો નિરજ્જનઃ ॥ ૧૮ ॥

- ૧૫ શ્રીઋષભદેવ ભગવાન મસ્તકની રક્ષા કરો, શ્રી અજિતનાથ ભગવાન આંખોની રક્ષા કરો, શ્રીસંભવનાથ ભગવાન વંત્રે કાનોની રક્ષા કરો, શ્રી અભિનંદન સ્વામી વંત્રે નાસિકાની રક્ષા કરો, શ્રીસુમતિ-નાથ ભગવાન વંત્રે ઓઘની રક્ષા કરો, શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી ઢાંતોની રક્ષા કરો, તથા શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાન જીભની રક્ષા કરો, શ્રી ચન્દ્રપ્રભસ્વામી તાલુની રક્ષા કરો, શ્રી સુવિધિનાથ ભગવાન કંઠની રક્ષા કરો, શ્રી શીતલનાથ ભગવાન હૃદયની રક્ષા કરો, શ્રી શ્રેયાંસનાથ ભગવાન વંત્રે વાહુની રક્ષા કરો, શ્રી વાસુપૂજ્ય
 ૨૦ સ્વામી વંત્રે હાથની રક્ષા કરો, શ્રી વિમલનાથ ભગવાન આંગળીઓની રક્ષા કરો, શ્રી અનન્તનાથ ભગવાન નલોની રક્ષા કરો, શ્રી ધર્મનાથ ભગવાન ઉદર અને અસ્થિઓની રક્ષા કરો, શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાન નાભિમણ્ડલની રક્ષા કરો, શ્રી કુંથુનાથ ભગવાન ગુહ્ય-પ્રદેશની રક્ષા કરો, શ્રી અરનાથ ભગવાન રોમરાજી અને કેડની રક્ષા કરો, શ્રી મલ્હિનાથ ભગવાન છાતી, પીઠ અને ખભાની રક્ષા કરો, શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી વંત્રે જંઘાઓની રક્ષા કરો, શ્રીનમિનાથ ભગવાન પગની આંગળીઓની રક્ષા કરો, શ્રી નૈમિનાથ ભગવાન વંત્રે
 ૨૫ ચરણની રક્ષા કરો, શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન સર્વાંગની—શરીરના સર્વ અવયવોની રક્ષા કરો અને શ્રી મહાવીર-સ્વામી જ્ઞાન-સ્વરૂપ આત્માની રક્ષા કરો ॥ ૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭ ॥

શ્રી અરિહંત પરમાત્મા પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને આકાશાત્મક જગતનુ વીતરાગ અને નિરજનરૂપે સર્વ પાપથી રક્ષણ કરો ॥ ૧૮ ॥

રાજદારે શ્મશાને ચ, સગ્રામે શુનુ-સફ્ફટે ।
 વ્યાઘ્ર ચૌરાગ્નિ સર્પાદિ-ભૂત પ્રેત મયાશ્રિતે ॥ ૧૯ ॥
 અંકાલે મરણે પ્રાપ્તે, દારિદ્ર્યાપત્તમાશ્રિતે ।
 અપુત્રત્વે મહાદુઃખે, મૂર્ધ્વત્વે રોગપીડિતે ॥ ૨૦ ॥
 હાકિની-શાકિનીગ્રસ્તે, મહાગ્રહગણાદિતે ।
 નયુત્તારેઽધ્વવૈષ્ણવે, વ્યસને ચાપદિ સ્મરેત્ ॥ ૨૧ ॥
 પ્રાતરેવ સમુત્થાય, ય સ્મરેજિનપજરમ્ ।
 તસ્ય ક્ષિણિદ્ મય નાસ્તિ, લભતે સુખસમ્પદં ॥ ૨૨ ॥
 જિન પજરનામેદ, યઃ સ્મરેદનુવાસરમ્ ।
 કમલપ્રભરાજેન્દ્ર-શ્રિય સ લભતે નરઃ ॥ ૨૩ ॥

5

10

(શ્લોકચતુષ્ટયમ્)

પ્રાતઃ સમુત્થાય પઠેન્ કૃતજ્ઞો ય સ્તોત્રમેતજિનપજરસ્ય ।
 આસાદયેચ્છ્રીકમલપ્રભાશ્ચ લક્ષ્મીં મનોનાશ્ચિતપૂરણાય ॥ ૨૪ ॥
 શ્રીશ્લેષપદ્મીયવરેણ્યગચ્છે, દેવપ્રભાચાર્યપદાન્જહસઃ ।
 વાદીન્દ્રચૂડામણિરેપ જૈનો, જીર્વાંદુ ગુરુ શ્રીકમલપ્રભાસ્ય ॥ ૨૫ ॥

15

રાજદારમા, શ્મશાનમાં, સપ્રામામા, શુનુઓથી આવેલી આપત્તિમાં, વાઘ, ચોર, અગ્નિ, સર્પ પ્રમુખ હિંસક પ્રાણીઓ તથા ભૂત પ્રેતના મય વચ્ચે, અંકાલ મૃત્યુ નડતે, દારિદ્ર્યરૂપ આપત્તિના સમયમાં, પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે, મહાન દુઃખ વચ્ચે, મૂર્ધ્વપાતમાં, રોગની પીડામાં ટાકિની અને શાકિનીના વલગાહ વચ્ચે, મોટા પ્રહોના સમુદાયથી થતા દુઃખમાં, નદીને ઉતરતી નડતે, માર્ગની વિષમતામાં, કષ્ટમાં અને આફતમાં આ (જિનપજર સ્તોત્ર) નું સ્મરણ કરવું જોઈએ ॥ ૧૯-૨૦-૨૧ ॥

20

પ્રાતઃ કાઠમા ઝડીને જે 'જિન પજર-સ્તોત્ર'નું સ્મરણ કરે, તેને જોડે જાતનો મય થનો નથી અને સુખ-સપત્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૨૨ ॥

'જિનપજર' નામના આ સ્તોત્રનું જે પ્રતિદિન સ્મરણ કરે છે, તે મનુષ્ય કમઝ સમાન વાન્તિપાઝા ચક્રવર્તીની સમૃદ્ધિને (૧) પ્રાપ્ત કરે છે । (આ શ્લોકમાં આ સ્તોત્રના ચર્તા શ્રીકમલપ્રભસૂરિ પોતાનું નામ પણ સૂચવ્યું છે ।) ॥ ૨૩ ॥

25

પ્રાતઃ કાઠમા ઝડીને જે કૃતજ્ઞ પુરુષ આ 'જિનપજર' નામના સ્તોત્રને મળે તે મનના અભિલાષોને પૂર્ણ કરનારો શ્રીકમલપ્રભા નામે પ્રસિદ્ધ (૧) એવી લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે ॥ ૨૪ ॥

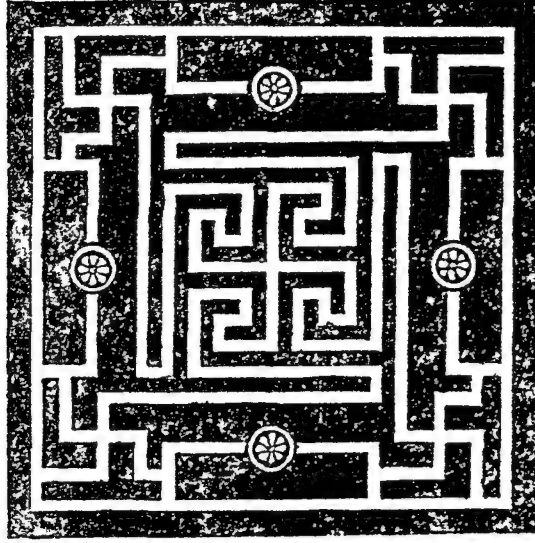
શ્રીશ્લેષપદ્મીય નામના શ્રેષ્ઠ ગચ્છમા શ્રી દેવપ્રભાચાર્યના ચરણ-કમલને વિષે હસ-સમાન અને જિનવાદીન્દ્રચૂડામણિ શ્રીકમલપ્રભ નામના સૂરિ જય પામો ॥ ૨૫ ॥

પરિચય

શ્રીકમલપ્રભસૂરિરચિત જિનપદ્મરસ્તોત્ર અનેક સ્થલે પ્રસિદ્ધ થયું છે, છતાં મુંવર્ડ શ્રીશાન્તિનાથજી જૈન મંદિરના હસ્તલિખિત સંગ્રહની પ્રતિ નં. ૨૬૭ ની એક શુદ્ધ પ્રતિ અમને મળી હતી તેના આધારે પાઠમેદો લઈને, અને મૂલપાઠ સંશોધીને, અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ કરેલ છે ।

5

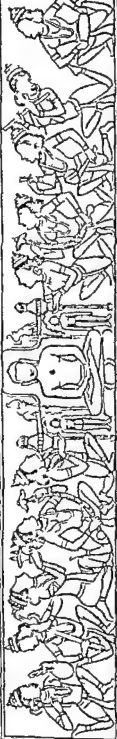
પચપરમેષ્ઠી તેમ જ ચોવીશ તીર્થકરોનો શરીરમાં કયે કયે સ્થલે ન્યાસ કરવો અને એ પ્રકારના ન્યાસનું શું ફલ મળે, તે આ સ્તોત્રમાં જણાવ્યું છે ।

पृ ५ श्रीगुरुचरित्रवर्णी गणिवर्य
हस्तालिखित पाठ

श्री गुरुचरित्रं मधुरमयम्
प्राचीनं हि हिताय नमो निधन
नमो धामरिचयम्
तस्मात् प्रवृत्तनाथम् तस्मात् प्रवृत्तनाथम्
एतन्मपत्वा नमुद्रात् सत्त्वाभावस्यमासया
मयाचरणं च सत्त्वोक्तिं पश्यन् हृदयं मयाचरणम् ॥५॥

મહામહોપાધ્યાયશ્રીયશોવિજયગણિવિરચિતા પરમાત્મપદ્મવિંશતિકા ।

પરમાત્મા પરજ્યોતિ', પરમેષ્ઠી નિરજ્જનઃ ।

અજઃ સનાતનઃ શમ્ભુઃ, સ્વયમ્ભૂર્જયતાઙ્ગિનઃ ॥ ૧ ॥

5

નિત્ય વિજ્ઞાનમાનન્દ, બ્રહ્મ યત્ર પ્રતિષ્ઠિતમ્ ।

શુદ્ધબુદ્ધસ્વભાવાય, નમસ્તસ્મૈ પરાત્મને ॥ ૨ ॥

અવિઘ્નાજનિતૈઃ, સર્વેર્વિકારૈરનુપદ્રુતઃ ।

વ્યત્તયા શિવપદસ્યોઙ્ગસૌ, શક્ત્યા જયતિ સર્વગઃ ॥ ૩ ॥

યત્તો વાચો નિવર્તન્તે, ન યત્ર મનસો ગતિઃ ।

10

શુદ્ધાનુભવસવેદ્ય, તદ્દૂપ પરમાત્મનઃ ॥ ૪ ॥

ન સ્પર્શો યસ્ય નો ઘર્ષો, ન ગન્ધો ન રસ શ્રુતી ।

શુદ્ધચિન્માત્રગુણવાન, પરમાત્મા સ ગીયતે ॥ ૫ ॥

માધુર્યપ્રતિશયો યદ્વા, ગુણૌઘઃ પરમાત્મનઃ ।

તથાઽઽત્યાતુ ન શક્યોઽપિ, પ્રત્યાત્યાતુ ન શક્યતે ॥ ૬ ॥

15

અનુવાદ

પરમાત્મા, પરજ્યોતિ, પરમેષ્ઠી, નિરજન, અજ, સનાતન, શમ્ભુ અને સ્વયમ્ એવા શ્રી જિનેશ્વર મહાવાન જયન્તા નર્તા ॥ ૧ ॥

જેનામા નિત્ય વિજ્ઞાન (કેવલ જ્ઞાન), આનન્દ અને બ્રહ્મ પ્રતિષ્ઠિત છે અને જેઓ શુદ્ધ અને બુદ્ધ સ્વભાવવાળા છે તે પરમાત્માને હુ નમસ્કાર કરુ છુ ॥ ૨ ॥

20

અવિઘ્નાયી ઉત્પન્ન થયેલા સર્વ વિકારોથી અક્ષુબ્ધ, વ્યક્તિરૂપે મોક્ષમા રહેલા કિન્તુ શક્તિરૂપે સત્યવ્યાપી એવા પરમાત્મા જયન્તા વર્તે છે ॥ ૩ ॥

વ્યાપી (જે સ્વરૂપનુ વર્ણન ન કરી શકનાયી) વાળીઓ પાછી ફરે છે અને વ્યા મનની ગતિ નથી કિન્તુ કેવલ શુદ્ધ અનુભવ જ્ઞાનરૂપે જે સવેદ્ય છે તે પરમાત્મરૂપ છે ॥ ૪ ॥

જેને સ્પર્શ નથી, ઘર્ષ નથી, ગન્ધ નથી, રસ નથી, તથા શ્રુતિ નથી કિન્તુ જે શુદ્ધ ચિન્માત્ર 25 ગુણવાળા છે તે પરમાત્મા કહેવાય છે ॥ ૫ ॥

અથવા પરમાત્માના ગુણોનો સમૂહ માધુર્યપ્રતિશયરૂપ છે । તે ગુણસમૂહ યથાર્થરીતે કહી શકાતો નથી, છતાં તે તેવી રીતે નથી એમ પણ કહી શકાતુ નથી ॥ ૬ ॥

બુદ્ધો જિનો હર્ષાકેશઃ, શમ્ભુર્બ્રહ્માઽઽદિપુરુષઃ ।

ઇત્યાદિ નામભેદેઽપિ, નાર્થતઃ સ વિભિદ્યતે ॥ ૭ ॥

ધાવન્તોઽપિ નયાઃ નૈકે (સર્વે), તત્સ્વરૂપં સ્પૃશન્તિ ન ।

સમુદ્રા ઇવ કલ્હોલૈઃ, કૃતપ્રતિનિવૃત્તયઃ ॥ ૮ ॥

5 શબ્દોપરક્તતદ્રૂપગ્રોધકૃત્તયપદ્ધતિઃ ।

નિર્વિકલ્પં તુ તદ્રૂપં, ગમ્યં નાનુભવં વિના ॥ ૯ ॥

કેપાં ન કલ્પનાદર્વી, શાસ્ત્રક્ષીરાન્નગાહિની ।

સ્તોકાસ્તચ્ચરસાસ્વાદવિદોઽનુભવજિહ્વા ॥ ૧૦ ॥

જિતેન્દ્રિયા જિતક્રોધા, દાન્તાત્માનઃ શુભાશયાઃ ।

10 પરમાત્મગતિં યાન્તિ, વિભિન્નૈરપિ વર્ત્મભિઃ ॥ ૧૧ ॥

નૂતં મુમુક્ષવઃ સર્વે, પરમેશ્વરસેવકાઃ ।

દૂરાસન્નાદિભેદસ્તુ, તદ્ભૃત્યત્વં નિહન્તિ ન ॥ ૧૨ ॥

નામમાત્રેણ યે દ્વેષા, જ્ઞાનમાર્ગવિવર્જિતાઃ ।

ન પઞ્ચન્તિ પરાત્માનં, તે ઘૃકા ઇવ ભાસ્કરમ્ ॥ ૧૩ ॥

15 તેના બુદ્ધ, જિન, હર્ષાકેશ, શમ્ભુ, બ્રહ્મા, આદિપુરુષ વગેરે ભિન્ન ભિન્ન નામો હોવા છતાં પણ અર્થથી તે પરમાત્મામાં મેદ કરી ગયાતો નથી ॥ ૭ ॥

જેમ સમુદ્રો પોતાના તરંગોવડે મર્યાદા વહારની ભૂમિને સ્પર્શ કરવા જાય છે છતાં કિનારા સાથે અથડાઈને પોતાના તરંગો સાથે પાછા ફરે છે, તેમ નયો પોતાની વિકલ્પ જાળ વડે પરમાત્મ-સ્વરૂપને સ્પર્શવા દોડે છે—પ્રયત્ન કરે છે, છતાં તે સ્વરૂપને પામી શકતા નથી કિન્તુ પાછા ફરે છે (તાત્પર્ય એ છે કે 20 પરમાત્માનું રૂપ સર્વ નયપદ્ધતિઓથી પર છે, તેથી તે નયોની પકડમાં શી રીતે આવી શકે ?) ॥ ૮ ॥

નય પદ્ધતિ તો શબ્દથી ઉપરક્ત એવા પરમાત્મરૂપનો ગ્રોધ કરાવનારી છે, જ્યારે તેનું નિર્વિકલ્પ રૂપ તો અનુભવ વિના સમજાય તેવું નથી ॥ ૯ ॥

કયા પુરુષની કલ્પનારૂપ કાઢી શાસ્ત્રરૂપ ક્ષીરાન્નમા પ્રવેશ કરતી નથી ? પરન્તુ અનુભવરૂપ જીભવડે તત્ત્વના રસાસ્વાદને જાણનારા પુરુષો તો થોડા જ હોય છે ॥ ૧૦ ॥

25 જિતેન્દ્રિય, જિતક્રોધ, દાન્ત અને શુભ આશયવાળા મહાત્માઓ ભિન્ન ભિન્ન માર્ગોથી પણ પરમાત્મગતિને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૧૧ ॥

ચરેચર સર્વ મુમુક્ષુઓ પરમેશ્વરના સેવક છે, દૂરપણાનો કે નજીકપણાનો મેદ પરમાત્માના સેવકપણામાં વ્યાધાત કરી શકતો નથી । (કોઈ નજીકમાં મોક્ષે જનારા હોય, તો કોઈ લાંબા કાળ પછી, પણ તેથી પરમાત્મસેવકતામાં ભેદ પડતો નથી) ॥ ૧૨ ॥

30 ‘બુદ્ધ જ પરમાત્મા’ છે’, ‘શમ્ભુ જ પરમાત્મા છે’ ઇત્યાદિ રીતે જેઓ નામમાત્રથી ગર્વિત છે તેઓ જ્ઞાનમાર્ગથી દૂર છે । જેમ ઘુવડો મૂર્યને જોઈ શકતા નથી તેમ તેઓ પરમાત્માને જોઈ શકતા નથી ॥ ૧૩ ॥

શ્રમઃ શાસ્ત્રાશ્રયઃ સર્વો, યજ્ઞાનેન ફલેગ્રહિઃ ।
 ધ્યાતવ્યોઽયમુપાસ્યોઽય, પરમાત્મા નિરંજનઃ ॥ ૧૪ ॥
 નાન્તરાયા ન મિથ્યાત્વ, હાસો રત્યરતી ચ ન ।
 ન મીર્યસ્ય હુગુપ્સા નો, પરમાત્મા સ મે ગતિઃ ॥ ૧૫ ॥
 ન શોકો યસ્ય નો કામો, નાજ્ઞાનાવિરતી તથા ।
 નાવકાશથ નિદ્રાયાઃ, પરમાત્મા સ મે ગતિઃ ॥ ૧૬ ॥
 રાગદ્વેષો હતૌ યેન, જગત્પ્રભયહ્કરૌ ।
 સ ત્રાણ પરમાત્મા મે, સ્વમે વા જાગરેઽપિ વા ॥ ૧૭ ॥
 ઉપાધિજનિતા ભાવા, યે યે જન્મજરાદિકાઃ ।
 તેષા તેષા નિપેધેન, સિદ્ધ રૂપ પરાત્મન' ॥ ૧૮ ॥
 અતદ્વધાવૃત્તિતો ભિન્ન, સિદ્ધાન્તાઃ કથયન્તિ તમ્ ।
 વસ્તુતસ્તુ ન નિર્વાચ્ય, તસ્ય રૂપ કથશ્ચન ॥ ૧૯ ॥
 જાનન્નપિ યથા મ્લેચ્છો, ન શક્નોતિ પુરિગુણાન્ ।
 પ્રયત્કુલુપમાભાવાત્, તથા સિદ્ધસુખ જિનઃ ॥ ૨૦ ॥

5

10

શાસ્ત્રને આશ્રયીને કરેલો પરિશ્રમ જેના જ્ઞાનથી ફલવાળો (સફળ) થાય છે, તે આ નિરંજન 15
 એના પરમાત્મા ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે અને ઉપાસના કરના યોગ્ય છે ॥ ૧૪ ॥

જેમને અતરાયો (પાંચ પ્રકારના અતરાયકર્મ) નથી, મિથ્યાત્વ નથી, હાસ્ય નથી, રતિ નથી,
 અરતિ નથી, ભય નથી, તે પરમાત્મા મને શરણ હો ॥ ૧૫ ॥

જેમને શોક નથી, કામ નથી, અજ્ઞાન નથી, અવિરતિ નથી અને નિદ્રા નથી, તે પરમાત્મા મને
 શરણ હો ॥ ૧૬ ॥

20

ત્રણે જગતને ભયમીત કરનાર એવા રાગ અને દ્વેષને જેમણે હૃણ્યા છે તે પરમાત્મા જાગૃત
 અવસ્થામાં અને સ્વપ્ન અવસ્થામાં પણ મને શરણ હો ॥ ૧૭ ॥

કર્મરૂપ ઉપાધિથી જનિત એવા જન્મ જરા વગેરે જે જે માલો છે તે તે વધા માત્રોના નિપેધેનદે
 પરમાત્માનુ સ્વરૂપ સિદ્ધ થાય છે ॥ ૧૮ ॥

સિદ્ધાન્તો 'અન્તદ્' રૂપ વ્યાવૃત્તિગ્રહે ('આ નહિ, આ નહિ' એમ પરમાત્માથી ભિન્ન વસ્તુઓની 25
 વ્યાવૃત્તિ દ્વારા) પરમાત્માને અંતર વસ્તુઓથી ભિન્ન કહે છે, પરન્તુ પરમાર્થથી તો તે પરમાત્માનુ સ્વરૂપ કોઈ
 પણ પ્રકારે નિર્વાચ્ય (સંપૂર્ણ રીતે કહી શકાય તેવું) નથી ॥ ૧૯ ॥

જેમ ગામડિઓ માણસ નગરીના ગુણોને જાણવા છતાં પણ ઉપમાના અભાસના કહેવાને શક્તિમાન
 થતો નથી તેમ સર્વજ્ઞ ભગવાન પણ સિદ્ધના સુખનું વર્ણન ઉપમા ન હોવાથી કરી શક્તા નથી ॥ ૨૦ ॥

સુરાસુરાણાં સર્વેષાં, યત્ સુખં પિષ્ઠિતં ભવેત્ ।

एकत्रापि हि सिद्धस्य; तदनन्ततमांशगम् ॥ २१ ॥

अदेहा दर्शनज्ञानोपयोगमयमूर्त्तयः ।

आकालं परमात्मानः, सिद्धाः सन्ति निरामयाः ॥ २२ ॥

5

लोकाग्रशिखरारूढाः, स्वभावसमवस्थिताः ।

भवप्रपञ्चनिर्मुक्ताः, युक्तानन्तावगाहनाः ॥ २३ ॥

इलिका भ्रमरीध्यानात्, भ्रमरीत्वं यथाश्रुते ।

तथा ध्यायन् परાત્માનં, પરમાત્મત્વમાप्नुયાત્ ॥ ૨૪ ॥

परमात्मगुणानेवं, ये ध्यायन्ति समाहिताः ।

લભન્તે નિમૃતાનન્દાસ્તે યશોવિજયશ્રિયમ્ ॥ ૨૫ ॥

10

॥ इति परमात्मपञ्चविंशतिका ॥

સમગ્ર દેવતાઓ અને અસુરોનુ સુખ એકજ સ્થળે પિંડિત કરવામા આવે તો પળ તે સિદ્ધના સુખનો અનન્તતમ ભાગ જ થાય ॥ ૨૧ ॥

દેહ રહિત, કેવલ દર્શનોપયોગ અને કેવલ જ્ઞાનોપયોગમય રૂપવાળા અને નિરામય એવા સિદ્ધ 15 પરમાત્માઓ સર્વદા વિદ્યમાન હોય છે ॥ ૨૨ ॥

તે સિદ્ધ ભગવતો લોકાગ્ર (સિદ્ધશિલા) રૂપ શિખર પર આરૂઢ, સ્વભાવમાં સમવસ્થિત અને ભવપ્રપચથી વિનિર્મુક્ત છે । એક સિદ્ધની અવગાહનાવાળા આકાશ પ્રદેશોમાં અનન્ત સિદ્ધો રહેલા છે ॥ ૨૩ ॥

જેમ ઇયલ ભ્રમરીના ધ્યાનથી ભ્રમરીપણને પામે છે, તેમ પરમાત્માનું ધ્યાન કરતો જીવાત્મા પરમાત્મપણને પામે છે, ॥ ૨૪ ॥

20 એ રીતે પરમાત્મગુણોનું જેઓ સમાહિત મનવડે ધ્યાન કરે છે તેઓ પરમાનદથી પરિપૂર્ણ બનીને (પરિપૂર્ણ) યશ અને (પરિપૂર્ણ) વિજયરૂપ મોક્ષલક્ષ્મીને પામે છે ॥ ૨૫ ॥

परिचय

उपा० श्रीयशोविजयजीए रचेली आ पचीशी सुप्रसिद्ध छे । अनेक संग्रहप्रथोमा ए प्रकाशित थयेल छे । तेमाना एक प्रकाशन उपरथी आ पचीशीनो, संग्रह करीने, तेने अनुवाद साथे अहीं प्रगट करी छे ।

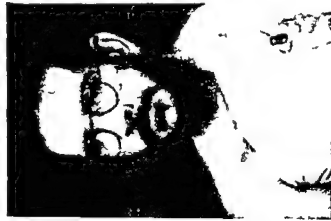
25 परमेष्ठी एवा जिनेश्वरनु शुद्ध स्वरूप आ पचीशीमां उपाध्यायजी महाराजे सुंदर रीते प्रदर्शित कर्युं छे ।

सत्तरमा सैकामा थयेला आ सर्वांगीण विद्वाननो परिचय 'यशोविजयस्मृतिग्रंथ' मांथी जाणी शकाय एम छे ।

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

ज्योतिषाचार्य
ज्योतिषाचार्य
ज्योतिषाचार्य
ज्योतिषाचार्य
ज्योतिषाचार्य

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥
॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥
॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

१ मुनिजी जगन्निवासी महाराज
द्वारा लिखित पाठ

શ્રીસિંહનન્દિભટ્ટારકવિરચિત- પञ्चનમસ્કૃતિદીપકસદર્ભઃ ॥

નમામ્પહ ત દેવેશં, લક્ષ્મીરાત્યન્તિકી સ્વયમ્ ।
 यस્ય નિર્દૂતકર્મેન્ધૂમસ્વાપિ વિરાજતે ॥ ૧ ॥
 5
 यस્ય પ્રભાવો દેવેશૈરપિ વક્તુ ન શ્ક્યતે ।
 તત્ર માનુષવ્યાપાર*, કેન્દ્રલ હાસ્યતાસ્પદમ્ ॥ ૨ ॥
 વિન્ન ચૌરારિ-માર્યાઘાઃ, શાકિન્યાદિગણા અપિ ।
 10
 યસ્ય સ્મરણમાત્રેણ, પ્રલય યાન્તિ તેઽસિલા* ॥ ૩ ॥
 યસ્ય પ્રભાવતૌ બુદ્ધિર્જાયતે જીવસતિભા ।
 ત નમસ્કૃત્ય પશ્ચાદ્ગમન્ત્ર તત્કલ્પમુચ્યતે ॥ ૪ ॥
 તત્રાધિકારાઃ પશ્ચૈવ, સાધન ધ્યાન કર્મણી ।
 સ્તવન ફલમિત્યેતદ્, યદુક્ત પૂર્વશ્ચરિભિઃ ॥ ૫ ॥
 તદેવ સક્ષિપ્યારમ્ય, પ્રતિયાદ્વારતઃ खलु ।
 કરોમિ દેય નાન્યસ્ય, દુષ્ટમિધ્યાદૃશઃ खलु ॥ ૬ ॥
 15
 તદેવ ગાયત્રીમન્ત્ર, તદેવાદ્રુમુચ્યતે ।
 તદેવ પશ્ચક્ર પ્રોક્ત, પદ્મ(દા)ર્શનક્રસમ્મતમ્ ॥ ૭ ॥

અનુવાદ *

તે દેવાગ્રિદેવને હું નમસ્કાર કરું છું કે કર્મરૂપી ઇન્દ્રનનો ધૂમાડો દૂર થવાથી (૧) જેમની સમૂળ
 20
 લક્ષ્મી સ્વયં અત્યંત શોભે છે ॥ ૧ ॥
 જેમનો પ્રભાવ દેવેશો પણ કહેવાને શક્તિમાન નથી, ત્યાં મનુષ્યની પ્રવૃત્તિ કેવલ હાસીને પાત્ર
 ગણાય ॥ ૨ ॥
 જેમના સ્મરણમાત્રથી વિન્ન, ચોર, શત્રુ અને મરકી વગેરે તેમજ શાકિની આદિના સમૂહો
 નાશ પામે છે જેના પ્રભાવથી બુદ્ધિ જીવસદૃશ અમ્મૃદ અને છે (૧) તે પચાગ (પચમગલ) મન્ત્રને
 નમસ્કાર કરીને હું તેનો કલ્પ વડુ છું ॥ ૩-૪ ॥
 25
 તે (કલ્પ) માં ૧ સાધન, ૨ ધ્યાન, ૩ કર્મ ક્રિયા, ૪ સ્તવન અને ૫ પાઠ—૯ પાંચ અગ્નિારો
 છે (આ વિષયમાં) જે પૂર્વોચાર્પણે વાલુ છે તેને જ સંક્ષેપીને અને પ્રતિયા દ્વારથી શરૂ કરીને હું વડુ છું ।
 આ વલ્પ (અથોગ્ય ઇવા) અન્યને ન આપનો અને દુષ્ટ ઇવા નિધ્યાદૃષ્ટિને તો ન જ આપનો ॥ ૫-૬ ॥
 તે (પચ મગલ) જ ગાયત્રી મન્ત્ર છે, તે જ અદ્રક છે, અને તે જ હયે દર્શનીઓને માન્ય ઇવ
 પચક્ર છે ॥ ૭ ॥
 30

- યન્ત્રં ચિન્તામણિર્નામ, કલિકુન્ડાલ્યયન્ત્રકમ્ ।
 પંચારાધ્યપદં યન્ત્રં, ગણમૃદ્વલયાભિધમ્ ॥ ૮ ॥
 પાર્શ્વચક્રં વીરચક્રં, સિદ્ધચક્રં ત્રિલોકયુક્ ।
 કર્મચક્રં યોગચક્રં, ધ્યાનચક્રપિચ્છેદ(વિચ્છેદ)કમ્ ॥ ૯ ॥
 5 ભૂતયન્ત્રં(ચક્રં) તીર્થચક્રં, જિનચક્રં વશીકરમ્ ।
 ધ્યાનચક્રં મોક્ષચક્રં, શ્રેયશ્ચક્રં સુશાન્તિકૃત્ ॥ ૧૦ ॥
 સર્વરક્ષાકરં વૃદ્ધમૃત્યુહ્વયસુનામકમ્ ।
 લઘુમૃત્યુહ્વયં નામ, મોક્ષદં વાચ્છિતપ્રદમ્ ॥ ૧૧ ॥
 ફલદં જ્વાલિનીચક્રં, શુભં ચૈવામ્બિકાચક્રમ્ ।
 10 વરં ચક્રેશ્વરીચક્રં, વૃહચ્છાન્તિકચક્રકમ્ ॥ ૧૨ ॥
 યાગમણ્ડલસચ્ચક્રં, યજ્ઞચક્રં મનોહરમ્ ।
 ભૈરવં ચક્રમિન્દ્રાલ્યામિત્યાદિ સકલં વ્રહ્ ॥ ૧૩ ॥
 યન્ત્રરાજાગમોક્તં યત્, તદેતેન વિના ન ચ ।
 સિદ્ધેન સિદ્ધયત્યેવ, નિયમોઽસ્તિ જિનાગમે ॥ ૧૪ ॥
 15 યસ્ય સ્મરણમાત્રેણ, વરાઙ્ગસ્ય ભયં ગતમ્ ।
 દ્વીપિનોઽથ તથા શ્રેષ્ઠી, સુદર્શન અપિ સ્વયમ્ ॥ ૧૫ ॥
 મયમુક્તો વ્રભૂવાસ્ય, પ્રભાવેન મહાજનાઃ ।
 દ્વાત્રિંશદભિધાનાસ્તે, ગતા દ્વીપાન્તરં મુદા ॥ ૧૬ ॥
 કિમસ્ય વર્ણ્યં માહાત્મ્યં, જિહ્વાયા ચૈકયા લલુ ।
 20 કોટિજિહ્વાદિભિર્નૃયાદ્, ગણેશોઽત્ર કિમુચ્યતે ॥ ૧૭ ॥

(યંત્રોમાં) ચિન્તામણિ નામનું, કલિકુંડ નામનું, પંચારાધ્યપદ નામનું, અને ગણધરવલય નામનું
 યંત્ર છે, (૯ સિવાય) પાર્શ્વચક્ર, વીરચક્ર, સિદ્ધચક્ર, ત્રિલોકયુક્ (ત્રિલોકચક્ર), કર્મચક્ર, યોગચક્ર, વીજાના
 હાનિકર ધ્યાનને છેદનાર ચક્ર, ભૂતચક્ર, તીર્થચક્ર, જિનચક્ર, વશીકરચક્ર, ધ્યાનચક્ર, મોક્ષચક્ર,
 શાંતિને કરનારું શ્રેયશ્ચક્ર, સર્વની રક્ષા કરનારું વૃદ્ધમૃત્યુહ્વય નામક ચક્ર, મોક્ષ અને વાંછિત આપનારું લઘુ-
 25 મૃત્યુંજય નમક ચક્ર, સફળ એવું જ્વાલિનીચક્ર, શુભ એવું અંબિકાચક્ર, શ્રેષ્ઠ એવું ચક્રેશ્વરીચક્ર, વૃહત્
 શાંતિચક્ર, સુંદર એવું યાગમણ્ડલચક્ર, મનોહર, યજ્ઞચક્ર, ભૈરવચક્ર અને ઇન્દ્રચક્ર વગેરે જે અનેક ચક્રો ‘યંત્રરાજ
 આગમ’ માં કહેલા છે તે વધા આ નમસ્કાર મંત્ર (યંત્ર) ને સાધ્યા વિના સિદ્ધ થતાં નથી અને ૯ સિદ્ધ
 યંત્રોમાં વધાં સિદ્ધ થાય છે, એવો જિનાગમમાં નિયમ છે ॥ ૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ ॥

30 એના સ્મરણમાત્રથી વરાંગનો હાથીનો ભય ગયો અને શ્રેષ્ઠી સુદર્શન પણ સ્વયં મયમુક્ત
 થયા, આ (નમસ્કાર) ના પ્રભાવથી વત્રીશ નામવાળા (?) મહાજનો પણ આનંદપૂર્વક વીજા દ્વીપમાં
 ગયા ॥ ૧૫-૧૬ ॥

યે જાણે, આનું માહાત્મ્ય એક જીમે કઈ રીતે વર્ણવી શકાય ? અહીં શ્રીગણધર ભગવાન કતોદો
 જિહ્વાઓ વડે કહે તો પણ ન કહી શકે, તો પછી અમે શી રીતે કહી શકીએ ? ॥ ૧૭ ॥

અપવિત્રે પવિત્રેડપિ, સુસ્થિતે દુઃસ્થિતેડપિ વા ।
 યત્ સર્વકૃત્ પર મન્ત્ર, ન ત્યાજ્ય વિવુઘૌરિહ ॥ ૧૮ ॥
 હદ ચિત્ર મહત્ સ્યાચ, મોક્ષદ યદ્ વશીકૃતિ—।
 પ્રમુદાનિ ચ કર્માણિ, ચેષ્તિતાનિ દદાતિ નુ ॥ ૧૯ ॥
 યમો મુનિર્મહામૂર્ણો, મન્ત્રપાદૈકનલ્પનાત્ ।
 ભૂયો ભૂયઃ પદધ્યાનાત્, સાતર્દ્ધા* પ્રાપ્તરાન્ ક્ષિપુ ॥ ૨૦ ॥

5

અથ સાધનમાહ—

પૂર્વા કકુપ્ પુષ્પમાલા, શુક્લા પદ્માસન વરમ્ ।
 બોધમુદ્રા મોક્ષમુદ્રા, કાલઃ પ્રભાત ઇષ્યતે ॥ ૨૧ ॥
 ક્ષેત્ર શુદ્ધ તટાકાદિતીર દ્રવ્ય મનોહરમ્ ।
 માવો મન્ત્રલયો જ્ઞેયઃ, સ્વેષ્ટપછ્ત્રયોજનમ્ ॥ ૨૨ ॥
 કર્મ મોક્ષપ્રધાન સ્યાદ્, ગુણઃ શ્વેતસ્ય ચિન્તનમ્ ।
 સામાન્ય મૂલમન્ત્ર સ્યાદ્, વિશેષસ્તત્પરો મતઃ ॥ ૨૩ ॥
 પૂજાદ્રવ્ય કુડકુમ ચ, સદક ચરુસચયમ્ ।
 રત્નદીપક વામે ચ, ધૂપકુણ્ડ ચ દક્ષિણે ॥ ૨૪ ॥

10

15

અપવિત્ર કે પવિત્ર, સુસ્થિત કે દુ સ્થિત વ્યક્તિ વિષે પણ જે સર્વ કાર્યકર શ્રેષ્ઠ મત્ર છે, તેનો ઢાઢ્યા માણસોએ ત્યાગ ન કરવો જોઈએ ॥ ૧૮ ॥

એ મારે આશ્ચર્ય છે કે જે (મન્ત્ર) મોક્ષ આપનાર છે તે જ વશીકરણ વગેરે કર્મો (કરી આપે છે) અને વઢી વાઢિતો ને પણ આપે છે ॥ ૧૯ ॥

યમ નામના મુનિ (આ) મત્રના એક પદના જલ્પથી, અને વારવાર એ પદનુ ધ્યાન કરવાથી 20 સાચે જ શાતા અને ઋદ્ધિઓ પામ્યા હતા (?) ॥ ૨૦ ॥

સાધનપ્રકાર—

*પૂર્વ દિશા, શ્વેત પુષ્પની માઢા, શ્રેષ્ઠ પદ્માસન, બોધ(જ્ઞાન)મુદ્રા અથવા મોક્ષમુદ્રા અને સમય પ્રભાતનો હોવો જોઈએ ॥ ૨૧ ॥

ક્ષેત્ર સ્થાન શુદ્ધ સ્વચ્છ એવુ તઢાવ વગેરેના કાઠાનુ, (નૈવેદ્ય આદિ) દ્રવ્યો સુદર, ભાવ મન્ત્રલયનો 25 અને પોતાને ઇષ્ટ એવા પછ્ત્રની યોજના કરવી ॥ ૨૨ ॥

કર્મ મોક્ષપ્રધાન હોનુ જોઈએ, શ્વેતવર્ણનુ ચિતન (શ્વેત વર્ણમા ધ્યાન) તે ગુણ છે, મૂલમન્ત્ર તે સામાન્ય છે અને તત્પરતા તે વિશેષ કહેવાય છે ॥ ૨૩ ॥

પૂજા દ્રવ્ય, વુકુમ, સદક-એક જાતનુ ફઢ (?) ચરસચય એક પ્રકારનુ પાત્ર (?) ઢાબી બાજુએ રત્નદીપક અને જમણી બાજુએ ધૂપકુણ્ડ કરવો ॥ ૨૪ ॥

30

૧ અહીંથી અનુક્રમે દિશ્ આસન મુદ્રા-કાલ ક્ષેત્ર દ્રવ્ય યાવ પહ્લવ કર્મ-ગુણ-સામાન્ય વિશેષ વગેરેનુ વર્ણન છે ।

‘ૐ નમઃ સિદ્ધ’મિત્યાખ્યા, યથા કાર્યસ્ય સાધ(ધિ)કા ।

તથા સાદૃશ્યતો જ્ઞેયં, મન્ત્રં પારમગૌરુકમ્ ॥ ૪૦ ॥

‘ૐ નમોઽર્હદ્ભ્ય’ ઇત્યાખ્યા, પ્રથમા જાયતે પદી ।

‘ૐ નમઃ સિદ્ધેભ્ય’ ઇતિ, જાયતે દ્વિતીયા પદી ॥ ૪૧ ॥

5

‘ૐ નમો(મ) આચાર્યેભ્ય’શ્ચ, જાયતે તૃતીયા પદી ।

‘ૐ નમઃ(મ) ઉપાધ્યાયેભ્યો’, જાયતે તુર્યા સત્પદી ॥ ૪૨ ॥

‘ૐ નમઃ સર્વસાધુભ્યો’, જાયતે પચ્ચમી પદી ।

[ઇતિ સંસ્કૃતમન્ત્રેણ, સર્વસિદ્ધિર્ભવિષ્યતિ ॥ ૪૩ ॥]

‘ૐ નમઃ સિદ્ધમ્’ એ નામનો મંત્ર જેમ વધા કાર્યો સિદ્ધ કરે છે તેમ પરમગુરુઓ (પંચપરમેષ્ઠિ)

10 સંવંધિ આ મંત્ર પળ સર્વ કાર્યોની સિદ્ધિ કરે છે ॥ ૪૦ ॥

‘ૐ નમો અર્હદ્ભ્યઃ’ એ નામની પ્રથમપદી (પદ ?) છે, તેમ ‘ૐ નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ’ એ દ્વિતીય પદી છે, ‘ૐ નમો આચાર્યેભ્યઃ’ એ ત્રીજી પદી છે, ‘ૐ નમ ઉપાધ્યાયેભ્યઃ’ એ ચોથી સત્પદી છે, ‘ૐ નમઃ સર્વસાધુભ્યઃ’ એ પાંચમી પદી છે। આ પ્રમાણે (આ) સંસ્કૃત મંત્રથી સર્વ કાર્યોની સિદ્ધિ થશે ॥ ૪૧-૪૨-૪૩ ॥

15

પરિચય

દિગંબર સમ્પ્રદાયના, મદ્દારક શ્રીસિંહનંદિયે રચેલી ‘પંચનમસ્કૃતિદીપક’ નામની કૃતિ અમને કલકત્તા, રોયલ એશિયાટિક સોસાયટીના સંગ્રહમાંથી મળી આવી છે। નમસ્કારમંત્ર વિષયક આ ગ્રંથમાં પાંચ અધિકારો આપેલા છે—૧ સાધનઅધિકાર, ૨ ધ્યાનઅધિકાર, ૩ કર્મઅધિકાર, ૪ સ્તવઅધિકાર, અને ૫ ફલઅધિકાર। પ્રત્યેક અધિકારમાં મન્ત્રવિષયક અનેક હકીકતો ગદ્ય અને પદ્યમાં આપેલી છે।

20

આ ગ્રંથના મંગલાચરણના ૪૩ શ્લોકો નમસ્કાર વિશે સારી માહિતી આપે છે અને કાર્કિક વ્યાપક દૃષ્ટિએ નમસ્કાર વિશે વિચાર દર્શાવે છે। તે અહીં અનુવાદ સાથે પ્રગટ કરેલ છે।

શ્લોક ૧-૭ મંગલાચરણ અને ગ્રંથનું અભિધેય જણાવે છે। શ્લોક ૮-૧૩ અનેક યત્રોનાં નામો નોંધે છે। શ્લો ૧૪-૧૭ યંત્રનું માહાત્મ્ય જણાવે છે। શ્લો ૧૮-૨૦ મંત્રનો મહિમા દર્શાવે છે। શ્લો ૨૧-૩૪ મંત્રનાં સાધનોનો વિચાર આપ્યો છે અને શ્લો ૩૫-૪૩ નમસ્કાર મંત્રનો મહિમા, ન્યાસ,

25

સંસ્કૃત ભાષામય મંત્ર વિશે પ્રશ્ન અને સમાધાન તેમ જ અરિહંતના અર્થ વિશે માહિતી આપે છે।

આ ૪૩ શ્લોકોમાં જેવી માહિતી આપી છે તેવી જ માહિતીથી ભરેલો સમગ્ર ગ્રંથ છે।

લગભગ અઢારમા સૈકામાં થયેલા મદ્દારક શ્રીસિંહનંદિયે આ રચના કરી છે, અંતની પ્રશસ્તિમાં તેમણે પોતાની ગુરુપરંપરા વગેરે માહિતી આપી છે।

श्रीसिंहनन्दिविरचित-पञ्चनमस्कृतिदीपकान्तर्गत- नमस्कारमन्त्राः ॥

[१-३] केरुलिङ्गविद्या—

- (१) 'ॐ ह्रीं अहं णमो अरिहताण ह्रीं नम ॥' अथवा— 5
(२) 'ॐ णमो अरिहताण श्रीमद्बुधमादिवर्धमानान्तेभ्यो नम ॥' अथवा—
(३) 'श्रीमद्बुधमादि वर्धमानान्तेभ्यो नम ॥'

[४-६] निमिषपिशाचीविद्याः—

- (१) 'ॐ णमो अरिहताण ॐ।' इति कर्णपिशाची।
(२) 'ॐ णमो आह(य)रियाण।' इति शकुनपिशाची। 10
(३) 'ॐ णमो सिद्धाण।' इति सर्वकर्मपिशाची।

फलम्—'इति मेदोऽङ्गपठनोद्युक्तमानसो(सञ्च) मुने ।
सिद्धान्तविषयि ज्ञान, जायते गणितादिषु ॥'

[७] अङ्गन्यासः—

- 'ॐ णमो अरिहताण' शिरोरक्षा। 'ॐ णमो सिद्धाण' मुखरक्षा। 15
'ॐ णमो आयरियाण' दक्षिणहस्तरक्षा। 'ॐ णमो उवज्झायाण' धामहस्तरक्षा।
'ॐ णमो लोप सत्त्वसाहण' इति कवचम् ॥

फलम्—'एष पञ्चनमस्कारः, सर्वपापक्षयङ्करः।
मङ्गलानां च सर्वेषां, प्रथमं मङ्गलं मतं ॥'

[८] वज्रपञ्जरम्—

- 'ॐ' हृदि। 'ह्रीं' मुखे। 'णमो' नाभौ। 'अरि' वामे। 'हता' वामे। 'ताह' शिरसि।
'ॐ' दक्षिणे बाहौ। 'ह्रीं' वामे बाहौ। 'णमो' कवचम्। 'सिद्धाण' अन्नाय फट् स्वाहा। 20

फलम्—विपरीतकार्येऽङ्गन्यासः, शोभनकार्ये वज्रपञ्जरं स्मरेत्, तेन रक्षा।

[९] अपराजिताविद्या—

'ॐ णमो अरिहताण, णमो सिद्धाण, णमो आयरियाण, णमो उवज्झायाण, णमो लोप सत्त्व 25
साहण ह्रीं फट् स्वाहा ॥'

फलम्—'इत्येवोऽनादिसिद्धोऽयं, मन्त्रः स्याद्विघ्नविघ्नकृत्।
इत्येषा पञ्चाङ्गी विद्या, ध्याता कर्मक्षयं कुरुते ॥'

[२३] ऋषिमण्डलमन्त्रराजमंत्रः—

‘ॐ ह्रीं ह्रीं हुं हुं ह्रूं ह्रूं ह्रौं ह्रौं ह्रः असि आ उ सा सस्यग्दर्शनज्ञान-चारित्र्येभ्यो नमः ।’

फलम्—‘यो भव्यमनुजो मन्त्रमिमं सप्तविंशतिवर्णयुतं ऋषिमण्डलमन्त्रराजं ध्यायति जपति सहस्राष्टकं (८०००) स वाञ्छितार्थमिहपरलोकसुखं सर्वाभीष्टं प्राप्नोति ।’

5 [२४] मूलत्रयी विद्या—

‘ॐ ह्रीं श्रीं अहं नमः । अथवा नमो सिद्धाणं ।’ अथवा—‘ॐ नमः सिद्धं ।’ इति मूलत्रयीविद्या वक्ष्यमोहनपुष्टिदा ॥

[२५] (ॐ) ‘नमो अरिहंताणं’ इति मन्त्रस्य ध्यानप्रक्रिया—

‘सरेन्दुमण्डलाकारं, पुण्डरीकं मुखोदरे ।

10 दलाष्टकसमासीनं, वर्णाष्टकविराजितम् ॥

‘ॐ नमो अरिहंताणं’ इति वर्णानपि क्रमात् ।

एकशः प्रतिपत्रं तु, तस्मिन्नेव निवेशयेत् ॥’

अकारादि—‘स्वर्णगौरीं स्वरोद्भूतां, केशरालीं ततः स्मरेत् ।

कर्णिकां च सुधावीजं, व्रजन्तु भुवि भूषिताम् ॥’

15 [२६] ‘ह्रीं’ इति मन्त्रस्य ध्यानप्रक्रिया—

‘प्रोद्यत्संपूर्णचन्द्राभं, चन्द्रविम्बाच्छनैः शनैः ।

समागच्छत्सुधावीजं, मायावर्णं तु चिन्तयेत् ॥

विस्फुरन्तमतिस्फीतं, प्रभामण्डलमध्यगम् ।

संचरन्तं मुखाम्भोजे, तिष्ठन्तं कर्णिकोपरि ॥

20 भ्रमन्तं प्रतिपत्रेषु, चरन्तं वियति क्षणे ।

छेदयन्तं मनोध्वान्तं, स्रवन्तममृताम्बुभिः ॥

व्रजन्तं तालुरन्ध्रेण, स्फुरन्तं भूलतान्तरे ।

ज्योतिर्मयमिवाचिन्त्यप्रभावं चिन्तयेन्मुनिः ॥’

उपर्युक्तमन्त्रद्वयस्य फलम्—

25 ‘ॐ नमो अरिहंताणं’ इमेऽष्टौ वर्णाः, ‘ह्रीं’ इमं महामन्त्रं स्मरन् योगी विपनाशं प्राप्नोति । जपन् सन् सर्वशास्त्रपारगो भवति । निरान्तराभ्यासात् पङ्क्तिर्मासैर्मुखमध्याद् धूमवर्ति पश्यति । ततः संवत्सरेण मुखान्महाज्वालां निःसरन्तीं पश्यति । ततः सर्वज्ञमुखं पश्यति । ततः सर्वज्ञं प्रत्यक्षं पश्यति ॥’

[२७] सप्तवीजमन्त्रध्यानम्—

30 ‘ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ’ इति सप्तवीजमन्त्रं ध्यायन् सप्तर्द्धिः प्राप्नुते । यथा पुरा तथापि नो जाप्यमिदमधुना मूलमेकं वेदमध्यं (?) वेष्टनत्रिकसंयुतं तस्य नीचैर्माया त्रिः चेकारविन्दुसंयुता

नवाक्षरमिदं वीनमनाहत समाज्ञातम् । एतस्य ध्यानेन सिद्धचक्र मुक्तिस्थितमपि परं ब्रूत त(य)द्गम्यम
प्राच्यमचिन्त्य तदपि ध्येयविषय भवति । तदुक्तं जाप्यं यथारचितो नानाविधमपि तदेव, सहशब्दात् ।

तदुक्तं नेमिचन्द्रनिदान्तिकैर्द्रव्यसंग्रहे—

[अत ऊर्ध्वं पदस्थं ध्यानं मन्त्रास्यस्थं यदुक्तं तस्य विवरणं कथयति—]

‘पणतीस सोल छप्पण चटु दुग्मेरु च जवह झापह ।

परमेष्ठिनाचयाण अण्ण च गुरुवपसेण ॥ ४९ ॥

[व्याख्या—‘पणतीस’ “णमो अरिहताण, णमो सिद्धाण, णमो आयरियाण, णमो उवञ्जायाण, णमो
लोए सन्साहण” एतानि पञ्चविंशदक्षराणि सर्वपा(प)दानि भण्यन्ते । ‘सोलड’ “अरिहत सिद्ध
आचार्य(परिग्रह) उवञ्जाय साह” एतानि षोडशाक्षराणि नामपदानि भण्यन्ते । ‘छ’ “अरिहतसिद्ध”
एतानि पञ्चदक्षराणि अर्हत् सिद्धयोर्नामपदे द्वे भण्येते । ‘पण’ “असिआउसा” एतानि पञ्चाक्षराणि 10
आदिपदानि भण्यन्ते । ‘चटु’ “अरिहत” इदमक्षरचतुष्टयं नामपदम् । ‘दुग्’ “सिद्ध” इत्यक्षरद्वयं
सिद्धस्य नामपदम् । ‘एग च’ “अ” इत्येकाक्षरमर्हत् आदिपदम् । अथवा “अ” एकाक्षरं
पञ्चपरमेष्ठिनामादिपदम् । तत् कथमिति चेत् ?—

‘अरिहता असरीरा, आयरिया तह उवञ्जाया मुणिणो ।

पदमस्वरनिष्पण्णो, अकारो पचपरमेष्ठि ॥

इति गायकथितप्रथमाक्षराणां ‘समान’ सत्रणं दीर्घो भवति’ ‘परश्चलोपम्’ ‘ऊर्णं ऊ’ इति
स्वरमधिप्रधानेन अकारो निष्पद्यते । कस्मादिति—‘जवह झापह’ एतेषां पदानां सर्वमन्त्रादपदेषु
मध्ये सारभूतानां इहलोकपरलोकेष्टफलप्रदानसमर्थानां पञ्चाद्वनन्तशानादिगुणस्मरणरूपेण वचनो
धारणेन च जापं कुरुत । तथैव शुभोपयोगरूपत्रिगुणावस्थायां मौनेन यायत । पुनरपि कथंभूता [ना]म्
‘परमेष्ठिनाचयाण’ । ‘अरिहत’ इति पञ्चाचक्रमनन्तशानादिगुणयुक्तोऽर्हद्वाच्योऽभिधेय इत्यादिरूपेण 20
पञ्चपरमेष्ठि(ष्टि)नाचयानाम् । ‘अण्ण च गुरुवपसेण’ अन्यदपि द्वादशमहमप्रमितपञ्चनमस्कारग्रन्थ-
रुथितप्रमेण लघुसिद्धचक्रं, गृहत्सिद्धचक्रमित्यादिदेवार्थनविधानं भेदामेदन्नत्रयाराधकगुरुप्रसादेन
ज्ञात्वा ध्यातव्यम् । इति पदस्थध्यानस्वरूपं ध्याय्यातम् ॥ ४९ ॥—इत्येतद् द्रव्यसंग्रहस्य त्रयदेवविरचितं
तत्राप्यात उद्धृतम्]

[२८] अयाङ्गन्यास—

तत्सिद्धयथम्—अ मि आ उ सा । ‘अ’ घर्णे नाभिकमले, सि मस्तस्कमले, आ कण्ठकञ्जे, उ
हृदये, सा मुखाकमले । वा—अ नाभौ, सि शिरसि, आ कण्ठे, उ हृदये, सा मुखे ।

[२९] अं कारादीनां ध्यानप्रक्रिया—

अत्र अं नमः सिद्धेभ्यः । अं कार, ईकार, अकार, अहं इत्यादिकमुक्तं तत् त्रयस्मरणीयम् ।
तदेव [कथमपि]—

‘नेत्रद्वन्द्वे श्रवणयुगले नासिकाग्रे ललाटे,
वक्त्रे नामौ शिरसि हृदये तालुनि भ्रूयुगान्ते ।
ध्यानस्थानान्यमलमतिभिः क्लीर्तितान्यत्र देहे,
तेष्वेकस्मिन् नियतविषये चित्तमालम्बनीयम् ॥

5 [इति प्रथमेन प्रकारेण ध्यानविषयं गतम् ॥]

[३०] ज्वरोत्तारणमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं नमो लोए सव्यसाहूणं’ इत्यादि प्रतिलोमतः ।
पञ्चभिस्तेज आद्यैश्च मायाग्रेसरपूर्वकैः ॥
पटीग्रन्थि परिजप्य, दत्त्वाच्छाद्य नरोपरि ।
10 तेन ज्वरं चोत्तरति, नूतनवस्त्रे परं मतम् ॥

[३१] पञ्चचत्वारिंशदक्षरा विद्या—

‘ॐ ह्रीं नमो अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं नमो उवज्झा-
याणं, ॐ ह्रीं नमो लोए सव्यसाहूणं ।’

एषा पञ्चचत्वारिंशदक्षरा विद्या । यथा न श्रूयते तथा स्मर्तव्या । दुष्टचौरादिसङ्कटमहापत्ति-
15 स्थाने शान्त्यै, जलवृष्टये चोपांशु भण्यते । पञ्चनामादिपदानां पञ्चपरमेष्ठिमुद्रया जापे समस्तशुद्धो-
पद्रवनाशः कर्मक्षयश्च भवति ।

[३२] देवगणी विद्या—(गणिविद्या)— ✓

‘ॐ अरिहन्त-सिद्ध-आयरिय-उवज्झाय-सव्यसाहु-सव्यधम्ममित्थयराणं ॐ नमो भगवईए
सुयदेवयाए संतिदेवयाणं सव्यपवयणदेवयाणं दसण्हं दिशा(सा)पालाणं पञ्च(ण्हं)लोगपालाणं ॐ
20 ह्रीं अरिहन्तदेवं नमः ।’

एषा विद्या देवगणीति सरस्वतीमन्दिरे जाप्यमष्टोत्तरशतम् । जप्ता सती सर्वेषु कार्येषु सर्व-
सिद्धिं जयं च ददाति ।

[३३] तस्करभयहरमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं सिद्धदेवं नमः ।’

25 अनेन सप्ताभिमन्त्रिते वस्त्रे ग्रन्थिर्वन्धनीया । पश्चाद् यत्र कुत्रापि महारण्ये तस्करभयं न
भवति ।

[३४] व्यालादिविपनाशनमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं नमो सिद्धाणं विषं निर्विषीभवतु फट् ।’
इत्यनेन व्यालादिविषं नश्यति ।

30 [३५] व्याल-वृश्चिक-मूपकादिदूरीकरणमन्त्रः—

‘ॐ णं सिद्धा नमो दूरीभवन्तु नागाः ।’
इत्यनेन व्याल-वृश्चिक-मूपकादयो दूरतो यान्ति ।

[३६] वृन्दिविमोचनमन्त्र.—

‘ण हू सा व्य स ए लो मो ण, ण या ज्ञा व उ मो ण, ण या रि य आ मो ण, ण द्वा सि मो ण, ण ता ह रि अ मो ण ।’

इति विपर्ययजपनाद् वृन्दिमोक्ष । कार्यव्यतिरेकेण न जपनीयम् । कार्यव्यतिरेके कारणविशेषो बलवान् इति न्यायात् । कार्यं वृन्दिमोक्षादिसाध्य । कारणं प्रति कार्यस्य शान्तिवर्मादेर्मोचनादेर्यति 5 रेकोऽपि यथा स्यात् मोचकबन्धवद् वा द्वितीयो बन्धमोचकवत् ॥

[३७] सर्वकर्मसमूहदायकमन्त्र—

‘ॐ नमो अरिहताण, ॐ नमो सिद्धाण, ॐ नमो आयरियाण, ॐ नमो उवज्झायाण, ॐ नमो लोप सव्वसाहण ॐ ह्रौं ह्रौं ह्रूं ह्रौं ह्रूं ह्रूं स्वाहा ।’ सर्वकर्मसमूहं कलौ पञ्चम-युगेऽपि ददाति ।

10

[३८] चतुःपट्टिभिरुद्भिज्जननमन्त्र.—

‘ॐ णमो आयरियाण ह्रीं स्वाहा ।’ इत्यनेन चतुःपट्टय ऋद्धयः सम्भवन्ति ।

[३९] कर्मक्षयार्थो मन्त्रः

‘ॐ णमो ह्रैं (ह्रूं) नम ।’ इत्यनेन कर्मक्षयो भवति ।

[४०] एकादशीविद्या—

15

‘ॐ अरिहतसिद्धसाह नम ।’ इत्येकादशी विद्या ।

[४१-४२] त्रयोदशाक्षरीविद्ये—

(१) ‘ॐ अह्रैं अरिहतसिद्धसाह नम ।’ इति त्रयोदशाक्षरी विद्या ।

(२) ॐ ह्रौं ह्रौं ह्रूं ह्रौं ह्रूं अ सि आ उ सा स्वाहा ।’ इत्यपि ।

[४३] सर्वकामदौ मन्त्रौ—

20

(१) ‘ॐ ह्रौं ह्रौं ह्रूं ह्रौं ह्रूं अ सि आ उ सा नम ।’

(२) ‘ॐ ह्रौं ह्रौं अह्रैं अ सि आ उ सा नम ।’ द्वावपि मन्त्रौ सर्वकामदौ ।

[४४] वृन्दिमोचनमन्त्र—

‘ॐ नमो अरिहताण जम्हयूं नम, ॐ नमो सिद्धाण कम्हयूं नम, ॐ नमो आयरियाण सम्हयूं नम, ॐ नमो उवज्झायाण हम्हयूं नम, ॐ नमो लोप सव्वसाहण चम्हयूं नम अनुकरय 25 वृन्दिमोक्षं कुरु कुरु स्वाहा ।’

पाश्वनाथस्य प्रतिमा, सत्स्याप्य पुरतस्ततः ।

पट्टं प्रसार्य सलेख्य, मन्त्रं पञ्चशतप्रमम् ॥

नामसप्तसयुक्तं, वृन्दिमोक्षह(क)रं परम् ॥’

[४५] स्वप्नविद्या—

‘ॐ ह्रीं णमो अरिहंताणं स्वप्ने शुभाशुभं वद कू(कु)प्माण्डिनी स्वाहा ।’ (स्वप्नविद्या ।)
 ‘मन्त्रोऽयं शतसंज्ञतो, वक्ति स्वप्ने शुभाशुभम् ।
 चार्कवारे श्वेतपुष्पैर्वर्णपुष्पफलाङ्कितैः ॥’

5 [४६] धर्मद्रुह उच्चाटनमन्त्रः—

“ॐ ह्रीं अ सि आ उ सा सर्वदुष्टान् स्तम्भय स्तम्भय मोहय मोहय मु(मू)कवत् कारय
 कारय अन्धय अन्धय ह्रीं दुष्टान् ठः ठः ।’
 इदं मन्त्रं मुष्टिवद्धो, वैरिणं प्रति संजपन् ।
 धर्मद्रुहो नाशनं च, करोत्युच्चाटनं तथा ॥

10 [४७] भूतप्रेतादिनाशनमन्त्रः—

ॐ ह्रीं अ सि आ उ सा प्रेतादिकान् नाशय नाशय ठः ठः ।’
 इदं मन्त्रं द्वयेकविंशवारजप्तं करोति च ।
 भूत-प्रेतादिकवधं, संशयो न हि सांप्रतम् ॥

[४८] जाले मत्स्यानां निर्वन्धनमन्त्रः—

15 ‘ॐ नमो अरिहंताणं’ इत्यादिकृत्य ‘ॐ नमो लोए सव्वसाहणं हुलु हुलु चुलु चुलु मुलु मुलु
 स्वाहा ।’
 २१ जाप्यतो दत्तं जाले मत्स्याः नायान्ति ॥

[४९] त्रिभुवनस्वामिनीविद्या—

20 ‘ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रीं अ सि आ उ सा चुलु चुलु हुलु हुलु चुलु चुलु इच्छियं मे कुरु कुरु
 स्वाहा ।’
 त्रिभुवनस्वामिनीविद्येयं चतुर्विंशतिसहस्रजापात् सर्वसंपत् [करी] स्यात् ।

[५०] वादजयार्थो मन्त्रः—

25 ‘ॐ ह्रीं अ सि आ उ सा नमोऽहं वद वद वाग्वादिनी सत्यवादिनी वद वद मम वक्त्रे व्यक्तवाचा
 ह्रीं सत्यं ब्रूहि सत्यं ब्रूहि सत्यं वदास्वलितप्रचारं सदेव-मनुजासुरसदसि ह्रीं अहं अ सि आ उ सा नमः ।
 लक्षं जप्तमिदं मन्त्रं वादे संतनुते जयम् ।

[५१] सर्वसिद्धिप्रदमहामन्त्रः—

‘ॐ अ सि आ उ सा नमः ।’
 इदं मन्त्रं महामन्त्रं, सर्वसिद्धिप्रदं ध्रुवम् ॥

[५२] त्रिभुवनस्वामिनी विद्या—

30 ‘ॐ अहंते उत्पत उत्पत स्वाहा ।’ इति द्वितीया त्रिभुवनस्वामिनी विद्या ।

[५३] वादजयकरीविद्या—

‘ॐ अग्निय मग्निय अरिह जिण आइय पचमायघरा ।

दुट्टाट्टकम्मदद्धा (द्ध) सिद्धाण णमो अरिहणणेभ्य ॥’

इति वादे जय करोति ।

[५४] सघरक्षार्थको मन्त्रः—

5

“ॐ नमो अरिहताण धणु धणु महाधणु महाधणु स्वाहा ।’

इदं मन्त्रं ललाटे च, ध्येयं सत् चोरनाशनम् ।

करोति चैतदुक्तं वा, फम्पनैर्मुनिनायकै ।

सघस्य रक्षार्थमिदं, ध्येयं नान्यत्र हेतुके ॥

[५५] स्वप्ने शुभाशुभकथनमन्त्रः—

10

‘ॐ ह्रीं अहं ह्रीं स्वाहा ।’

चन्दनेन च तिलकं कृत्वा जापमष्टोत्तरशतं कृत्वा सुष्येत रात्रौ शुभाशुभं वक्ति ।

[५६] निर्विपीकरणमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं अहं अ सि आ उ सा फलीं नम ।’ इत्यनेन निर्विपीकरणत्वम् ।

[५७] पञ्चाक्षरीविद्या—

15

‘ॐ नमो जू स ।’

इति पञ्चाक्षरीविद्या-मन्त्रत्रये करोति च ।

भव्यस्य शुभकल्याणं, त्वेवमेव मतं बुधै ॥

कर्णिकाया त्वेक[त]त्वं, तत्त्वतुर्यं चतुर्दिशि ।

साष्टपत्रेषु सिद्धस्य, बीजं ज्ञेयं मुनीश्वरै ॥

20

तेजो मायायुतं तत्त्वं, कामबीजेन सयुतम् ।

हुतिप्रियामूलमत्र, त्वेकमेव वशादिषु ॥

वाऽन्यत्प्रकारमुक्तं च, कर्णिकाया च देवके ।

ति पदं साष्टपत्रेषु, णमोऽरिहताणमेव च ॥

भूपुरं वारिस्तुपुरं, यत्र कामारिनाशनम् ।

25

कर्मचक्रमिदं ज्ञेयं, ध्यानचक्रं परं गतम् ॥

कर्मचक्रम्

ध्यानचक्रम्

ॐ नम

ॐ नम

ॐ जूँ स

ॐ जूँ स

ॐ अहं

धारकस्य

शुभं भवतु

30

[५८] तस्करदर्शनमन्त्रः—

‘ॐ णमो अरिहंताणं आसिणि मोहिणि मोहय मोहय स्वाहा ।’

मार्गे गच्छद्भिरियं विद्या स्मरणीया, तस्करदर्शनमपि न भवति ।

[५९] वशीकरणमन्त्रः दुष्टव्यन्तरादिशान्तिश्च—

5 ‘ॐ णमो अरिहंताणं अरे अरिणे अमुकं मोहय मोहय स्वाहा ।’ खटिकया श्रीखण्डेन वा इदं यन्त्रं लिखित्वाऽमुना मन्त्रेण श्वेतपुष्पैः श्वेताक्षतैर्वा जपेत् । यमाश्रित्य जपः क्रियते स वशीभवति । एतद्-यन्त्रमध्ये चात्मानमात्मना दीयते । ततः संध्यायेत् । पूर्वाशाभिमुखं पूर्वं पूर्वदलादारभ्याष्टाक्षरं मन्त्रं जपेत् ११०० । ततः आग्नेयदलादारभ्यामुमेव मन्त्रं जपेत् ११०० । एवमन्यदलेष्वपि यावदीशानदलम् । एवमष्टरात्रं जपे कृते दुष्टव्यन्तरादिसर्वप्रत्यूहशान्तिः ।

10 [६०] धर्मद्रुहो व्यन्तरस्योच्चाटनमन्त्रः—

‘ॐ णमो आयरियाणं आइरियाणं फट् ।’ इत्यनेन धर्मद्रुहो व्यन्तरस्योच्चाटनम् ।

[६१] वादजयार्थको मन्त्रः—

‘ॐ हं सः ॐ ह्रीं अहं ऐं श्रीं असिआउसा नमः ।’

एतन्मन्त्रं विवादविषये जयं करोति ।

15 [६२] दाहशान्तिमन्त्रः—

‘ॐ नमो ॐ अहं अ सिं आ उ सा नमो अरहंताणं नमः ।’

हृदयकमले १०८ जपादुपवासफलम् । एतेन जलेन पानीयं मन्त्रितं कृत्वाऽग्नेर्वा दावानलस्याग्रे रेखां दद्याद् दाहशान्तिर्भवति ॥

[६३] सर्वत्र जयार्थको मन्त्रः—

20 ‘ॐ ह्रीं अहं असिआउसा अनाहतविज्ञा(द्या)यै अहं नमः ।’

प्रतिदिनं त्रिकालमष्टोत्तर[शत]जपः, सर्वत्र जयो भवति ।

[६४] सर्पभयनाशनमन्त्रः—

‘ॐ नमो सिद्धाणं पंचेणं पंचेणं ।’ एतेन दीपरात्रिदिने गुणिते यावज्जीवं सर्पभयं (यो) नो भवेत् ।

25 [६५] सर्वकार्यसिद्धिमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं श्रीं क्लौं क्रौं व्लुं अहं नमः ।’ इदं मन्त्रं जपतः सर्वकार्याणि साधयति ।

[६६] शत्रुवशीकरणमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं श्रीं अमुकं दुष्टं साधय साधय असिआउसा नमः ।’

दिनानामेकविंशत्या, जपन्नष्टोत्तरं शतम् ।

30 यं शत्रुं च समुद्दिश्य, करोति पक्षं...तरेः (?) ॥

[६७] सर्वसिद्धिकारकमन्त्र—

‘ॐ अरिहताण सिद्धाण आयरियाण उवज्जायाण साहण नम सर्वसमीहितसिद्धिं कुरु कुरु स्याहा ।’

जपनादयुतस्यैत्र सर्वसिद्धिर्भवेन्ननु ॥

[६८] कर्मक्षयार्थको मन्त्र—

5

‘ॐ ह्रीं अहं अनाहतप्रियायै नम ।’ अथग—‘असिआउसा अनाहतप्रियायै नम ।’ इति कर्मक्षय ।

[६९] शुभाशुभादेशको मन्त्रः—

‘ॐ नमो अरिहो भगवओ वाहुवालिस्स पण्हसव(म)णस्स अमले विमले निम्मल्लनाणपया सणि, ॐ नमो सव्व भासई अरिहा सत्र भासई केवली एणण सव्ववयेण सव्व सच्च होउ मे स्वाहा ।’ 10
इत्यात्मानं शुचिं कृत्वा, वाहुयुग्मेन सजपन् ।
सपूज्य कायोत्सर्गेण, जिनं वक्ति शुभाशुभम् ॥

[७०] सर्वमिद्धिप्रदो मन्त्र —

‘ॐ ह्रीं णमो अरिहताण मम क्खिं वृद्धिं समीहितं कुरु कुरु स्याहा ।’

अथ मन्त्रो धुघेन शुचिना प्रातः सध्याया द्वाविंशद्वारं स्मरणीयः, सर्वमिद्धिप्रदः । 15

[७१] प्रणवचक्रध्यान, तत्फलं च—

कर्णिकायामोमिति मूर्ध्नि ह्रीं णमो अरिहताण इति सर्वतो भू-जलपुखुतं चक्रं प्रणवाख्यं च कथ्यते ।

व्यानात् कर्मक्षयः चाऽऽशुः कुरुते वक्ष्यवश्यकम् ॥

[७२] ज्वराद्युत्तारणमन्त्र —

20

‘ॐ वे ह्रीं नमो लोए सव्वसाहण ।’ इत्यनेनाभिमन्त्रितपट्टयमा(पटा)च्छादनादेकाक्षिं वृथाहिकं व्याहिकं चातुर्थं(दि)कं दुष्टवेलाज्वरादिकं नाशयति ।

[७३] ग्रहाणां शान्तिकरमन्त्रा—

‘ॐ णमो अरिहताण’, जापस्त्ययुतसम्प्रम ।

च त्रयोप हरेदेतद्, लघी होमो दशाशकः ॥ १ ॥

25

‘ॐ णमो सिद्धाण’ इत्येतज्जतं त्वयुतसम्प्रमम् ।

सूर्यपीडा हरेदेतद्, कूरे होमो दशाशकः ॥ २ ॥

‘ॐ ह्रीं णमो आयरियाण’ जतं त्वयुतसम्प्रमम् ।

गुरुपीडा हरेदेतद्, दुःस्थिते तद्दशाशकम् ॥ ३ ॥

‘ॐ ह्रीं णमो उवज्जायाण’ जतं त्वयुतसमितम् ।

30

धुघपीडा हरेदेतद्, कूरे होमो दशाशकः ॥ ४ ॥

‘ॐ ह्रीं णमो लोप सञ्चसाहूणं’ जतं त्वयुतसंप्रमम् ।
 शनिपीडां हरेदेतत्, कूरे होमो दशांशकः ॥ ५ ॥
 ‘ॐ ह्रीं णमो अरिहंताणं’ जतं दशसहस्रकम् ।
 शुक्रपीडां हरेदेतत्, कूरे होमो दशांशकः ॥ ६ ॥
 5 ‘ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं’, जतं दशसहस्रकम् ।
 मङ्गलव्याधिहरणे, कूरे स्याच्च दशांशकः ॥ ७ ॥
 ‘ॐ ह्रीं णमो लोप सञ्चसाहूणं’ जापं दशसहस्रकम् ।
 राहु-केतुद्वये ज्ञेयं, कूरे होमो दशांशकः ॥ ८ ॥

[७४] रक्षामन्त्रः—

10 ‘ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं पादौ रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं कटिं रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं नाभिं रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो उवज्जायाणं हृदयं रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो लोप सञ्चसाहूणं कण्ठं रक्ष रक्ष ।’
 15 ‘ॐ ह्रीं एसो पंच नमस्कारो (णमोक्कारो) शिखां रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं सञ्चपावप्पणासणो आसनं रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं मंगलाणं च सञ्चेसिं पढमं होइ † मंगलं आत्मवक्षः
 परवक्षः रक्ष रक्ष ।’ इति रक्षामन्त्रः ॥

[७५] सकलीकरणमन्त्राः

20 ‘ॐ नमो अरिहंताणं नासौ ।’ ‘ॐ नमो सिद्धाणं हृदये ।’ ‘ॐ नमो आयरियाणं कण्ठे ।’ ‘ॐ नमो
 उवज्जायाणं मुखे ।’ ‘ॐ नमो लोप सञ्चसाहूणं मस्तके । सर्वाङ्गेषु मां रक्ष रक्ष हिलि हिलि मातङ्गिनी
 स्वाहा ।’ इति सकलीकरणमन्त्राः ।

[७६] ‘ॐ णमो अरिहंताणं स्वाहा’—इति शान्तौ ।

[७७] ‘ॐ णमो अरिहंताणं स्वधा’—पुष्टौ ।

25 [७८] ‘ॐ णमो अरिहंताणं वषट्’—वश्ये ।

[७९] ‘ॐ णमो अरिहंताणं वौषट्’—आकृष्टौ ।

[८०] ‘ॐ णमो अरिहंताणं ठः ठः’—स्तम्भने ।

[८१] ‘ॐ णमो अरिहंताणं हूँ’—विद्वेषे ।

[८२] ‘ॐ णमो अरिहंताणं फट् स्वाहा’—उच्चाटने ।

[૮૩] ‘ૐ ણમો અરિહતાણ ઘેધે’—મારણે ।

इत्यष्टौ मन्त्रास्तेजोऽग्निप्रियायुतसप्तद्वीत्या पृथग्भूत्य जप्या । एवमेव—ૐ ણમો સિદ્ધાણ સ્વાહા સ્વધાદિયોજ્યમ્ । एवमेव सूत्रावुपाध्याये साधौ योज्या । एव (८५=) चत्वारिंश मन्त्रा यथेच्छ जप्या ।

[૮૪] તર્પણમન્ત્રા —

“ૐ નમોઽર્હદ્ય સ્વાહા । ૐ નમ સિદ્ધેભ્ય સ્વાહા । ૐ નમ આચાર્યેભ્ય સ્વાહા । ૐ [નમ] 5 ઉપાધ્યાયેભ્યો સ્વાહા । ૐ [નમ] સર્વસાધુભ્ય સ્વાહા ।”—ઇતિ તર્પણમન્ત્રા ।

[૮૫] હોમમન્ત્રા.—

“ૐ હ્રૌં બર્હદ્ય સ્વાહા, ૐ હ્રૌં સિદ્ધેભ્ય સ્વાહા, ૐ હ્રૌં આચાર્યેભ્ય સ્વાહા, ૐ હ્રૌં ઉપાધ્યાયેભ્ય સ્વાહા, ૐ હ્રૌં સર્વસાધુભ્ય સ્વાહા ।”—ઇતિ હોમમન્ત્રા ।

[૮૬] શાકિની નિવારણમન્ત્ર—

10

‘ૐ ણમો અરિહતાણ ભૂત પિશાચ શાકિયાદિગણાન્ નાશય દુઃખદ સ્વાહા ।’

૧૦૮ જતોઽય મન્ત્ર શાકિન્યાદીન્ વિનાશયતિ । અથવા ચેક સાષ્ટપદ્મ પદ્મ ચિન્તયેન્ । તદ્દ કર્ષિકાયામાય તત્ત્વ દ્રોષાણિ ચત્ત્વારિ શક્ત્યર્તવિધિના સસ્થાપ્ય વ્યાનાત્ શાકિન્યાદયો ન પ્રભવતિ ।

૧ [૮૭] બુદ્ધિવર્ધનમન્ત્ર —

‘ૐ ણમો અરિહતાણ વદ વદ વાગ્ધવાદિની સ્વાહા ।’

15

इत्यनेन भास प्रति कद्गुधस्तु (मालकाङ्गणीति प्रसिद्ध) चाभिमन्त्र्य भास प्रति देय चंच पष्ठिदिनप्रयोगे कृते बालस्य बुद्धिवृद्धिर्भवति ।

[૮૮] સર્વકર્મકારમન્ત્ર

‘ૐ નમો અરિહતાણ, ૐ નમો સિદ્ધાણ, ૐ નમો આચરિયાણ, ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણ, ૐ નમો જ્ઞેષ્ઠાસપ્તઘ્ણ, ૐ નમો દસણાય(નસ્સ), ૐ નમો જ્ઞાણાય(નસ્સ), ૐ નમો ચરિત્તાય (ત્તસ્સ), 20 ૐ હ્રૌં ટ્રૈતેત્યગ્રશકરી હ્રૌં સ્વાહા ।’

चैकविंशतिवार यद्, जप्त्वा प्रयिञ्च यस्य च ।

दत्ते स हि वशी तस्य, भवति न च सशय ॥

पानीय चाभिमन्त्र्य, मुञ्जने नेत्ररोगिण ।

रोगपीडाहर दत्त, वा शिरोऽर्द्धशिरोऽतिष्ठ ॥

25

[આ પદેસા વિષય ન ૬૫—૨૦ માં ‘પચ્ચનમસ્કૃતિદીપક નામના ગ્રંથમાંથી નમસ્કાર—મંત્રા ઉદ્ધત કરવામાં આવ્યા છે । તેમાં ૩૧ મન્ત્રો નીચે જે ફળદેશ આદિ કર્યાં છે તેનો અહીં અનુવાદ આપવામાં આવે છે]

અનુવાદ

આગમના પ્રયોગ મળવામાં ઉપમશીલ મુનિને ત્રણ પ્રકારની કેરલી વિષાઓ અને ત્રણ પ્રકારની વિષાવી વિષાઓથી ગણિત વગેરે વિષયોમાં સિદ્ધાન્ત મંત્રથી જ્ઞાન થાય છે ॥ ૧-૬ ॥

30

આ અંગન્યાસ માટેનો મંત્ર છે ।—આ પાંચને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનારો છે । સર્વ પ્રકારનાં મંગલોમાં આ નમસ્કાર પ્રથમ મંગલ છે ॥ ૭ ॥

આ વજ્રપંજર મંત્ર છે—વિપરીત કાર્યોમાં અંગન્યાસ કરવો અને શોભન કાર્યોમાં વજ્રપંજરનું સ્મરણ કરવું । તે વ્રતેથી રક્ષા થાય છે ॥ ૮ ॥

5 આ અપરાજિતવિદ્યા છે । આ અનાદિસિદ્ધ મંત્ર ચિત્તને ચમત્કાર પમાડનારો છે । આ પ્રકારે પંચાંગી વિદ્યાનું ધ્યાન કરનાર કર્મનો ક્ષય કરે છે ॥ ૯ ॥

આ પરમેષ્ઠિઓનો વીજ-મંત્ર છે ।—અરિહંતનો અ, સિદ્ધ-અશરીરનો અ, આચાર્યનો આ, ઉપાધ્યાયનો ડ અને મુનિનો મ્, એ પ્રકારે પરમેષ્ઠીના પાંચ અક્ષરોની સંધિ કરતાં—અ+અ=આ+આ=આ+ડ=ઓ+મ્=ૐકાર નિષ્પન્ન થાય છે । જૈનેન્દ્રવ્યાકરણના સૂત્રોથી તેની સિદ્ધિ થઈ છે ॥ ૧૦ ॥

10 આ પોઢશાક્ષરી વિદ્યા છે—મન્ત્રપદોમાંથી નિપજેલી અને પાંચે ગુરુઓના નામમાંથી ઉત્પન્ન સોઠ અક્ષરોથી શોભતી મહાવિદ્યાને જગતના મનુષ્યોએ નમસ્કાર કરેલ છે, તેનું તું સ્મરણ કર । વસો વાર આ વિદ્યાનું એકાગ્ર મનથી જાપ કરનાર ધ્યાની પુરુષ ઇચ્છા ન કરે તો પણ ઉપવાસના તપનું ફળ મેળવે છે ॥ ૧૧ ॥

આ સત્તર અક્ષરની વિદ્યા છે—આ વિદ્યાથી માનવી વાણીમાં વાદ હુશાલતા મેળવે છે ॥ ૧૨ ॥

15 આ ત્રણ દેવોની વિદ્યા છે ॥ ૧૩ ॥

આ છ અક્ષરની વિદ્યા છે—તે દીક્ષા આપતાં કહેવામાં આવે છે ॥ ૧૪ ॥

આ ઈ છ વર્ણોથી ઉત્પન્ન થયેલી વિદ્યા છે—આ અજેય અને પવિત્ર વિદ્યાનો ત્રણસો વાર જાપ કરનાર ધ્યાની પુરુષ એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૧૫ ॥

આ ચાર વર્ણાત્મક મંત્ર છે—આ મંત્ર ચાર વર્ગ—૧ ધર્મ, ૨ અર્થ, ૩ કામ અને ૪ મોક્ષને 20 આપનારો છે । આ મંત્રનો ચારસો વાર જાપ કરનાર યોગી એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૧૬ ॥

આ વે વર્ણનો મંત્ર છે ॥ ૧૭ ॥

આ એકાક્ષરી મંત્ર છે—યોગીઓ સદા વિન્દુ સહિત ૐકારનું ધ્યાન કરે છે । તે જ્ઞાનનાઓને પૂર્ણ કરનારો છે અને મોક્ષને પણ આપે છે, તે પ્રણવ-ૐકારને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૮ ॥

અક્ષરનું ધ્યાન અને તેનું ફળ—આદિ મંત્રના અરિહંત નામના અક્ષરનો એકાગ્રનાથી પાંચસો 25 વાર જાપ કરનાર એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૧૯ ॥

આ પાંચ વર્ણમયી વિદ્યા છે । તે વિદ્યા પંચ તત્ત્વથી ઉપલક્ષિત છે । શ્રેષ્ઠ મુનિવ્રોએ શ્રુતસ્કન્ધ-માંથી એ વિદ્યાનો વીજબુદ્ધિથી ઉદ્ધાર કરેલો છે । વદીવાનને છોડાવવા માટે પ્રથમ મંત્ર હ્રીં અને શાન્તિને માટે વીજો મંત્ર હ્રીં દર્શાવેલો છે । ત્રીજો મંત્ર હ્રૂં લોકોનું મોહન કરવા ઉપયોગમાં લેવાય છે । ચોથો મંત્ર હ્રૌં કર્મ નાશ માટે છે । જ્યારે પાંચમો મંત્ર હ્રૌં દૃષ્ટે કર્મો માટે છે । એ પાંચે મંત્રો મુક્તિને આપનારા 30 જણાવેલા છે । પોતાના મનને વશ કરીને ત્રિસન્ધ્ય નિયત-અમ્યાસ-જાપ કરવાથી સાધક નિઃશંક થઈને નિગૂઢ એવા જન્મવંધનને જલદીથી છેડી નાખે છે ॥ ૨૦ ॥

આ વિદ્યા મુક્તિને આપનારી છે—જે સંયમી પુરુષ એકાગ્ર બુદ્ધિથી નિરંતરપણે મંગલ, શરણ અને ઉત્તમ એવા અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ એ ચાર વર્ગોનું સ્મરણ કરે છે તે મોક્ષલક્ષ્મીનો આશ્રય કરે છે ॥ ૨૧ ॥

आ त्रिधातिशायिनी त्रिधा छे—सिद्धिना महेलमा चडवा माटे आ तेर अक्षरोमाळी त्रिधा-
तिशायिनी त्रिधा छे, ते ए (महेल)ना पगथियां स्वरूप छे ॥ २२ ॥

ऋषिमडलमन्त्रराजानो आ मन्त्र छे—जे भव्य पुरुष सत्तावीस वर्णोंमाळो आ 'ऋषिमडल-
मन्त्रराज'नु ध्यान करे छे अने आठ हजार बार जाप करे छे ते पोताना गच्छितोने प्राप्त करे छे अने
सर्व मनुष्योने अमीष्ट एसा इहपरलोकता सुखोने मेळवे छे ॥ २३ ॥

5

आ मूलत्रयी त्रिधा कहेवाय छे—ते वशीकरण, मोहन अने पुष्टि करनारी छे ॥ २४ ॥

'ॐ नमो अरिहताण' ए मन्त्र माटेनी ध्यान प्रक्रिया बतावे छे—आठ दळमा आठ वर्णोंथी
शोभता अने चन्द्रमण्डलना आकारमाळा वमळनु तु मुखरूपी गुह्यमा स्मरण ध्यान कर । "ॐ नमो
अरिहताण" ए वर्णोने क्रमशः प्रत्येक पादडी उपर ते (क्रमल)मा मूकना जोईए । ते पछी (अकारादि)
स्वरोवाळी अने सुवर्णना जेवी गौर वर्णमाळी कर्णिकानी केसरालीनु स्मरण करु जोईए । जगतमा 10
शोभायमान एवी आ कर्णिका सुधाबीजपणाने पामो ॥ २५ ॥

ह्रींकार मन्त्री ध्यान प्रक्रिया बतावे छे—चन्द्रबिम्बमाथी ऊगता पूर्ण चन्द्र समान अमृतपीज
सदृश मायावर्ण ह्रींकार धीमे धीमे नीचे आनी रूढो छे एम ध्यान करु । पछी अत्यन्त विकसित, अति
विस्तृत अने प्रभामण्डलनी मध्यमा रहेलो ह्रींकार मुखक्रमलमा प्रवेशे छे अने मुखक्रमलनी कर्णिका उपर
विराजमान छे, एवु चितन करु । वळी ते वर्ण जाणे मुखक्रमलना प्रत्येक पत्रमा भमतो होय, क्षणमा 15
(मुखमाना) आकाशमा विचरतो होय, मनना अकारने छेदतो होय, अमृतसरने झरतो होय, ताळनाना
ठिठ्ठमा पेसतो होय, भ्रूमध्यमा चमकतो होय अने जाणे ज्योतिर्मय होय, एवा अचित्य प्रभापमाळा
ह्रींकारनु मुनिए ध्यान करु ।

ॐ नमो अरिहताण अने ह्रींकार ए बे मन्त्रोनु फळ —

ॐ नमो अरिहताण ए आठ वर्णों अथवा ह्रींनु स्मरण करनार योगीं निपनो नाश करे छे । एनो 20
जाप करता करता सकल शास्त्रनो पारगामी थाय छे । एनो निरंतर अभ्यास करता छ मासमा मुखमा रहेली
धुमाडानी दीवेट जूए छे । पछी एउ वर्ष यता मुखमाथी महाज्वाळा नीरूढती जूए छे । ते पछी सर्वज्ञनु
मुख जूए छे । ते पछी प्रत्यक्षरूपे सर्वज्ञने जूए छे ॥ २६ ॥

सात बीजवाळा मन्त्रु ध्यान —

ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ए प्रकारे सात बीज मन्त्रोनु ध्यान करनार सात प्रकारनी ऋद्धि 25
पामे छे । प्राचीन समयनी जेम आजे पण आपणा माटे ए जाप करना योग्य छे । तेनु मूळ एक ज छे । ते
त्रण कुण्टलाकार वेष्टनथी युक्त छे । तेनी नीचे माया—ह्रींकार पण (त्रण कुण्डलानाथी वेष्टित (१),
इकार अने त्रिदुयी युक्त छे । आ नर अक्षरमाळु बीज अनाहत कहेवाय छे । एना ध्यानथी जे पर-
ब्रह्मरूप छे, अगम्य छे, अग्राच्य छे एवु सिद्धचक्र मुक्तिमा रहेछु होना उतां ते ध्येय त्रिपय बने छे ।

० रीते 'ॐ' आदि जाप्यनु वर्णन कर्तुं । दरेकनी रुचि मुजब जाप्य (अरिहतादि पदो) नाना 30
प्रकारना होमा छता बवा एक ज छे कारण के परस्पर सदृश छे ।

श्री नेमिचन्द्र सैद्धांतिके रचेल द्रव्यसप्रहमा जणान्यु छे के—

[अर्हंथी आगल (द्रव्यसप्रहमा) मन्त्राव्यमा रहेल जे पदस्य ध्यान, तेनु विवरण करे छे—]

પરમેષ્ઠીના વાચક—પાંત્રીશ, સોલ, છ, પાંચ, ચાર, વે અને એક વર્ણવાળા મંત્રોને તમે જપો અને તેનું ધ્યાન કરો । વીજું ગુરુપદેશથી સમજો । (૪૯)

વ્યાખ્યા—ળમો અરિ૦—૦સન્વસાહૂળં સુધીના આ પાંત્રીશ વર્ણો (સર્વપ્રદ) (સર્વપાપનાશક) કહેવાય છે । અરિ૦—સાહુ સુધીના સોલ અક્ષરો ‘નામપદ’ કહેવાય છે । અરિહંત સિદ્ધ—૯ છ અક્ષરો અરિ-
5 હત અને સિદ્ધના ‘નામપદ’ કહેવાય છે । અ સિ આ ડ સા ૯ પાંચ અક્ષરો ‘આદિપદ’ કહેવાય છે । અરિહંત ૯ ચાર અક્ષરો ‘નામપદ’ છે । સિદ્ધ—૯ વે અક્ષરો સિદ્ધનાં ‘નામપદ’ છે । એક વર્ણવાળો અ ૯ અક્ષર અરિહંતનું અથવા અર્હનું ‘આદિપદ’ છે । અથવા ડ૞ ૯ એક અક્ષર પાંચ પરમેષ્ઠીનું ‘આદિપદ’ છે । તે કેવી રીતે, તો કહે છે કે:—

અરિહંત, અશરીરી—સિદ્ધ, આયરિય—આચાર્ય, ઉવજ્ઞાય—ઉપાધ્યાય અને મુનિના પ્રથમ અક્ષરોથી
10 નિષ્પન્ન થયેલો ડ૞કાર ૯ પંચ પરમેષ્ઠીનો વાચક છે ।

ઉપર્યુક્ત ગાથા પ્રમાણે પાંચે પરમેષ્ઠીઓના આદિ અક્ષરો અ+અ+આ+ડ+મ્ ની વ્યાકરણ-સૂત્રોમા કહેલ સ્વરસંધિ વિધાન મુજબ સંધિ કરતાં ડ૞ શબ્દ નિષ્પન્ન થાય છે । શા માટે આનો જાપ કરો અને ધ્યાન કરો એમ કહેવામાં આવે છે? તો કહે છે કે—પ્રથમ સમગ્ર મંત્રવાદનાં પદોની અંદર સારભૂત
15 એવા આ પદો આ લોક અને પરલોકનાં ઇચ્છિતો પૂરવામાં સમર્થ છે એમ જાણવું । તે પછી અનન્તજ્ઞાન આદિ ગુણોના સ્મરણરૂપે અને વચનથી ઉચ્ચારવડે જાપ કરવો ।

વળી, શુભ ઉપયોગરૂપ ત્રણ ગુણિવાળી અવસ્થામાં મૌનપણે ધ્યાન કરવું । ‘અરિહંત’ વગેરે પદો વાચક છે અને અનન્તજ્ઞાન આદિ ગુણોથી યુક્ત અરિહંત વાચ્ય—અભિવેય છે એમ કહેવાય છે । પાંચે પરમેષ્ઠીઓનું વાચ્ય-વાચક રૂપે ધ્યાન કરવું ।

વીજા પળ વાર હજાર શ્લોક પ્રમાણવાળા ‘પંચ નમસ્કાર’ ગ્રંથમાં વતાવેલ ક્રમ મુજબ લઘુ
20 સિદ્ધચક્ર, વૃહત્ સિદ્ધચક્ર આદિ દેવપૂજાના પ્રકારો છે । તેને રત્નત્રયની ભેદાભેદથી આરાધના કરનાર એવા સદ્ગુરુની કૃપાથી જાણીને તેનું ધ્યાન કરવું ।

આ પ્રકારે પદસ્થ ધ્યાનના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું છે । ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’ મૂળ ગ્રંથ ઉપર ‘બ્રહ્મદેવ’ રચેલી વ્યાખ્યામાંથી આ વિવરણ અહીં આપ્યું છે ॥ ૨૭ ॥

અગન્યાસ મંત્ર :—

25 તેની સિદ્ધિ માટે ‘અ સિ આ ડ સા’ ૯ વર્ણો છે । અ નો નાભિકમલમાં, સિ નો મસ્તકમાં, આ નો કંઠકમલમાં, સ્વ નો હૃદયમાં, સા નો મુખ-કમલમાં ન્યાસ કરવો । અથવા અ નો નાભિમાં, સિ નો મસ્તકમાં, આ નો કંઠમાં, ડ નો હૃદયમાં અને સા નો મુખમાં ન્યાસ કરવો ॥ ૨૮ ॥

ડ૞કાર વગેરેની ધ્યાનપ્રક્રિયા—

ડ૞ નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ—એમાં જે ડ૞કાર છે તેનું, તેમજ હ૞, અ, અર્હ વગેરે જે મંત્રવીજો ઉપર
30 કહેવામાં આવેલાં છે તેમનું ક્યાં—ક્યા સ્થલે સ્મરણ કરવું જોઈએ? તો તે માટે આ રીતે જણાવે છે :—

વે આંખોમાં, વે કાનમાં, નાસિકાના અગ્રભાગમાં, લલાટ—ભાલસ્થલમાં, મુખમાં, નાભિમાં, મસ્તકમાં, હૃદયમાં, તાલવામાં, અને વે ભવાંના અંત ભાગમાં (ભ્રૂમધ્યમાં)—(આ મંત્રવીજોનું ધ્યાન કરવું જોઈએ ।)

૯ પ્રકારે નિર્મલ બુદ્ધિવાળાઓ ૯ શરીરમાં ધ્યાનનાં સ્થાનો કહેલાં છે, તે પૈકીના એક સ્થાનમાં
35 નિયત વિષયમાં ચિત્તને જોડવું જોઈએ ॥ ૨૯ ॥

તાન ઉતારાનાનો મત્ર—‘ૐ નમો લોએ સન્નસાહૂળ’ વગેરે પાંચે પદોને કલટા ક્રમે ૐકાર તેમ જ હ્રીકારપૂર્વક બોલ્યા । એ પ્રકારે મત્રનો જાપ કરીને વજ્રને ગાંઠ દેવી અને તે વજ્ર જેને તાન આવતો હોય તે માળસને ઓઢાડી દેવાથી તાવ ઉતરી જાય છે, પરંતુ ત્રણ ખાસ કરીને નવું હોવું જોઈએ, એમ કહેલું છે ॥ ૩૦ ॥

પિસ્તાલીશ અક્ષરની વિદ્યા—‘ૐ હ્રીં નમો અરિં’ થી ‘૦સાહૂળ’ સુધીની પિસ્તાલીશ અક્ષરોની 5 આ વિદ્યા છે । ન સમઘ્યાય એ રીતે એનો જાપ કરવો । દુષ્ટ મનુષ્યો અને ચોર વગેરેનું સમટ આવી પડતા, મહા આપત્તિના સ્થાનમા શાન્તિને માટે અથવા વરસાદ લાવના માટે આ મત્રનો ઉપાશુ જાપ કરવો જોઈએ । પાંચે નામો (અરિહતાદિ)ના આદિ પદોનો (‘અ સિ આ ઉ સા’ નો) પચપરમેષ્ટી મુદ્રાવડે જાપ કરતા સમગ્ર ક્ષુદ્ર ઉપદ્રોનો નાશ થાય છે અને કર્મનો ક્ષય થાય છે ॥ ૩૧ ॥

દેવગણિ વિદ્યા (ગણિ વિદ્યા)—ૐ અરિહતથી નમ સુધીનો મત્ર એ દેવગણિ (ગણિવિદ્યા) 10 નામથી રૂઢેચાય છે । તેનો સરસ્વતીદેવીના મદિરમા ૧૦૮ વાર જાપ કરવો । જાપ કર્યા પછી સર્પ કાર્યોમા સિદ્ધિ અને વિજય આપે છે ॥ ૩૨ ॥

ચોરનો ભય દૂર કરવાનો મત્ર—આ મત્રથી મનરેલા ત્રણમા ગાંઠ બાધવી । પછી ગમે તેવા મોટા જગલમા પણ ચોરનો ભય લાગતો નથી ॥ ૩૩ ॥

સર્પ વગેરેના ક્ષેર દૂર કરવાનો મત્ર—આ મત્રથી સર્પ વગેરેના વિષ નાશ પામે છે ॥ ૩૪ ॥ 15 સાપ, વીંછી, ઉદર વગેરેને દૂર કરવાનો મત્ર—આ મત્રથી સાપ, વીંછી, ઉદર વગેરે દૂરથી નાસી જાય છે ॥ ૩૫ ॥

ત્રદીવાનને મુક્ત બનાવવાનો મત્ર—પાંચે પદોના વર્ણોને કલટા ક્રમે બોલવાથી—જાપ કરવાથી ત્રદીવાન છૂટી જાય છે । બીજા કાર્યોમા આ મત્રનો જાપ ન કરવો । બીજા કાર્યોમા કારણ વિશેષ બલવાન હોય છે, એનો ન્યાય છે । શાન્તિકર્મ વગેરે કાર્યો, ત્રદીને ડોહાવવા રૂપ કાર્યથી જુદા સ્વરૂપના છે । 20 તેથી છૂટો માળસ વધાઈ જાય અને વધાયેલો છૂટે એવું આ મત્રનું ફલ છે (૧) ॥ ૩૬ ॥

સર્વકર્મસમૂહદાયક મત્ર—આ મલ્લિયુગમા—પચમ કાલમા પણ આ મત્ર સમગ્ર કૃત્યકારી કર્મોનો સમૂહ આપે છે । (અર્થાત્ એનાથી શાંતિક, પાંથિક, વશીકરણ इत्यादि કાર્યા થાય છે) ॥ ૩૭ ॥

પરિચય

૬૪ ૧૯ વિભાગમા જે પરિચય આપેલ છે તે જ પ્રમાણે સમજવો ।

આત્મરક્ષાનમસ્કારસ્તોત્રમ્

(અનુષ્ટુપ્-વૃત્તમ્)

ૐ પરમેષ્ઠિનમસ્કારં, સારં નવપદાત્મકમ્ ।

5

આત્મરક્ષાકરં વજ્રપદ્મરામં સ્મરામ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’, શિરસ્કં શિરસિ સ્થિતમ્ ।

‘ૐ નમો સવ્વસિદ્ધાણં’, મુખે મુખપટં વરમ્ ॥ ૨ ॥

‘ૐ નમો આયરિયાણં’, અદ્ભરક્ષાઽતિશાયિની ।

‘ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં’, આયુધં હસ્તયોર્દ્વદમ્ ॥ ૩ ॥

10

‘ૐ નમો લોએ સવ્વસાહૂણં’, મોચક્રે પાદયોઃ શુભે ।

‘એસો પંચનમુક્કારો’, શિલા વજ્રમયી તલે ॥ ૪ ॥

‘સવ્વ-પાવ-પ્પણાસણો’, વપ્રો વજ્રમયો વહિઃ ।

‘મંગલાણં ચ સવ્વેસિં’, શ્વાદિરાઙ્ગાર-શ્વાતિકા ॥ ૫ ॥

‘સ્વાહા’ન્તં ચ પદં જ્ઞેયં, ‘પદમં હવઈ મંગલં’ ।

15

વપ્રોપરિ વજ્રમયં, પિધાનં દેહ-રક્ષણે ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

સારભૂત, નવપદમય, વજ્રના પાંજરાની માફક આત્મરક્ષા કરનાર એવા પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારનું હું
ૐકારપૂર્વક સ્મરણ કરું છું ॥ ૧ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ એ પદ મસ્તક પર રહેલ શિરસ્ત્રાણ છે । ‘ૐ નમો (સવ્વ) સિદ્ધાણં’ એ
20 પદ મુખ પર શ્રેષ્ઠ મુખપટ (મુખ-રક્ષક-વસ્ત્ર) છે ॥ ૨ ॥

‘ૐ નમો આયરિયાણં’ એ પદ ઉત્તમ અંગ-રક્ષા (કવચ-વસ્ત્ર) છે, ‘ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં’ એ
પદ વન્ને હાથોમાં રહેલું મજતૂત હથિયાર છે ॥ ૩ ॥

‘ૐ નમો લોએ સવ્વ-સાહૂણં’ એ પદ વન્ને પગોની પવિત્ર મોચક્ર-પગની રક્ષા માટેની ગોઠણ
સુધીનાં મોજડીઓ છે । ‘એસો પંચ-નમુક્કારો’ એ પદ તળીયામાં રહેલી વજ્રમય શિલા છે ॥ ૪ ॥

25 ‘સવ્વ-પાવ-પ્પણાસણો’ એ પદ વહારનો વજ્રમય કિલ્લો છે, અને ‘મંગલાણં ચ સવ્વેસિં’ એ પદ
(કિલ્લાને ફરતી) ચેરના અંગારાવાળી શ્વાઈ છે ॥ ૫ ॥

‘સ્વાહા’ અંતવાલુ એટલે ‘પદમં હવઈ મંગલં’ (પદમં હવઈ મંગલ સ્વાહા ।) સ્વાહા’ એ પદ
શરીરની રક્ષા માટે કિલ્લા ઉપર રહેલું વજ્રમય ઢાંકણ છે ॥ ૬ ॥

મહાપ્રભાત રક્ષેય, ક્ષુદ્રોપદ્રવ-નાશિની ।
 પરમેષ્ઠિ-પદોદ્ભૂતા, કથિતા પૂર્વશ્રુતિભિ ॥ ૭ ॥
 યથૈવ હુસ્તે ગ્ધા, પરમેષ્ઠિ પદં મદા ।
 તસ્ય ન સ્પાદ્ ભય વ્યાધિરાધિશ્ચાપિ ઋદાચન ॥ ૮ ॥

પરમેષ્ઠિપદોષી બનેલી આ રક્ષા મહાપ્રભાતગી છે, ક્ષુદ્ર ઉપદ્રવો નાશક છે અને 5
 પૂર્વગાર્થણ કરી છે ॥ ૭ ॥

જે (જીર) પરમેષ્ઠિ-પદોરહે આ પ્રમાણે સગ રક્ષા કરે છે, તેને ક્યારેય ભય, રોગ અને માનમિત્ર
 િનાઓ થતી નથી ॥ ૮ ॥

પરિચય

આ સ્તોત્ર કેટલાંક પ્રકાશનોમા પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે અને જૈન સમાજમા તેનો પાઠ કરવાનો ઠીક 10
 ઠીક પ્રચાર છે । આ સ્તોત્ર ‘વૃહન્મહારસ્તોત્ર’ અથવા ‘વજ્રપદ્મર’ નામે ઓળખાય છે । આ સ્તોત્રમ
 આટલો છે ।

આ સ્તોત્રની યે હસ્તલિખિત પ્રતિઓ અમને મળી હતી । એક પ્રતિ, પૂના માહારજર રિમ્ચર્ચ
 ઇન્સ્ટિટ્યૂટના સંગ્રહની પ્રતિ નં ૧૪૪-૨૨૨ ની હતી, ચ્યારે બીજી પ્રતિ લીમ્ડો, શેઠ આશદ્વાજી કલ્યાણ
 જીના હસ્તલિખિત મહારાના પ્રતિ નં ૭૬૫ ની હતી । આ બે પ્રતિઓને સામે રાષ્ટ્રી સ્તોત્રનો મૂલ પાઠ 15
 મેન્મા આપો છે, તે સ્તોત્ર અમે અહીં અનુસાર સાથે પ્રગટ કર્યું છે ।

આ સ્તોત્રના ચર્તા વિશે માહિતી મળી નથી ।

પચ્ચપરમેષ્ઠિસ્તવનમ્

(વસન્તતિલકા-વૃત્તમ્)

નમ્રાઽમરેશ્વરકિરીટનિવિષ્ટશોભા-

રત્નપ્રભાપટલપાટલિતાઙ્ગિપીઠાઃ ।

‘તીર્થેશ્વરાઃ’ શિવપુરીપથસાર્થવાહા,

નિઃશેષવસ્તુપરમાર્થવિદો જયન્તિ ॥ ૧ ॥

લોકાગ્રભાગધ્રુવના ભવભીતિમુક્તાઃ,

જ્ઞાનાવલોકિતસમસ્તપદાર્થસાર્થાઃ ।

સ્વાભાવિકસ્થિરવિશિષ્ટસુખૈઃ સમૃદ્ધાઃ,

‘સિદ્ધા’ વિલીનઘનકર્મમલા જયન્તિ ॥ ૨ ॥

આચારપચ્ચક્રસમાચરણપ્રવીણાઃ,

સર્વજ્ઞશાસનધુરૈકધુરન્ધરા યે ।

તે ‘સુરયો’ દમિતદુર્દમવાદિવૃન્દા,

વિશ્વોપકારકરણપ્રવણા જયન્તિ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

વિનય સહિત નમેલા ઇન્દ્રોના મુકુટમાં જડેલા અરુણ રત્નોની કાન્તિના સમૂહથી અરુણ વર્ણવાલું થયું છે પાદપીઠ જેમનું એવા, મોક્ષપુરીના માર્ગમાં સાર્થવાહ સમાન તથા સમ્પૂર્ણ વસ્તુઓના પરમ અર્થને જાળનારા ‘તીર્થકરો’ જય પામે છે ॥ ૧ ॥

લોકના અગ્રભાગ પર છે નિવાસ જેમનું એવા, સંસારના ભયોથી મુક્ત, કેવલજ્ઞાનદ્વારા સમસ્ત પદાર્થોના સમૂહને જાળનારા, સ્વાભાવિક, સ્થિર તથા વિશિષ્ટ પ્રકારના સુખોથી સમૃદ્ધ અને વિલીન થયો છે ઘનકર્મરૂપ મલ જેમનો એવા ‘સિદ્ધો’ જય પામે છે ॥ ૨ ॥

જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારોના પરિપાલનમાં નિપુણ, જિન-શાસનની ધુરાને વહન કરવામા સમર્થ, દુર્જેય એવા વાદિ-સમૂહનું દમન કરનારા અને વિશ્વપર ઉપકાર કરવામા કુશલ એવા ‘આચાર્યો’ જય પામે છે ॥ ૩ ॥

સૂત્ર યત્નતિપદસ્ફુટયુક્તિયુક્ત,
યુક્તિ પ્રમાણ-નય-મન્નગર્મર્મીરમ્ ।
યે પાઠયન્તિ વરદ્ધરિપદસ્ય યોગ્યા
સ્તે 'વાચકા'શ્ચતુરચારુગિરો જયન્તિ ॥ ૪ ॥

સિદ્ધચંદ્રગનાસુપ્તસમાગમનદ્વવાન્ઙાઃ,
સસારસાગરસમુચરણૈકચિત્તા. ।

5

જ્ઞાનાદિભૂષણનિભૂષિતદેહભાગા,
રાગાદિધાતરતયો 'યતયો' જયન્તિ ॥ ૫ ॥

અર્હતસ્ત્રિજગદ્વન્ધ્યાન્, ત્રિલોકેશ્વરપૂજિતાન્ ।
ત્રિકાલભાવસર્વ(સર્વભાવ)જ્ઞાન્, ત્રિપિઘેન નમામ્યહમ્ ॥ ૬ ॥

10

સર્વજગદર્ચનીયાન્, સિદ્ધ્યાન્ લોકાગ્રસાસ્થિતાન્ ।
અઘ્નિધર્મમુક્તાન્, નિત્ય વન્દે શિવાલયાન્ ॥ ૭ ॥

પશ્ચનિધાચારરતાન્, તત સયમનાયકાન્ ।
આચાર્યાન્ સતત વન્દે, શરણ્યાન્ મનદેહિનામ્ ॥ ૮ ॥

દ્વાદશાક્ષોર્લૂપૃર્વાગ્ન્ય-શ્રુતસાગરપારગાન્ ।

15

ઉપદેદ્દુપાધ્યાયાનુભયો. સન્ધ્યયો' સ્તુમ્ ॥ ૯ ॥

જેઓ સાધુઓને પ્રમાણ, નય, મગ અને ગમો વડે ગમીર એવા સૂત્ર (શ્રુત) ને અત્યન્ત કુશલ્લના-
પૂર્વક તથા સ્પષ્ટ યુક્તિઓ વડે મળાવે છે, અને જેઓ ઉત્તમ એવા સૂરિપદને યોગ્ય છે, તે ચતુર અને મધુર
વાણીવાળા 'ઉપાધ્યાયો' જય પામે છે ॥ ૪ ॥

સિદ્ધિ-વધૂના મુલકારક સમાગમની દૃઢ અભિલાષાવાળા, સમાર સમુદને સારી રીતે તરી 20
જનામા નિપુણ ચિત્તાવાળા, જ્ઞાન-દર્શન ચારિત્રરૂપ આમૂષ્ણોથી મુશોમિત દેહવાળા અને રાગાદિ (દોષો)
ને નાશ કરનાની પ્રવલ કામનાવાળા 'સાધુઓ' જય પામે છે ॥ ૫ ॥

ત્રણે લોકને વદન કરવા યોગ્ય, ત્રણે લોકના અધિપતિ (ઇન્દ્રો) વડે પૂજિત અને ત્રણે કાલના
મગ મારોને જાણનારા અરિહતોને હુ મન-વચન-વાયાથી નમસ્કાર કરુ છુ ॥ ૬ ॥

સમગ્ર વિશ્વને પૂજનીય, લોકના અપ્રમાણે રહેલા, આઠ પ્રકારના કર્મોથી રહિત અને વહ્યાણના 25
નિકેતન રૂપ સિદ્ધોને હુ હમેશા વદન કરુ છુ ॥ ૭ ॥

પાંચ પ્રકારના આચાર (નિ પાઠ્યા) મા તત્પર, વ્રત અને સયમના નાયક અને સમારી પ્રાણીઓને
શરણરૂપ આચાર્યોને હુ નિતર વદન કરુ છુ ॥ ૮ ॥

માર મગ અને (ઘૌંદ) મહાપૂર્વરૂપી શ્રુતસમુદના પારગામી તથા ઉપદેશ કરનારા ઉપાધ્યાયોનાં
અમે વહે સંધ્યા સ્તુતિ કરીએ ટીપ ॥ ૯ ॥

30

નિર્વાણસાધકાન્ સાધૂન્, સર્વજીવદયાપરાન્ ।

વ્રત-શીલ-તપોયુક્તાન્, વન્દે સદ્ગતિકાઙ્ગિણઃ ॥ ૧૦ ॥

एवं पञ्चनमस्कारः, सर्व पापप्रणाशनः ।

મઙ્ગલાનાં ચ સર્વેષાં, પ્રથમં ભવતુ મઙ્ગલમ્ ॥ ૧૧ ॥

5 મોક્ષમાર્ગના સાધનારા, સર્વ જીવોની દયામાં તત્પર, વ્રત, શીલ અને તપથી યુક્ત તથા સદ્ગતિને
ચાહનારા સાધુઓને હું વંદન કરુ છું ॥ ૧૦ ॥

આ પંચનમસ્કાર સર્વ પાપોને નાશ કરનાર અને વધા મંગલોમાં પ્રથમ-ઉત્કૃષ્ટ મંગલ થાઓ ॥૧૧॥

પરિચય

આ સ્તવન 'શ્રી શ્રુતજ્ઞાન અભીધારા' નામક પુસ્તકમાંથી લેવામા આવ્યુ છે, જેના સંગ્રાહક પ૦ પૂ૦
10 પંન્યાસ શ્રીક્ષમાવિજયજી ગણિવર છે, અને જે નિર્ણયસાગર પ્રેસમા સન્ ૧૯૩૬ માં છપાઈને પ્રકાશિત થયેલ છે ।
પ્રારંભના પાંચ પદ્યો વસન્તતિલકાવૃત્તમાં છે અને અન્તિમ છ પદ્યો અનુષ્ટુપ્માં છે । આ સ્તવનના
કર્તા વિશે જાણવામાં આવેલ નથી ।

[૬૮-૨૩]

નમસ્કારસ્તવનમ્

15 અર્હતઃ સકલાન્ વન્દે, વન્દે સિદ્ધાંશ્ચ શાશ્વતાન્ ।

આચાર્યાનાદરાદ્ વન્દે, વન્દે શ્રીવાચકાનપિ ॥ ૧ ॥

સર્વસાધૂનહં વન્દે, નાસ્તિ વન્ધ્યમતઃ પરમ્ ।

પરમા પાત્રતા મેઽભૂત્, વન્ધ્યસર્વસ્વવન્દનાત્ ॥ ૨ ॥

તદેષાં કીર્તનાદસ્તુ, કીર્તિઃ કલ્યાણમેવ ચ ।

20 વચનાતિક(તીત)લાભં હિ, નામાઽપિ શ્રીમહાત્મનામ્ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

હું સર્વ અરિહંતોને વંદન કરું છું, શાશ્વત એવા સિદ્ધોને હું વંદન કરું છું, આચાર્યોને આદરથી
વંદન કરુ છું, વાચક ઉપાધ્યાયોને વંદન કરું છું. સર્વ સાધુઓને વંદન કરું છું—આનાથી (પંચ
પરમેષ્ઠીથી) ઉત્કૃષ્ટ કોઈ વંદનીય નથી । વંદન કરવા યોગ્યને પોતાની સર્વ શક્તિથી વંદન કરવાથી
25 મારામાં ઉત્કૃષ્ટ પાત્રતા આવી છે । એમના કીર્તનથી (સૌને) કીર્તિ અને કલ્યાણ પ્રાપ્ત થાઓ । મહાત્માઓનું
નામ પણ વચનાતીત લાભ ને આપનાર હોય છે ॥ ૧-૩ ॥

પરિચય

આ સ્તવનની એક પ્રતિ મુંવર્ડ શ્રી શાંતિનાથ જૈન મંદિર સ્થિત જ્ઞાનમંડારમાંથી મળી હતી । ત્રણ
અનુષ્ટુપ્ શ્લોકાત્મક આ કૃતિના કર્તા કોણ હશે તે જાણવામા આવ્યુ નથી । આ સ્તોત્ર અહીં અનુવાદ સાથે
30 અમે પ્રગટ કર્યું છે ॥

लक्षनमस्कारगुणनविधिः ॥

(१)

मूलनायकस्य स्नात्र कृत्वा पूजा क्रियते । ततः पञ्चशतस्तर्पदेवा बन्धन्ते । ततः पञ्चपरमेश्वरा-
राधनार्थं २४ लोगस्त-कायो सर्गं कृत्वा पञ्चपरमेष्ठिप्रतिमा मण्ड्यते । ततो वासरूपरादिभिः पूजा विधीयते 5
ततो नमस्कारान् गणयद्भिः पञ्चपरमेष्ठिपञ्चगव्यांश्चित्ते चिन्त्यन्ते । यथा—

‘सत्सिधयला ब्रह्मता, रत्ता सिद्धा य सूरिणो कणम ।

मरगयभा उवज्झाया, सामा साह सुद्ध दिंतु ॥’

ततो नमस्कार नमस्कार प्रतिदेवस्य तिलरूपधारापणवासक्षेपधूपोद्गाहनप्रदीपाखण्डनाक्षतो
पदौकनन्दनानि क्रियन्ते । सहस्रे सप्तर्षे सति प्रगीफलोपदौकनपूर्व च तिसृभिः स्तुतिभिर्देवा उन्ध्यन्ते, 10
सध्याया च यदा गुणनमुच्यते तदा पञ्चशतस्तर्पदेवा बन्धनीया पञ्चपरमेष्ठ्याराधनार्थं २४ लोगस्त
कायोत्सर्गश्च कर्तव्य । मोचने चापि । आसातना दुई ते सपि हु मन-वचन-काया करी मिच्छामि (मिच्छामि
दुष्कड) । निर्विकृतिरुचाम्लोपवासादितप क्रियते । स्त्रीसवष्टादिक वर्जनीयम् ।

इति लक्षनमस्कारगुणनविधिः ॥

यो लक्ष जिनयद्धलक्षसुमना सुव्यक्तवर्णक्रम,

शब्दागान् विजितेन्द्रियो भवहर मत्र जपेच्छ्रावफ ।

पुष्पैः श्वेतसुगन्धिभिश्च विधिना लक्षप्रमाणैर्जिन,

य सपूजयति स्म विश्वमहित श्रीतीर्थराजो भवेत् ॥

[इति] लक्षनमस्कारगणनफलम् ॥

लक्ष नउकारे जापविधिः ॥

॥ भाति मूलनायकस्य स्नात्र करी पूजा करी पच शक्रस्तन देव वादीइ । पछइ पचपरमेष्ठि
आराधनार्थं चउवीम लोगस्त काउस्सग कीजइ । पछइ पचपरमेष्ठि पाच प्रतिमा माडी, पूजा वास
करूड करी जीजइ । नउकार गुणता पच परमेष्ठिना पाच वर्ण चीनवीइ । यथा—शरिहत धनलरर्ण, सिद्ध
रक्तवर्ण, आचार्य सुवर्णवर्ण, उपाध्याय नीलवर्ण, महामा श्यामवर्ण । ए पाचे वर्णे हीआमाहि चीननीइ ।
नउकार गुणता नउकारि नउकारि देव रहिइ टीली कीजइ, फल चडावीइ, वासक्षेप कीजइ, धूप जगाहीइ, 25
दीयउ कीजइ, चोग्वउ दोईइ । जेती कीजइ सहस्र पूइ हुइ । सोपारी दोईइ, देव वादीइ । साशउ
गुणवउ । मूरुता पचशतस्तवे देव वादीइ । पचपरमेष्ठि आराधनाय चउवीम लोगस्त काउस्सग कीजइ,
मूरुता ‘अविधि आशानना दुई ते सपि ए मनि वचनि काय करी मिच्छामि दुष्कड ।’ यथाशक्ति निवी,
आमिल, उपनास नप करिवउ । पुरइ स्त्रीसंवर्ज वर्जिवउ । ए नउकार लाख गुणइ जिनो विधिपूर्वक

તેહનહ જીવ એકાગ્રભાવ છતઈ તીર્યંકર કર્મ ઝપાર્જઈ । મધ્યમભાવ છતઈ વિદ્યાધર, ચક્રવર્તિ, વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ કર્મ ઝપાર્જઈ । થોડઈ ભાવ છતઈ એકાતપત્ર રાજ્ય પામઈ ॥

इति लक्ष नउकार जापविधिः ॥

शुभं भवतु श्रीचतुर्विधसंघस्य ॥

नवकार इक्क अक्खर, पावं फेडेइ सत्तअयरारणं ।

पन्नासं च पणं, सागर पणसय समग्गेणं ॥

5

श्रीरस्तु श्रमणसंघस्य ॥

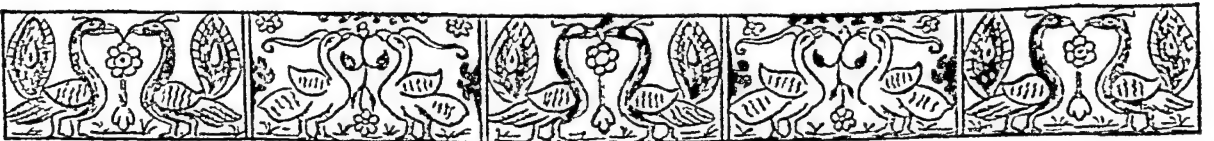
પરિચય

આ વિધિની એક પ્રતિ પાલીતાણા, શ્રીઆગમ જૈન મંદિરના જ્ઞાનમંદારની પ્રતિ નં. ૧૯૯૯ ની 10 ત્રણ પાનાની મઠી હતી, તેમા 'નવકારસારથવળ' સ્તોત્ર હતુ, તેની અંતે આ પ્રકારે વિધિ લખી હતી તે વિધિ અમે અહીં સંગ્રહીત કરી છે । આ નાની વિધિ લાખ નમસ્કારની આરાધના માટે અત્યંત ઉપયોગી છે ।

લાખ નવકાર જાપની વીજી વિધિની એક પ્રતિ ડમોઈ, મુક્તાવાઈ જૈન જ્ઞાનમંદિર પ્રતિ નં. ૪૨૨૭ ની મઠી હતી, જેમા પ્રથમ 'સંક્ષિપ્ત નમસ્કાર અર્થ' જણાવ્યો હતો ને તે પછી આ વિધિ દર્શાવી 15 હતી । આ વિધિ જૂની ગુજરાતી ભાષામાં છે, ઉપર્યુક્ત સંસ્કૃત વિધિનો અનુવાદ છે તેથી તેને ગુજરાતી વિભાગમાં ન મૂકતા અહીં આપી છે ।

આ સંસ્કૃત અને ગુજરાતી વિધિ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે લાખ નવકાર જાપની આ વિધિ કોઈ કાળે खूब પ્રચલિત હશે ।

ત્રીજી વિધિ અમને એક હસ્તલિખિત છૂટા પાના પરથી મળી આવી છે । તે વિધિ તે તે 20 કૃત્યકારિત્વ માટે હોય એમ જણાય છે ॥

શ્રીમન્નાગસેનાચાર્ય-વિરચિત-‘તત્ત્વાનુશાસન’સદર્ભઃ

સ્વાધ્યાય. પરમસ્તાવઙ્ગપઃ પશ્ચનમસ્કૃતે ।

પઠન વા જિનેન્દ્રોક્તશાસ્ત્રસ્યૈકાગ્રચેતસા ॥ ૮૦ ॥

સ્વાધ્યાયાદ્ધ્યાનમધ્યાસ્તા, ધ્યાનાત્સ્વાધ્યાયમામનેત્ ।

ધ્યાનસ્વાધ્યાયસપત્ત્યા, પરમાત્મા પ્રકાશતે ॥ ૮૧ ॥

× × × ×

નામ ચ સ્થાપન દ્રવ્ય, ભાવત્રેતિ ચતુર્વિધમ્ ।

સમસ્ત વ્યસ્તમપ્યેતદ્, ધ્યેયમધ્યાત્મવેદિમિ’ ॥ ૯૯ ॥

વાચ્યસ્ય વાચક નામ, પ્રતિમા સ્થાપના મતા ।

ગુણ પર્યાયવદ્ દ્રવ્ય, ભાવઃ સ્યાદ્ ગુણપર્યાયૌ ॥ ૧૦૦ ॥

આદૌ મધ્યેઽવસાને યદ્, વાઙ્મય વ્યાપ્ય તિષ્ઠતિ ।

હૃદિ જ્યોતિષ્મદુદ્ગચ્છન્નામધ્યેય તદર્હતામ્ ॥ ૧૦૧ ॥

અનુવાદ

एकाग्र मनर्था पंचपरमेष्ठि नमस्कार महामन्त्रो जाप अथवा श्रीजिनेश्वरदेवे वहेला शास्त्रोनु 15
अध्ययन ए सर्वोत्कृष्ट स्वाध्याय छे ८०

स्वाध्यायर्था ध्यानमा चढे अने ध्यानर्था स्वाध्यायने सविशेष चिंतवे, एम ध्यान अने स्वाध्याय
रूप सपत्तिर्था परमात्मनत्पन्नो (शुद्धात्मस्वरूपनो) प्रकाश थाय छे (ध्यानमा ज्यारे न रही अके त्यारे
स्वाध्यायनो आश्रय ले, एवो पण बीजा चरणनो अर्थ यई शके छे) ८१

चतुर्विध-ध्येय—

नामध्येय, स्थापनाध्येय, द्रव्यध्येय अने भावध्येय एम ध्येय चार प्रकारनु छे अध्यात्मना
जाणकार महात्माओए एनु (चतुर्विध ध्येयनु) मेगु अपना प्रत्येकनु जुदु जुदु ध्यान करवु जोइए ९९

वाच्य-अभिधेय पदार्थना वाचक शब्दने नाम अने प्रतिमाने स्थापना कहैवाय छे गुण अने
पर्यायवाचु ते द्रव्य छे, अने गुण अने पर्याय ते भाव छे १००

नामध्येय—

जे (वाङ्मय-सर्वशास्त्रनी) आदिमा, मध्यमा अने अतमां एम सगल वाङ्मयने व्यापीने रहैछ
छे ते, ज्योतिर्मय अने ऊर्ध्वगामी एना थी अरिहत भगवतोना नामनु हृदयमा ध्यान करवु जोइए
(नामध्येय—‘अरिहत-अहँ’ वगैरे) १०१

હૃત્પદ્મજે ચતુઃપત્રે, જ્યોતિષ્મન્તિ પ્રદક્ષિણમ્ ।

‘અ-સિ-આ-ઉ-સા’ક્ષરાણિ, ધ્યેયાનિ પરમેષ્ઠિનામ્ ॥ ૧૦૨ ॥

ધ્યાયેદ્ ‘અ-ઇ-ઉ-એ-ઓ’ ચ, તદ્વન્મન્ત્રાનુદર્ચિપઃ ।

મત્યાદિ-જ્ઞાન-નામાનિ, મત્યાદિ-જ્ઞાનસિદ્ધયે ॥ ૧૦૩ ॥

5 સપ્તાક્ષરં મહામન્ત્રં, મુલરન્ત્રેષુ સત્તસુ ।

ગુરુપદેશતો ધ્યાયેદિચ્છન્ દૂરશ્રવાદિકમ્ ॥ ૧૦૪ ॥

હૃદયેઽષ્ટદલં પદ્મં, વર્ગેઃ પૂરિતમષ્ટભિઃ ।

દલેષુ કર્ણિકાયાશ્ચ, નામ્નાઽધિષ્ઠિતમર્હતામ્ ॥ ૧૦૫ ॥

ગણમૃદ્વલયોપેતં, ત્રિઃપરીતં ચ માયયા ।

10 ક્ષોણીમણ્ડલમધ્યસ્થં, ધ્યાયેદમ્યર્ચયેચ્ચ તત્ ॥ ૧૦૬ ॥

અકારાદિ-હકારાન્તા મન્ત્રાઃ પરમશક્તયઃ ।

સ્વમણ્ડલગતા ધ્યેયા લોકદ્વયફલપ્રદાઃ ॥ ૧૦૭ ॥

ચાર દલવાળા હૃદયકમળમાં જ્યોતિર્મય એવા ‘અ-સિ-આ-ઉ-સા’ એ પરમેષ્ઠિઓના આઠ અક્ષરોનું

15 પ્રદક્ષિણામા ધ્યાન કરવું જોઈએ.

સિ
સા અ આ
ઉ

 ૧૦૨.

તે જ રીતે ‘અ-ઇ-ઉ-એ-ઓ’ એ ઉજ્જ્વલ મંત્રોનું ધ્યાન કરે, તથા મત્યાદિ જ્ઞાનોની સિદ્ધિમાટે મત્યાદિ જ્ઞાનોના નામોનું ધ્યાન કરે. ૧૦૩.

20 દૂરશ્રવણાદિ લઘ્વિઓને ઇચ્છતા સાધકે ‘નમો અરિહંતાણં’ એ સપ્તાક્ષર મંત્રનું (વે કાનનાં, વે નાકના વે આંખનાં અને એક મુખનું એમ) સાત મુખછિદ્રોમાં શ્રીસદ્ગુરુના ઉપદેશથી ધ્યાન કરવું જોઈએ (ચક્ષુઃ આદિની સીમાથી વહાર રહેલા રૂપાદિનું પ્રત્યક્ષ વગેરે પણ આ મંત્રના ધ્યાનથી થાય છે). ૧૦૪.

કર્ણિકામા શ્રીઅરિહંત ભગવંતોના નામ (‘અર્હં’) થી અધિષ્ઠિત અને આઠ-દલોમાં અષ્ટ-વર્ગ (‘અ-ક-ચ-ટ-ત-પ-ય-શ’)થી પૂરિત એવા અષ્ટદલ કમળનું હૃદયમાં ધ્યાન કરવું. તે પદ્મ, ગણધર-વલ્લય (અડતાલીશ લઘ્વિપદો) થી સહિત અને માયા-‘હ્રીં’કારથી ત્રણ વચ્ચે વેષ્ટિત છે, એમ ચિંતવવું. 25 આ ધ્યાન પૂર્વે એ વધાને ભૂમિમંડલપર આલેખીને એની પૂજા પણ કરી શકાય. (અહીં ‘મૂલાધારચક્ર જ્યાં પૃથ્વી તત્ત્વનું પ્રાધાન્ય છે, તેમા ધ્યાન કરે, એ અર્થ પણ લઈ શકાય.) ॥ ૧૦૫-૧૦૬ ॥

‘અ’ થી ‘હ’ સુધીના અક્ષરો આલોક અને પરલોકના ફળને અપનારા પરમશક્તિવાળા મંત્રો છે. તેમનું આધારાદિ *સ્વચક્રોમાં ધ્યાન કરવું. ૧૦૭.

* વિશેષ માટે જુઓ—શ્રીસિંહતિલકચરિત્ત ‘પરમેષ્ઠિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પ’ ન. સ્વા. પૃ. ૧૧૧ થી ૧૨૬.

ઇત્યાદીન્ મન્ત્રિણો મન્ત્રાનર્હન્મન્ત્રપુરસ્સરાન્ ।
 ધ્યાયન્તિ યદિહ સ્પષ્ટ, નામધ્યેયમર્વૈદિ તત્ ॥ ૧૦૮ ॥
 જિનેન્દ્રપ્રતિવિમ્બાનિ, કૃત્રિમાણ્યકૃતાનિ ચ ।
 યથોક્તાન્યાગમે તાનિ, તથા ધ્યાયેદશક્લિતમ્ ॥ ૧૦૯ ॥
 યથૈકમેકદા દ્રવ્યમુત્પિત્સુ સ્થાસ્તુ નશ્વરમ્ ।
 તથૈવ સર્વદા સર્વમિતિ તત્ત્વ વિચિન્તયેત્ ॥ ૧૧૦ ॥
 ચેતનોઽચેતનો વાઽર્થો યો યથૈવ વ્યવસ્થિતઃ ।
 તથૈવ તસ્ય યો ભાવો યાથાત્મ્ય તત્ત્વમુચ્યતે ॥ ૧૧૧ ॥
 અનાદિ નિધને દ્રવ્યે, સ્વપર્યાયા. પ્રતિક્ષણમ્ ।
 ઉન્મજ્જન્તિ નિમજ્જન્તિ, જલઋણોલગ્નજ્જલે ॥ ૧૧૨ ॥
 યદ્વિવૃત્ત યથા પૂર્વ, યચ પશ્ચાદ્ વિવર્ત્સ્યતિ ।
 નિવર્તતે યદગ્રાધ, તદેવેદમિદ ચ તત્ ॥ ૧૧૩ ॥
 સહૃદ્ધતા ગુણાસ્તગ્ર, પર્યાયા. ક્રમવર્ત્તિનઃ ।
 સ્યાદેતદાત્મક દ્રવ્યમેતે ચ સ્યુસ્તદાત્મકા. ॥ ૧૧૪ ॥

5

10

‘અહ્’ મન્ત્રથી પુરસ્કૃત એવા પૂર્વોક્ત અને વીજા મનો, જેમનુ માત્રિકો ધ્યાન કરે છે, તે વધાને 15
 તમે અર્હા નામધ્યેય તરીકે સ્પષ્ટરીતે જાણો ॥ ૧૦૮ ॥

શાશ્વત અને અશાશ્વત એવી જિનપ્રતિમાઓનુ આગમમા જેવી રીતે વર્ણન કયુ છે, તેવી રીતે શકા
 વિના ધ્યાન કરો (અર્હા સ્થાપનાધ્યેયનુ વર્ણન છે) ॥ ૧૦૯ ॥

દ્રવ્યધ્યેય—

જેમ એક દ્રવ્ય એકદા ઉત્પાદશીલ, ધુન અને નશ્વર છે, તેવી જ રીતે સર્વ દ્રવ્યો સર્વદા 20
 (ઉત્પાદ વ્યય પ્રોવ્યયુક્ત) છે, એ તત્ત્વને ચિંતવતુ ॥ ૧૧૦ ॥

ચેતન કે અચેતન પદાર્થ, જેવી રીતે વ્યવસ્થિત છે, તેનો તે પ્રકારનો જે ભાવ (સ્વરૂપ) તે
 ‘યાથાત્મ્ય’ તત્ત્વ કહેવાય છે ॥ ૧૧૧ ॥

જલમા જલતરંગોની જેમ અનાદિ અનત દ્રવ્યમા પોતાના પર્યાયો પ્રતિક્ષણ ઉત્પન્ન થાય છે અને
 લય પામે છે ॥ ૧૧૨ ॥

25

જેની રીતે જે (દ્રવ્ય) પૂર્વે વિગત્યુ (ઉત્પાદ વ્યય પ્રોવ્યયને પામ્યુ) હતુ, જે (દ્રવ્ય) પછી વિવર્ત
 (ઉત્પાદ વ્યય પ્રોવ્ય) ને પામશે અને જે (દ્રવ્ય) આજે-વર્તમાનમા વિવર્તે (ઉત્પાદ-વ્યય પ્રોવ્યને પામે) છે,
 તે જ આ છે અને આ જ તે છે તાત્પર્ય કે પ્રત્યેક દ્રવ્ય દ્રવ્યરૂપે સર્વકાલ એક સરખુ જ રહે છે ॥ ૧૧૩ ॥

તેમા સદ્ભાવી તે ગુણો છે અને ક્રમભાવી તે પર્યાયો છે દ્રવ્ય ગુણપર્યાયાત્મક છે અને ગુણપર્યાયો
 દ્રવ્યાત્મક છે ॥ ૧૧૪ ॥

30

एवंविधमिदं वस्तु, स्थित्युत्पत्तिव्ययात्मकम् ।
 प्रतिक्षणमनाद्यन्तं, सर्वं ध्येयं यथास्थितम् ॥ ११५ ॥
 अर्थव्यञ्जनपर्याया, मूर्त्तामूर्त्ता गुणाश्च ये ।
 यत्र द्रव्ये यथावस्थास्तांश्च तत्र तथा स्मरेत् ॥ ११६ ॥
 5 पुरुषः पुद्गलः कालो, धर्माधर्मौ तथाऽम्बरम् ।
 षड्विधं द्रव्यमाश्नातं, तत्र ध्येयतमः पुमान् ॥ ११७ ॥
 सति हि ज्ञातरि ज्ञेयं, ध्येयतां प्रतिपद्यते ।
 ततो ज्ञानस्वरूपोऽयमात्मा ध्येयतमः स्मृतः ॥ ११८ ॥
 तत्राऽपि तत्त्वतः पञ्च, ध्यातव्याः परमेष्ठिनः ।
 10 चत्वारः सकलास्तेषु, सिद्धः स्वामीति निष्कलः ॥ ११९ ॥
 अनन्तदर्शन-ज्ञानसम्यक्त्वादिगुणात्मकम् ।
 स्वोपात्तानन्तरत्यक्तशरीराकारधारिणम् ॥ १२० ॥
 साकारञ्च, निराकारममूर्त्तमजरामरम् ।
 जिनत्रिम्बमिव स्वच्छस्फटिकप्रतिविम्बितम् ॥ १२१ ॥

15 एવી જાતની આ વસ્તુ પ્રતિક્ષણ સ્થિતિ-ઉત્પત્તિ-વ્યયાત્મક અને અનાદિ-અનંત છે । સર્વ ધ્યેયનું
 યથાસ્થિતિરૂપે (જે જેવું હોય, તેનું તે પ્રકારે) ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૧૧૫ ॥
 જે દ્રવ્યમાં અર્થપર્યાયો, વ્યંજનપર્યાયો અને મૂર્ત કે અમૂર્ત ગુણો જેવી રીતે રહેલા હોય, તેવી
 રીતે તેમનું સ્મરણ કરવું ॥ ૧૧૬ ॥

આત્મા, પુદ્ગલ, કાલ, ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ, એ છ પ્રકારનું દ્રવ્ય માનવામાં આવ્યું છે । તેમાં
 20 આત્મા તે ધ્યેયતમ (શ્રેષ્ઠ ધ્યેય) છે ॥ ૧૧૭ ॥

• ભાવધ્યેય—

જ્ઞાતા હોય તો જ જ્ઞેય ધ્યેયતાને પામે છે તેથી જ્ઞાનસ્વરૂપ આ આત્માને ધ્યેયતમ કહ્યો છે ॥ ૧૧૮ ॥
 25 જીવ દ્રવ્યોમાં પળ તત્ત્વથી પાંચ પરમેષ્ઠિઓ ધ્યેય છે । તેમાં અરિહંત, આચાર્યાદિ સકલ (કર્માદિ
 ઉપાધિ સહિત) છે અને સિદ્ધ સ્વામી (?) હોવાથી નિષ્કલ (નિરુપાધિ) છે ॥ ૧૧૯ ॥
 અનન એવા દર્શન, જ્ઞાન, સમ્યક્ત્વ વગેરે ગુણોવાળા, ચરમ ભવમાં જે દેહ પોતાને પ્રાપ્ત થયો
 હતો અને જે પોતે તજી દીધો તેના આકાર (ચરમ દેહાકાર) ને ધારણ કરનારા, (એ અપેક્ષાએ) સાકાર,
 નિરાકાર, અમૂર્ત, જરારહિત, મૃત્યુરહિત, નિર્મલ સ્ફટિક રત્નમા પ્રતિવિંબિત થયેલ જિનત્રિવિંસદશ, લોકના

૧ 'ઘટ' શબ્દના પર્યાયવાચી શબ્દો—કલશ, કુમ્, વગેરે 'વ્યંજન (શબ્દ) પર્યાયો' કહેવાય છે અને
 'ઘટ' પદાર્થના રક્ત્વ, મૃગમયત્વ, વગેરે 'અર્થપર્યાયો' કહેવાય છે । અથવા ત્રિકાલવર્તી પર્યાય તે વ્યંજન પર્યાય અને
 30 વર્તમાન કાલવર્તી સૂક્ષ્મ પર્યાય તે અર્થ પર્યાય । જેમ આત્માના વિષયમા કેવલજ્ઞાન તે શુદ્ધ વ્યંજનપર્યાય અને
 તત્કાલવર્તી કેવલજ્ઞાનોપયોગ તે અર્થપર્યાય ।

लोकाग्रशिसराखुदमुदुदुसुखसम्पदम् ।

सिद्धात्मान निराश्रय, ध्यायेन्निर्धृतकल्मषम् ॥ १२२ ॥

तथाद्यमाप्तमाप्ताना, देवानामधिदैवतम् ।

प्रक्षीणघातिकर्मण, प्राप्तानन्तचतुष्टयम् ॥ १२३ ॥

दूरमुत्सृज्यभूभाग, नभस्तलमधिष्ठितम् ।

परमौदारिकस्वाङ्गप्रभामर्त्तिसतभास्करम् ॥ १२४ ॥

चतुर्विंशन्महाश्रयः, प्रातिहायिश्च भूषितम् ।

मुनि तिर्यङ्-नर-स्वर्गि-सभाभिः सन्निपेक्षितम् ॥ १२५ ॥

जन्माभिषेकप्रमुत्प्राप्तपूजातिशायिनम् ।

केवलज्ञाननिर्णीतनिश्चितचोपदेशिनम् ॥ १२६ ॥

प्रभास्वच्छक्षणाक्षीर्णसम्पूर्णोदग्रनिग्रहम् ।

आकाशस्फटिकान्तःस्थज्वलज्वालानलोज्ज्वलम् ॥ १२७ ॥

तजसामुत्तम तेजो, ज्योतिषा ज्योतिरुत्तमम् ।

परमात्मानमर्हन्त, ध्यायेन्निःश्रेयसाप्तये ॥ १२८ ॥

वीतरागोऽप्यय देवो, ध्येयमानो मुमुक्षुभिः ।

स्वर्गापवर्गफलदः, शक्तिस्तस्य हि तादृशी ॥ १२९ ॥

अप्रभागरूप शिवरपर आरूढ, सुखसपत्तिने उरेला, पीढारहित अने निष्कर्म एवा श्री सिद्धात्मानु ध्यान करवु ॥ १२०-१२२ ॥

तया आतोमा आद्य आत्त, देवोना पण अधिदेवत, घातिकर्मरहित, अनन्त चतुष्टयने पामेला, पृष्ठीनलने दूर छोडीने (उचे) आकाश प्रदेशमा रहेला, पोताना परम औदारिक शरीरनी प्रभायी मृत्य करता 20 पण अधिक तेजस्वी, महाआश्चर्यभूत चोनीश अतिशयो अने आठ प्रातिहार्यायी शोभता, मुनिवरो, तिर्यचो, मनुष्यो अने देवताओनी पर्यदाओयी घेरायेला, जन्माभिषेक वगैरेमा प्राप्त थयेल पूजाना कारणे सौधी चट्टियाना, केवलज्ञानगडे निर्णीत विस्मयतन्त्रोना उपदेशन, उज्ज्वल एवा अनेक लक्षणोयी व्याप्त, सभाग परिपूर्ण अने उन्नत देहवाळा, निर्मल (महान) स्फटिक रत्नमा प्रतिबिम्बित प्रदीप्त ज्वालाओवाळा अग्नि समान उज्ज्वल, सर्व तेजोमा उत्तम तेज अने सर्व ज्योतिओमा उत्तम ज्योति स्वरूप एवा श्री अरिहत 25 पद्मात्मानु मोक्षनी प्राप्ति माटे ध्यान करवु ॥ १२३-१२८ ॥

मुमुक्षुओगडे ध्यान कराता एवा आ देवाधिदेव वीतराग होवा छता स्वर्ग के मोक्ष फळने आपनारा छे, कारण के तेमनी शक्ति ज ते प्रकारनी अचिज छे ॥ १२० ॥

સમ્યગ્જ્ઞાનાદિસમ્પન્નાઃ, પ્રાપ્તસપ્તમહર્દયઃ ।

તથોક્તલક્ષણા ધ્યેયાઃ, સૂર્યુપાધ્યાયસાધવઃ ॥ ૧૩૦ ॥

एवं नामादिभेदेन, ध्येयमुक्तं चतुर्विधम् ।

अथवा द्रव्यभावाभ्यां, द्विर्धैव तदवस्थितम् ॥ १३१ ॥

5

द्रव्यध्येयं वहि-र्वस्तु, चेतनाऽचेतनात्मकम् ।

भावध्येयं पुनर्ध्येयसન્निभध्यानपर્યયઃ ॥ ૧૩૨ ॥

ध्याने हि विभ्रति स्थैर्यं, ध्येयरૂપં પરિસ્ફુટમ્ ।

आलेखितमिवाभाति, ध्येयस्याऽऽसन्निधावपि ॥ ૧૩૩ ॥

धातुपિण्डे स्थितश्चैवं, ध्येयोऽर्थो ध्यायते यतઃ ।

10

ध्येयં પિણ્ડસ્થમિત્યાહુરત એવ ચ કેવલમ્ ॥ ૧૩૪ ॥

यदा ध्यानबलाद्ब्रूयाता, शून्यीकृत्य स्वविग्रहम् ।

ध्येयस्वरૂપવિષ્ટત્વાત્, તાદૃક્ સમ્પદ્યતે સ્વયમ્ ॥ ૧૩૫ ॥

तदा तथाविधध्यानसंवित्तिध्वस्तकल्पनः ।

સ એવ પરમાત્મા સ્યાદ્, વૈનતેયશ્ચ મન્મથઃ ॥ ૧૩૬ ॥

15

સમ્યગ્જ્ઞાનાદિયી સંગત્, સાત મહાઋદ્ધિઓવાળા (?) અને શાસ્ત્રોક્ત લક્ષણોવાળા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ ભગવંતોનું ધ્યાન કરવું ॥ ૧૩૦ ॥

એવી રીતે નામાદિભેદોથી ચાર પ્રકારનું ધ્યેય કહ્યું, અથવા તે (ધ્યેય) દ્રવ્ય અને ભાવભેદે વે પ્રકારનું જ છે ॥ ૧૩૧ ॥

20

ચેતન કે જડરૂપ વાહ્ય વસ્તુ તે દ્રવ્ય-ધ્યેય છે અને ધ્યેય (અરિહંતાદિ) સદૃશ જે ધ્યાનનો પર્યાય તે ભાવ-ધ્યેય છે ॥ ૧૩૨ ॥

ધ્યાન જ્યારે સ્થિરતાને ધારણ કરે છે, ત્યારે ધ્યેય નજીક ન હોવા છતાં પણ જાણે (સામે) આલેખિત હોય એવું અત્યંત સ્પષ્ટ માસે છે ॥ ૧૩૩ ॥

ए ज प्रकारे ज्यारे सप्त धातुना पिंडमां (देहमा) ध्येय वस्तुनું ध्यान कगय છે ત્યારે તે ધ્યેયને (ધ્યાનને) પિંડસ્થ કહેવાય છે એથી જ કેવલ (કૈવલ્ય, કેવલજ્ઞાન ?) પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૩૪ ॥

25

જ્યારે ધ્યાતા ધ્યાનના વલે સ્વદેહને (સ્વઆકૃતિને) શૂન્ય કરીને ધ્યેયસ્વરૂપે વિષ્ટ હોવાથી સ્વયં તેના જેવો બની જાય છે, ત્યારે તેવા પ્રકારના ધ્યાનના સવેદનથી નાશ પામ્યા છે સર્વ વિકલ્પો જેના એવો તે પોતે જ પરમાત્મા, ગરુડ અથવા કામદેવ બની જાય છે ॥ ૧૩૫-૧૩૬ ॥

સોડય સમરસીભાવસ્તદેકીકરણ સ્મૃતમ્ ।
 એતદેવ સમાધિ' સ્યાલ્લોચ્છયફલપ્રદ' ॥ ૧૩૭ ॥
 કિમત્ર નહુનોક્તેન, જ્ઞાત્વા શ્રદ્ધાય તત્ત્વતઃ ।
 ધ્યેય સમસ્તમપ્યેતન્માધ્યસ્થ્ય તત્ર વિશ્રતા ॥ ૧૩૮ ॥
 માધ્યસ્થ્યં સમતોપેક્ષા, વૈરાગ્ય સામ્યમસ્પૃહા ।
 વૈતૃષ્ણ્ય પરમા શાન્તિરિત્યેકોડ્યૌંઽભિધીયતે ॥ ૧૩૯ ॥
 સક્ષેપેણ યદનોક્ત, વિસ્તરાત્પરમાગમે ।
 તત્સર્વં ધ્યાતમેવ સ્યાદ્ધ્યાતેષુ પરમેષ્ટિષુ ॥ ૧૪૦ ॥

× × × ×

‘અ’કાર મહતાઽઽપૂર્વ્ય, કુમ્ભિત્વા ‘રેફ’વહ્નિના ।
 દગ્ધા સ્વરપુષ્પા કર્મ, સ્વતો ભસ્મ વિરેચ્ય ચ ॥ ૧૮૩ ॥
 ‘હ’ મન્ત્રો નમસિ ધ્યેય’, ક્ષરન્નમૃતમાત્મનિ ।
 તેનાઽન્યત્તદ્વિનિર્માય, પીયૂષમયમુજ્જ્વલમ્ ॥ ૧૮૪ ॥
 તત્રાદૌ પિષ્ઠસિદ્ધયર્થ, નિર્મલીકરણાય ચ ।
 મારુતૌં તૈજસીમાપ્યા, ત્રિદધ્યાદ્ધારણા ક્રમાત્ ॥ ૧૮૫ ॥

(આવી રીતે પરમાત્મા સાથેનો ધ્યાનાનો અમેદ) તે આ ‘સમરસીભાવ’ છે । તે જ ‘એકીકરણ’ કહેનાય છે । એ જ ઉભય લોકના ફલોને આપનારી ‘સમાધિ’ છે ॥ ૧૩૭ ॥

અહીં વધુ કહેવાયી શુ ‘તાત્પર્ય’ રીતે જાણીને, તેવી જ રીતે તેના પર શ્રદ્ધા કરીને અને એ વિષયમા માધ્યસ્થ્ય ધારણ કરીને આ વધુ ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૧૩૮ ॥

માધ્યસ્થ્ય, સમતા, ઉપેક્ષા, વૈરાગ્ય, સામ્ય, નિ સ્પૃહતા, વૈતૃષ્ણ્ય, પરમશાન્તિ—એ વધા શબ્દો ૨૦ વડે એક જ અર્થ મહેરાય છે ॥ ૧૩૯ ॥

પંચ પરમેષ્ટિઓનું ધ્યાન થતા જ, અહીં (૫૦) જે સક્ષેપમા કહ્યું છે અને પરમ આગમોમા જે વિસ્તારથી કહેનામાં આવ્યું છે, તે વધુ ધ્યાન થઈ જ જાય છે (અર્થાત્—પરમેષ્ટિધ્યાનમા બીજું વધુ સદ્ધ્યાન આવી જ જાય છે) ॥ ૧૪૦ ॥

‘અર્હ’નું ધ્યાન

(શ્રુતના) વાયુનંદે ‘અ’કારને પ્રેરિત કરીને અને (કુમ્ભનંદે) વુમિત કરીને રેફમાયી નીકળના અગ્નિનંદે પોતાના શરીરની સાથે (શરીરને અને) કર્મોને ઝાઝમાં પછી શરીર અને કર્મોના દહનથી થયેલ ભસ્મનું પોતામાંથી વિરેચન કરવું (તે ભસ્મને પોતામાંથી દૂર કરવી) પછી જે આમા ઉપર અમૃત જ્વાલી રહ્યું છે એવા ‘હ’કાર મન્ત્રનું આગાશમા ધ્યાન કરવું પછી તે અમૃતથી એક નવા અમૃતમય ઉત્પલ

ततः पञ्चनमस्कारैः, पञ्चपिण्डाक्षरान्वितैः ।
 पञ्चस्थानेषु विन्यस्तैर्विधाय सकलीक्रियाम् ॥ १८६ ॥
 पश्चादात्मानमर्हन्तं, ध्यायेन्निर्दिष्टलक्षणम् ।
 सिद्धं वा ध्वस्तकर्माणममूर्त्तं ज्ञानभास्वरम् ॥ १८७ ॥
 5 नन्वनर्हन्तमात्मानमर्हन्तं ध्यायतां सताम् ।
 अतस्मिंस्तद्ग्रहो भ्रान्तिर्भवतां भवतीति चेत् ॥ १८८ ॥
 तन्न चोद्यं यतोऽस्माभिर्भावार्हन्त्रयमर्पितः ।
 स चार्हद्विद्यानिष्ठात्मा, ततस्तत्रैव तद्ग्रहः ॥ १८९ ॥
 परिणमते येनात्मा भावेन स तेन तन्मयो भवति ।
 10 अर्हद्द्विद्यानाविष्टो भावार्हन् स्यात्स्वयं तस्मात् ॥ १९० ॥
 येन भावेन यद्रूपं, ध्यायत्यात्मानमात्मवित् ।
 तेन तन्मयतां याति, सोपाधिः स्फटिको यथा ॥ १९१ ॥

शरीरनुं निर्माण करवुं । तेमा प्रथम देह (पिंड) नी रचना माटे मारुती (वायवीय) धारणा करवी अने पछी देहने निर्मल वनाववा माटे तेजस्वी अने जलीय धारणा क्रमशः करवी, ते पछी पांच * पिंडाक्षरोयी 25 युक्त अने शरीरना पांच स्थानोमां न्यास करायेला एवा पंच नमस्कारो वडे सकलीकरण करवुं । ते पछी जेमनुं स्वरूप पूर्वे कहेवामा आव्युं छे एवा श्री अरिहंत परमात्मारूपे अथवा कर्मरहित, अमूर्त्त अने ज्ञानवडे प्रकाशमान एवा श्री सिद्ध भगवंतरूपे पोताना आत्मानुं ध्यान करवुं ॥ १८३-१८७ ॥

शंका—

जो तमारो आत्मा अरिहत नथी तो पछी तेनुं अरिहंतरूपे ध्यान करता एवा तमने अतत्मा 20 (जे जेवो नथी तेमां) तत्तनी (तेवानी) मान्यतारूप भ्रान्ति तो नथी यती ने? ॥ १८८ ॥

समाधान—

एवी शंका न करवी, कारण के अमे अमारा आत्मानी भाव-अरिहंतरूपे अर्पणा (चितवना) करीए छीए । अरिहंतना ध्यानमा निष्ठ एवो आत्मा ते भाव-अरिहंत छे । तेथी अतत्मां तद्ग्रहरूप भ्रान्ति नथी किन्तु तत्मां (तेमां) ज तत्तनी (तेनी) यथार्थ मान्यता छे ॥ १८९ ॥

25 जे (अरिहतादि) भाववडे आत्मा परिणमे छे, ते (अरिहंतादि) भाववडे ते (आत्मा) तन्मय (अरिहतादिमय) वने छे; तेथी अरिहंतना ध्यानमा निष्ठ एवो आत्मा ते (अरिहतभाव) थकी पोते ज भाव अरिहत थाय छे । उपाधि सहित एवा स्फटिक रत्ननी जेम आत्मज्ञ पुरुष जे (अरिहतादि) भाववडे जे (अरिहंतादि) रूपे आत्मानुं ध्यान करे छे, ते (अरिहंतादि) भाववडे तन्मयता (तद्भावरूपता) ने पामे छे (अर्थात् जेम स्फटिक-मणि सामे रहेली वस्तुनुं रूप धारण करे छे, तेम आत्मा पण ध्यानवडे व्येयमय 30 वने छे) ॥ १९०-१९१ ॥

અથવા ભાવિનો ભૂતા, સ્વપર્યાયાસ્તદાત્મકાઃ ।
 આસતે દ્રવ્યરૂપેણ, સર્વદ્રવ્યેષુ સર્વદા ॥ ૧૯૨ ॥
 તતોડ્યમર્હત્પર્યાયો, ભાગી દ્રવ્યાત્મના સદા ।
 ભવ્યેષ્વાસ્તે સતશ્વાસ્ય, ધ્યાને કો નામ નિઘ્રમઃ ॥ ૧૯૩ ॥
 કિંચ્ચ ભ્રાન્ત યદીદ સ્યાત, તદા નાતઃ ફલોદયઃ ।
 ન હિ મિથ્યાજલાજાત, વિચ્છિન્નિર્જાયતે તૃપઃ ॥ ૧૯૪ ॥
 પ્રાદુર્ભવન્તિ ચામુખ્માત, ફલાનિ ધ્યાનપર્તિનામ્ ।
 ધારણાનશતઃ શાન્તકૂરરૂપાપ્યનેરુધા ॥ ૧૯૫ ॥
 ગુરુપદેશમાસાઘ, ધ્યાયમાન' સમાહિતૈ ।
 અનન્તશક્તિરાત્માય, મુક્તિં મુક્તિં ચ યચ્છતિ ॥ ૧૯૬ ॥
 ધ્યાતોડર્હત્સિદ્ધરૂપેણ, ચરમાન્નસ્ય મુક્તયે ।
 તદ્વચાનોપાત્ પુણ્યસ્ય, સ એવાન્યસ્ય મુક્તયે ॥ ૧૯૭ ॥
 જ્ઞાન શ્રીરાયુરારોગ્ય, તુષ્ટિઃ પુષ્ટિર્વપુષ્ટિતિઃ ।
 યત્પ્રશસ્તમિહાન્યચ્ચ, તત્તદ્વચાતુ પ્રજાયતે ॥ ૧૯૮ ॥

5

10

વીજી રીતે સમાધાન—

15

અથવા સર્વ દ્રવ્યોમા દ્રવ્યાત્મક એવા ભૂત અને ભવિષ્યના સ્વપર્યાયો દ્રવ્યરૂપે સદા રહે છે—
 (અર્થાત્ પ્રત્યેક દ્રવ્યમા તેના ભૂત-ભાવિ સર્વ પર્યાયો વર્તમાનમા દ્રવ્યરૂપે રહેલા છે), તેથી સર્વ ભવ્યોમા
 ભવિષ્યમા થનારા એવા આ 'અર્હત્પર્યાય' દ્રવ્યરૂપે સદા રહેલા છે । તો પછી નિઘ્રમાન એવા એ પર્યાયનુ
 ધ્યાન કરવામા આવે શી ? ॥ ૧૯૨-૧૯૩ ॥

વઢી વીજા પ્રકારે સમાધાન—

20

જો આ ધ્યાનને આન્ત માનવામા આવે તો, જેમ પ્રસ્થિત જલથી તૃપાનો નાશ થતાપિ ન જ થાય,
 તેવી રીતે એ ધ્યાનથી ફલ પ્રાપ્તિ ન થયી, જોઈએ । કિન્તુ એથી ધ્યાનીઓને ધારણના ઘડે શાન્ત અને કૂરરૂપ
 અનેક પ્રકારના ફલોનો પ્રાપ્તિ થતી દેખાય છે । એથી આત્માનુ અર્હત્રૂપે ધ્યાન કરવું તે આવન્તિ નથી
 ॥ ૧૯૪-૧૯૫ ॥

ધ્યાનનુ ફઠ—

25

શ્રી સદ્ગુરુના ઉપદેશને પ્રાપ્ત કરીને સમાહિત યોગીઓ ઘડે ધ્યાયમાન આ અનન્ત શક્તિશાઢી
 આમા મુક્તિ અને મુક્તિને આપે છે ॥ ૧૯૬ ॥

અર્હન્ત અથવા સિદ્ધરૂપે જેનું ધ્યાન કરાયું છે એવો આ આત્મા ચરમ શરીરીની મુક્તિ માટે થાય
 છે, અથવા તે ધ્યાનઘડે પ્રાપ્ત ન્તુ છે પુણ્ય જેણે એ અન્ય(અચરમશરીરી)ની મુક્તિ માટે થાય છે ॥ ૧૯૭ ॥

(મુક્તિને બતાવે છે—) તે તે પ્રકારનું ધ્યાન કરનારને આ લોકમા અને પરલોકમા જે જે પ્રશસનીય 30
 છે તે વધુ—જ્ઞાન, ભક્તી, દીર્ઘાયુ, આરોગ્ય, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ, સુદર શરીર, ધૈર્ય, ઘરેરે પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૯૮ ॥

તદ્ધ્યાનાવિષ્ટમાલોક્ય, પ્રકમ્પન્તે મહાગ્રહાઃ ।

નશ્યન્તિ ભૂતશાકિન્યઃ, કૂરાઃ શામ્યન્તિ ચ ક્ષણાત્ ॥ ૧૯૯ ॥

યો યત્કર્મપ્રમુદેવસ્તદ્ધ્યાનાવિષ્ટમાત્મનઃ ।

ધ્યાતા તદાત્મકો ભૂત્વા, સાધયત્યાત્મવાચ્છિતમ્ ॥ ૨૦૦ ॥

5

પાર્શ્વનાથો ભવન્મન્ત્રી, સંકલીકૃતવિગ્રહઃ ।

મહામુદ્રાં મહામન્ત્રં, મહામણ્ડલમાશ્રિતઃ ॥ ૨૦૧ ॥

તૈજસીપ્રભૃતીર્વિભ્રદ્ધારણાશ્ચ યથોચિતમ્ ।

નિગ્રહાદીનુદગ્રાણાં, ગ્રહાણાં કુરુતે દ્રુતમ્ ॥ ૨૦૨ ॥

સ્વયમાણ્ડલો ભૂત્વા, મહામણ્ડલમધ્યગઃ ।

10

કિરીટકુણ્ડલી વજ્રી, પીતભૂષામ્વરાદિકઃ ॥ ૨૦૩ ॥

કુમ્ભકી સ્તંભમુદ્રાદ્યઃ(?), સ્તંભનં(ન)મન્ત્રમુચ્ચરન્ ।

સ્તંભકાર્યાણિ સર્વાણિ, કરોત્યેકાગ્રમાનસઃ ॥ ૨૦૪ ॥

સ સ્વયં ગરુડીભૂય, ક્ષ્વેડં ક્ષપયતિ ક્ષણાત્ ।

કન્દર્પશ્ચ સ્વયં ભૂત્વા, જગન્નયતિ વચ્ચતામ્ ॥ ૨૦૫ ॥

15

એવં વૈશ્વાનરો ભૂત્વા, જ્વલજ્વાલાશતાકુલઃ ।

શીતજ્વરં હરત્યાગુ, વ્યાપ્ય જ્વાલાભિરાતુરમ્ ॥ ૨૦૬ ॥

અરિહંત અથવા સિદ્ધના ધ્યાનમાં લયલીન એવા મહાત્માને જોઈને મોટા મોટા ગ્રહો પણ કપે છે. ભૂત, પ્રેત, શાકિની, ઢાકિની, વગેરે દૂરથી ભાગી જાય છે અને અત્યંત કૂર એવા જંતુઓ પણ ક્ષણવારમાં શાંત બની જાય છે ॥ ૧૯૯ ॥

20

જે દેવતા જે (શાન્ત્યાદિ) કર્મને સાધવામાં સમર્થ હોય તેના ધ્યાનથી આવિષ્ટ એવો ધ્યાતા તદ્દરૂપ (તે દેવતારૂપ) થઈને મનોવાદિતને સાધે છે ॥ ૨૦૦ ॥

યથોચિત રીતે સંકલીકરણ વિધાનદ્વારા શરીરને સુરક્ષિત કરનાર, મહામુદ્રા, મહામન્ત્ર અને મહામણ્ડલનો આશ્રય કરનાર અને તૈજસી વગેરે ધારણાઓ ધારણ કરતો એવો માંત્રિક (સ્વયં) પાર્શ્વનાથ થઈને (શ્રી પાર્શ્વનાથનું અમેદ ધ્યાન કરીને) મોટા મોટા ગ્રહોનો પણ તરત જ નિગ્રહ કરે છે ॥ ૨૦૧-૨૦૨ ॥

25

મુકુટ, કુણ્ડલ વગેરે પહેરેલા, હાથમાં વજ્ર ધારણ કરેલા અને પીત વસ્ત્ર તથા અલંકારોથી શોભતા એવા ઇન્દ્ર જેવો તે બને છે અને મહામણ્ડલના મધ્યભાગમાં રહીને તથા કુમ્ભક પ્રાણાયામ, સ્તંભનમુદ્રા વગેરે કરીને સ્તંભન-મન્ત્રને એકાગ્ર મનથી ઉચ્ચરતો તે સર્વ સ્તંભન કાર્યો કરે છે ॥ ૨૦૩-૨૦૪ ॥

તે સ્વયં ગરુડ થઈને ક્ષણમાત્રમા વિપને હરે છે, તથા સ્વયં કામદેવ બનીને જગતને વશ કરે છે ॥ ૨૦૫ ॥

એવી જ રીતે જેમાયી સેંકડો જાજ્વલ્યમાન જ્વાળાઓ નીકળી રહી છે એવા અગ્નિરૂપ બનીને

૩૦ પોતાની જ્વાળાઓથી શીતજ્વરથી પીડાતી વ્યક્તિને વ્યાપી ને શીતજ્વરને તરત જ હરે છે ॥ ૨૦૬ ॥

સ્વયં સુધામયો ભૂત્વા, વર્ષદ્વમૃતમાતુરે ।
 અર્થેનમાત્મસાત્કૃત્ય, દાહજ્વરમપાસ્યતિ ॥ ૨૦૭ ॥
 ક્ષીરોદધિમયો ભૂત્વા, પ્લાનયન્નખિલ જગત્ ।
 શાન્તિકૃ પૌષ્ટિકૃ યોગી નિદધાતિ શરીરિણામ્ ॥ ૨૦૮ ॥
 કિમત્ર બહુનોક્તેન, યદ્યત્કર્મ ચિકીર્ષતિ ।
 તદેવતામયો ભૂત્વા, તત્તન્નિર્વિત્યત્યયમ્ ॥ ૨૦૯ ॥
 શાન્તે કર્મણિ શાન્તાત્મા, ક્રૂરે ક્રૂરો મન્નયમ્ ।
 શાન્તકૂરાણિ કર્માણિ, સાધ્યત્યેષ સાધકઃ ॥ ૨૧૦ ॥
 આર્કર્ષણ વશીકાર, સ્તમ્ભન મોહન દ્રુતિઃ ।
 નિર્વિપીકરણ શાન્તિર્વિદ્વેષોચ્ચાટ નિગ્રહાઃ ॥ ૨૧૧ ॥
 એવમાદીનિ કાર્યાણિ, દૃશ્યન્તે ધ્યાનપર્ચિનામ્ ।
 તતઃ સમરસીભાવસફલત્વાન્ન નિઝમઃ ॥ ૨૧૨ ॥
 યત્પુનઃ પૂરણ કુમ્ભો, રેચન દહન પ્લવઃ ।
 મકલીકરણ મુદ્રામન્ત્રમણ્ડલધારણા ॥ ૨૧૩ ॥
 કર્માધિષ્ઠાતૃદેવાના, સસ્યાન લિઙ્ગમાસનમ્ ।
 પ્રમાણ વાહન વીર્ય, જાતિર્નામ દ્યુતિર્દિશા ॥ ૨૧૪ ॥

5

10

15

સ્વયં અમૃતમય થઈને પીડિત ઉપર અમૃતને વરસાવતો યોગી, એને (પીડિતને) આત્મસાત્ (સ્વાધીન અથવા અમૃતમય) કરીને એના દાહજ્વરને દૂર કરે છે ॥ ૨૦૭ ॥

સ્વયં ક્ષીરસાગરમય થઈને સરૂલ જગતને પ્લાવિત (તૃપ્ત) કરતો યોગી પ્રાણીઓના શાન્તિકૃત્ય અને પૌષ્ટિકૃત્યને કરે છે ॥ ૨૦૮ ॥

20

આ પ્રિયમા બહુ પ્રહેવાથી શુદ્ધ યોગી જે જે કર્મને કરવાની ઇચ્છા કરે છે તે તે કર્મના દેવતારૂપે સ્વયં થઈને તે તે કર્મનું સપાદન કરે છે ॥ ૨૦૯ ॥

શાત કર્માર્માં શાત થઈને અને ક્રૂર કર્માર્માં ક્રૂર થઈને આ સાધક શાત અને ક્રૂર કર્મોને સાધે છે ॥ ૨૧૦ ॥

ધ્યાન કરનારાઓમાં આર્કર્ષણ, વશીકરણ, સ્તમ્ભન, મોહન, દ્રુતિ, નિર્વિપીકરણ, શાન્તિ, વિદ્વેષ, ઉચ્ચાટન, નિગ્રહ, ગમેરે અનેક કાર્યો જોવામાં આવે છે, તેથી ૮ રીતે સમરસીમાન (ધ્યાનની એકાગ્રતા) ની 25 સફલતા થતી હોવાથી ધ્યાન શાન્તિરૂપ નથી ॥ ૨૧૧ ૨૧૨ ॥

ધ્યાનની સામગ્રી—

પૂરક, કુમ્ભક, રેચક, દહન, પ્લાવન, સવલીકરણ, મુદ્રા, મન્ત્ર, મંડલ, ધારણા, તે તે કર્મના અધિષ્ઠાતૃક દેવતાઓના સસ્યાન, ચિહ્ન, આસન, પ્રમાણ, વાહન, વીર્ય, જાતિ, નામ, ક્ષતિ, દિશા,

ભુજવક્ત્રનેત્રસંખ્યા, ભાવઃ ક્રૂરસ્તથેતરઃ ।

વર્ણઃ સ્પર્શઃ સ્વરોઽવસ્થા, વસ્ત્રં ભૂષણમાયુધમ્ ॥ ૨૧૫ ॥

એવમાદિ યદન્યચ્ચ, શાન્તક્રૂરાય કર્મણે ।

મન્ત્રવાદાદિષુ પ્રોક્તં, તદ્ધ્યાનસ્ય પરિચ્છદઃ ॥ ૨૧૬ ॥

5 યદાત્રિકં ફલં કિંચિત્, ફલમામુત્રિકં ચ યત્ ।

એતસ્ય દ્વિતયસ્યાપિ, ધ્યાનમેવાગ્રકારણમ્ ॥ ૨૧૭ ॥

ધ્યાનસ્ય ચ પુનર્મુલ્યો, હેતુરેતચ્ચતુષ્ઠયમ્ ।

ગુરુપદેશઃ શ્રદ્ધાનં, સદાભ્યાસઃ સ્થિરં મનઃ ॥ ૨૧૮ ॥

×

×

×

×

10 રત્નત્રયમુપાદાય, ત્યક્ત્વા વન્ધનિવન્ધનમ્ ।

ધ્યાનમમ્યસ્યતાં નિત્યં, યદિ યોગિન્ મુમુક્ષસે ॥ ૨૨૩ ॥

ધ્યાનાભ્યાસપ્રકર્ષેણ, ત્રુટ્યન્મોહસ્ય યોગિનઃ ।

ચરમાઙ્ગસ્ય મુક્તિઃ સ્યાત્, તદાઽન્યસ્ય ચ ક્રમાત્ ॥ ૨૨૪ ॥

15 ભુજા-મુખ-નેત્રોની સંખ્યા, ક્રૂર તથા શાંતભાવ, વર્ણ, સ્પર્શ, સ્વર, અવસ્થા, વસ્ત્ર, આભૂષણ, આયુધ
વગેરે અને વીજું જે કાંઈ મંત્રશાસ્ત્રાદિમાં શાંત તથા ક્રૂર કર્મમાટે કહ્યું છે તે વધું ધ્યાનનું સાધન
સમજવું ॥ ૨૧૩-૨૧૬ ॥

જે કંઈ ફળલૌકિક ફળ છે અને જે કંઈ પારલૌકિક ફળ છે, તે વધેનું મુખ્ય કારણ ધ્યાન
જ છે ॥ ૨૧૭ ॥

ધ્યાનના મુખ્ય ચાર હેતુઓ—

20 ધ્યાનના આ ચાર મુખ્ય હેતુઓ છે—ગુરુનો ઉપદેશ, શ્રદ્ધા, સદા અભ્યાસ અને સ્થિર
મન ॥ ૨૧૮ ॥

×

×

×

×

ધ્યાનાભ્યાસ માટે પ્રેરણા—

25 હે યોગિન્ ! જો તને મુક્ત થવાની ઇચ્છા હોય તો કર્મવંધના (પરિગ્રહાદિ) કારણોનો ત્યાગ કરીને
અને રત્નત્રયનો અંગીકાર કરીને તું સદા ધ્યાનનો અભ્યાસ કર ॥ ૨૨૩ ॥

ધ્યાનમાં ફાળો—

ધ્યાનાભ્યાસની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થવાથી નાશ પામી રહ્યો છે મોહ જેનો એવો યોગી જો તે
ચરમશરીરી હોય તો તે જ ભવમાં તેનો મોક્ષ થાય છે, વીજાની ક્રમશઃ (થોડાક ભવોમાં) મુક્તિ
થાય છે ॥ ૨૨૪ ॥

તથા હચરમાઙ્ગસ્ય, ધ્યાનમમ્યસ્યતઃ સદા ।
 નિર્જરા સવરશ્ચ સ્યાત્, સફલાઽશુભકર્મણામ્ ॥ ૨૨૫ ॥
 આશ્રનન્તિ ચ પુણ્યાનિ, પ્રચુરાણિ પ્રતિક્ષણમ્ ।
 યૈર્મહર્દિર્ભવત્યેપ, ત્રિદશઃ કલ્પવાસિષુ ॥ ૨૨૬ ॥
 તત્ર સર્વેન્દ્રિયામોદિ, મનસઃ પ્રીણન પરમ્ ।
 સુપ્તામૃત પિત્ત્રાસ્તે, સુચિર સુરસેનિત ॥ ૨૨૭ ॥
 તતોઽવૃત્તીર્થ મર્ત્યેઽપિ, ચક્રગર્ત્યાદિસમ્પદઃ ।
 ચિર મુક્ત્વા સ્વયં મુક્ત્વા, દીક્ષા દૈગમ્બરી શ્રિત ॥ ૨૨૮ ॥
 વજ્રકાપ સ હિ ધ્યાત્વા, શુક્લધ્યાન ચતુર્ધિવમ્ ।
 વિઘ્નપાદપિ કર્માણિ, શ્રયતે મોક્ષમક્ષયમ્ ॥ ૨૨૯ ॥
 × × × ×
 સારશ્ચતુષ્ટયેષ્વસ્મિન્, મોક્ષ. સદ્ધ્યાનપૂર્વકઃ ।
 ઇતિ મત્વા મયા કિંચિદ્ધ્યાનમેવ પ્રપશ્ચિતમ્ ॥ ૨૫૨ ॥
 યદ્યપ્યત્યન્તગમ્ભીરમભૂમિર્માદૃશામિદમ્ ।
 પ્રાવર્તિતિ તથાપ્યય, ધ્યાનમક્તિપ્રચોદિતઃ ॥ ૨૫૩ ॥

૬

10

15

અચરમશરીરીને પ્રાપ્ત થતા ધ્યાના ફાળો—

અચરમશરીરીની મુક્તિ આ રીતે થાય છે—સદા ધ્યાનનો અભ્યાસ કરતા અચરમશરીરી યોગીને સર્વ અશુભ કર્મોની નિર્જરા અને સવર થાય છે, અને પ્રતિક્ષણ તેના પ્રચુરપુણ્યકર્મોનો આશ્રન થાય છે કે જેમના ઉદયથી તે ભગવાનના કલ્પવાસી દેવોના મહર્દિક્ક દેવ થાય છે । ત્યા (સ્વર્ગમાં) સર્વ ઇન્દ્રિયોને આલ્હાદક તથા મનને પ્રસન્નતા આપનાર એવા શ્રેષ્ઠ સુખરૂપ અમૃતનું પાન કરતો અને ચિરકાલ સુખી 20 દેવોથી સેવાતો તે સુખેથી રહે છે । તે પછી ત્યાંથી ચ્યવીને મર્ય લોકમાં પળ ચક્રગર્તિ આદિ પદોની મપત્તિઓને છાપા કાઢ સુધી મોગવીને પોતે જ (વેરામ્યથી) છોડી દે છે અને દીક્ષાને અગીકાર કરે છે । તે કાલે વજ્રરૂપભનારાચ મધયળગાળો તે ચાર પ્રકારના શુદ્ધધ્યાનને આરાધીને અને તેથી આઠે પ્રકારના કર્મોનો નાગ કરીને અને અક્ષય એના મોક્ષને પામે છે ॥ ૨૨૫ ૨૨૯ ॥

× × × ×

2૦

‘આ પ્રથમા ચાર સારભૂત તરનો કહ્યા છે—૫ઘ, ૫ઘના હેતુઓ, મોક્ષ અને મોક્ષના હેતુઓ । ૨ બધામાં પળ સારભૂત મોક્ષ છે । તે પ્રશસ્ત ધ્યાનપૂર્વક જ હોય છે,’ એમ સમજીને આ પ્રથમા મેં ધ્યાનનું જ કદક વર્ણન કર્યું છે ॥ ૨૫૨ ॥

જો કે આ ધ્યાનવિષય અત્યંત ગમીર છે, મારા જોવાની તેમાં પહોંચ નથી, છતાં પણ કેવળ ધ્યાનપરની મક્તિથી પ્રભાવેલાં મેં અહીં પ્રયત્ન કર્યો છે ॥ ૨૫૩ ॥

30

યદત્ર સ્થલિતં, કિન્ચિચ્છાન્નસ્થ્યાદર્થશબ્દયોઃ ।

તન્મે ભક્તિપ્રધાનસ્ય ક્ષમતાં શ્રુતદેવતા ॥ ૨૫૪ ॥

વસ્તુયાથાત્મ્યવિજ્ઞાનશ્રદ્ધાનધ્યાનસમ્પદઃ ।

ભવન્તુ ભવ્યસત્ત્વાનાં, સ્વસ્વરૂપોપલબ્ધયે ॥ ૨૫૫ ॥

જિનેન્દ્રાઃ સદ્ધ્યાનજ્વલનહુતઘાતિપ્રકૃતયઃ,

પ્રસિદ્ધાઃ સિદ્ધાશ્ચ પ્રહતતમસઃ સિદ્ધિનિલયાઃ ।

સદાચાર્યા વર્યાઃ સકલસદુપાધ્યાયમુનયઃ,

પુનન્તુ સ્વાન્તં નસ્ત્રિજગદધિકાઃ પન્ન ગુરવઃ ॥ ૨૫૮ ॥

દેહજ્યોતિષિ યસ્ય મજ્જતિ જગદુગ્ધામ્શુરાશાવિવ,

જ્ઞાનજ્યોતિષિ ચ સ્ફુરત્યતિતરાં ઐશ્વર્યઃ-સ્વસ્ત્રયી ।

શબ્દજ્યોતિષિ યસ્ય દર્પણ ઇવ સ્વાર્થાશ્વકાસત્યમી,

સ શ્રીમાનમરાર્ચિતો જિનપતિ-જ્યોતિસ્ત્રયાયાઽસ્તુ નઃ ॥ ૨૫૯ ॥

છદ્ધસ્યતાના કારણે અહીં શબ્દોમાં કે અર્થમાં જે વાંઈ ત્થલન થયું હોય તેની ભક્તિપ્રધાન

૧૫ એવા મને શ્રુતદેવતા ક્ષમા આપે ॥ ૨૫૪ ॥

ભવ્ય જીવોને સ્વસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે યથાર્થ વિજ્ઞાન, યથાર્થ શ્રદ્ધા અને યથાર્થ ધ્યાનરૂપ સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત થાઓ ॥ ૨૫૫ ॥

જેઓએ શુક્લધ્યાનરૂપ દાવાનલમાં ચાર ઘાતિકર્મની પ્રકૃતિઓને હોમી દીધી છે એવા અરિહંત
૨૦ ભગવંતો; જેઓએ અજ્ઞાનાધકારનો નાશ કર્યો છે તથા જેમનું નિવાસસ્થાન સિદ્ધિગતિ છે, એવા પ્રસિદ્ધ સિદ્ધ
ભગવંતો; શ્રેષ્ઠ એવા આચાર્ય ભગવંતો; પૂજ્ય એવા ઉપાધ્યાય ભગવંતો અને સાધુ ભગવંતો રૂપ પાંચ
ગુરુઓ ત્રણે લોકમાં શ્રેષ્ઠ છે । તેઓ સૌના હૃદયને પવિત્ર કરો ॥ ૨૫૮ ॥

જેમની ‘દેહજ્યોતિમાં’ જગત્ જાણે ક્ષીરસમુદ્રમાં મજ્જન કરતું હોય એવું દેખાય છે, જેમની ‘જ્ઞાન-
જ્યોતિમાં’ પૃથ્વી, પાનાલ અને સ્વર્ગરૂપ ત્રયી અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે પ્રકાશે છે અને જેમની ‘શબ્દજ્યોતિમાં’
૨૫ (પાંત્રીશ ગુણયુક્ત વાણીમાં) આ સર્વ અર્થો દર્પણમાં ચમકે તેમ ચળકે છે તે અંતરંગ-અનંત જ્ઞાનાદિ
અને બહિર્ગમસમવસરણાદિલક્ષ્મીયી યુક્ત અને દેવેન્દ્રોદી પળ પૂજાલા એવા શ્રીજિનપતિ અમારા
જ્યોતિત્રય—(દેહ-જ્ઞાન-શબ્દ-જ્યોતિ) માટે થાઓ ॥ ૨૫૯ ॥

પરિચય

શ્રીમાન્ નાગસેનાચાર્યપ્રણીત ‘તત્ત્વાનુશાસન’ એ ધ્યાનવિષયનો અદ્ભુત ગ્રંથ છે । પ્રત્યેક ધ્યાનના
અભ્યાસી માટે તેનું અવલોકન અત્યંત આવશ્યક છે । અમારા તરફથી (જૈનસાહિત્યવિકાસ મંડલ તરફથી)
૩૦ એ ગ્રંથ અનુવાદ સાથે પૂર્વે પ્રગટ થયેલ છે । એ ગ્રંથમાંથી અમે અહીં પ્રસ્તુત ગ્રંથને યોગ્ય ‘સંદર્ભ’
તારવ્યો છે । આ વધું વર્ણન સામાન્યતઃ વ્યવહાર-ધ્યાનનું છે । એ ગ્રંથમાં નિશ્ચય-આત્માલંબન ધ્યાનનું પણ
સુંદર વર્ણન છે । ગ્રંથકારની અદ્ભુત પ્રતિભાશક્તિને ગ્રંથ સ્વયં કહી આપે છે । એ ગ્રંથની શૈલી ઉત્તમ છે ।

શ્રીચન્દ્રતિલકોપાધ્યાયરચિતઃ
શ્રીઅભયકુમારચરિત-સદર્ભઃ

(ક)

પરમેષ્ઠિન એતેઽર્હન્ત' સિદ્ધાશ્ચ સૂરય. ।	5
ઉપાધ્યાયા મુનિશ્રેષ્ઠા इति पञ्च भवन्त्यहो ! ॥ ૩૬ ॥	
અર્હન્ત' પ્રાતિહાર્યાઘા, પૂજામર્હન્તિ તામિતિ ।	
પિરુપાતા અરિહન્તાર., કર્મારિહનનાત્ પુનઃ ॥ ૩૭ ॥	
તથા ભવન્ત્યરુહન્તઃ, કર્મગ્રીજૌઘદાહતઃ ।	
સર્વકર્મલપાત્ સિદ્ધાઃ, પચ્ચદશભિદા इति ॥ ૩૮ ॥	10
સ્ત્રીસ્માન્યગૃહિલિંગૈઃ કૃતીર્થતીર્થક્રમેતર—	
પુપ્પઢાનેઋપ્રત્યેકસ્વયયુદ્ધાન્યગ્રોધિતાઃ ॥ ૩૯ ॥	
જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર-તપો વીર્યસ્વરૂપકૈઃ ।	
આચારૈઃ પચ્ચભિર્યુક્તા, આચાર્યા અનુયોગિનઃ ॥ ૪૦ ॥	
ઉપાધ્યાયાઃ સદા શિષ્યસ્વાધ્યાયાધ્યયનોદ્યતાઃ ।	15
ક્રિયાસમુદયૈર્મોક્ષ, સાધયન્તશ્ચ સાધય. ॥ ૪૧ ॥	

અનુવાદ

અહીં અરિહતો, સિદ્ધો, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો અને મુનિગરો એ પાંચ પરમેષ્ઠીઓ છે ॥ ૩૬ ॥

પ્રાતિહાર્ય વગેરે પૂજાને યોગ્ય હોનાથી 'અર્હન્ત' કહેનાય છે અથવા વર્મરૂપ શત્રુને હણનારા હોનાથી 'અરિહત' નામે વિદ્યાતા છે તથા કર્મગ્રીજોના સમૂહને બાળી નાખેલ હોનાથી તેઓ 'અરુહન્ત' પણ કહેનાય છે । સકલ કર્મોનો ક્ષય કરવાથી 'સિદ્ધો' કહેનાય છે । તેઓ પદર પ્રકારે છે ॥ ૩૭-૩૮ ॥

તે પદર ભેદ આ પ્રકારે છે —

૧ સ્ત્રિલિંગસિદ્ધ, ૨ અન્યલિંગસિદ્ધ, ૩ ગૃહિલિંગસિદ્ધ, ૪ તીર્થસિદ્ધ, ૫ અતીર્થસિદ્ધ, ૬ એકસિદ્ધ, ૭ અનેકસિદ્ધ, ૮ તીર્થકરસિદ્ધ, ૯ અતીર્થકરસિદ્ધ, ૧૦ પુલિંગસિદ્ધ, ૧૧ ક્ષીલિંગસિદ્ધ, ૧૨ નપુસકલિંગસિદ્ધ, ૧૩ સ્વયંયુદ્ધસિદ્ધ, ૧૪ યુદ્ધગ્રોધિતસિદ્ધ અને ૧૫ પ્રત્યેકયુદ્ધસિદ્ધ ॥ ૩૯ ॥ 2૦

આચાર્યો જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્યરૂપ પાંચ આચારોથી યુક્ત અને આગમ પ્રયોનો અનુયોગ (ન્યાયાનાદિ) કરનારા હોય છે ॥ ૪૦ ॥

શિષ્યોને સ્વાધ્યાય કરાવનારા અને પોતાના અધ્યયનમાં સદા ઉદ્યમશીલ હોનાથી 'ઉપાધ્યાયો' કહેનાય છે, અને ક્રિયા સમૂહો (વિવિધ પ્રકારની ક્રિયાઓ) વડે મોક્ષને સાધનારા 'સાધુઓ' કહેનાય છે ॥ ૪૧ ॥

લોકદ્વિષ્ટપ્રિયાવશ્યવાતકાદેઃ સ્મૃતોઽપિ યઃ ।

મોહનોઽત્તાટનાઽઘટિકાર્મણસ્તસ્મ્ભનાદિકૃત્ ॥ ૭૮ ॥

દૂરયત્યાપદઃ સર્વાઃ, પૂરયત્યત્ર કામનાઃ ।

રાજ્ય-સ્વર્ગાપવર્ગાસ્તુ, ધ્યાતો યોઽમુત્ર યચ્છતિ ॥ ૭૯ ॥

શ્રીપાર્શ્વપ્રતિમાપૂજાધૂપોત્ક્ષેપાદિપૂર્વકમ્ ।

તમેકાગ્રમનાઃ પૂતવપુર્વસ્ત્વોઽનિશં જપેત્ ॥ ૮૦ ॥

5

તે (પંચ-નમસ્કાર-મંત્ર) સ્મરણમાત્રથી પળ લોક, દ્વેષી, પ્રિયા (સ્ત્રી), વશમાં કરવા યોગ્ય અને ઘાતક મારનાર વગેરેવિશે અનુક્રમે મોહન (મોહ પમાડવું), ડચ્છાટન (ડચ્છેડી નાખવું), આકર્ષણ (ચેતવું), કામણ (વશ કરવું), અને સ્તમ્ભન (થમાવી દેવું) વગેરે કરનાર થાય છે ॥ ૭૮ ॥

10

(સારી રીતે) ધ્યાન કરાયેલો (પંચ—નમસ્કાર મંત્ર) આ લોકમાં સર્વ આપદાઓને દૂર કરે છે તથા સર્વ કામનાઓને પૂર્ણ કરે છે, તથા જે પરલોકમાં રાજ્ય, સ્વર્ગ અને મોક્ષ આપે છે ॥ ૭૯ ॥

તે મંત્રનો શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમાની પૂજા તથા ધૂપોત્ક્ષેપાદિપૂર્વક, પવિત્ર શરીર અને વસ્ત્ર વડે તથા મનની એકાગ્રતા વડે તું નિરંતર જાપ કર ॥ ૮૦ ॥

પરિચય

15

આ સંદર્ભ ‘સુકૃત-સાગર’ અપર નામ ‘પેયડચરિત્ર’ના પશ્ચમ તરફ પૃષ્ઠ ૩૧ પરથી લેવામાં આવ્યો છે । આ ગ્રંથ શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા, ભાવનગરથી વિ. સં. ૧૯૭૧ માં પ્રકાશિત થયો છે । તેના ગ્રંથના કર્તા શ્રીસોમસુન્દરસૂરિના શિષ્ય શ્રીરત્નમણ્ડનગણિ છે । તેઓ વિક્રમની પંદરમી શતાબ્દિમાં થયેલ છે । ‘જલ્પ-કલ્પલતા’ નામનો તેમનો કવિત્વપૂર્ણ ગ્રંથ સુપ્રસિદ્ધ છે । આ સંદર્ભમાં નવકારનો મહિમા વર્ણવ્યો છે અને વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવો આ નવકારના સ્મરણથી શમી જાય છે તેમ જણાવ્યું છે ।

શ્રીવર્ધમાનસૂરિવિરચિતઃ આચારદિનકરસદર્ભઃ

(ગ)

(ઉપજાતિ વૃત્તમ્)

અર્હેન્ત ઈશાઃ સફલાશ્ચ સિદ્ધા, આચાર્યવર્યા અપિ પાઠકેન્દ્રા' । 5
મુનીશ્વરા' સર્વ સમીહિતાનિ, કુર્નન્તુ રત્નત્રય યુક્તિભાજઃ ॥ ૧ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્)

નિશ્ચાય મિથિતાશાલિનઃ સમુદયાસયુક્ત-સન્માનસા-
નાનારૂપ નિચિત્ર ચિત્ર ચરિતા. સન્નાસિતાન્તઙ્ગિયઃ ।
સર્ગાશ્વ-પ્રતિભાસનેક-કુશલાઃ સર્વર્નેતાઃ સર્વદા, 10
શ્રીમત્તીર્થકરા ભવન્તુ ભવિના વ્યામોહ વિચ્છિન્તયે ॥ ૨ ॥

(રસન્તતિલ્કા-વૃત્તમ્)

યદ્દીર્ઘકાલ મુનિકાચિત મન્ધમદ્ધ ,
મધ્યાત્મક ત્રિપદ ચારમભેદ્ય કર્મ ।
તત્સન્નિહત્ય પરમ પદમાપિ યૈત્તે, 15
સિદ્ધા દિશન્તુ મહતીમિહ કાર્યમિદ્ધિમ્ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

રત્નત્રયની સમ્યક્તાને ધારણ કરનારા પૈશ્વર્યશાલી અરિહતો, સર્વ સિદ્ધો, આચાર્યગ્રંથો, ઉપાધ્યાયો અને મુનીશ્વરો સોની વધી અમિલાપાઓ (પૂર્ણ) કરો ॥ ૧ ॥

(વિશિષ્ટ પ્રકારના તપામધ્યત્વના કારણે આ) વિશ્વમા સર્વદા ઉત્તમ સ્થિતિથી શોભતા, સર્વ જીવોના 20 પરમ દિત્તને વિષે પોતાના સુદર માનસને જોડનારા, નાના પ્રકારના ચિત્રનિચિત્ર ચરિત્રના, આન્તરશત્રુઓને સારી રીતે ત્રાસ પમાડનારા, (મોક્ષના) ત્રણ માર્ગોને (યોગોને) પ્રકાશિત કરનારા અદ્વિતીય કુશલ, સર્વ જીવો વડે નમન કરાવેલા અને સર્વ ક્ષિન્તને આપનારા ત્રણ તીર્થકરો મન્ય-પ્રાણીઓના મોહનો વિચ્છેદ કરનારા થાઓ ॥ ૨ ॥

ભગી સ્થિતિગાળા, અત્યંત નિકાચિત (ગાઢ) વન્યથી ત્રાધાયેલા, ત્રિપદ ત્રિપાકગાળા અને દુર્ભેદ 25 ત્રણ ઓઠે પ્રકારના કર્મનો સારી રીતે નાજ કરીને જેમણે પરમ પદ(મુક્તિ)ને પ્રાપ્ત કર્યું તે સિદ્ધો અહીં મહાન્ કાર્યસિદ્ધિ આપો ॥ ૩ ॥

(शार्दूलविक्रीडित-वृत्तम्)

विश्वस्मिन्नपि विष्टपे दिनकरीभूतं महातेजसा,
 यैरहंद्भिरितेषु तेषु नियतं मोहान्धकारं महत् ।
 जातं तत्र च दीपतामविकलां प्रापुः प्रकाशोद्गमा-
 दाचार्याः प्रथयन्तु ते तनुभृतामात्म-प्रबोधोदयम् ॥ ४ ॥

(उपजाति-वृत्तम्)

पापाण-तुल्योऽपि नरो यदीयप्रसाद-लेशाल्लभते रापयाम् ।
 जगद्धितः पाठक-संचयः स कल्याणमालां वितनोन्वभीक्ष्णाम् ॥ ५ ॥

(वसन्ततिलका-वृत्तम्)

10

संसारनीगधिमवेत्य दुरन्तमेव,
 यैः संयमाख्य-वहनं प्रतिपन्नमाशु ।
 ते साधकाः शिवपदस्य जिनाभिषेके (?),
 साधुव्रता विरचयन्तु महाप्रबोधम् ॥ ६ ॥

समग्र विश्वमा महान् तेजवडे सूर्यरूपे थईने रहेला एवा तीर्थकरोना निर्वाण पछी महान्
 15 मोहान्धकार फेलाई गयो, ते वखते जेओ प्रकाशना उद्गमयी अखंड दीपकपणाने पाम्या, ते आचार्यो
 प्राणीओना आत्मज्ञानना विकासनो विस्तार करो ॥ ४ ॥

जेमनी कृपाना लेशथी पत्थर समान पुरुष पण पूजाने प्राप्त करे छे, ते जगतनु हिन करनार
 उपाध्याय-वर्ग निरतर कल्याणनी परपरानो विस्तार करो ॥ ५ ॥

‘ससार समुद्र दुःखे करीने पार पामी शकाय एवो छे’, एम जाणीने जेमणे चारित्ररूपी ब्रह्माणे
 20 शीघ्र अगीकार कर्युं, ते शिवपदना साधक मुनिचरो (?) महाप्रबोधनी रचना करो ॥ ६ ॥

परिचय

आचार्य श्री वर्धमानसूरिविरचित ‘आचार-दिनकर’ (प्रका० : खरतरगच्छ ग्रन्थमाला पुष्प २,
 पाजरापोळ, लालवाग, मुंबई-४; मुद्रक : निर्णयसागर प्रेस, मुंबई-२) नामक ग्रंथना द्वितीय विभागना
 पृष्ठ १५९ परधी आ लोको तारववामां आव्या छे ।

श्रीरत्नमदिरगणिविरचितः उपदेशतरङ्गिण्यान्तर्गत सदर्मः

(व)

विष्णुच्य निद्रा चरमे त्रियामा यामार्धभागे शुचिमानमेन ।
दुष्कर्मरक्षोदमनकदक्षो ध्येयस्त्रिवा श्रीपरमेष्ठिमन्त्रः ॥ १ ॥

5

किमत्र मन्त्रापवि-मूलिकाभि, किं गारुड स्वर्ग मणीन्द्रजाले ।
स्फुरन्ति चित्ते यदि मन्त्रराज पदानि कल्याण पद-प्रदानि ॥ २ ॥

श्रीमन्ममस्कार पदानि सर्व सिद्धान्तसाराणि नवापि नूनम् ।
आद्यानि पश्चातिमहान्ति तेषु, मुख्य महाध्येयमिहामनन्ति ॥ ३ ॥

पञ्चतायाः क्षणे पञ्च, रत्नानि परमेष्ठिनाम् ।

10

आस्ये ददा(धा)ति यस्तस्य, सद्गति स्याद् भवान्तरे ॥ ४ ॥

अनुवाद

रात्रिना छेछा प्रहरनो अर्धभाग रात्री रहे त्वारे निद्राने छोटीने दुष्ट कर्मरूपी राक्षसनु दमन
करवाभा अत्यन्त चतुर एवा श्री परमेष्ठिमन्त्र पवित्र मनजाला थईने मन वचन-क्रायाथी ध्यान करवु
जोइए ॥ १ ॥

15

जो चित्तने त्रिपे कल्याणना पदने आपनारा पञ्च-परमेष्ठि नमस्कार रूपी मन्त्रराजना पदो स्फुराय
॥ न छे, तो पढी मन्त्र अने औपविओना मूलो गळे के गारुड (मरकत) मणि, चिंतामणि के इन्द्रजालोनु
शु नाम छे ॥ २ ॥

श्री नमस्कारना नवे पदो खरेखर सर्व सिद्धान्तमा सारभूत छे । तेमा पहिला पाच पदो अति-
महान् छे अने तेमा पण मुख्य पहिला पदने मण्डप महाध्येय तरीके स्वीकारे छे ॥ ३ ॥

20

मरणना क्षणे पाच परमेष्ठिरूपी पाच रत्नोने जे मुखने त्रिपे धारण करे छे, तेनी भवान्तरने
त्रिपे सद्गति थाय छे ॥ ४ ॥

१ छेत्ता ये चरणना बीजो -वध-—तंमा पण प्रथम पाच पदो अति महान् छे । कारण ये विद्वाना तेमन
प्रधान ध्येय तरीके माने छे ।

પશ્ચાદૌ યત્પદાનિ ત્રિભુવનપતિભિર્વ્યાહૃતા પશ્ચતીર્થાં,
તીર્થાન્યેવાષ્ટપટિર્જિનસમય-રહસ્યાનિ યસ્યાક્ષરાણિ ।
યસ્યાઠૌ સમ્પદશ્ચાનુપમમતમહાસિદ્ધયોઽદૃત શક્તિ-

ર્જીયાલ્લોકદ્વયસ્યાભિલપિત-ફલદઃ ‘શ્રીનમસ્કારમન્ત્રઃ’ ॥ ૫ ॥

મોઝણસમય સયણે, વિવોહણે પવેસણે મય વસણે ।

પંચ-નમુકારં ચલુ, સમરિજ્ઞા સચ્ચકાલં પિ ॥ ૬ ॥

યાતાઃ પ્રયાન્તિ યાસ્યન્તિ, પારં સંસાર-વારિધેઃ ।

પરમેષ્ટિ-નમસ્કારં, સ્મારં સ્મારં ઘના જનાઃ ॥ ૭ ॥

સ્વસ્યૈકચ્છત્રતાં વિશ્વે, પાપાનિ વિમૃશન્તુ મા ।

અથમર્પણ-મન્ત્રેઽસ્મિન્, સતિ શ્રીજિન-શાસને ॥ ૮ ॥

સિંહેનેવ મદાન્ધ-ગન્ધકરિણો મિત્રાશુનેવ ક્ષપા-

ધ્વાન્તૌયો વિધુનેવ તાપતતયઃ કલ્પદ્રુણેવાધયઃ ।

તાક્ષ્યેણેવ ફણામૃતો ઘનકદમ્બેનેવ દાવાગ્રયઃ,

મત્ચાનાં પરમેષ્ટિમન્ત્રમહસા વલગન્તિ નોપદ્રવાઃ ॥ ૯ ॥

15 જેના પહેલા પાંચ પદોને ત્રૈલોક્યપતિ શ્રીતીર્થકર દેવોણ પંચતીર્થી* નરીકે કહ્યા છે, જેના જિનસિદ્ધાન્તનાં રહસ્ય-સારમૂત એવા અહસઠ અશ્વરોને અહસઠ તીર્થો નરીકે વચાળ્યા છે, જેની આઠ નંપઢાઓને અત્યન્ત અનુપમ એવી આઠ સિદ્ધિઓ તરીકે વર્ણવેલી છે, જેની શક્તિના જગતમા જોડ નથી અને જે વસ્ત્રે લોકને વિષે ઇચ્છિત ફલ આપનાર છે તે શ્રી નમસ્કારમંત્ર જય પામે ॥ ૫ ॥

મોજન સમય, શયન સમય, જાગૃગનો સમય, પ્રવેશ સમય, મય સમય, સંકટ સમય, વગેરે 20 સર્વ સમયે પંચ-નમસ્કારનું અવગ્ય સ્મરણ કરો ॥ ૬ ॥

પરમેષ્ટિ-નમસ્કારને વારંવાર સ્મરણ કરીને ઘણા લોકો સંસાર-સાગરના પારને પામ્યા છે, ધમે છે અને પામશે ॥ ૭ ॥

શ્રી જિનશાસનને વિષે પાપનો નાશ કરનાર આ મંત્ર વિદ્યમાન હોતે “વિશ્વમા પોતાની એક છત્રતા છે” એમ પાપો—દુષ્કર્મો કઢી પણ ન વિચારે—(ન માને)! ॥ ૮ ॥

25 સિંહથી જેમ મરોન્મત ગન્ધહસ્તિઓ, સૂર્યથી જેમ રાત્રિસંઘવી અંધકારના સમૂહો, ચન્દ્રથી જેમ તાપ-સંતાપની પરપરાઓ, કલ્પવૃક્ષથી જેમ મનની ચિંતાઓ, ગરુડથી જેમ ફળીશ્વર-વિપશ્વરો અને મેઘ-સમુદાયથી જેમ દાવાનલો શાન્ત થાય છે, તેમ શ્રી-પંચ-પરમેષ્ટિ-મંત્રનાં તેજથી પ્રાણિઓના ઉપદ્રવો નાશ પામે છે ॥ ૯ ॥

❖ અરિહતના આઠ અક્ષર ‘જ’ થી અષ્ટાપઞ્ચતીર્થ. સિદ્ધના આઠ અક્ષર ‘સિ’ થી સિદ્ધાચલ, આચાર્યના 30 આઠ અક્ષર ‘આ’ થી આઠ્ઠી, ઉપાધ્યાયના આઠ અક્ષર ‘ઉ’ થી ઉજ્જયન્ત (ગિરનારલી) અને સાધુના આઠ અક્ષર ‘ન’ થી નમ્મેતગિર. એ રીતે પાંચ તીર્થો લઈ શકાય ।

સદ્ગ્રામ સાગર-ઋન્દ્ર મુજઙ્ગ સિંહ-
 દુર્વ્યાધિ-વહ્નિ રિપુ-વન્ધન-સમ્ભવાનિ ।
 ચૌર ગ્રહ ભ્રમ નિશાચર શાકિનીના,
 નશ્યન્તિ પશ્ચ પરમેષ્ઠિ પદૈર્ભયાનિ ॥ ૧૦ ॥

ધ્યાતોઽપિ પાપશમન* પરમેષ્ઠિ મન્ત્ર ,
 ફિં સ્યાત્તપ*પ્રગલ્ભિતો વિધિનાર્ચિતશ્ચ ।
 દુગ્ધ સ્વયં હિ મધુર ક્વચિત્તુ મુસ્ત્યા,
 મમ્મિશ્રિત ચ સિતયા વસુધા મુધેન્ ॥ ૧૧ ॥

આકૃષ્ઠિ સુર સમ્પદા નિદધતી મુક્તિ શ્રિયો વશ્યતા
 મુચ્ચાટ નિપદા ચતુર્ગતિશુભા વિદ્યેપમાત્મેનસામ્ ।
 સ્તમ્ભ દુર્ગમન પ્રતિ પ્રયતતા મોહસ્ય સમ્મોહનમ્ ,
 પાયાત્ પશ્ચ નમસ્ક્રિયાશ્વરમયી સારાધના દેવતા ॥ ૧૨ ॥

યો લક્ષ જિનમદ્વ લક્ષ્ય-સુમનાઃ સુવ્યક્ત-વર્ણક્રમ.,
 શ્રદ્ધાનાન્ નિજિતેન્દ્રિયો ભવહર મન્ત્ર જપેચ્છ્રાવક્ર ।
 પુષ્પે શ્વેત સુગન્ધિભિશ્ચ વિધિના લક્ષ પ્રમાણર્જિન,
 ય. સમ્પૂજયતે સ વિશ્વમહિત. શ્રીતીર્થરાજો ભનેન્ ॥ ૧૩ ॥

પંચ પરમેષ્ઠિના પદોત્કે રણ-મ્પ્રામ, સાગર, હાથી, સર્પ, સિંહ, દુષ્ટવ્યાપ્તિ, અગ્નિ, શત્રુ અને
 ગુપ્તચી ઉત્પન્ન તથા ચોર, ગ્રહ, ભ્રમ, રાક્ષસ અને શાકિનીથી થનારા ભયો નાશ પામે છે ॥ ૧૦ ॥

પરમેષ્ઠિ મત્ર સ્મરણ કરવા માત્રથી પાપને શમાવનારો થાય છે, તો પછી તપથી પ્રગલ્ભ કરાયેલો
 અને ત્રિવિધી વ્રજાયેલો (આ મત્ર) શુ ન કરે? દુધ પોતાની મેઢે જ મધુર છે, પણ મુક્તિથી ઉત્કાલેટ અને 20
 સાકરથી મિશ્રિત કરેલું હોય તો તે પૃષ્ઠીના અમૃત-તુલ્ય બને છે ॥ ૧૧ ॥

તે પંચ પરમેષ્ઠિ-નમસ્ક્રિયાના અક્ષર સ્વરૂપ આરાધના દેવતા (તમાર) રક્ષણ કરો કે જે સુર
 સપદાઓનું આરુપણ છે, મુક્તિરૂપી લક્ષ્મીનું વર્ણીકરણ કરે છે, મસારાની ચાર ગતિઓમાં રહેલી નિપદાઓનું
 ઉચ્ચાટન કરે છે, આત્માના પાપોનું વિદ્યેપણ કરે છે, દુર્ગતિમાં જવા માટે પ્રયત્ન કરતા જીવોનું સ્તમ્ભન
 કરે છે અને મોહનું સમોહન કરે છે ॥ ૧૨ ॥

શ્રી જિનેશ્વરમા દૃઢ થયું છે લક્ષ્ય (ધ્યાન) જેનું ઈશ્વર અને ઈશ્વરી પવિત્ર મનનારો, સુસ્પષ્ટ ગણક્રમ
 (ગર્ભાધાર)વાળો, શ્રદ્ધાવાળું અને જિતેન્દ્રિય ઈશ્વર જે શ્રાવક સસાગનો નાશ કરનાર આ (પંચ પરમેષ્ઠી)
 મત્રનો જાપ કરે છે અને શ્વેત સુગન્ધી એક લાલ પુષ્પોત્કે શ્રી જિનેશ્વરની ત્રિવિધી પ્રકારે વ્રજા
 કરે છે, તે વિશ્વવ્યાપી તીર્થંકર બને છે ॥ ૧૩ ॥

સ્વસ્થાને પૂર્ણમુચ્ચારં, માર્ગે ચાર્ધ સમાચરેત્ ।

પાદમાકસ્મિકાતઙ્કે, સ્મૃતિમાત્રં મરણાન્તિકે ॥ ૧૪ ॥

પોતાના સ્થાને હોય ત્યારે પૂર્ણ-ઉચ્ચાર પૂર્વક, માર્ગમા હોય ત્યારે અર્ધ-ઉચ્ચારપૂર્વક, અકસ્માત આતક ઇટલે તીવ્ર રોગ અથવા વેદના થઈ આવે ત્યારે ચોથા ભાગના ઉચ્ચારપૂર્વક અને મરણ નજીક હોય 5 ત્યારે કેવલ માનસિક સ્મરણ વડે નવકાર ગણવો જોઈએ ॥ ૧૪ ॥

પરિચય

આ સદર્ભ ‘ઉપદેશતરંગિણી’ નામક ગ્રન્થમાથી લેવામાં આવ્યો છે । આ ગ્રન્થ શ્રીયશોવિજય ગ્રન્થમાલા, વનારસથી વીર સં ૨૪૩૭ મા પ્રકટ થયેલ છે । તેમા પૃષ્ઠ ૧૪૬-૧૪૭ પર આ સદર્ભ ‘નમસ્કાર સ્મરણા’ રૂપે આપેલ છે ।

- 10 આ ગ્રન્થના કર્તા શ્રીસોમસુંદરસૂરિના શિષ્ય શ્રીનન્દિરત્નગણિના શિષ્ય શ્રીરત્નમદિરગણિ છે । મોજપ્રવન્ધ નામનો તેમનો ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ છે અને તેમાં તેમનો જીવન સમય સોલમી શતાબ્દિ હોવાનો ઉલ્લેખ છે ।

શ્રીવિજયવર્ણિવિરચિત-

‘મન્ત્રસારસમુચ્ચયાપરનામ-બ્રહ્મવિદ્યાવિધિ-’

- 15 ગ્રન્થાદર્હદાદિવીજસ્વરૂપસંદર્ભઃ ॥ *

(ચ)

હ્રીંકારસ્વરૂપમ્—

- 20 સાન્તાન્તં રેફમાસૃદં, ચતુર્થસ્વરયોજિતમ્ ।
નાદ-વિન્દુ-કલોપેતં, ધર્મ-કામાર્થસાધનમ્ ॥ ૧ ॥
નાદો વિશ્વાત્મકઃ પ્રોક્તો, વિન્દુઃ સ્યાદુત્તમં પદમ્ ।
કલાપીયૂષનિઃપ્યન્દીત્યાહુરેવં જિનોત્તમાઃ ॥ ૨ ॥
નાદ-વિન્દુ-કલાયુક્તં, પૂર્ણચન્દ્રકલાધરમ્ ।
ત્વનુસ્વારં ભવેદ્ વિન્દુઃ, ત્વર્ધમાત્રં વિશેષતઃ ॥ ૩ ॥

- 25 હ્રલેલા । લોકરાજઃ । જગદધિપઃ । લોકપતિઃ । ભુવનેશ્વરી । માયા । ત્રિદેહમ્ । તત્ત્વમ્ ।
શક્તિઃ । શક્તિપ્રણવમિત્યાદિ ॥ હ્રીં ॥

ॐकारस्वरूपम्—

त्रयोदशस्वर तच्च, सप्ततन्त्रप्रकाशकम् ।
पूर्णचन्द्रेण सयुक्त, प्रणय सर्वसाधनम् ॥ ४ ॥

अन्यच्च—

स्मरदु खानलज्जालाप्रशात्य नवनीरदम् ।
प्रणव गङ्गायज्ञानप्रदीप पुण्यशासनम् ॥ ५ ॥
तार । तेज । राम । त्रिनय । सर्वात्मवीजम् ॥ प्रणवमित्यादि ॥ ॐ ॥
× × ×

अहंस्वरूपम्—

अथ मन्त्रपदाधीश, सर्वतत्त्वैकनायकम् ।
आदि मध्यान्तमेदेन, स्वरच्यञ्जनसम्भवम् ॥ ६ ॥
वकारादिहकारान्त, रेफमध्य सविन्दुकम् ।
तदेव परम तत्त्व, यो जानाति स तरयित् ॥ ७ ॥
बुद्ध कैश्चिदज कैश्चिद्धरि कैश्चिमहेश्वर ।
शिव सार्वस्थेशान, सोऽय वर्ण प्रकीर्तित ॥ ८ ॥
× × ×
सर्वात्मक महातार, सर्वज्ञ सर्वशक्तिकम् ।
सर्वमन्त्रमुख ध्यायेत्, समर्थ सर्वशक्तिकम् (दम्) ॥ ९ ॥
× × ×
अहंद्बीज महापिण्ड, सजडा (? शाना)भरमुत्तमम् ।
बीजाक्षर तत् सत्र, सिद्धारिर्नव शोधयेत् ॥ १० ॥
× × ×

आत्मन विगुह्यपरिणामाथ पूज्यपूजार्थं वा । यथापूर्वं धारपञ्चोपचाराणि कार्याणि । प्रणवध्यान
सर्वा मन्त्रमित्यादि ॥

कोमलकदलीपत्र, स्कटिक बालार्कहेमनीलाभम् ।
पञ्चपरमेष्ठिर्गण, क्रमेण भव्यभयनाशनम् ॥ ११ ॥

इति प्रणवभक्ति ॥

परिचय

आ मदर्भे श्री चनमिद्वान्त भवन, आरा नी प्रति 'मन्त्रसारसमुच्चयापरनाम ब्रह्मविद्याविधि' मा यी
लेयामा आत्र्यो छे ।

શ્રીરત્નચન્દ્રગણિવિરચિતઃ માતૃકાપ્રકરણસંદર્ભઃ ।

(છ)

અર્હન્તોઽજા અથાચાર્યા ઉપાધ્યાયા મુનીશ્વરાઃ ।

5 મિલિત્વા યત્ર રાજન્તે, તદ્ 'ૐ'કારપદે મુદા (દં મતમ્)

અ અ આ ઉ મ્ ॥ (૨૭૨) ॥ ૧ ॥

ત્રીજં-મૂલં-શિખાંકાત્સ્ન્યૈમેકક-ત્રિ-ત્રિ-પञ્ચભિઃ ।

અક્ષરૈઃ 'ૐ નમઃ સિદ્ધં', જપાનન્તફલૈઃ(લં) ક્રમાત્ ॥

ૐ ૧ । ૐ નમઃ ૨ । ૐ સિદ્ધમ્ ૩ । ૐ નમઃ સિદ્ધમ્ ૪

10 ૐ ઇત્યનુવર્તતે ॥ ૨ ॥

નન્તા હન્ત ! ભવત્યેકો ભવત્યેકશ્ચ શંસિતા ।

શંસિતા લભતે કામાન્, નન્તા લભતિ વા ન વા ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

અરિહંત, અજ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાંચે જ્યા સમ્મિલિત રીતે શોમે છે, તેને 15 વિદ્વાનો ઐકાર પદ કહે છે । (પાંચે નામોના પ્રથમ અક્ષરોની સંધિ થી ઐકાર નિષ્પન્ન થાય છે) ॥ ૧ ॥

'ૐ નમઃ સિદ્ધમ્' એ મંત્રમાં ત્રણ પદ છે । પહેલું પદ જે એકાક્ષર ઐ તે પ્રણવ છે અને તે મંત્રનું 'વીજ' છે । પહેલું અને વીજું પદ 'ૐ નમઃ' ત્રણ અક્ષરવાળું છે તે મંત્રનું 'મૂલ' છે અને ત્રીજું પદ 'ૐ સિદ્ધમ્' પણ ત્રણ અક્ષરવાળું છે તે મંત્રની 'શિખા' છે; આખો સલંગ અથવા સંપૂર્ણ મંત્ર 'ૐ નમઃ સિદ્ધમ્' પાંચ અક્ષરનો છે । એ પ્રમાણે અક્ષરના વિભાગથી અનુક્રમે ચાર પ્રકારે જો 20 મંત્રનો જાપ થાય તો તે અનન્ત ફલ આપનાર થાય છે ॥ ૨ ॥

એક નમે છે અને વીજો પ્રશંસા (અનુમોદના) કરે છે, પ્રશંસક ઇચ્છિત વસ્તુને અવશ્ય પામે છે; નમનાર પામે અથવા ન પામે ! ॥ ૩ ॥

૧ ધારો કે મંત્રનો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવાનો હોય તો પહેલા 'વીજ' એટલે કેવલ ઐકારનો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવો; પછી 'મૂલ' એટલે 'ૐ નમઃ' નો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ 25 કરવો પછી 'શિખા' એટલે 'ૐ સિદ્ધમ્' નો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવો અને અતે સંપૂર્ણ મંત્ર 'ૐ નમઃ સિદ્ધમ્' નો પણ ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવો । આ પ્રમાણે જાપ કરવાથી પ્રયાસ અને પરિશ્રમ વધે પણ ફલ અનંતગુણુ થાય છે ॥ ૨ ॥

‘ઝ’ અર્હદ્ ધરણાચાર્યોપાધ્યાય મુનિગોચરમ્ । હ ર ડ ડ મ્ ।

સૂર્યોપાધ્યાય મુનયઃ, સ્પૃશન્તિ ‘ઞ’ કારમાદરાત્ ॥ ડ ડ મ્ ॥ ૪ ॥

‘ઞ’ જિનાડજનુરાચાર્ય-મુનિતઃ પ્રાદુરસ્તીહ ॥ અ અ આ મ્ ।

અર્હદ્ ધરણ વાગ્દેવ્યો ‘હી’ કારસ્ય નિગ્ધનમ્ ॥ હ ર ઈ ॥ ૫ ॥

આદ્યુપાન્ત્યાન્તિમાર્હન્તો ગીથ ‘અર્હ’ પદમાસ્થિતાઃ

(ગીથા ‘ઙ’ પદ-માસ્થિતાઃ) ।

જ્ઞાન દર્શન-ચારિત્રમુક્તયો ભાન્તિ તત્ર વા ॥ અ ર્હ ॥ ૬ ॥

ત્રીજાક્ષર ‘ઙ’ કારમા પાંચ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+ર+ડ+ડ+મ્—આ પાંચ અશમાથી પહેલા અશ ‘હ’ કારથી અર્હત્ (અરિહત), ત્રીજા અશ ‘ર’ કારથી ધરણ (ધરણેન્દ્ર ?) ત્રીજા અશ ‘ડ’ કારથી મરિ, ચોથા અશ ‘ડ’ કારથી ઉપાધ્યાય અને પાંચમા અશ ‘મ’ કારથી મુનિના અર્થને બતાવે છે ॥ 10

ત્રીજાક્ષર ‘ઞ’ કારમા મૂરિ આદિના ત્રણ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—ડ+ડ+મ્—આ ત્રણ અશમાથી પહેલા અશ ‘ડ’ કારથી સૂરિ, ત્રીજા અશ ‘ડ’ કારથી ઉપાધ્યાય અને ત્રીજા અશ ‘મ’ થી મુનિ ડંકારને આદર પૂર્વેક સ્પર્શે છે ॥ ૪ ॥

ત્રીજાક્ષર ‘ઞ’ કારમા ચાર વર્ણો આ પ્રમાણે છે—અ+અ+આ+મ્ આ ચાર અશમાથી પહેલો અશ ‘અ’ અરિહતથી, ત્રીજો અશ ‘અ’ અજનુ અર્પીત સિદ્ધથી, ત્રીજો અશ ‘આ’ આચાર્યથી અને ચોથો 15 અશ ‘મ્’ મુનિ શબ્દથી ઉત્પન્ન થયેલ છે ।

ત્રીજાક્ષર ‘હી’ કારમા ત્રણ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+ર+ઈ—આ ત્રણ અશમાથી પહેલો અશ ‘હ’ અરિહતથી, ત્રીજો અશ ‘ર’ ધરણ (ધરણેન્દ્ર ?) થી અને ત્રીજો અશ ‘ઈ’ વાગ્દેવો પટલે સરસ્વતીથી નિષ્પન્ન થાય છે ॥ ૫ ॥

અર્હ પદમા ત્રણ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—અ+ર+ઈ—આ ત્રણ અશોમા આદિ અશ ‘અ’, 20 ઉપાન્ત્ય અશ ‘ર’ અને અન્તિમ અશ ‘ઈ’—એ ત્રણ અશો મલીને બનેલો ‘અર્હ’ અક્ષર અરિહતનો વાચક છે, અને વાળી પટલે વાશ્વત્ય વર્ણમાલા (‘અ’ થી ‘હ’ સુધીના વર્ણો)નો વાચક છે । અથવા તે પદમા પ્રથમ અશ ‘અ’ થી નાન, ‘ર’ થી દર્શન અને ‘હ’ થી ચારિત્ર—એ ત્રણ રત્નો અને તેમનું ફળ ‘મુક્તિ’ શોમે છે, એમ થાય છે ॥ ૬ ॥

૧ સિદ્ધહેમચ દ્રવ્યદ્વાનુશાસનમા શ્રીહેમચ દ્રવ્યરિષ પ્રથમ મંગલાચરણરૂપે જે ‘અર્હ’ સૂત્ર રચ્યું છે તેની 25 ચારવા કરતા જે ‘અર્હ’ દ્વિતીયધ્વર પરમેશ્વરસ્ય પરમેણિનો વાચકમ્ એમ કહ્યું છે । ‘અર્હ’ ઉપર તેમણે પાંચ રચેલા દૃઢ્યાસમા સન્નિસ્તર નિરૂપણ કર્યું છે, તે આ પ્રથમા જ અર્થ આપેલું છે ।

૨ સરલાના —“અક્ષર ગાહ અથવા હ્યારમતક્ષર ચ માઈએ ।

મજ્જે વળ્લસમુચયરણત્તયમ્સિય અરહ ॥”— નવકારસારથત્રય ન સ્વા પ્રાકૃતવિભાગ

અર્હનો આપ્ત અર્થ ‘અ’ વારાવડીના પ્રથમાક્ષરને, ‘ર’ વારાવડીના અંતિમ અક્ષરને અને ‘ઈ’ ગ્રાફીના વર્ણોના 30 સમુચયને સૂચવે છે । ‘અર્હ’ થી સંપૂર્ણ માતૃકા સ્વચાલ્ય છે, અથવા સંપૂર્ણ ‘અર્હ’ રત્નત્રયથી શોભતા અરિહતને સૂચવે છે ।

અહમ્ એન્ડ આત્મા, એ જ્યારે રેફ—રત્નત્રયથી યુક્ત રહે છે, ત્યારે ‘અર્હ’ કહેવાય છે ।

‘શ્રી’ કારે શ્રુત-ધરણૌ પદ્માવત્યૂપયઃ પરમ્ । શ્ર્ઈમ્ ।

‘હૌ’ અર્હદ્-ધ્રા(ધ)રણાડદેહ-વાચકર્ષિજમીરિતમ્ હ્ર્ અ ડ મ્ ॥ ૭ ॥

અર્હન્ત-ધરણાડદેહૈસ્તપસા ‘હઃ’ સમાશ્રિતમ્ । હ્ર્ અ સ્ ।

‘હંસઃ’ જિનાઽજનુયોંગી, શ્રદ્ધા-શ્રુત-તપાંસિ ચ ॥ હ અ મ્ સ્ અ

5

‘અત્યલ્પમેતદ્ યાક્ષીયમ્’ ॥ સ્ ॥ ૮ ॥

વીજાક્ષર ‘શ્રી’ કારમા ચાર વર્ણો આ પ્રમાણે છે—શ્+ર્+ઈ+મ્—આ ચાર અંશોમાર્થી પહેલો અંશ ‘શ્’ શ્રુતજ્ઞાનનો, વીજો અંશ ‘ર્’ ધરણેન્દ્રનો, ત્રીજો અંશ ‘ઈ’ પદ્માવતીનો અને ચોથો અંશ ‘મ્’ મુનિનો વાચક છે ।

વીજાક્ષર ‘હૌ’ કારમાં પાંચ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+ર્+અ+ડ+મ્—આ પાંચ અંશોમાર્થી પ્રથમ 10 અંશ ‘હ’ અરિહંતનો, વીજો અંશ ‘ર્’ ધરણેન્દ્રનો (?), ત્રીજો અંશ ‘અ’ અદેહ એટલે સિદ્ધનો, ચોથો અંશ ‘ડ’ ઉપાધ્યાયનો અને પાંચમો અંશ ‘મ્’ મુનિનો વાચક છે, એમ (વિદ્વાનોએ) કહેલું છે ॥ ૭ ॥

વીજાક્ષર ‘હઃ’ મા ચાર વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ્+ર્+અ+સ્—આ ચાર અંશોમાર્થી પ્રથમ અંશ ‘હ્’ અરિહતવડે, વીજો અંશ ‘ર્’ ધરણેન્દ્રવડે (?), ત્રીજો અંશ ‘અ’ અદેહ એટલે સિદ્ધવડે અને ચોથો અંશ ‘સ્’ (વિસર્ગ) તપવડે સમાશ્રિત છે ।

15 ‘હંસઃ’ પદમા છ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ્+અ+મ્+મ્+અ+મ્—આ છ અંશોમાર્થી પ્રથમ અંશ ‘હ્’ અરિહંતનો, વીજો અંશ ‘અ’ ‘સિદ્ધનો, ત્રીજો અંશ ‘મ્’ મુનિનો, ચોથો અંશ ‘મ્’ શ્રદ્ધાનો, પાંચમો અંશ ‘અ’ શ્રુતજ્ઞાનનો અને છઠ્ઠો અંશ ‘સ્’ (વિસર્ગ) તપસ્નો વાચક છે ॥

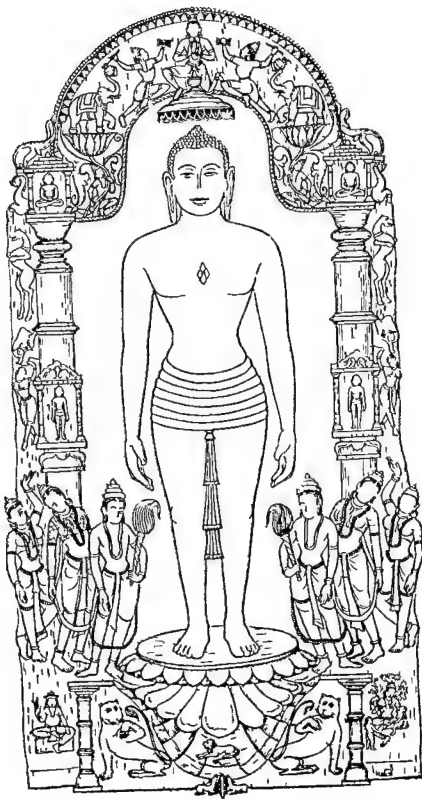
‘આ અલ્પાક્ષરી યક્ષોની (સંકેત) વાળી (?) છે’ ॥ ૮ ॥

પરિચય

20 ‘માતૃકાપ્રકરણ’ ની એક હ૦ લિ૦ પ્રતિ પૂ૦ મુ૦ શ્રીયશોવિજયજી મ૦ પાસેથી મળી હતી, તેમાં ભાષાના સંધિનિયમો, છંદ, વર્ણપ્રસ્તાર, ઉચ્ચારવિધિ વગેરે અનેક વિષયોનો સંગ્રહ કરેલો છે. તે ગ્રંથમા જ યક્ષોની અલ્પાક્ષરી સંકેતવિધિ (?) આઠ શ્લોકમાં દર્શાવી છે, જે નમસ્કાર અને તેના મંત્રવીજો ઉપર સુદર પ્રકાશ પાથરે છે ।

એ આઠ શ્લોકોનો સંદર્ભ અહીં અનુવાદ સાથે આપ્યો છે ।

25 આ માતૃકાપ્રકરણના કર્તા પાયચદગચ્છીય શ્રીરત્નચંદ્રગણિ છે, તેઓ પ્રાયઃ સત્તરમા સૈકામાં થયા હશે એવું અનુમાન છે ।

श्रीमहावीरप्रभु (कायोत्सगमुद्रामा)

[७२-२७]

श्रीहेमचन्द्राचार्य-विरचितः अहंनामसहस्रसमुच्चयः

- अहं नामापि कर्णाभ्यां, शृण्वन् वाचा समुच्चरन् ।
जीय पीयस्पुण्यश्रीलभते फलमुत्तमम् ॥ १ ॥ 5
- अत एव प्रतिप्रातः, समुत्थाय मनीषिणि ।
भक्त्याऽष्टाग्रसहस्राहं नामोच्चारो विधीयते ॥ २ ॥
- श्रीमानहं जिन स्वामी, स्वयम्भू शम्भुरात्मभू ।
स्वयंप्रभु प्रभुर्भोक्ता, विश्वभूरपुनभय ॥ ३ ॥
- त्रिधात्मा विश्वलोकेशो, विश्वतश्च भुरभर ।
त्रिध्वजिद् विश्वविद्येश्वेशो, विश्वयोनिरजीश्वर ॥ ४ ॥ 10
- विश्वदृष्टा त्रिभुर्धाता, विश्वेशो विश्वलोचन ।
विश्वज्यापी त्रिभुर्धा, शाश्वतो विश्वतोमुख ॥ ५ ॥
- विश्वपो विश्वत पादो, विश्वशीर्ष शुचिधरा ।
विश्वहृद् विश्वभूतेशो, विश्वज्योतिरनश्वर ॥ ६ ॥ 15
- विश्वसृङ् विश्वसूत्रिर्वेद्, विश्वभुग् विश्वनायक ।
विश्वशी विश्वभूतात्मा, त्रिध्वजिद् विश्वपालक ॥ ७ ॥
- विश्वकर्मा जगद्विश्वो, विश्वमूर्तिजिनेश्वर ।
भूतभावविभयद्रुर्ता, विश्वरेणो यतीश्वर ॥ ८ ॥
- सर्वादि सर्वदृक् साव, सत्य सर्वदर्शन ।
सर्वात्मा सर्वलोकेश, सर्ववित् सर्वलोकजित् ॥ ९ ॥ 20
- सर्वग सुश्रुत सुध, सुनाह् सर्ववैश्रुत ।
सहस्रशीर्ष क्षेत्रज्ञ, सहस्राक्ष सहस्रपात् ॥ १० ॥
- गुणादिपुरुषो ब्रह्मा, पञ्चब्रह्ममय शिव ।
ब्रह्मजिद् ब्रह्मतरु गो, ब्रह्मयोनिरयोनज ॥ ११ ॥ 25
- ब्रह्मनिष्ठ पर ब्रह्म, ब्रह्मात्मा ब्रह्मसम्भय ।
ब्रह्मेड् ब्रह्मपतिब्रह्मचारी ब्रह्मपदेश्वर ॥ १२ ॥
- विष्णुजिष्णुर्जयो जेता, जिने द्रो जिनपुङ्गव ।
पर परतर सूक्ष्म, परमेष्ठी सनातन ॥ १३ ॥ इति श्री प्रथमशतप्रकाश ॥ १०० ॥
- जितनाथो जगन्नाथो, जगत्स्वामी जगत्प्रभु ।
जगत्पूज्यो जगद्वन्द्वो, जगदीशो जगत्पति ॥ १ ॥ 30
- जगन्नेता जगज्जेता, जगन्मान्यो जगद्विभु ।
जगज्ज्येष्ठो जगन्त्रेष्ठो, जगद्व्येयो जगद्वित ॥ २ ॥
- जगद्व्यो जगद्व्युर्जगच्छास्ता जगत्पिता ।
जगन्नेत्रो जगन्मेत्रो, जगदीपो जगद्गुर ॥ ३ ॥ 35

- स्वयंज्योतिरजोऽजन्मा, परंतेजः परंमहः ।
 परमात्मा शमी शान्तः, परंज्योतिस्तमोऽपहः ॥ ४ ॥
 प्रशान्तारिरनन्तात्मा, योगी योगीश्वरो गुरुः ।
 अनन्तजिदनन्तात्मा, भव्यवन्धुरवन्धनः ॥ ५ ॥
- 5 शुद्धबुद्धिः प्रबुद्धात्मा, सिद्धार्थः सिद्धशासनः ।
 सिद्धः सिद्धान्तविद् ध्येयः, सिद्धः साध्यः सुधीः सुगीः ॥ ६ ॥
 सहिष्णुरच्युतोऽनन्तः, प्रभविष्णुर्भवोद्भवः ।
 स्वयम्भूणुरसम्भूणुः, प्रभूणुरभयोऽव्ययः ॥ ७ ॥
- 10 दिव्यभाषापतिर्दिव्यः, पूतवाक् पूतशासनः ।
 पूतात्मा परमज्योतिर्धर्माध्यक्षो दमीश्वरः ॥ ८ ॥
 निर्मोहो निर्मदो निःस्वो, निर्दम्भो निरुपद्रवः ।
 निराधारो निराहारो, निर्लोभो निश्चलोऽचलः ॥ ९ ॥
 निष्कामी निर्ममो निष्पक्, निष्कलङ्को निरञ्जनः ।
 निर्गुणो नीरसो निर्भीर्निर्व्यापारो निरामयः ॥ १० ॥
- 15 निर्निसेपो निरावाधो, निर्द्वन्द्वो निष्क्रियोऽनघः ।
 निःशङ्कश्च निरातङ्को, निष्कलो निर्मलोऽमलः ॥ ११ ॥ इति द्वितीयशतप्रकाशः ॥ २०० ॥
- तीर्थकृत् तीर्थसृष्ट् तीर्थङ्करस्तीर्थकरः सुदृक् ।
 तीर्थकर्त्ता तीर्थभर्त्ता, तीर्थेशस्तीर्थनायकः ॥ १ ॥
 सुतीर्थोऽधिपतिस्तीर्थसेव्यस्तीर्थिकनायकः ।
 20 धर्मतीर्थकरस्तीर्थप्रणेता तीर्थकारकः ॥ २ ॥
 तीर्थाधीशो महातीर्थस्तीर्थस्तीर्थविधायकः ।
 सत्यतीर्थकरस्तीर्थसेव्यस्तीर्थिकतायकः ॥ ३ ॥
 तीर्थनाथस्तीर्थराजस्तीर्थेष्ट् तीर्थप्रकाशकः ।
 तीर्थवन्द्यस्तीर्थमुख्यस्तीर्थाराध्यः सुतीर्थिकः ॥ ४ ॥
- 25 स्थविष्ठः स्थविरो ज्येष्ठः, प्रेष्ठः प्रष्टो वरिष्ठधीः ।
 स्थेष्ठो गरिष्ठो बहिष्ठो, श्रेष्ठोऽणिष्ठो गरिष्ठधीः ॥ ५ ॥
 विभवो विभवो वीरो, विशोको विरजोऽजरन् ।
 विरागो विमदोऽव्यक्तो, विविक्तो वीतमत्सरः ॥ ६ ॥
 वीतरागो गतद्वेषो, वीतमोहो विमन्मथः ।
- 30 वियोगो योगविद् विद्वान्, विधाता विनयी नयी ॥ ७ ॥
 क्षान्तिमान् पृथिवीमूर्त्तिः, शान्तिभाक् सलिलात्मकः ।
 वायुमूर्तिरसंगात्मा, वह्निमूर्तिरधर्मधक् ॥ ८ ॥
 सुयज्वा यजमानात्मा, सुत्रामस्तोमपूजितः ।
 ऋत्विग् यज्ञपतिर्याज्यो, यज्ञाङ्गममृतं हविः ॥ ९ ॥
- 35 सोममूर्त्तिः सुसौम्यात्मा, सूर्यमूर्त्तिर्महाप्रभः ।
 व्योममूर्तिरमूर्त्तात्मा, नीरजा वीरजाः शुचिः ॥ १० ॥
 मन्त्रविन्मन्त्रकृन्मन्त्री, मन्त्रमूर्त्तिरनन्तरः ।
 स्वतन्त्रः सूत्रकृत् स्वत्रः, कृतान्तश्च कृतान्तकृत् ॥ ११ ॥ इति तृतीयशतप्रकाशः ॥ ३०० ॥

वृत्ती वृत्तार्थं ससृष्ट्य , वृत्तवृत्त्य वृत्तननु ।
 नित्यो मृत्युञ्जयोऽमृत्युरमृतात्माऽमृतोद्भव ॥ १ ॥
 हिरण्यगर्भ श्रीगर्भं , प्रभूतत्रिभयोऽभव ।
 स्वयंप्रभ प्रभूतात्मा, भवो भावो भवान्तरु ॥ २ ॥
 महाशोरुषजोऽशोर , क क्षण पद्मविष्टर ।
 पद्मेश पद्मसम्भूति , पद्मनाभिरनुत्तर ॥ ३ ॥
 पद्मयोनिर्यग्योनिरित्य स्तुत्य स्तुतीश्वर ।
 स्तननाहो हृषीकेशोऽजितो जेय वृत्तत्रिय ॥ ४ ॥
 मिशालो त्रिपुलो द्योतिरनुलोऽचिन्त्यवेभव ।
 सुसवृत्त सुगुप्तात्मा, शुभयु शुभकर्मवृत् ॥ ५ ॥
 एकविद्यो महात्रिद्यो, मुनि परिवृद्धो दृढ ।
 यतिर्विद्यानिधि साक्षी, विनेता विह्वान्तक ॥ ६ ॥
 पिता पितामह पाता, पवित्र पावनो गति ।
 प्राता मिषगरो ययौ, वरद पारद पुमान् ॥ ७ ॥
 कवि पुराणपुरुषो, वर्षायान् ऋषभ पुर ।
 प्रतिष्ठाप्रसवो हेतुर्भुवनकपितामह ॥ ८ ॥
 श्रीवत्सलक्षण शृङ्गणो लक्षण्य शुभलक्षण ।
 निरक्ष पुण्डरीकाक्ष , पुष्कल पुष्कलेक्षण ॥ ९ ॥
 सिद्धिद सिद्धसङ्कल्प , सिद्धात्मा सिद्धशासन ।
 बुद्धयो यो महाबुद्धिर्वर्धमानो महद्भिक ॥ १० ॥
 वेदाङ्को वेदविद् वेद्यो, जातरूपो विद्यावर ।
 वेदत्रय स्वस्त्रेद्यो, निवेदो वदताम ॥ ११ ॥
 सुधर्मा धर्मधीधर्मो, धर्मात्मा धर्मदेशक ।
 धर्मचरि दयाधर्म शुद्धधर्मा वृषध्वज ॥ १२ ॥
 दृषक्तेतुदृषाधीशो, वृषाङ्गश्च वृषोद्भव ।
 हिरण्याभिर्भूतात्मा, भूतभृद् भूतमानन ॥ १३ ॥
 प्रभवो त्रिभवो भास्वान्, मुक्त शक्तोऽक्षयोऽक्षत ।
 वृद्धस्य स्वाणुगक्षोभ्य , दास्ता नेताऽचलम्यति ॥ १४ ॥
 अग्रणीर्गाम्भीर्गण्यो, गण्यगण्यो गणाग्रणी ।
 गणाधिपो गणाधीशो, गणज्येष्ठो गणाचिंत ॥ १५ ॥
 गुणाकरो गुणाम्भोधिगुणो गुणान् गुणी ।
 गुणादरो गुणोऽग्नी, सुगुणोऽगुणवर्जित ॥ १६ ॥
 शरण्य पुण्यवान् पूतो, वरेण्य पुण्यगीगुण ।
 अगण्यपुण्यधी पुण्य , पुण्यवृत् पुण्यशासन ॥ १७ ॥
 भर्ता त्रोऽतीन्द्रियोऽधीन्द्रो, महेश्चोऽतीन्द्रियाण्ड्य ।
 अतीन्द्रियो महेश्चोऽतीन्द्रियाण्ड्य [अतीन्द्रोऽहमिन्द्रियाण्ड्य (पाठांतर)],-महेश्चोऽतीन्द्रियो महान् ॥ १८ ॥

5

10

15

20

25

30

35

इति चतुर्थशतप्रकाश ॥ ४०० ॥

उद्भवः कारणं कर्त्ता, पारगो भवतारकः ।

अग्राह्यो गहनं गुह्यः, परर्द्धिः परमेश्वरः ॥ ८ ॥

अनन्तर्द्धिर्मेयर्द्धिरचिन्त्यर्द्धिः समग्रधीः ।

प्राग्र्यः प्राग्र्यहरोऽत्यग्रः, प्रत्यग्रोऽग्रोऽग्रिमोऽग्रजः ॥ ९ ॥

5

प्राणकः प्रणवः प्राणः, प्राणदः प्राणितेश्वरः ।

प्रधानमात्मा प्रकृतिः परमः परमोदयः ॥ १० ॥

इति पंचमशतप्रकाशः ॥ ५०० ॥

महाजिनो महाबुद्धो, महाब्रह्मा महाशिवः ।

महाविष्णुर्महाजिष्णुर्महानाथो महेश्वरः ॥ १ ॥

महादेवो महास्वामी, महाराजो महाप्रभुः ।

10

महाचन्द्रो महादित्यो, महाशूरो महागुरुः ॥ २ ॥

महातपा महातेजा, महोदको महोमयः ।

महाशयो(यगा) महाधामा(म), महासत्त्वो महाबलः ॥ ३ ॥

महाधैर्यो महावीर्यो, महाक्रान्तिर्महाद्युतिः ।

महाशक्तिर्महाज्योतिर्महाभूतिर्महाधृतिः ॥ ४ ॥

15

महामतिर्महानीतिर्महाक्षान्तिर्महाकृतिः ।

महाकीर्तिर्महास्फूर्तिर्महाप्रज्ञो महोदयः ॥ ५ ॥

महाभागो महाभोगो, महारूपो महावपुः ।

महादानो महादानो, महाशास्ता महामहाः ॥ ६ ॥

महामुनिर्महामौनी, महाध्यानो महादमः ।

20

महाक्षमो महाशीलो, महायोगो महालयः ॥ ७ ॥

महाव्रतो महायज्ञो, महाश्रेष्ठो महाकविः ।

महामन्त्री महातन्त्रो, महोपायो महानयः ॥ ८ ॥

महाकारुणिको मन्ता, महानाटो महायतिः ।

महामोदो महाग्रोपो, महैज्यो महसां पतिः ॥ ९ ॥

25

महावीरो महाधीरो, महाधुर्यो महैष्टवाक् ।

महात्मा महसां धाम, महर्षिर्महितोदयः ॥ १० ॥

महामुक्तिर्महागुप्तिर्महासत्यो महार्जवः ।

महाबुद्धिर्महासिद्धिर्महाशौचो महावशी ॥ ११ ॥

महाधर्मो महाशर्मा, महात्मज्ञो महाशयः ।

30

महामोक्षो महासौख्यो, महानन्दो महोदयः ॥ १२ ॥

महाभवाब्धिसन्तारी, महामोहारिसूदनः ।

महायोगीश्वराराध्यो, महामुक्तिपदेश्वरः ॥ १३ ॥ इति षष्ठशतप्रकाशः ॥ ६०० ॥

आनन्दो नन्दनो नन्दो, वन्द्यो नन्द्योऽभिनन्दनः ।

कामहा कामदः काम्यः, कामधेनुररिञ्जयः ॥ १ ॥

35

मनःक्लेशापहः साधुरुत्तमोऽग्रहरो हरः ।

असंख्येयः प्रमेयात्मा, शमात्मा प्रज्ञामाकरः ॥ २ ॥

सर्वयोगीश्वरश्चि(रोऽचि)न्त्यः, श्रुतात्मा विष्टरश्चवाः ।

दान्तात्मा दमतीर्थेशो, योगात्मा योगसाधकः ॥ ३ ॥

- प्रमाणपरिधिर्विश्रो, दक्षिणोऽत्र्युर्ध्वर ।
 प्रक्षीणवन्ध कर्मारि, क्षेमरत् क्षेमशासन ॥ ४ ॥
 श्रेमी क्षेमद्वारोऽक्षय्य, श्रेमव(क)मा क्षमापति ।
 अग्राहो क्षान्तिविशेषो, जानिगम्यो जिनोत्तम ॥ ५ ॥
 जिनेन्दुजनितात्मन्यो, मुनीन्दुदु दुभिस्वन । 5
 मुनीन्द्रो यो योगीन्द्रो, यतीन्द्रो यतिनाथक ॥ ६ ॥
 असृष्टत सुसस्कार, प्राकृतो धृष्टान्तप्रित् ।
 अन्तरु कान्तगु कान्तश्चिन्तामणिरभीष्टद ॥ ७ ॥
 अजितो जितशमारिरमितोऽमितशासन ।
 जितप्रोधो जितामित्रो, जितस्त्वेशो जितान्तर ॥ ८ ॥ 10
 सत्यात्मा सत्यनिशान, सत्यगान् सत्यशामन ।
 सत्याशी सत्यमन्थान, सत्य सत्यपरायण ॥ ९ ॥
 सदायोग सदाभोग, सदावृत्त सदाशिव ।
 सदागति सदासौख्य, सदाप्रिय सदोऽय ॥ १० ॥
 सुधोष सुमुख सौम्य, सुखद सहित सुहृत् । 15
 सुगुणो गुप्तिभृद् गोप्ता, गुप्ताशो गुप्तमानस ॥ ११ ॥ इति सप्तमशतप्रकाश ॥ ७०० ॥
 बृहद् बृहस्पतिवाग्मी, वाचस्पतिरदारधी ।
 मनीषी धिपणो धीमान्, श्रेमुषीशो गीतपति ॥ १ ॥
 नेकरूपो नयोसुहो, नैकात्मा नैकधर्मरत् ।
 यविशेषोऽप्रतर्क्यात्मा, वृत्तज्ञ वृत्तक्षण ॥ २ ॥ 20
 जानगर्भो दयागर्भो, रत्नगर्भ प्रभास्वर ।
 पद्मगर्भो जगद्गमा, हेमगर्भ सुदर्शन ॥ ३ ॥
 लक्ष्मीश सदयोऽयशो, रुद्रयोनिनवीशिता ।
 मनोहरो मनोगोऽहो, धीरो गम्भीरशासन ॥ ४ ॥
 धमयूपो दयायागो, धर्मोमिमुनीश्वर । 25
 धर्मचक्रायुधो देव, कमला धमधोषण ॥ ५ ॥
 स्वयान् स्वरीयान् नरीयान्, वरीयान् वृद्धदशन ।
 सुस्त्रित स्वास्व्यमास् सुगो, नीलगङ्गो गतस्पृह ॥ ६ ॥
 वश्येन्द्रियो विमुक्तात्मा, नि सपत्नो जितेन्द्रिय ।
 श्रीनिवासश्चतुर्वक्त्रश्चतुरास्यश्चतुर्मुख ॥ ७ ॥ 30
 अघ्यात्मगम्योऽगम्यामा, योगात्मा योगिप्रदित ।
 सप्तप्रग सदाभाषी, त्रिकालविषयार्द्रक ॥ ८ ॥
 शङ्कर सुखदो दान्तो, दमी भातिपरायण ।
 स्वानन्द परमानन्द, सुहृन्मर्चा पद्मपद्म ॥ ९ ॥
 भ्रमोपोऽमोघत्राफ् स्वागो दिव्यदृष्टिगोचर । 35
 सुरूप सुभगस्यागी, मूर्त्तोऽमूर्त्त समाहित ॥ १० ॥
 पक्षोऽनेनो निगलम्योऽनीदृग् नागो निरन्तर ।
 प्राथम्योऽभ्यय्य समभ्ययिरिजगमलोच्य ॥ ११ ॥ इति अष्टमशतप्रकाश ॥ ८०० ॥

ईशोऽधीशोऽधिपोऽधीन्द्रो. ध्येयोऽमेयो दयामयः ।

शिवः शूरः शुभः सागः. शिष्टः स्पष्टः स्फुटोऽस्फुटः ॥ १ ॥

दृष्टः पुष्टः धर्मोऽक्षामोऽकायोऽमायोऽस्योऽमयः ।

दृष्ट्योऽदृष्ट्योऽणुः स्थूलो. जीर्णो नव्यो गुरुर्लघुः ॥ २ ॥

5

स्वभूः स्वात्मा स्वयंबुद्धः. स्वैशः स्वैरीश्वरः स्वरः ।

आद्योऽलक्ष्योऽपरोऽरूपोऽस्पर्शोऽशब्दोऽरिहाऽरुहः ॥ ३ ॥

दीप्तोऽलक्ष्योऽरसोऽगन्धोऽच्छेद्योऽभेद्योऽजरोऽमरः ।

प्राज्ञो धन्यो यतिः पूज्यो. महोऽर्च्यः प्रशर्मा यर्मा ॥ ४ ॥

श्रीशः श्रीन्द्रः शुभः सुश्रीरुत्तमश्रीः श्रियः पतिः ।

10 श्रीपतिः श्रीपरः श्रीपः. सच्छ्रीः श्रीयुक् श्रिया श्रिनः ॥ ५ ॥

जानी तपस्वी तेजस्वी. यशस्वी बलवान् यती ।

दानी ध्यानी मुनिर्मान्नी. लयी लक्ष्यः क्षयी क्षमी ॥ ६ ॥

लक्ष्मीवान् भगवान् श्रेयान्. सुगत. सुतनुर्बुधः ।

बुद्धो वृद्धः स्वयंसिद्धः. प्रोचः प्रांशुः प्रभामयः ॥ ७ ॥ इति नवमशतप्रकाशः ॥ ९०० ॥

15

आदिदेवो देवदेवः. पुरुदेवोऽधिदेवता ।

युगादीशो युगाधीशो. युगमुख्यो युगोत्तमः ॥ १ ॥

दीप्तः प्रदीप्तः सूर्याभोऽरिक्तोऽविक्तोऽघ्नो घ्नः ।

शत्रुघ्नः प्रतिघस्तुङ्गोऽसङ्गः स्वङ्गोऽग्रगः सुगः ॥ २ ॥

स्याङ्गादी दिव्यगीर्दिव्यध्वनिरुहामगीः प्रगीः ।

20

पुण्यवागर्हवागर्थमागधीयोक्तिरिद्धगीः ॥ ३ ॥

पुराणपुरुषोऽपूर्वोऽपूर्वश्रीः पूर्वदेशकः ।

जिनदेवो जिनाधीशो, जिननाथो जिनाग्रणी. ॥ ४ ॥

शान्तिनिष्ठो मुनिज्येष्ठः. शिवतातिः शिवप्रदः ।

शान्तिकृत् शान्तिदः शान्तिः. कान्तिमान् कामितप्रदः ॥ ५ ॥

25

श्रियां निधिरधिष्ठानमप्रतिष्ठः प्रतिष्ठितः ।

सुस्थिरः स्थावरः स्थासुः पृ(प्र)थीयान् प्रथितः पृथुः ॥ ६ ॥

पुण्यराशिः श्रियोराशिस्तेजोराशिरसंशयी ।

ज्ञानोदधिरनन्ताज्ञा, ज्योतिर्मूर्तिरनन्तधीः ॥ ७ ॥

विज्ञानोऽप्रतिमो भिक्षुर्मुमुक्षुर्मुनिपुङ्गवः ।

30

अनिद्रालुरतन्द्रालुर्जागरकः प्रभामयः ॥ ८ ॥

कर्मण्यः कर्मठोऽकुण्डो. रुद्रो भद्रोऽभयङ्करः ।

लोकोत्तरो लोकपतिलोकेशो लोकवन्सलः ॥ ९ ॥

त्रिलोकीशस्त्रिकालबस्त्रिनेत्रस्त्रिपुरान्तकः ।

त्र्यम्बकः केवलालोकः. केवली केवलेक्षणः ॥ १० ॥

35

समन्तभद्रः शान्तादिर्धर्माचार्यो दयानिधिः ।

सूक्ष्मदर्शी सुमार्गज्ञः, कृपालुर्मार्गदर्शकः ॥ ११ ॥

પ્રાતિહાર્યોજ્જ્વલસ્ત્રીતાતિશયો વિમલાશય ।

સિદ્ધાનન્તચતુષ્કારીર્જ્યાચ્છ્રીજિનપુદ્ગલ ॥ ૧૨ ॥

इति अष्टोत्तरशतनामयुक्तो दशमप्रकाश ॥ (૧૦૦૮) ॥

ઉપમહાર*

પતદષ્ટોત્તમ નામસહસ્ર શ્રીમદર્હત ।

5

મયા પઠતુ સાનન્દ, મહાનન્દેકારણમ્ ॥ ૧૧૧ ॥

દત્યેતજ્જિનદેવસ્ય જિનનામસહસ્રકમ્ ।

સર્વાપપાધશમન, પર ભક્તિવિગ્રધનમ્ ॥ ૧૧૨ ॥

અશ્વય ત્રિપુ લોકેષુ, સર્વસ્વર્ગેકસાધનમ્ ।

સ્વર્ગલોકૈકસોપાન, સર્વદુર્લભનાશનમ્ ॥ ૧૧૩ ॥

10

સમસ્તદુઃખહ સઘ, પર નિર્વાણદાયકમ્ ।

કામક્રોધાદિનિ શેષમનોમલગ્નિશોધનમ્ ॥ ૧૧૪ ॥

શાન્તિદ પાવન નૃણા, મહાપાતકનાશનમ્ ।

સર્વેષા પ્રાણિનામાશુ, સર્વોભીષ્ટફલપ્રદમ્ ॥ ૧૧૫ ॥

જગજ્ઞાઙ્યપ્રશમન, સર્વવિદ્યાપ્રવર્તકમ્ ।

15

રાજ્યદ રાજ્યઘ્નપ્રાના, રોગિણા સર્વરોગહૃત્ ॥ ૧૧૬ ॥

વધ્યાના સુતદ ચાશુ, ક્ષીણાના જીવિતપ્રદમ્ ।

ભૂત ગ્રહ વિપદ્વસિ, યવળાત્ પઠનાજપાત્ ॥ ૧૧૭ ॥

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યવિરચિત શ્રીઅર્હનામસહસ્રસમુચય. મમાસ ।

પરિચય

20

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યવૃત્ત ‘અર્હનામસહસ્રસમુચય’ ‘શ્રી જૈનધર્મ પ્રમારક સમા,’

ભાગનગરથી ત્રીર સ ૨૪૬૫ મા પ્રકાશિત થયેલી પુસ્તિકા ના આધારે લેવામા આયુ છે, અને તે અનિ સરલ હોવાથી મૂલ માત્ર આપ્યુ છે ।

મહામહોપાધ્યાયશ્રીવિનયવિજયગણિવિરચિતમ્ શ્રીજિનસહસ્રનામસ્તોત્રમ્

- નમસ્તે સમસ્તેષ્ણિતાર્થપ્રદાય, નમસ્તે મહાર્હત્યલક્ષ્મીપ્રદાય ।
 5 નમસ્તે ચિદાનન્દતેજોમયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧ ॥
 નમસ્તે જગન્નાથ ! વિશ્વૈકનેતઃ !, નમસ્તે મહામોહમહૈક્રજેતઃ ! ।
 નમસ્તે સતાં મોક્ષશિક્ષાવિનેતઃ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨ ॥
 નમસ્તે જિનેન્દ્ર ! પ્રભો ! વીતરાગ !, નમસ્તે સ્વયમ્ભો ! જગદ્ગન્ધનાગ ! ।
 નમસ્તે સ્ફુરજ્ઞાનજાગ્રદ્વિરાગ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩ ॥
 10 નમસ્તે જગજ્ઞન્તુજીવાતુજન્મ !, નમસ્તે પ્રભો ! ભાગ્યલભ્યાહિષ્ણપત્ર ! ।
 નમસ્તે લસત્સત્યસન્તોષસત્ર !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૪ ॥

અનુવાદ

સર્વ કામિત અર્થોને આપનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । મહાન્ આર્હત્યલક્ષ્મી—અરિહંત પદને આપનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । અનંત જ્ઞાન, અનંત સુખ અને અનંત વીર્યમય એવા આપને નમસ્કાર 15 થાઓ । *આપને નમસ્કાર થાઓ ! આપને નમસ્કાર થાઓ ! આપને નમસ્કાર થાઓ ! આપને નમસ્કાર થાઓ ! ॥ ૧ ॥

જગત્ના નાથ ! વિશ્વના પરમ નેતા ! આપને નમસ્કાર થાઓ । મહામોહરૂપ મહુના શ્રેષ્ઠ વિજેતા ! આપને નમસ્કાર થાઓ । સત્જનોને મોક્ષની શિક્ષા (મોક્ષમાર્ગ) આપનાર ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨ ॥

જિનેન્દ્ર ! પ્રભો (સર્વ પ્રકારે સમર્થ) ! વીતરાગ (રાગદ્વેષ રહિત) ! આપને નમસ્કાર થાઓ । 20 હે સ્વયમ્ભૂ (વિશિષ્ટ પ્રકારના તયાભવ્યત્વથી સ્વયં તીર્થકર થયેલા) ! હે જગદ્ગંધનાગ (જગતમાં ગંધહસ્તીસમાન, અન્ય વાદ્વિઓરૂપ હાથીઓના મદનો નાશ કરનારા) ! આપને નમસ્કાર થાઓ ! નિર્મલ જ્ઞાન અને નિશ્ચલ વૈરાગ્યવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩ ॥

જગતના જંતુઓને (પટ્ટકાયના પ્રાણીઓને) જીવાડવા માટે (અભયદાન આપનાર અને અપાવનાર) જન્મ લેનારા, હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । પરમ ભાગ્યોદયથી જ પ્રાપ્ય છે ચરણકમલ જેમના એવા 25 હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । સુંદર સત્ય અને સંતોષના નિકેતન હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪ ॥

नमस्तेऽत्र धर्मार्थिना धर्मबन्धो !, नमस्ते सता पुण्यकारुण्यसिन्धो ! ।
 नमस्ते निरुद्धातिदुष्टाश्रयान्धो !, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ५ ॥
 नमस्ते महस्विन् ! नमस्ते यशस्विन् !, नमस्ते वचस्विन् नमस्ते तपस्विन् ! ।
 नमस्ते गुणैरद्भुतैरद्भुताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६ ॥
 नमस्ते महात्मन् ! नमस्ते चिदात्मन् !, नमस्ते शिवात्मन् ! नमस्ते परात्मन् ! । 5
 नमस्ते स्थिरात्मन् ! नमस्तेऽन्तरात्मन् !, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७ ॥
 नमस्ते गुणानन्त्यमाहात्म्यधाम्ने, नमस्ते मुनिग्रामणे ध्येयनाम्ने ।
 नमस्ते विशुद्धावगोधात्मकाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ८ ॥
 नमस्ते भवप्रान्तरस्वर्द्धुमाय, नमस्ते कृतास्मन्मनोविश्रमाय ।
 नमस्ते गलज्जन्ममृत्युश्रमाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ९ ॥ 10
 नमस्ते सुधाधोरणीवल्लभाय, नमस्ते भवेऽस्मिन् भृश दुर्लभाय ।
 नमस्तेऽत्र लब्धाय पुण्यैः (पुण्य) प्रकर्षैः, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १० ॥

आ लोकात्मा रहेला धर्मार्थी जीवोना यर्मबन्धु ! आपने नमस्कार थाओ । सत्पुरुषोने माटे पुण्य
 अने कर्णाना सिंधु हे प्रभो ! आपन नमस्कार थाओ । अतिदुष्ट एवा आश्रयोरूपी अमृकृपा
 पटता प्राणीओने रोकनार (पटना नहीं देनार) हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ ॥ ५ ॥ 15

महस्विन् ! (महातेजवाळा) ! आपने नमस्कार थाओ । यशस्विन् ! आपने नमस्कार थाओ ।
 वचस्विन् (पानीश गुणोपी युक्त वचनवाळा) ! आपने नमस्कार थाओ । तपस्विन् ! आपने नमस्कार थाओ ।
 जट्टन गुणोखे अद्भुत (सर्वोत्तम गुणवान) एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ६ ॥

महात्मन् ! आपने नमस्कार थाओ । चिदात्मन् ! आपने नमस्कार थाओ । शिवात्मन् ! आपने
 नमस्कार थाओ । परमात्मन् ! आपने नमस्कार थाओ । स्थिरात्मन् ! आपने नमस्कार थाओ । अन्तरात्मन् ! 20
 आपने नमस्कार थाओ ॥ ७ ॥

अनन्त गुण अने अनन्त माहात्म्यना धाम ! आपने नमस्कार थाओ । मुनि समूहना
 अधिपति ! ध्यान करवा लायक नामवाळा हे प्रभो आपने नमस्कार थाओ । विशुद्ध नानमय आपने
 नमस्कार थाओ ॥ ८ ॥

भयरूप अरण्यमा आश्रय लेवा माटे उरूपवृक्ष समान आपने नमस्कार थाओ । अमारा मनने 25
 मिश्राम आपनार आपने नमस्कार थाओ । जन्म अने मरणना धमयी रहित आपने नमस्कार थाओ ॥ ९ ॥

अमृत तुल्य गोष्ठी करनारा भव्य जीवोना बह्म एवा आपने नमस्कार थाओ । आ भगमा
 अयन्त दुर्लभ छे दर्शन जेमनु एवा आपने नमस्कार थाओ । पुण्यना प्रवर्धवडे प्राप्त भयेला एवा आपने
 नमस्कार थाओ ॥ १० ॥

નમસ્તે સુધાસારનેત્રાહ્વનાય, નમસ્તે સદાઽસ્મન્મનોરહ્વનાય ।
 નમસ્તે ભવધ્રાન્તિર્ભીમહ્વનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧ ॥
 નમસ્તે શુચિજ્ઞાનરત્નાકરાય, નમસ્તે સતાં કલ્પકારસ્કરાય ।
 નમસ્તે જગજીવભદ્રઙ્કરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨ ॥

5

નમો મણ્ડિતાલ્પન્ડભૂમણ્ડલાય, નમો ભક્તિનપ્રાણિલાલ્પન્ડલાય ।
 નમો યુક્તયોગાય યોગીશ્વરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩ ॥
 નમસ્તે સદા સુપ્રસન્નાનનાય, નમઃ સિદ્ધિસમ્પદ્ધતાકાનનાય ।
 નમો દત્તવિદ્વન્મનસ્સમ્મદાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૪ ॥

10

નમસ્તેઽવતીર્ણાય વિશ્વોપકૃત્યૈ, નમસ્તે કૃતાર્થાય સદ્ધર્મકૃત્યૈઃ ।
 નમસ્તે પ્રકૃત્યા જગદ્વત્સલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૫ ॥
 નમસ્તીર્થકૃન્નામકર્માર્જિતાય, નમોઽચિન્ત્યસામર્થ્યવિસ્ફૂર્જિતાય ।
 નમો યોગિને યોગમુદ્રાન્વિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૬ ॥

અમૃતના સાર સાદૃશ સમ્યગ્જ્ઞાનથી અમારા નેત્રોનું ઝંજન કરનારા ! આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 અમારા મનનુ સદા રજન કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । ભવ ભ્રમણના ભયનો નાશ કરનારા આપને
 15 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧ ॥

પવિત્ર જ્ઞાનના રત્નાકર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સજ્જનોના વાંછિત પૂરવાને કલ્પવૃક્ષ
 સમાન આપને નમસ્કાર થાઓ । જગતના જીવોનું કલ્યાણ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨ ॥

સકલ ભૂમણ્ડલના આભૂષણ સમાન આપને નમસ્કાર થાઓ । ભક્તિવડે નમ્યા છે સર્વ દ્વંદ્વો
 જેમને એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । યોગવડે યુક્ત અને યોગીશ્વર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩ ॥

20 નિરંતર સુપ્રસન્ન મુખવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । સિદ્ધિસંપત્તિરૂપકલ્પલતાના ઉદ્યાન સમાન
 આપને નમસ્કાર થાઓ । વિદ્વાનોના મનને અનુપમ આનંદ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૪ ॥

વિશ્વના ઉપકાર માટે અવતરેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । સદ્ધર્માનુષ્ઠાન વડે કૃતાર્થ થયેલા
 અપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વભાવથી જ વિશ્વવત્સલ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૫ ॥

શ્રીતીર્થકર નામકર્મ ઉપાર્જિત કરનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । અચિન્ત્ય સામર્થ્યવડે ઓજસ્વી
 25 એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । યોગમુદ્રા યુક્ત એવા યોગીશ્વર આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૬ ॥

नमोऽनुत्तरस्वर्गिभिः पूजिताय, नमस्तन्मनःशयनछेदकाय ।
 नमोऽनुत्तरज्ञानलक्ष्मीधराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १७ ॥
 नमस्ते धरित्रीय (ज्येव) सर्वसहाय, नमस्तेऽन्तरङ्गारिभिर्दुस्सहाय ।
 नमस्ते तपस्सत्यधूर्ध्वहाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १८ ॥
 नमस्ते शुभोपाजिताहृतपादाय, नमस्ते तृतीये भवे निविताय ।
 नमो धर्मसम्यक् फलायञ्चिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १९ ॥
 नमो नव्यदिव्योपभोगाभिधाय, नमस्तेषु तत्रापि वैरङ्गिकाय ।
 नमो योगसात्म्यैकतासङ्गताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ २० ॥
 नमस्ते भुवि स्वर्गलोऽरुच्युताय, नमस्ते सतीकुक्षिकोशङ्गताय ।
 नमस्ते त्रिलोकोपकारोद्गताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ २१ ॥
 नमस्ते शुभस्वप्नसखचिताय, नमस्ते जनन्याससदोहदाय ।
 नमस्ते भगवत्पुः सौष्ठवाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ २२ ॥

5

10

अनुत्तरविमानना देवो वडे पूजित एवा आपने नमस्कार थाओ । अनुत्तर विमानमा रहेला देवोना मनमा उत्पन्न धनारा सशयने छेदनारा आपने नमस्कार थाओ । अनुत्तर एवी ज्ञानलक्ष्मीना (केवलज्ञानना) स्वामी एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ १७ ॥

15

पृथ्वीनी जेम सप्तपह (सर्प परिपह—उपसर्गोने सहन करनार) आपने नमस्कार थाओ । अतरग शत्रुओने दुस्सह एवा आपने नमस्कार थाओ । तप अने सत्यरूपी धुराने वहन करयामा वृषभ समान आपने नमस्कार थाओ ॥ १८ ॥

पुण्यप्रकर्षी अरिहत पदने उपार्जन करनारा आपने नमस्कार थाओ । त्रीजे भवे तीर्थंकरपदने निश्चित (निकाचिन) करनारा आपने नमस्कार थाओ । धर्मेना सम्यक् फळयी अर्चित एवा आपने 20 नमस्कार थाओ ॥ १९ ॥

नव्य (सुंदर) दिव्योपभोगने पामेला (?) एवा आपने नमस्कार थाओ (आ विशेषण त्रीजे भवे तीर्थंकर नामकर्म निकाचित कर्या पछी प्राप्त थयेला देवपणाने अगे छे) । देवभयमा पण भोगोयी विरक्त एवा आपने नमस्कार थाओ । योगोनी सात्म्यरूप एकताने पामेला आपने नमस्कार थाओ ॥ २० ॥

सर्गभाषी च्यवीने पृथ्वीपर अवतरेला आपने नमस्कार थाओ । मनुष्यपणामा सती लीना 25 गर्भमा रहेला आपने नमस्कार थाओ । त्रिलोकना उपकार माटे उद्यत थयेला आपने नमस्कार थाओ ॥ २१ ॥

शुभ स्वप्नवडे सूचित अन्तरावाळा आपने नमस्कार थाओ । जेमनी माताने शुभ दोहला उपपन्न थया छे एवा आपने नमस्कार थाओ । मानाना शरीरने सुखकारक एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ २२ ॥

30

- નમસ્તે જનુર્ભૂષિતાલ્યાન્વયાય, નમો રત્નરૈવટિપૂર્ણાલયાય ।
 નમો વર્દ્ધમાનદ્વિધાવૈભવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૩ ॥
- નમો દિક્કમારીકૃતસ્વોચિતાય, નમસ્તાભિરર્ચાવિધિસ્વાઞ્ચિતાય ।
 નમો જ્ઞાનરત્નત્રયોદઞ્ચિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૪ ॥
- 5 નમો દ્યોતિતાશેષવિશ્વત્રયાય, નમઃ સર્વલોકૈકસૌંદર્યાવહાય ।
 નમઃ પ્રોહ્લસજ્જઙ્ગમસ્થાવરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૫ ॥
- નમઃ સુપ્રસન્નીકૃતાશામુખાય, નમસ્તે સમુજ્જૃમ્ભિતોર્વીસુખાય ।
 નમો નારકેભ્યોઽપિ દત્તોત્સવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૬ ॥
- 10 નમસ્તેઽદ્ભુતઙ્ગમ્પિતેન્દ્રાસનાય, નમસ્તે મુદા તૈઃ કૃતોપાસનાય ।
 નમઃ કલ્પિતધ્વાન્તનિર્વાસનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૭ ॥
- નમસ્તે સુરાદ્રૌ સુરૈઃ પ્રાપિતાય, નમસ્તે કૃતસ્નાત્રપૂજોત્સવાય ।
 નમસ્તે વિનીતાપ્સરઃપૂજિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૮ ॥

જન્મ વડે વશને શોભિત અને સમૃદ્ધ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (દેવોએ કરેલી) રત્ન ને સુવર્ણની વૃથિથી ઘરને પૂર્ણ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । વન્ને પ્રકારના (દ્રવ્ય ને ભાવ) વૈભવથી 15 વધતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૩ ॥

દિક્કુમારીઓએ જેમનું સ્વોચિત (પ્રસૂતિ) કર્તવ્ય કહ્યું છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । તેઓ વડે અર્ચા વિધિથી પૂજિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જન્મથી જ ત્રણ જ્ઞાન વડે યુક્ત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૪ ॥

જન્મકલ્યાણક વચ્ચે સમસ્ત વિશ્વત્રયને દ્યોતિત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જન્મકલ્યાણક 20 વચ્ચે સર્વ લોકને અનુપમ સુખને આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (તીર્થંકરના જન્મ વચ્ચે જગતના સર્વ જીવો ક્ષણમાત્ર સુખી થાય છે) । તે વચ્ચે જગમ ને સ્થાવર સર્વ વસ્તુને ઉહ્લસાયમાન કરનાર આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૫ ॥

સર્વ દિશાઓના મુખને સુપ્રસન્ન કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । પૃથ્વીના સુખમા વૃદ્ધિ કરનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । નારકોને પણ આનંદ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૬ ॥

25 અદ્ભુત રીતે ઇન્દ્રના આસનને કંપાવનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । હર્ષ વડે ઇન્દ્રોથી સ્તવાયેલા આપને નમસ્કાર થાઓ; (અહીં શક્રસ્તવ વડે ઇન્દ્રે કરેલી સ્તવના સૂચવી છે) અજ્ઞાનબંધકારનો નાશ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૭ ॥

દેવતાઓ વડે મેરુ પર્વત ઉપર લાવાયેલા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્યાં જેમનો સ્નાત્રપૂજાનો ઉત્સવ કરવામાં આવ્યો એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । વિનીત અપ્સરાઓથી પૂજિત એવા આપને નમસ્કાર 30 થાઓ ॥ ૨૮ ॥

નમોઽઙ્ગુષ્ઠીયૂષપાનોચ્છિન્નતાય, નમસ્તે વપુ મર્મનથામયાય ।
 નમસ્તે યથાયુક્તસર્વાઙ્ગકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૯ ॥
 નમસ્તે મલચ્ચેદરેદોઙ્ગિતાય, નમસ્તે શુચિક્ષીર્ગ્લુકશોણિતાય ।
 નમસ્તે મુલશ્વાસદ્વીણામ્બુજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૦ ॥
 નમસ્તે મણિસ્વર્ણજિદ્ગૌરભાય, નમસ્તે પ્રસર્પદ્વિપુસૌરભાય ।
 નમોઽનીક્ષિતાહારનીહારકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૧ ॥
 નમસ્તે સુરૌઘૈરનુક્રીડિતાય, નમસ્તે શિશુક્રીડયા ત્રીડિતાય ।
 નમસ્તે સુરાધીશ્વરૈરીડિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૨ ॥
 નમો રાજહસેભગોન્નદ્રતાય, નમશ્ચાતુરીમાધુરીસદ્ગતાય ।
 નમઃ સર્વશાસ્ત્રાગ્ધિપારગતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૩ ॥
 નમઃ કોમલલાપધીયૂષપર્પ !, નમો બાલલીલાકૃતનાતિહર્ષ ।
 નમસ્તે પ્રમો ! પ્રાજ્યપુણ્યપ્રકર્ષ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૪ ॥

5

10

અગૃહામા ઇન્દ્રે સચારેલા અમૃતના પાન વડે ઉદરતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના શરીરના સર્વ રોગો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ અગ્ની યયોચિત રચનાથી શોભતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ (અહીં પ્રમુનુ ઉલ્કૃષ્ટ સમચતુરસ્ર સત્યાન સૂચ્યુ છે) ॥ ૨૯ ॥

15

મલ, પ્રસ્થેદ અને શ્વેદથી રહિત શરીરવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । પવિત્ર એવા દુગ્ધ સમાન શ્વેતવર્ણી રુધિરવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । મુલના શ્વાસની મુગધવડે કમલને પળ શરમાવનારા (કમલ જેવા મુગધી શ્વાસોચ્છ્વાસવાળા) આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૦ ॥

મણિ અને સુવર્ણને જીતનારી ગૌર (ઉજ્જ્વલ) વાંતિવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના શરીરની મુગધ ચારે બાજુ પ્રસરી રહી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનો આહાર-નીહાર દ્યુન્નસ્થ 20 મનુષ્યો જોઈ શકતા નથી એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૧ ॥

(૨૯ શ્લો થી અહીં મુધી જન્મથી થનારા ચાર અતિશય સૂચવ્યા છે ।)

ગાલ્પનામા દેવોના સમૂહો વડે રમાડાતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ગાલ્પનાનો ક્રીડાથી રુજા પામેલા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । (ગાલ્પનામાં પળ) ઇન્દ્રે વડે પ્રશસિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૨ ॥

25

રાજહસ, હસ્તી અને વૃષભ જેવી ગતિવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચતુરતા અને મધુરતાથી યુક્ત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રના પારને પામેલા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૩ ॥

કોમલ આલાપરૂપ અમૃતને વરસાવનારા હે પ્રમો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । ગાલ્પક્રીડા વડે જ્ઞાનિજનને હર્ષ પમાડનારા હે પ્રમો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । અતિશય પુણ્યના પ્રવર્ણવાળા હે પ્રમો ! 30 આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૪ ॥

નમઃ સ્ફારકૌમારલીલસાય, નમસ્તે સ્વતસ્ત્યક્તદુર્લાલસાય ।

નમસ્તે શુચિત્વેઽપિ (?) નિઃસાધ્યસાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૫ ॥

નમસ્તે કૃતાન્વર્થયુક્તાભિધાય, નમસ્તે સ્વતઃસિદ્ધિદ્યાવિધાય ।

નમસ્તે સ્વતો લઘ્વશિક્ષોપધાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૬ ॥

5 નમોઽષ્ટાદ્યસાહસ્રસદ્ધક્ષણાય, નમસ્તે કૃતપ્રાણિસંરક્ષણાય ।

નમોઽક્ષીણદાક્ષિણ્યધીદક્ષિણાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૭ ॥

નમોઽનઙ્કરાકેન્દુજૈત્રાનનાય, નમો દક્ષહૃદ્ધક્ષસન્દાનકાય ।

નમસ્તે કપોલાન્તશાન્તસ્મિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૮ ॥

નમોઽનન્તગામ્ભીયર્વયાશયાય, નમઃ સંવૃતાનન્તશક્ત્યાશ્રયાય ।

10 નમો ધૈર્યનિસ્તર્જિતેન્દ્રાચલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૯ ॥

નમો યૌવનેઽપ્યુદ્ગતસ્થાવરાય, નમઃ પ્રાતિભોત્યવ્યવસ્થાવરાય ।

નમો વિષ્ણુગુદત્પ્રભાષીવરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૪૦ ॥

કુમારાવસ્થાની વિપુલ ક્રીડાઓમાં મંદ (વિરક્ત) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનો દુષ્ટ લાલસાઓ સ્વયં ત્યાગ કર્યો છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । (શરીર) પવિત્ર અને નિર્ભય (?) એવા આપને 15 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૫ ॥

જેમનું સાર્થક અને યુક્ત એવું વર્ધમાનાદિ નામ પાડવામાં આવ્યું એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમને નાનાવિધ વિદ્યાઓ સ્વતઃ સિદ્ધ હતી એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પોતાની મેળે જ શિક્ષણના ઉપાયો મેળવનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૬ ॥

ઉત્તમ એવા એક હજાર ને આઠ લક્ષણોવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ પ્રાણિઓના રક્ષણહાર 20 આપને નમસ્કાર થાઓ । અક્ષીણ એવી દક્ષિણતા અને બુદ્ધિના કારણે દક્ષ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૭ ॥

પૂર્ણિમાના નિર્મલ ચન્દ્રને જીતનાર મુખવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । નિપુણ પુરુષોના હૃદયના લક્ષ્યને પોતામાં વાંધી લેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેના કપોળમાં શાન્ત સ્મિત રમી રહ્યું છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૮ ॥

25 અનન્ત ગામ્ભીર્યરૂપ (અથવા અનત ગામ્ભીર્યના કારણે) શ્રેષ્ઠ આશયવાળા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સંવૃત એવી અનન્ત શક્તિઓના આશ્રયરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । ધૈર્ય વડે મેરુપર્વતને પણ અધરિત કરનાર [મેરુ કરતાં પણ અધિક વૈર્યવાન (સ્થિર)] એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૯ ॥

યૌવનાવસ્થામાં પણ અત્યંત સ્થિરતાવાળા (વિષયોમાં ચચલતા રહિત) આપને નમસ્કાર થાઓ । ઉચ્ચ પ્રકારની પ્રતિભાથી પ્રાપ્ત થયેલ શ્રેષ્ઠ ઔચિત્યવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । દેહમાંથી ચોતરફ પ્રસરતી 30 પ્રભા વડે શોભતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪૦ ॥

नमो जन्मतोऽप्यार्यमार्गाध्वगाय, नमो रुद्रदुर्नीतिचर्याऽपगाय ।
 नमस्ते विनाऽध्यापक शिक्षिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४१ ॥
 नमो योयने प्राप्तपाणिग्रहाय, नमो मुक्तभोगोपभोगाग्रहाय ।
 नमस्ते कृतप्राच्यक्रमौपधाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४२ ॥
 नमस्ते त्रिवर्गक्रियासाधकाय, नमस्ते यथाहं तदाराधकाय । 5
 नमस्तुयैर्गोऽप्यनिर्वाधकाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४३ ॥
 नमो दान्तपञ्चेन्द्रियान्तस्थलाय, नमो कीलिताजस्ररुम्भोच्चलाय ।
 नमो ज्ञानधाराधुतान्तर्मलाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४४ ॥
 नमो निभ्रते सात्त्विकाश्वित्तवृत्ति, नमो निभ्रते मानसेनोनिवृत्ति ।
 नमो पश्यते सर्वतस्तच्चदृष्ट्या, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४५ ॥ 10
 नमो भोगभङ्गीप्रसङ्गानुगाय, नमो नोपलिप्ताय तत्तद्रजोभि ।
 नमो प्रोद्धतपुण्डरीकोपमाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४६ ॥

जन्मधी ज आर्य (नीति) मार्गना पथिक एसा आपने नमस्कार थाओ। दुर्नीतिना चर्यारूप
 ननीना प्रवाहने रोक्नारा आपने नमस्कार थाओ। अध्यापक विना पण शिक्षणने प्राप्त थयेला एवा
 आपने नमस्कार थाओ ॥ ४१ ॥

15

योयनायस्थामा पाणिग्रहणने (लग्नने) पामेला एवा आपने नमस्कार थाओ। भोगोपभोगमा
 आसक्ति रहित एवा आपने नमस्कार थाओ। भोगोपभोगमा पण पूर्वार्जित क्रमोनु ओपध (क्षपण) करनारा
 एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ४२ ॥

यथायोग्यपणे प्रथम त्रण पुरुषार्थोनी क्रियाने साधता एसा आपने नमस्कार थाओ। तेने उचित
 रीते आराधनारा एसा आपने नमस्कार थाओ। ते वखते चौथा मोक्ष पुरुषार्थने पण तावा नहीं पमाडनारा 20
 एसा आपने नमस्कार थाओ ॥ ४३ ॥

पाचे इन्द्रियोना मर्भने दमनारा एवा आपने नमस्कार थाओ। निरतर चंचल एवा मनने
 ध्वेयरूप खीले बाधता एवा आपने नमस्कार थाओ। तानधारापडे अतरमज्जे योनारा एसा आपने
 नमस्कार थाओ ॥ ४४ ॥

सात्त्विक चित्तवृत्तिने धारण करनारा आपने नमस्कार थाओ। मानसिक पापोनी विवृत्तिने धारण 25
 करनारा आपने नमस्कार थाओ। सर्व तरफ तत्त्वदृष्टी जीता एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ४५ ॥

अनेक भोगोना प्रमगोने अनुमरता (भोगोने भोगवती) उता पण ते वगते ते ते भोगोना
 रज (कर्मश्रम) यी अलिप्त एवा आपने नमस्कार थाओ। विरुद्धर पुडराक कमज्जी उपमात्राला आपने
 नमस्कार थाओ ॥ ४६ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! યાપ્યયાનસ્થિતાય, નમસ્તેઽવનાય પ્રભો ! પ્રસ્થિતાય ।
 નમસ્તે શમસ્પૃગ્મનઃસુસ્થિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૯ ॥
 નમો યાનધુર્યાંભવદ્વાસવાય, નમો દૂરવિક્ષિપ્તગર્વાસવાય ।
 નમઃ શુદ્ધભાવાવરુદ્ધાશ્રવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૦ ॥
 5 નમસ્તેઽગ્રગચ્છન્મહેન્દ્રધ્વજાય, નમસ્તેઽગ્રગચ્છદ્રજાશ્વત્રજાય ।
 નમસ્તેઽભિતઃસશ્વરદ્રાજકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૧ ॥
 નમોઽમર્ત્યસંક્ષીર્ણિતોર્વાતિલાય, નમો દેવદીપ્યન્નભોમળ્ડલાય ।
 નમસ્તે નદાદિવ્યતૂર્યત્રિકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૨ ॥
 નમો દીપ્રરત્નપ્રભાડસ્વરાય, નમો ઘન્દિશબ્દોર્જિતાશાસ્વરાય ।
 10 નમો નાગરીનાર્ગર્વોક્ષિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૩ ॥
 નમસ્ત્યક્તસર્વાઙ્ગિકાભૂષણાય, નમો નિર્ગતત્રિવિધાદૂષણાય ।
 નમઃ પશ્ચમુષ્ટ્યાડલકોહ્લુશ્ચકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૪ ॥

દીક્ષાયોગ્ય વાહન(શિવિકા)મા રહેલા આપને હે પ્રભો ! નમસ્કાર થાઓ । જગતના જીવોનું
 રક્ષણ કરવા માટે પ્રસ્થાન કરતા (દીક્ષા માટે વન તરફ જતા એવા) હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 15 શાન્તિમા મગ્ન મનના કારણે સુસ્થિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૯ ॥

જેમનાં દીક્ષાશિવિકાને ઇન્દ્રોએ વહન કરી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ગર્વરૂપી મદિરાને
 દૂર ફેકનાર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । શુદ્ધ ભાવવડે આશ્રવોને રોકનારા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૬૦ ॥

દીક્ષાના વરઘોડામાં જેમનાં આગળ મહેન્દ્રધ્વજ ચાલે છે એવા અપાને નમસ્કાર થાઓ । ત્યારપછી
 20 હાથીઓ અને અશ્વોના સમૂહો જેમના વરઘોડામાં ચાલે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની ચારે
 વાજુએ રાજાઓનો સમૂહ ચાલે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૬૧ ॥

જેમના દર્શનાદિ માટે ઉત્તરતા દેવો વડે પૃથ્વીનલ સંકીર્ણ થયું છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 જેમના દર્શનાદિ માટે ઉત્તરતા દેવો વડે આકાશમંડલ દીપી રહ્યું છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની
 આગળ ત્રણ પ્રકારના દિવ્યવાજિત્રો વાગી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૬૨ ॥

25 દેવીપ્યમાન રત્ન સદૃશ પ્રભા વડે શોભતા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના વંદીજનોએ કરેલ ‘જય
 જય’ આદિ શબ્દોથી દિશાઓ અને આકાશ નિનાદિત થયા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । નગરના પુરુષો
 અને સ્ત્રીઓથી દર્શન કરાતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૬૩ ॥

સર્વ અંગોના સર્વ આભૂષણોનો ત્યાગ કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના ત્રિવિધ ત્રિવિધ
 દૂષણો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પાંચ મુઠ્ઠિવડે કેશનું લુચન કરનારા આપને નમસ્કાર
 30 થાઓ ॥ ૬૪ ॥

नमस्ते समुद्रीर्णसामायिकाय, नमः सर्वदा त्रिधाऽमायिकाय ।
 नमस्सर्वमाययोगोद्भिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६५ ॥
 नमस्ते मनःपर्यवतानशालिन् !, नमश्चारुचारित्रपाविश्रमालिन् ॥
 नमो नाथ ! पट्जीवनकायपायकाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६६ ॥
 नमस्ते समुद्युद्धिहारकमाय, नमः कर्मवैरिस्फुरद्विक्रमाय ।
 नमः स्वीयदेहेऽपि ते निर्ममाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६७ ॥
 नमो ग्राम एकैकरात्रोपिताय, नमः पत्तने पञ्चरात्रोपिताय ।
 नमो भावशुद्धैपणापोपिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६८ ॥
 नमस्तुल्यरूपाय रात्रौ दिवा वा, नमस्तुल्यरूपाय तेऽन्तर्द्विह्य ।
 (नमस्तुल्यचित्ताय दुःखे सुखे वा), नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६९ ॥
 नमस्तुल्यचित्ताय मित्रे रिपौ वा, नमस्तुल्यचित्ताय लोष्ट्रे मणौ वा ।
 नमस्तुल्यचित्ताय गालौ स्तुतो वा, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७० ॥

5

10

सामायिकरतनो उच्चार करता आपने नमस्कार थाओ । सर्वदा त्रिविधे अमायी पत्रा आपने नमस्कार थाओ । सर्व सौत्रययोगी रहित पत्रा आपने नमस्कार थाओ ॥ ६५ ॥

दीक्षासमये प्राप्त थयेल मन पर्यवज्ञान वडे शोभता हे प्रभो ? आपने नमस्कार थाओ । मनोहर 15 चारित्र्या पवित्रतायी शोभता हे प्रभो ? आपने नमस्कार थाओ । पट्जीवनिकायानु रक्षण करनार हे नाथ ! आपने नमस्कार थाओ ॥ ६६ ॥

उद्यत विहारनी परपरायाळा आपने नमस्कार थाओ । कर्मवैरीनो नाश करवामा प्रवर पराक्रम-वाळा आपने नमस्कार थाओ । पोताना-देह उपर पण समता विनाना आपने नमस्कार थाओ ॥ ६७ ॥

20

ग्राममां एक एक रात्रि रहेता आपने नमस्कार थाओ । नगरमा पाच पांच रात्रि रहेता आपने नमस्कार थाओ । भावशुद्ध पणमा वडे पोषित एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ६८ ॥

रात्रिमा के दिनसमा समभावाळा आपने नमस्कार थाओ । आतरिक अने बाह्य वस्तुओमा समान भावाळा आपने नमस्कार थाओ । (सुप्तमा के दुःखमा समान चित्तमा आपने नमस्कार थाओ) ॥ ६९ ॥

शत्रु के मित्रमा, लोष्ट (डेपु) के मणिमा समान चित्तमा आपने नमस्कार थाओ । निंदा के 25 स्तुतिमा सम चित्तमा आपने नमस्कार थाओ ॥ ७० ॥

નમસ્તુલ્યચિત્તાય મોક્ષે ભવે વા, નમસ્તુલ્યચિત્તાય જીર્ણે નવે વા ।
નમસ્તુલ્યચિત્તાય મેધ્યેઽશુચૌ વા, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૧ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! મૃત્યુતો નિર્ભયાય, નમસ્તે પ્રભો ! જીવિતે નિઃસ્પૃહાય ।
નમસ્તે પ્રભો ! તે સ્વરૂપે સ્થિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૨ ॥

5

નમસ્તે પ્રભોઽનુત્તરક્ષાન્તિકર્ત્રે, નમસ્તે પ્રભો ! મુક્તિસમ્મુક્તિકર્ત્રે ।
નમસ્તે પ્રભો ! માર્દવાદ્યાર્જવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૩ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! સત્તપસ્સંયમાય, નમસ્તે સ્ફુરદ્રહ્મણેઽકિશ્વનાય ।
(નમસ્તે પ્રભો ! સત્યશૌચાન્વિતાય), નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૪ ॥

10

નમસ્તે પ્રભો ! યુક્તિમન્નિર્ણયાય, નમો ગુપ્તવાક્યાયચેતસ્ત્વયાય ।
નમો ધર્મસદ્ધ્યાનતાનૈકતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૫ ॥

નમઃ શ્રેણિમારોહતે નિપ્રપાતં, નમસ્તન્વતે સપ્તદ્વગ્મોહઘાતમ્ ।
નમસ્તે પ્રભો ! નિર્ગતાયુસ્ત્વયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૬ ॥

15

મોક્ષ કે સંસારમા સમાન ચિત્તવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । જીર્ણ કે નવીનમા સમાન
ચિત્તવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । પવિત્ર કે અશુચિમાં સમ ચિત્તવાળા એવા આપને નમસ્કાર
થાઓ ॥ ૭૧ ॥

મૃત્યુથી નિર્ભય એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । જીવિતમા પણ સ્પૃહા વિનાના એવા
હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વરૂપમા સ્થિત એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૨ ॥

અનુત્તર ક્ષાતિ (ક્ષમા) ને કરનારા (ધરનારા) એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । નિર્લોમિતા
સુખને કરનારા (અનુભવનારા) એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । મૃદુતાથી સહિત ઋજુતાવાળા
20 એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૩ ॥

શ્રેષ્ઠ તપ અને સંયમવાળા હે પ્રભુ ! આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રેષ્ઠ બ્રહ્મચર્યવાળા તથા અર્કિચનતા
વાળા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । (સત્ય અને શૌચથી યુક્ત એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર
થાઓ) ॥ ૭૪ ॥

યુક્તિસંગત નિર્ણયવાળા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । મન વચન ને કાર્યથી ગુપ્ત એવા
25 આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રેષ્ઠ પ્રકારના ધર્મધ્યાનમાં એકતાને એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૫ ॥

અપ્રતિપાતિર્ના (ક્ષપક) શ્રેણિ પર આરોહણ કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ । સાત પ્રકારના
દર્શનમોહનીયનો ઘાત કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રણ પ્રકારના આયુર્કર્મ (દેવાયુ, તિર્યંચાયુ અને
નારકાયુ) ની સત્તાથી રહિત એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૬ ॥

નમસ્તે ક્રમોદ્યદ્ગુણસ્થાનકાય, નમસ્તે પરિક્ષીણનિદ્રાભયાય ।
 નમસ્તેજુગુપ્તાય વેદોજ્જિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૭ ॥

નમો વિપ્રમુક્તાય હાસ્યેન રત્યા, નમો વિપ્રમુક્તાય શોકારતિભ્યામ્ ।
 નમસ્તે ક્ષરત્રોક્ષપાયાય મૂલાત્, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૮ ॥

નમશ્ચિન્દતે ક્રોધમાનૌ દુરન્તૌ, નમો નિમ્નતે દમ્ભલોભૌ સમૂલમ્ ।
 નમસ્તે યથાપ્પાતચારિત્રરાત્રે, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૯ ॥

નમ ક્ષીણમોહાય સુભાતકાય, નમો ધાતિકર્મદ્વિપદ્ધાતકાય ।
 નમો જાતકર્મત્રિપટિધ્યાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૦ ॥

નમ. પ્રજ્વલદ્ધ્યાનદાતાનલાય નમોદગ્ધનિશ્શેષકર્મોપલાય (કર્મન્ધનાય) ।
 નમસ્તે ચતુર્કર્મશેષોદયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૧ ॥

નમસ્તેઽર્કર્મદ્વયોદીરકાય, નમસ્તેત્તયાઽશીતિયુગ્મચ્ચકાય ।
 નમો વમ્નતે ત્રિક્ષણસ્થાયિમાત, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૨ ॥

5

10

ક્રમથી ગુણઠાણે ચઢતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રણ નિદ્રા, ભય, જુગુપ્તા, અને ત્રણ વેદનો ક્ષય કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૭ ॥

હાસ્ય ને રતિ થી રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । શોક ને અરતિથી વિમુક્ત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । નવે નોકપાયનો મૂલથી ક્ષય કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૮ ॥

દુરત એવા ત્રોધ અને માનનો છેદ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । દમ (માયા) તથા લોભનો સમૂલ નાશ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । યથાહ્યાત ચારિત્રના રાજા (સ્વામી) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૯ ॥

ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે પહોંચેલા ને સુસ્નાતક (વીતરાગ) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચાર ધાતીકર્મરૂપી શત્રુનો ઘાત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની ત્રેસટ કર્મપ્રવૃત્તિઓનો ક્ષય થયો છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ (આઠ કર્મની ૧૪૮ પ્રવૃત્તિની ગણના ૬૩ પ્રવૃત્તિ જતાં ૮૫ પ્રવૃત્તિ રહે છે) । તેનો ક્ષય ચૌદમે ગુણઠાણે જ થાય છે ॥ ૮૦ ॥

જેમનો ધ્યાનરૂપી દાતાનલ પ્રજ્વલિત છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સકલ ધાતિકર્મરૂપ ઇન્ધનને મસ્મસાત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમને શેષ ચાર અધાતિકર્મો ઉદયમાં છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૧ ॥

નામ અને ગોત્ર કર્મની ઉદીરણા કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમને સત્તામા ૮૫ પ્રવૃત્તિઓ રહેલી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રિક્ષણની સ્થિતિવાળા સાતાવેદનીયને બાધનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (પહેલે સમયે વધાય, બીજે સમયે વેદાય ને ત્રીજે સમયે ક્ષય થાય ॥ ૮૨ ॥

નમો ધ્યાતશુક્લાધમેદદ્રયાય, નમસ્તે તૃતીયાન્તરાલસ્થિતાય ।

નમઃ શુક્લેશ્યાસ્થિતૌ નિશ્ચલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૩ ॥

નમઃ કેવલજ્ઞાનસદર્શનાય, નમસ્તે કૃતાર્હત્પદસ્પર્શનાય ।

નમસ્તે હતાષાદશાઽઽર્દીનવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૪ ॥

5 નમો જાનતે પશ્યતે સર્વલોકમલોકં તથૈવાશુ વિદ્વન્નમસ્તે ।

નમો દ્રવ્યભાવાવગ્રોધાત્મકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૫ ॥

નમસ્તત્ક્ષણાયાતદેવાસુરાય, નમોઽનુત્તરદ્વિપ્રભાભાસુરાય ।

નમો રત્નરૈરૂપ્યવપ્રત્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૬ ॥

નમસ્તે ચતુર્દિગ્વિરાજન્મુખાય, નમસ્તેઽભિતઃ સંસદાં સત્સુખાય ।

10 નમો યોજનચ્છાયચૈત્યદ્રુમાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૭ ॥

નમો યોજનાસીનતાવજ્જનાય, નમશ્ચૈક્રવાગ્બુદ્ધનાનાજનાય ।

નમો આનુજૈત્રપ્રભામણ્ડલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૮ ॥

શુક્લધ્યાનના પ્રથમના વે પાયાઓનું ધ્યાન કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ । ધ્યાનાંતરિકામા (વીજા ત્રીજા પાયાના આંતરામા—૧૩ મે ગુણઠાળે) વર્તતા આપને નમસ્કાર થાઓ । શુક્લલેશ્યાની સ્થિતિમા નિશ્ચલ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૩ ॥

કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । અરિહત પદની સ્પર્શના કરનારા (તીર્થંકર નામકર્મને ધર્મોપદેશ વડે વેદતા) આપને નમસ્કાર થાઓ । અટાર દોષથી રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૪ ॥

સર્વ લોકને જોતા અને જાણતા આપને નમસ્કાર થાઓ । તેવી જ રીતે શીઘ્રતઃ અલોકને જાણતા આપને નમસ્કાર થાઓ । સકલ દ્રવ્યો અને તેમના સકલ ભાવોના અવગ્રોધરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૫ ॥

જેમની પાસે તત્ક્ષણ (કેવલજ્ઞાન થતાં જ) સુરો અને અસુરો આવ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અનુત્તર એવી ઋદ્ધિ અને પ્રભાથી દેદીપ્યમાન એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના સમવસરણમા રત્ન, સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ ગઢ છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૬ ॥

25 જેમનું મુખ ચારે દિશાઓમા શોભી રહ્યું છે (ચતુર્મુખ) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચારે દિશાઓમા વેઠેલી પર્યાદાને શ્રેષ્ઠ સુખ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । સમવસરણ પર એક યોજનપ્રમાણ છાયા કરનાર અશોકવૃક્ષની નીચે શોભતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૭ ॥

જેમના સમવસરણની યોજનપ્રમાણ ભૂમિમાં કરોડો જનો સમાઈને વેસી ગયા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । એક જ વાણીથી અનેક જનોને જુદી જુદી રીતે સમજાવનારા (વાણીના ૩૫ ગુણોવાળા) 30 આપને નમસ્કાર થાઓ । સૂર્યના તેજને જીતનાર મામંડલવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૮ ॥

નમો દૂરનદ્યેતિવરજ્વરાય, નમો નદ્યદુર્ઘટિરુગ્નિદ્વરાય ।
 નમો નદ્યસર્વપ્રજોપદ્રવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૯ ॥
 નમો ધર્મચક્રસત્તામસાય, નમઃ કેતુહધ્યત્સુદગ્માનમાય ।
 નમો વ્યોમસચ્ચારિસિંહાસનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૦ ॥
 નમશ્ચામરેરટમિર્નિજિતાય, નમઃ સ્વર્ણપદ્માહિતાદિગ્રધયાય । 5
 (નમો નાય ! છત્રત્રયેણાન્વિતાય), નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૧ ॥
 નમોઽધોમુણાગ્રીભવત્કપ્પકાયા, નમો ધ્વસ્તરુર્મારિનિક્ષપ્પકાયા ।
 નમસ્તેઽમિતો નમ્રમાર્ગદ્રુમાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૨ ॥
 નમસ્તેઽનુકૂલીભયન્માસ્તાય, નમસ્તે મુણાકુલિહાયોસ્તાય ।
 નમસ્તેઽનુસિન્ધામિતો યોજનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૩ ॥ 10
 નમો યોજનાજાનુપુષ્પોચયાય, નમોઽગ્નિસ્થિતશ્મશ્રુકેશાદિકાયા ।
 નમસ્તે મુષ્ણેન્દ્રિયાર્થાદિયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૪ ॥

જેમના સનિવાનના કાળે ઇતિ, જાતિરેર અને જ્વરો દૂર નાસી ગયા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના સનિવાનથી ભયરૂર વૃદ્ધિ, વ્યાધિ અને અપશબ્દો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના સનિવાનથી પ્રજાના સર્વ ઉપદ્રવો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૯ ॥ 15

જેમના ધર્મચક્ર (ના પ્રકાશ) વડે અધિકાર ત્રાસ પામ્યો છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના ધર્મધ્વજને જોવાથી સુદૃઢિ જીરોના મન હર્ષ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની સાથે સિંહાસન પણ આકાશમા ચાલે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૦ ॥

આઠ ચામર વડે વીંશતા આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વર્ણરુમલ ઉપર ચરણદ્વયને મૂકનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (હૈ નાય ! છત્રત્રયથી મહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ) ॥ ૯૧ ॥ 20

જેમના માર્ગમાના યાદાઓ અધોમુખ થઈ જાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । કર્મશત્રુનો નાશ કરવાથી નિષ્કટક થયેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । જમની આજુનાજુના માર્ગવૃત્તો નમી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૨ ॥

જેમના સનિવાનમા પવન અનુકૂલ પાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના સનિવાનમા પક્ષિઓ મધુર ધ્વનિ કરી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની આજુનાજુ એક યોજનમા મુગધી 25 જલનો દટકાર પાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૩ ॥

જેમના એક યોજન પ્રમાણ સમવસ્તરણમા જાનુ પર્યંત પુષ્પોનો સમુદય (દગતો) પાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ, જેમના મસ્તકના અને દાની મૂઢના કેશ થગેરે અવસ્થિત રહે છે (દીક્ષા સ્ત્રીધા પટ્ટી યથા નથી) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પાંચે ઇન્દ્રિયોને અનુકૂલ વિષયોની પ્રાપ્તિવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૪ ॥

નમો નાકિકોઢ્યાઽવિવિક્તાન્તિકાય, નમો દુન્દુભિપ્રટ્ઠભૂમિત્રિકાય ।
 નમોઽમ્રંલિહાગ્રોદિતેન્દ્રધ્વજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૫ ॥
 નમઃ પ્રાતિહાર્યાષ્ટિકાલહૃતાય, નમો યોજનવ્યાપ્તવાક્યામૃતાય ।
 નમસ્તે વિનાલહૃતિં સુન્દરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૬ ॥
 5 નમસ્તેઽન્વહં દ્વિર્ભવદેશનાય, નમસ્સપ્તતત્ત્વાશ્રિતોદેશનાય ।
 નમઃ પ્રોક્તપદ્મવ્યરૂપત્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૭ ॥
 નમસ્તે સતોત્પત્તિસત્ત્વવ્યયાય, નમસ્તે ત્રિપદ્યાત્તવિશ્વત્રયાય ।
 નમસ્ત્રાસિતૈકાન્તવાદિદ્વિપાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૮ ॥
 નમઃ ક્ષુપ્તતીર્થસ્થિતિસ્થાપનાય, નમઃ સત્ચતુઃસદ્ધસત્યાપનાય ।
 10 નમસ્તે ચતુર્ભેદધર્માર્પિકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૯ ॥
 નમઃ પ્રોક્તનિઃશ્રેયસશ્રીપથાય, નમો નાશિતશ્રાવકાન્તર્વ્યથાય ।
 નમસ્તેઽસ્તુ રત્નત્રયીદીપકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૦ ॥

જેમની સેવામાં જઘન્યથી એક કરોડ દેવતાઓ સદા રહે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 જેમની પાસે વાગતી દુંદુભિનો નાદ ત્રણ ગઢની અન્તર્ગત ભૂમિમા પ્રસરી રહે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 15 જેમની આગલ ચાલતો ઇન્દ્રધ્વજ ડુંગ્રે આકાશને સ્પર્શે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૫ ॥

ઉપર પ્રમાણેના આઠ પ્રાતિહાર્યથી અલંકૃત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનું વચનામૃત યોજન
 સુધી પ્રસરે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અલંકાર વિના પણ અત્યન્ત સુંદર એવા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૯૬ ॥

દરરોજ બે વખત દેશના આપતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સાત તત્ત્વને આશ્રયીને દેશના
 20 દેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । ષટ્દ્રવ્યના ત્રણ પ્રકારનાં સ્વરૂપને કહેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૭ ॥

વસ્તુમાત્ર ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રૌવ્ય સ્વરૂપ છે, એવું જેમને અભિમત છે, એવા આપને નમસ્કાર
 થાઓ । ત્રિપદીવડે વિશ્વત્રયને ગ્રહણ કરનાર (જાણનાર અને જણાવનાર) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 ૧૮ એકાન્તવાદીરૂપ હસ્તિઓને ત્રાસ પમાડનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૮ ॥

કેવલજ્ઞાનવડે તીર્થની મર્યાદાને જાણીને તેને સ્થાપનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચતુર્વિધ
 25 સંઘની સત્યાપના (સ્થાપના) કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચતુર્વિધ ધર્મને આપનારા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૯૯ ॥

મોક્ષલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ કહેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રાવકોની અન્તર્વ્યથાનો
 નાશ કરનાર આપને નમસ્કાર થાઓ, રત્નત્રયીના દીપક-પ્રકાશક એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૦ ॥

નૃતિર્યક્ષુરાસસ્વસામાયિકાય, નમસ્તે નમોઽમોઘવાઙ્ગાચુકાય ।

નમો દ્વાદશગ્રીવપર્ષતિપ્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૧ ॥

નમ' સ્વાર્થનાહાય મુક્ત્યધ્વગાનામ્, નમોઽગારપારાય મુક્ત્યાપગાનામ્ ।

નિહારૈર્નમઃ પાત્રિતોર્મિતલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૨ ॥

નમો દ્વાદશાઙ્ગીનદીભૂધરાય, નમઃ સપ્તભઙ્ગીચમૂર્ધુધરાય ।

5

નમસ્તે પ્રમાણોપપન્નાગમાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૩ ॥

નમો યુદ્ધતત્ત્વાય તદ્મોધકાય, નમ કર્મઘુક્તાય તન્મોચકાય ।

નમસ્તીર્ણજન્માબ્ધયે તારકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૪ ॥

નમો લોકનાથાય લોકોત્તમાય, નમસ્તે ત્રિલોચ્છ્રદીપોષમાય ।

નમો નિનિદાન ઝનેભ્યો હિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૫ ॥

10

નમ' પાવનેભ્યોઽપિ તે પાત્રનાય, નમ. સિદ્ધિયોગે(ગે) કૃતોદ્ધાવનાય ।

નમો દત્તનિ'શેષજીવાભયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૬ ॥

જેમની પાસેથી મનુષ્ય, તિર્યંચ અને દેવોએ સ્વયોગ્ય સામાયિક સ્વીકાર્યું છે એના આપને નમસ્કાર થાઓ । અમોઘ ગ્રાણીચંદ્રે (મધ્ય જીરોનાં હૃદયને) જીતનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । ગ્રીવ વાર પર્વતાઓને પ્રિય એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૧ ॥

15

મુક્તિમાર્ગે ગમન કરનારાઓના સાર્થનાહ (મુક્તિમાર્ગના પથિકોના સ્વાર્થ-યોગક્ષેત્રને વહન કરનારા) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્ફિક્તરૂપી નદીઓના સમુદ્ર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ (જેમ નદીઓનો સ્વામી સમુદ્ર છે તેમ સ્ફિક્તઓના સ્વામી પરમાત્મા છે) । નિહારો ચંદ્રે પૃથ્વીતલને પવિત્ર કરનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૨ ॥

દ્વાદશાગી-નદીના પવત-ઉદ્ગમસ્થાનભૂત આપને નમસ્કાર થાઓ । સપ્તભગીરૂપ સેનાથી દુર્ધર એવા 20 આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના આગમો પ્રમાણોચંદ્રે ઉપપન્ન-યુક્તિસંગત છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૩ ॥

સ્વય તત્ત્વને જાણનારા અને બીજાઓને તે જણાવનારા એના આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વય કર્માથી મુક્ત થયેલા અને બીજા જીવોને કર્મોથી મુક્ત કરનારા એના આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વય સમાર સમુદ્રને તરેલા અને બીજાઓને તારનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૪ ॥

25

લોરુના નાય અને લોરુમા ઉત્તમ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રણે લોરુને પ્રનાશવામાં પ્રદીપ તુલ્ય એના આપને નમસ્કાર થાઓ । જીરોનું નિષ્કારણ (સ્વભાવથી જ) હિત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૫ ॥

પવિત્રોથી પણ પવિત્ર એના આપને નમસ્કાર થાઓ । મોક્ષના યોગોચંદ્રે (યોગોત્તિ) પ્રભાવના કરનારા [સિદ્ધિના યોગ માટે તૈયાર થયેલા (૨)] આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ જીવોને અમય આપનારા આપને 30 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૬ ॥

નમોઽન્તર્મુદ્ગર્ત્ત્રિશિષ્ટે યતાય, નમઃ સારશૈલેઽગ્યવસ્યોચિતાય ।

નમસ્તે ચતુઃકર્મતુલ્યાંશતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૭ ॥

નમસ્તે ક્રમાદ્રુદ્ધયોગત્રયાય, નમો લેઽગ્યયા શુક્લયાઽપ્યુદ્ગિતાય ।

નમઃ પૂર્ણશુક્લાન્ત્યભેદદ્વયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૮ ॥

5 નમસ્તે ત્રિશુદ્ધયા મહાનિર્જરાય, નમોઽશીતિયુક્તપશ્ચર્મોત્કિરાય ।

નમસ્તે ત્રિભાગોનદેહોચ્છ્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૯ ॥

નમસ્તે પતત્કાર્મણૌદારિકાય, નમોઽનાદિસમ્યન્ધમુક્તાણુકાય ।

નમસ્તત્ક્ષણાપ્તિસ્થિરસ્થાનકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૦ ॥

નમસ્તત્ર ગત્યાઽસ્પૃશન્ત્યા ગતાય, નમઃ સિદ્ધબુદ્ધાય પારદ્ગતાય ।

10 નમઃ સાદ્યનન્તસ્થિતિસ્થાયુકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૧ ॥

નમો વીતસંસારસત્ક(તા)કથાય, નમો નિર્જરાજન્મમૃત્યુવ્યથાય ।

નમઃ શાશ્વતાયામલાયાચલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૨ ॥

આયુષ્ય અંતર્મુદ્ગર્ત્ત વાકી રહે ત્યારે યોગ નિરોધ માટે નૈયાર થયેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । સારભૂત
૧૫ એવી શૈલેશી અવસ્થાને યોગ્ય એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચાર અઘાતિ કર્મોના અંગોને કેવલિસમુદ્ઘાતવડે
15 સરખા કરનાગ આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૭ ॥

અનુક્રમે ત્રણ યોગોને રોકનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । શુક્લલેઽગ્યાર્થી પણ રહિત એવા આપને
નમસ્કાર થાઓ । શુક્લ ધ્યાનના અંત્ય વે મેદને પૂર્ણ કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૮ ॥

આત્મ ત્રિશુદ્ધિવડે મહાનિર્જરા કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । સત્તામાં રહેલી ૮૫ કર્મપ્રવૃત્તિને
ઉલ્લેહી નાખનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના દેહની ઝંચાઈ ત્રિભાગોન થયેલ છે એવા આપને
20 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૯ ॥

જેમના કાર્મણ અને ઔદારિક શરીર ધરી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અનાદિ
સંવ્રધવાળા પરમાણુઓથી રહિત વનેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । તે જ ક્ષણમાં (એક જ સમયમાં) મોક્ષસ્થાન
ને પ્રાપ્ત કરનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧૦ ॥

અસ્પૃશદ્ ગતિવડે સિદ્ધસ્થાનમાં ગયેલ આપને નમસ્કાર થાઓ । સિદ્ધ, બુદ્ધ અને પારગત
25 એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સાદિ-અનન્ત સ્થિતિવડે (સિદ્ધસ્થાનમાં) સ્થિત થયેલા આપને નમસ્કાર
થાઓ ॥ ૧૧૧ ॥

સંસાર સંવ્રધી કથાથી રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જરા, જન્મ ને મરણની વ્યથાથી
રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । શાશ્વત, અમલ અને અચલ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧૨ ॥

नमः केवलज्ञानद्वग्लक्षणाय, नमोऽनुक्रमैकैकगोधक्षणाय ।
 नमो ज्ञातदृष्टासिलार्थप्रथाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११३ ॥
 नमस्तेऽनुपाख्येयसौरयाह्वयाय, नमः स्वोत्थितानन्तरीयोदयाय ।
 नमोऽर्वाग्दृष्टा वाङ्मनोऽगोचराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११४ ॥
 नमो देहभृद्देहदेवालयाय, नमस्तेऽत्र चैत्याय चैतन्यमूर्त्या । 5
 नमः स्वाभिभेदेन दक्षेक्षिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११५ ॥
 नमो निर्विकाराय नीरञ्जनाय, नमो योगिलक्ष्याय निर्व्यञ्जिताय ।
 नमस्तेऽनुमानोपमानातिगाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११६ ॥
 नमः स्थापनाद्रव्यनामात्मकाय, नमस्ते पुनानाय कालत्रयेऽस्मान् ।
 नमो भागधेयाय भव्याङ्गभाजा, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११७ ॥ 10
 नमस्ते प्रभो ! श्रीयुगादीश्वराय, नमस्तेऽजिताय प्रभो ! शम्भवाय ।
 नमो नाथ ! सैद्धार्थीर्थेश्वराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११८ ॥

केवलज्ञान ने केवलदर्शन स्वरूप आपने नमस्कार थाओ । कमसर (समयातरे) ज्ञानदर्शनना प्रोध (उपयोग) वाळा आपने नमस्कार थाओ । सर्व पदार्थोना विस्तार (सन पर्यायो) ने जाननारा अने जोनारा एवा आपने वारवार नमस्कार थाओ ॥ ११३ ॥ 13

जेमनु सुख वाणीद्वारा कही शक्य तेवु नथी एवा आपने नमस्कार थाओ । आत्माभार्थी ज उत्पन्न थयेला अनन्तरीर्धना उदयवाळा आपने नमस्कार थाओ । दृष्टस्थोनी वाणीने अने मनने अगोचर एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ११४ ॥

प्राणीओनो देह छे मदिर जेमनु एवा आपने नमस्कार थाओ । ते मदिरमा चैनन्यमूर्तिउडे चयस्वरूप आपने नमस्कार थाओ । दक्ष जनो उडे अविभेदपणे (अभेद ध्यानवडे) जोमाना एवा आपने नमस्कार 20 थाओ ॥ ११५ ॥

निर्विकार अने निरञ्जन एवा आपने नमस्कार थाओ । योगी जनोने लक्ष्य, तथा जेमनु स्वरूप व्यजना वृत्तिथी जाणी शक्य तेवु नथी एवा आपने नमस्कार थाओ । अनुमान अने उपमान प्रमाणथी पण पर स्वरूपवाळा आपने नमस्कार थाओ ॥ ११६ ॥

स्थापना, द्रव्य अने नामात्मन एवा आपने नमस्कार थाओ । अमने (मसारी जीउने) उणे काळमा 25 पवित्र करता एवा आपने नमस्कार थाओ । भव्य प्राणिओना भाग्यरूप आपने नमस्कार थाओ ॥ ११७ ॥

श्रीयुगादीश्वर रूप हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ । श्रीचजितनाथ तथा श्रीनभनारायण रूप हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ । हे नाथ ! श्रीसिद्धार्थी माताना पुत्र श्रीअमिनदन, आपने नमस्कार थाओ ॥ ११८ ॥

નમો માઙ્ગલીયસ્ફુરન્મઙ્ગલાય, નમસ્તે મહઃસદ્ગપદ્મપ્રભાય ।

નમસ્તે સુપાર્શ્વાય ચન્દ્રપ્રભાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૯ ॥

નમઃ પુષ્પદન્તાય તે શીતલાય, નમઃ શ્રીજિતેન્દ્રાય તે વૈષ્ણવાય ।

નમો વાસુપૂજ્યાય પૂજ્યાય સદ્ધિઃ, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૦ ॥

5

નમઃ શ્યામયા સુપ્રસૂતાય નેતઃ, નમોઽનન્તનાથાય ધર્મેશ્વરાય ।

નમઃ શાન્તયે કુન્થુનાથાય તુભ્યં, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૧ ॥

નમસ્તેઽપ્યરાખ્યેશ ! નમ્રામરાય, નમો મહિદેવાય તે સુવ્રતાય ।

નમસ્તે નમિસ્વામિને નેમયેઽર્હન્ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૨ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! પાર્શ્વવિશ્વેશ્વરાય, નમસ્તે વિભો ! વર્દ્ધમાનાભિધાય ।

10

નમોઽચિન્ત્યમાહાત્મ્યચિદ્વૈભવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૩ ॥

નમસ્તેઽવસર્પિણ્યભિખ્યેઽન્ન કાલે, નમસ્તે ચતુર્વિંશતાવશ્વિતાદિગ્રે ।

નમઃ કેવલજ્ઞાનિમુખ્યાહ્વાયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૪ ॥

મંગલા માતાના પુત્ર પરમ મંગલરૂપ શ્રીસુમતિનાયરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । તેજના ધામરૂપ શ્રીપદ્મપ્રભપ્રમુ રૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીસુપાર્શ્વનાથ અને શ્રીચન્દ્રપ્રભ રૂપ આપને નમસ્કાર 15 થાઓ ॥ ૧૧૯ ॥

શ્રીપુષ્પદત (સુવિધિનાથ) તથા શીતલનાથ રૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીવિષ્ણુમાતાના પુત્ર શ્રીશ્રેયાસનાથ રૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । સજ્જનોને પૂજ્ય એવા શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી રૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૦ ॥

શ્યામા માતાના સુપુત્ર શ્રીવિમલનાથરૂપ હે પરમેતા ! આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીઅનન્તનાથ 20 તથા શ્રીધર્મનાથરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીશાન્તિનાથ તથા શ્રીકુંથુનાથરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૧ ॥

દેવોથી વંદિત શ્રી અરનાથ નામક પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીમહિદેવ અને શ્રીમુનિસુવ્રત- રૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીનમિનાથ અને શ્રીનેમિનાથરૂપ હે અરિહંત ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૨ ॥

વિશ્વેશ્વર શ્રીપાર્શ્વનાથરૂપ હે પ્રભો આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીવર્દ્ધમાન નામક હે વિભો ! 25 આપને નમસ્કાર થાઓ । અચિન્ત્ય માહાત્મ્ય અને અચિન્ત્ય જ્ઞાનરૂપ વૈભવથી શોભતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૩ ॥

અવસર્પિણી નામના આ કાલમા થયેલી ચોવીશીમા પૂજાયેલા ચરણકમલવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । (અતીતકાળે થયેલા) શ્રી કેવલજ્ઞાની વગેરે નામવાળા ચોવીશ તીર્થકરોને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૪ ॥

નમોઽનાગતોત્સર્પિણીકાલભોગે, ચતુર્વિંશતોપ્યદાર્હન્યશક્ત્યૈ ।
 નમઃ સ્વામિને પદ્મનાભાદિનાદ્ધે, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૫ ॥
 દશસ્ત્રપ્યથૈન નમઃ કર્મભૂષુ, ચતુર્વિંશતૌ તે નમોઽનન્તમૂર્ત્યૈ ।
 નમોઽધ્યક્ષમૂર્ત્યૈ વિદેહાવનીપુ, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૬ ॥
 નમસ્તે પ્રભો ! સ્વામિસીમન્ધરાય, નમસ્તેઽધુનાર્હન્યલક્ષ્મીવરાય । 5
 નમઃ પ્રાગ્વિદેહાવનીમણ્ડનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૭ ॥
 નમસ્તેઽધુના દગ્ધિદેહોદ્ગતાય, નમસ્તે દશઠૈતદેવાદ્ગુતાય ।
 નમઃ સન્તતપ્રાતિહાર્યાટકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૮ ॥
 નમો ભૂર્મુવઃ સ્વસ્ત્રયીશશ્વતાય, નમસ્તે ત્રિલોકીસ્થિરસ્થાપનાય ।
 નમો દેવમર્ચામુરામ્યર્ચિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૯ ॥ 10
 નમઃ સ્વર્નિમાનેષુ દેવાર્ચિતાય, નમો જ્યોતિષ્કેષ્વિન્દુર્ધ્વર્નતાય ।
 નમોઽથાપિ નમ્રાસુરવ્યન્તરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૦ ॥

અનાગત (આવતા) ઉત્સર્પિણી કાલ સવધી ચોવીશીમા આર્હન્ય (અરિહતપણુ) રૂપ શક્તિને ધારણ કરનારા શ્રીપદ્મનાભાદિ નામવાળા શ્રી જિનેશ્વરોને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૫ ॥

એ જ પ્રમાણે દશે કર્મભૂમિ (પાંચ ભરત અને પાંચ એરવત) મા ની ચોવીશીઓમા અનન્ત મૂર્તિરૂપ 15
 આપને નમસ્કાર થાઓ । મહાવિદેહની ભૂમિઓમા અધ્યક્ષ (પ્રત્યક્ષ) મૂર્તિવાળા વિહરમાન તીર્થંકરોને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૬ ॥

વિરહમાન તીર્થંકર શ્રીસીમધરસ્વામિરૂપ હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । અત્યારે અહતપણાની 20
 લક્ષ્મીના સ્વામી એવા હે શ્રીસીમધર પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । પૂર્વે મહાવિદેહની ભૂમિના મંડળ હે સીમધર પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૭ ॥

અત્યારે પ્રયત્નરૂપે વને યાત્રુના વિદેહોમા રહેલા વીશ અદ્ભુત તીર્થંકરરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । સદા (સુદર) અટ મહાપ્રાતિહાર્ય સહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૮ ॥

સ્વાર્ગ, મર્ત્ય ને પાનાઝ રૂપ ત્રણે લોકમા શાશ્વત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રણે લોકમા 25
 સ્થિર છે સ્થાપના જેમની એવા આપને (શાશ્વત સ્થાપના જિનોને) નમસ્કાર થાઓ । મનુષ્યો, દેવો અને અસુરોપી અર્ચિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૯ ॥

સર્વલોકમા પ્રિમાનોમા દેવોપી વૃજિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જ્યોતિષ પ્રિમાનોમા મૂષ્ટ્રો 25
 અને ચન્દ્રેન્દ્રોદયે નમસ્કાર કરાતા આપને નમસ્કાર થાઓ । અસુરો (મનવપતિ દેવો) અને વ્યતરો પટે નમસ્કાર કરાતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૦ ॥

નમોઽલઙ્કૃતસ્વેષ્ઠભૂમૃદ્ધરાય, નમો વ્યાપ્તનિશ્શેષશ્યાસ્પદાય ।

નમઃ સર્વવિશ્વસ્થિતિસ્થાપકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૧ ॥

નમસ્તીર્થરાજાય તેઽષ્ટાપદાય, નમઃ સ્વર્ણરત્નાર્હદર્ચાસ્પદાય ।

નમસ્તે નતશ્રાદ્ધવિદ્યાધરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૨ ॥

5

નમસ્તીર્થસમ્મેતશૈલાહ્વાયાય, નમો વિંશતિગ્રાપ્તનિઃશ્રેયસાય ।

નમઃશ્રવ્યદિવ્યપ્રભાવાશ્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૩ ॥

નમશ્ચોજ્જયન્તાદ્રિતીર્થોત્તમાય, નમો જાતનેમિત્રિકલ્યાણકાય ।

નમઃ શોભિતોદ્ધારસૌરાષ્ટ્રકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૪ ॥

નમસ્તેઽર્બુદાયાપ્તચૈત્યાર્બુદાય, નમો^૧ ભવ્યહૃત્કેકિલોકામ્બુદાય ।

10

નમઃ પ્રાચ્યવંશેશ્યકીર્તિધ્વજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૫ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! પાર્શ્વશઙ્ખેશ્વરાય, નમસ્તે યશોગૌરગોડીધરાય ।

નમસ્તે વરકાણતીર્થેશ્વરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૬ ॥

જેને (આર્હન્ટ્યશક્તિ) પોતાની સ્થાપનાઓ વડે શ્રેષ્ઠ પર્વતો અલઙ્કૃત કર્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ પ્રશસ્ત સ્થાનોમાં વ્યાપ્ત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ વિશ્વસ્થિતિના સ્થાપક એવા આપને
15 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૧ ॥

તીર્થાધિરાજ અષ્ટાપદને નમસ્કાર થાઓ । સ્વર્ણ અને રત્નની જિન પ્રતિમાઓથી શોભતા તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । શ્રદ્ધાવાન વિદ્યાધરો વડે નમસ્કૃત તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૨ ॥

સમ્મેતશૈલ નામના તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । જ્યાં વર્તમાન ચોવીશીના ૨૦ તીર્થકરો મોક્ષ પામ્યા એવા તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । સામઠ્ઠવા યોગ્ય દિવ્ય પ્રભાવના આશ્રયભૂત તે તીર્થને નમસ્કાર
20 થાઓ ॥ ૧૩૩ ॥

શ્રી ઉજ્જયન્તાદ્રિ (ગિરનાર) નામના ઉત્તમ તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । જ્યાં શ્રી નેમિનાથ પ્રમુના ત્રણ કલ્યાણક થયા છે એવા તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । સુદર ઉદ્ધારોવડે જે સૌરાષ્ટ્રદેશને શોભાવી રહ્યું છે એવા શ્રી શત્રુંજય તીર્થાધિરાજને નમસ્કાર થાઓ । ॥ ૧૩૪ ॥

પરમ-આત્મ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના ચૈત્યો વડે અર્બુદ (શોભિત) એવા અર્બુદાચલને નમસ્કાર
25 થાઓ । ભવ્યજનોના હૃદયરૂપ મયૂરોને આહ્વાદિત કરનાર મેઘસમાન એ તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । પ્રાચ્ય (પ્રાગ્વાટ) વંશના ધનાઢ્યોની કીર્તિના ધ્વજરૂપ એ તીર્થને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૫ ॥

શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ નામના હે પ્રમુ ! આપને નમસ્કાર થાઓ । યશવડે ઉજ્જ્વલ એવા શ્રી ગોડી પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર થાઓ । વરકાળા તીર્થના સ્વામી શ્રી વરકાળા પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૬ ॥

નમસ્તઽન્તરિક્ષાય વામાઽઙ્ગજાય, નમઃ સુરતસ્થાય તે દિગ્ગજાય ।
 નમો નાથ ! જીરાડલીમણ્ડનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૭ ॥

નમો દેશપૂર્યાદિનાનાહયાય, નમો ધ્યેયનામ્ને મહિમ્નાઽવ્યયાય ।
 નમસ્તે કૃતારિષ્ટદુષ્ટક્ષયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૮ ॥

નમો વર્દમાનપ્રમો શાસનાય, નમસ્તે ચતુર્ગ્ણસદ્ધાય નિત્યમ્ ।
 નમો મન્વરાજાય તે ધ્યેયપદ્મ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૯ ॥

નમો જૈનસિદ્ધાન્તદુઘર્ણનાય, નમોઽનેકતત્ત્વાર્થરત્નાશ્રયાય ।
 નમો હા (હ)ત્રિવિદ્યેન્દિરાસુન્દરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૪૦ ॥

નમો દર્શનજ્ઞાનચારિત્રશુદ્ધયે, નમો મહ્યસંઘોપધા(પાપ) શુદ્ધયે ।
 નમો ભાવનિર્ગ્ન્યતત્ત્વક્રિયાર્પ, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૪૧ ॥

નમઃ શ્રાદ્ધધર્માય દાનોત્તમાય, નમસ્તે ચતુર્ગ્ણસિદ્ધિક્ષમાય ।
 નમસ્તે ચતુઃશાલકલ્પદ્રુમાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૪૨ ॥

5

10

વામા માતાના પુત્ર અતરિક્ષ પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર થાઓ । સુરતમા રહેલા દિગ્ગજ પાશ્વનાથને નમસ્કાર થાઓ । શ્રી જીરાડલી મહન પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૭ ॥

દેશ, નગર વગેરેને અનુસરતા અનેક નામોગાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનું નામ ધ્યેય 15 છે અને મહિમા વડે અત્યય ણા આપને નમસ્કાર થાઓ । દૃષ્ટ અરિષ્ટોનો ક્ષય કરનારા આપને વાગ્દાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૮ ॥

શ્રીવર્દમાન પ્રભુના શાસનને નમસ્કાર થાઓ । શ્રીચતુર્વિધ સર્વને સદા નમસ્કાર થાઓ । પાંચ ધ્યેયગાળા મન્વરાજ (નન્વર) ને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૯ ॥

જૈન સિદ્ધાન્તગ્રંથી ક્ષીરસમુદ્રને નમસ્કાર થાઓ । અનેક તત્ત્વાયત્ત્વ રત્ના આશ્રયભૂત તે 20 જનસિદ્ધાન્તગ્રંથી ક્ષીરસમુદ્રને નમસ્કાર થાઓ । મનોહર ત્રિધાન્તજ્ઞાનને શોભના તે જનસિદ્ધાન્તગ્રંથી ક્ષીરસમુદ્રને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૪૦ ॥

દશન નાન અને ચારિત્રની શુદ્ધિને નમસ્કાર થાઓ । મહ્ય ણા સર્વ માધનો વડે યતી પાપશુદ્ધિને નમસ્કાર થાઓ । ભાવનિર્ગ્ન્યતે તથ્ય (યધાર્થ) ત્રિયાને નમસ્કાર થાઓ । (અથવા દશન જ્ઞાન ચારિત્રના શુદ્ધિને કરનારી અને મહ્ય એવા સર્વ સાધનોવડે પાપશુદ્ધિને કરનારી અર્ચા ભાવનિર્ગ્ન્યતે તથ્ય ત્રિયાને નમસ્કાર 25 થો) ॥ ૧૪૧ ॥

દાનવડે ઉત્તમ ણા શ્રાદ્ધધર્મને નમસ્કાર થાઓ । ચારે વર્ગના (પુરુષાર્થનો) મિદ્ધિ કરવાના સમર્થ ણાશ્રાદ્ધધર્મને નમસ્કાર થાઓ । દાનાદિ ચાર પ્રકારના ધર્મગ્રંથ શાસ્ત્રાઓગાળા રૂપદૃક્ષ મગાન શ્રાવકધર્મને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૪૨ ॥

નમો જૈનવાગીશ્વરીદેવતાયૈ, નમો વૈનયિક્યા સુધીસેવિતાયૈ ।
 નમો વાઙ્મયામોઘપીયૂપવૃષ્ટયૈ, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૪૩ ॥
 નમસ્કાર એકોઽપિ ચેત્તીર્થનેતુર્જનાંસ્તારયત્યેવ સંસારવાર્દ્ધઃ ।
 તદેતત્સહસ્રં પુનઃ કિં ન હન્યાન્નૃણાઙ્કિલ્વિપમ્ભૂરિજન્માન્તરોત્યમ્ ॥ ૧૪૪ ॥

5

તથા ચાહુ :—

ઈકો વિ નમુકારો, જિણવરવસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ।
 સંસારસાગરાઓ, તારેહુ નરં વ નારિં વા ॥ ૧૪૫ ॥
 સ્તવોઽયં પ્રાતરુદિત-સ્તમસ્તોમચ્છિદર્હતામ્ ।
 નમસ્કારસહસ્રેણ, સહસ્રકિરણાયતામ્ ॥ ૧૪૬ ॥
 સહસ્રકિરણસ્યેવ, સ્તવસ્યાસ્ય પ્રભાવતઃ ।
 દૂરે દોષાઃ પલાયન્તે, પુણ્યાહઃ પ્રકટો ભવેત્ ॥ ૧૪૭ ॥
 સ્થિત્વા વર્ષારાત્રં, ગન્ધારે, ક્ષમાગ્નિસંયમમિતેઽવ્દે (૧૭૩૧)
 શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ-, પ્રસાદતઃ સ્તોત્રમિદમુદિતમ્ ॥ ૧૪૮ ॥

10

જિનવાણીની અધિષ્ઠાત્રી શ્રીવાગીશ્વરીદેવીને નમસ્કાર થાઓ । વિનય વડે બુદ્ધિમાનોએ સેવેલી એવી
 15 તે દેવીને નમસ્કાર થાઓ । વાણીમય અમોઘ અમૃતને વરસાવનારી તે દેવીને નમસ્કાર થાઓ અથવા
 વૈનયિકી બુદ્ધિ વડે (વિનય વડે) બુદ્ધિમાન પુરુષો વડે સેવિત અને સુવચનરૂપ અમોઘ અમૃતને વરસાવનારી
 એવી શ્રી જિનવાણી-રૂપ દેવતાને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૪૩ ॥

(ઉપર પ્રમાણેના ૧૪૩ કાવ્યોમા દરેકમાં સાત સાત વાર ‘નમઃ’ શબ્દ આવતો હોવાથી એકંદર
 એક હજારને એક વાર નમસ્કાર થયેલ છે ।)

20

તીર્થંકર ભગવતને એક વાર કરેલો નમસ્કાર પણ મનુષ્યોને સંસાર-સમુદ્રથી તારે છે તો પછી
 આ હજાર વાર કરેલ નમસ્કાર મનુષ્યોનાં અનેક જન્મોના કરેલા પાપોનો નાશ શું ન કરે ? અર્થાત્ જરૂર
 કરે ॥ ૧૪૪ ॥

કહ્યું છે કે—

જિનેશ્વરોમા વૃપમ સમાન શ્રીવર્દ્ધમાન સ્વામીને કરાયેલો એક પણ નમસ્કાર સંસાર-સાગરથી
 25 પુરુષ અથવા સ્ત્રીને તારે છે ॥ ૧૪૫ ॥

સવારમાં ગવાયેલુ આ અરિહંતોનુ સ્તવન હજાર નમસ્કાર વડે સહસ્ર (હજાર) કિરણવાળા સૂર્ય
 સદૃશ અજ્ઞાનાંધકારનુ નાશક થાઓ ॥ ૧૪૬ ॥

સહસ્ર કિરણવાળા સૂર્યની જેમ આ સ્તવના પ્રભાવથી સર્વ દોષ રૂપ દોષા (રાત્રિ) દૂર થાય છે
 અને પુણ્યરૂપ દિવસ પ્રગટ થાય છે ॥ ૧૪૭ ॥

30

ગંધાર નગરમા વર્ષારાત્ર (ચાતુર્માસ) રહીને સંવત ૧૭૩૧ વર્ષે ગચ્છાધિપતિ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિની
 કૃપાથી આ સ્તોત્ર રચવામાં આવ્યું છે ॥ ૧૪૮ ॥

શ્રીહીરહીરવિજયાહ્વયશ્વરિશિષ્ય
 શ્રીકીર્તિકીર્તિવિજયાભિધવાચકાનામ્ ।
 શિષ્યેણ દૌક્તિમિદ ભગવત્પદાગ્રે,
 સ્તોત્ર સુવર્ણરચિત વિનયાભિધેન ॥ ૧૪૯ ॥

॥ ઇતિ મહામહોપાધ્યાયશ્રીવિનયવિજયવાચકપુદ્ગલપરિચિત શ્રીજિનસહસ્રનામ સ્તોત્ર સમ્પૂર્ણમ્ । 5

હીરલા શ્રીહીરવિજયસૂરિ'ના શિષ્ય સુદર કીર્તિનાઠા શ્રીકીર્તિવિજય ઉપાધ્યાયના શ્રીવિનયવિજય નામના શિષ્યે સુગ્ગ (સારા અક્ષરો) ગ્ઢે રચેલુ આ સ્તોત્ર ભગવનના ચરણકમલોમા વ્યુ છે ॥ ૧૪૯ ॥

ઇતિ શ્રીજિનસહસ્રનામસ્તોત્ર સાર્થ સમ્પૂર્ણ ।

પરિચય

શ્રી 'જિનસહસ્રનામસ્તોત્ર' (ગુજરાતી અર્થયુક્ત) શ્રીજનધર્મપ્રસારક સભા, માવનગર તરફથી 10
 વિ મ ૧૯૯૪ મા પ્રકાશિત થયેલુ છે ।

આ સ્તોત્રના કર્તા મહામહોપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજ છે । તેઓ કાવ્ય, વ્યાકરણ, ન્યાય, આગમ વગેરે અનેક શાસ્ત્રોમા નિપુણ હતા । તેમના લોકપ્રકાશ, કૃત્તપસુસુબોધિકા, શાન્ત-સુધારસ, વિનયવિલાસ વગેરે અનેક પ્રયો પ્રસિદ્ધ છે । તેઓશ્રી આ સ્તોત્ર વિ સ ૧૭૩૧ મા માધાર નગરમા ચાતુર્માસમા રચેલુ છે । આલુ સ્તોત્ર ભુજાગ્નિવૃત્તમા હોવાથી ગેય છે અને તેથી જ કર્ણપ્રિય, મનોહર અને 15 શુભમાવર્ધક છે ।

તેના મુદ્ધ્ય શ્લોક ૧૪૩ છે । તે દરેકમા સાત વાર 'નમ' પદ આવે છે । આ રીતે એકન્દર ૧૦૦૧ વાર પરમાત્માને નમસ્કાર થાય છે । તેથી 'જિનસહસ્રનામસ્તોત્ર' આ નામ સાર્થક છે । પછી 'નમ્' ધાતુ ઉપર માવનાચક્ર નામ 'નામ' પળ થઈ શકે છે । આ એપેક્ષા પ્રસ્તુત પ્રન્યનુ નામ અધિક સાર્થક લાગે છે

20

શ્લોક ૨૧ થી ૧૧૭ મા શ્રીતીર્થંકર ભગવતોનુ સ્વર્ગ ચ્યવનથી માડીને મોક્ષગમન સુધીનુ સામાન્ય ચરિત્ર ક્રમશઃ અત્યન્ત સુંદર રીતે રચુ કર્યુ છે । ત્યાર પછી સર્વ નમસ્કરણીય તત્ત્વોને સુદર રીતે સ્તુતિ આપે છે । આ સ્તોત્રમાના કેટલાક વિશેષણો તો અર્થની દૃષ્ટિએ વહુજ ગમીર છે । ઉચ્ચ પ્રકારના આરાધન-માવ વિના આ વિશેષણોનુ સર્જન શક્ય નથી ।

શ્રીતીર્થંકર પરમાત્માની ભક્તિ જેમને અત્યન્ત પ્રિય છે, આ મુસલુઓ માટે આ સ્તોત્ર વઠસ્ય 25 કરવા યોગ્ય છે । કઠસ્ય કર્યા પછી પ્રસુ સન્મુલ પ્રશાન્ત વાતાવરણમા ગ્યારે એ ગાનામા આવે છે, ત્યારે આવી જે ચિત્તની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે, તેનુ વર્ણન અહી રીતે કરી કામ ।

'નમસ્કાર મહામન્ત્ર'ના પ્રથમ પદના અર્થને આ સ્તોત્ર સુદર રીતે વ્યક્ત કરનાર હોવાથી પ્રસ્તુત પ્રન્યમા અમે આ સપ્રહ કરેલ છે

૧ શ્રી અને હી દેવતાઓ જેમને સુપ્રસન્ન છે આ શ્રી હીરવિજયશ્વર અને શ્રી અને કીર્તિ જેમને સુપ્રસન્ન છે 30
 આ શ્રી કીર્તિવિજય ઉપાધ્યાય ૦૦૦ એવો અથ વળ કદાચ પ્રયત્નને અમિત્રેત હોય ।

पण्डित-आशाधरविरचितं जिनसहस्रनामस्तवनम् ॥

- 5 प्रभो भवाङ्गभोगेषु. निर्विण्णो दुःखभीरुकः ।
एष विज्ञापयामि त्वां. शरण्यं कृष्णार्णवम् ॥ १ ॥
सुखलालसया मोहाद्. भ्राम्यन् बहिरितस्ततः ।
सुखैकहेतोर्नामापि, तव न ज्ञातवान् पुरा ॥ २ ॥
अद्य मोहग्रहावेशशैथिल्यात् किञ्चिदुन्मुखः ।
अनन्तगुणमातेभ्यस्त्वां श्रुत्वा स्तोतुमुद्यतः ॥ ३ ॥
10 भक्त्या प्रोत्साह्यमानोऽपि, दूरं शक्त्या तिरस्कृतः ।
त्वां नामाग्र(द्याग्र)सहस्रेण, स्तुत्वाऽऽत्मानं पुनाम्यहम् ॥ ४ ॥
जिन-सर्वत्र-यनार्ह-तीर्थकुन्नाथ-योगिनाम् ।
निर्वाण-ब्रह्म-बुद्धान्तकृतां चाग्रोत्तरैः शतैः ॥ ५ ॥

तद्यथा—

- 15 १ अथ जिनशतम्
जिनो जिनेन्द्रो जिनराड्. जिनपृष्ठो जिनोत्तमः ।
जिनाधिपो जिनाधीशो, जिनस्वामी जिनेश्वरः ॥ ६ ॥
जिननाथो जिनपतिर्जिनराजो जिनाधिराट् ।
जिनप्रभुर्जिनविभुर्जिनभर्ता जिनाधिभूः ॥ ७ ॥
20 जिननेता जिनेशानो, जिनेनो जिननायकः ।
जिनेड् जिनपरिवृढो, जिनदेवो जिनेशिता ॥ ८ ॥
जिनाधिराजो जिनपो, जिनेशी जिनशासिता ।
जिनाधिनाथोऽपि जिनाधिपतिर्जिनपालकः ॥ ९ ॥
25 जिनचन्द्रो जिनादित्यो, जिनाकौ जिनकुञ्जरः ।
जिनेन्दुर्जिनधौरेयो. जिनधुर्यो जिनोत्तरः ॥ १० ॥
जिनवर्यो जिनवरो, जिनसिंहो जिनोद्वहः ।
जिनर्षभो जिनवृषो, जिनरत्नं जिनोरसम् ॥ ११ ॥
जिनेशो जिनशार्दूलो, जिनाग्र्यो जिनपुङ्गवः ।
जिनहंसो जिनोत्तंसो, जिननागो जिनाग्रणीः ॥ १२ ॥
30 जिनप्रवेकश्च जिनग्रामणीर्जिनसत्तमः ।
जिनप्रवर्हः परमजिनो, जिनपुरोगमः ॥ १३ ॥
जिनश्रेष्ठो जिनज्येष्ठो. जिनमुख्यो जिनाग्रिमः ।
श्रीजिनश्चोत्तमजिनो, जिनवृन्दारकोऽरिजित् ॥ १४ ॥

निजिघ्रो विरजा शुद्धो, निस्तमस्यो निरञ्जन ।
 घातिकर्मन्तक र्ममर्मावित्, कर्महाऽनघ ॥ १५ ॥
 धीतरागोऽधुद(य)द्वेषो, निर्माहो निर्मदोऽगद ।
 चि(वै)तृष्णो निर्ममोऽसगो, निर्भयो धीतस्मय ॥ १६ ॥
 अस्वप्नो नि श्रमोऽजमा, नि स्वदो निर्जरोऽमर ।
 अरत्यतीतो निधिन्यो, निविपादस्त्रिपष्टिजित् ॥ १७ ॥

5

२ अथ सर्वज्ञशतम्

सर्वज्ञ सधवित्सर्वदर्शी सर्वविलोकन ।
 अनन्तबिक्रमोऽनन्तवीर्योऽनन्तसुखात्मक ॥ १८ ॥
 अनन्तसौख्यो विश्वज्ञो, विश्वदृष्ट्वाऽखिलार्थदृक् ।
 न्यक्षदृग्विश्वतश्चक्षुर्विश्वचक्षुरोपवित् ॥ १९ ॥
 आनन्द परमानन्द, सदानन्द सदोदय ।
 नित्यानन्दो महानन्द, परानन्द परोदय ॥ २० ॥
 परमोज परतेज, परधाम परमह ।
 प्रत्यग्ज्योति परज्योति, परब्रह्म पररह ॥ २१ ॥
 प्रत्यगात्मा प्रजुद्धात्मा, महात्माऽऽत्ममहोदय ।
 परमात्मा प्रशान्तात्मा, परात्माऽऽत्मनिकेतन ॥ २२ ॥
 परमेष्ठी महेशात्मा, धेशात्मा स्वात्मनिष्ठित ।
 ब्रह्मनिष्ठो महानिष्ठो, निरुद्धात्मा दृढात्मदृक् ॥ २३ ॥
 एकविद्यो महाविद्यो, महाब्रह्मपदेश्वर ।
 पञ्चब्रह्मस्य सार्व, सर्वविद्येश्वर स्वभू ॥ २४ ॥
 अन तधीरनन्ता माऽनन्तशक्तिरनन्तदृक् ।
 अन तानन्तधीशक्तिरन तचिदनन्तमुत् ॥ २५ ॥
 सदाप्रकाश सर्वार्थसाक्षात्कारी समग्रधी ।
 कर्मसाक्षी जगच्चक्षुरलक्ष्यात्माऽचलस्थिति ॥ २६ ॥
 निराघाधोऽप्रतर्क्यात्मा, धर्मचक्री विदावर ।
 भूतात्मा सहजेज्योतिर्निश्च्योतिरतीन्द्रिय ॥ २७ ॥
 केचली वैश्रलालोको, लोकालोकविलोचन ।
 विचिक्त वैश्रलोऽव्यक्त, शरण्योऽचित्यवैभव ॥ २८ ॥
 विश्वभृद्विश्वरूपात्मा, विश्वात्मा विश्वतोमुख ।
 विश्वज्यापी स्वयज्योतिरचिन्त्यात्माऽमित(मल)प्रभ ॥ २९ ॥
 महौदार्यो महाबोधिर्महालामो महोदय ।
 महोपभोग सुगतिर्महाभोगो महाचल ॥ ३० ॥

10

15

20

25

30

३ अथ यज्ञार्हशतम्

यज्ञार्हो भगवानहं महाहो मघवार्चित ।
 भूतार्थपणपुरुषो, भूतार्थक्रतुपूरुष ॥ ३१ ॥

35

पूज्यो भट्टारकस्तत्रभवानत्रभवान् महान् ।
 महामहा(होऽ)र्हस्तत्रायुस्ततो दीर्घायुरर्च्यवाक् ॥ ३२ ॥
 आराध्यः परमाराध्यः, पञ्चकल्याणपूजितः ।
 दृग्विशुद्धिगणोद्गो, वसुधाराचितास्पदः ॥ ३३ ॥
 5 सुस्वप्नदर्शी दिव्यौजाः, शचीसेवितमातृकः ।
 >स्याद्रत्नगर्भः श्रीपूतगर्भो गर्भोत्सवोच्छ्रुतः ॥ ३४ ॥
 दिव्योपचारोपचितः, पद्मभूर्निष्कलः स्वजः ।
 सर्वोयजन्मा पुण्याङ्गो, भास्वानुद्भूतदैवतः ॥ ३५ ॥
 विश्वविज्ञातसंभूतिर्विश्वदेवागमाद्भुतः ।
 10 शचीसृष्टप्रतिच्छन्दः सहस्राक्षो दृगुत्सवः ॥ ३६ ॥
 नृत्यदैरावतासीनसर्वशक्रनमस्कृतः ।
 हर्षाकुलामरखगचारणर्षिमनोत्सवः ॥ ३७ ॥
 व्योमविष्णुपदा(द)रक्षा.-स्नानपीठायिताद्रिराट् ।
 तीर्थेशंमन्यदुग्धाब्धिः.-स्नानाम्बुस्नातवासवः ॥ ३८ ॥
 15 गन्धाम्बुपूतत्रैलोक्यो, वज्रसूचीशुचिश्रवाः ।
 कृतार्थितशचीहस्तः,-शक्रोद्दुष्टेष्टनामकः ॥ ३९ ॥
 शक्रारब्धानन्दनृत्यः, शचीविस्मापिताम्बिकः ।
 इन्द्रनृत्यन्तपितृको, रैदपूर्णमनोरथः ॥ ४० ॥
 आज्ञार्थीन्द्रकृतासेवो, देवर्षीष्टशिवोद्यमः ।
 20 दीक्षाक्षणभुवधजगद् भूर्भुवःस्वःपतीडितः ॥ ४१ ॥
 कुत्रेर्निर्मितास्थानः, श्रीयुग्योगीश्वरार्चितः ।
 ब्रह्मेड्यो -ब्रह्मविद् वेद्यो, याज्यो यज्ञपतिः क्रतुः ॥ ४२ ॥
 यज्ञाङ्गममृतं यज्ञो, हविः स्तुत्यः स्तुतीश्वरः ।
 भावो महामहपतिर्महायज्ञोऽग्रयाजकः ॥ ४३ ॥
 25 दयायागो जगत्पूज्यः, पूजाहो जगदर्थितः ।
 देवाधिदेवः शक्राच्यो, देवदेवो जगद्गुरुः ॥ ४४ ॥
 संहृतदेवसंघार्च्यः, पद्मयानो जयध्वजी ।
 भामण्डली चतुःषष्टिचामरो देवदुन्दुभिः ॥ ४५ ॥
 वागस्पृष्टासनः छत्रत्रयराट् पुष्पवृष्टिभाक् ।
 30 दिव्याशोको मानमर्दी. सङ्गीताहोऽष्टमङ्गलः ॥ ४६ ॥

४ अथ तीर्थकृच्छ्रतम्

तीर्थकृत्तीर्थसृष्ट् तीर्थकरस्तीर्थङ्करः सुदृक् ।
 तीर्थकर्ता तीर्थभर्ता, तीर्थेशस्तीर्थनायकः ॥ ४७ ॥
 धर्मतीर्थकरस्तीर्थप्रणेता तीर्थकारकः ।
 35 तीर्थप्रवर्त्तकस्तीर्थवेधास्तीर्थविधायकः ॥ ४८ ॥
 सत्यतीर्थकरस्तीर्थसेव्यस्तैर्थिकतारकः ।
 सत्यवाक्याधिपः सत्यशासनोऽप्रतिशासनः ॥ ४९ ॥

स्याद्वादी दिव्यगीर्दिव्यध्वनिरव्याहृतार्थवाक् ।
 पुण्यवागर्थ्यवागर्थमागधीयोक्तिरिद्धवाक् ॥ ५० ॥
 अनेकान्तदिगेकान्तध्वान्तभिद् दुर्णयान्तकृत् ।
 सार्थवागप्रयत्नोक्ति प्रतितीर्थमदम्नवाक् ॥ ५१ ॥
 स्यात्कारध्वजवागीहापेतवागचलोष्ठवाक् ।
 अपौरुषेयवाक्छास्ता, रुद्धवाक् सप्तभङ्गिवाक् ॥ ५२ ॥
 अवर्णगी सर्वभाषामयगीर्न्यक्तवर्णगी ।
 अमोघवागक्रमवागवाच्यानन्तवागवाक् ॥ ५३ ॥
 अद्वैतगी सन्तुतगी, सत्यानुभयगी सुगी ।
 योजनव्यापिगी क्षीरगौरुगीस्तीर्थकृत्वगी ॥ ५४ ॥
 भव्यैकश्रव्यगु सद्गुश्चित्रगु परमार्थगु ।
 प्रशान्तगु प्राशिकगु, सुगुर्नियतकालगु ॥ ५५ ॥
 सुश्रुति सुश्रुतो याज्यश्रुति सुश्रुन्महाश्रुति ।
 धर्मश्रुति श्रुतिपति, श्रुत्युद्धर्ता ध्रुवश्रुति ॥ ५६ ॥
 निर्वाणमार्गदिगमार्गदेशक सर्वमार्गदिक् ।
 सारस्वतपथस्तीर्थपरमोत्तमतीर्थकृत् ॥ ५७ ॥
 देष्टा वाग्मीश्वरो धर्मशासको धर्मदेशक ।
 वागीश्वरखयीनाथखिभङ्गीशो गिरापति ॥ ५८ ॥
 सिद्धाह सिद्धवागाज्ञासिद्ध सिद्धेकशासन ।
 जगत्प्रसिद्धसिद्धान्त, सिद्धमन्त्र सुसिद्धवाक् ॥ ५९ ॥
 शुचिध्रुवा निरुक्तोक्तिस्तत्रहन्त्यायशारद्रहत् ।
 महिष्ठवाग्महानाद, कनीद्रो दुन्दुभिस्वन ॥ ६० ॥

५ अथ नाथशतकम्

नाथ पति परिवृढ, स्वामी भर्ता विभु प्रभु ।
 ईश्वरोऽधीश्वरोऽधीशोऽधीशानोऽधीशितेशिता ॥ ६१ ॥
 ईशोऽधिपतिरीशान इन इन्द्रोऽधिपोऽधिभू ।
 महेश्वरो महेशानो महेश परमेशिता ॥ ६२ ॥
 अधिदेवो महादेवो, देवत्रिभुवनेश्वर ।
 विश्वेशो विश्वभूतेशो विश्वेङ् विश्वेश्वरोऽधिराट् ॥ ६३ ॥
 लोकेश्वरो लोकपतिलोकनाथो जगत्पति ।
 प्रेलोम्यनाथो लोकेशो जगन्नाथो जगत्प्रभु ॥ ६४ ॥
 पिता पर परतरो, जेता जिष्णुरनीश्वर ।
 कर्ता प्रभूष्णुर्भाजिष्णु, प्रभविष्णु स्वयम्प्रभ ॥ ६५ ॥
 लोकरजिद्विश्वजिद्विश्वविजेता विश्वजित्त्वत् ।
 जगज्जेता जगज्जैत्रो, जगज्जिष्णुर्जगज्जयी ॥ ६६ ॥
 अग्रणीर्ग्रामणीर्नैता, भूर्भुव स्वर्धीश्वर ।
 धर्मनाथक ऋद्धीशो, भूतनाथश्च भूतभृत् ॥ ६७ ॥

5

10

15

20

25

30

35

5

गतिः पाता वृषो वर्यो, मन्त्रकृच्छुभलक्षणः ।
 लोकाध्यक्षो दुराधर्षो, भव्यवन्धुर्निस्तुल्यः ॥ ६८ ॥
 धीरो जगद्धितोऽजय्यस्त्रिजगत्परमेश्वरः ।
 विश्वासी सर्वलोकेशो, विभवो भुवनेश्वरः ॥ ६९ ॥
 त्रिजगद्वल्लभस्तुङ्गस्त्रिजगन्मङ्गलोदयः ।
 धर्मचक्रायुधः सद्योजातस्त्रैलोक्यमङ्गलः ॥ ७० ॥
 वरदोऽप्रतिघोऽच्छेद्यो, दृढीयानभयङ्करः ।
 महाभागो निरौपम्यो, धर्मसाम्राज्यनायकः ॥ ७१ ॥

६ अथ योगिशतम्

10

योगी प्रव्यक्तनिवेदः, साम्यारोहणतत्परः ।
 सामायिकी सामयिको, निःप्रमादोऽप्रतिक्रमः ॥ ७२ ॥
 यमः(मी)प्रधाननियमः, स्वस्थस्तपरमासनः ।
 प्राणायामचणः सिद्धप्रत्याहारो जितेन्द्रियः ॥ ७३ ॥
 धारणाधीश्वरो धर्मध्याननिष्ठः समाधिराट् ।

15

स्फुरत्समरसीभाव, एकीकरणनायकः ॥ ७४ ॥
 निर्ग्रन्थनाथो योगीन्द्रः, ऋषिः साधुर्यतिर्मुनिः ।
 महर्षिः साधुधौरेयो, यतिनाथो मुनीश्वरः ॥ ७५ ॥
 महामुनिर्महामौनी, महाध्यानी महाव्रती ।

20

महाक्षयो महाशीलो, महाशान्तो महादमः ॥ ७६ ॥
 निर्लेपो निर्भ्रमस्वान्तो, धर्माध्यक्षो दयाध्वजः ।
 ब्रह्मयोनिः स्वयंबुद्धो, ब्रह्मज्ञो ब्रह्मतत्त्ववित् ॥ ७७ ॥
 पूतात्मा स्नातको दान्तो, भदन्तो वीतमत्सरः ।

25

धर्मवृक्षायुधोऽक्षोभ्यः, प्रपूतात्माऽमृतोद्भवः ॥ ७८ ॥
 मन्त्रमूर्तिः स्व(सु)सौम्यात्मा, स्वतन्त्रो ब्रह्मसंभवः ।
 सुप्रसन्नो गुणाम्भोधिः, पुण्यापुण्यनिरोधकः ॥ ७९ ॥
 सुसंवृत्तः सुगुप्तात्मा, सिद्धात्मा निरुपप्लवः ।

30

महोदको महोपायो, जगदेकपितामहः ॥ ८० ॥
 महाकारुणिको गुण्यो, महाक्लेशाङ्कुशः शुचिः ।
 अरिञ्जयः सदायोगः, सदाभोगः सदाधृतिः ॥ ८१ ॥
 परमौदासिताऽनाश्वान्, सत्याशीः शान्तनायकः ।

35

अपूर्ववैद्यो योगज्ञो, धर्ममूर्तिरधर्मध(मु)क् ॥ ८२ ॥
 ब्रह्मेड् महाब्रह्मपतिः, कृतकृत्यः कृतक्रतुः ।
 गुणाकरो गुणोच्छेदी, निर्निमेषो निराश्रयः ॥ ८३ ॥
 सूरिः सुनयतत्त्वज्ञो, महामैत्रीमयः शमी ।
 प्रक्षीणवन्धो निर्द्वन्द्वः, परमर्षिरनन्तगः ॥ ८४ ॥

७ अथ निर्माणशतम्

निर्माणं सागरं प्राक्षेर्महासाधुरदाहृत ।
 विमलामोऽथ शुद्धाम् , श्रीधरो दत्त इत्यपि ॥ ८५ ॥
 भमलामोऽप्युद्धरोऽग्नि , सयमश्च शिवस्तथा ।
 पुष्पाञ्जलि शिवगुण, उत्साहो ज्ञानसगक ॥ ८६ ॥
 परमेश्वर इत्युक्तो, विमलेशो यशोधर ।
 रुष्णो ज्ञानमति शुद्धमति श्रीभद्रशान्तयुक् ॥ ८७ ॥
 धृपभस्तद्वदजित , सभवश्चाभिनन्दन ।
 मुनिभि सुमति पद्मप्रभ प्रोक्त सुपार्श्वक ॥ ८८ ॥
 चन्द्रप्रभ पुष्पदन्त , शीतल श्रेयसाह्वय ।
 वासुपूज्यश्च विमलोऽनन्तजिह्वम इत्यपि ॥ ८९ ॥
 शान्ति कुन्दुरो महि सुवतो नमिरप्यत ।
 नेमि पार्श्वो वर्धमानो, महावीर सुवीरक ॥ ९० ॥
 स मतिश्चाकथि महति महावीर इत्यथ ।
 महापद्म सूरदेव , सुप्रभश्च स्वयप्रभ ॥ ९१ ॥
 सर्वायुधो जयदेवो, भवेदुदयदेवरु ।
 प्रभादेव उदङ्गश्च, प्रश्नकीर्तिर्जयामिध ॥ ९२ ॥
 पूर्णबुद्धिनिष्कपायो, विदेयो विमलप्रभ ।
 यहलो निर्मलश्चित्रगुप्त समाधिगुप्तक ॥ ९३ ॥
 स्वयम्भूश्चापि कर्दपो, जयनाथ इतीरित ।
 श्रीविमलो दिव्यवादोऽनन्तरीरोऽप्युदीरित ॥ ९४ ॥
 पुरुदेवोऽय सुविधि , प्रज्ञापारमितोऽप्यय ।
 पुराणपुरुषो धर्मसारथि शिवनीर्त्तन ॥ ९५ ॥
 विश्वकर्माऽक्षरोऽलङ्कार, विश्वभूर्विश्वनायक ।
 दिगम्बरो निरातङ्गो, निरावेको भवान्तक ॥ ९६ ॥
 दृढप्रतो नयोत्तुङ्गो, नि कलङ्कोऽकलाधर ।
 सर्वज्ञे शापहोऽक्षय्य , क्षात श्रीवृक्षलक्षण ॥ ९७ ॥

८ अथ नक्षत्रशतम्

ग्रहा चतुर्मुखो घाता, विघाता कमलासन ।
 अञ्जभूरात्मभू स्रष्टा, सुररघेष्ट प्रजापति ॥ ९८ ॥
 हिरण्यगर्भो वेदज्ञो, वेदाङ्गो वेदपात्रग ।
 अजो मनु शतानन्दो, हसयानखयीमय ॥ ९९ ॥
 त्रिणुरिधिप्रम शौरि, धीपति पुरुषोत्तम ।
 वैशुण्ठ पुण्डरीकाक्षो, हृषीकेशो हरि स्वभू ॥ १०० ॥
 विश्वम्भरोऽसुरध्वसी, माधवो गलिधन ।
 अघोक्षजो मधुहेपी, वैदावो विष्टमथा ॥ १०१ ॥

- श्रीवत्सलाञ्छनः श्रीमानच्युतो नरकान्तकः ।
 विष्वक्सेनश्चक्रपाणिः, पद्मनाभो जनार्दनः ॥ १०२ ॥
 श्रीकण्ठः शङ्करः शम्भुः, कपाली वृषकेतनः ।
 मृत्युञ्जयो विरुपाक्षो, वामदेवखिलोचनः ॥ १०३ ॥
 5 उमापतिः पद्मपतिः, स्मरारिखिलपुरान्तकः ।
 अर्धनारीश्वरो रुद्रो, भवो भर्गः सदाशिवः ॥ १०४ ॥
 जगत्कर्त्ताऽन्धकारातिरनादिनिधनो हरः ।
 महासेनस्तारकजिद्गणनाथो विनायकः ॥ १०५ ॥
 विरोचनो वियद्रत्नं, द्वादशात्मा विभावसुः ।
 10 द्विजाराध्यो बृहद्भानुश्चित्रभानुस्तनूनपात् ॥ १०६ ॥
 द्विजराजः सुधारोचिरौषधीशः कलानिधिः ।
 नक्षत्रनाथः शुभ्रांशुः, सोमः कुमुदवान्धवः ॥ १०७ ॥
 लेखर्पभोऽनिलः पुण्यजनः पुण्यजनेश्वरः ।
 धर्मराजो भोगिराजः, प्रचेता भूमिनन्दनः ॥ १०८ ॥
 15 सिंहिकातनयश्छायानन्दनो बृहतीपतिः ।
 पूर्वदेवोपदिष्टा च, द्विजराजसमुद्भवः ॥ १०९ ॥

९ अथ बुद्धशतम्

- बुद्धो दशबलः शाक्यः, पण्डितस्तथागतः ।
 20 समन्तभद्रः सुगतः, श्रीधनो भूतकोटिदिक् ॥ ११० ॥
 सिद्धार्थो मारजिच्छास्ता, क्षणिकैकसुलक्षणः ।
 बोधिसत्त्वो निर्विकल्पदर्शनोऽद्वयवाद्यपि ॥ १११ ॥
 महाकृपालुर्नैरात्म्यवादी सन्तानशासकः ।
 सामान्यलक्षणचणः, पञ्चस्कन्धमयात्महक् ॥ ११२ ॥
 भूतार्थभावनासिद्धः, शत्रुभूमिकशासनः ।
 25 चतुरार्यसत्यवक्ता निराश्रयचिदन्वयः ॥ ११३ ॥
 योगो वैशेषिकस्तुच्छाभावमित् पट्पदार्थहक् ।
 नैयायिकः षोडशार्थवादी पञ्चार्थवर्णकः ॥ ११४ ॥
 ज्ञानान्तराध्यक्षबोधः, समवायवशार्थमित् ।
 भुक्तैकसाध्यकर्मान्तो, निर्विशेषगुणामृतः ॥ ११५ ॥
 30 सांख्यः समीक्ष्यः कपिलः, पञ्चविंशतितत्त्ववित् ।
 व्यक्ताव्यक्तज्ञविज्ञानी, ज्ञानचैतन्यभेदहक् ॥ ११६ ॥
 अस्वसंविदितज्ञानवादी सत्कार्यवादसात् ।
 त्रिप्रमाणोऽक्षप्रमाणः, स्याद्वाहंकारिकाक्षदिक् ॥ ११७ ॥
 क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषो, नरो ना चेतनः पुमान् ।
 35 अकर्त्ता निर्गुणोऽमूर्त्तः, भोक्ता सर्वगतोऽक्रियः ॥ ११८ ॥
 दृष्टा तटस्थः कूटस्थो, ज्ञाता निर्वन्धनोऽभवः ।
 वहिर्विकारो निर्मोक्षः, प्रधानं बहुधानकम् ॥ ११९ ॥

प्रवृत्तिर्यातिरारुढप्रवृत्तिः प्रवृत्तिप्रिय ।
 प्रधानभोज्योऽप्रवृत्तिविरम्यो विवृत्तिः वृत्ती ॥ १२० ॥
 मीमांसकोऽस्तमयस्य धृतिपूत सदोत्सव ।
 परोऽभ्यागतवागीशपावस सिद्धकर्मक ॥ १२१ ॥
 चार्वाको भौतिकज्ञानो, भूताभिनयचचेतन ।
 प्रत्यक्षप्रमाणोऽस्तमयस्यो गुरुधृतिः ॥ १२२ ॥
 पुनर्द्विषयकणौ, घेयान्ती सविद्वह्यो ।
 शब्दाद्वैती स्फोटवादी, पारलण्ड्यो नयौघयुक् ॥ १२३ ॥

5

१० अथ अन्तःकृतम्

मन्तरूपारण्यचीरमात पारेतम स्थित ।
 त्रिदण्डी दण्डितासतिर्गानकमसमुद्ययी ॥ १२४ ॥
 सट्(६)तश्चनिरुच्छयोग सुमाणजोपम ।
 योगस्नेहापहो योगविट्ठितिरुपनोद्यत ॥ १२५ ॥
 स्थितस्थूलवपुर्गो, गीमणोयोगकार्यक ।
 सूक्ष्मजाक्चित्तयोगस्य सुमीरुतयपुत्रिय ॥ १२६ ॥
 सूक्ष्मजाक्चित्तयोगास्थायी, सूक्ष्मजाक्चित्तयोगहा ।
 एकदण्डी च परमहंस परममवर ॥ १२७ ॥
 नैकम्यसिद्ध परमनिर्जर प्रचलत्प्रभ ।
 मोघकमा धुत्कर्भपाश दीर्घेयल्लुप्त ॥ १२८ ॥
 एकाधाररसाम्यादो, विभवाकाररसानुल ।
 अजीवमृतोऽजामृतसुप्त शून्यतामय ॥ १२९ ॥
 प्रेयानयोगी चतुरङ्गीतिलक्षगुणोगुण ।
 निपीतानतपयायो विद्यासस्कारनाशक ॥ १३० ॥
 दृढोऽनियचनीयोऽणुरणीयाननप्रिय ।
 प्रेष्ट स्वयान् स्थितो निष्ठ, श्रेष्ठो ज्येष्ठ सुनिष्ठित ॥ १३१ ॥
 भूतार्थशूरो भूताददूर परमनिर्गुण ।
 व्यवहारसुपुष्टोऽतिजागरूकोऽतिसुस्थित ॥ १३२ ॥
 उदितोदितमाहात्म्यो, निरुपाधिरुत्तम ।
 अमेयमहिमात्यन्तशुद्ध सिद्धिस्वयय ॥ १३३ ॥
 सिद्धानुज सिद्धपुरीपाथ सिद्धगणातिथि ।
 सिद्धसङ्गो मुक्त सिद्धालिङ्ग्य सिद्धोपगूहक ॥ १३४ ॥
 पुष्टोऽष्टादशसहस्रशीलाङ्गपुण्यशम्भल ।
 वृत्तामयुग्म परमशुद्धलेख्योऽपचारवृत् ॥ १३५ ॥
 क्षेपिष्ठोऽन्यक्षणासखा पञ्चलक्षरस्थिति ।
 छासततिप्रवृत्त्यासी त्रयोदशरलिप्रभु ॥ १३६ ॥
 अवैदोऽयाजकोऽयज्योऽयाज्योऽनगिपरिग्रह ।
 अनमिहोत्री परमनिःस्पृहोऽत्यन्तनिर्दय ॥ १३७ ॥

10

15

20

25

30

35

अशिष्योऽशासकोऽदीक्ष्योऽदीक्षकोऽदीक्षितोऽक्षयः ।
 अगम्योऽगमकोऽरम्योऽरमको ज्ञाननिर्भरः ॥ १३८ ॥
 महायोगीश्वरो द्रव्यसिद्धोऽदेहोऽपुनर्भवः ।
 ज्ञानैकविज्जीवघनः, सिद्धो लोकाग्रगामुकः ॥ १३९ ॥

5 जिनसहस्रनामस्तवनफलम्

इदमष्टोत्तरं नाम्नां, सहस्रं भक्तितोऽर्हताम् ।
 योऽनन्तानामधीतेऽसौ, मुक्त्यन्तां भक्तिमश्रुते ॥ १४० ॥
 इदं लोकोत्तमं पुंस्तमिदं शरणमुत्खणम् ॥
 इदं मङ्गलमग्रीयमिदं परमपावनम् ॥ १४१ ॥
 इदमेव परंतीर्थमिदमेवेष्टसाधनम् ।
 इदमेवाखिलह्येकेशसङ्गेशक्षयकारणम् ॥ १४२ ॥
 एतेषामेकमप्यर्हन्नाम्नामुच्चारयन्नर्घः ।
 मुच्यते किं पुनः सर्वाण्यर्थज्ञस्तु जिनायते ॥ १४३ ॥

॥ इति जिनसहस्रनामस्तवनं समाप्तम् ॥

15 परिचय

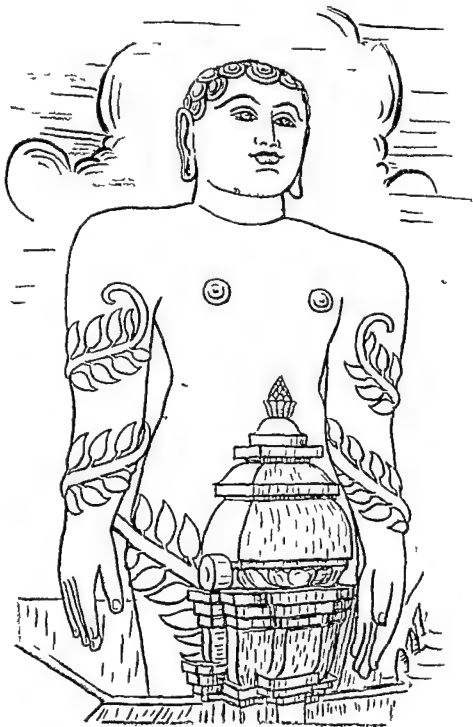
दिगम्बर संप्रदायना श्रेष्ठ विद्वान् पं. आशाधर कृत प्रस्तुत 'जिनसहस्रनाम स्तवन' भारतीय ज्ञानपीठ काशी तरफथी वि० सं० २०१० मां प्रकाशित थयेल छे । जेना आधारे अमोए अहीं मूलमात्र उद्धृत कर्युं छे ।

पं. आशाधर विक्रमनी तेरमी शताब्दिमां थया छे । पं. नाथूराम प्रेमी 'जैन साहित्य और इतिहास' नामक पोताना पुस्तकमां लखे छे के "शायद दिगम्बर सम्प्रदाय में उनके बाद उन जैसा प्रतिभाशाली, प्रौढ ग्रन्थकर्ता और जैन धर्म का उद्योतक दूसरा नहीं हुआ ।...वे अपने समय के अद्वितीय विद्वान् थे ।" तेमणे 'प्रमेय रत्नाकर', 'वर्मावृत' आदि अनेक ग्रन्थोनी रचना करी छे । अनेक विद्वानो तेमनी पासे अध्ययन करता हता ।

उपरनी वातनी साक्षि पूरुं तेमनुं आ जिनसहस्रनाम स्तवन छे, जे तेमणे जिन, सर्वज्ञ, यज्ञार्ह, तीर्थकृत्, नाथ, योगि, निर्वाण, ब्रह्म, बुद्ध, अन्तर्बुद्ध शब्दोथी शरु थता दस शतकोमां विभक्त कर्युं छे । तेमां श्री जिनेश्वरनां १००८ नामो १४३ श्लोकोमां आव्या छे ।

आचार्य श्री जिनसेने महापुराणना २५ मा पर्वना ९९ श्लोकमा कह्युं छे के अरिहंत भगवान् १००८ लक्षणोथी युक्त होय छे, तेथी तेमनी एक हजार ने आठ नामोथी स्तुति करवामां आवे छे ।

श्रीगोमन्धर बाहुवलि (कायोन्मगसुदामा)

યાકિનીમહત્તરાસનુ-ભવવિરહાઙ્ક-ભગવત્-શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત- 'પોઢશકપ્રકરણ' સદર્ભઃ

અસ્મિન્ હૃદયસ્ય સતિ, હૃદયસ્થસ્તત્તત્તો મુનીન્દ્ર ઇતિ ।
હૃદયસ્થિતે ચ તસ્મિન્, નિયમાત્સર્ગાર્થસિદ્ધિઃ ॥ ૨ ॥ ૧૪ ॥
ચિન્તામણિ' પરોઽમૌ, તેનૈવ ભવતિ સમરસાપત્તિઃ ।
સૈપેહ યોગિમાતા, નિર્વાણફલપ્રદા પ્રોક્તા ॥ ૨ ॥ ૧૫ ॥

× × × ×

અતદિહ ભાગ્યજ્ઞઃ, સદ્ગૃહિણો જન્મફલમિદં પરમમ્ ।
અમ્બુદયાવ્યુચ્છિત્યા, નિયમાદપવર્ગવીજમિતિ ॥ ૬ ॥ ૧૪ ॥

× × × ×

અનુવાદ

આ જિન પ્રત્યક્ષ જ્યારે હૃદયમાં સ્વાધ્યાયાદિ દ્વારા પ્રતિષ્ઠિત થાય છે ત્યારે પરમાર્થથી શ્રીજિનેશ્વર પરમાત્મા જ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે અને જ્યારે શ્રીજિનેશ્વર ભગવત્ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે ત્યારે અવસ્યમેવ સર્વપ્રયોજનોની સિદ્ધિ થાય છે ॥ ૨-૧૪ ॥

15

સર્વ પ્રયોજનોની સિદ્ધિ થવાનું કારણ એ છે કે આ શ્રીજિનેશ્વર ભગવત્ પરમ ચિન્તામણિ છે, તેઓ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થતા તેમની સાથે ધ્યાતાની સમરસાપત્તિ થાય છે । આ સમરસાપત્તિ યોગીઓની માતા છે અને નિર્વાણફલની પ્રસાધક છે । [આત્મા જ્યારે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપમાં ઉપયોગગ્રાહ્યો બને છે ત્યારે તેનો અન્યત્ર ઉપયોગ ન હોયથી તે સ્વયં સર્વરૂપ થાય છે । નયવિશેષ એ માને છે કે જે જે વસ્તુના ઉપયોગમાં આત્મા વર્તે છે તે તે વસ્તુના સ્વરૂપને તે ધારણ કરે છે જેમ નિર્મલ સ્ફટિકમણિમાં ઉપાધિ (જેનું મણિમાં પ્રતિબિંબ પડે તે વસ્તુ) પ્રતિબિંબિત દેખાય છે અને તે મણિ ઉપાધિના વર્ણોદિને ધારણ કરે છે, તેમ નિર્મલ આત્મા પણ ધ્યાન વડે પરમાત્મરૂપતાને ધારણ કરે છે । એ જ સમાપત્તિ । અયના ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેયની એકતા પણ સમાપત્તિ કહેવાય છે] ॥ ૨-૧૫ ॥

× × × ×

આ જિનભગવત્ કાનનુ તે સદ્ગૃહસ્થની ભાગ્યજ્ઞ છે, આ જન્મનુ પરમફલ છે । અને અનુક્રમે 25 અપિચ્છિન્ન રીતે સ્વર્ગોદિ સુબોને આપીને અતે મોક્ષને આપનાર છે ॥ ૬-૧૪ ॥

મુક્ત્યાદૌ તત્ત્વેન, પ્રતિષ્ઠિતાયા ન દેવતાયાસ્તુ ।

સ્થાપ્યે ન ચ મુખ્યેયં, તદધિષ્ઠાનાદ્યભાવેન ॥ ૮ ॥ ૬ ॥

ભવતિ ચ લલુ પ્રતિષ્ઠા, નિજભાવસ્યૈવ દેવતોદેશાત્ ।

સ્વાત્મન્યેવ પરં યત્, સ્થાપનમિહ વચનનીત્યોચ્ચૈઃ ॥ ૮ ॥ ૪ ॥

ન્યાસસમયે તુ સમ્યક્, સિદ્ધાન્તુસ્મરણપૂર્વકમસંગમ્ ।

સિદ્ધૌ તત્ સ્થાપનમિવ, કર્તવ્યં સ્થાપનં મનસા ॥ ૮ ॥ ૧૨ ॥

વીજમિદં પરમં યત્, પરમાયા એવ સમરસાપત્તેઃ ।

સ્થાપ્યેન તદપિ મુખ્યા, હન્તૈર્પૈવેતિ વિજ્ઞેયા ॥ ૮ ॥ ૫ ॥

5

મુક્તિમા રહેલા એવા શ્રીઋષભાદિ પરમાત્માની મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા જિનત્રિવિધમાં થવી શક્ય નથી, 10 કારણ કે તે વહુ દૂર છે અને મંત્રાદિ સંસ્કારોથી તેમનું મૂર્તિમાં અધિષ્ઠાન કે સંનિધાન સંભવિત નથી । એવી જ રીતે સાંસારિક ઇન્દ્રિયાદિ દેવતાઓની પણ પ્રતિષ્ઠા મુખ્ય નથી કારણ કે મંત્રાદિવડે તે દેવતા મૂર્તિમાં આવે જ એવો નિયમ નથી (આવે અથવા ન પણ આવે) ॥ ૮-૬ ॥

તેથી અહીં તે પ્રતિષ્ઠા મુખ્ય દેવતાને ઉદ્દેશીને કરેલા પ્રતિષ્ઠા કરાવનારના પોતાના ભાવની જ 15 સમજવી । અહીં (પ્રતિષ્ઠાના વિષયમાં) ‘મુક્તિમાં રહેલા શ્રીઋષભાદિ પરમાત્મા તે જ હું છું,’ એવો ભાવ આત્મામાં ઉત્પન્ન થવો જોઈએ । આ તાત્ત્વિક પ્રતિષ્ઠા થઈ । પછી એ ભાવનો (વાહ્ય) જિનત્રિવિધમાં ઉપચાર કરવામાં આવે છે । આ વાહ્ય પ્રતિષ્ઠા થઈ । અહીં વાહ્ય પ્રતિષ્ઠા વચ્ચે ‘તે (પરમાત્મ વિષયક ભાવ) જ આ (ત્રિવિધ) છે,’ એવો *ભાવોપચાર હોય છે ॥ ૮-૪ ॥

ત્રિવિધમાં ‘ૐ નમઃ ઋષભાય’ વગેરે મંત્રોનો ન્યાસ કરવાનો હોય છે । તે પૂર્વે પરમપદે રહેલા 20 એવા શ્રીસિદ્ધ પરમાત્માનું સારી રીતે સ્મરણ કરવું જોઈએ । એ વચ્ચે શારીરિક અને માનસિક સંગનો ત્યાગ કરીને કેવલજ્ઞાનાદિ ગુણો વડે સહિત શ્રીસિદ્ધ પરમાત્મા સિદ્ધશિલા પર જેથી રીતે રહેલા છે, તેથી જ રીતે પોતાના મનમાં લાવીને મનના શુભવ્યાપાર વડે ભાવરૂપે ત્રિવિધમાં સ્થાપવા જોઈએ । એ રીતે શ્રીસિદ્ધસ્મરણરૂપ જે પોતાનો ભાવ તેની જ અહીં પ્રતિષ્ઠા છે । તાત્પર્ય કે ત્રિવિધ પોતાના ભાવ દ્વારા શ્રીસિદ્ધપરમાત્માના ગુણોનો આરોપ કરવામાં આવે છે, તેથી તે ત્રિવિધને જોતાં જ જોનારને ‘આ મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત છે’ એવો જવાબ આવતાં સર્વ ગુણો વડે ‘તે (સિદ્ધ જ) હું છું’ એ પ્રકારે પોતાના આત્મામાં પરમાત્માનું સ્થાપન થાય છે ॥ ૮-૧૨ ॥

25 આવી જે નિજભાવની પ્રતિષ્ઠા તે સ્થાપ્ય-શ્રી સર્વજ્ઞ પરમાત્મા સાથેની પરમ સમરસાપત્તિનું વીજ છે । એ જ પ્રધાન પ્રતિષ્ઠા છે ॥ ૮-૫ ॥

* સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિએ વિચારતા એવું લાગે છે કે-આ ભાવોપચારના પ્રભાવથી જ દર્શન કરવા આવનાર બુદ્ધિમાન 30 પુરુષના ભાવનો પ્રતિષ્ઠાપકના એ ભાવની સાથે અમેદ ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી તેના (દર્શન કરનારના) હૃદયમાં પણ ત્રિવિધને જોતા “તે (પરમાત્મા) જ આ (ત્રિવિધ) છે” એવો ભાવ જાગે છે અને અતે એ ભાવના પ્રભાવે “તે (પરમાત્મા) જ હું છું” એવો ભાવ તેના આત્મામાં ઉત્પન્ન થાય છે । એ રીતે તે પણ પરમાત્માની સાથે સમરસાપત્તિ અનુભવે છે અને અચિત્ત્ય લાભ તે મેળવે છે । પ્રતિષ્ઠાપકને પ્રથમ વાહ્યાલંબન વિના સિદ્ધભાવને આત્મામાં સ્થાપવો પડે છે, જ્યારે દર્શન કરનારને પ્રતિષ્ઠિત જિનત્રિવિધના આલંબનથી એ ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે, એ અહીં વિશેષ સમજવો ।

ભારસેન્દ્રાતુ તતો, મહોદયાજીવતાસ્વ(અ)રૂપસ્ય ।
કાલેન ભવતિ પરમાઽપ્રતિરદ્ધા સિદ્ધકાચ્ચનતા ॥ ૮ ॥ ૮ ॥

× × × ×

સ્થાનપ્રિલેપનસુગન્ધિવપુષ્પધૂપાદિભિઃ શુભૈ કાન્તમ્ ।
વિભવાનુસારતો યત્, કાલે નિયત વિધાનેન ॥ ૯ ॥ ૧ ॥
અનુપકૃતપરહિતરત, શિવદાસ્તિદશેષશૃજિતો ભગવાન્ ।
પૂજ્યો દિતકામાનામિતિ ભક્ત્યા પૂજન પૂજા ॥ ૯ ॥ ૨ ॥
ઙિતિ જિનપૂજા ધન્ય, શૃષ્ટ્યન્ કુર્વંસ્તદોચિતા નિયમાત્ ।
ભવનિરહકારણ સહુ, સદનુષ્ઠાન દ્રુત લભતે ॥ ૯ ॥ ૧૬ ॥

× × × ×

સાલમ્બનો નિરાલમ્બનશ્ચ, યોગઃ પરો દ્વિધા જ્ઞેયઃ ।
જિનરૂપધ્યાન સહ્યાદ્યસ્તત્તત્ત્વગસ્ત્વપરઃ ॥ ૧૪ ॥ ૧ ॥
અષ્ટપૃથગ્જનચિત્તત્યાગાદ્યોમિકુલચિત્તયોગેન ।
જિનરૂપ ધ્યાતવ્ય, યોગનિવાનન્યથા દોષ ॥ ૧૪-૨ ॥

× × × ×

આનો ભાવ ('સર્વે ગુણે સ એવાહમ્' વગેરે ભાવ) તે પરમ રસેષ્ટ (પારો-પારસમણ) છે । એના ઘડે અનુક્રમે જીવરૂપ તામ્ર શ્રેષ્ઠ એવી સિદ્ધરૂપી વાચનતાને પામે છે ॥ ૮-૮ ॥

× × × ×

મુમુક્ષુઓળ, છાત્ર, વિલેપન, સુગન્ધિવપુષ્પ, ધૂપ વગેરે ગડે કરીને પોતાના વંશ, નિયતકાલે, આગમોક્તરીતે, ભક્તિભાવપૂર્વક-નિષ્કારણ વત્સલ, મોક્ષને આપનાર વલ્યાળના અભિલાષીઓને દૂય અને 20
દેવેન્દ્રોથી પૂજાણા શ્રીતીર્થંકર પરમાત્માના પ્રિયની પૂજા કરતી જોડણ ॥ ૯-૧/૨ ॥

અહીં વહેલી જિનપૂજાને સામઙ્ગીને જે ધન્ય પુરુષ શાલોક રીતે સર્વ આચર્ય સહિત શ્રીજિનેશ્વર ભગવતની પૂજા કરે છે તે સસારના ઉચ્છેદન એવા સદનુષ્ઠાનને શીઘ્ર નિયમા પામે છે ॥ ૯-૧૬ ॥

× × × ×

યોગ સાલમ્બન અને નિરાલમ્બન એમ બે પ્રકારનો છે । સમનસરણમા વિરાજમાન એવા શ્રીજિનેશ્વર 25
પરમામાનુ ધ્યાન તે સાલમ્બન યોગ છે, મુક્તિગત પરમાત્માના સ્વરૂપનુ ધ્યાન તે નિરાલમ્બન યોગ છે । આ મુક્તિગત રૂપ તે સિદ્ધાત્માના જીવપ્રદેશોના સજ્ઞાતરૂપ છે અને કેવલજ્ઞાન વગેરે તેનો સ્વભાવ છે ॥ ૧૪-૧ ॥

સામાન્ય માણસોનું ચિત્ત રોદાદિ* આઠ દોષોથી સહિત હોય છે । એના ચિત્તનો ત્યાગ કરીને યોગી સમ્પદા નિર્મલ ચિત્તગડે યોગ નિયામન્યે શ્રીજિનેશ્વરનું ધ્યાન કરવું । એથી વીજી રીતે (ચિત્તના દોષો સહિત) કરાતું ધ્યાન તે દોષમ્બ છે ॥ ૧૪-૨ ॥

× × × ×

एतदोषविमुक्तं, शान्तोदात्तादिभावसंयुक्तम् ।
 सततं परार्थनियतं, संक्लेशविवर्जितं चैव ॥ १४-१२ ॥
 सुस्वप्नदर्शनपरं, समुल्लसद्गुणगणौघमत्यन्तम् ।
 कल्पतरुबीजकल्पं, शुभोदयं योगिनां चित्तम् ॥ १४-१३ ॥

5

× × × ×

शुद्धे विविक्ते देशे, सम्यक्-संयमितकाययोगस्य ।
 कायोत्सર્गेण दृढं, यद्वा पर्यङ्कान्वयेन ॥ १४-१५ ॥
 साध्यागमानुસારાચેતો વિન્યસ્ય ભગવતિ વિશુદ્ધમ્ ।
 સ્પર્શવિદ્યાત્તત્સિદ્ધયોગિસંસ્મરણયોગેન ॥ ૧૪-૧૬ ॥

10

× × × ×

सर्वजगद्धितमनुपममतिशयसन्दोहमृद्धिसंयुक्तम् ।
 ध्येयं जिनेन्द्ररूपं, सदासि गदत्तत्परं चैव ॥ १५-१ ॥
 सिंहासनोपविष्टं, छत्रत्रयकल्पपादपस्याधः ।
 सत्चार्यसंप्रवृत्तं, देशनया कान्तमत्यन्तम् ॥ १५-२ ॥

15

યોગીઓનું ચિત્ત શ્વેદાદિ આઠ દોષોથી રહિત, શાન્ત, ઉદાત્ત (ઉદાર, ગંભીર, ધીર) વગેરે ભાવવાળું, સતત પરોપકારમાં નિરત, સંકેશથી રહિત, શ્વેત તથા સુગન્ધિ પુષ્પ, વલ્લ, છત્ર, ચામર વગેરેના શુભ સ્વપ્ન જેને આવે છે એવું, પ્રવર્ધમાન અનેક ગુણોવાળું, કલ્પવૃક્ષના વીજ સદૃશ અને શુભ ઉદયવાળું હોય છે ॥ ૧૪-૧૨/૧૩ ॥

× × × ×

20

પાવિત્ર એકાન્ત પ્રદેશમાં પ્રથમ કાયાનાં ચેષ્ટાઓને સારી રીતે નિયંત્રિત કરવી । પછી કાયોત્સર્ગમુદ્રા અથવા પર્યંકાસનમાં સ્થિર થવું । પછી તત્ત્વજ્ઞાનના સંસ્કાર વડે જેઓ ધ્યાનમાં રહીને આત્મસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કર્યું છે, એવા સિદ્ધયોગી પુરુષોનું સ્મરણ કરવું । પછી આગમોક્ત રીતે સમ્યક્ પ્રકારે પરમાત્મામાં વિશુદ્ધ ચિત્તને સ્થાપવું । પછી શ્રીજિનરૂપનું ધ્યાન કરવું । એ રીતે ધ્યાન શીઘ્રતઃ સિદ્ધ થાય છે ॥ ૧૪-૧૫/૧૬ ॥

25

× × × ×

તે સાલંબન ધ્યાન આ રીતે કરવું :—

સર્વ પ્રાણીઓને હિતકર, જેના શરીરાદિના સૌન્દર્યને કોઈ ઉપમા નથી એવા અનુપમ, અનેક અતિશયોથી સમ્પન્ન, આમર્ષોપધિ વગેરે નાના પ્રકારની લબ્ધિઓથી સહિત, સમવસરણમાં સાતિશય વાળીવડે દેશના આપતા, દેવનિર્મિત સિંહાસન પર વિરાજમાન, છત્રત્રય અને કલ્પવૃક્ષ નીચે રહેલા, 30 દેશના દ્વારા સર્વ સત્ત્વોના પરમ અર્થ—મોક્ષ માટે પ્રવૃત્ત, અત્યન્ત મનોહર, શારીરિક અને માનસિક

આધીના પરમૌપધમવ્યાહતમણિલમમ્પદા ઝીજમ્ ।
 ચક્રાદિલક્ષણયુત, સર્વોત્તમપુણ્યનિર્માણમ્ ॥ ૧૫-૩ ॥
 નિર્વાણસાધન મુનિ, મહ્યાનામઘ્યમતુલમાહાત્મ્યમ્ ।
 સુરસિદ્ધયોગિનન્ધ, ઘરેણ્યશબ્દામિધેય ચ ॥ ૧૫-૪ ॥

તનુરૂણાદિનિરહિત, તત્ત્વાચિન્ત્યગુણસસુદય સૂક્ષ્મમ્ ।
 ત્રૈલોમ્યમસ્તકસ્થ, નિવૃત્તજન્માદિસદ્ગ્લેશમ્ ॥ ૧૫-૧૩ ॥

પ્યોતિ' પર પરસ્તાત્તમસો યદ્ગ્રીયતે મહામુનિભિ' ।
 આદિત્યવર્ણમમલ, બ્રહ્માદૈરક્ષર બ્રહ્મ ॥ ૧૫-૧૪ ॥

નિત્ય પ્રકૃતિત્રિયુક્ત, લોકાલોકાનલોકનાભોગમ્ ।
 સ્તિમિતતરઙ્ગોદધિસમમવર્ણમસ્પર્શમગુરુલઘુ ॥ ૧૫-૧૫ ॥

સર્વાવાધરહિતં, પરમાનન્દસુખસજ્જતમસદ્ગમ્ ।
 નિ શેષફલાતીત, સદાશિવાદિપદવાચ્યમ્ ॥ ૧૫-૧૬ ॥

× × × ×

પીઠાઓનુ પરમ ઓપધ, સર્વ સપતિઓનુ અનુપદત-અનન્ધ્ય વીજ, ચક્રાદિ લક્ષણોથી યુક્ત, સર્વોત્તમ પુણ્યના પરમાણુઓથી ઘનેલા, પૃથ્વી પર મળ્યોને માટે નિર્વાણનુ પરમ સાધન, અસાધારણ માહાત્મ્યવાળા, 15 દેવો અને સિદ્ધયોગિઓ (વિદ્યામત્રાદિસિદ્ધો) ને પણ વદનીય અને 'ઘરેણ્ય' શબ્દ વડે વાચ્ય એવા શ્રીજિનેન્દ્ર ગ્વપનુ ધ્યાન કરવું (૫ સાલગન યોગ છે) ॥ ૧૫-૧/૪ ॥

શ્રીસિદ્ધરૂપનુ નિરાલબન ધ્યાન આ રીતે છે —તે સિદ્ધરૂપ-શરીર, ઇન્દ્રિયો અને મન વિનાનુ, અચિન્ત્ય એવા કેનલજ્ઞાનાદિ ગુણોવાળુ, કેનલજ્ઞાન વિના સમ્પૂર્ણ રીતે ન જાણી શકાય એવુ, ગ્વે લોકના મસ્તકરૂપ સિદ્ધશિલા પર વિરાજમાન, જન્મ જરાદિ સત્તેશોથી રહિત, જ્ઞાનસપત્ન એના બ્રહ્માદિ મહામુનિઓ 20 જેને પરપ્યોતિ, અન્વકારથી પર-અસ્યુદ, આદિત્યવર્ણ વહે છે એવુ અત્યન્ત નિર્મલ, અક્ષર, ત્રહ્મ, નિત્ય, જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મપ્રવૃત્તિથી રહિત, લોકાલોકના અનલોકનના ઉપયોગવાળુ, નિસ્તરઙ્ગ-પ્રશાન્ત મહાસાગર સદૃશ, અર્ણ, અસ્પર્શ, અગુરુલઘુ, અમૃત્ત, સર્વ વાધાઓથી રહિત, પરમાનન્દવાળા સુખથી યુક્ત, અસગ, સર્વફલાઓ (તથામન્વત્ત, અસિદ્ધત્ત, વગેરે સસારિ-જીન-સ્વભાવો) થી રહિત અને 'સદાશિવ' વગેરે પદોનડે વાચ્ય છે ॥ ૧૫-૧૩/૧૬ ॥

× × × ×

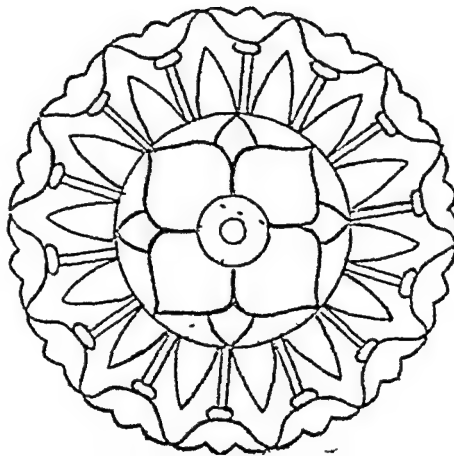
5

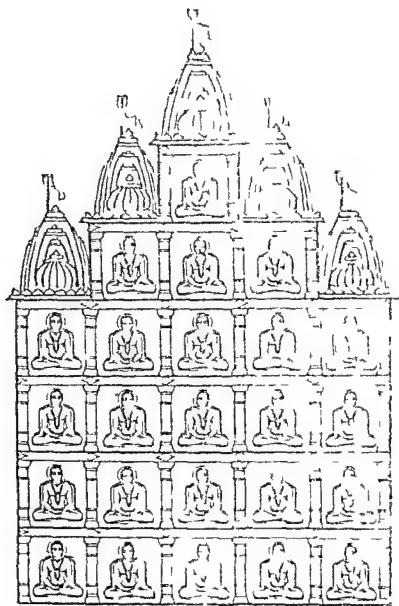
એતદ્ દૃષ્ટ્વા તત્ત્વં, પરમમનેનૈવ સમરસાપત્તિઃ ।
 સન્જાયતેઽસ્ય પરમા, પરમાનન્દ ઇતિ યામાહુઃ ॥ ૧૬-૧ ॥
 સૈષાઽવિદ્યારહિતાઽવસ્થા પરમાત્મશબ્દવાચ્યેતિ ।
 એપૈવ ચ વિજ્ઞેયા, રાગાદિવિવર્જિતા તથતા ॥ ૧૬-૨ ॥
 વૈશેષિકગુણરહિતઃ, પુરુષોઽસ્યામેવ ભવતિ તત્ત્વેન ।
 વિધ્યાતદીપકલ્પસ્ય, હન્ત જાત્યન્તરાપ્રાપ્તેઃ ॥ ૧૬-૩ ॥
 એવં પશુત્વવિગમો, દુઃખાન્તો ભૂતવિગમ ઇત્યાદિ ।
 અન્યદપિ તન્ત્રસિદ્ધં, સર્વમવસ્થાન્તરેઽત્રૈવ ॥ ૧૬-૪ ॥

10 એવા (ઉપર કહેલ) પરમ તત્ત્વને જોઈને અયોગી કેવલીને એ પરમ તત્ત્વ (સિદ્ધરૂપ) ની સાથે
 પરમ સમરસાપત્તિ થાય છે । આ સમરસાપત્તિને વેદાન્તિઓ ‘પરમાનન્દ’ કહે છે । પરમાત્મ શબ્દથી
 વાચ્ય એ પર તત્ત્વને કેટલાક ‘અવિદ્યારહિત અવસ્થા’ કહે છે । કેટલાક એને રાગાદિરહિત તથતા
 (તથ્ય-સત્યરૂપ) કહે છે । વૈશેષિક દર્શનવાળાઓ એને વૈશેષિક ગુણ રહિત પુરુષ કહે છે । વૌદ્ધો એને
 વિધ્યાતદીપ-નિર્વાણ કહે છે । પશુત્વવિગમ, દુઃખાન્ત, ભૂતવિગમ વગેરે અનેક શબ્દો વડે તે તે તન્ત્રોમા
 તે કહેવાય છે । આ વધા નામોનો પરમાર્થ આત્માને પરિણામિ નિત્ય માન્યા વિના ઘટનો નથી, તેથી
 15 એકાન્ત મતોમાં તે નામો નામમાત્ર જ રહે છે ॥ ૧૬-૧/૪ ॥

પરિચય

શ્રી ‘પોઢશક પ્રકરણ’ના કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિનો સંક્ષિપ્ત પરિચય પ્રસ્તુત ગ્રંથના પ્રાકૃત વિભાગના
 ‘સંગ્રોધ પ્રકરણ સંદર્ભ’ (વિ. ન. ૩૨) માં આપેલ છે । ‘પોઢશક પ્રકરણ’ માં જુદા જુદા સોઠ
 વિષયો પર ગમીર વિચારણા છે । તેમાંથી શ્રીઅરિહત પરમાત્મા વિષયક સમરસાપત્તિ, ભાવપ્રતિષ્ઠા,
 20 પૂજા, સાલંબન-નિરાલબન યોગ, યોગિચિત્ત, ધ્યેયનુ સ્વરૂપ, વગેરેને દર્શાવતા શ્લોકોને તારવીને
 અનુવાદ સહિત અહીં રજૂ કરેલ છે ।

श्री ७-१-१९७७

શ્રીજયતિલકસૂરિવિરચિત- શ્રીહરિવિક્રમચરિતાન્તર્ગતસદર્ભઃ

શ્રીતીર્થાય નમસ્તસ્મૈ, પંચશાસ્ત્રિયે સદા ।

પચેતે પિતૃતા યસ્ય, શાસ્ત્રાઃ શ્રીપરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૧ ॥

5

અર્હતસ્તે જયન્ત્યત્ર, નિ.સ્નેહાઃ રત્નદીપકા ।

સ્પર્ધા ક્ષોભ્યલોકેન, યેષા જ્ઞાનમય મહા ॥ ૨ ॥

મિદ્વેમ્યોઽપિ નમસ્તેમ્યો, મુક્તેમ્યો કર્મક્રમલૈ ।

મૂર્ધ્નિ ચૂડામણીયન્તે, લોકપુત્ર સદૈવ હિ ॥ ૩ ॥

શિવગતેષુ સાર્વેષુ, શાસન ધારયન્તિ યે ।

10

પંચધાચારવારિમ્ય, આચાર્યેમ્યો નમઃ સદા ॥ ૪ ॥

ઉપાધ્યાયા જયન્ત્યત્ર, સૂતાર્યજલરાશય* ।

ગૃહીત્વા (ચ) જલ યેમ્યો, ઘના વર્પન્તિ સાધનઃ ॥ ૫ ॥

મૂલોત્તમગુણૈ શુદ્ધ, ચારિત્ર પાલયન્તિ યે ।

સર્વેમ્યોઽપિ ત્રિયા વેમ્ય, સાધુમ્યો ભુવને નમઃ ॥ ૬ ॥

15

અનુવાદ

જેની આ પાંચ પરમેષ્ઠિ ભગવતો પાંચ વિશાળ શાસ્ત્રાઓ છે એના તે જગપ્રસિદ્ધ શ્રીતીર્થને દુ મનિજ્ઞાનાદિ પાંચ શાસ્ત્રાઓનાં જ્ઞાનલક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે સદા નમસ્કાર કરતુ ॥ ૧ ॥

તેજ પ્રિતાના રત્નદીપ જેના તે (વીતરાગ) અરિહતો આ વિશ્વમા સદા જય પામે છે કે જેમનો જ્ઞાનમય પ્રકાશ અલોકાકાશ સાથે સ્પર્ધા કરે છે (તાત્પર્ય કે તે જ્ઞાનપ્રકાશ અલોકાકાશને પણ પ્રતિક્ષણ 20 પોતાનો નિપય વનાવે છે) ॥ ૨ ॥

તે મિદ્વેને પણ સર્વદા નમસ્કાર હો કે જેઓ કર્મમલથી મુક્ત છે અને જેઓ લોકરૂપ મહાપુરુષના મસ્તક ઉપર સર્વદા ચૂડામણિની જેમ શોભી રહ્યા છે ॥ ૩ ॥

શ્રીતીર્થકર ભગવતોના નિર્માણ પછી જેઓ શ્રી જિનશાસનને ધારણ* કરે છે, તે પાંચ પ્રકારના આચારને ધારણ કરનારા શ્રી આચાર્ય ભગવતોને સર્વદા નમસ્કાર હો ॥ ૪ ॥

25

સૂતાર્યજ્ઞપજલના મહાસાગર એવા તે ઉપાધ્યાય ભગવતો પણ આ લોકમા જય પામે છે કે જેમની પાસેથી સાધુરૂપ વાદજ્ઞાંજલ પ્રદાન કરીને વરસે છે—લોકમા શ્રી જિનમણીરૂપ જલની સદા વર્ષા કરે છે ॥ ૫ ॥

જેઓ મૂલ અને ઉત્તર ગુણોથી શુદ્ધ ચારિત્રને પાઠે છે, લોકમા રહેલા તે સર્વ સાધુ ભગવતોને દુ ત્રિકરણશુદ્ધ નમસ્કાર કરતુ ॥ ૬ ॥

પરિચય

ગ્રંથકર્તા શ્રી જયતિલકસૂરિજીના વિષયમાં ખાસ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી । તેઓ આગમિક ગચ્છના હતા । શ્રીચારિત્રપ્રભસૂરિજીના શિષ્ય હતા । શ્રી અમરકીર્તિ ગણીના વન્ધુ હતા । મુનિશ્રી જિનેન્દ્ર પ્રમુખ તેમના શિષ્યો હતા । ગ્રંથકર્તા વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોશ, સાહિત્ય, અલંકાર, તર્ક, આગમ વગેરે અનેક વિષયોના પારગામી હતા, એ હકીકત તો સ્વયં ગ્રંથ જ કહી આપે છે । તેઓએ રચેલો ‘મલયસુંદરીચરિત્ર’ ગ્રંથ પણ ચરિત્રની દૃષ્ટિએ સુંદર અને મનોહર છે ।

‘શ્રી હરિવિક્રમચરિત્ર’ની પ્રથમ આવૃત્તિ સં. ૧૯૭૨ માં જામનગરના પં. શ્રી હીરાલલ હંસરાજે વઢ્ઘા પાઠી હતી । તે પછી સં. ૧૯૧૧ માં શા. મણિલાલ દેવચંદ, મહેસાણા તરફથી પ્રસ્તુત ગ્રંથ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો । એ ગ્રંથમાંથી પ્રસ્તુત સંદર્ભ અહીં અનુવાદ સહિત આપેલ છે ।

10

[૭૬-૩૧ (વ)]

શ્રી નવતત્ત્વસંવેદનાન્તર્ગતસંદર્ભ:

અર્હં યત્પ્રાણિભિઃ પુણ્યૈરુપાયૈરુપયાચ્યતે ।

તસ્મૈ કલ્યાણકન્દાય, સ્વાનન્દાય નમો નમઃ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા—અર્હમિતિ અર્હં યોગ્યં યદ્વા પૂજ્યં અથવા પરમમન્ત્રાક્ષરવીજં નાદત્રિન્દુકલાજ્યોતિઃકલિન, 15 યદિ વા (યદ્વા) અકારાદિહકારપર્યન્તં વાઙ્મયં આહોસ્વિદ્ અર્હમિત્યક્ષરસ્ય પદ્મપરમેષ્ટિવાચકત્વેન અર્હદાદિરૂપ યન્પરમતત્ત્વં પ્રાણિભિઃ પુણ્યૈઃ પવિત્રૈઃ પુણ્યહેતુત્વેન વા પુણ્યૈરુપાયૈર્ગુરૂપાસના[દિ]ભિઃ કારણૈરુપયાચ્યતે તસ્મૈ પરમતત્ત્વાય કલ્યાણકન્દાય શ્રેયઃપ્રભવાય સ્વાનન્દાય નમો નમઃ ઇતિ સમ્બન્ધઃ ॥ ૧ ॥

અનુવાદ

પ્રાણિઓવડે (શ્રી જિનત્રિવાદિ) પવિત્ર ઉપાયોવડે જે ની ઉપાસના કરાય છે તે મોક્ષના ઉદ્ગમ 20 ત્યાનમૂત અને પરમાનંદમય એવા અર્હં ને પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર કરું છું ॥ ૧ ॥

પરિચય

નવતત્ત્વસંવેદન પ્રકરણમાંથી ‘નમસ્કાર સ્વાધ્યાય’ ને ઉપયોગી પ્રસ્તુત શ્લોક, ટીકા અને અનુવાદ સહિત અહીં પ્રગટ કરેલ છે ।

श्रीसिद्धसेनदिवाकरविरचितः

शक्रस्तवः

ॐ नमोऽर्हते भगवते परमात्मने परमज्योतिषे परमपरमेष्ठिने परमवेधसे परमयोगिने
परमेश्वराय तमसःपरस्तात् सदोदितादित्यवर्णाय समूलोन्मूलितानादिमकलकेशाय ॥ १ ॥ 5

ॐ नमोऽर्हते भूर्भुवःस्वस्त्रयीनाथमौलिमन्दारमालार्चितक्रमाय सकलपुरुषार्थयोनि
निरवघनिघाप्रवर्तनेक्रीराय नम स्वस्तिस्वधास्माहावपड्यैकान्तशान्तमूर्त्तये भवद्भाविभूतभावाय
भासिने कालपाशनाशिने सत्परजस्तमोगुणातीताय अनन्तगुणाय वाङ्मनोऽगोचरचरित्राय पवित्राय
वरणकारणाय तरणतारणाय साच्चिद्रदैवताय तात्त्विकजीविताय निर्ग्रन्थपरमब्रह्महृदयाय
योगीन्द्रप्राणनाथाय त्रिभुवनभव्यकुलनित्योत्सवाय विज्ञानानन्दपरब्रह्मात्म्यसात्म्यसमाधये 10
हरिहरहरिण्यगर्भादिदेवतापरिकलितस्वरूपाय सम्पक्श्रद्धेयाय सम्पग्ध्येयाय सम्पक्शरण्याय
सुसमाहितसम्पक्स्पृहणीयाय ॥ २ ॥

ॐ नमोऽर्हते भगवते आदिकराय तीर्थङ्कराय स्वयंसम्बुद्धाय पुरुषोत्तमाय पुरुषसिंहाय
पुरुषपरपुण्डरीकाय पुरुषवरगन्धहस्तिने लोकोत्तमाय लोकनाथाय लोकहिताय लोकप्रदीपाय
लोकप्रद्योतकारिणे अभयदाय दृष्टिदाय मुक्तिदाय मार्गदाय बोधिदाय जीवदाय शरणदाय वर्मदाय 15
धर्मदेशकाय धर्मनायकाय धर्मसारथये धर्मपरचातुरन्तचक्रवर्तिने व्यावृत्तच्छब्दने अप्रतिहत-
सम्पग्ज्ञानदर्शनसन्ने ॥ ३ ॥

ॐ नमोऽर्हते जिनाय जापकाय तीर्णाय तारकाय बुद्धाय बोधकाय मुक्ताय मोचकाय
त्रिकालविदे पारङ्गताय कर्माटकनिपूटनाय अधीश्वराय शम्भवे जगत्प्रभवे स्वयम्भुवे जिनेश्वराय
स्याद्वाद्वादिने सार्णाय सर्वज्ञाय सर्वदशिने सर्वतीर्थोपनिषदे सर्वपापण्डमोचिने सर्वयज्ञफलात्मने 20
सर्वज्ञफलात्मने सर्वयोगरहस्याय केवलिने देवाधिदेवाय वीतरामाय ॥ ४ ॥

ॐ नमोऽर्हते परमात्मने परमात्माय परमकारुणिकाय सुगताय तथागताय महाहसाय
हसराजाय महासत्त्वाय महाशिवाय महाबोधाय महामैत्राय सुनिश्चिताय निगतद्वन्दाय गुणाधये
लोकनाथाय जितमारजलाय ॥ ५ ॥

ॐ नमोऽर्हते सनातनाय उत्तमश्लोकाय सुबुद्धाय गोविन्दाय निष्णवे जिष्णवे अनन्ताय 25
अच्युताय श्रीपतये विश्वरूपाय हृषीकेशाय जगन्नाथाय भूर्भुवःस्वःसमुत्ताराय मानजराय
कालजराय धृत्राय अजाय अजेयाय अजराय अचलाय अव्ययाय निभवे अचिन्त्याय
असह्येयाय आदिसर्पाय आदिकेशनाय आदिशिवाय महानक्षणे परमशिवाय एकानेकान्त

स्वरूपिणे भावाभावविवर्जिताय अस्तिनास्तिद्वयातीताय पुण्यपापविरहिताय सुखदुःखविविक्ताय
व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय अनादिमध्यनिधनाय नमोऽस्तु मुक्तीश्वराय मुक्तिस्वरूपाय ॥ ६ ॥

ॐ नमोऽर्हते निरातङ्गाय निःसङ्गाय निःशङ्गाय निर्मलाय निर्द्वन्द्वाय निस्तरङ्गाय
निरुर्मये निरामयाय निष्कलङ्गाय परमदैवताय सदाशिवाय महादेवाय शङ्कराय महेश्वराय
5 महाव्रतिने महायोगिने महात्मने पञ्चमुखाय मृत्युञ्जयाय अष्टमूर्तये भूतनाथाय जगदानन्दाय
जगत्पितामहाय जगद्देवाधिदेवाय जगदीश्वराय जगदादिकन्दाय जगद्भास्वते जगत्कर्मसाक्षिणे
जगच्चक्षुषे त्रयीतनवे अमृतकराय शीतकराय ज्योतिश्चक्रचक्रिणे महाज्योतिर्द्योतिताय महातमःपारे-
सुप्रतिष्ठिताय स्वयंकरे स्वयंहर्त्रे स्वयंपालकाय आत्मेश्वराय नमो विश्वात्मने ॥ ७ ॥

ॐ नमोऽर्हते सर्वदेवमयाय सर्वध्यानमयाय सर्वज्ञानमयाय सर्वतेजोमयाय सर्वसंज्ञमयाय
10 सर्वरहस्यमयाय सर्वभावाभावाजीवाजीवेश्वराय अरहस्यरहस्याय अस्पृहस्पृहणीयाय अचिन्त्यचिन्त-
नीयाय अकामकामधेनवे असङ्कल्पितकल्पद्रुमाय अचिन्त्यचिन्तामणये चतुर्दशरज्ज्वात्मकजीव-
लोकचूडामणये चतुरशीतिलक्षजीवयोनिप्राणिनाथाय पुरुषार्थनाथाय परमार्थनाथाय अनाथनाथाय
जीवनाथाय देवदानवमानवसिद्धसेनाधिनाथाय ॥ ८ ॥

ॐ नमोऽर्हते निरञ्जनाय अनन्तकल्याणनिकेतनकीर्तनाय सुगृहीतनामधेयाय
15 (महिमामयाय) धीरोदात्तधीरोद्धतधीरशान्तधीरललितपुरुषोत्तमपुण्यश्लोकशतसहस्रलक्षकोटिवन्दित-
पादारविन्दाय सर्वगताय ॥ ९ ॥

ॐ नमोऽर्हते सर्वसमर्थाय सर्वप्रदाय सर्वहिताय सर्वाधिनाथाय कस्मैचन क्षेत्राय पात्राय
तीर्थाय पावनाय पवित्राय अनुत्तराय उत्तराय योगाचार्याय संप्रक्षालनाय प्रवराय आग्नेयाय
वाचस्पतये माङ्गल्याय सर्वात्मनीनाय सर्वार्थाय अमृताय सदोदिताय ब्रह्मचारिणे तायिने दक्षिणीयाय
20 निर्विकाराय वज्रर्षमनाराचमूर्तये तच्चदर्शिने पारदर्शिने परमदर्शिने निरुपमज्ञानबलवीर्यतेजः-
शक्त्यैश्वर्यमयाय आदिपुरुषाय आदिपरमेष्ठिने आदिमहेशाय महाज्योतिःस(स्त)चाय महाचि-
धनेश्वराय महामोहसंहारिणे महासत्त्वाय महाज्ञामहेन्द्राय महालयाय महाशान्ताय महायोगीन्द्राय
अयोगिने महामहीयसे महाहंसाय हंसराजाय महासिद्धाय शिवमचलमरुजमनन्तमक्षयमव्याघाध-
मपुनरावृत्ति महानन्दं महोदयं सर्वदुःखक्षयं कैवल्यं अमृतं निर्वाणमक्षरं परब्रह्म निःश्रेयसमपुनर्भवं
25 सिद्धिगतिनामधेयं स्थानं संप्राप्तवते चराचरं अवते नमोऽस्तु श्रीमहावीराय त्रिजगत्स्वामिने
श्रीवर्धमानाय ॥ १० ॥

ॐ नमोऽर्हते केवलिने परमयोगिने (भक्तिमार्गयोगिने) विशालशासनाय सर्वलब्धि-
सम्पन्नाय निर्विकल्पाय कल्पनातीताय कलाकलापकलिताय विस्फुरदुरुशुक्लध्यानाग्निनिर्दग्धकर्म-
बीजाय प्राप्तानन्तचतुष्टयाय सौम्याय शान्ताय मङ्गलवरदाय अष्टादशदोषरहिताय संसृतविश्व-
30 समीहिताय स्वाहा ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमः ॥ ११ ॥

लोकोत्तमो निष्प्रतिमस्त्वमेव, त्वं शश्वतं मङ्गलमप्यधीश ! ।
त्वामेकमर्हन् ! शरणं प्रपद्ये, सिद्धिर्पिसद्धर्ममयस्त्वमेव ॥ १ ॥

त्वं मे माता पिता नेता, देवो धर्मो गुरु परः ।

प्राणा स्वर्गोऽप्यर्गश्च, सच्च तच्च गतिर्मतिः ॥ २ ॥

जिनो दाता जिनो भोक्ता, जिनः सर्वमिदं जगत् ।

जिनो जयति सर्वत्र, यो जिनः सोऽहमेव च ॥ ३ ॥

यत्किञ्चित् कुर्महे देव !, सदा सुकृतदुष्कृतम् ।

तन्मे निजपदस्थस्य, हृ क्ष' क्षपय त्वं जिन ! ॥ ४ ॥

गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं, गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।

सिद्धिं श्रयति मा येन, त्वत्प्रसादाच्चयि स्थितम् ॥ ५ ॥

इति श्रीपद्मनाभजिननाममन्त्रस्तोत्रम् । प्रतिष्ठायां शान्तिकविधौ पठितं महामुखाय स्यात् ।

इति शक्रस्तव ।

१ इतीमं पूर्वोक्तमिन्द्रस्तवैकादशमन्त्रराजोपनिषद्गर्भं अष्टमहासिद्धिप्रदं सर्वपाप
निवारणं सर्वपुण्यकारणं सर्वदोषहरं सर्वगुणारुरं महाप्रभावं अनेकमम्यग्दृष्टिभद्रकदेवताशतसहस्र
शुश्रूषितं भवान्तरकृतासर्वपुण्यप्राप्य सम्पन्नं जपता पठता गुणयता शृण्वता समनुप्रेक्षमाणानां, 15
भव्यजीवानां चराचरेऽपि (जीवलोकैः) सद्गन्तुं तन्नास्ति यत् करतलप्रणयि न भवतीति । किं च—

२ इतीमं० पूर्वोक्तमिन्द्रस्तवैकादशमन्त्रराजोपनिषद्गर्भं इत्यादि यावत्सम्पन्नमनु
प्रेक्षमाणानां भव्यजीवानां भवनपतिव्यन्तरं ज्योतिष्कं त्रैमानिकवासिनो देवाः सदा प्रसीदन्ति ।
व्याधयो विलीयन्ते ।

३ इतीमं० भव्यजीवानां पृथिव्यप्तेजोवायुगगनानि भवन्त्यनुमूलानि ।

४ इतीमं० भव्यजीवानां सर्वसपदा मूलं जायते जिनानुगम् ।

५ इतीमं० भव्यजीवानां साधनं सौमनस्येनानुग्रहपरा जायन्ते ।

६ इतीमं० भव्यजीवानां खलाः क्षीयन्ते ।

७ इतीमं० भव्यजीवानां जल-स्थल-गगनचराः दूरजन्तवोऽपि मंत्रीमया जायन्ते ।

८ इतीमं० भव्यजीवानां अधममन्तून्यपि उत्तममस्तुभावं प्रयच्छन्ते ।

९ इतीमं० भव्यजीवानां धर्मार्थसामा गुणाभिरामा जायन्ते ।

૧૦ ઇતીમં० ભવ્યજીવાનાં ઐહિક્યઃ સર્વા અપિ શુદ્ધગોત્રકલત્ર-પુત્ર-મિત્ર-ધન-ધાન્ય-જીવિત-યૌવન-રૂપાઽરોગ્ય-યશઃપુરસ્સરાઃ સર્વજનાનાં સંપદઃ પરભાગજીવિતશાલિન્યઃ સદુદર્કાઃ સુસંમુખીભવન્તિ । કિં વહુના ?

૧૧ ઇતીમં० ભવ્યજીવાનાં આમુષ્મિક્યઃ સર્વમહિમાસ્વર્ગાપવર્ગાશ્રિયોઽપિ ક્રમેણ
5 યથેટં(ચ્છં) સ્વયં સ્વયંવરણોત્સવસમુત્સુકા ભવન્તીતિ । સિદ્ધિઃ(દ્ધઃ) શ્રેયઃ સમુદયઃ ।

યથેન્દ્રેણ પ્રસન્નેન, સમાદિયોઽર્હતાં સ્તવઃ ।

તથાઽયં સિદ્ધસેનેન, પ્રપેદે સંપદાં પદમ્ ॥ ૧ ॥

इति शक्रस्तवः ॥

પરિચય

10 શ્રી જૈનધર્મપ્રસારક સભા, ભાવનગર તરફથી પ્રકાશિત ‘શ્રી જિનસહસ્રનામ સ્તોત્ર’ નામક પુસ્તકમાં અંતે શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર કૃત ‘શક્રસ્તવ’ આપવામાં આવ્યું છે, એ પુસ્તકમાંથી પ્રસ્તુત સંદર્ભ અહીં આપેલ છે ।

આ રચના અર્થની દૃષ્ટિએ પરમ ગંભીર હોવાથી એનો અનુવાદ વિશેષ પ્રયત્ન માગે છે, અત્યારે કેવળ મૂલ જ અહીં પ્રગટ કરીએ છીએ, ભવિષ્યમાં તેને અર્થ સહિત અલગ પુસ્તક તરીકે પ્રગટ કરવાની
15 ભાવના રાખીએ છીએ ।

શ્રી અરિહંત પરમાત્માનું સ્વરૂપ શબ્દોથી પર છે । શબ્દો તે રૂપને સંપૂર્ણરીતે વ્યક્ત કરી શકે તેમ નથી । પૂર્વના મહર્ષિઓએ તે રૂપને શબ્દોવડે સમજાવવા માટે સ્તોત્રાદિરૂપે અનેક પ્રયત્નો કર્યા છે । એ શબ્દોના આલંબન વડે એ મહાન્ રૂપની કાંઈક જાણી થાય છે । પછીનું સ્વરૂપ તો કેવળ અનુભવ વડે ગમ્ય છે । શબ્દરૂપે અરિહંતના સ્વરૂપને વ્યક્ત કરનારાં ભક્તિ પ્રધાન સ્તોત્રોમાં ‘શક્રસ્તવ’ નું સ્થાન
20 મોખરે છે । ગ્રંથકારે તે દિવ્યરૂપને શબ્દોમાં લાવવાનો સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રયત્ન કર્યો છે ।

આ સ્તોત્ર મંત્રરાજગર્ભિત છે । એના અગિઆર આલાવા એ અગિઆર મંત્રો છે । એ સ્તોત્રના જપન, પઠન, ગુણન અને અનુપ્રેક્ષણનું ફળ પણ ગ્રંથકારે વહુ જ સુંદર રીતે વતાવ્યું છે ।

આ સ્તોત્ર અદ્ભુત છે, પ્રત્યેક મુમુક્ષુમાટે તે અત્યંત ઉપયોગી છે । એનું રહસ્ય અને એનાથી પ્રાપ્ત થતા લાભો એની આરાધનાથી વધુ સ્પષ્ટ થાય તેમ છે ।

25 અતિમ શ્લોક ઉપરથી એમ લાગે છે કે ઇન્દ્રે પ્રસન્ન થઈને શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને આ સ્તોત્ર આપ્યું હશે ।

શ્રીસિદ્ધસેન દિવાકર પછીના સ્તોત્રકારોએ આ સ્તોત્રનું ઓછા વક્તા અંશે અનુકરણ કર્યું છે ।

કલિકાલસર્વજ્ઞકૃત યોગશાસ્ત્રના વીજા શ્લોકની ટીકામાં આ સ્તોત્રના કેટલાક વિશેષણો અનુષ્ટુપ્ છંદમાં ગૂંથવામાં આવેલા છે ।

આચાર્યશ્રીપૂજ્યપાદવિરચિતઃ સિદ્ધભક્ત્યાદિસંગ્રહઃ

(સ્રગ્ધરા)

સિદ્ધાનુદ્ધતકર્મપ્રકૃતિસમુદયાન્ સાધિતાત્મસ્વમાગાન્,
વન્દે સિદ્ધિપ્રસિદ્ધયૈ તદનુપમગુણપ્રગ્રહાકૃષ્ટિતુષ્ઠઃ ।

5

સિદ્ધિઃ સ્વાત્મોપલબ્ધિઃ પ્રગુણગુણગણો(ણા)ચ્છાદિ દોષાપહારા
ઘોમ્યોપાદાનપુસ્ત્યા દ્વપદ ઇહ યથા હેમભાગોપલબ્ધિઃ ॥ ૧ ॥

નાભાવઃ સિદ્ધિરિષ્ટા ન નિજગુણહતિસ્તત્તપોભિર્ન યુક્તે-
રસ્ત્યાત્માનાદિનદ્ધ. સુકૃતજફલશુક તત્ક્ષયાન્મોક્ષભાગી ।

અનુનાદ

10

જેમ મહ્તી, ધમણ વગેરે યોગ્ય કારણોની યુક્તિપૂર્વક યોજના કરવાથી સુવર્ણપાપાણમાથી મેલ દૂર થઈ જાય છે અને શુદ્ધ સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ આત્માના જ્ઞાનાદિક સર્વાવૃષ્ટ ગુણોના સમુદાયને આચ્છાદન કરનારા જ્ઞાનાવરણીયાદિ દોષોને ધ્યાનરૂપી અગ્નિવટે દૂર કરવાથી શુદ્ધ આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે સિદ્ધિ કહેવાય છે । તે આત્મ સિદ્ધિ જેમણે પ્રાપ્ત કરી છે— અથવા જેઓને તે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થઈ છે અને જેઓ કર્મોની પ્રવૃત્તિના સમુદાયથી રહિત છે એવા સિદ્ધ ભગવતોને તેમના 15 અનુપમ ગુણરૂપ સંકલ્પના આકર્ષણથી તુષ્ઠ થયેલો હુ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપી સિદ્ધિ માટે વદન કર છું ॥ ૧ ॥

બૌદ્ધો મોક્ષનુ સ્વરૂપ અભાવરૂપ માને છે । આ શ્લોકમા એનું નિરસન કરતા આચાર્ય કહે છે કે—મોક્ષનુ સ્વરૂપ અભાવરૂપ નથી । કારણ કે એવો કોણ બુદ્ધિમાન પુરુષ હોય કે જે પોતાનો નાશ કરના પ્રયત્ન કરે ?

20

વૈજેષિક દર્શનકાર કહે છે કે—બુદ્ધિ, મુલ, દુલ, ઇચ્છા, દ્વેષ, પ્રયત્ન, ધર્મ, અધર્મ અને સંસ્વાર આ આત્માના વિશેષ ગુણો છે । ૯ ગુણોનો નાશ થઈ જવો તેનું નામ મોક્ષ છે । તેનું નિરસન કરતાં આચાર્ય કહે છે કે—મોક્ષનુ સ્વરૂપ આત્માના ગુણોનો નાશ થવા રૂપ નથી । કારણ કે જો એમ માનવામા આવે તો તેઓ તપ અને વ્રતપાલન પણ નહીં ઘટી શકે । કારણ કે આત્મગુણોના નાશ માટે કોઈ તપ કે વ્રત પાલન કરતું નથી ।

25

ચાર્વાકો કહે છે કે આત્મા જેવી કોઈ વીજ જ નથી । ષેટલાક આમાને માને છે પરન્તુ મૃત અને ભવિષ્યત્કાલ સાથે તેનો સંબંધ માનતા નથી । તે બન્નેનું નિરસન કરતા આચાર્ય કહે છે કે આત્મા છે અને તે અનાદિકાલથી ચાલ્યો આવે છે । અર્થાત્ અનાદિ કાલથી આત્મા કર્મોથી વધાયેલો ચાલ્યો આવે છે ।

જ્ઞાતા દૃષ્ટા સ્વદેહપ્રમિતિરુપસમાહારવિસ્તારધર્મ્યા,
ધ્રૌવ્યોત્પત્તિવ્યયાત્મા સ્વગુણયુત્ત્વો નાન્યથા સાધ્યસિદ્ધિઃ ॥ ૨ ॥

સ ત્વન્તર્ગાહ્યેતુપ્રભવત્રિમલસદર્શનજ્ઞાનચર્યા,
સંપદ્વેતિપ્રધાતક્ષતદુરિતતયા, વ્યહિતાચિન્ત્ય સૌરઃ (સૂરઃ) ।

5 સાંખ્ય દર્શનકાર માને છે કે આત્મા કર્મોનો કર્તા નથી । તેનું નિરસન કરતાં આચાર્ય કહે છે કે આત્મા સ્વયં જ પોતાના કર્મ કરે છે અને તેનું શુભાશુભ ફલ ભોગવે છે અને કર્મોનો સર્વથા નાશ કરી મોક્ષમાં જાય છે । તથા આ આત્મા જ્ઞાતા અને દ્રષ્ટા છે—જ્ઞાનોપયોગ અને દર્શનોપયોગથી યુક્ત છે ।

સાંખ્ય, મીમાંસા, વેદાન્ત અને યોગ મતવાળાઓ આત્માને સર્વ-વ્યાપક માને છે । તેનાં નિરસનમાં
10 આચાર્ય કહે છે કે—આત્માનું પરિમાણ પોતાના શરીર પ્રમાણ જ હોય છે ।

સાંખ્ય, મીમાંસક, વેદાન્તી અને વૈશેષિક આત્માને સર્વથા નિત્ય માને છે । વૌદ્ધો આત્માને ઉત્પાદ અને વિનાશમય માને છે । તેના નિરસનમાં આચાર્ય કહે છે કે આત્મા ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રૌવ્ય સ્વરૂપ છે ।

આત્મા પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણોથી યુક્ત છે । પોતાના ગુણોથી સુશોભિત હોવાના લીધે જ તેને પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ અર્થાત્ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે । એ રીતે પૂર્વોક્ત ગુણોવાળો આત્મા માનવામાં
15 આવે તો જ મોક્ષરૂપ સાધ્યની સિદ્ધિ થાય, અન્યથા નહિ ॥ ૨ ॥

દર્શનમોહનીય કર્મોનો ઉપશમ, ક્ષય અને ક્ષયોપશમ થવો એ સમ્યગ્દર્શન ઉત્પન્ન કરવા માટે અંતરંગ કારણ છે, તથા ગુરુનો ઉપદેશ, જિનવિંવ દર્શન, જાતિસ્મરણ વગેરે બાહ્ય કારણ છે । આ અંતરંગ અને બાહ્ય કારણ મળવાથી સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય છે । સમ્યગ્જ્ઞાન ઉત્પન્ન થવા માટે દર્શનમોહનીય અને જ્ઞાના-
વરણ કર્મોનો ક્ષયોપશમાદિક થવો અંતરંગ કારણ છે અને ગુરુનો ઉપદેશ, સ્વાધ્યાય, વગેરે બાહ્ય કારણ
20 છે । સમ્યક્ચારિત્ર ઉત્પન્ન થવા માટે મોહનીય કર્મોનો ક્ષયોપશમાદિક થવો અંતરંગ કારણ છે અને ગુરુનો ઉપદેશ, સ્વાધ્યાય, વગેરે બાહ્ય કારણ છે । આ અંતરંગ અને બહિર્ગ કારણોના મળવાથી સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર પ્રગટ થાય છે । અને કર્મોનો વિશેષ ક્ષય કે ક્ષયોપશમ થવાથી આ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર અત્યન્ત નિર્મલ થાય છે । નિર્મલ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર આત્માની સંપત્તિ છે । કર્મોને નાશ કરવા માટે આ જ રત્નત્રયરૂપ સંપત્તિ આત્માનું શસ્ત્ર* છે । આ રત્નત્રયરૂપ
25 શસ્ત્રના પ્રવલ પ્રહારથી ઘાતિ કર્મરૂપી પાપ અતિશીઘ્ર નષ્ટ થઈ જાય છે ।

* ત્રીજો અર્થ—

રત્નત્રયરૂપ સંપત્તિ તે (આત્મસૂર્યના) કિરણોનો સમૂહ છે । તે વડે દુરિતાધકારનો નાશ કરેલ હોવાથી આત્મા દેદીપ્યમાન અચિન્ત્ય સૂર્ય (સદૃશ) છે । તે કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, શ્રેષ્ઠ સુખ, મહાવીર્ય, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વલબ્ધિ, ક્ષાયિક દાન, ક્ષાયિક લાભ, ક્ષાયિક ભોગ, ક્ષાયિક ઉપભોગ (જ્યોતિર્વાતાયનાદિ ?) આદિ સ્થિર (ક્ષાયિક) અને અદ્રુત એવા
30 પરમ ગુણોવડે (સદા) પ્રકાશે છે ।

5

10

25

અતે વેડીઓનો સમાન અચન્ત કઢીન ઇવા વેદનીય, નામ, ગોત્ર અને આયુ આ ચાર અવશેષ અઘાતી કર્મોની મૂલ અને ઉત્તર સમસ્ત વર્ષપ્રવૃત્તિઓને છેદીને અનન્ત સ્વભાવનાલા સૂક્ષ્મ, લોકપ્રાપ્તગાહ, અગુરુલ્હુ વગેરે પરમ ગુણોથી પળ તે ભગવાનુ મુક્તિમા શોમે છે । એ સિવાય સમસ્ત કર્મ પ્રવૃત્તિઓનો નાશ થનાથી (૧) પ્રાત થયેલા (અથવા અન્ય વ્યપોહ'નેતિ નેતિ' વડે વર્ણનાતા) અનેક અન્ય ગુણોથી પળ તે સિદ્ધ ભગવત શોમે છે । શુદ્ધ આત્માનો સ્વભાવ ઊર્ધ્વગમન કરવાનો હોનાથી સમસ્ત કર્મોનો ૩૦ નાશ થવા પછી તે જ સમયમા ભગવાનુ લોકાન્નારાના અપ્રભાગ ઉપર જડીને વિરાજિત થાય છે ॥ ૫ ॥

અન્યાકારાપ્તિहेतुर्न च भवति परो येन तेनाल्पहीनः,

प्रागात्मोपात्तदेहप्रतिकृतिरुचिराकार एव ह्यमूर्तः ।

क्षुत्तृष्णाश्वासकासज्वरमरणजरानिष्टયોગપ્રમોહ-

व्यापच्याद्यग्रदुःखप्रभवभवहतेः कोऽस्य सौख्यस्य माता ॥ ६ ॥

5

आत्मोपादानसिद्धं स्वयमतिशयवद्वीतवाधं विशालं,

वृद्धिहासव्यपેતં વિષયવિરહિતં નિઃપ્રતિદ્વન્દ્વભાવં ।

અન્યદ્રવ્યાનપેક્ષં નિરુપમમમિતં શાશ્વતં સર્વકાલં,

ઉત્કૃષ્ટાનન્તસારં પરમસુખમતસ્તસ્ય સિદ્ધસ્ય જાતમ્ ॥ ૭ ॥

સિદ્ધ અવસ્થામાં આત્માનુ પરિમાણ કેટલું રહે છે, અંતિમ શરીરથી ઓછું રહે છે કે અધિક? તે

10 વતાવે છે:—

જે મનુષ્યશરીરથી આ જીવ મુક્ત થાય છે, તેને જ ચરમ શરીર કહે છે। મુક્ત થયા પછી આ જીવનો

આકાર ચરમ શરીરના આકારથી ભિન્ન આકારનો ન હોઈ શકે, અથવા ન તો તે સમસ્ત લોકમાં વ્યાપક હોઈ શકે છે, અથવા ન તો વટવૃક્ષના વીજની માફક અણુમાત્ર હોઈ શકે છે, કારણ કે ત્યાં આકાર વદલવાનું કોઈ

15 પરિભ્રમણમાં આ જીવનો આકાર કર્મોને કારણે વદલતો રહેતો હતો। હવે કર્મોના નષ્ટ થવાથી આકાર ફેરવવાનું કોઈ કારણ નથી। તેથી મુક્ત અવસ્થામાં જીવનો આકાર અતિમ શરીરના આકારે જ રહે છે। તેનું

પરિમાણ અતિમ શરીરથી કંઈક ઓછું જ રહે છે, કારણ કે શરીરના જે જે ભાગોમાં આત્માના પ્રદેશો નથી તેટલું પરિમાણ ઘટી જાય છે। શરીરની અંદર પેટ, નાક, કાન વગેરે પોલા ભાગોમાં જીવ પ્રદેશો હોતા

20 નથી। તેથી એ સિદ્ધ થાય છે કે મુક્ત જીવોનું પરિમાણ અંતિમ શરીરના પરિમાણથી કંઈક ઓછું છે।

આ ઓછાપણું આકારની અપેક્ષા નથી પરંતુ ઘનફલની અપેક્ષા છે। તથા મુક્ત અવસ્થામાં જીવનો આકાર અતિમ શરીરના આકાર સમાન અત્યન્ત દેદીપ્યમાન રહે છે। તથા મુક્ત અવસ્થામાં આત્મા અમૂર્ત હોય છે। સિદ્ધોમા સ્પર્શાદિરૂપ મૂર્તત્વ નથી, તેથી તે અમૂર્તસ્વરૂપ કહેવાય છે।

તથા ક્ષુધા, તૃષ્ણા, શ્વાસ, કાસ (દમ), તાવ, મરણ, વૃદ્ધાવસ્થા, અનિષ્ટયોગ, મોહ, અનેક પ્રકારની આપત્તિઓ અને વીજા પળ દારુણ દુઃખો જેથી ઉત્પન્ન થાય છે એવા ભવ (રાગ-દ્વેષ) નો ભગવાને નાશ કર્યો છે। આ ભવ નષ્ટ થવાથી સિદ્ધ ભગવંતોને જે અનન્ત સુખની પ્રાપ્તિ થઈ છે, તે સુખના પરિમાણને કોણ માપી શકે? અર્થાત્ કોઈ ન માપી શકે ॥ ૬ ॥

સિદ્ધોનું સુખ કેવું હોય છે તે વતાવે છે:—

સિદ્ધ પરમાત્માને જે સુખ હોય છે તે કેવલ આત્માથી જ ઉત્પન્ન થયેલું હોય છે; અન્ય કોઈ પ્રકૃતિ આદિથી ઉત્પન્ન થયેલું નથી, તેથી તે અનિત્ય નથી। તે સુખ સ્વયં અતિશય યુક્ત હોય છે,

30 સમસ્ત વાધાઓથી રહિત હોય છે, અત્યન્ત વિશાલ—અનન્ત હોય છે અને આત્માના સમસ્ત પ્રદેશોમા વ્યાપ્ત થઈને રહે છે। તે સુખ ન ક્યારેય ઓછું થાય છે કે ન તો વધે છે। સાંસારિક સુખ વિષયોથી ઉત્પન્ન થાય છે, સિદ્ધોનું સુખ વિષયોથી ઉત્પન્ન થતું નથી, પરંતુ સ્વાભાવિક હોય છે। સુખનું પ્રતિદ્વન્દ્વિ દુઃખ છે। તે દુઃખથી તેઓ સર્વથા રહિત છે। સંસારી જીવોનું સુખ દુઃખોથી મિશ્રિત છે, પરંતુ

નાર્થ' ક્ષુત્રુદ્વિનાશાદ પિત્રિધરસયુતૈરન્નપાનૈરશુચ્યા,
 ન સ્પૃષ્ટેર્ગન્ધમાલ્યૈર્નહિ મૃદુશયનૈર્ગ્લાનિનિદ્રાઘમાનાત્ ।
 આતઋત્તૈરભાને તદુપશમનસન્દ્રેષજાનર્થતાપદ્,
 દીપાનર્થક્યપદ્વા વ્યપગતિમિરે દૃશ્યમાને સમસ્તે ॥ ૮ ॥
 તાદૃકમમ્પત્સમેતા પિત્રિધનયતપઃસયમજ્ઞાનદૃષ્ટિ
 ચર્યા' સિદ્ધાઃ સમન્તાત્પ્રતિતતપશસો પિથ્થદેવાધિદેવાઃ ।
 ભૂતા ભવ્યા ભવન્ત' સકલનગતિ યે સ્તૂયમાના પિશિષ્ટૈ,
 તાન્ સર્વાન્ નૌમ્યનન્તાન્ નિજિગમિપુરહ તત્સ્વરૂપ ત્રિસન્ધ્યમ્ ॥ ૯ ॥

5

સિદ્ધોનુસુખ હમેશા સુખરૂપ જ હોય છે । સસારિક સુખ વેદનીય કર્મના ઉદયથી થાય છે । તથા પુષ્પમાલા, ચન્દન, ભોજન વગેરે વાદ્ય સામગ્રીની અપેક્ષાગ્રાહુ છે । પરન્તુ સિદ્ધોનુ સુખ વીજા કોઈ દ્રવ્યની અપેક્ષા વિનાનુ 10 હોય છે । તે સિદ્ધોનુ સુખ ઉપમા રહિત છે, અપરિમિત છે, શાશ્વત છે અને સર્વ સમય રહેનારુ છે । તે સુખનુ સામર્થ્ય પરમોચ્છ્રેષ્ઠ છે અને અનન્ત છે । તે સુખ પરમસુખ કહેવાય છે । આનુ સુખ સિદ્ધોને હોય છે ॥ ૭ ॥

જેમ કોઈ જીવને પ્રાણાત વ્યાધિની કોઈ પીડા અથવા દુઃખ ન હોય તો તેને માટે પીડાને શાન્ત કરવા માટે કોઈ ઔષધિની જરૂર નથી, અથવા જે વચ્ચે અધકારનો સર્પથી અભાવ હોય અને વધી વસ્તુઓ સ્પર્શ દેખાતી હોય તો તે વચ્ચે દીપકની કોઈ જરૂર નથી, તે જ પ્રમાણે તે સિદ્ધ ભગવતોની 15 મૂલ અને તરસ ચાલી ગઈ છે તેથી તેમને અનેક પ્રકારના રસોથી પરિપૂર્ણ એવા અન્નજલનુ કોઈ પ્રયોજન નથી । તથા સિદ્ધોને કોઈ પળ જાતની અપવિત્રતાનો સ્પર્શ નથી હોતો તેથી તેમને કેસર, ચન્દન અથવા પુષ્પમાલા વગેરેનુ પળ પ્રયોજન નથી । તેવી જ રીતે તે સિદ્ધ ભગવતોને ગ્લાનિ, નિદ્રા, વગેરેનો સર્પથી અભાવ હોય છે, તેથી તેમને કોમલ શય્યાનુ પળ કોઈ પ્રયોજન નથી ॥ ૮ ॥

તે સિદ્ધ ભગવતો અનન્તજ્ઞાન વગેરે અનેક ઉત્તમ સપત્તિઓથી સહિત છે અને સર્વ નયોની 20 દૃષ્ટિ વિશુદ્ધ એવા તપ, સયમ, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રથી યુક્ત છે । તેમનો યશ ચારે તરફ ફેલાયેલો છે । તેઓ વિશ્વના દેવાધિદેવ છે । ત્રણે લોકના સમસ્ત મન્ય જનો તેઓની સદા સ્તુતિ કરે છે । તે ભૂતકાલમા થયેલા, ભવિષ્યત્ કાલમા થનારા અને વર્તમાન કાલમાં થતા સમસ્ત અનન્ત સિદ્ધોને હુ સિદ્ધ સ્વરૂપને વહુ જરૂરી જ પ્રાપ્ત કરવાનો ઇચ્છાથી ત્રિસન્ધ્ય નમસ્કાર કર છુ ॥ ૯ ॥

આચાર્યભક્તિ:

સિદ્ધગુણસ્તુતિનિરતાનુદ્ધૃતરૂપાગ્નિજાલવહુલવિશેષાન્ ।
 ગુપ્તિભિરભિસમ્પૂર્ણાન્, મુ(યુ)ક્તિયુતસત્યવચનલક્ષિતભાવાન્ ॥ ૧ ॥
 મુનિમાહાત્મ્યવિશેષાન્, જિનશાસનસત્પ્રદીપભાસુરમૂર્તિન્ ।
 સિદ્ધિં પ્રપિત્સુમનસો, વદ્ધરજોવિપુલમૂલધાતનકુશલાન્ ॥ ૨ ॥
 ગુણમણિવિરચિતવપુષઃ, પદ્મદ્રવ્યનિશ્ચિતસ્ય ધાતૃન્ સતતં ।
 રહિતપ્રમાદચર્યાન્, દર્શનશુદ્ધાન્ ગણસ્ય સંતુષ્ટિકરાન્ ॥ ૩ ॥
 મોહછિદુગ્રતપસઃ પ્રશસ્તપરિશુદ્ધહૃદયસુવ્યવહારાન્ ।
 પ્રાસુક્યનિલયાનનધાનાશાવિધ્વંસિચેતસો હતકુપથાન્ ॥ ૪ ॥

10

અનુવાદ

જે આચાર્યો સિદ્ધોના ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ આદિ ગુણોની સ્તુતિ કરવામાં સદા લીન રહે છે । ક્રોધ, માન, માયા, લોભરૂપી અગ્નિના સમૂહના જે અનન્તાનુબંધિ વગેરે અનેક મેદો છે અર્થાત્ કપાયોના મેદો છે તે વધા જેઓ નટ કરી નાશ્યા છે, જે મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ અને કાયગુપ્તિનું પાલન કરે છે, અને જેઓ નિસ્પૃહતા (યુક્તિ) થી યુક્ત એવા સત્ય વચનવદે જગતના પદાર્થોને ઓઢાવે છે, એવા આચાર્યોને હું

15 નમસ્કાર કરું છું ॥ ૧ ॥

મુનિઓમાં જેમનું માહાત્મ્ય વિશેષ છે, જેમની મૂર્તિ જિનશાસનને પ્રકાશિત કરવા માટે દીપક સમાન દેદીપ્યમાન છે, જેમના મનમાં સિદ્ધિપદ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા છે અને જેઓ જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોને વંધાવવાના કારણરૂપ તત્પ્રદોષ, નિહવ્ર, માત્સર્ય આદિ કારણોને નાશ કરવામાં અત્યંત કુશલ છે, એવા આચાર્યોને હું નમસ્કાર કરું છું ॥ ૨ ॥

20 જેઓનું શરીર સમ્યગ્દર્શન વગેરે ગુણરૂપી મણિઓથી સુશોભિત છે, જેઓ જીવાદિક છપ્ દ્રવ્યના નિશ્ચયને જન્મ આપનારા છે અર્થાત્ જેઓ સ્વયં પદ્મદ્રવ્ય વિપયક નિશ્ચયવાળા છે અને વીજાઓને નિશ્ચય કરાવનારા છે, જેમનું ચારિત્ર વિકથા આદિ પ્રમાદથી રહિત છે, જેમનું સમ્યક્દર્શન શંકાદિક દોષોથી રહિત છે અને જેઓ ગચ્છની સંતુષ્ટિને કરનારા છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૩ ॥

25 જેમનું ઉગ્ર તપશ્ચરણ મોહ અને અજ્ઞાનનો નાશ કરનારું છે, જેમનું હૃદય પ્રશસ્ત અને પરિશુદ્ધ છે, તથા વ્યવહાર સુંદર—સ્વપરકલ્યાણકર છે, જેમનું રહેવાનું સ્થાન સમૂર્ચ્છિમાદિ જીવોથી રહિત હોય છે, જેઓ પાપ રહિત હોય છે, જેમનું હૃદય આશા—સ્પૃહાથી સર્વથા રહિત હોય છે અને મિથ્યાદર્શનરૂપી કુમાર્ગનો સદા નાશ કરનારા હોય છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૪ ॥

૪ આ શ્લોકમાં તથા આગળના શ્લોકમાં નમસ્કારસૂચક કોઈ વાક્ય નથી । તે વાક્ય દસમા શ્લોકમાં છે । અને ત્યાં સુધી વધા શ્લોકોનો સમ્બન્ધ છે । તેથી ‘નમસ્કાર કરું છું’ આ વાક્ય ત્યાંથી લેવામાં આવ્યું છે । આગળ પળ ૩૦ એમ જ સમજાવું ।

ધારિતપિલસન્નુષ્ટાન્ , વર્જિતપ્રદુષ્ટપિષ્ઠમણ્ડલનિક્કાન્ ।
સઋલપરિપહજયિનઃ ક્રિયાભિરનિશ પ્રમાદતઃ પરિરહિતાન્ ॥ ૫ ॥

અચલાન્ વ્યપેતનિદ્રાન્, સ્થાનયુતાન્કટદુદ્ગ્લેષ્યાહીનાન્ ।
ત્રિધિનાનાશ્રિતપાસાનલિપ્તદેહાન્ વિનિર્જિતેન્દ્રિયકરિણ ॥ ૬ ॥

અતુલાનુત્કુટિકાસાન્ , મિતિક્તચિત્તાનણ્ડિતસ્વાધ્યાયાન્ ।
દક્ષિણભાવસમગ્રાન્ વ્યપગતમદરાગલોભશઠમાત્સર્યાન્ ॥ ૭ ॥

5

ભિન્નાર્તરૌદ્રપક્ષાન્ સમાવિતધર્મ્મશુનિર્મલહૃદયાન્ ।
નિત્ય પિનદ્વકુગતીન્ પુષ્પાન્ ગન્ધોદયાન્ વિલીનગારવચર્યાન્ ॥ ૮ ॥

જેમના મન, વચન અને કાયા, પાંચે ઇન્દ્રિયો, અને હાથ પગ વગેરેનો વ્યાપાર બધા પાપોથી રહિત હોય છે અને તેથી જેઓ અત્યન્ત શોભે છે । જે મુનિઓનો સમુદાય અધિક દબનો ભાગીદાર બહુદોષવાળો 10 આહાર પ્રહ્ન કરે છે એના મુનિ-સમુદાયથી જેઓ સર્વથી અલગ રહે છે (૧) । જે તપશ્ચર્યાદિ વિશેષ-અનુશ્રાનોથી અનેક પ્રકારના પરીપહોને સદા જીતતા રહે છે અને જેઓ પ્રમાદથી સર્વથી રહિત હોય છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૫ ॥

જેઓ અનેક પરીપહો આપના છતાં પોતાના અનુશ્રાનો અને વ્રતોથી ક્યારેય ચલાયમાન થતા નથી, જેઓ વિશેષે કરીને નિદ્રાથી રહિત હોય છે, જેઓ પ્રાય કાવ્યોત્સર્ગમાં રહે છે, જેઓ અનેક પ્રકારના દુઃખ 15 અને દુર્ગતિને આપનારી દુષ્ટ લેડ્યાઓથી સદા રહિત હોય છે, જેઓએ ત્રિધિપૂર્વક ઘરનો લાગ કર્યો છે, અથવા જેઓના આગમાનુસાર કદરા, વસતિકા વગેરે અનેક પ્રકારના રહેનારાં સ્થાન છે, જેઓ તેલ વગેરેથી માલીશ કરાવતા નથી અને જેઓ ઇન્દ્રિયરૂપી હાથીઓને હમેશા પોતાના વશમાં રાખે છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૬ ॥

સસારમાં જેમની કોઈ ઉપમા નથી, જેઓ સત્કટિકાસન વગેરે કઠણ આસનોથી તપશ્ચરણ 20 કરે છે, જેમનું હૃદય હમેશા પરમાત્મથી રહિત છે, જેમનો સ્વાધ્યાય સદા અલ્પહિત રહે છે, જેમનું દાક્ષિણ્ય પરિપૂર્ણ છે અને જેમના મદ, રાગ, લોભ, અજ્ઞાન અને મત્સરતા ચાલ્યા ગયા છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૭ ॥

જેઓએ આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન રૂપી પક્ષોનો સર્વથી નાશ કર્યો છે, ધર્મધ્યાનની શુભ માનનાથી જેમનું દૃઢ્ય નિર્મલ વન્નુ છે, જેઓએ નરકાદિક દુર્ગતિઓને સદાને માટે રોકી છે, જેઓ અત્યન્ત 25 પવિત્ર છે, જેમની ઋદ્ધિઓ અને તપશ્ચરણનું માહાત્મ્ય અત્યન્ત પ્રશસનીય છે અને જેઓ ગારવ યુક્ત પ્રવૃત્તિઓથી સર્વથી રહિત હોય છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૮ ॥

તરુમૂલયોગયુક્તાનવકાશાતાપયોગરાગસનાથાન્ ।

વહુજનહિતવરચર્યાનિભયાનનધાન્ મહાનુભાવવિધાનાન્ ॥ ૯ ॥

ઈદ્યગુણનંપદાન્ યુગ્માન્ ભક્ત્યા વિશાલયા ચ્ચિયોગાન્ ।

વિધિનાનારતમધ્યાન્ મૃદુલીકૃતદ્યુતકમલગોભિતશિરસા ॥ ૧૦ ॥

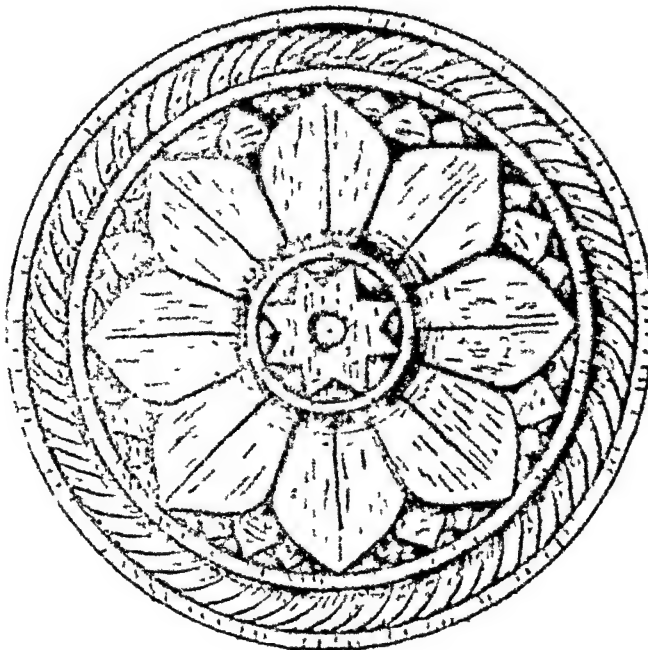
અભિર્નામિ મકલકટુપ્રભવોદયજન્મજગમરણવંધનગુક્તાન્ ।

શિવમચલમનવમધ્યવ્યાહતગુક્તિસૌખ્યમસ્તિત્વિતિ સતતમ્ ॥ ૧૧ ॥

5

તે આચાર્યો વર્ષાકાલમાં વૃક્ષ આદિની નીચે ગોચરતાવસ્થામાં રહે છે, પ્રીત્તરુણમાં આનાપના યાગ ધારણ કરે છે અને શીતકાલમાં અંગારાસાધોગ (ભૂટ્ટી કમ્પામાં રહેતો) ધારણ કરે છે, જેમનાં મન, વચન અને કાર્યાની પ્રવૃત્તિ હમેશા અનેક જીવોના હિતને ધરનારી હોય છે, જેમને સ્વાત પ્રકારના ભયથી નોંધા 10 રહિત હોય છે, જેઓ પાપની રહિત છે, જેમના અણુભાવ (પ્રભાવ) અને વિધાન (કાર્યો) મદાન છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૯ ॥

તે આચાર્યો ઉપર કહેલો મુળોર્ગી મંત્ર રહે, જેમનાં મન, વચન અને કાર્યા અનેક પશ્ચિદો આગ્નિ દેવતાં પણ નિર્ગ્નર વિવિધરૂપક સ્વર રહે છે, અનેક મુળોને ધારણ કરવાથી તેઓ સુદા અણુપ્રધાન છે । અને અણુમ કર્મોના ઉદયથી પ્રાપ્ત ચનાર જન્મ, મરણ, જગ વગેરે નર્મ દોષોના સંબંધથી જેઓ રહિત 15 છે, એવા આચાર્યોને હું અતિ મનિષી વિવિધરૂપક અંતરલિપ્ત વરકલ્પની શોભતા મન્ત્રક વડે નમું છું । એવી મને શિવ, અચલ, નિરાપ, અદ્ય, વાગઓથી રહિત એક સુક્તિસુખ પ્રાપ્ત થાઓ ॥ ૧૦-૧૧ ॥

પદ્મગુરુભક્તિ:

શ્રીમદમરેન્દ્રમુકુટપ્રધાટિતમણિફિરણપારિધારાભિ' ।
 પ્રક્ષાલિતપદયુગલાન્ પ્રણમામિ જિનેશ્વરાન્ ભક્ત્યા ॥ ૧ ॥
 અષ્ટગુણૈઃ સમપેતાન્ પ્રણટદુષ્ટાટકર્મરિપુસમિતીન્ ।
 સિદ્ધાન્સતતમનન્તાન્નમસ્કરોમીદતુષ્ટિસસિદ્ધયૈ ॥ ૨ ॥
 સાચારશ્રુતજલધીન્પ્રતીર્ય શુદ્ધોરુચરણનિરતાનામ્ ।
 આચાર્યાણા પદયુગમલ્લાનિ દધે શિરસિ મેઽહમ્ ॥ ૩ ॥
 મિથ્યાનાદિમદોગ્રધ્વાન્તપ્રધ્વાસિત્રચનસદર્માન્ ॥
 ઉપદેશકાન્ત્રપદ્યે સમ દુરિતારિપ્રણાશાય ॥ ૪ ॥
 સમ્યગ્દર્શનદીપપ્રકાશકા મેયયોધસભૂતાઃ ।
 ભૂરિચરિત્રપતાકાલ્તે સાધુગણાસ્તુ મા પાન્તુ ॥ ૫ ॥
 જિનસિદ્ધસ્રરિદેશકમાધુવરાનમલગુણગણોપેતાન્ ।
 પદ્મનમસ્કારપદૈસ્ત્રિસન્ધ્યમભિનૌમિ મોક્ષલાભાય ॥ ૬ ॥

5

10

અનુવાદ

15

જેઓના ચરણકમલ ઇન્દ્રોના મુશોભિત મુકુટોમા જડેલા મણિઓના કિરણરૂપી જલધારાથી પ્રક્ષાલિત કરવામા આયા છે, એવા શ્રીજિનેશ્વર ભગવતો(—અરિહતો)ને હુ ભક્તિ પૂર્વક પ્રણામ કરુ છુ ॥ ૧ ॥

જેઓ અનતજ્ઞાનાદિ આઠ ગુણોથી અલઘ્ન છે, અને જેઓએ અત્યન્ત દુષ્ટ—દુઃખ દેનાવાળા આઠ કર્મરૂપી શત્રુઓના સમૂહને નષ્ટ કરી નાણ્યો છે, એવા અનન્ત સિદ્ધોને હુ અત્યન્ત ઇષ્ટ એવી મોક્ષલક્ષ્મીને પ્રાત્ન કરવા નમસ્કાર કરુ છુ ॥ ૨ ॥

20

આચાર અને શ્રુત સમુદ્ધોને તરીને જેઓ શુદ્ધ અને પરાક્રમવાળા ચારિત્રનુ પાલન કરવામા સદા તત્પર છે, એવા આચાર્યોના ચરણ કમલોને હુ મસ્તક પર ધારણ કરુ છુ ॥ ૩ ॥

જેઓના વચનોની રચના મિથ્યાનાદિઓના અદ્ધકારરૂપી અધકારને નાશ કરવાવાળી છે, એવા ઉપાધ્યાયોનુ હુ મારા પાપરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવા શરણ લઉ છુ અર્થાત્ તેઓના શરણે જાઉ છુ ॥ ૪ ॥

જેઓ સમ્યગ્દર્શનરૂપી દીપકથી મહ્યજીઓના મનનો અન્યકાર દૂર થરી તેઓના મનને પ્રકાશિત 25 કરનારા છે, જીવોદિક સમસ્ત પદાર્થોના જ્ઞાનથી મુશોભિત છે અને ત્રિવિધ ચારિત્રની પતાકા જેઓએ ફરતાવી છે, એવા સાધુસમુદાયો મારી રક્ષા કરે ॥ ૫ ॥

જેઓ અનેક નિર્મલ ગુણોના સમૂહથી સહિત છે, એવા અરિહત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને ઉત્તમ સાધુઓને હુ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાથી પદ્મ-નમસ્કાર મંત્રના પદોનહે ત્રિસન્ધ્ય નમસ્કાર કરુ છુ ॥ ૬ ॥

30

एष पञ्चनमस्कारः, सर्वपापप्रणाशनः ।

मंगलानां च सर्वेषां, प्रथमं मङ्गलं भवेत् ॥ ७ ॥

श्रीमदहंत्सिद्धाचार्योपाध्यायाः सर्वसाधवः ।

कुर्वन्तु मंगलाः(लं) सर्वे, निर्वाणपरमश्रियम् ॥ ८ ॥

सर्वान् जितेन्द्रचन्द्रान्, सिद्धानाचार्यपाठकान् साधून् ।

रत्नत्रयं च वन्दे, रत्नत्रयसिद्धये भक्त्या ॥ ९ ॥

पान्तु श्रीपादपद्मानि, पञ्चानां परमेष्ठिनाम् ।

लालितानि सुराधीश-चूडामणिमरीचिभिः ॥ १० ॥

प्रातिहार्यैर्जિનાન્ સિદ્ધાન્, ગુણૈઃ સ્થરીન્ સ્વમાતૃભિઃ ।

પાઠકાન્ વિનયૈઃ સાધૂન્, યોગાદ્ગૈરષ્ટભિઃ સ્તુવે ॥ ૧૧ ॥

આ પંચ-નમસ્કાર મંત્ર વધા પાપોને નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોમાં મુખ્ય મંગલ છે ॥ ૭ ॥

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુ આ પાંચે પરમેષ્ઠી મંગલરૂપ છે । તેઓ મને મોક્ષરૂપી પરમ લક્ષ્મી આપે ॥ ૮ ॥

હું રત્નત્રય પ્રાપ્ત કરવા માટે અતિ ભક્તિથી વધા અરિહંતોને, સિદ્ધોને, આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને 15 સાધુઓને અને રત્નત્રયને નમસ્કાર કરું છું ॥ ૯ ॥

ઇન્દ્રોના મુકુટોમાં જડેલાં રત્નનાં કિરણોથી રંજિત એવાં પાંચે પરમેષ્ઠીઓના ચરણ-કમલ મારી રક્ષા કરે ॥ ૧૦ ॥

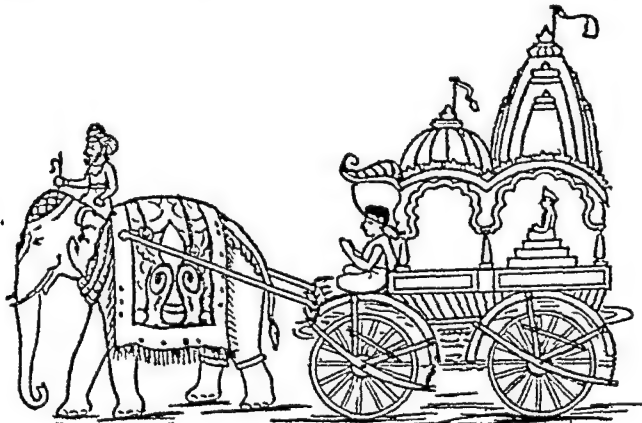
આઠ પ્રાતિહાર્યોથી સહિત અરિહંતો, અનન્તજ્ઞાનાદિ આઠ ગુણોથી સહિત સિદ્ધો, અષ્ટપ્રવચનમાતાથી સહિત આચાર્યો, વિનયથી સહિત ઉપાધ્યાયો અને આઠ યોગાંગોથી સહિત સાધુઓની હું સ્તુતિ કરું છું ॥ ૧૧ ॥

20

परिचय

આચાર્યવર્ય શ્રીપૂજ્યપાદ વિરચિત ‘દશભક્ત્યાદિ સંગ્રહ’ સકલ દિ૦ જૈન પંચાયત, અજમેરથી વીર સં૦ ૨૪૭૩ માં પ્રકાશિત થયેલ, તેમાંથી સિદ્ધભક્તિ, આચાર્યભક્તિ તથા પંચગુરુભક્તિ આ ત્રણ સ્તોત્રો, અત્રે લેવામાં આવ્યાં છે ।

શ્રી પૂજ્યપાદસ્વામી દિગમ્બર જૈન પરંપરામાં એક પ્રૌઢ અને પ્રકાણ્ડ વિદ્વાન્ આચાર્ય થઈ ગયા છે । 25 તેઓ વિક્રમની છઠ્ઠી શતાબ્દિમાં થયા છે । તેમના ‘સર્વાર્થસિદ્ધિ’ ‘સમાધિતંત્ર’ વગેરે ગ્રંથો બહુજ પ્રસિદ્ધ છે ।

श्रीरत्नशेखरसूरिविरचितः 'श्राद्धविधि'प्रकरणान्तर्गतसन्दर्भः

एव श्राद्धस्य स्वरूपमुक्त्वा प्रागुक्ते दिनरात्र्यादिवृत्त्यपेक्षे प्रथम दिनवृत्त्यविधिमाह—

नयकारेण विबुद्धो, सखे सौ सखुलधम्मनियमाई ।

5

पडिकमिज सुई पूदथ, गिहे जिण कुणइ सवरण ॥ ५ ॥

व्याख्या—‘नमो अरिहताण’ इत्यादिना विबुद्धः स श्राद्धं सखुलधर्मनियमादीन् स्मरेत् । अयमर्थं श्रावकेण तावत् स्वल्पनिद्रेण भायम् । पाश्चात्यरात्रौ च यामादिसमये सखाले उत्थातय तत्र सति यथा मिलोप्यमानैर्हलोकिकरूपारलोकिकरूपायसिद्धयादयोऽनेकगुणा, अन्यथा तत् सीदनादयो दोषा ।

लोकेऽप्युक्तम्—

10

“कम्मीणा धणसपडइ, धम्मीणा परलोअ ।

जिहि सुत्ता रवि उग्गमइ, तिहि नरआओ न ओय ॥ १ ॥

निद्रापात्राद्यादिना यदि तथोत्थातु न शक्नोति तदा पञ्चदशमुहूर्त्तां रजनीं तस्या जपन्त्यतोऽपि चतुदशे घाते मुहूर्त्तं उत्तिष्ठेत्, द्रव्याद्युपयोगं करोति—

द्रव्यत—कोऽहं श्राद्धोऽन्यो वा ?

15

क्षेत्रतः—किं स्वगृहेऽन्यत्र वा ? उपरितलेऽधस्तले वा ?

कालतो—रात्रिर्दिनं वा ?

भागत—कायिक्याग्निना पीडितोऽहं न वा ?

एवमुपयोगे दत्ते निद्रानुपरोमे नास्तानि श्वास निरुणद्धि । ततोऽपनिद्रं सन् द्वारं दृष्ट्वा कायिक्यादि चिन्तां करोति । उक्तं च साधुमाश्रित्योपनिर्मुक्तौ—

20

“द्वयाह उग्रोऽग ऊन्माननिरुभणा लोअति ।

रात्रौ च यदि किञ्चित् कार्याद्यन्यस्मै आपयति, तदा मन्दस्वरादिनैत्र, उद्ये स्यात्तु शब्दं वासितगुकारलुकाराद्यपि न कुयात् । रात्रौ तुल्यगणे जागरितगृहगोधादिहस्तजीर्णैर्मक्षिकोपद्रवाधारम्भः, प्रातिप्रेदिमैर्जा स्वस्वारम्भः प्रवर्त्यत । तथा च पानीयाहारिसारधनकारिकाणां निवृत्त्यप्येव शोकसारकपथिकरूपसारमिसारवह्निघटादियत्रप्राहृशिलातुह्यकायिकरजःकुम्भकारलोहकारमूत्रधारपूतसारदास्यकारमद्यकारमात्स्विकमौनिकरागुर्विकलुध्वजतपस्पादारिषतस्करावरकन्ददायकाग्निना मपि परम्परया कुत्राप्यारत्रगृत्तिरिति निरर्थकमनेके दोषा ।

25

तदुक्तं श्रीभगवन्पदे—

जागरिषा धम्मीण, ब्रह्ममीण तु मुत्तया सेया ।

वच्छाहिय भरणीण, अरहिंसु जिणो जयन्तीण ॥ १ ॥

30

निद्राग्रे च तन्नेन भूजलान्निपायुज्योमसु किं तत्त्वमित्याद्यप्येतत्—

अमोभूतत्त्वयोनिद्रा, विच्छेदं शुभहेतवे ।

द्योमनाथगितत्वेण, न पुनरुत्तदायन ॥ १ ॥

बन्धनादिकष्टे तु विपरीतगङ्गावर्त्तादिनाक्षरैः पदैर्वा विपरीतं नमस्कारं लक्षाद्यपि जपेत्, द्विप्रं क्लेशनाशादि स्यात् । करजापाद्यशक्तस्तु सूत्ररत्नरुद्राक्षादिजपमालया स्वहृदयसमश्रेणिस्थया परिधानवस्त्रचरणादावलगन्त्या सर्वेनुलङ्घनादिविधिना जपेत् । यतः—

“अङ्गुल्यग्रेण यज्जप्तं, यज्जप्तं सेरुलङ्घने ।

5 व्यग्रचित्तेन यज्जप्तं, तत्प्रायोऽल्पफलं भवेत् ॥ १ ॥

सङ्कुलाद्विजने भव्यः, सशब्दान्मानवान् शुभः ।

मौनजान्मानसः श्रेष्ठो, जापः श्लाघ्यः परः परः ॥ २ ॥

जपश्रान्तो विभेद् ध्यानं, ध्यानश्रान्तो विशेषजपम् ।

द्वयश्रान्तः पठेत् स्तोत्रं, मित्येवं गुरुभिः स्मृतम् ॥ ३ ॥

10 श्रीपादलिप्तसूरिकृतप्रतिष्ठापद्धतावप्युक्तम्—

“जापस्त्रिविधो मानसोपांगुभाष्यमेदात् तत्र मानसो मनोमात्रप्रवृत्तिनिवृत्तः स्वसंवेद्यः, उपांगुस्तु परैरश्रयमाणोऽन्तः सञ्जल्परूपः, यस्तु परैः श्रूयते स भाष्यः, अयं यथाक्रममुत्तममध्यमाधमसिद्धिषु शान्तिपुष्ट्यभिचारादिरूपासु नियोज्यः, मानसस्य प्रयत्नसाध्यत्वाद् भाष्यस्याधमसिद्धिफलत्वादुपांगुः साधारणत्वान्नियोज्यः इति ।” नमस्कारस्य पञ्चपदीं नवपदीं वाऽनानुपूर्व्यापि चित्तैकाग्र्यार्थं

15 गुणयेत्, तस्य च प्रत्येकमेकैकाक्षरपदाद्यपि परावर्त्यम् ।

यदुक्तमष्टमप्रकाशे—

“गुरुपञ्चकनामोत्था, विद्या स्यात् षोडशाक्षरा ।

जपन् शतद्वयं तस्याः, श्रुतार्थस्यानुयात् फलम् ॥ १ ॥

गुरुपञ्चकं परमेष्ठिपञ्चकं षोडशाक्षरा—“अरिहंतसिद्धआयसियउवज्झायसाहु” रूपा । तथा—

20 शतानि त्रीणि षड्वर्णं, चत्वारि चतुरक्षरम् ।

पञ्चावर्णं जपन् योगी, चतुर्थफलमश्नुते ॥ २ ॥

षड्वर्णं ‘अरिहंत सिद्ध’ इति, चतुरक्षरं ‘अरिहंत’ इति, अवर्णं ‘अकार’ सेव मन्त्रं—

“प्रवृत्तिहेतुरेवैतदमीषां कथितं फलम् ।

फलं स्वर्गापवर्गौ तु, वदन्ति परमार्थतः ॥ ३ ॥”

25 तथा—

नाभिपद्मे स्थितं ध्याये, दकारं विश्वतोमुखम् ।

सिवर्णं मस्तकाभ्योजे, आकारं वदनाभ्युजे ॥ ४ ॥

उकारं हृदयाभ्योजे, साकारं कण्ठपञ्जरे ।

सर्वकल्याणकारीणि, बीजान्यन्यान्यपि स्मरेत् ॥ ५ ॥”

30 ‘असिआरसा’ इति बीजान्यन्यान्यपि ‘नमः सर्वसिद्धेभ्य’ इति ।

मन्त्रः प्रणवपूर्वोऽयं, फलमैहिकमिच्छुभिः ।

ध्येयः प्रणवहीनस्तु, निर्वाणपदकाङ्क्षिभिः ॥ ६ ॥

एवं च मन्त्रविद्यानां, वर्णेषु च पदेषु च ।

विश्लेषं क्रमशः कुर्या, लक्ष्यभावोपपत्तये ॥ ७ ॥

35 जापादेश्च बहुफलत्वं, यतः—

पूजाकोटिसमं स्तोत्रं, स्तोत्रकोटिसमो जपः ।

जपकोटिसमं ध्यानं, ध्यानकोटिसमो लयः ॥ १ ॥

ध्यानसिद्धये च जिनजन्मादिकल्याणकभूम्यादिरूप तीर्थमन्यद्वा स्वास्थ्यहेतु विविक्त स्थानाद्याश्रयेत् ।
यद् ध्यानशतके—

“निच चिअ जुवइपसूनपुसगकुसीलवज्जिय जइणो ।
ठाण विअण भणिअ, विसैसओ भ्राणकालमि ॥ १ ॥
थिरकयजोगाण पुण, मुणीण भ्राणेतु निचलमणाण ।
गाममि जणाइन्ने, सुन्ने रन्ने व न विसैसो ॥ २ ॥
तो जत्थ समाहाण, होइ मणोवयणकायजोगाण ।
भूओउरोहरहिओ, सो देसो हायमाणस्स ॥ ३ ॥
कालो वि सुच्चिअ जहिं, जोगसमाहाणमुत्तम लहइ ।
नउ दिवसनिसावेलाइनियमण झाइणो भणिअ ॥ ४ ॥
जच्चिअ देहावत्था, जिआण झणोवरोहिणी होइ ।
साइज्जा तदवत्थो, ठिओ निसओ निवओ वा ॥ ५ ॥
स गसु वट्टमाणा, मुणओ ज देसकालचिट्ठासु ।
वरकेउलाइलाम, पत्ता यहसो समिअपावा ॥ ६ ॥
तो देसकालचिट्ठा, निअमो ज्ञाणस्स नत्थि समयमि ।
जोगाण समाहाण, जह होइ तहा पयइअव ॥ ७ ॥ इत्यादि ।

5

10

15

नमस्कारश्चात्रामुत्राप्यत्यन्त गुणवत् । उक्त हि महानिशीथे—

“नासेइ चोरसावय, विसहरजलजलणवधणभयाइ ।
चित्तिजतो रक्खस—रणरायभयाइ भावेण ॥ १ ॥”

अन्यत्रापि—

“जाण वि जो पढिज्जइ, जेण जायस्य होइ फलरिद्धि ।
अवसाणे वि पढिज्जइ, जेण मओ सुग्गइ जाइ ॥ १ ॥
आवइहिं पि पढिज्जइ, जेण य लघेइ आवइसयाइ ।
रिद्धीए वि पढिज्जइ, जेण य सा जाइ वित्थार ॥ २ ॥
नवकारइक्कअम्बर, पाव फेडेइ सत्त अयरण ।
पञ्चास च पण, पञ्चसयाइ समग्गेण ॥ ३ ॥
जो गुणइ लक्खमेग, पूणइ चिहीइ जिणनमुक्कार ।
तित्थयरनामगोअ, सो वग्गइ नत्थि सदेहो ॥ ४ ॥
अट्टेवय अट्टसया, अट्टसहस्स च अट्टकोडीओ ।
जो गुणइ अट्टलक्खो, सो तइअमवे लहइ सिद्धि ॥ ५ ॥”

20

25

30

नमस्कारमाहात्म्ये—

इह लोके श्रेष्ठिपुत्रशिवाद्यो दृष्टान्ता यथा—स दृताद्यासक्तो ‘विपमे नमस्कार स्मरेरिति’
पित्रा शिक्षित पितरि मृते व्यसननिर्धनो धनार्थी दुष्टप्रिदण्डिगिरोत्तरसाधनीभूत दृष्णचतुर्दशी
रात्रौ श्मशाने गृहपाणि शयस्याङ्गी भ्रक्षयन् भीतो नमस्कार सम्भार । प्रित्थितेनापि शवेन सं
प्रत्यप्रभूयुता त्रिदण्डेव हत स्वर्णनर सिद्धस्तस्य ततो महर्द्धि शिवश्चैत्याद्यचीकरत्, इत्यादि । 35
परलोके तु घटशमलिकादय, यथा सा स्तेच्छराणविद्धा साधुदत्तनमस्कारात्सिद्धलेशम्य मान्यपुत्री
त्वेनोत्पन्ना भुतसमयमहेभ्योक्तनमस्काराद्यपदधृतेनातिस्मर पञ्चशत्या पोतरागत्य भृगुपुरे शमलिका
विहारोद्गारमकारयदित्यादि । तस्मात् सुतोत्थितेन पूर्वं नमस्कार स्मर्तव्यस्ततो धर्मनगर्या काया ।

અનુવાદ

આ પ્રમાણે શ્રાવકનું સ્વરૂપ કહીને હવે પહેલા કહેલ દિનકૃત્ય, રાત્રિકૃત્ય આદિ છ કૃત્યોમાંથી પ્રથમ દિવસકૃત્યની વિધિ કહે છે :—

અર્થ—નવકાર ગણીને જાગૃત થવું પછી પોતાના કુલ નિયમાદિને સંભારવા । ત્યારવાદ 5 પ્રતિક્રમણ કરી પવિત્ર થઈ જિનમંદિરમાં જિનેશ્વરને પૂજી પચ્ચક્ષાણ કરવું ।

વ્યાખ્યા—“નમો અરિહંતાણ” ઇત્યાદિ નવકાર ગણીને જાગૃત થયેલો શ્રાવક પોતાના કુલ, ધર્મ, નિયમ ઇત્યાદિકનું ચિંતવન કરે ।’ ઇત્યાદિ પ્રથમ ગાયાર્ધનું વિવરણ આ પ્રમાણે છે :—

ઠઠવાનો સમય અને વહેલા ઠઠવાથી લાભ

શ્રાવકે નિદ્રા થોડી લેવી । પાછલી રાત્રે પહોર રાત્રિ વાકી રહે તે વચ્ચે ઠઠવું । તેમ કરવામાં 10 આલોક સંવંધી તથા પરલોક સંવંધી કાર્યનો વરાવર વિચાર થવાથી તે કાર્યની સિદ્ધિ તથા વીજા પળ ઘણા ફાયદા છે । અને તેમ ન કરવામાં આવે તો આલોક અને પરલોક સંવંધી કાર્યની હાનિ વગેરે ઘણા દોષો છે । લોકમાં પળ કહ્યું છે કે :—

અર્થ—કર્મકર લોકો જો વહેલાં ઠઠીને કામે વચ્ચે તો, તેમને ધન મળે છે; ધર્મિપુરુષો વહેલા ઠઠીને ધર્મકાર્ય કરે તો, તેમને પરલોકનું સારું ફલ મળે છે; પરન્તુ જેઓ ન્યોંદય થયા છતાં પળ ઠટતા 15 નથી, તેઓ વલ, વુદ્ધિ, આયુષ્ય અને ધનને હારી જાય છે ॥ ૧ ॥

નિદ્રાવશ થવાથી અથવા વીજા કોઈ કારણથી જો પૂર્વે કહેલા વચ્ચે ન ઠટી શકે તો, પંદર મુહૂર્તની રાત્રિમાં જઘન્યથી ચૌદમે બ્રાહ્મમુહૂર્તે (અર્થાત્ ચાર ઘડી રાત્રિ વાકી રહે ત્યારે) તો જરૂર ઠઠવું જોઈએ ।

દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ અને ભાવનો ઉપયોગ

20 ઠઠતાંની સાથે શ્રાવકે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાલથી તથા ભાવથી ઉપયોગ કરવો । તે આ પ્રમાણે :—
“હું શ્રાવક છું, કે વીજો કોઈ છું?” વગેરે વિચાર કરવો તે દ્રવ્યથી ઉપયોગ ।

“હું પોતાના ઘરમાં છું કે વીજાના ઘેર? મેડા ઉપર છું કે ભોયતલીયે?” ઇત્યાદિ વિચાર કરવો તે ક્ષેત્રથી ઉપયોગ ।

“રાત્રિ છે કે દિવસ છે?” ઇત્યાદિ વિચાર કરવો તે કાલથી ઉપયોગ ।

25 “મન, વચન અથવા કાયાના દુઃખથી હું પીડાયેલો છું કે નહીં?” વગેરે વિચાર કરવો તે ભાવથી ઉપયોગ ।

એમ ચાર પ્રકારે વિચાર કર્યા પછી નિદ્રા વરાવર દૂર ન થઈ હોય તો, નાસિકા પકડીને નિઃશ્વાસને રોકે । તેથી નિદ્રા તદ્દન દૂર થાય ત્યારે દ્વાર (વારણ) જોઈને કાવિકી ચિંતા વગેરે કરે । સાધુની અપેક્ષાથી ઓઘનિર્યુક્તિમાં કહ્યું છે કે—“દ્રવ્યાદિનો ઉપયોગ કરે, નિઃશ્વાસનો નિરોધ કરે અને 30 બારણાં તરફ જુએ ।”

રાત્રે કાર્ય પ્રસંગે કેવી રીતે વોલવું યા વોલાવવું.

રાત્રે જો કાંઈ વીજા કોઈને કામકાજ જણાવવું પડે તો, તે વહુ જ ધીમા સાદે જણાવવું । ઝંચા સ્વરથી ધાસી, ટુંચાર, હુંકાર અથવા કોઈ પળ શબ્દ ન કરવો । કારણ કે તેમ કરવાથી ગરોળી વગેરે હિંસક જીવ જાગે અને માછી પ્રમુખ ક્ષુદ્ર જીવોને ઉપદ્રવ કરે, તથા પડોશના લોકો પળ જાગૃત 35 થઈ પોત પોતાના કાર્યનો આરંભ કરવા લાગે । જેમકે, પાણી લાવનારી તથા રાંધનારી સ્ત્રી, વેપારી,

શોક કરનાર, મુસાફર, રોડીત, માઠી, રહેંટ ચલાવનાર, ઘડી પ્રમુખ યત્રને ચલાવનાર, સલાટ, ઘાંઘી, ધોવી, કુમ્હાર, હુદાર, સૂયાર, જુગારી, શલ્લ તૈયાર કરનાર, કલાલ, માટી, કસાર્દ, િકારી, ઘાતપાત કરનાર, પરતીગમન કરનાર, ચોર, વાઢ પાઢનાર, ઇત્યાદિ લોકોને પરપરાં પોતપોતાના નિંધ વ્યાપારને વિષે પ્રવૃત્તિ કરાવનાનો તથા ત્રીજા પળ નિર્રુપ્ત અનેક દોષ લાગે છે । શ્રીમગ્નતી સુત્રમા મહુ છે કે— “ત્ર્મા પુરુષો જાગતા અને અધર્મી પુરુષો સુતા હોય તે સારા જાણવા । એવી રીતે વત્સ દેશના રાજા 5 શતાનિકની ગ્રહેન જયતીને શ્રીમહાવીર સ્વામીએ કહ્યું છે ।”

કઈ નાઢી અને કયા તત્ત્વથી શુ લાભ થાય તેનો વિચાર—

નિદ્રા જતી રહે ત્યારે સ્વરશાલ્લના જાળ પુરુષે પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ તત્ત્વોમા કયુ તત્ત્વ શ્વાસોચ્છ્વાસમા ચાલે છે, તે તપાસવું । કહ્યું છે કે —“પૃથ્વીતત્ત્વ અને જલતત્ત્વને વિષે નિદ્રાનો ત્યાગ કરવો શુભકારી છે, પળ અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ તત્ત્વોને વિષે તો તે દુઃખદાયક છે । 10 શુક્લપક્ષના પ્રાતઃકાલમા ચન્દ્રનાટી અને કૃષ્ણપક્ષના પ્રાતઃકાલમા સૂર્યનાટી સારી જાણવી । શુક્લપક્ષમા અને કૃષ્ણપક્ષમા ત્રણ દિવસ—એકમ, બીજ અને ત્રીજ સુત્રી પ્રાતઃકાલમા અનુક્રમે ચન્દ્રનાટી અને સૂર્યનાટી શુભ જાણવી । અજનાઢી પઢવેથી માટીને પહેલા ત્રણ દિવસ (ત્રીજ) સુધી ચન્દ્રનાટીમા વાયુતત્ત્વ વહે, તે પછી ત્રણ દિવસ (ચોથ, પાંચમ અને છઠ) સુધી સૂર્યનાટીમા વાયુતત્ત્વ રહે, એ રીતે આગલ ચાલે તો શુભ જાણવું, પળ એથી ઊલટું એટલે પહેલા ત્રણ દિવસ સૂર્યનાટીમા વાયુતત્ત્વ અને પાછલા ત્રણ દિવસમા 15 ચન્દ્રનાટીમા વાયુતત્ત્વ એ પ્રમાણે ચાલે તો દુઃખદાયી જાણવું । ચન્દ્રનાટીમા વાયુતત્ત્વ ચાલતા છતાં જો સૂર્યનો ઉદય થાય તો સૂર્યના અસ્ત સમયે સૂર્યનાટી શુભ જાણવી તથા જો સૂર્યને ઉદયે સૂર્યનાટી વહેતી હોય તો અસ્તને સમયે ચન્દ્રનાટી શુભ જાણવી ।”

વાર, સન્નાતિ અને ચન્દ્રરાશિમા રહેલ નાટીનું ફલ

કેટલાકના મતે વારને અનુક્રમે સૂય ચન્દ્રનાટીના ઉદયને અનુસરી ફલ જણાવેલ છે તે આ 20 રીતે —‘રવિ, મંગલ, ગુરુ અને શનિ આ ચાર વારને વિષે પ્રાતઃકાલમા સૂર્યનાટી તથા સોમ, બુધ અને શુક્ર એ ત્રણ વારને વિષે પ્રાતઃકાલમા ચન્દ્રનાટી વહેતી હોય તે સારી’ । કેટલાકના મતે સન્નાતિના અનુક્રમથી મર્ય અને ચન્દ્રનાટીનો ઉદય કહેલો છે । તે આ રીતે — ‘મેય સન્નાતિ વિષે પ્રાતઃકાલમા સૂર્યનાટી અને વૃષભ સન્નાતિને વિષે ચન્દ્રનાટી સારી ઇત્યાદિ ।’ કેટલાકના મતે ચન્દ્રરાશિના પરાવર્તનના ક્રમથી નાટીનો વિચાર છે, જેમ કે—‘સૂર્યના ઉદયથી માઢીને એકેક નાટી અઢી ઘડી નિરતર વહે છે । રહેંટના ઘડા 25 જેમ અનુક્રમે વારવાર ભરાય છે અને ખાલી થાય છે તેમ નાટીઓ પળ અનુક્રમે ફરતી રહે છે । છત્રીગ ગુરુ વર્ણ (અક્ષર) નો ઉચ્ચાર કરતા જેટલો કાઢ લાગે છે, તેટલો કાલ પ્રાણવાયુને એક નાટીમાથી ત્રીજી નાટીમા જતા લાગે છે ।’

પાંચ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ, ક્રમ, કાલ, તથા તેનું ફલ

એવી રીતે પાંચ તત્ત્વોનું પળ સ્વરૂપ જાણવું, તે આ પ્રમાણે —“અગ્નિતત્ત્વ ઝુચુ, જલતત્ત્વ 30 નોંચુ, વાયુતત્ત્વ આહુ, પૃથ્વીતત્ત્વ નાસિકાપુટની અંદર અને આકાશતત્ત્વ સર્ગ વાજુ વહે છે । વહેતી મય અને ચન્દ્રનાટીમા અનુક્રમે વાયુ, અગ્નિ, જલ, પૃથ્વી, અને આકાશ એ પાંચ તત્ત્વો વહે છે અને એ ક્રમ દરમિયાન જાણવો । પૃથ્વી તત્ત્વ પચાસ, જલતત્ત્વ ચાલીસ, અગ્નિતત્ત્વ ત્રીસ, વાયુતત્ત્વ વીસ અને આકાશતત્ત્વ દસ પલ વહે છે । પૃથ્વી અને જલતત્ત્વ વહેતા હોય ત્યારે શાન્ત્યાદિ કાર્યોમા સુદર ફલ પ્રાપ્ત થાય છે ।

ક્રૂર તથા અસ્થિરાદિ કાર્યને વિપે અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ એ ત્રણ તત્ત્વોથી સારું ફલ થાય છે । આયુષ્ય, જય, લાભ, ધાન્યની ઉત્પત્તિ, વૃદ્ધિ, પુત્ર, સંગ્રામ, પ્રશ્ન, જવું અને આવવું એટલા કાર્યમાં પૃથ્વીતત્ત્વ અને જલતત્ત્વ શુભ છે, અગ્નિતત્ત્વ અને વાયુતત્ત્વ શુભ નથી । પૃથ્વીતત્ત્વ હોય તો કાર્યસિદ્ધિ ધીરે ધીરે અને જલતત્ત્વ હોય તો તરત જ જાળવી ।”

5 ચન્દ્ર-સૂર્ય-નાડી વહે ત્યારે ક્યા કરવા યોગ્ય કાર્યો છે ?

“પૂજા, દ્રવ્યોપાર્જન, વિવાહ, કિલ્લાદિનું અથવા નદીનું ઉલ્લઘન, જવું, આવવું, જીવિત, ઘર-ક્ષેત્ર ઇત્યાદિકનો સંગ્રહ, खरीदવું, વેચવું, વૃદ્ધિ, રાજાદિકર્તા સેવા, રેતી, શત્રુનો જય, વિદ્યા, પદ્મામિષેક ઇત્યાદિ શુભ કાર્યમાં ચન્દ્રનાડી વહેતી હોય તો શુભ છે । તેમ જ કોઈ કાર્યનો પ્રશ્ન અથવા કાર્યનો આરંભ કરવાને સમયે ડાઘી નાસિકા વાયુથી પૂર્ણ હોય, અથવા તેની અંદર વાયુ પ્રવેશ કરતો હોય, તો નિશ્ચે કાર્યસિદ્ધિ થાય ।” બંધનમાં પડેલા, રોગી, પોતાના અધિકારથી ભ્રષ્ટ થયેલા પુરુષોના પ્રશ્ન, સંગ્રામ, શત્રુનો મેલાપ, સહસા આવેલો ભય, સ્નાન, પાન, ભોજન, ગર્હ વસ્તુની શોધલેઠ, પુત્રને અર્થે સ્ત્રીનો સંયોગ, વિવાદ તથા કોઈ પળ ક્રૂર કર્મ એટલી વસ્તુમાં સૂર્યનાડી સારી છે ।”

સૂર્ય તથા ચન્દ્ર વન્ને નાડીમાં કરવા યોગ્ય વિશિષ્ટ કાર્યો

કોઈ ઠેકાણે એમ કહેલ છે કે “વિદ્યાનો આરંભ, વીક્ષા, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ, વિવાદ, રાજાનું દર્શન, ગીત ઇત્યાદિ તથા મન્ત્રયન્ત્રાદિકનું સાધન એટલા કાર્યમાં સૂર્યનાડી શુભ છે । જમણી અથવા ડાઘી જે નાસિકામાં પ્રાણવાયુ એકસરખો ચાલતો હોય, તે વાજુનો પગ આગળ મૂકીને પોતાના ઘરમાંથી વહાર નીકળવું । સુખ, લાભ અને જયના અર્થે પુરુષોએ પોતાના દેવાદાર, શત્રુ, ચોર, ઝગડાખોર ઇત્યાદિકને પોતાના શૂન્યાગે (ડાઘી વાજુ ?) રાખવા । કાર્યસિદ્ધિની ઇચ્છા કરનાર પુરુષોએ સ્વજન, પોતાનો સ્વામી, ગુરુ તથા વીજા પોતાના હિતચિંતક એ સર્વ લોકોને પોતાનાં જીવાગે (જમણી વાજુ ?) રાખવા । પુરુષે વિદ્યાના ઉપરથી ઝઠતાં જે નાસિકા પવનના પ્રવેશથી પરિપૂર્ણ હોય, તે નાસિકાના ભાગનો પગ પ્રથમ ભૂમિ ઉપર મૂકવો ।”

નવકાર ગણવાનો વિધિ

શ્રાવકે ઉપર્યુક્ત વિધિથી નિદ્રાનો ત્યાગ કરીને પરમ મંગલને અર્થે અત્યંત વહુમાનપૂર્વક નવકાર મંત્રના વર્ણોનું કોઈ ન સામઢે એવી રીતે (મનમાં) સ્મરણ કરવું । કહ્યું છે કે :—‘શય્યામાં રહ્યા રહ્યા નવકાર ગણવો હોય તો, સૂત્રનો અવિનય નિવારવાને માટે મનમાં જ ગણવો ।’ વીજા આચાર્યો તો એમ કહે છે કે—‘એવી કોઈ પળ અવસ્થા નથી કે જેની અંદર નવકાર મન્ત્ર ગણવાનો અધિકાર ન હોય, એમ માનીને “નવકાર હંમેશ માફક ગણવો । આ વન્ને મતો પ્રથમ પંચાશકની વૃત્તિમાં કહ્યા છે । શ્રાદ્ધદિનકૃત્યમાં તો એમ કહ્યું છે કે ‘શય્યાનું સ્થાનક મૂકીને નીચે ભૂમિ ઉપર વેસી ભાવવંધુ તથા જગતના નાથ નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરવું ।’ યતિદિનચર્યામાં આ રીતે કહ્યું છે કે, ‘રાત્રિને પાછલે પહોરે વાલ, વૃદ્ધ ઇત્યાદિ સર્વ સાધુઓ જાગે છે અને સાત આઠ વાર નવકાર મંત્ર ગણે છે ।’ એવી રીતે નવકાર ગણવાનો વિધિ જાણવો ।

જપના પ્રકાર—કમલવંધજપ, હસ્તજપ વગેરે

નિદ્રા કરીને ઉઠેલો પુરુષ મનમાં નવકાર ગણતો શય્યાનો ત્યાગ કરે, પવિત્ર ભૂમિ ઉપર ઉભો રહી અથવા પદ્માસન કે સુખાસને વેસી પૂર્વ દિશાએ કે ઉત્તર દિશાએ મુખ કરી અથવા જિનપ્રતિમા કે સ્થાપનાચાર્ય સમુખ ચિત્તની એકાગ્રતા વગેરે કરવાને અર્થે (૧) કમલવંધથી અથવા (૨) હસ્તજપથી નવકાર

मन्त्र गणे । (१) तेमा कल्पित आठ पत्राळा कमळनी कर्णिकामा प्रथम पद स्थापन करवु । पूर्व, दक्षिण, पश्चिम तथा उत्तर दिशाना दळ उपर अनुक्रमे नीजु, नीजु चोथु अने पांचमु पद स्थापन करवु अने नैर्ऋत्य, वायव्य, अग्नि अने ईशान ए चार कोण दिशामा बाकी रहेला चार पद अनुक्रमे स्थापन करवा ।

श्रीहेमचन्द्रमूरिजीए योगशास्त्रना आठमा प्रकाशमा कळु छे के “आठ पाखडीना श्वेतकमलनी कर्णिकाने विषे चित्त स्थिर राखीने त्या पत्रिन् सात अक्षरानो मन्त्र—‘नमो अरिहताण’ नु चितवन करवु । 5 पूर्वादि चार दिशानी चार पाखडीने विषे अनुक्रमे सिद्धादि चार पदनु अने विदिशाने विषे बाकीना चार पदनु चितवन करवु । मन, वचन अने कायानी शुद्धिची जो ए रीते एकसो आठ चार मोन राखीने नवकारनु चितवन करे, तो तेने भोजन करवा छता पण उपवासनु फल भयस्य मळे छे ।” नद्यावर्त, शखावर्त इत्यादि प्रकारची हस्तजप करे तो पण इष्टसिद्धि आदिक घणा फलनी प्राप्ति थाय छे । कळु छे के—“जे भव्य हस्तजपने विषे नद्यावर्त बार सख्याए नव बार एटले हाथ उपर फरता रहेला बार स्थानक (वेढाओ) 10 ने विषे नव वखत अर्थात् एक सो ने आठ बार नवकार मन्त्र जपे, तेने पिशाचादि ‘यन्त्रो उपद्रव करे नहीं । वधनादि सकृद होय तो विपरीत (उलटा) शस्त्रार्त्तची अक्षरोना के पदोना विपरीत क्रमची नवकार मन्त्रो लक्षादि सख्या सुधी पण जप करयो, जेची क्लेशनो नाश वगैरे तरत ज थाय ।

उपर कहेलो कमलत्रय जप अथवा हस्तजप करवानी शक्ति न होय तो, मृत्र, रत्न, रत्नाक्ष इत्यादिकनी नोकारवाली पोताना हृदयनी समश्रेणिमां राखी पहेरेला वलने के पगने स्पर्श करे नहि, एवी 15 रीते धारण करवी अने मेरुनु उड्डघन न करता विधि प्रमाणे जप करयो । केम के—“अगुलिना अभ्रमागधी, व्यग्र चित्तची तथा मेरुना उड्डघनची करेलो जप प्राय अल्प फलने आपनारो थाय छे । लोहसमुदायमा जप करवा करता एकान्तमां जप करयो ते, मन्त्राक्षरानो उच्चार करीने करवा करता मौनपणे करवो ते अने मौनपणे करवा करता पण मननी अदर करयो ते श्रेष्ठ छे ।” ए त्रणे जपमा पहिला करतां बीजो अने बीजा करता त्रीजो श्रेष्ठ जाणयो । “जप करता थाकी जाय तो ध्यान करवु अने ध्यान करता थाकी 20 जाय तो जप करवो तेमज वजेची थाकी जाय तो स्तोत्रनो पाठ करवो एम गुरुमहाराजे कळु छे ।”

श्रीपादल्लिप्तमूरिजीए रचेली प्रतिष्ठापद्धतिमा पण कळु छे के —“मानस, उपाशु अने भाष्य एम जापना त्रण प्रकार छे । केवल मनोवृत्तिची उत्पन्न भयेलो अने मात्र पोते ज जाणी शके तेने मानसजाप कहे छे । बीजी व्यक्ति सामळे नही तेवी रीते मनमा बोलना पूर्वक जे जाप करवामा आवे तेने उपाशु जाप कहे छे । तथा बीजा सामळी शके तेवी रीते जाप करवामा आवे तेने भाष्यजाप 25 कहेवामा आवे छे । पहिलो मानस जाप शान्ति वगैरे उत्तम काया माटे, बीजो उपाशु जाप पुष्टि वगैरे मध्यम कोटिना कामोने माटे अने त्रीजो भाष्य जाप जारण, मारण वगैरे अधम कोटिना कार्यों माटे साधक तेनो उपयोग करे छे । मानस जाप अति प्रयत्नवडे साध्य छे अने भाष्य जाप हलका फलने आपनारो छे, तेची सोने माटे साधारण एवा उपाशु जापनो उपयोग करवो जोईए ।

नवकारना सोळ, छ, चार अने एऊ अक्षरानो विचार—

30

चित्तनी एकाग्रता माटे सावके नवकारना पाच अथवा नव पदोने अनानुपूर्वीची पण गणना जोईए अने साधक तो त्यासुधी करे के नवकारना प्रत्येक पद अने अक्षरने पण फेरवीने गणे । योगशास्त्रना आठमा प्रकाशमा कळु छे के —“अरिहत-सिद्ध-आपरिअ-उवग्गाय-साहु” ए पच परमेष्ठिना नामरूप सोळ अक्षरानो विधानो बसो वार जाप करे तो उपवामनु फल मळे, तेम ज ‘अरिहत-सिद्ध’ ए छ अक्षरानो मन्त्र त्रणसो वार, ‘अरिहत’ ए चार अक्षरानो मन्त्र चारसो वार अने ‘अ’ ए एक 35

અક્ષરના મન્ત્રને પાંચસો વાર જાપ કરનાર ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ।” આ ફલ જાપમાં જીવની સત્પ્રવૃત્તિ થાય એ માટે જ જણાવેલ છે, વાકી તો વાસ્તવિક રીતે નવકારના જપનું ફલ સ્વર્ગ અને મોક્ષ છે । તે ઉપરાંત ‘અસિઆડસા નમઃ’ ને અંગે જણાવ્યું છે કે ‘અ’ નામિકમલને વિષે, ‘સિ’ મસ્તકને વિષે, ‘આ’ મુખ-કમલમાં, ‘ઉ’ હૃદયકમલમાં અને ‘સા’ કંઠને વિષે સ્થાપીને પળ ધ્યાન કરવું । આ ઉપરાંત સર્વકલ્યાણ-
5 કર એવા ‘નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ’ વગેરે વીજા મંત્રોનું પણ સ્મરણ કરી ચિત્તની એકાગ્રતા કરવી ।

ऐहिक फलनी इच्छावाळा पुरुषोए ‘ॐ नमो अरिहंताणं’ इत्यादि ॐकारपूर्वक आ नवकार मन्त्र गणवो । पण जेमने केवल निर्वाणपद—मोक्षपद प्राप्तिनी ज कामना होय तेओए ॐकार रहित नवकारनु ध्यान करवु । आवी रीते वर्ण, पद वगेरे जुदां जुदां पाडी अरिहंतादिकना ध्यानमां लीन थवा माटे अनेक रीतिओ क्रमशः योजवी । जापादिक बहु फलने आपनारां छे । कहूं छे के:—

10 ‘क्रोडो पूजा समान एक स्तोत्र छे, क्रोडो स्तोत्र समान एक जाप छे, क्रोडो जाप सरखुं एक ध्यान छे अने क्रोडो ध्यान समान एक लय एटले चित्तिनी एकाग्रता छे ।’

ધ્યાનનાં સ્થલ અને કાલાદિકનો વિચાર

ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે જિનેશ્વર ભગવંતોના જન્મ વગેરે કલ્યાણકર્તા ભૂમિઓ, તીર્થસ્થાનો તેમ જ પવિત્ર તથા એકાન્ત સ્થલનો સાધકે ઉપયોગ કરવો જોઈએ । તે માટે ધ્યાનશતકમાં કહ્યું છે કે:—“સ્ત્રી,
15 પશુ, નપુંસક તથા કુશીલ (વેશ્યાદિ) થી રહિત મુનિનું સ્થાન હોવું જોઈએ અને ધ્યાન અવસ્થામાં પણ આવું જ સ્થાન આવશ્યક છે ।” આ સ્થાનની અપેક્ષા સામાન્ય સાધકો માટે છે પણ જેમણે મન, વચન અને કાયાના યોગ સ્થિર કર્યા હોય અને ધ્યાનમાં નિશ્ચલ રહી શકતા હોય તેવા મુનિઓ તો ગમે તેવા માણસોથી ભરપૂર લક્ષ્માં, રણમાં, અરણ્યમાં, સ્મશાનમાં કે શૂન્ય સ્થલમાં એક સરખી રીતે ચિત્તની સ્થિરતા કેળવી શકે છે । આથી જ્યાં મન, વચન અને કાયાની સ્થિરતા રહે અને કોઈ પણ જીવને પોતાનાથી હરકત ન થાય
20 તેવું સ્થાન ધ્યાન માટે યોગ્ય છે । જેવી રીતે સ્થાન માટે કહ્યું તેવી જ રીતે કાલ માટે પણ જાણવું । જે સમયે મન, વચન, કાયાના યોગ ઉત્તમ સમાધિમાં રહેતા હોય તે સમયે ધ્યાન કરવું । ધ્યાન માટે રાત્રિ કે દિવસનો કોઈ જાતનો કાલભેદ નથી । સાધકે એટલું ધ્યાન વિચારવું કે જે સમય પોતાના દેહને પીડાકારી ન હોય, તે સમય ધ્યાન માટે યોગ્ય સમજવો । ધ્યાન પદ્ધાસને કરવું, ઉભા રહીને કરવું, વેસીને કરવું કે કંઈ રીતે કરવું તેનો પણ ધ્યાન નિયમ નથી । કારણ કે સર્વ કાલમાં, સર્વ દેશમાં અને ભિન્ન ભિન્ન સર્વ
25 અવસ્થામાં સાધક મુનિઓ કેવલજ્ઞાન પામ્યા છે; માટે ધ્યાનના સંબંધમાં દેશનો, કાલનો અને દેહની અવસ્થાનો કોઈ પણ નિયમ સિદ્ધાન્તમાં કહ્યો નથી । અર્થાત્ મન, વચન અને કાયાના યોગ સમાધિમાં રહે તેવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ ।

દરેક અવસ્થામાં નવકારની ઉપકારકતા

નવકાર મંત્રનું સ્મરણ આ લોક અને પરલોક વન્નેમાં ઘણું જ ઉપકારક છે । મહાનિશીથ
30 સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—‘નવકાર મન્ત્રનું ભાવથી ચિંતન કર્યું હોય તો ચોર, જંગલી પ્રાણી, સર્પ, પાણી, અગ્નિ, વંધન, રાક્ષસ, સંગ્રામ અને રાજાનો ભય નાશ પામે છે । તેમ જ અન્ય ગ્રયોમાં પણ કહ્યું છે કે:—બાલકનો જન્મ થાય ત્યારે નવકાર ગણવો, કારણ કે તેથી ઉત્પન્ન થનાર જીવને ભવિષ્યમાં સારા ફલની પ્રાપ્તિ થાય, અને મરણ સમયે પણ તેને નવકાર સંભળાવવો, જે સંભળાવવાથી શુભ અધ્યવસાય થતાં સદ્ગતિ મળે । આપત્તિઓમાં નવકાર ગણવાથી આપત્તિઓ નાશ પામે છે । ઋદ્ધિ-સિદ્ધિના
35 પ્રસંગમાં પણ હરહંમેશ નવકાર-મંત્રનું સ્મરણ કરવું । તેથી ઋદ્ધિ સ્થિર રહેવા પૂર્વક વૃદ્ધિ પામે છે ।’

નવકાર ગણગાથી કેટલુ પાપ યપે તેનો વિચાર

શાસ્ત્રમા જણાવ્યું છે કે નવકારનો એક અક્ષર ગણવાથી સાત સાગરોપમનુ પાપ યપે, તેનું એક પદ ગણવામા આવે તો પચાસ સાગરોપમનુ પાપ ઓછું થાય । તેમ જ એક સંપૂર્ણ નવકાર પાચસો સાગરોપમનુ પાપ યપાવે । જે મન્ય જીવ ત્રિપિપૂર્વક શ્રીજિનેશ્વર ભગવતની વ્રજા કરીને એક લાલ નવકાર મન્ત્ર ગણે તો તે શક્તિ રહિત તીર્થંકર નામકર્મ વાપે છે । જે જી । આઠ જોડ, આઠ લાલ, આઠ હજાર, આઠ સો અને આઠ 5 (૮૦૮૦૮૮૦૮) વાર નવકાર મન્ત્ર ગણે તે ત્રીજે ભવે મુક્તિ પામે છે ।

નવકાર સ્મરણથી આ લોક અને પરલોક ફલ સબન્ધી દૃષ્ટાન્ત

નવકાર માહાત્મ્ય ઉપર આ લોકના ફલ સબન્ધમા શ્રેષ્ઠપુત્રક શિવકુમારનું દૃષ્ટાન્ત —

‘શિવકુમાર જુગદુ વગેરે રમગાથી મયકર દુર્વ્યસની બન્યો હતો તેથી, પિતાએ તેને શિશ્વામળ આપી કે વ્યારે તું કોઈ મયક્ર્કર મુશ્કેલીમા આવી પડે ત્યારે નવકાર મન્ત્ર ગણજે । સમય જતા પિતા 10 મૃત્યુ પામ્યા । શિવકુમાર ધન ધોઈ વેઠો, અને ધનની લાલચે કોઈ સુવર્ણ પુરુષ સાધતા ત્રિદહીનો ઉત્તર સાગર થયો । અધારી ચૌદસની રાત્રિએ શ્મશાનમાં ત્રિદહીએ તેને શબના પગ ઘસવાનું કામ મળાવ્યું । ત્રિદહીની ગોઠવણ એવી હતી કે શબ મન્ત્રવિધિ પૂર્ણ થયે ઉત્તર સાધકને હણે અને તેમાથી સુવર્ણપુરુષ થાય, તે મેલવી અલખડ સુવર્ણ નિધાન પ્રાપ્ત કરવું । શબનો પગ ઘસતાં શિવકુમારના મનમા મયનો સંચાર થયો । તેને પિતાનું વચન યાદ આવ્યું, આથી તેણે મનમા નવકાર મનનો જાપ શરૂ 15 કર્યો । ઝડપે ઝડપે પગ ઉત્તરસાગરને નવકાર મન્ત્રની શક્તિના પ્રતાપે હળી શક્યું નહિ । શબ ક્રોધિત થઈ ત્રિદહીને હણ્યો અને તેમાથી સુવર્ણપુરુષ થયો, આ સુવર્ણપુરુષ શિવકુમારે ગ્રહણ કર્યો । ત્યાર પછી શિવકુમાર સુધરી ગયો, ધર્મમા સ્થિર થયો અને તેણે લક્ષ્મીનો ઉપયોગ જિનમંદિર વધાવના વગેરે સારા કાર્યમા કર્યો ।’

પરલોકના ફલ સબન્ધમા વડ ઉપર રહેલ સમઝીનું દૃષ્ટાન્ત છે—‘સિંહલાધિપતિ રાજાની પુત્રી 20 પિતા સાથે સમામા વેઠી હતી, તેમામા એક પુરુષને સમામા ઢીંક આવી । ઢીંક પછી તુર્તે તે પુરુષે ‘નમો અરિહતાળ’ કવું । આ પદ સામઝતા રાજકુમારીને મૂર્છા આવી અને તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું । મૂર્છા વઝ્યા પછી રાજકુમારીએ પિતાને પોતાના પૂર્વ મનની યાત્ર વહી અને જણાવ્યું કે હું પૂર્વમનમા સમઝી હતી । એક પારનીએ મને વાળ માર્યું । હું મૂર્છા યાદીને નીચે પડી તરફડતી હતી તેમામા એક મુનિરાજે મને નવકાર મનનું સ્મરણ કરાવ્યું । આ સ્મરણથી હું આપને ત્યાં પુત્રીરૂપે અવતરી છું । ત્યારપછી રાજકુમારી પચાસ 25 ગણાળ મરી પોતાના સમઝીપણાનો દેહ ત્યાં આગળ પડ્યો હતો તે મરુચમા આવી અને ત્યાં સમલિત્તાવિહાર કરાવ્યો ।

આ રીતે ઉઠતા નવકાર મન્ત્ર ગણવો જોઈએ તેની વ્યાલ્યા થઈ ।

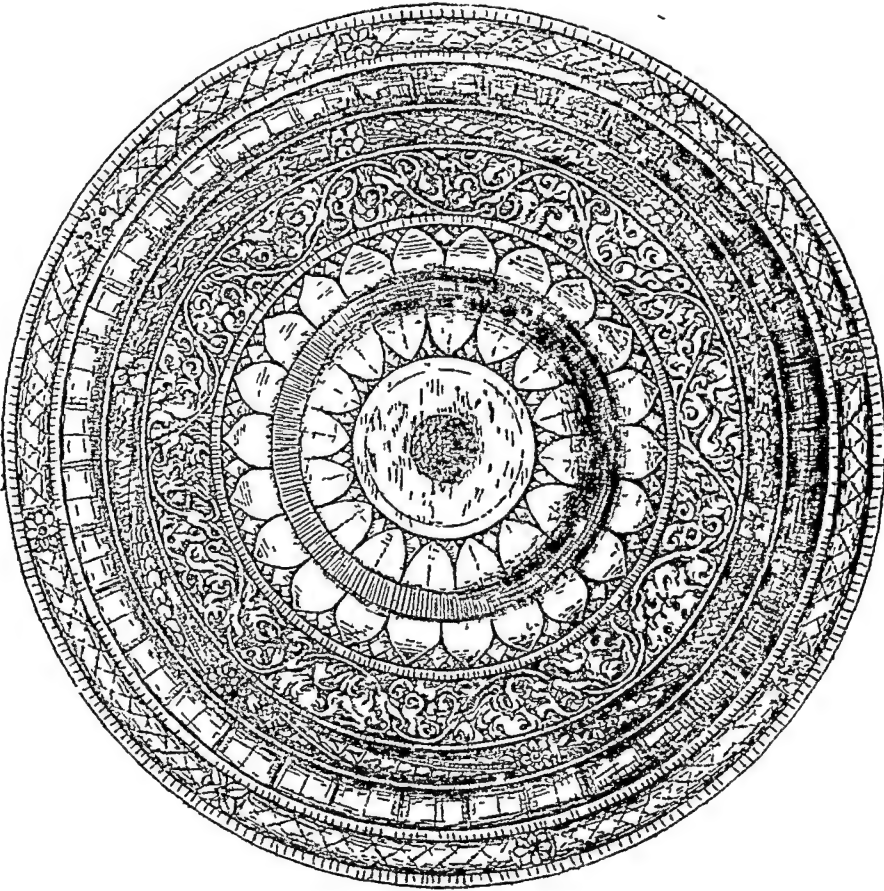
ધર્મજાગરિકા

નવકારમન્ત્રના સ્મરણ પછી ધર્મજાગરિકા કરવી ।

પરિચય

યુગપ્રધાન તપાગચ્છીય શ્રીસોમસુન્દરસૂરિજીના શિષ્ય અને ‘સંતિકરં’ સ્તોત્રના કર્તા શ્રીમુનિ-સુન્દરસૂરિજીની ૫૪ મી પાટે થયેલા શ્રીરત્નગેખરસૂરિ વિરચિત અને શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર સંસ્થાથી વીર સં. ૨૪૬૬ માં પ્રકાશિત ‘શ્રીશ્રાદ્ધવિધિપ્રકરણ’ નામક ગ્રંથથી આ સન્દર્ભ તારવવામા 5 આવેલ છે । આ ગ્રંથની રચના વિ. સં. ૧૫૦૬ માં થઈ છે એમ તેઓશ્રીએ મૂળગ્રંથ ઉપર સ્વોપજ્ઞ ૬૭૬૧ શ્લોક પ્રમાણ ‘શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી’ નામક વૃત્તિની પ્રશસ્તિમાં સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું છે ।

ગુજરાતી અનુવાદ પં. મફતલાલ શ્વેરચંદ દ્વારા સંપાદિત ‘શ્રાદ્ધવિધિપ્રકરણ’માંથી અલ્પ ફેરફાર સાથે અહીં રજૂ કરેલ છે ।

ઉપા૦ શ્રીયશોવિજયજીકૃત- 'દ્વાત્રિશદ્-દ્વાત્રિગિકા' સદર્ભઃ

અર્હમિત્યક્ષર યસ્ય, ચિત્તે સ્ફુરતિ સર્વદા ।
 પર બ્રહ્મ તત શબ્દ , પ્રહ્લણ સોઽધિગચ્છતિ ॥ ૨૮ ॥

પર સહસ્રા શરદા, પરે યોગમુપાસતામ્ ।
 હ તાર્હન્તમનાસેય, ગન્તારો ન પર પદમ્ ॥ ૨૯ ॥

આત્માયમર્હતો ધ્યાનાત્ , પરમાત્મત્વમશ્નુતે ।
 રસવિદ્ધ યથા તામ્ર, સ્વર્ણત્વમધિગચ્છતિ ॥ ૩૦ ॥

પૂજ્યોઽય સરણીયોઽય, સેવનીયોઽયમાદરાત્ ।
 અસ્યેવ શાસને ભક્તિ , કાર્યા ચેચ્ચેતનાસ્તિ વ ॥ ૩૧ ॥

સારમેતમયા લઘ, શ્રુતાધેરવગાહનાત્ ।
 ભક્તિર્ભાગવતી વીજ, પરમાનન્દસપદામ્ ॥ ૩૨ ॥

5

10

અનુવાદ

અહં એવો અક્ષર જેના ચિત્તમા સદા સ્ફુરે છે, તે અર્હ રૂપ શબ્દબ્રહ્મથી પરબ્રહ્મ (મોક્ષ) ને 15
 પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૨૮ ॥

અન્ય લોકો હજારો વર્ષ સુધી યોગની ઉપાસના કરો, પરન્તુ અરિહતની ઉપાસના કર્યા વિના
 તેઓ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શક્તા નથી ॥ ૨૯ ॥

જેમ રસથી નિદ્રા ઇચ્છુ તાનુ સુવર્ણ બની જાય છે તેમ અરિહતના ધ્યાનથી આ આત્મા પરમાત્મા
 બની જાય છે ॥ ૩૦ ॥

20

આ અરિહત પૂજ્ય છે, સ્મરણીય-છે અને આદર પૂરેક સેવવા યોગ્ય છે । અને જો તમાગમા
 ચેતના નુદ્ધિ હોય તો આ અરિહતના જ શામનમા ભક્તિ રાખવી જોઈએ ॥ ૩૧ ॥

શાસ્ત્રસમુદ્રનુ અવગાહન કરતા મને આ જ સાર પ્રાપ્ત થયો છે કે પરમ આનન્દરૂપી સપત્તિનુ મૂલ
 કારણ અરિહતદેવની ભક્તિ જ છે ॥ ૩૨ ॥

પરિચય

25

ઉપા શ્રી યશોવિજયજીકૃત 'દ્વાત્રિશદ્-દ્વાત્રિગિકા' ગ્રંથની 'જિનમહત્ત્વદ્વાત્રિગિકા' નામની
 ચોથી દ્વાત્રિશિકા (પત્રીકા) માંથી પ્રસ્તુત સર્ગમાં અહીં લેવામા આવ્યો છે । સત્તરમી શતાબ્દિમા થયેલ
 મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજીનો વિશેષ પરિચય 'યશોવિજયસ્મૃતિપ્રણ'માંથી જાણી શકાય છે ।

પ્રકીર્ણ-શ્લોકા:

અર્હન્તો ભગવન્ત ઇન્દ્રમહિતાઃ સિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધિસ્થિતા-
 આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરાઃ પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકાઃ ।
 5 શ્રીસિદ્ધાન્ત-સુપાઠકા મુનિવરા રત્નત્રયારાધકાઃ,
 પશ્ચૈતે પરમેષ્ઠિનઃ પ્રતિદિનં કુર્વન્તુ વો મઙ્ગલમ્ ॥ ૧ ॥

પ્રાપદ્વૈવં તવ નુતિપદૈર્જીવક્રેનોપદિષ્ટૈઃ,
 પાપાચારી મરણસમયે સારમેયોઽપિ સૌખ્યમ્ ।
 10 ક્રઃ સન્દેહો યદુપલભતે વાસવશ્રીપ્રમુત્ત્વં,
 જલ્પજ્ઞાપ્યૈર્મણિભિરમલૈસ્ત્વન્નમસ્કારચક્રમ્ ॥ ૨ ॥

મન્ત્રં સંસારસારં ત્રિજગદનુપમં સર્વપાપારિમન્ત્રં,
 સંસારોચ્છેદમન્ત્રં વિષમવિપહરં કર્મનિર્મૂલમન્ત્રમ્ ।
 મન્ત્રં સિદ્ધિપ્રધાનં શિવસુખજનનં કેવલજ્ઞાનમન્ત્રં,
 મન્ત્રં શ્રીજૈનમન્ત્રં જપ જપ જપિતં જન્મનિર્વાણમન્ત્રમ્ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

15 ઇન્દ્રો વડે પૂજાયેલા અરિહંત ભગવંતો, સિદ્ધિ સ્થાનમાં રહેલા સિદ્ધ ભગવંતો, જિનશાસનની ઉન્નતિ કરનારા પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતો, શ્રીસિદ્ધાન્તને સારી રીતે મળાવનારા ઉપાધ્યાય ભગવંતો, અને રત્નત્રયીનુ આરાધન કરનારા મુનિ ભગવંતો, એ પાંચે પરમેષ્ઠિઓ પ્રતિદિન તમારું મગલ કરો ॥ ૧ ॥

20 (હે જિનવર !) પાપી એવો કુતરો પણ જીવક (મહારાજા સત્યન્ધરના પુત્ર) વડે સંમળાવેલા આપનાં નમસ્કાર (પચનમસ્કાર)નાં પદોને મરણ સમયે સામળીને દેવતાઈ સુખને પામ્યો । તો પછી જપ માટે વપરાતા નિર્મલ મણિઓની માળાવડે નમસ્કારચક્રને જપતો સુરેન્દ્રની સંપત્તિનું સ્વામીપણ મેળવે તેમા શો સંદેહ ? ॥ ૨ ॥

સંસારમાં સારભૂત, ત્રણે જગતમાં અનુપમ, સર્વ પાપરૂપી શત્રુઓને વશમાં કરનાર, સંસારનો ઉચ્છેદ
 25 કરનાર, કાલકૂટ ક્ષેરનો નાશ કરનાર, કર્મોને નિર્મૂલન કરનાર, મોક્ષને માટે પ્રધાન મન્ત્ર, શિવસુખને ઉત્પન્ન કરનાર તથા કેવલ જ્ઞાનને આપનાર જિનભાષિત શ્રી નમસ્કાર મન્ત્રનો તું જાપ કર, જાપ કર । જાપ કરાયેલો આ મન્ત્ર સિદ્ધિને આપનારો છે ॥ ૩ ॥

આરુપ્યન્ મુક્તિકાન્તા સુરપતિકમલા દુનિધસ્યાપિ વશ્ય,
કુર્વન્નુચાટયથાશુભમથ રચયન્ દેવમન્તદ્વિપા ચ ।
તન્વાન સ્તમ્ભમુર્ચર્ભવભગવિપદા ક્રિશ્ય મોહસ્ય મોહ,
પુસસ્તીર્યેશલક્ષ્મીપુનયતિ નમસ્કારમન્ત્રાધિરાજઃ ॥ ૪ ॥

અર્હન્તો જ્ઞાનભાજઃ સુરવરમહિતા. સિદ્ધિસિદ્ધાથ સિદ્ધા.,
પથાચારપ્રતીનાઃ પ્રવરગુણધરા. પાઠકાથાગમનામ્ ।
લોકે લોકેશવન્ધ્યા. પ્રવરયતિવરા. સાધુધર્માભિલીના.,
પથાપ્યેતે સદા ન વિદધતુ કુશલ વિમ્બનાશ વિધાય ॥ ૫ ॥

અપત્રિ પત્રિત્રો વા, મુસ્થિતો દુ સ્થિતોડ્યવા ।
ધ્યાયેત્ (પન્) પચ્ચ-નમસ્કાર, સર્વપાપે' પ્રમુચ્યતે ॥ ૬ ॥

અનાદિમૂલમન્ત્રોડ્ય, સર્વવ્યાધિવિનાશક' ।
મગ્ગલેષુ ચ સર્વેષુ, પ્રથમ મગ્ગલ મતઃ ॥ ૭ ॥

મુક્તિરૂપી લીનુ આરુપ્ય કરનાર, દેવેન્દ્રોનાં લક્ષ્મીને પળ વશ કરનાર, અશુભનુ ઉચ્ચાટન
કરનાર, અવરણ શત્રુઓ પ્રત્યે દ્વેષ પેદા કરનાર, મસારની વિપત્તિઓનુ સ્તબ્ધ કરનાર અને મોહનુ પળ મોહન
કરનાર આ નમસ્કાર મન્ત્રાધિરાજ મનુષ્યને તીર્થકરની લક્ષ્મી મેટ આપે છે ॥ ૪ ॥

કેવલ જ્ઞાનને ધારણ કરનારા અને ઇન્દ્રોથી પળ ધૂજિત એવા અરિહિત ભગવનો, સિદ્ધિપદને
જેઓ વર્ચા છે એના સિદ્ધો ભગવતો, પાંચ પ્રકારના આચારમા કુશલ એના આચાર્ય ભગવતો, શ્રેષ્ઠ ગુણોને
ધારણ કરનાર અને આગમોનુ અધ્યયન કરાવનાર શ્રી ઉપાન્યાય ભગવતો તથા સાધુ ધર્મનુ પાલન
કરનારા લીન અને દેવેન્દ્રોને પળ વદનીય એના શ્રેષ્ઠ મુનિ ભગવતો—આ પાંચે પરમેષ્ઠિઓ અમારા વિનોનો
નાશ કરીને અમાર સદા કુશલ કરો ॥ ૫ ॥

અપત્રિ હોય કે પત્રિત્ર હોય અથવા સુખી હોય કે દુઃખી હોય, પચ-નમસ્કારનુ જે ધ્યાન કરે
તે સર્વ પાપોથી મુક્ત બને છે ॥ ૬ ॥

આ (નમસ્કાર) મત્ર અનાદિ મૂલ-મત્ર છે, સર્વ વ્યાધિઓનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મગ્ગલોના
પ્રથમ-કારણ મગ્ગલ છે ॥ ૭ ॥

अज्ञातकर्तृकः— श्रीपञ्चपरमेष्ठिस्तवः

भक्तिव्यक्तिपुरस्सरं प्रणिदधे विस्तीर्णमोहोदधे-
निस्तीर्णान् परमेष्ठिनः कृततमस्त्रासान् प्रकाशात्मनः ।
पञ्चाऽप्युच्चतरान् क्षमाधरवरान् निस्तुल्यकल्याणकान्,
प्रीतिस्कीतिनिबंधनं सुमनसां तन्मन्दरागोत्तमान् ॥ १ ॥

अर्हन्तः स्वपरार्थसम्पदुदयप्रादुर्भवद्वैभवाः,
स्तोतव्या जगतां गतान्धतमसः प्राणिप्रमाणीकृताः ।
सन्मार्गे प्रथमप्रधानवचनव्यालुप्तमिथ्यापथा,
भूयांसुर्भविनां भवाधिशमना देवाधिदेवाः श्रिये ॥ २ ॥

आहुर्यान् सुकृतस्य सर्वकृतिनामैकान्तिकात्यन्तिकं,
सिद्धानन्तचतुष्टयं फलमपव्याधिच्छिताधिभ्रुवं ।
××××विशेषशेखरसमं व्यावाधया वाधितं,
सिद्धाः सिद्धिपदं सतां विदधतां ते संगतं सन्ततम् ॥ ३ ॥

आचाराचरणं सतां वितरणं सत्गेमुपीसम्पदां,
दोषाणां विनिवर्त्तनं गुणततेर्निर्वर्त्तनं निःस्पृहं ।
तीर्थाधीशकृतपृथुप्रवचनप्रोद्धासनं प्रत्यहं,
कुर्वाणाः स्मरवाणभङ्गनिपुणास्ते सूरिसूराः श्रिये ॥ ४ ॥

सम्यग्दर्शनबोधसंयमसमाधानप्रधानप्रभा-
भूयः शिष्यसमूहसंगतमतिव्युत्पत्तिसद्विक्रमाः ।
श्रीमदवाचकपुंगवाः शुभतरोदक्काः कुतर्कातिगाः,
सूत्रार्थोभयवेदिनः प्रतिदिनं पुण्णन्तु पुण्योदयम् ॥ ५ ॥

ज्ञानाद्यैः शिवसाधकाः प्रतिपदं व्यापादका विद्विषां,
सम्पन्नाः श्रुतसम्पदां प्रतिपदा पापापदानन्ददाः ।
गङ्गातुङ्गतरङ्गसंगतगुणश्रेणिमणिसिन्धवः,
सान्निध्यं शुभसंयमाध्वनि सदा तन्वन्तु वः साधवः ॥ ६ ॥

पञ्चाचाररमाविलासरसिकाः पञ्चप्रमादद्विषः,
पञ्चज्ञानमयाः प्रपञ्चविमुखाः पञ्चव्रतातोदयाः ।
दृष्यत् पञ्चहृषीककुञ्जरघटा पञ्चत्वपञ्चाननाः,
पञ्च श्रीपरमेष्ठिनः प्रणमतां पुण्णन्तु नः संपदम् ॥ ७ ॥

સમ્યગ્ધ્યેયશિરોમણિ દિવ્યમણિ વિપ્રકૃતમયાસતે,
 સર્વાર્માંષ્ટપરમ્પરાવિતરણે ચિન્તામણિ પ્રાણિનામ્ ।
 શ્રુત્વા શ્રીપરમેષ્ઠિપદ્મકમહ સિદ્ધયથમભ્યથયે,
 ભૂયો ભક્તિ ભજે ભજે મમ ભજેત્ તદ્ધ્યાનલીલ મત ॥ ૮ ॥

॥ શ્રી પદ્મપરમેષ્ઠિસ્તવ ॥

5

પરિચય

આ પદ્મપરમેષ્ઠિ સ્તવ શ્રીલાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર, અમદાવાદના હસ્તલિખિત પ્રતોના મપ્રહમાર્થી ઉપલબ્ધ થયું છે । જેનો પોથી નં ૪૫૭૦, જારલ ૧ ૧૧૫૦ (૧) છે । આ પ્રત એક પાનાની છે । આ સ્તવના કર્તા વિષે માહિતી મળી નથી ।

શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ પરહિતનિરતા ભવન્તુ ભૂતગણાઃ ।
 દોષાઃ પ્રયાન્તુ નાશં સર્વત્ર સુખી ભવતુ લોકઃ ॥

शुद्धि पत्रक*

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१	१५	गता	गताः
२	२४	विधिपूर्वक	विधिपूर्वक एक लाख
३	२३	पुरुष	मनुष्य
४	२२	‘पञ्चनमस्कृतिदीपक’	‘पञ्चनमस्कृतिदीपक’नी हाथपोथीमा
९	२५	लक्ष्मी	शान्ति, लक्ष्मी
९	२७	मुक्ति, नवीन	मुक्ति, कान्ति, नवीन
१०	५	चैवोच्चाटनं	चैवोच्चाटनं
१०	१७	मनुष्यना	मनुष्योना
१०	२०	प्राणायामना	प्राणायामना
११	१५	‘ह्रीं’कार	स्फटिकमय ‘ह्रीं’कार
११	१७	सर्व कर्मोत्थी रहित पञ्चासने वेठेल	सर्वकर्मोत्थी रहित, सर्व जीवोने अभय आपनार, निरञ्जन, पीडा रहित, सर्व प्रवृत्तिथी रहित, पञ्चासने वेठेल
१२	१८	जिनप्रभसूरि चौदमा	जिनप्रभसूरि विक्रमना चौदमा
१४	३३	वादीओना	परवादीओना
२२	१८	तेनुं ‘दिव्यचिंतन’	चिन्तन करायेलु
३०	२७	नीचे रेक	नीचे रेफ
३१	२६	सिद्धिशिला	सिद्धशिला
३५	१०	प्रकारो	प्रकारो
३९	२७	अरिहंतनु	अरिहंतनुं
४४	२२	आणिमा	अणिमा
४७	३	एम वे	एम वे
५१	५	रमम्बुजम्	रम्बुजम्
५४	३२	साहूणो	साहुणो
५८	२२	ग्रह रचना रिष्ट योगनी	ग्रहोनी
६१	२१	हूँ हूँ हूँ हूँ	हूँ हूँ हूँ हूँ हूँ
६२	२८	आत्मा जिन	आत्माने जिन
८६	११	नामोभवं	नामोद्भव
८६	१८	केवललिण्णत्तं	केवललिपण्णत्तं
९७	१६	पोता	पोताने
१००	१६	ब्रह्मा	विष्णु
१००	१७	विष्णु	ब्रह्मा
१००	१८	श्वेत, पीळा तेमज श्यामवर्णवाळा	श्याम, पीळा तेमज श्वेतवर्णवाळा
१००	२२	ब्रह्मा विष्णु	विष्णु ब्रह्मा
१००	३१	परमेष्ठिओने	परमेष्ठिओनो

पृष्ठ	पंक्ति	मनुष्य	शुद्ध
१०१	१४	पद्मती	सपद्मती
११२	८	मन्त्री	मन्त्रि
११२	२९	अंगोक	अशाक
११४	१३	कराती	करपी
११८	२०	पद्मा पाराती माला	पद्म अने अश्वत्थादि
११८	१६	जडना	जडना
११९	१९	धारारु	किन्तु गरीरु
११९	२८	(एहलौकिक)	(एहलौकिक)
१२१	१	सरस्ती	सरस्वती
१२१	९	विबुधश्चन्द्र	विबुधचन्द्र
१२२	८	पद्म	पद्म
१२६	७	इष्टिष्टूनी	इष्टिष्टूनी
१२९	४	विष	निष
१२९	११	व्यसनेमह०	व्यसनेमह०
१२९	२२	शाली	शालि
१२९	२४	दुष्ट	दुष्ट मनुष्यो ये
१३०	१८	गायतुं छाण	X
१३०	१९	गोरोचना, गायतु छाण	गोरोचना
१३०	१९	जुद्ध वगरेनी	जुद्ध वगरेनी
१३४	७	पतद्गुणे	पतद्गुणे
१३४	१०	यमीद्वय	यमीद्वय
१३८	७	सुरधद्र०	सुरधद्र०
१३६	१७	जाना	जाना
१३७	७	[१]	X
१३७	१९	चारे	इष्टानादि चारे
१३८	४	वासिवासि	आसीवासि
१३८	१४	पूर्वोत्तरास (शा) ^०	पूर्वात्तरा(रे)स०
१३८	१९	मुत्तमि	मुत्तमि
१३९	१७	द्वयया	द्वयया
१४२	१६	०	अनुवा
१४३	२४	यौ	यौनी
१४६	१२	सकणाना	सकणाना
१४९	१९	जानवाडा	वीतिवाडा
१४६	२३	योग्यी उचन	योग्यी उचन
१४७	२३	सुंकोच	सुंकोच (!)
१५०	३	रिद्धि	रि(द्धि)डे
१५०	२१	भय प प्राग	भय
१५६	२६	समीरहाणीओ	समीरहाणीओ
१५९	१९	छाटिनीओ	छाटिनीओ
१६०	२७	मन्त्री छानन पणिमन	मन्त्री छानन पणिमन

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१६४	१७	जीवो अनंत अेवा	अनंत जीवो
१६६	६	सीमान्धराद्या	सीमन्धराद्या
१६६	१३	मार्गदायिनः	मार्गदायिनः
१७०	५	ऽमृतांशुना	ऽमृतांशुना
१७०	२२	जुगार	जुगार
१७८	१७	अरिहंतादिनुं	अरिहंतादिनो
१८०	९	प्राभृतीकृताः	प्राभृतीकृताः (ताम्)
१८०	२१	कानमा...गथा	कानने विजे भेट कराएली आ पवित्र पंचनमस्कृ- तिनो स्वीकार करीने तिर्यंचो पण स्वर्गे गया
१८२	२	सुवर्णात्मता	सुवर्णात्मता
॥	१६	वागवादकत्वं	वाग्वादकत्वं
१८६	१२	युगलेऽ	युगलेऽ (लम)
१८६	१४	ताळुं	ताळु
१९३	२४	जीवसदृश असमूढ	वृहस्पति जेवी
		वने छे (१)	वने
१९९	५	ही	ही
॥	॥	ही	ही
२०१	८	हूँ	हूँ
॥	१९	मंगल	मंगल
॥	२२	साहु	साहू
२०२	२३	मिवा	मिया
॥	२६	निरान्तरा	निरन्तरा
२०३	८	‘सोलड’	‘सोल’
॥	१६	‘परश्चलोपम्’	‘परश्च लोपम्’
२०४	१५	पञ्चानामा°	पञ्चानामा°
२०८	२१	प्रतिदिन	प्रतिदिनं
२१२	१७	छ छ	छ
२१२	३०	जणावेलाछे	जणावेला छे
२१३	३	वर्णोवाळो	वर्णोवाळा
२१३	२२	दीवेट	रेखा
२१३	३०	उम्	ॐ
२१४	२६	खनो	उनो
॥	३०	क्या	क्या
२१५	२	हीकार	हीकार
२१७	११	स्तोत्रम-	स्तोत्रमा
॥	१५	मूल पाठां	मूलपाठ
२१८	४	शोणा°	शोण°
२२१	१७	स्म	स
२३०	३१	हूँ	हूँ

शुद्ध	पक्षि	अशुद्ध	शुद्ध
२३१	२८	चरमशरीरानी	चरमशरीरी
२३१	२९	अचरमशरीरी	अचरमशरीर
२३२	१४	स्वय	स्वय
२३३	१	साध्यत्येव	साध्यत्यय
२३५	१६	प्याता	प्यातना
२३८	०	स्व	सु
२३८	१६	विदुम्भते	विदुम्भन्ते
२४०	१७	तना	ते
२४०	८	त्वमी नाम्	त्वमी नाम्
२४३	२	तरगिण्या	तरगिप्य
२५०	४	ह अ म् स अ	ह अ र् म् स अ
२५०	५	"साधीयम्" ॥ सू ॥	साधीयम् ॥
२५०	१	अनप्रतु	अनप्रतु
२५३	३६	अतीन्द्रियो	अती(नि)न्द्रियो
२५८	४	महाहृत्य	महाहृत्य
२५८	१३	आहृत्यलामी	आहृत्यलामी
२६०	२३	अपा	आपा
२६१	६	धमसम्य	धमसम्यक्
२६२	३	पिष्टमारी०	पिष्टमारी
२६४	९	०गाभीषयया०	०गाभीषयया
२६४	१९	अपा	आपा
२७	२३	आवनास	आवनास
२७८	११	ताश्मि	ताश्म
२७९	१८	विरहमान	विरहमान
२८३	२७	काय	काय
२८६	२०	"सा छय"	"सा छय"
२८७	३२	रिता	रिता
२९०	१५	बृहतीपति	बृहतीपति
"	१६	"देवोपरेष्टा	"देवोपरेष्टा
"	२२	"गुणोत्तु	"गुणोत्तु
"	२३	रिया	रिया
"	३३	वृत्तामगुम्	वृत्तामगुम्
२९२	४	"विज्जीवधत्ता	"विज्जीवधत्ता
"	४	"गुणविष	"गुणविष"
२९१	१५	येमय	येमय
२९६	६	तिरिचि देगे	तिरिचि देगे
३०७	३	गम	गम
३१०	५	मुष्पान	मुष्पान
३१०	८	मे हापिष्टुप	मे हापिष्टुप
३१०	२७	दु	दु

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
३१०	३०	समज्ञवुं	समज्ञवुं
३१२	६	°क्षयव्याहत°	°क्षयमव्याहत°
३१२	७	याग	योग
३१४	११	पापोने	पापोनो
३१६	२२	वर्पणे	कर्पणे
३१९	११	°हेतु	°हेतु
३१९	१३	झणोवरोहिणी	झाणोवरोहिणी

